

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА ФРАНЦУЗЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ЛІНГВІСТИКИ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Матеріали II Міжнародної наукової конференції

ELLIC 2015

Івано-Франківськ
Видавець Кушнір Г.М.
2015

УДК 81+82+316.72
ББК 80
С 91

Друкується за рішенням вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 10.02.2015 р.)

С 91 Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015) : матеріали II Міжнародної наукової конференції / відп. ред. Н.Я.Яцків ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2015. – 426с.

ISBN: 978-966-2343-13-7

УДК 81+82+316.72
ББК 80

Редакційна колегія:

д-р політ. наук, проф. І.Є.Цепенда (голова оргкомітету),
д-р філол. наук, проф. М.М.Попович,
д-р філол. наук, проф. І.В.Козлик,
д-р філол. наук, проф. Р.Б. Голод,
д-р філол. наук, проф. Т.М.Федуленкова,
д-р філол. наук, проф. С.К. Криворучко,
канд. філол. наук, доц. Я.Т.Билиця,
канд. філол. наук А.М. Ерліхман,
канд. філол. наук Д.В.Сабадаш,
канд. філол. наук, доц. О.Я. Остапович,
канд. філол. наук, доц. Л.М.Шкурашівська,
канд. філол. наук, доц. Н.Я.Яцків (відпов. редактор),
Т.В.Смушак (секретар)

Збірник наукових праць містить статті учасників II Міжнародної наукової конференції *Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015)*, яка присвячена 45-річчю створення факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. До збірника ввійшли дослідження з семантики, когнітивної лінгвістики, стилістики, зарубіжної літератури та порівняльного літературознавства, перекладознавства, зіставного мовознавства, міжкультурної комунікації і викладання іноземних мов.

Відповідальність за достовірність результатів і коректність посилань несуть автори.

ISBN: 978-966-2343-13-7

© ELLIC 2015

© Колектив авторів, 2015

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
учасникам II Міжнародної наукової конференції
*Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства
та міжкультурної комунікації*
із нагоди 45-річчя факультету іноземних мов

Професія філолога, лінгвіста, перекладача у нашому суспільстві є однією з найбільш престижних, відповідальних та шляхетних. Факультет іноземних мов ось уже сорок п'ять років гідно продовжує традиції мовної, культурної та літературознавчої думки України, чітко усвідомлюючи своїм основним завданням – надання високого рівня знань, можливості до самореалізації кожного викладача і студента, а також налагодження шляхів міжкультурної комунікації та інтеграції із світовими освітніми центрами.

Ректорат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника з приємністю відзначає, що започаткована факультетом іноземних мов традиція наукової дискусії з актуальних питань сучасної германістики, романістики, порівняльного літературознавства та методики викладання іноземних мов набуває усе ширшого розголосу і викликає жваву зацікавленість як в Україні, так і за її межами.

За чотири з половиною десятиліття з часу заснування невеличкий, компактний факультет на 250 студентів, що вивчали англійську та німецьку мови і готувалися стати вчителями, перетворився у потужний навчально-науковий підрозділ, де навчаються біля тисячі студентів і працюють більше 70 викладачів. Відкрито заочне відділення, впроваджено спеціальність «Французька мова та література», розпочато вивчення цілком нової – дещо екзотичної, але надзвичайно перспективної китайської мови як другої іноземної. Успішно проведено акредитацію трьох спеціальностей та отримано ліцензію на підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр». Десятки колишніх студентів за цей час стали викладачами і науковцями, захистили дисертації та поповнили викладацький склад рідного факультету. Про високу якість підготовки фахівців на факультеті свідчить те, що більше двадцяти студентів факультету за ці роки стали переможцями та призерами Всеукраїнських предметних олімпіад, конкурсів наукових робіт та літературного перекладу. Факультет посів місце серед кращих не лише на Заході України, але й цілком гідно конкурує зі столичними вишами.

Навчальний процес на університетському факультеті у нашу добу вимагає абсолютної свободи глобального інформаційного обміну. 20 років тому студенти не могли й помріяти про факультетську бібліотеку з найновітнішою літературою іноземними мовами, сучасне технічне оснащення аудиторій мультимедійною комп'ютерною технікою, супутниковим телебаченням, мережею Інтернет, електронні підручники і тексти лекцій, дистанційне навчання. Нині – це повсякденна реальність. Навчання на факультеті іноземних мов немислиме і без глобальної свободи пересування. Від перших студентських та викладацьких стипендій для стажувань за кордоном та перших

американських викладачів на факультеті – волонтерів Корпусу Миру, факультет пройшов свій шлях до сьогодні. Нині його викладачі проходять наукові стажування та беруть участь у міжнародних конференціях у ФРН, Австрії, Швейцарії, Польщі, Угорщині, США, Великій Британії, студенти здійснюють навчальні та ознайомчі поїздки до ФРН, Австрії, Швейцарії, Польщі, Франції, США та навіть Китайської Народної Республіки. На факультеті у різний час працювали і працюють викладачі – громадяни США, Великої Британії, Австрії, Франції, Китаю. Цілковито новим кроком з інтеграції у європейський освітній простір став спільний навчально-науковий проект кафедри англійської філології та Ягелонського університету Кракова з міжкультурної комунікації – обміни викладачів та написання спільних наукових праць.

У ці дні не можна не згадати добрим словом фундаторів та корифеїв факультету – тих, хто 45 років тому стояли біля витоків іноземної філології у педагогічному інституті та своїм неперевершеним професіоналізмом перетворили факультет у справді університетський. Справді «знаковими» фігурами факультету були професори Володимир Григорович Матвіїшин, Ярослав Андрійович Баран, Віктор Олексійович Кравченко, доценти Василь Васильович Лазарович, Святослав Петрович Гандзюк, Марія Марківна Турчин. Сьогодні колектив факультету гідно продовжує їх справу.

Бажаю учасникам конференції плідної роботи заради утвердження кращих європейських традицій нашого університету – академічної мобільності та фахової гуманітарної міжкультурної комунікації.

Ігор Цепенда
ректор Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

**ЧИННИК ПРИСУТНОСТІ ТА ЙОГО ПРАГМАКОМУНІКАТИВНІ
ВИЯВИ В РИТУАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ***Ольга Афанасьєва*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

Інтерес до дослідження ритуалу як форми організації соціокомунікативної взаємодії в сучасному мовознавстві і ширше – сучасних суспільних науках – виник в результаті розвитку цієї проблематики в соціології, етнографії, антропології, зокрема у працях таких учених, як Е.Дюркгайм, І.Гофман А.ван Геннеп, Дж.Харрісон, В.Тернер, В.Уорнер, М.Дуглас та інших.

Дослідники по-різному тлумачать сутність ритуалу та визначають його, проте доходять спільної думки щодо його основних рис, виділяючи передусім такі ознаки як специфічна дія та поведінка, стереотипність, традиційність. У.Уорнер так пояснює відмінність ритуальної дії від технічної: «Одна з фундаментальних відмінностей між трудовими навичками та ритуальними актами полягає в тому, що перші є безпосередньо цінними й утилітарними за самою своєю природою і визнаються такими, тоді як останні вторинно (тобто. символічно) виражають соціальну цінність певного компонента соціальної поведінки. Навички і ритуальні акти можуть, однак, суміщатися в єдиній діяльності, так що технічна дія може бути у високому ступені ритуалізованою. Сучасний етикет і манери поведінки за столом, (...) – приклади ритуалізації технічної повінки...» [1, с. 592].

Р.Колінз зауважує, що в розмовній мові ритуал позначає урочисту церемонію, здійснення низки стереотипних дій: словесні формули, спів, традиційні жести, носіння традиційних костюмів. Крім того, ритуал розглядається як дія, але дія в значній мірі обмежена культурою минулих століть – щось між тим, що приписує культурне минуле і творенням нової культури [3, с.30, 49]. В енциклопедичних джерелах ритуал визначається як термін на позначення формальних дій за усталеною схемою, де через символ, виражається спільний смисл; або як регулярно повторювані стереотипні дії виконання яких має більший сенс, ніж зміст того, що зроблено [8, с.263].

Починаючи з досліджень Е.Дюркгайма, ритуали поділяють на сакральні і світські, церемоніальні і повсякденні. У сучасній соціокомунікативній перспективі, започаткованій І.Гофманом, ритуал розглядається у широкій площині його виявів аж до повсякденного спілкування. Так У.Уорнер зазначає, що термін ритуал використовується і у ширшому сенсі, позначаючи будь-яку соціальну поведінку, яка виконується для вираження певного значення, важливого для відповідної групи [1, с. 117].

Таким чином, проблема ритуальних форм діяльності людської спільноти ставить важливі та актуальні питання щодо структурних та організаційних форм комунікації як соціального та прагмалінгвального явища. Особливу увагу сучасні дослідники приділяють саме світським ритуалам, як церемоніальним, так і повсякденним. Розуміння ритуалу як певної суспільно-

комунікативної діяльності (дії, події, поведінки) вимагає дослідження тих чинників, які зумовлюють особливості такої організації людської діяльності. З нашого погляду, одним із таких визначальних чинників є феномен присутності, аналізу прагмакомунікативних виявів якого присвячено нашу розвідку.

Сама фізична присутність є необхідною умовою ритуального дійства. З огляду на те, що ритуал є тілесним процесом, людські тіла, що рухаються в одне й те саме місце, позначають початок цього процесу [3, с.54]. І.Гофман зауважує з цього приводу, що навіть «коли не відбувається жодних особливих подій, люди в присутності один одного (...) пильнують одне одного і діють таким чином, щоб позначити свою присутність.» [4 с.103].

У своєму поведінковому вимірі фізична присутність є носієм важливих для ритуальної взаємодії комунікативних смислів, що виражаються у паравербальних формах. На думку І.Платвоета, ритуал – це впорядкована послідовність стилізованої соціальної поведінки, яка відрізняється від звичайної взаємодії своїми попереджувальними властивостями, які дають змогу сфокусувати увагу аудиторії на самому дійстві і сприймати його, як особливу подію, яка відбувається в спеціальному місці та / або в особливий час, зі спеціальної нагоди і передає особливі повідомлення. Завдяки використанню спеціальних культурних багатозначних символів, мультимедійному характеру перформанса досягаються як внутрішні, так і зовнішні стратегічні цілі [5, с.41-42.].

Слід звернути увагу на те, що факт присутності у її дійсному форматі («тут» і «зараз») найчастіше набуває експліцитного вербального вираження, стаючи стереотипною формою звертання до присутніх, наприклад (*виділення наші*): «Yet these memorials, and *your presence today*, remind us to remember the fullness of their time on Earth» [6]. У такий спосіб він стає маркером події як такої.

Емоційна складова набуває при цьому особливої значущості. З погляду А.Н.Теріна, ритуал можна визначити як формальну і символічну поведінку, що призводить до творення або відтворення емоцій для того, щоб отримати або зберегти правильний баланс між людьми і світом [2, с.3941-3942]. У свою чергу, Ф.Сміт зауважує, що ритуал включає конвенціоналізовані і стилізовані людські дії, які часто спираються на загальнокультурні коди, мають комунікативний намір і генерують потужні емоційні реакції між учасниками [2, с.3944]. Важливим аспектом виступає емоційна складова – поділення учасниками певних почуттів (радості, ентузіазму, гордості, суму і т.д.). Колективний досвід стає індивідуальним завдяки моментам сильного емоційного переживання.

Особиста тілесна присутність інтенсифікує ритуальну взаємодію. За тілесної присутності людям простіше контролювати сигнали і мову жестів один одного, бути з усіма в спільному ритмі, русі і поділяти емоції; сигналізувати і підтверджувати спільний фокус уваги і, отже, стан інтерсуб'єктивності [3, с.64]. Проте в сучасному суспільстві з його новими технологічними можливостями віртуальна форму присутності посідає усе вагомніше місце. Однак, в залежності від типу ритуалу (і це стосується

передусім ритуалів церемоніального спрямування) віртуальна присутність позбавлена необхідного символічного та емоційного навантаження. Без тілесної присутності важко позначити свою участь в групі, зокрема як її члена. Як зазначає Р.Колінз, ритуал поховання є менш значущим за відсутності безпосередніх візуальних сигналів від інших учасників: пози, сльози на очах, всі емоційні моделі поведінки, які спонукають інших до відповідної емоційної реакції. Дослідник висуває гіпотезу стосовного того, що тенденція до використання електронних засобів для різного роду ритуалів, зокрема через електронну пошту, а саме – вітання, звертання до адресата по імені, прощання – передбачає зниження рівня солідарності [3, с.54-55, 63].

Присутність є не лише важливим чинником, але й символом ритуальної взаємодії, яка виявляється передусім як свідчення об'єднання певної спільноти, членства у ній, виникнення почуття солідарності. Саме чинник присутності є одним із основних символів об'єднання людей у спільноту, адже, з погляду Р.Колінза, суспільство, яке тримається разом не є абстрактною єдністю соціальної системи, а є тільки тими групами людей, які зібрані в певному місці і які відчувають солідарність один з одним за допомогою участі в ритуалі та ритуально зарядженому символізму. [там само, с.41].

Присутність у ритуальній події виявляє й емоційно підсилює ідентичність учасників як членів спільноти, адже під час такої взаємодії вони взаємовизнають себе та інших як належних до певної групи. Позначення спільної присутності як об'єднання в ритуалізованому дійстві часто набуває експліцитних форм та формалізується: «*We gather to remember, at this sacred hour, on hallowed ground – at places where we feel such grief and where our healing goes on. We gather here, at the Pentagon, where the names of the lost are forever etched in stone. We gather in a gentle Pennsylvania field, where a plane went down and a “tower of voices” will rise and echo through the ages. And we gather where the Twin Towers fell, a site where the work goes on so that next year, on the 10th anniversary, the waters will flow in steady tribute to the nearly 3,000 innocent lives*» [6].

Присутні наділяються різним символічним статусом. Нерідко зустрічаємо формули, в яких присутність певної особи чи групи осіб засвідчується та виділяється як особлива честь для інших і позначається висловленням вдячності, окремого привітання:

«*I want to thank the Vice President, Secretary of State Powell, Secretary of Defense Rumsfeld, General Dick Myers, General Jones, members of my administration. I want to thank the members of Congress who are with us today; Majority Leader Bill Frist of the United States Senate; members of the Senate that voted unanimously in support of the admission of the new members that we welcome today. I want to thank the members of the House of Representatives who have joined us today. I want to thank those who are here today whose vision years ago helped make this moment a reality. I want to thank other distinguished guests. Welcome.*» [7].

Таким чином феномен присутності в ритуалізованих формах комунікації має основоположне значення та є носієм важливих для цієї форми взаємодії символічних повідомлень. Зокрема йдеться про символізацію спільної участі,

солідарності, належності до групи, статусності. Чинник присутності виражається як полісеміотичний, має емоційно-комунікативне спрямування та різний ступінь інтенсивності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі та описі інших чинників та складових ритуально-комунікативної взаємодії в англomовній культурі.

Література: 1. Уорнер У. Живые и мертве / Уильям Уорнер. – М.— СПб: Университетская книга, 2000. – 671 с. 2. Blackwell encyclopedia of sociology, the / Ed. by George Ritzer. – Blackwell Publishing Ltd, 2007. – СХХІV, 5658 p. 3. Collins R. Interaction Ritual Chains / Randall Collins. – Princeton University Press, 2005. – ХХІ, 439 p. 4. Goffman E. Forms of Talk / Erving Goffman. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981. – 345 p. 5. Platvoet J.G. Ritual in Plural and Pluralist Societies: Instruments for Analysis / Jan G. Platvoet // Pluralism and Identity: Studies in Ritual Behaviour. – Leiden: E. J. Brill, 1995. – P. 25-51. 6. Remarks by the President at the Pentagon Memorial [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/11/remarks-president-pentagon-memorial> 7. Remarks by US President George W. Bush at the NATO Accession Ceremony [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/speech/2004/s040329b.htm> 8. The Sage Dictionary of Sociology / Ed. by Steve Bruce and Steven Yearley, 2006 – SAGE Publications London Thousand Oaks New Delhi – vii, 328 p.

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ КАТЕГОРІЇ АДРЕСОВАНOSTІ В ДОКУМЕНТАХ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ РАДИ ЄВРОПИ

Батюта Тетяна

Національний технічний університет України “КПІ”
(Київ, Україна)

На сучасному етапі розвитку лінгвістичних наук спостерігається підвищена увага до людського фактору комунікації, функціонування мовних одиниць у процесі спілкування, комунікативно-прагматичного підходу, а також прагматичного аспекту перекладу цих одиниць та забезпечення еквівалентності передачі прагматичного значення, закладеного в одиниці оригіналу.

Важливість передачі прагматичного значення висловлювання у перекладі важко переоцінити, оскільки мова перекладу має на меті збереження та передачу наміру тексту, здійснення запланованого комунікативного ефекту, тобто прагматичного впливу. Так, згідно з визначенням В. Н. Комісарова, прагматичний аспект тексту є здатністю тексту створювати певний комунікативний ефект, викликати у рецептора прагматичне ставлення до висловлювання, тобто здійснювати прагматичний вплив на адресату [1, с. 209]. Відповідно, у межах офіційно-ділового дискурсу, тексти зовнішньополітичного та ідеологічного характеру передбачають основну мету вплинути на аудиторію, створити певний ефект на конкретного адресата, і тому основним завданням перекладача при перекладі зазначених текстів полягає в передачі запланованого прагматичного потенціалу шляхом застосування відповідних способів перекладу.

З огляду на те, що основна функція офіційно-ділових текстів полягає у врегулюванні стосунків між суб'єктами на різних рівнях, прагматичний вплив на рецептора полягає у наданні необхідної інформації для здійснення певної діяльності офіційного або ділового характеру, а також у спроможності

суб'єкта мовлення переконати адресата у правильності своєї позиції з того чи іншого питання, авторитетності та обґрунтованості [2]

Так, спрямованість висловлювання адресату в жанрах «резолуція» та «рекомендація» реалізується за допомогою специфічного репертуару лексико-граматичних засобів, які не містять формальних показників 2-ї особи, і актуалізують значення адресованості в контексті структури та семантики певного жанру на різних мовних рівнях. На лексичному рівні значення адресованості актуалізується в соціально-статусних найменуваннях адресата, які, як правило, мають номенклатурний характер, а також забезпечується використанням лексичних одиниць з понятійною семою волевиявлення (*право, необхідність, дозволити, забезпечити* тощо). Так, наприклад, користуючись своїми повноваженнями, ПАРЄ звертається до Комітету Міністрів із закликом щодо виконання рекомендації проти корупції:

*The Assembly urges the **Committee of Ministers** to address a recommendation to the member States calling on them to implement without delay the recommendations of the Group of States against Corruption.* – Асамблея закликає **Комітет міністрів** звернутися до держав-членів із порадою виконати без затримки рекомендації Групи держав проти корупції. В даному випадку значення адресованості реалізується в найменуванні керівного органу Ради Європи – *Committee of Ministers*, яке при перекладі на українську мову має повний відповідник – Комітет Міністрів.

В іншому мовленнєвому акті значення адресованості актуалізується через власну назву:

*The Assembly invites **Turkey** to introduce a national torture prevention mechanism.* – Асамблея запрошує **Туреччину** до розробки державного механізму попередження тортур [5].

На морфологічному рівні в текстах документів ПАРЄ функціонують власні та загальні назви, використовуються такі форми дієслів, як інфінітив, безособова форма дієслова, форма 3 особи теперішнього часу дійсного способу:

*The Assembly urges **the authorities** to improve conditions in all Turkish prisons.* – Асамблея закликає владу до покращення умов у всіх турецьких в'язницях.

*The Assembly invites **the legislative bodies** to consider abolishing or redrafting such provisions, with a view to limiting their scope.* – Асамблея закликає законодавчі органи держав-учасниць розглянути питання про скасування або зміну таких положень з метою обмеження сфери їхнього застосування.

На синтаксичному рівні, в жанрах організаційно-розпорядчих документів спостерігається висока частотність використання граматичних конструкцій, в яких на перше місце висувається ідея констатації фактів, вказівки на виконання певної діяльності, рекомендації, спонукання до певних дій. Сюди відносяться такі граматичні конструкції: «слово з модальним значенням + інфінітив», «мовленнєвий акт + інфінітив». Така реалізація прагматичного значення чітко простежується в наступних реченнях:

The legislation shall ensure a maximum of transparency in political, administrative and economic life. – Законодавство має забезпечувати максимальну прозорість політичної, адміністративної та економічної сфер.

The Assembly calls upon member states to contribute to strengthening social cohesion through volunteering as an additional means to combat poverty. – Асамблея закликає країни-члени сприяти укріпленню соціальної згуртованості через волонтерську діяльність, як додаткового засобу подолання бідності.

В кожному жанрі документів вказується адресат (або адресати) шляхом найменування суб'єкта правовідносин, положення чи дії якого регламентуються нормою. Адресатом документа може виступати не лише окремий суб'єкт правовідносин, а також різні об'єднання суб'єктів. Така особливість дозволяє виділити три види адресатів: одиничний (Наприклад: *the President of Russian Federation, religious leader, General Secretary*), колективний (Наприклад: *the Committee of Ministers, Council of Europe, Verhovna Rada*), складноорганізований (Наприклад: *state, legislative bodies, UNESCO*).

Слід також відзначити, що комунікативно-прагматичне значення в текстах документів ПАРЄ, а саме в жанрах «резолуція» та «рекомендація» реалізується мовними засобами з різним ступенем інтенсивності. До них належать:

1) спеціальні засоби вираження адресованості – мовленнєві акти різної КСГ, які актуалізують та оформлюють значення адресованості:

The Assembly invites the Monitoring Committee to consider setting up an investigative sub-committee. – Асамблея пропонує Моніторинговому комітету розглянути питання про створення слідчого підкомітету.

З огляду на поданий приклад, значення адресованості передається за допомогою мовленнєвого акту – вокатива, з метою залучення певного суб'єкта (Моніторингового комітету) комунікативної ситуації до виконання конкретних дій. При перекладі на українську мову категорія адресованості відтворюється, а прагматичний потенціал інформації повністю зберігається.

2) «активні засоби» (слова та конструкції з модальним значенням), які виражають спрямованість висловлювання як волевиявлення. Наприклад:

The Syrian people should be free to build their own future. – Сирійський народ повинен мати можливість вільно будувати своє власне майбутнє.

3) засоби (іменники та займенники), які позначають адресата, тобто вказують на вектор спрямованості висловлювання:

The Assembly recommends that sports betting operators co-operate with public authorities, sports authorities and bodies. – Асамблея рекомендує букмейкерським конторам співпрацювати з державними органами, спортивними установами і органами.

Крім вищеподаної інформації, варто зауважити, що спеціальним засобом формування значення адресованості в організаційно-розпорядчих жанрах є мовленнєві акти, вибір форми яких залежить від виду ситуації адресатності. В межах жанрів документів «резолуції» та «рекомендації», категорія адресатності виражається у вигляді дієслова форми 1-ої особи однини теперішнього часу. Категорію адресатності документів ПАРЄ представляє

Парламентська Асамблея, яка на основі своїх повноважень є центральним суб'єктом категорії адресатності:

The Assembly condemns the large-scale use of chemical weapons. – Асамблея засуджує широкомасштабне застосування хімічної зброї.

The Parliamentary Assembly stresses the paramount importance of strengthening the fight against corruption, which is a major threat to the rule of law. – Парламентська Асамблея підкреслює першочергову важливість посилення боротьби з корупцією, яка є серйозною загрозою для верховенства права.

Таким чином, слід зробити висновок, що прагматичний потенціал текстів документів ПАРЕ актуалізується через категорію адресованості. З урахуванням того, що документи ПАРЕ мають рекомендаційний характер, було виявлено, що категорія адресованості є достатньо вираженою і актуалізується передусім у міжнародно-статусних найменуваннях, номенклатурних назвах посад, органів, організацій, власних та загальних іменниках та їх словосполученнях, а також через використання лексичних одиниць з понятійною семою волевиявлення та мовленнєвих актів у сполученні з інфінітивом. Прагматичний аспект перекладу категорії адресованості висловлювання пов'язаний із використанням прагматичних адаптацій цих висловлювань, які дають своїм адресатам об'єктивну можливість відреагувати на повідомлення.

Література: 1. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с. 2. Лобашевська И. С. Средства выражения коммуникативно-прагматического значения в официально-деловой речи / И. С. Лобашевська // Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки. – 2007. – № 2. – С. 49 – 61. 3. Гарантування прав людини стосовно релігії та переконань і захист релігійних громад від насильства [електронний ресурс] / Резолюція 1928 // Парламентська Асамблея Ради Європи. – 2013. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/1747_rez_1928_%282013%29.htm 4. Конституція Сполучених Штатів Америки: зб. 7 статей, 27 поправок [електронний ресурс] / Конституційна Конвенція // Основний державний документ Сполучених Штатів Америки. – Режим доступу: <http://hist.msu.ru/ER/Etext/cnstUS.htm> 5. Пост-моніторинговий діалог із Туреччиною [електронний ресурс] / Резолюція 1925 // Парламентська Асамблея Ради Європи. – 2013. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/1746_rez_1925_%282013%29.htm 6. Safeguarding human rights in relation to religion and belief, and protecting religious communities from violence [електронний ресурс] / Resolution 1928 Final version // Parliamentary Assembly. – 2013. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=19695&lang=EN>

ТАБЛИЦІ І КАТЕГОРІЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Ярослава Бедріч

Центр досліджень та викладання іноземних мов НАНУ
(Київ, Україна)

Статтю присвячено вивченню категорії інклюзивності, яка є елементом більш складної та багатовимірної категорії “частина-ціле”, що становить **об'єкт дослідження**. **Предметом дослідження** виступають таблиці як один з екстралінгвальних засобів вираження категорії інклюзивності в писемному науковому дискурсі, зокрема в наукових статтях. **Науковою новизною** даної роботи є висвітлення таблиць в контексті інклюзивності. **Мета статті** - встановлення специфічного зв'язку між таблицями та категорією інклюзивності. **Завдання роботи** - висвітлення таблиць (як частини) у тексті

(як цілому). **Емпіричним матеріалом** послуговували наукові статті в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, а саме IEEE Communications Magazine (187 статей) [5] та International Journal on Advances in Networks and Services (146 статей) [6]. Загальна кількість опрацьованих статей становить 333 одиниці.

Визначимо основні терміни нашого дослідження. **“Частина-Ціле”** – це філософська категорія, яка виражає, відношення між сукупністю предметів (або елементів іншого об’єкта) і зв’язком, який об’єднує ці предмети й призводить до появи нових (інтегративних) ознак і закономірностей, які не притаманні цим предметам поодиноці. Завдяки цьому зв’язку утворюється ціле, по відношенню до якого, окремі предмети виступають як частини [4, Т.5, с.474]. На відміну від категорії “частина-ціле”, що почала вивчатися ще в античні часи (проблема цілісності), категорія інклюзивності в аспекті “частина-ціле” не була предметом комплексного лінгвістичного дослідження. У мові науки інклюзивність розглядалася в аспекті гендерних досліджень, зокрема так званої інклюзивної мови (а саме, в контексті уникнення дискримінації при номінації чоловіків та жінок). Побіжно інклюзивність згадується у науковому доробку професора С.О. Жаботинської – в контексті інклюзивність-посесивність [2]. Тому в нашій роботі ми використовуємо власне визначення інклюзивності. **Інклюзивність** – це ознака того, що один предмет (частина) є елементом іншого предмета, входить до складу іншого предмета, разом з іншими елементами формує більший предмет (ціле); або ж один предмет (ціле) складається з декількох більш простих предметів (частин).

Основною одиницею даного дослідження є таблиці. **Таблиця** (лат. *tabula* – дошка) – це перелік, зведення статистичних даних або інших відомостей, розміщених у певному порядку й за графами [3]. За способом подання наукового матеріалу таблиця належить до екстралінгвальних (позамовних) засобів викладу. Таблиця – це спосіб раціонального, компактного, наочного викладення систематизованої інформації про досліджуваний об’єкт у цифровій формі та у певному порядку розміщення. Таблиці часто використовують в комунікаціях, дослідженнях та аналізі даних [1, с.139].

Проаналізувавши практичний матеріал дослідження, ми можемо стверджувати, що таблиці (як частина) є елементом тексту (цілого) та входять до складу тексту (цілого), позаяк в таблицях автор систематизує та викладає інформацію з тексту, наприклад:

- числові таблиці:

The vineyard is a wide area where 13 nodes (including the master node) with 24 sensors, running STAR MAC and dynamic routing protocols were successfully deployed. The deployment took place in two different steps: during the first one, 6 nodes (nodes 9, 10, 14, 15, 16, 17) were placed to perform an exhaustive one week test. After the second deployment, in which nodes 11, 12, 13, 18, 19, 20 were arranged, the increased number of collisions changed the global efficiency, thus decreasing the messages that arrived to the end user, except for nodes 18,19,20, in which an upgraded firmware release was implemented. The related results are detailed in Table III [6, p.23].

Table III
MESSAGE DELIVERY RATE FOR THE MONTEPALDI FARM PILOT SITE

<i>Location</i>	<i>MDR</i>
<i>Node 9</i>	<i>72.2</i>
<i>Node 10</i>	<i>73.7</i>
<i>Node 11</i>	<i>88.5</i>
<i>Node 12</i>	<i>71.4</i>
<i>Node 13</i>	<i>60.4</i>
<i>Node 14</i>	<i>57.2</i>
<i>Node 15</i>	<i>45.6</i>
<i>Node 16</i>	<i>45.4</i>
<i>Node 17</i>	<i>92.1</i>
<i>Node 18</i>	<i>87.5</i>
<i>Node 19</i>	<i>84.1</i>

•або текстові:

Applications with the highest level of interaction among objects are the most powerful and fascinating as well as the most difficult to implement of IoT applications. This is the case, for instance, for applications where several sensors, RFID tags and readers, and communication devices have to collaborate to accurately track the position and status of goods and persons to offer contextualized and personalized services. These issues can easily be tackled by objects belonging to the res socialis category by exploiting the main features of the social network of objects, as listed in Table 2. Some of these features are similar to those that push humans to participate in social networks. In the following, four sample use cases are described by highlighting the advantages derived from the employment of social objects organized into social networks [5, p.102].

Feature	Description
Find service providers	The network of friends is crawled to find another object capable of providing the needed service.
Publish information	The object publishes new information along friendship paths to optimize its consumption while limiting message exchanges.
Evaluate trustworthiness	The community is exploited to rate the trustworthiness of potential providers of information and services.
Get filtered information	To improve the accuracy of information, communities of objects collaborate to provide a common view.

Table 2. *Main features of a possible social network of objects to be exploited toward the development of complex IoT applications*

Кількісні дані нашого дослідження показали, що відсоток вживання таблиць становить:

загальна кількість ілюстративного матеріалу (рисунок, графіки, схеми, таблиці, тощо) – 3357 одиниць;

кількість таблиць – 498 одиниць, тобто – 15%.

Отже можна зробити висновок, що в науковому писемному дискурсі категорія інклюзивності виражається не лише лінгвальними засобами, але і екстралінгвальними, одним з яких є таблиці. В подальшому планується дослідити й інші екстралінгвальні засоби вираження даної категорії (схеми, графіки, тощо).

Література: 1. Глушик С.В. Сучасні ділові папери : [навч. посіб. для вищ. та сер. спец. навч. закл.] / [С.В. Глушик, О.В. Дияк, С.В. Шевчук]. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К. : А.С.К., 2002. – 400 с. 2. Жаботинская С.А. Имя как текст : концептуальная часть лексического значения [Електронний ресурс] / Светлана Анатольевна Жаботинская // Когниция, коммуникация, дискурс : Международный электронный сборник научных трудов / гл. ред. Ирина Семеновна Шевченко, Владимир Ильич Карасик. – Х., 2013. – №6. – С. 47-76. – Режим доступа до журналу :

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnxjb2duaXRpb25kaXNjb3Vyc2V8Z3g6NWVIZTVmNDZiMDliYjQ2OA>

3. Толковый словарь Ушакова [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1050158> 4. Философская энциклопедия : [в 5-и т.] / [гл. ред. Ф.В. Константинов]. – М. : Государственное научное издательство “Советская энциклопедия”, 1960-1970. Т.1: А – Дидро, 1960. – 504 с. Т.3.: Коммунизм – Наука, 1964. – 588 с. Т.5: Сигнальные системы – Яшты, 1970. – 742 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу: 1. IEEE Communications Magazine [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.comsoc.org/>

Заголовок з екрану: - January 2014; - March 2014; - April 2014; - May 2014; - July 2014; - August 2014; - September 2014; - October 2014; - November 2014; - December 2014.

2. *The International Journal on Advances in Networks and Services* [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ariajournals.org>

Заголовок з екрану: Volume 3, Number 1 & 2, 2010; Volume 3, Number 3 & 4, 2010; Volume 4, Number 1 & 2, 2011; Volume 4, Number 3 & 4, 2011; Volume 5, Number 1 & 2, 2012; Volume 5, Number 3 & 4, 2012; Volume 6, Number 1 & 2, 2013; Volume 6, Number 3 & 4, 2013; Volume 7, Number 1 & 2, 2014; Volume 7, Number 3 & 4, 2014

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ВАРІАНТИ ПОВНИХ СИНОНІМІВ БОТАНІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ

Надія Бойчук

Прикарпатський національний університет
(Івано-Франківськ, Україна)

В даній статті ми розглядатимемо повні синоніми на рівні їх лексико-семантичних варіантів, які на даному етапі аналізу виступають предметом нашого дослідження. Вивченням даного питання, тобто синонімії в термінології, займались такі вчені як Бережан С. Г., Левицький В. В., Нечитайло О. І., Турчин В.М., та Флейшер В. Та ін.

В даній статті ми використовуємо наступні ключові потяття: «варіантність», «еліпсис», «еліптичні варіанти», «деривативні варіанти», «дериват».

Спочатку варто було б нагадати, що ми розуміємо під поняттям «повні синоніми». Отож, беручи до уваги думку більшості дослідників, повними синонімами вважаються слова чи словосполучення, диференційні ознаки яких співпадають в межах одного і того ж предметно-логічного змісту [1, с.15]. Виникнення цього класу синонімів в даній термінології обумовлено тією ж причиною, що й в термінології інших галузей науки: швидкий розвиток науки й техніки, який неминуче веде до одночасної появи ряду термінів для позначення нового наукового поняття. Якщо під повними, або як їх ще деякі автори називають абсолютними синонімами, ми розуміємо слова з адекватними комунікативними функціями, то такі синонімічні ряди можуть бути виділені лише на рівні власне термінів.

Основним джерелом утворення синонімів у даній терміносистемі є класичні мови: грецька та латинська, які й по сьогоднішній день використовують як системи позначень.

Повні синоніми є семантично тотожними, проте деякі з них можуть диференціюватись в структурному плані. В процесі дослідження ми виявили декілька структурних типів, які, в основному, охоплюють парадигму нових синонімів. На розподілення повних синонімів за структурними типами впливає те, що існує певна відмінність в передачі іншомовних терміноелементів засобами німецької мови.

В терміносистемі біології теж можна виділити групу термінів, які подібні за диференційними ознаками і відрізняються тільки означаючими складниками. Неповний збіг означаючих, які не порушують предметно-понятійної основи, класифікується лінгвістами як варіантність [5, с.22]. В основі розмежування повних синонімів від варіантів лежить формальний критерій. Варіанти відрізняються від повних синонімів тим, що або вони похідні по відношенню до вихідного терміну, або при спільному корені вони по-іншому оформлені на деривативному та фонеморфологічному рівні. Що стосується повних синонімів, то вони навіть на рівні варіантів характеризуються різним варіюванням мовних засобів (генетичним та лексичним).

В процесі термінування наукового поняття спочатку вчені намагаються максимально врахувати найбільш істотні диференційні ознаки з метою повного його пояснення. Однак такі терміни часто стають громіздкими та незручними у вживанні. Тому реакцією на них з боку мовлення є утворення еліптичних варіантів. Таким чином, основною причиною еліптичності варіантності термінів служить дихотомія *мова- мовлення*, при якій мовлення прагне до економії мовних засобів, уникає їх редувантності, а це виявляється в тому, що не всі терміноелементи є необхідними для вираження того ж самого поняття.

Терміносистемі біології, зокрема ботанічній номенклатурі, властиві такі види структурних варіантів:

I. Варіанти, які відрізняються за позицією і ступенем фіксації компонентів:

Nelkenhäferschmiele – Nelkenschmielenhafer – aipa гвоздикова, Aira caryophyllea L.

II. Варіанти, які відрізняються різною оформленістю компонентів – *компози́та- словосполучення*. Наприклад:

Farnkrautmännchen, männliches Farnkraut – щитовник чоловічий.

III. Еліптичні варіанти.

1. Еліпсис означаючого композити чи словосполучення.

а) Даний підтип включає еліптичні варіанти з частковим або повним опущенням означаючого в двох- чи тричленних композитах: *Strohalm (m), Halm (m) – соломину; Grasärchen (n), Ärchen (n)- колосок.*

б) Цей підтип охоплює атрибутивні словосполучення з пропуском прикметникового компонента: *echter Dost, Dost (m) – материнка звичайна; echte Himbeere, Himbeere (f) – малина звичайна.*

в) До третього типу зараховують словосполучення з складним атрибутом, перша частина якого опускається: *zweigabeliges Habichtskraut*, *gabeliges Habichtskraut* – *нечуй-вітер двороздільний*.

2. Еліпсис частини атрибутивного конститuenta. Він відрізняється від першого як за способом опущення конститuentів, так і за багаточисельною структурою (не менше трьох конститuentів):

а) серед варіантів цього підтипу трапляють наступні:

Türkenbundlilie (f), *Türkenlilie* (f)- *лілія кудрява*, *Lilium margaton* L.;

Schleiergipskraut (n), *Schleierkraut* (n) – *перекомуноле*, *Gypsophila paniculatea* L.; *Purpurtrichterwinde* (f), *Purpurwinde* (f)- *іномея пурпурна*, *Ipomea purpurea* L.;

б) даний підтип включає словосполучення з складним атрибутом, друга частина якого опускається:

schmalblättriger Ampfer, *krauser Ampfer*- *дворядник тонколистий*, *Rumex crispus* L.

3. Еліпсис означуваного конститuenta. До цього типу належать тільки двох- і тричленні композити і словосполучення з двома підтипами:

а) цей підтип включає терміни з опущенням означуваного конститuenta без зміни означуючого:

Dillfenchel (m), *Dill* (m) - *крин*, *Anethium* L.; *Dornschele* (f), *Dorn* (m)-*слива колюча, терен*, *Prunus spinosa*;

б) даний підтип відрізняється від попереднього тим, що означуване витісняється суфіксальним дериватом.

Прикладами таких дериватів можуть бути наступні приклади синонімів, де один з конститuentів отримує суфікси „er“, „el“ або „e“:

- з суфіксом „er“

Tangelbaum (m), *Tanger* (m) - *сосна (звичайна)* *Pinus silvestris* L.;

- з суфіксом „el“

Traubenhyazinthe (f), *Träubel* (m) – *гадючна цибуля*, *Muscar* Mill.;

- з суфіксом „e“

Basilienkraut (n), *Basilie* (f) – *базилік*, *Ocimum* L.; *Eichenbaum* (m), *Eiche* (f) – *дуб*, *Quercus* L.;

В ботанічній номенклатурі зустрічаються також виділені деривати з суфіксом „ling“. На думку В.Флейшера, «подібні утворення розглядаються як унікальна морфема, а все ціле виглядає як кореневе слово» [6, с.157]. Наприклад: *Speierapfel* (m), *Speierling* (m) – *горобина домашня*, *Sorbus domestica* L.

Синоніми – варіанти з нечисленними відіменними дериватами, утворені за допомогою суфіксів „heit“, „ik“, „ium“, „rich“, „tion“, „ing“, виражають предметність і мають узагальнене значення:

Habichtskrautbitterkraut (n), *Habichtskrautbitterich* (m) – *гіркуша нечуйвітрова*, *Picris hieracioides* L.; *grauer Schotendorn* (m), *grauer Schötterich* (m) – *жовтушник сірий*, *Erusium canescens* Roth.;

4. Варіантні утворення з двохстороннім еліпсисом як означуваного, так і означуючого (частини) – рідкісне явище, притаманне, здебільшого, складним ботанічним назвам. Наприклад: *Kiefernrüsslerkäfer* (m), *Kiefernrüssler* (m) -

сосновик крапнистий, Pissodes notatus L.; gemeiner Diebskäfer (f), Dieb (m) – облудник.

Розглянуті нами типи еліптичних варіантів в терміносистемі ботаніки свідчать про прагнення лексичних одиниць до лаконічності, резюмування.

Структурна близькість проявляється також в деривативних та фонеморфологічних варіантах; основою цієї близькості є спільність кореневої морфи. Найбільш поширеним типом різноформленості термінів є деривативні варіанти, які при спільному корені відрізняються деривативно. Деривативні терміноваріанти (суфіксальні або префіксальні) не вносять ніяких диференційних ознак у вираження поняття. Наявність даних термінів в даній терміносистемі свідчить про безперервний розвиток лексичного складу терміносистем, в яких системний розподіл мовних засобів не є чимось абсолютно завершеним.

Серед причин, які породжують суфіксальну варіантність є існування старих та нових форм позначень, неадаптованих системою німецької мови. Наприклад: *Parrotie (f), Parrotia (f) – парротія, Parrotia K.A.; Thuja (f), Thuje (f) – туя, Thuja L.* В більшості випадків іншомовні терміни пристосувались до фонетичної системи мови і вживаються в німецькому варіанті.

Нечисленну групу складають морфологічні (формально граматичні) варіанти, які при спільному корені по-іншому граматично оформлені. Вони утворюються в результаті чергування наявності або відсутності формоутворювальної морфи «е». Дані варіанти не розглядаються як деривативні, тому що «е», як зазначав В.Флейшер «є тут формоутворювальним елементом (*Formbildendes Element*), а не словотворчим суфіксом (*Ableitungssuffix*) [, с.134].

Особливий вид варіантності утворюють абсорбтивні варіанти, які виникли в результаті випадання фонем терміноелемента композити чи словосполучення:

Mandioka (f), Maniok (f) – маніок, Manhiot Adans; Hollunder (m), Holder (m) – бузина, Sambus L.

Література: 1. Бережан С.Г. К семасиологической интерперетации явления синонимии. Сб. «Лексическая синонимия», М., 1967 –231 с. 2. Биологический немецко-русский словарь (под ред. ак. ВАСХНИЛ И.И. Сиягина, О.И. Чибисового, М., 1971- 834 с. 3. Німчук В.В. Ботанічна номенклатура // Німчук В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. - К., 1992. - С.233-293. 4. Турчин В.М.,Потапова Ж.Є. Частичные синонимы в терминсистемах биологии и медицины // Взаимоотношение системы языка и речевой деятельности .- Харьков, 1992. 5. Чупилина Е.И. Структурно-семантические особенности общеупотребительных слов в медицинской терминологии современного английского языка. АКД., -1967. 6. Fleischer W. Zur linguistischer Charakterisierung des Terminus in Natur- und Gesellschaftswissenschaften. In „Deutsch als Fremdsprache“ 1973.- №4.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ТЕМПОРАЛЬНОГО ДЕЙКСИСУ

Ярина Брухаль

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризує підвищення інтересу науковців до проблем мовної комунікації, та, зокрема, темпорального дейксису, що вказує на один з основних компонентів мовленнєвої ситуації (час), який є необхідним для здійснення комунікації. До мовних елементів, семантика яких пов'язана з комунікацією, насамперед відносять дейктичні елементи й засоби суб'єктивної модальності – егоцентричні елементи, тобто слова і вирази, орієнтовані на “я” мовця в момент мовлення. Дейксис відображає здатність мови встановлювати відносини учасників комунікації між собою, локалізувати акт мовлення у просторі і часі щодо “я” мовця. Як зазначає М.І. Віоліна, темпоральний дейксис виступає як “один зі способів часової референції висловлювання, який відображає положення події на осі часу відносно позамовного центру орієнтації, яким є мовець” [3, с. 5].

Часовий дейксис – процес розташування мовцем (адресатом, автором) складників того, про що він повідомляє (учасників, фактів, подій тощо), на осі часу, який мислиться скерованим із минулого в майбутнє: минуле завжди позаду, майбутнє – попереду. Це так звана модель часу “подорожнього” [1, с. 123]. Часовий дейксис є одним зі способів референції, за допомогою якого описані в тексті події локалізуються щодо певного екстралінгвістичного центру часової орієнтації (“дейктичного центру”). Часовий дейктичний центр знаходить вираження, насамперед, в тій граматичній точці відліку, яка укладена в дієслівних формах часу і синтаксичних конструкціях з певним темпоральним значенням [6, с. 12]. Крім часових парадигм він представлений і у співвідношеннях інших, зокрема, лексичних засобів вираження семантики часу.

Темпоральний дейксис, який є суб'єктно-орієнтованою категорією, може бути представлений у трьох аспектах: мови, ситуації і тексту. У мовному аспекті він виражений у вигляді граматичних і лексичних одиниць, що реалізують семантичну категорію часової локалізованості. В аспекті ситуації він є способом співвіднесення тексту з одним із можливих світів. В аспекті тексту дейксис уможлиблює встановлення порядкової, композиційної та інформаційної ієрархії подій [6, с. 15].

Мовні засоби, які використовують для дейктичної часової локалізації, можна поділити на лексичні та граматичні. Лексичні засоби вираження темпорального дейксису протиставлені у трьох часових площинах:

1) слова, що вказують на передування дії відносно певної точки відліку та формують мікрополе передування, наприклад, *ago, formerly, previously, yesterday, eve, forego, prepay, recent, antedate, past*;

2) слова, що вказують на одночасність дії з певною точкою відліку та формують мікрополе одночасності, наприклад, *today, now, recently, tonight, nowadays, contemporary*;

3) слова, що вказують на слідування дії відносно певної точки відліку та формують мікрополе слідування, наприклад, *after, next, tomorrow, afterwards, then, late, delay, follow, subsequent, soon, defer* [4, с.25].

Темпоральний дейксис також пов'язують з дієслівними формами, які співвідносять подію з моментом мовлення. Найбільш типовим граматичним засобом вираження “відносної вказівки часу” є система граматичних часів. Граматичний час, або морфологічна категорія часу дієслова – це “система протиставлених одне одному рядів форм, що позначають відношення дії до часу його існування” [3, с. 16]. Він орієнтується на абстрактну точку відліку – граматичний момент мовлення. Ця точка орієнтації дієслівної дії релевантна для висловлювання. У тексті як в мовному творі більшого за висловлювання обсягу факти орієнтовані як один на одного, так і на інші точки відліку: дати реального часу, з якими співвіднесені дані події, а якщо час не виражено явно, то й дата створення тексту.

М.Ю. Рябова наголошує, що сучасне уявлення про засоби темпорального дейксису в мові виходить з того, що в багатьох мовах світу основним механізмом дейктичного прикріплення висловлювання до моменту мовлення є граматичний час дієслова (при тому, що бездієслівні висловлювання зазвичай відносять до часу і місця виголошення висловлювання) [5, с. 18]. Е. Бенвенист приділяє увагу темпоральному дейксису, засобом вираження якого є, як правило, граматичний час, що виступає як мовна універсалія, оскільки всі мови так чи інакше розрізняють часи. На його думку, лінгвістичний час є автореферентним (*sui-referential*); в кінцевому результаті аналіз “людської категорії часу з усім його мовним апаратом відкриває суб'єктивність, внутрішньо притаманну самому процесу користування мовою” [2, с. 221].

Варто зазначити, що засоби темпорального дейксису можуть у ряді випадків використовуватися не лише для вираження часової локалізованості подій, але й для позначення часового порядку. Це пов'язано з поданням лінії часу як певної упорядкованості подій, що розвиваються і змінюють одна одну в односторонньому русі від минулого до майбутнього, незалежно від того, який момент приймається за точку відліку: момент мовлення чи інша подія [3, с. 19]. Звідси можливість зіставлення таких понять як “минуле” і “передування”, “справжнє” і “синхронність”, “майбутнє” і “слідування”.

Як бачимо, темпоральний дейксис можна розглядати в трьох різних площинах. По-перше, з точки зору синтаксису, темпоральний дейксис представлений певними лексико-граматичними класами мовних виразів, які комбінуються з певними часовими формами дієслова. По-друге, як об'єкт семантики дейксис є особливим способом референції, співвіднесеності певних мовних одиниць з екстралінгвістичним світом. Нарешті, мовні значення дейктичних одиниць прагматичні, тобто пов'язані з мовною ситуацією, комунікативним наміром мовця, когнітивними здібностями комунікантів.

Література: 1.Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики / Ф.С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с. 2. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – Москва : Прогресс, 1974. – 448 с. 3. Виолина М.И. Временной дейксис в повествовательном тексте : автореф. дис на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.05 “Романские языки” / М.И. Виолина. – Москва, 2002. – 23 с. 4. Ерзинкян Э. Временной дейксис в семантике разных частей речи / Э. Ерзинкян // Вестн. общ. наук АН Армян. ССР. Ереван. –

1978. – №12. – С. 21-35. 5. Рябова М.Ю. Временная референция в английском языке : автореф. дис на соискание учен. степени д-ра. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / М.Ю. Рябова. – Санкт-Петербург, 1995. – 34 с. 6. Чаплина С.С. Текстобразующая функция категории темпоральности в немецком языке : на материале кратких газетных сообщений : автореф. дис на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / С.С. Чаплина. – Белгород, 2010. – 27 с.

ЛОКАТИВНІ ФУНКЦІЇ ПРИЙМЕНИКОВО-СУБСТАНТИВНИХ СИСТЕМ СТРУКТУРНОЇ МОДЕЛІ РЕЧЕННЯ (контрастивний аналіз української та польської мови)

Олексій Воробець

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Поширювачі семантичної структури речення трактуються в сучасній теоретичній граматиці винятково широко, із різних позицій, враховуючи їх поліаспектні властивості й розбіжні функціонально-граматичні виміри. Аналіз речень із таким ускладненням потребує детально визначеного ремаркування спостережуваних фактів, оскільки ці синтаксичні побудови багатоманітні за структурою, семантикою та функціями, що й зумовило, очевидно, відсутність їх остаточної кваліфікації на теренах сучасної лінгвістичної думки. Проте на сьогодні як в польському, так і в українському мовознавстві бракує досліджень, присвячених зіставному аналізу української і польської поширювальних систем, відтак видається доцільною спроба здійснити такий аналіз цих одиниць мови насамперед з огляду на спорідненість мов. Одними із найбільш вживаних репрезентантів виступають прийменниково-субстантивні системи (далі ПСС).

Ураховуючи, що “все наше пізнання поширюється з просторово-часового центру, що функціонує як крихітний відрізок, який ми займаємо в конкретний момент” [2, с.18], ПСС проектуємо у ролі локативного компонента двоядерної предикативної системи, який функціонує в семантико-синтаксичній структурі речення. У мовознавчій науці поширеною є теорія просторової інтерпретації: існувати означає десь знаходитися, займати точку на осі часу. Термін *простір* використовується при цьому в широкому значенні (простір ситуації, простір системи) і прирівнюється до поняття простору в математиці, а саме: 1) він функціонує як геометричне зображення (будь-який простір, що описується в мові, можна представити у вигляді одно-, дво- чи полікомпонентної геометричної структури), 2) він визначається через поняття безлічі, численності (простір як дискретна або недискретна множина графічних точок, які утворюють певну структуру) [3, с.560].

Своєрідність предикатів, що знаходяться у просторі, полягає в тому, що їх денотати не представлені як якісні явища, які створюються або виникають в часі. Вони вказують лише на зв'язок деякого об'єкта з тим чи іншим простором. Локативні предикати можуть мати різну характеристику за ознаками активності / неактивності (вольовий / невольовий суб'єкт) або загалом не визначатися цими ознаками. Просторові зв'язки можуть описуватися як такі, що безперервно тривають у часі, або такі, що абстраговані від безпосереднього протікання в часовому континуумі [4, с.150–151].

Визначення природи будь-якого об'єкта через окреслення комплексу його диференційних ознак дає підстави порівняти цей об'єкт з іншими, ідентифікувати його в межах сукупності об'єктів. Найсуттєвішими диференційними семантичними ознаками опозиції є “місце реалізації процесуальної ознаки / напрям реалізації процесуальної ознаки: вихідний пункт руху або кінцевий пункт руху / шлях реалізації процесуальної ознаки” [5, с.12].

Комплексне вивчення речень структурної моделі $S + P [P_r (V_f) + P_o (Praep + S_x)]^1$ у взаємозв'язку їхньої семантико-синтаксичної і формально-граматичної організації дає змогу окреслити модель $S + P [P_r (V_f) + P_o (Praep + S_x) loc]$, де ПСС виступає носієм локативної семантики, що порівняно з попередньо репрезентованими ПСС із каузальною та темпоральною семантикою, менш активні у семантичному та формально-значеннєвому планах, але саме із просторово заряджених семантичних комплексів і бере початок чимало причинових та часових ПСС, оскільки власне сема ‘просторовість’ є первинною для більшості з них.

Детально проаналізуємо 2 семантико-синтаксичні моделі речень, включаючи субмодельний потенціал, одна із яких є частотною, а інша – менш вживаною.

1. $S + P [P_r (V_f) + P_o (в / у + S_{2/4/6}) loc]$ // $S + P [P_r (V_f) + P_o (w + S_{2/4/6}) loc]$. Порівняймо: укр. *Але знову уранці босий слід той веде в саркофаг* (І. Драч) – модель ПСС [в + S₄]; *Ряжанка довго лежав у паркій темряві намету й засинав* (І. Білик) – модель ПСС [у + Adj₆ + S₆] // пол. *W okolicach Skierniewic zamiast drzemki nirwana* (М. Gretkowska) – модель ПСС [w + S₆ + S₂]; *Jak dobrze mogę zbierać jagody w lesie* (Т. Różewicz) – модель ПСС [w + S₆]. Частота вживання: 207 констр. – 20,7 % від загальної кількості 1000 прикладів фактичного матеріалу із локативною семантикою.

Розглянемо речення моделі ПСС [у + S₄] укр. *Богун останній увійшов у ліс* (Л. Костенко), де семантичний компонент *у ліс* займає правобічну позицію, що є семантично й функціонально слабкою за логічними показниками, але із семантичного погляду є сильною, оскільки вона передає локативне значення, вказуючи на конкретне розташування суб'єкта дії: суб'єкт *А* наділений певною просторовою характеристикою *L*, тобто *А* знаходиться в *L*. Аналогічну ситуацію можемо простежити у реченні моделі ПСС [w + S₆] пол. *Jak dobrze mogę zbierać jagody w lesie* (Т. Różewicz).

Порівняймо речення моделі ПСС [w + S₆ + S₂] пол. *W okolicach Skierniewic zamiast drzemki nirwana* (М. Gretkowska), для якого характерним є позиціонування у фінальній постпозиції досліджуваної системи, семантично підсиленої пропріальною лексею (*Skierniewic*), що підкреслює точну вказівку на місце: *А* розрашовується в *L*.

Ця структурна модель речення розчленовується на систему субмоделей із шести компонентів:

¹ **Перелік умовних скорочень:** Adj – прикметник (ад'єктив); Adj₁, Adj₂ ... Adj_x – відмінкові форми ад'єктивів; L – локатив; loc – локативна семантика; P – предикативний комплекс; P_o – ПСС; P_r – предикат, Praep – прийменник (препозитив); S – суб'єкт; S_x – субстантив; V – verbum – дієслово (вербатив); V_f – особова форма дієслова.

1) S + P [P_r (V_f) + P_o (в околиці + S₂) loc]: укр. – *Ні, я волів би знайти собі мешкання в околиці свого музею* (І. Багрянний) – модель ПСС [в околиці + Pron₂ + S₂] // S + P [P_r (V_f) + P_o (w okolicy + S₂) loc]: пол. *Doświadczając bolesnej studni w okolicy serca i depresji, która dopada zwłaszcza w soboty i niedziele* (S. Raduńska) – модель ПСС [w okolicy + Adj₂ + Adj₂ + S₂];

2) S + P [P_r (V_f) + P_o (в оточенні + S₂) loc]: укр. *Не зоглядівся, як опинився в оточенні трьох козаків* (В. Шкляр) – модель ПСС [в оточенні + Num₂ + S₂] // S + P [P_r (V_f) + P_o (w otoczeniu + S₂) loc]: пол. *Na obrazach i sztychach z tych czasów widzimy ich w otoczeniu pięknych i wesołych pań, które były mocno dekoltowane...* (J. Parandowski) – модель ПСС [w otoczeniu + Num₂ + S₂];

3) S + P [P_r (V_f) + P_o (у бік + S₂) loc.]: укр. *Ярослав навіть не поглянув у бік посадника* (П. Загребельний) – модель ПСС [у бік + S₂] // S + P [P_r (V_f) + P_o (w stronę + S₂) loc.]: пол. *Macha tu ręką i odchodzi w stronę domu* (D. Banek) – модель ПСС [w stronę + S₂];

4) S + P [P_r (V_f) + P_o (у глибині + S₂) loc]: укр. *У глибині душі Сергій відчував, що несправедливий до свого рятівника* (І. Білик) – модель ПСС [у глибині + S₂] // S + P [P_r (V_f) + P_o (w głębokości + S₂) loc]: пол. *Thor wszechpotężny – rogiem swym, który zanurza w głębokości oceanu* (S. Żeromski) – модель ПСС [w głębokości + S₂];

5) S + P [P_r (V_f) + P_o (у колі + S₂) loc]: укр. *У колі енергетиків поширився злий жарт* (Дзеркало тижня. – 2006. – 25 листопада) – модель ПСС [у колі + S₂] // S + P [P_r (V_f) + P_o (w kole + S₂) loc]: пол. *Skorzystal z tego Kopopka i przeniósłszy się do bawialni, pod piec, niby to admirał zabawiającą się młodzież, a w rzeczywistości patrzył na Barssową, siedzącą w kole dam* (W. Reymont) – модель ПСС [w kole + S₂];

6) S + P [P_r (V_f) + P_o (у напрямі до + S₂) loc]: укр. *У напрямі до міста вони побачили велику аварію* (День. – 2008. – 2 грудня) – модель ПСС [у напрямі до + S₂] // S + P [P_r (V_f) + P_o (w kierunku do + S₂) loc]: пол. *Tam, z braku czasu, miał mnie przesadzić jedynie na osobowy do Lidy, gdzie nasze drogi się rozchodziły, moja – w kierunku do Warszawy, a jego – Wilna* (J. Przybora) – модель ПСС [w kierunku do + S₂].

2. S + P [P₁ (V_f) + P₂ (від / од + S₂) loc] // S + P [P₁ (V_f) + P₂ (od + S₂) loc].
Наприклад: *Горобенко похопився, швидко одійшов від стола й сів на першого стільця* (Б. Антоненко-Давидович) – модель ПСС [від + S₂]; *Відскочила од вікна, впустила подушку на підлогу, впала на диван, в якому чомусь зарипили пружини, наче заплакала маленька дитина* (В. Яворівський) – модель ПСС [од + S₂]; *Ми брели від магазину без зброї* (О. Забужко) – модель ПСС [від + S₂] // *Od stołu unosi się niechętnie starszy mężczyzna w pasiastej kamizelce założonej na ramię* (О. Tokarczuk) – модель ПСС [od + S₂]; *Ci z dołu wyglądają jak małe punkciki, przesuwają się po asfaltowej drodze od sklepu na przystanek* (О. Tokarczuk) – модель ПСС [od + S₂]. Частота вживання: 162 констр. – 16,2 % від загальної кількості 1000 прикладів фактичного матеріалу із локативною семантикою.

Охарактеризуємо речення моделі ПСС [від + S₂] *Всі п'ять кілометрів від лавки до своїх бараків студентство щось горлало* (В. Діброва). ПСС від лавки займає лівобічну позицію відносно предиката, окреслюючи просторове

розташування суб'єкта дії (*студентство*), та вказує на напрям руху від локативного орієнтира. Що стосується місця і статусу семантичного компонента у складі двоядерної предикативної системи, то визначаємо його як такого, що вносить локативну семантику у ядерне навантаження речення, будучи просторовим поширювачем на рівні детермінанта.

Отже, у семантико-синтаксичній структурі речення української та польської мови локативні компоненти, виражені ПСС, не лише служать для позначення конкретного розташування в просторі, а й беруть участь в аналізі реального суб'єкта дії чи стану, підкреслюючи та стимулюючи потенційну двозначність предикативного центру.

Література: 1. Воробець О. Д. Темпоральна предикація прийменниково-субстантивного комплексу / О. Д. Воробець // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / уклад. А. Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – Вип. 22. – С. 66–70. 2. Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы / Б. Рассел ; пер. с англ. – К. : Ника-Центр, 1997. – 560 с. 3. Селиверстова О. Н. Труды по семантике / О. Н. Селиверстова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 960 с. 4. Семантические типы предикатов / отв. ред. О. Н. Селиверстова. – М. : Наука, 1982. – 365 с. 5. Яковлева Е. С. Фрагменты русской картины мира (модели пространства, времени и восприятия) / Е. С. Яковлева. – М. : Гнозис, 1994. – 344 с. 6. Milewska B. Słownik przyimków wtórnych / B. Milewska. – Gdańsk : Wydawn. Uniw. Gdańskiego, 2003. – 291 s.

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМВІДНОШЕННЯ ЕПІСТЕМІЧНОЇ МОДАЛЬНОСТІ ТА ЕВІДЕНЦІЙНОСТІ В СУЧАСНИХ НАУКОВИХ КОНЦЕПЦІЯХ

Галина Воронько

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Питання взаємовідношення категорій евіденційності та епістемічної модальності (далі ЕМ) дедалі більше привертає пильну увагу вчених. Існує чимало праць, присвячених дослідженню цієї проблеми, розглядом якої займалися такі вчені, як Н.А. Козинцева, Н.Д. Шмельов, Л. Андерсон, Т. Уїллет, Ф. де Хаан, Ф.Р. Палмер, Е.Е. Корді, Дж. Натц, П. Дендаль, Г. Кронінг та ін.

Слід зауважити, що на даному етапі розвитку лінгвістичної думки поширені два погляди на співвідношення цих категорій, що взаємно заперечують один одного. Одні дослідники схильні вважати ці категорії різними та незалежними [1, с.97; 8, с.308; 5, с.342], інші ж розглядають евіденційність як групу значень у межах категорії ЕМ [11, с.51; 9, с.52].

Оскільки питання пов'язані з ЕМ набувають все більшої актуальності в зв'язку із поширеним вивченням у сучасному мовознавстві комунікативних процесів, то вважаємо доцільним проаналізувати визначення даної мовної категорії в різних наукових концепціях, зокрема у французькому мовознавстві та виявити її зв'язки з категорією евіденційності, що і буде *метою* даної наукової розвідки.

Візьмемо до уваги погляди Р. Якобсона, який, досліджуючи категорію модальності, обсяг та структуру її значень, запропонував ще один її вимір – за допомогою категорії евіденційності. Згідно його обґрунтування, ця категорія

включає три факти: те, що повідомляється, сам факт повідомлення і факт переданого повідомлення, тобто джерело відомостей про повідомлений факт [4, с.159].

Поняття евіденційності розглядається в лінгвістиці в широкому і у вузькому значенні. Дані два підходи були запропоновані Дж. Натцом та П. Дендалем в передмові до бібліографії евіденційності (*Langage française* 1994, № 102). В широкому значенні вчені розуміють евіденційність як епістемічну модальність і її значення, тобто наскільки мовець впевнений в достовірності інформації, яку він передає. Відповідно, евіденційність епістемічної модальності може виражати наступні значення: впевненість, сумнів, логічну можливість чи необхідність. У вузькому розумінні евіденційність служить для вказівки на джерело, з якого мовець зачерпнув повідомлювані знання, а також за допомогою яких засобів йому це вдалося зробити [2, с. 203-207].

Подібність двох категоріальних значень – евіденційності та епістемічної модальності – призвела до деякого змішування цих категорій. Приналежність евіденційних значень до особливого типу епістемічної модальності була переконливо доведена у працях Ф.Р. Палмера. Лінгвіст слушно зауважує, що при порівнянні мов виявляється, що евіденційність розвивалася не з ЕМ, а паралельно з нею, іноді пересікаючись в значенні чи формах вираження, а також завжди демонструвала, що висловлювання правдоподібне і засноване на чутливому, зоровому чи мислячому досвіді мовця [11, с.121].

Можлива недостовірність, ненадійність, з точки зору мовця, джерела інформації може бути зумовлена різними факторами:

- ця інформація може бути отримана з інших рук і передаватися як чуже мовлення, в достовірності якого він не впевнений;

- дані свідчення можуть бути отримані в результаті перцептивного, можливо, помилкового сприйняття мовця [11, с.274].

За визначенням В.З. Панфілова, епістемічна модальність з усіма її підвидами і особливостями не є відображенням реальної дійсності у свідомості мовця. Вона виражає лише “оцінку адекватності цього відображення, яка надається суб’єктом думки, тобто вказує на ступінь достовірності змісту речення з його точки зору” [3, с.38]. Саме в цій властивості епістемічної модальності, на думку лінгвіста, закладений зв’язок з евіденційністю.

У французькому мовознавстві категорія ЕМ ще недостатньо вивчена, але існує чимало праць, які розглядають дану категорію з різних точок зору, в тому числі її зв’язки з евіденційністю. Розглянемо сам термін *евіденційність*, який походить від англійського “*evidential*” – доказ, свідчення. Французькою мовою *preuve* – доказ немає жодного відношення дофранцузького слова *évidence* – очевидність. Ось чому романські лінгвісти вживають термін *mediatif* замість *évidentialité*. Спроби дати визначення категорії евіденційності і виокремити її на основі певних критеріїв були зроблені значно раніше, аніж здійснені описи евіденційності окремої мови або мовної сім’ї, це засвідчено працями Л. Андерсон та Т. Віллет.

Звернімося до аналізу мовного матеріалу, щоб упевнитися, що розрізнення категорії евіденційності та ЕМ поглиблює інтерпретацію змістових характеристик тексту. Візьмемо до уваги дві основні особливості

висловлювання, в якому по-різному подається одна і та ж інформація. По-перше, мовець може засвідчити свій ступінь впевненості, що і буде виступати ЕМ:(1) *Je suis sûr que Pierre a joué au football hier soir.* (2) *Peut-être que Pierre a joué au football hier soir.*

По-друге, мовець може вказати на джерело чи природу джерела переданої інформації: (3) *Selon Marie, Pierre a joué au football hier soir.* (4) *Hier soir, j'ai vu Pierre jouer au football* [8, с.131]. В прикладі (3) мовець вказує на джерело інформації, а в прикладі (4) він запевняє, що бачив на власні очі, як Петро грає футбол.

Таким чином, чуже мовлення і перцептивне сприйняття являються основними евіденційними джерелами. Спільним для даних джерел є те, що мовець будує пропозицію на основі тихданих, які непрямим чином свідчать про події, безпосереднім свідком яких сам мовець не був. До критеріїв, які оправдовують об'єднання даних різновидностей значення евіденційності, можна також віднести те, що джерело, на основі якого мовець будує свою пропозицію, може сприйматися (бути побаченим або почутим) не тільки мовцем, але й іншою особою. Можливість такого свідчення даного джерела третьою особою робить його частиною реальності.

Як зазначає П. Коста, усі мови світу мають різні засоби визначення джерела чи надійності інформації. Наприклад, європейські мови, романські чи германські, визначають евіденційність через модальні дієслова фр.*devoir, pouvoir, vouloir* та інші лексичні одиниці. Сам факт позначати в реченні евіденційність виражає прагматичні відношення [7, с.261]. Так людина, яка виражає хибне твердження, представляючи його як правдивий факт, може вважатися такою, що помиляється. Якщо ж мовець представляє це твердження, як досліджений особисто факт, то він буде обвинувачений у брехні:(1) *Le professeur Leclerc est à l'université.* (2) *Le professeur Leclerc doit être à l'université, car j'ai vu sa voiture au parking.* (3) *Le professeur Leclerc serait à l'université.* (4) *Le professeur Leclerc est à l'université, j'ai vu (oral)* [5, с.5].

Кожне з цих речень виражає одне і те ж значення “присутність викладача в університеті”, але в евіденційному плані існує різниця у змісті. В прикладі (1) автор стверджує інформацію без жодного підтвердження її достовірності, не вказуючи на джерело інформації, тобто ми можемо тільки самостійно здогадуватися про її правдивість. В наступних прикладах (2) і (4) мовець вказує на те, що він сам бачив, тобто виражається сенсорна евіденційність. Тоді як в прикладі (3) за допомогою умовного часу виражається вірогідність інформації, свідком якої мовець не був.

Згідно поглядів Дендаля і Тасмовські [6, с.342-343], в широкому значенні поняття евіденційності та категорія евіденційності об'єднує не тільки специфіку джерела знань, але уточнення значення істинності. Тому в цьому плані термін *евіденційності* стає синонімом до *епістемічності*. Як перифразу для даного терміну вчені використовують вираз “уточнення джерела інформації” [6, с.343]. Тоді як уточнення правдивості інформації завжди визначаються в терміні *епістемічна модальність*.

Отже, погляди Кронінга, Дендаля і Тасмовські, які виокремлюють евіденційність в рамках епістемічності, та Палмера, який продовжує

об'єднувати ЕМ та евіденційність в одну категорію модальності, свідчать про актуальність даної проблеми та пошуки шляхів її вирішення. Незважаючи на таку різноманітність оглядів на взаємовідношення категорій ЕМ та евіденційності, дослідження змісту даних категорій, особливо у французькому реченні, потребує продовження лінгвістичних пошуків та аргументацій.

Література: 1.Козинцева Н.А. Категория эвиденциальности (проблемы типологического анализа) // В.Я. – 1994. – № 3. – С. 92-104.2.Корди, Е.Е. О связи грамматических значений оценки достоверности и источника информации (на материале французского языка) [Текст] /Е.Е. Корди // Теоретические проблемы функциональной грамматики. Материалы всероссийской научной конференции (26-28 сентября 2001). – СПб.: Наука, 2001.3. Панфилов В.З. Категория модальности и её роль в конструировании структуры предложения и суждения // Вопросы языкознания. – 1977. – № 4. – С. 37-48. 4. Якобсон Р.О. Избранные работы. – М. : Прогресс, 1985. – 455 с.5. DendalePatrick, TasmowskiLiliane. Présentation. L'évidentialité ou le marquage des sources du savoir. In: Langue française. N°102, 1994. p. 3-7.6. Dendale, P. L. Tasmowski 2001b. Introduction :Evidentiality and related notions. InDendale, P. L. Tasmowski (eds.) 2001a, 339-348.7. Kosta Peter.Modalite Epistemique et Evidentialite et sadisposition a la base deictique. P. 283.8. Kronning, H., 1990. Modalité et diachronie : du déontique à l'épistémique. L'évolution sémantique de *debere/devoir* ». *Actes du XIe Congrès des Romanistes Scandinaves*.Trondheim. 301-312.9. Willet, Th. A Cross – Linguistic Survey of the Grammaticization of evidentiality [Text] / Th. Willet // *Studies in Language*. – Amsterdam, 1988. – Vol. 12.- №1.10. Nuyts, J. 2001. Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions.InDendale, P.L.Tasmowski (eds.) 2001a, 383-400. 11. Palmer F.R. Mood and Modality. – Cambridge, Cambridge University Press 1986. – 256.

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІНТЕНЦІЇ ЗВИНУВАЧЕННЯ

Лілія Герасимів

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Комунікація є стратегічно обумовленим процесом. Це означає, що будь-яке висловлювання продукується мовцем з певною метою, для досягнення певного результату та здійснення певного впливу. З цього випливає, що за кожним висловлюванням стоїть мета, тобто “стратегічний результат, на який скероване конкретне спілкування, комунікативний акт” [1, с. 120].

Мета визначає особливості перебігу комунікації, способи та мовні засоби досягнення бажаного результату. Загальна мета комунікативного процесу на певному етапі спілкування втілюється у комунікативних інтенціях. Інтенцією є осмислений чи інтуїтивний намір адресанта, який “визначає внутрішню програму мовлення та спосіб її втілення” [1, с. 116], або “бажання, для реалізації якого будуть здійснені визначені кроки” [4, с. 74]. Інтенційність мовлення є необхідною умовою спілкування, оскільки мовленнєва діяльність – це вид людської життєдіяльності, а кожна дія ініціюється певною ціллю [2; 5].

Інтенційність є фактором, який забезпечує інтеракційність діалогу, коли на кожному етапі комунікації відбувається взаємодія інтеракційних інтенцій мовців.

Інтенції у порівнянні з комунікативною метою є менш глобальними, оскільки втілюють не загальну ціль чи результат комунікації, а проміжний намір на певному етапі комунікативної взаємодії.

Згідно з класифікацією О.Г. Почепцова [4], інтенції можуть бути початковими та кінцевими, актомовленнєвими та постакомовленнєвими.

Актомовленнєві інтенції реалізуються під час мовленнєвого акту, тоді як постакомовленнєві реалізуються вже після мовленнєвого акту.

Ці два типи інтенцій можуть охоплювати як початкові, так і кінцеві інтенції. Початковими інтенціями є лише опис, спонукання та запитання. Початкова інтенція тісно пов'язана зі структурно-семантичними характеристиками висловлювання. Акти кінцевих інтенцій є численними і пов'язані з особливостями семантики висловлювання та ситуації його реалізації.

Інтенція звинувачення має на меті вираження негативного ставлення мовця до співрозмовника, поведінка якого оцінюється як відхилення від певної, прийнятої мовцем норми. Суть інтенції звинувачення полягає в тому, щоб вказати на відхилення від цієї норми та висловити своє негативне відношення до цього [3].

Результатом успішного втілення інтенції звинувачення є усвідомлення адресатом вини та неправильності своїх дій, а також зміна його поведінки у бажаний для адресанта спосіб. Деякі вчені стверджують, що результатом звинувачення є приписування адресату відповідальності за певні дії, що відбулися й отримали негативну оцінку адресанта [7, с. 365].

Г. Грубер стверджує, що висловлювання-звинувачення складається зі стверджувальної та оцінювальної частин, які не завжди реалізуються одночасно у певній комунікативній ситуації. Прямі висловлювання-звинувачення містять стверджувальну та оцінювальну частини, а непрямі мають лише стверджувальну [6, с. 197].

Отже, інтенції звинувачення можуть виражатися прямо (експліцитно) та непрямю (імпліцитно) залежно від ситуації мовлення, соціальних ролей та позицій комунікантів.

Ядром експліцитного способу вираження інтенції звинувачення є висловлювання з експлікованим дієсловом-перформативом (*accuse, charge* тощо), як-от:

"This man, he said, is a blasphemer and a hypocrite! I have been watching him for some weeks, and I accuse him publicly – before the whole school!" Robert started to shake" (BNC).

Необхідно зазначити, що експліцитне вираження інтенції звинувачення передбачає також експлікацію усіх компонентів висловлювання: об'єкта та суб'єкта звинувачення, а також перформатива зі значенням звинувачення.

Такі висловлювання найчіткіше виражають інтенцію звинувачення, проте не є її частотними реалізаціями, оскільки пряма вказівка на об'єкт звинувачення передбачає чітку систему мотивації пропозиції звинувачення, певну (зазвичай високу) соціальну роль та позицію суб'єкта комунікації. Звинувачення відноситься до конфліктного типу комунікації, а це означає, що на будь-якому етапі такий тип комунікації може перерватися або розвинутися в небажане для мовця русло.

Імпліцитно виражається інтенція звинувачення тоді, коли мовець не бажає категорично висловлювати свої наміри і не вживає перформативне дієслово.

Імпліцитне вираження звинувачення передбачає розбіжність між інтенцією звинувачення і мовною структурою висловлювання. В такому випадку мовна структура висловлювання не містить мовних засобів зі семантикою звинувачення, проте з контексту можна зрозуміти, що мовець незадоволений діями співрозмовника і засуджує їх.

Непряме звинувачення переважно втілюється питальними або спонукальними конструкціями, прагматика яких непрямо експлікує звинувачувальну інтенцію:

*“So you don't know Grandfather's dead?” She made no attempt to break it gently; her mood was not tactful.’ You none of you know how he died in the workhouse and was buried in a pauper's grave?’ Ernest stared at her in astonishment, Charlotte standing silently behind him.’ **You didn't know that while you were having a good Christmas, Hester was making arrangements to send him away?’ Ruth accused him, her voice sharp and cutting” (BNC).***

За синтаксичним та семантичним типом це висловлювання є запитанням. Проте під впливом контексту воно послаблює свою функцію запиту інформації та реалізує інше комунікативно-прагматичне значення. Запит інформації повністю нейтралізується інтенційним змістом звинувачення.

З контексту зрозуміло, що мовець знає запитувану інформацію і за допомогою запитання виражає своє негативне відношення до дій співрозмовників (*She made no attempt to break it gently; her mood was not tactful, Ruth accused him, her voice sharp and cutting*).

Одним зі способів вираження негативного відношення є багаторазове повторення однієї й тієї ж події, що підсилює категоричність висловлювання і є показником інтенції звинувачення.

Література: 1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с. 2. Ключев Е.В. Речевая коммуникация / Е.В. Ключев. – М., 2002. – 320 с. 3. [Король А.А.](#) Висловлювання-звинувачення у сучасному німецькомовному художньому дискурсі : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / А.А. Король. – Чернівці, 2007. – 20 с. 4. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения / О.Г. Почепцов. – К. : Вища школа, 1986. – 116 с. 5. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е.А. Селиванова. – К., 2004. – 336 с. 6. Gruber H. Streitgespräche : zur Pragmatik einer Diskursform / H. Gruber. – Opladen : Westdt. Verl., 1996. – 354 s. 7. Hundsnerscher F. Streitspezifische Sprechakte / F. Hundsnerscher // Intention – Bedeutung – Kommunikation. Kognitive und handlungstheoretische Grundlagen der Sprechakttheorie. – Opladen : Westdeutscher Verlag GmbH, 1997. – S. 364-375.

LOCUTION / PHRASE (TOUTE) FAITE / EXPRESSION : **ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ПОЗНАЧЕНЬ** **(на матеріалі французької мови)**

Валентина Гладка

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна)

Незважаючи на всебічне й поліфакторне дослідження фразеологічного матеріалу (В.В. Виноградов, О.В. Кунін, В.М. Мокієнко, А.Г. Назарян, М.М. Шанський, Ch. Bally, G. Gross, F. Grossmann, F.J. Hausmann, Ch. Hümmel, P.A. Howarth, B. Lamiroy, R. Martin, M.H. Svensson, A. Tutin та ін.), у мовознавстві й до нині залишається дискусійним питання термінування об’єкта

фразеології. Проблему термінологічної ситуації, яка склалася, зокрема у французькій лінгвістиці, можна, вслід за сучасним французьким лексикологом А. Реу, окреслити так: “в однині про фразеологічну термінологію сьогодні говорити недоречно (...) існують quasi- або pseudo-термінології (...) кожна з них демонструє досить різні тенденції та напрямки дослідження усталених виразів” [15, с. 9]. І дійсно, лише в опрацьованих нами наукових працях виявлено близько ста різних термінів, що говорить не лише про термінологічну невизначеність, а й про **нагальну потребу** остаточно з’ясувати існуюче питання.

Одними з найрозповсюдженіших термінів у французькій мові на позначення ФО є терміни *locution* і *expression*, які, як визнають самі лінгвісти [3, с. 17; 8, с. 19], не отримали остаточної визначення у сучасній лінгвістиці. Як наслідок, в одних наукових працях вони виступають абсолютними синонімами, в інших – різняться. До того ж з ідентичним значенням до них вживається вираз *phrase (toute) faite*, який ще більше заплутує наукові розвідки. Саме в детальному аналізі становлення цих термінів у французькій мові, а також критеріїв їх розрізнення/ототожнення полягає **мета** нашого дослідження.

За даними лексикографічних джерел, термін *locution* (лат. *locutio* “спосіб говорити”) з’явився вперше в XIV ст. на позначення “мовлення, висловлення” : Tu seras dampner Et l’es ja, point n’en fault doubter. De quoy parle tu, pouveres homs? Tu pers bien tes *locucions*, Car tes dieux n’ont quelque puissance: Ce n’est que toute decepvance (*Myst. st Adr. P.*, с. 1450-1485, 150) [17]. Зазначимо, що на основі цього початкового значення інколи й у сучасних лінгвістичних працях вживається термін *locution* зі значенням “акт мовлення” [16].

Протягом XVII–XVIII ст. поняття *locution* тлумачили як “вираз, спосіб висловлення”: *Cette locution n’est pas bonne. Une locution basse* [11; 13; 18; 19; 20]. У XIX ст. зустрічаються перші спроби класифікації *locution*, щоправда, без будь-якого лінгвістичного пояснення: *Locution adverbiale, prépositive, conjonctive, proverbiale* [13, вид. 6, т. 2, с. 127]. А вже на початку XX ст. *locution* отримує значення виключно граматичного терміну на позначення “угруповання слів, яке грає роль прислівника, прийменника, сполучника, напр.: *à peu près, au-dessus de, parce que, afin que* [13, вид. 8, т. 2, с. 130]. Сучасні словники, дотримуючись подібної думки, визначають *locution* як “усталене сполучення слів, яке має граматичне та/або семантичне значення одного слова” [12; 21]. Відповідно, розрізняють *les locutions verbales (faire grâce), nominales (mise en jeu), adverbiales (tout de suite), prépositives (au-dessus de), conjonctives (pour que)*.

Як бачимо, термін *locution* пройшов кілька етапів свого становлення: від поняття “мовлення” до “одиниці мови”, однак його сутність ще й досі викликає суперечки серед лінгвістів. Так, за словами Е. Benveniste, *locution* являє собою “групу слів, взятих у переносному значенні й об’єднаних узусом для створення певної одиниці, значення якої визначається як здатність інтегрувати в одиницю вищого рівня” [1, с. 127]. З поданими в словниках визначеннями цього терміну не погоджується і відомий французький

лексикограф А. Rey: “те, що вони [словники] називають *locution adverbiale, conjonctive, prépositionnelle* є скоріше складеними словами або лексикалізованими композитами (...) Сутність терміну *locution* розкривається лише в порівнянні з терміном *expression*” [15, с. 9].

Спробували піти цим шляхом і ми. Дослідивши історію становлення терміну *expression* (лат. *expressio* “видавлювання за допомогою пресу”) у французькій мові, встановили, що в широкий науковий обіг він увійшов у ХІХ ст. на позначення “властивості/здатності висловлюватися” [14], хоча перша його фіксація в лексикографічних працях з таким значенням відбулася ще в ХІV ст. [17]. На початку ХХ ст. йому надали особливого значення – “вираз, який вживається на позначення того, що хочуть виразити: *Expression propre, correcte. Expression figurée, métaphorique...*” [13]. У такий спосіб значення терміну *expression* уподібнилося до значення *locution*, що дало можливість деяким лінгвістам їх ототожнювати [10, с. 180].

Однак, як зазначає А. Rey, терміни *locution* і *expression* можуть бути ідентичними лише за функціональними ознаками, адже обидва актуалізують мову, підпорядковані синтаксичним правилам мови і виконують функцію інтеграції, тобто виступають як одиниці, здатні повторюватися і бути інтегрованими в одиницю вищого рівня (елемент в слово, слово в синтагму, синтагма в мінімальну фразу і т.д.) [15, с. 9]. Якщо ж говорити про походження цих двох термінів, то воно різниться: етимологічно термін *locution* позначає “спосіб **сказати** щось” (*manière de dire qqch*), спосіб організувати існуючі в мові елементи таким чином, щоб створити функціональну форму. Натомість поняття *expression* розглядається як “спосіб **виразити** щось” (*manière d’exprimer qqch*); воно містить у собі риторичну і стилістичну, тобто передбачає вживання фігур (метафори, метонімії тощо); у цьому випадку семантичне значення зі своїми певними особливостями, відмінністю між початковим і вихідним значенням, відіграють більшу роль, ніж мовна форма” [15, с. 10]. Проте у підсумок вищевикладеного А. Rey схиляється до думки, що відмінності між цими двома термінами залишаються нечіткими й об’єднує ці “експресивні особливості, пов’язані із соціальними умовами, в яких актуалізується мова, тобто з узусом”, в єдину систему фразеологічних одиниць [15, с. 9].

Своє визначення терміну *locution* на основі його порівняння з терміном *expression* базує також R. Martin. За його словами, *locution*, як усталена синтагма, якій властиві селекційні обмеження, некомпозиційність та інтенційне значення (на відміну від референтного), має статус вищий ніж слово, але нижчий ніж *expression* [5, с. 292]. Але знову ж таки критерії такого розмежування залишаються, на жаль, нерозкритими. Категоричну думку з цього приводу висловлює, зокрема, M. Wilmet, пропонуючи взагалі відмовитися від терміну *expression*, через те, що він охоплює досить широке поняття [9, с. 457].

Враховуючи багатозначність слова *expression* (словники подають понад десяти визначень цього слова, не враховуючи його дефініцій у спеціалізованих галузях, зокрема хімії, генетики, інформатики, логіки [12]), лінгвісти часто вживають його у комбінації з означеннями типу *expressions idiomatiques / figées / imagées / figurées / toutes faites*, підкреслюючи їх усталений образний характер.

Окреслена проблема ускладнюється ще одним фактом. Починаючи з XVII ст., у французьких лексикографічних джерелах з'являється термін *phrase* (лат. *phrase* “манера/спосіб виражатися; мовлення”), який тлумачили як: 1) манера / спосіб висловлення; 2) будь-яке поєднання слів: *phrase figurée, recherchée, bonne phrase, mauvaise phrase, phrase régulière, irrégulière* [13, вид.1, с. 230; 18; 19]. У такий спосіб, на думку науковців, ця назва стосувалася будь-якої конструкції синтагматичного порядку, тобто одиниці дискурсу будь-якого рівня [2, с. 30; 7, с. 38]. Цікаво зазначити, що з таким значенням слово *phrase* збереглося в деяких сучасних усталених виразах пейоративного характеру, напр.: *faire des phrases* “parler, écrire de manière prétentieuse”, *sans phrases* “sans commentaires ni précautions oratoires; de manière simple et directe”, *une petite phrase* “formule brève dans un discours ou une déclaration politique, relevée en tant que signe ou allusion”.

Століттям пізніше, під поняттям *phrase* почали розуміти “сполучення слів, які утворюють цілісний зміст” [13; 11]. Убачаючи у використанні таких фраз багатство й красу кожної мови, Ф. Трєвoux застерігав, натомість, про часте вживання “усталених комбінацій слів”, які можуть перетворити елегантне й вишукане мовлення на сплутане й малозрозуміле [20, с. 811].

Водночас уже в XIX ст. термін *phrase* переходить до класу граматичних категорій [14], отримавши те значення, з яким воно вживається у сучасній лінгвістиці (напр.: “граматична одиниця, складена з упорядкованих елементів і здатна містити ціле повідомлення” [12], “висловлення, всі елементи якого поєднані навколо одного або кількох сурядних предикатів” [5, с. 131], “послідовність мінімальних синтаксичних елементів, пов'язаних між собою” [6, с. 366]). Йому на зміну приходить вираз *phrase (toute) faite*, який у лексикографічних джерелах визначався як “прийнятий узусом спосіб висловлення, в якому заборонено щось змінювати, напр.: *faire rage, faire grâce, battre monnaie*” [13; 14], тобто отримав чітке визначення усталеного виразу.

У такий спосіб, починаючи з XIX ст., у французькій мові з ідентичним значенням усталилися три терміни – *locution, phrase (toute) faite, expression*. Однак їх ототожнення або розрізнення становить одне з питань сучасної фразеологічної науки.

Література: 1. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale : en 2 vol. / Emile Benveniste. – Paris : N.R.F., Bibliothèque des sciences humaines, 1966. – Vol. 1. – 356 p. 2. Garette R. La “phrase” au XVII siècle. Naissance d’une notion / R. Garette // L’information grammaticale. – 1990. – № 44. – P. 29–34. 3. Grunig B.-N. Préface / B.-N. Grunig // La locution entre langue et usages / éd. Martins-Baltar M. – Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 13–17. 4. Martin R. Sur les facteurs du figement lexical / R. Martin // La locution entre langue et usages [M. Martins-Baltar]. – Paris, Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 291–307. 5. Martinet A. Le français sans fard / André Martinet. – Paris : Presses Universitaires de France, 1969. – 219 p. 6. Ruwet N. Introduction à la grammaire générative / Nicolas Ruwet. – Paris : Plon, 1967. – 448 p. 7. Seguin J. P. L’invention de la phrase au XVIII siècle. Contribution à l’histoire du sentiment linguistique français / Jean Pierre Seguin. – Paris : Peeters, 1993. – 480 p. 8. Svensson M.H. Critères de figement. L’identification des expressions figées en français contemporain / M.H. Svensson [Ressource électronique]. – Thèse de doctorat. – Umeå : Umeå Universitet, 2004. – 198 p. – Accessible à : <http://umu.diva-portal.org> . 9. Wilmet M. Grammaire critique du Français / Marc Wilmet. – Louvain-la-Neuve : Duculot, 1997. – 704 p.

Лексикографічні джерела: 10. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / Ж. Марузо. – М.: Изд-во иностр. лит., 1960. – 436 с. 11. Dictionnaire critique de la langue française / Jean-François Féraud [Ressource électronique]. – 1787–1788. – Accessible à : <http://artfl.atilf.fr/dictionnaires/FERAUD/> . 12. Dictionnaire de français [Ressource électronique]. – Paris : Larousse. –

Accessible à : <http://www.larousse.fr/dictionnaires> 13. Dictionnaire de l'Académie française. – 1-ère éd. – Paris : la veuve de Jean Baptiste Coignard, 1694 ; 4-ème éd. – Paris : la Vve de B. Brunet, 1762 ; 5-ème éd. – Paris : J. J. Smits et Ce., 1798 ; 6-ème éd. – Paris : Imprimerie et librairie de Firmin Didot Frères, imprimeurs de l'Institut de France, 1835 ; 8-ème éd. – Paris : Librairie Hachette, 1932-1935 ; 9-ème éd. – 2010 / [Ressource électronique]. – Accessible à : <http://artfl.atilf.fr/dictionnaires/ACADEMIE/index.htm> 14. Dictionnaire de la langue française / E. Littré [Ressource électronique]. – Paris : Librairie Hachette, 1846. – Accessible à : <http://www.littre.org/> 15. Dictionnaire d'expressions et locutions / Alain Rey, Sophie Chantreau. – Paris : Dictionnaire Le Robert, 2007. – 1087 p. 16. Dictionnaire du didactique des langues / éd. Robert Galisson, Daniel Coste. – Paris : Hachette, 1976. – 612 p. 17. Dictionnaire du Moyen Français (1330–1500) [Ressource électronique]. – Accessible à : <http://www.atilf.fr/dmf/> 18. Dictionnaire françois, contenant les mots et les choses, plusieurs nouvelles remarques sur la langue françoise (...) / P. Richelet [Ressource électronique]. – Geneve : Jean Herman Widerhold, 1680. – Accessible à : <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k509323> 19. Dictionnaire universel, contenant generalement tous les mots françois tant vieux que modernes, & les Termes de toutes les sciences et des arts... / Antoine Furetière [Ressource électronique]. – 1690. – Vol. 1. - Accessible à : <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k50614b> 20. Dictionnaire universel françois et latin / F. Trévoux [Ressource électronique]. – Delaulne, 1721. – Accessible à : <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k509819> 21. Nouveau Littré [Ressource électronique]. – 2007. – Accessible à : <http://www.nouveaulittre.fr/>

ЛІНГВІСТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ТЕКСТУ

Наталія Глінка

Національний технічний університет України «КПІ»
(Київ, Україна)

Розуміння мовного характеру тексту найбільш повно на сьогоднішній день розглядається в комунікативній лінгвістиці, що дозволяє дослідникам характеризувати текст як основну одиницю мови, яка об'єднує одиниці всіх нижчих рівнів спільністю задуму, цілей і умов комунікації. Саме в тексті всі засоби мови набувають комунікативного значення, стають комунікативно зумовленими, об'єднаними в певну систему.

Так, на думку Г.В. Колшанського, текст – це «зв'язок щонайменше двох висловлювань, які можуть завершувати мінімальний акт спілкування – передачу інформації або обмін думками між партнерами» [7, с. 10-14]. Текст – це письмовий за формою мовленнєвий твір, що належить одному учаснику комунікації, закінчений і правильно оформлений», – така точка зору Н.Д. Зарубіної [5, с. 11], яка вбачає в текстових параметрах насамперед автора і спосіб реалізації авторського наміру. Л. М. Лосева, досліджуючи прикладну сторону текстових параметрів, виділяє такі ознаки тексту: «1) текст – це повідомлення (те, що повідомляється) у письмовій формі; 2) текст характеризується змістовною та структурною завершеністю; 3) у тексті виражається ставлення автора до повідомлення» [8, с. 4]. Одже багато дослідників (І.Р. Гальперін, Т.М.Дерідзе, О.І. Москальська, Є.І. Шендельс та ін.) вважають, що текст – це «змодельована одиниця мови», що функціонує в суспільстві як основна мовна одиниця, має смислову і комунікативну завершеність [6, с.41]. У дослідженнях комунікативної лінгвістики описані такі категорії, характерні для тексту: інформативність, цілісність, зв'язність, завершеність, пресупозиція, інтеграція.

Категорія інформативності пов'язана з інформаційним аспектом висловлювання [2, с. 38]. І.Р. Гальперін виділяє такі типи інформації, що містяться в тексті: змістовно-фактична, змістовно-концептуальна, змістовно-підтекстова. «Змістовно-фактична інформація містить повідомлення про

факти, події, процеси, що відбуваються, відбувалися, які відбуватимуться в навколишньому світі, дійсному чи уявному ... Змістовно-концептуальна інформація повідомляє читачеві індивідуально-авторське розуміння відносин між явищами, описаними засобами змістовно-фактичної інформації, розуміння їх причинно-наслідкових зв'язків, їх значущості в соціальному, економічному, політичному, культурному житті народу ... Така інформація витягується з усього твору ... Змістовно-концептуальна інформація – це задум автора плюс його змістовна інтерпретація» [2, с. 27]. Змістовно-підтекстова інформація виявляє прихований сенс, який отримують із зображеного у тексті.

Адекватне розуміння тексту, на думку вчених, забезпечується пресупозицією, що є особливою текстовою категорією, ситуативним тлом, що забезпечує сприйняття і розуміння тексту, «розкриває зв'язки між висловлюваннями і ґрунтується на певних припущеннях щодо семантики слів, словосполучень і пропозицій, що є в тексті» [7, с. 19].

Необхідно зазначити, що текст передає певну послідовність фактів, які розгортаються в часі і просторі за особливими правилами залежно від змісту і типів тексту. У зв'язку з цим у процесі створення і осмислення тексту реалізуються такі текстові категорії, як ретроспекція (елементи, що забезпечують повернення читача до викладених раніше фактів, подій, оцінок) і проспекція (елементи, що забезпечують перспективу висловлювання). Ці категорії забезпечують осмислення вже відомої інформації, дозволяють намітити перспективу процесу сприйняття тексту.

Найважливішими текстовими категоріями є зв'язність і цілісність.

Більшість вчених відзначають, що всі комунікативні елементи тексту повинні бути пов'язані між собою. Крім того, в кожному тексті виявляються і описуються формальні зовнішні зв'язки між окремими частинами тексту. «Це особливі види зв'язку, що забезпечують ... логічну послідовність, взаємозалежність окремих повідомлень, фактів, дій та ін.» [2, с. 74].

В основі зв'язності є ідея повторюваності. В.А. Лукін виділяє наступні види зв'язності в тексті: 1) зв'язність на рівні однопланових одиниць і форм знаків; 2) зв'язність знакових елементів тексту; 3) лексична зв'язність; 4) семантико-синтаксична зв'язність; 5) граматична зв'язність [9, с. 24]. О.І. Москальська вважає, що основу зв'язності становить «комунікативна спадкоємність» [10, с. 21] пропозицій, яка полягає в тому, що кожне наступне речення будується на базі попереднього, вбираючи в себе ту чи іншу його частину. З точки зору комунікативного синтаксису (теорії актуального членування) речення діляться на дві частини: та, що стосуються вже відомого, називається темою, а та, що вводить нову інформацію – ремою. У темі повторюється частина інформації з попереднього пропозиції, і це повторення виконує функцію сполучної ланки. В ремі міститься нова інформація, яка розвиває, збагачує зміст висловлювання, рухає думку вперед.

Слід зазначити, що зв'язність з точки зору психолінгвістики – це явище синтагматичної природи. Дослідники частіше відзначають два типи зв'язності: інтразв'язність (внутрішня, смислова) і екстразв'язність (зовнішня, яка охоплює субстантивну сторону тексту, в першу чергу, звукову або літерну). У

тексті завжди виявляють обидва типи зв'язності, що є відносно незалежними один від одного [3, с. 136].

Поряд з категорією зв'язності для тексту є властивими внутрішні смислові відносини між його частинами – змістовна, формальна і комунікативна цілісність, що дозволяє забезпечити смисловий зв'язок між частинами тексту, підготуватися до сприйняття подальшої інформації, зміцнити «текстову пам'ять», повернути адресата до попереднього, нагадати йому про вже сказане. На думку В.А. Лукіна, цілісність тексту – це «така його властивість, яка об'єднує текст з іншими складними системами незалежно від їх природи» [9, с. 41].

Відзначимо, що з позиції відправника тексту цілісність конкретизується в понятті задуму (мотиву, інтенції), який існує ще до готового тексту і потім знаходить своє вираження в ньому, завжди зазнаючи при цьому тих чи інших змін. Текст з цієї точки зору призначений для реалізації задуму. У той же час смислова цілісність тексту проявляється в єдності теми, яку називають смисловим ядром тексту. Носіями теми є СФЕ (ССЦ) і вільні речення. ССЦ розкриває одну яку-небудь тему, в наступних ССЦ ця тема отримує розвиток, або відбувається перехід до нової теми. Таким чином, відбувається рух тексту від відомого, даного до нового.

Цілісність тексту досягається за допомогою таких засобів, як особа, час, спосіб дієслова, моделі і типи пропозицій, синтаксичний паралелізм, порядок слів, еліпсис. Регулярна повторюваність ключових слів, тотожність референції (співвіднесеність слів з одним і тим же предметом дійсності – референтом), ситуативні зв'язки – усе це забезпечує єдність теми тексту. Цілісність тексту дозволяє найбільш адекватно висловити «комунікативні дії, вчинок людини, що має сенс» [4, с. 60].

Слід зазначити, що цілісність – це психолінгвістичний феномен, істотні характеристики якого були помічені ще Л.С. Виготським, про що зазначено у його визначенні поняття думки: «Думка завжди являє собою щось ціле, вона значно більша за обсягом, ніж окреме слово ... Явище переходу від думки до мови являє собою надзвичайно складний процес розчленування думки і її відтворення в словах» [1, с. 60]. Неодмінною умовою цілісності є ситуативність, яка відрізняє текст від будь-якої іншої значущої одиниці мови. Морфема, слово, словосполучення, пропозиція самі по собі позбавлені ситуативності і набувають її тільки в тексті, запозичуючи її з нього. Отже, з урахуванням цих спостережень, можна відзначити, що цілісність (завдяки ситуативності) – категорія змістовна, так як орієнтована на зміст тексту, на сенс, який він набуває відповідно до ситуації.

З категоріями зв'язності і цілісності тісно пов'язані категорії інтеграції та завершеності. Категорія інтеграції об'єднує частини тексту з метою досягнення його цілісності. Інтеграція об'єднує текст не лінійно, а по вертикалі, забезпечуючи причинно-наслідкові зв'язки між його частинами, відбираючи ті з них, які є найсуттєвішими для передачі концептуальної позиції автора тексту [2, с. 130]. Результат інтегрування реалізується в категорії завершеності, яка безпосередньо співвідноситься з назвою тексту.

У науковій літературі визначають й інші текстові категорії: інтертекстуальність, доступність, граматична коректність, емотивність, модальність тощо.

Текст характеризується за допомогою таких категорій: інформативність, цілісність, зв'язність, завершеність, пресупозиція, інтеграція. Загальне призначення кожної з них – реалізувати комунікативний намір, закладений автором, або розкрити його у процесі мовленнєвої діяльності.

Література: 1. Выготский Л.С. История развития высших психических функций / Выготский Лев Семёнович. – Собрание сочинений: в 6 т. - М., 1983. – 107 с. 2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / Гальперин Илья Романович. – М.: Наука, 1981. – 462 с. 3. Гиндин С.И. Онтологическое единство текста и виды внутритекстовой связи / Гиндин Сергей Иосифович. – Машинный перевод и структурная лингвистика. - М.: Наука, 1979. – 246 с. 4. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации / Жинкин Николай Иванович. – М., 1982. – 273 с. 5. Зарубина Н.Д. Текст: лингвистический и методический аспекты / Зарубина Наталья Дмитриевна. – М., 1981. – 256 с. 6. Карабан В.И. Перцептивные импликации грамматики текста / Карабан Вячеслав Иванович. – Психологическая и лингвистическая природа текста и особенности его восприятия / под ред. Ю.А. Жлуктенко и А.А. Леонтьева. - Киев: Вища школа, 1979. – 335 с. 7. Колшанский, Г.В. Лингвокоммуникативные аспекты речевого общения / Колшанский Геннадий Владимирович. – Иностранные языки в школе. - 1985. - № 1. С. 10-19. 8. Лосева Л.М. Как строится текст / Лосева Лариса Марковна. – М.: Просвещение, 1980. – 214 с. 9. Лукин В.А. Художественный текст: основы лингвистической теории и элементы анализа / Лукин Владислав Алексеевич. – М.: Ось, 1999. – 296 с. 10. Москальская О.И. Грамматика текста / Москальская Ольга Игоревна. – М.: Высшая школа, 1981. – 489 с. 11. Солганик Г.Я. Стилистика текста / Солганик Григорий Яковлевич. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 154 с.

МОВНІ ЗАСОБИ ІНТИМІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ФРАНЦУЗЬКОГО ТЕКСТУ

Ірина Горбач

Київський національний лінгвістичний університет
(Київ, Україна)

Останнім часом інтерес лінгвістів викликають мовні процеси в художніх текстах, які відображають направленість інтенції тексту впливати на адресата. Основною метою автора літературного твору є якомога «глибше занурити» читача в літературний матеріал, використовуючи ефект дружньої бесіди, діалогу, монологу-сповіді. Важливу роль серед засобів художнього впливу на читача відіграє інтимізація. Академік Л. А. Булаховський визначав інтимізацію як сукупність стилістичних прийомів, за допомогою яких автор входить у контакт зі своїм читачем, роблячи його учасником свого повідомлення, своїх почуттів [1, с. 455–458]. Це виклад змісту у формі невимушеної, довірливої бесіди автора з читачем, в ході якої співрозмовник переймається подіями художнього оповідання.

Поняття «інтимізація» досліджували Т. Г. Винокур [2], М. О. Карпенко [6], Г. Г. Почепцов [9], О. К. Яскевич [11], С. П. Денисова [5], А. В. Корольова [7]. Також явище інтимізації в своїх роботах вивчали А. Л. Палійчук [8], Н. П. Футурист [10], Т. А. Декшна [4]. Дослідження та аналіз наукових поглядів дали підставу зробити висновок про те, що інтимізація слугує прийомом зближення автора з читачем, створення ефекту відвертої

розмови, який досягається різноманітними стилістичними засобами на всіх мовних рівнях для реалізації прагматичного аспекту.

Під мовними засобами інтимізації розуміємо фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні та стилістичні. Л. А. Булаховський говорить про такі мовні засоби як: звернення до героїв твору, наказовий спосіб, використання займенників першої особи множини, уявна бесіда чи діалог між читачем і автором, риторичні запитання [1. С. 455–458]. А. Л. Палійчук розглядає такі мовні засоби інтимізації в художньому дискурсі як дейктичні маркери, теперішній час, інтимізуючі звернення, імператив, графічні засоби, стилістичні засоби, авторські коментарі та засоби суб'єктивної модальності та оцінки [8]. У *словнику-довіднику* енциклопедичного типу до мовних засобів інтимізації відносяться ті, які включають в себе лексико-семантичні, фразеологічні, граматичні явища, що носять розмовний характер [12, с. 142-143].

Перераховані мовні засоби інтимізації ми спостерігаємо в романах французького письменника Н. Фарга. А саме: форма викладу від першої особи, особові та присвійні займенники, безпосередні звернення до читача, риторичні запитання, дискурсивні маркери, розмовна фамільярна мова, авторські коментарі, повтори, емоційно забарвлена лексика. Для романів письменника характерною є інтимізація мовлення. В романі «*J'étais derrière toi*», розповідь іде від першої особи однини **я** (*je*) у вигляді довірливої розмови про закінчення однієї історії кохання та початку іншої. Наратор звертається до читача на **ти** (*tu*) довіряючи йому найсокровенніше, – свої почуття, думки, спогади, переживання, біль. Ця інтимність робить роман дуже особистим для кожного читача. Кожен може впізнати себе в цьому головному персонажі твору, адже насичений спогадами та діалогами з побутового життя. Протагоніст з першого ж речення звертається до читача: *Erodietrodite: tu sais ce que ça veut dire, en français ?* і не залишає його до завершення роману [13, р. 11]. Протягом всього твору автодієгетичний наратор не припиняє залучати свого співрозмовника (яким є читач) до бесіди. В першу чергу це проявляється вживанням особових займенників *tu, te*; питання, які ставляться читачу: *Eh bien, tout ça, c'est pas si mal, non?* [13, р.130]; звернення до співрозмовника: *Tu connais déjà l'histoire, on l'a racontée à tout le monde, dis-moi tout de suite si j'omets quelque chose...* [13, р.23]. *N'hésite pas, je ne voudrais surtout pas t'influencer* [13, р.25]. *Là, je te répondrai oui, tu as raison, je te jure. Oui, donc. Qu'est-ce que je te disais, déjà ?* [13, р.26]. Ми можемо сказати, що роман написаний у вигляді відкритої дружньої розмови наратора з читачем. Внутрішній монолог до якого вдається автор, зокрема, свідчить про психологічний характер розповіді. В ході цієї розмови наратор ставить собі запитання, аналізує себе та свої вчинки, ділиться якимись особистими подробицями, намагається зрозуміти як він дійшов до критичної ситуації в особистому житті. Нехронологічний порядок розповіді передається великою кількістю пунктуаційних знаків. Речення переривається вкрапленням англійських слів, що супроводжуються знаками запитання, лапками, комами, які є типовим для розмовної мови якою веде свою розповідь сам наратор. Саме мовлення наратора, яке є яскравим прикладом форми потоку свідомості, є

спонтанним та виражається довгими безкінечними фразами. Разом з тим складається враження, що наратор поспішає висказатися, що він відчуває гостру потребу розповісти свою історію. Мовними засобами інтимізації досягається ефект усної розмови наратора з читачем.

В романі «*Tu verras*» домінує оповідь від першої особи. В ході всієї розповіді наратор аналізує себе, робить висновки, розмірковує: *C'est bizarre, l'amour parental*» disait-il en regardant Clément «*Aimer son enfant, est-ce aimer un autre que soi ou bien continuer des'aimer soi-même, mais sans s'accabler de la mauvaise conscience d'être égoïste ?* [14, p.23]. Таким чином наратор задається питанням, відповідь на яке не дає, ніби ініціюючи читача знайти відповідь в самому собі. Вся розповідь наратора віддзеркалює його спогади, почуття та моменти особистого життя, пов'язані з його сином, який загинув при жахливих обставинах. Перед читачем постає сповнений горя батько, який передає свій біль, горе та смуток, які переповнюють його серце. В своїй сповіді наратор повсюди час залучає читача до свого твору: *Et puis entre nous, Bucarest, il ne serait pas battu pour une destination pareille, lui* [14, p.116]. Даний фрагмент демонструє єдність, союз оповідача та наратора, потребу самотнього оповідача в спілкуванні, сповіді. Займенник *nous* передає пряме звернення до читача, включаючи і себе *entre nous* (“між нами”). Наратор є мовцем, що звертається до читачів, які, в свою чергу, є реципієнтами.

Отже, мовні засоби інтимізації слугують засобом комунікації автора з читачем, реалізують авторські інтенції, інтимізують розповідь, роблять читача співучасником подій в творі, створюють доброзичливу, відверту атмосферу.

Література: 1. Булаховский Л.А.. Русский литературный язык первой половины XIX века. М., 1954. 2. Винокур Т.Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения. – М.: КомКнига, 2005. – С.103. 3. Винокур, Т. Г. Говорящий и слушающий 5. (Варианты речевого поведения) / вступ. ст. Л. П. Крысина. Изд. 3-е. М. : ЛКИ, 2007. – 176 с. 4. Декшна Т. А. Типологія засобів інтимізації в англійських і українських рекламних текстах [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Т. А. Декшна; М-во освіти і науки України, Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2013. - 19 с. 5. Денисова С. П. Интимизация и лингвистические средства ее выражения в русской художественной прозе конца XIX – начала XX ст.: автореф. дис. на соиск. научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык” / С. П. Денисова– К., 1991. – 16 с. 6. Карпенко М.А. Текстобразующие и стилеобразующие элементы в художественной речи.- Русское языкознание.- Киев: Вицашк. Изд-во при Киев. ун-те, 1983, № 6, с.100-108. 7. Корольова А. В. Лінгвопоетичний і наративний коди інтимізації в художньому тексті (на матеріалі української та російської прози другої половини XIX - першої половини XX століть) [Рукопись] : автореферат дис. ... д-ра філолог. наук : 10.02.01, 10.02.02 / Алла Валер'янівна Корольова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. - К., 2003. – 35с. 8. Палійчук А.Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англійського художнього дискурсу) : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / А.Л. Палійчук – Харків, 2011. – 253 с. 9. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации/ Почепцов Г. Г. – М. : Центр, 1998. – 352 с. 10. Футурист Н. П. Лінгвокультурні особливості інтимізації в англійських та українських фольклорних текстах (на матеріалі казок про тварин) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / [Наталія Петрівна Фурист](#) . – Київ : Б.в., 2011 . – 19 с. 11. Яскевич О. К. Особенности использования лексических средств интимизации в современном английском языке: автореф. дис. ... на соиск. научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / О. К. Яскевич. – К., 1990. – 15 с. 12. Энциклопедический словарь-справочник. Выразительные средства

русского языка и речевые ошибки и недочеты: энцикл. слов.-справ./ Под ред. А. П. Сквородникова. – 3-е изд., стереотип. – М.: ФЛИНТА, 2011. – С. 142–143.

Джерела ілюстративного матеріалу: 13. Fargues, Nicolas. J'étais derrière toi. s.l. : P.O.L. éditeur, 2006. - 240p. 14. Fargues, Nicolas. Tu verras. s.l. : P.O.L. Éditeur, 2011. - 194p.

ЗАСОБИ СТИЛІЗАЦІЇ РОЗМОВНОСТІ У РОМАНІ А. НОТОМБ «COSMETIQUE DE L'ENNEMI»

Вікторія Гута

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Розвиток французької лінгвостилістики визначає важливість одного з актуальних напрямків дослідження – характеристики взаємовідношень художньої мови з розмовним стилем. У зв'язку з розширенням у мові художньої літератури функцій розмовних елементів виникли об'єктивні передумови для утвердження розмовності як стилістичного явища. Розмовний компонент став виразною ознакою художнього стилю, тому постала потреба теоретичного обґрунтування і практичного дослідження категорії розмовності, що і визначає *актуальність* даного дослідження.

Мета дослідження полягає в виявленні й аналізі засобів стилізації розмовності у мові твору А. Нотомб «Cosmétique de l'ennemi».

Лінгвістична категорія розмовності формується на основі функціонально-стильової єдності і конотування розмовних елементів у стилістичній системі французької літературної мови і виявляється в живому мовленні та в конкретних художніх текстах [8, с.8]. Як зазначає С.П. Бирик, розмовність – це явище лексико-синтаксичної стильової взаємодії розмовного й публіцистичного, художнього, наукового, офіційно-ділового стилів та критерій функціонально-стильової нормативності усного та писемного тексту [2, с.24]. Зокрема М.М. Пилинський підкреслив, що ступінь, якість розмовності тієї чи іншої лексики залежить: а) від рівня усталеності норм сучасних писемних стилів; б) від того як трансформуються в інших стилях експресивні властивості розмовних лексем; в) від того, чи механічно чи творчо використовується розмовне слово відповідно до вимог стилю [6, с.39-40]. Розмовність створює й синтаксичний лад висловлення. С.Я. Єрмоленко наголошувала: «Найзагальніша стилістична класифікація синтаксичних одиниць – речень – передбачає протиставлення їх за ознакою нейтральності – книжності і нейтральності – розмовності. Стилістична диференціація речень на розмовні і книжні структури пов'язується насамперед із проникненням у літературну мову, відображенням у її писемному різновиді усно-розмовних конструкцій» [3, с.107].

Розмовність у живому мовленні реалізується через розмовно марковану лексику і фразеологію, традиційні словотвірні типи, розмовний синтаксис і характеризується використанням емоційних та експресивних форм найменувань, що виявляють безпосередні оцінки мовця. Розмовні елементи в мові художньої літератури реалізують естетичні функції мови і надають художньому тексту ефектів невимушеності і безпосередності, вносять у писемну мову елементи усного спілкування, а отже, є засобом художньої стилізації розмовності [8, с.8].

Стилізація розмовності в мові художньої літератури – це свідоме переймання письменником характерних ознак розмовного стилю, яке полягає в увиразненні різнорівневих засобів живої народної мови та їх естетичної модифікації з метою досягнення в художній мові необхідних авторові стилістичних ефектів. Метою стилізації розмовності є відтворення в художньому тексті часового й локального колоритів, соціального типу зображуваного середовища, характерних особливостей мовлення персонажів. Засобами стилізації розмовності в мові художньої літератури є: 1) розмовно марковані слова, як нейтральні, так і стилістично знижені, емоційно-експресивні, оцінні; 2) розмовні значення полісемічних слів; 3) просторічні слова (позанормативні, вульгаризми, інвективи); 4) фразеологізми розмовного походження [8, с.9]. Отже, розглянемо детальніше кожний із цих аспектів.

У мовознавстві давно утвердився термін «розмовна лексика». Здебільшого його використовують для позначення групи слів, що входять до складу літературної мови, не порушуючи її норм, тобто розмовна лексика — це: 1) стилістичний засіб емоційної та смислової виразності того чи іншого художнього, публіцистичного, науково-популярного контексту; 2) кодифікаційний функціонально-стильовий параметр лексики; 3) нейтральний розмовно-побутовий словник, що в художньому стилі зазнає актуалізації й асоціативно-образної трансформації [1, с.60]. Л. Коробчинська виділяла три підгрупи у структурі розмовної лексики: «власне розмовна лексика; так зване просторіччя; грубе просторіччя, або вульгаризми» [4]. Як першоелемент розмовної лексики визначають емоційно-оцінну, експресивну лексику. Емоційність мовця, як відомо, має ситуативні, соціальні та психічні передумови, а залежно від функціонально-стильових умов емоційність може мати ознаки розмовності. Окрім вербальних виразників людських емоцій називають також і вигуки (*ah, pouach, hein, hélas, oh, là-là* [9]).

Під терміном просторіччя розуміємо як слова деформовані, неправильні з погляду загальнолітературної норми, так і вульгаризми – грубі просторічні слова і висловлення, що відрізняються різкою зниженістю, виразною оцінністю й експресивністю і є переважно стилістично зниженими синонімами слів літературної мови. Звернення письменника до просторічних елементів залежить від наміру автора описати психологічну ситуацію, відобразити стосунки персонажів твору [7, с.97].

Зокрема, у творі А. Нотомб «*Cosmétique de l'ennemi*» було зафіксовано такі розмовні слова: номінації живих істот, з-поміж яких можна виділити назви професій (*boniche, flic, psy*); характеристика осіб (*rasseur, salaud, mon vieux, espèce de détraque, cinglé, dingue, sonné*); назви тварин (*matou*); предметів (*la gamelle, le bouquin*); назви прийомів їжі (*la casse-croute, la bouffe, la tisane*); жартів (*blague*); непорозумінь (*charabia*); просторічні назви дій (*gargariser, bassiner, bouffer, balader, rigoler, crever/démolir, avaler, baratiner, filer, coincer, museller, jubiler, baver*) [9].

Така розмовна лексика є засобом вираження різноманітних емоцій і психологічних станів героїв («*Moi, j'ai envie de vous casser la gueule*»), розкриття їх ставлення до інших персонажів («*Allons bon, pensa Jérôme, faut-il en plus qu'un rasseur vienne me tenir la jambe?*»), мовної характеристики осіб,

для вираження сарказму («*Quel est ce charabia romantique?*», «*Qu'est-ce qui coule dans vos veines? De la tisane?*») тощо [9]. Оскільки вживання цих слів сприймається як природне в усному мовленні людей у відповідній ситуації, умотивоване залучення їх у художні тексти є виправданим і доцільним – тут вони не виглядають як ненормативні, оскільки сприяють більш правдивому відтворенню комунікативної ситуації.

У складі вульгарної просторічної лексики виокремлюють грубі лайливі слова – інвективи (від інвектива – гострий викривальний виступ, різке звинувачення, осуд когось [5, с.439]). Ці одиниці, притаманні живій розмові, передають негативну оцінку, несхвалення, емоційну реакцію людини. Значна частина таких стилістично знижених слів має підвищену експресивність та відображає грубо-зневажливе ставлення до об'єкта й перебуває на межі літературного слововжитку. Це вербальний заміник фізичної агресії, своєрідний емоційний розряд. У творі А. Нотомб стилістично навантаженими є інвективи: назви осіб з різним ступенем експресії здебільшого зневажливої і вульгарної (*crétin, lache, débile, espèce d'ordure, un taré de votre espace*) та вульгарні назви дій (*embêter, emmerder*) [9].

Наше дослідження виявило також арго, тобто слова та вирази, що обмежено вживаються в мові окремих соціальних груп. Як правило малозрозумілі, або й зовсім незрозумілі для решти суспільства. Один з різновидів соціальних діалектів, штучно створювана умовна говірка якої-небудь вузької замкненої соціальної або фахової групи, незрозуміла для сторонніх [10]: *fric, c'est du bidon* [9]. Арго та вульгаризми вживаються з метою: викриття низького рівня культури персонажа, підсилення іронічного ефекту, вираження осудливого зневажливого ставлення до негативного персонажа («*Et dire que je me retrouve dans un aéroport en train de me faire emmerder par un janséniste*»), реалістичного відтворення особливостей усного мовлення персонажів («*Et vous trouveriez naturel que je gobe ça?*») [9], викриття духовної обмеженості людини.

Таким чином, розмовність – це є риторична експресивна категорія, яка охоплює поняття емоційного, живого, невимушеного, доступного для сприйняття спілкування. Розмовність – це така якість у літературній мові, що засвідчує взаємопроникність її усної та писемної форми, наявність динамічної функціональної та психологічної основи [2, с.27].

З метою стилізації розмовності А. Нотомб використовує розмовні, просторічні слова, вульгаризми й інвективну лексику. Їх уведення в художній текст є достатньо вмотивованим, письменниця не зловживає цими засобами в репліках персонажів з метою мовної характеристики героя або для висвітлення його емоційного стану. У творі А. Нотомб розмовні елементи виконують, окрім функції мовної характеристики, ще й експресивно-оцінну функцію. Загалом розмовна лексика в романі «*Cosmétique de l'ennemi*» є й естетичним знаком стилізованої народнорозмовної стихії.

Література: 1. Биби́к С. Стильова розмовна норма та розмовна лексика / С. Биби́к // Культура слова. – 2011. – Вип. 74. – С. 59–65. 2. Биби́к С. Диференційні ознаки розмовно-побутового стилю літературної мови / С. Биби́к // Українська мова. – 2011. – № 4. – С. 22–31. 3. Єрмоленко С.Я., Биби́к С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко, — К.: Либідь, 2001. — 224 с. 4. Корбачинська Л.А. Лексика розмовної мови:

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine2-1.pdf>. (Дата звернення: 10.01.2015). 5. Мацько Л.І. Стилістика української мови: підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько / За ред. Л.І. Мацько. — К.: Вища шк., 2003. — 462 с. 6. Пилинський М.М. Розмовна лексика в писемних стилях сучасної української літературної мови / М.М. Пилинський // Взаємодія усних і писемних стилів мови. — К.: Наук. думка, 1982. — С. 28-67. 7. Ткаченко Т.В. Елементи просторіччя в мові прози Михайла Стельмаха / Т.В. Ткаченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство): Зб. наукових праць. — К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. — Випуск 1. Книга 1. — С. 96-101. 8. Ткаченко Т.В. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха : автореферат дис... канд. філол. наук : 10.02.01 – «Українська мова» / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова / Тетяна Василівна Ткаченко. — К., 2006. — 19 с. 9. Nothomb Amélie. *Cosmétique de l'ennemi*: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yellobook.cm/admin/uploads/Cosmetique_De_L'ennemi_-_Amelie_Nothomb.pdf. (Дата звернення: 01.10.2014). 10. Арготизми, аргот.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Арго>. (Дата звернення: 12. 01.2014).

НАПІВСУФІКСИ ПРИКМЕТНИКІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ: ДО ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ

Мирослава Демберецька

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
(Дрогобич, Україна)

Вивчення семантичного боку словотворення є складним і багатограним. Цей аспект лінгвістичного аналізу безпосередньо пов'язаний з позамовною дійсністю. Важливим елементом семантичної структури складних та похідних одиниць є словотвірне значення (СЗ). Воно складається з трьох компонентів: ономасіологічної бази, ономасіологічної ознаки та зв'язку між ними [3, с.102]. Один з компонентів СЗ, а саме ономасіологічну ознаку (у досліджуваних нами напівсуфіксальних прикметниках – це твірна основа) ми розглядали у наших попередніх розвідках [1]. Метою ж сьогоденного дослідження є аналіз семантичної структури словотвірних напівсуфіксів німецьких прикметників, адже саме вони і складають другий компонент СЗ – ономасіологічну базу.

Явище напівсуфіксації прикметників є дуже поширеним у словотвірній системі сучасної німецької мови, існує велика кількість напівсуфіксальних прикметникових новотворів. Напівсуфіксація поєднує ознаки словоскладання та афіксації (суфіксації). Тенденція переходу повнозначних слів в афікс простежується з дуже давнього періоду розвитку мови [2, с.125–147]. Вона забезпечує динаміку словникового складу мови і її словотвірної системи. Дискусії з приводу питання про статус напівафіксальних одиниць точаться і досі. Приміром, Р. З. Мурясов вважає напівафіксацію особливим способом творення лексичних одиниць у німецькій мові, хоча й звертає увагу на те, що ще не вироблені більш-менш усталені правила, що дозволяють приписувати сегменту слова статус афіксальної чи автономної основи [5, с.15]. З'являється дедалі більше праць, присвячених теорії напівафіксації, зокрема у германських мовах [6; 4]. Нашою розвідкою маємо на меті внести свою лепту у дослідження проблеми напівафіксації у німецькій мові.

Матеріалом дослідження слугують похідні прикметники сучасної німецької мови з напівсуфіксами *-artig*, *-fähig*, *-fertig*, *-förmig*, *-haftig*, *-haltig*, *-kräftig*, *-lustig*, *-malig*, *-mäßig*, *-mütig* (*-mutig*), *-selig*, *-sinnig*, *-süchtig*, *-tüchtig*, *-widrig* та *-würdig*. Спільним для усіх досліджуваних напівсуфіксів є загально-

категорійне значення, тобто віднесення позначуваного до класу прикметника. Вище зазначалося, що напівсуфікси є «на півдороги» між самостійними лексичними одиницями та суфіксами, тому, хоча і втратили певну частину своїх семантичних характеристик, не є такими «семантично-бідними» як суфікси. У німецьких прикметникових напівсуфіксів дуже виразно простежується зв'язок між ними та самостійними лексичними одиницями, від яких вони походять. Так, *-artig* – напівсуфікс прикметників, який надає їм значення подібності або відповідності (пор. *Art, f* – вид, під, сорт); *-fähig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення здатності, можливості (пор. *fähig* – здатний); *-fertig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення готовності або схильності (пор. *fertig* – готовий); *-förmig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення подібності (пор. *Form, f* – форма, вид, образ); *-haftig, -haltig* та *-kräftig* – напівсуфікси прикметників, що надають їм значення наявності ознаки; (пор. *enthalten* – містити, *kräftig* – міцний); *-lustig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення ознаки при характеристиці людини (пор. *Lust, f* – бажання); *-malig* – напівсуфікс прикметників, який надає їм значення кратності, часової характеристики (пор. *Mal, n* – раз); *-mäßig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення подібності або відповідності (пор. *Maß, n* – розмір, міра, ступінь); *-mutig, -mütig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення наявності ознаки при характеристиці позитивних і негативних властивостей і станів людини, її нахилів і вчинків (пор. *Mut, m* – внутрішній стан; сміливість); *-selig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення ознаки при характеристиці якостей, різних станів людини, її зовнішності (пор. *selig* – щасливий, блаженний); *-sinnig* – напівсуфікс прикметників, що надає їм значення ознаки при характеристиці здібностей, душевного складу та стану людини (пор. *Sinn, m* – почуття, відчуття); *-süchtig* – напівсуфікс прикметників, який надає їм значення ознаки при характеристиці медично-біологічних станів, хвороб людини, а також негативних якостей, нахилів та хворобливих потягів людини (пор. *süchtig* – одержимий пристрастю); *-tüchtig* – напівсуфікс прикметників, який надає їм значення наявності, здатності (пор. *tüchtig* – толковий, хороший, вмілий); *-widrig* – напівсуфікс прикметників, який надає їм значення протилежності, заперечення, невідповідності (пор. *widrig* – протилежний, ворожий); *-würdig* – напівсуфікс прикметників, який надає їм значення достоїнності чи заслуховування на щось (пор. *würdig* – достойний, шанований).

Слід, однак, зазначити, що, маючи деякі так звані «спільні семантичні множники», як от сема «подібність» у напівсуфіксів *-artig* і *-förmig* чи сема «наявність» у *-haftig, -haltig, -kräftig, -tüchtig*, напівсуфікси прикметників є семантично неоднорідними. Одні з них ближчі до самостійних мовних одиниць (*-widrig, -würdig*), інші майже повністю втратили зв'язок з ними (*-lustig*), а інколи вимальовується і така картина: один і той самий напівсуфікс в одних випадках дальший від слова-відповідника, в інших – ближчий до нього (*edelmütig, todesmutig*). В останньому випадку ми маємо справу з різними словотвірними типами, так як твірні основи наведених слів належать до різних частин мови. Крім того, хоча і вважається, що *-mütig* дублює всі значення -

mutig, останній все ж є ближчим до слова-відповідника, а отже більш семантично «насичений».

Щодо семантично-інформаційної класифікації напівсуфіксів, то слід зазначити, що всі вони несуть семантично-інформаційне навантаження. Про значення похідних прикметників, у яких вони виступають у якості компонента, можна здогадуватись, знаючи лише лексико-граматичний клас основи. Так, напівсуфікс *-artig*, приєднуючись до основ іменників, утворює похідні прикметники з СЗ «подібний до названого твірною основою»: *kugel-, hörnerartig*, а в поєднанні з основами прикметників та прислівників утворює похідні прикметники з СЗ «такий, що відповідає ознаці, названій твірною основою»: *bös-, fremd-, gutartig*.

Інколи до уваги береться частково-категорійна семантика твірної основи. Так, якщо *-artig* приєднується до основи конкретного іменника, то йтиметься про часткове СЗ «подібний до названого твірною основою за зовнішньою ознакою (на вигляд)»: *hörnerartig*. Якщо ж названий напівсуфікс приєднується до основ абстрактних іменників, назв тканин або речовин, то будемо мати прикметники з частковим СЗ «подібний до названого твірною основою за внутрішньою ознакою»: *samtartig*.

Якщо ж попри категорійну та частково-категорійну інформацію про семантику твірної основи, ми володітимемо й інформацією про її індивідуальну семантику, то йтиметься вже не про СЗ, а про лексичне значення досліджуваного напівсуфіксального прикметника, хоча інколи навіть знання індивідуальної семантики твірної основи не допомагає розкрити СЗ похідного прикметника, яке, звичайно, є ширшим ніж лексичне його значення. Прикладом можуть слугувати прикметники з ідіоматичними СЗ (або СЗ з так званими додатковими семантичними компонентами): *leitfähig, tischfertig, kreditwürdig*.

Отож, проаналізувавши семантичну структуру досліджуваних прикметникових напівсуфіксів німецької мови, можемо наголосити на її неоднорідності, на різному ступені переосмислення слова-відповідника та на залежності значення напівсуфіксальних похідних прикметників від семантичних характеристик твірної основи (особливим чином, загально-категорійних та частково-категорійних).

Література: 1. Демберецька М. Семантична класифікація та словотвірний потенціал твірних основ німецьких напівсуфіксальних прикметників / Мирослава Демберецька // Сучасні проблеми германістики в Україні [матеріали міжнародної наукової конференції / Відповід. ред. Т. Р. Кияк, В. М. Лопушанський]. – Дрогобич: Видавець Сурма, 2008. – С. 223 – 235. 2. Жирмунский В. М. Общее и германское языкознание / В. М. Жирмунский. – Л.: Наука, 1976. – С.125-147. 3. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова – М.: Наука, 1981 – 200 с. 4. Кульчицький В. І. Напівафіксація: основні моделі, тенденції розвитку та вклад у розширення номінативних можливостей словотвору сучасної німецької мови / В. І. Кульчицький // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах [зб. наук. праць]. – К.: Вид. НАУ, 2010. – №21. – С. 138–146. 5. Мурашов Р. З. Словообразовательная система современного немецкого языка (структура и семантика): [Учебное пособие] / Р. З. Мурашов. – Уфа: БГУ, 1980. – 82 с. 6. Угонь Л. М. Теорія напівафіксів: історія становлення / Л. М. Угонь // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. Філологічна. – 2010. – Вип. 14. – С. 262-266.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АМЕРИКАНСЬКИХ РЕАЛІТІ-ШОУ

Ольга Доронюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Сучасне медіа-середовище сповнене новими форматами телевізійних програм. На сьогодні, одним із найбільш популярних та суперечливих жанрів вважається реаліті-телебачення, що розкриває різноманітні аспекти людської поведінки та мови під прицілом телекамер. Актуальність дослідження полягає власне у лінгвокультурологічному підході до дослідження американських телепрограм формату реаліті-шоу.

Метою цієї розвідки є визначення реаліті-шоу в лінгвокультурологічній парадигмі, а саме: вплив культурного середовища на мовне наповнення спілкування між учасниками реаліті-шоу.

Матеріалом дослідження є декілька епізодів популярного американського реаліті-шоу “Keeping Up with the Kardashians”. Під час дослідження використовувався метод аналізу та синтезу, що дозволило спершу проаналізувати основні принципи лінгвокультурології як науки, а потім застосувати їх до загального визначення мовленнєвого змісту американських реаліті-шоу.

Сама наука *лінгвокультурологія* вивчає взаємодію мови і культури та розкриває найбільш суттєві ознаки впливу мови на культурну ідентичність мовців. Ця мовознавча дисципліна утворилась на базі культурології, лінгвокраїнознавства, етнолінгвістики та соціолінгвістики. Вона є свого роду синтезом лінгвістики та культурології. Від лінгвістики лінгвокультурологія запозичила методи вивчення та аналізу лінгвокультурних одиниць. Культурологія забезпечує лінгвокультурологію принципами вивчення мовно-культурних явищ. Для прикладу, принцип культурно-історичного підходу вважається найбільш доцільним у системі лінгвокультурології. У його основі лежить вивчення фактів та явищ культурного та мовного процесів крізь призму конкретних обставин сьогодення. Намагаючись трактувати будь-який феномен минулої культури згідно із сучасними критеріями, ми ризикуємо втратити унікальність культурного процесу та навіть нівелювати його цінність. Принцип цілісності базується на всеосяжності вивчення фактів культури та мови певного періоду [3].

У системі сучасного медіадискурсу принципи лінгвокультурологічного дослідження дозволяють розглянути найхарактерніші ознаки американських реаліті-шоу, які щороку захоплюють все більшу аудиторію. Причиною такого сплеску популярності є ніщо інше, як використання розмовної лексики та показ доступних для розуміння та інтерпретації подій та явищ. Загальна аудиторія вважає реаліті-шоу тим каналом, який дозволяє вийти за рамки власного повсякденного життя і, як би це парадоксально не звучало, поринути у віртуальну рутину такої ж середньостатистичної сім'ї. Відповідно до вищенаведених принципів вивчення мовно-культурних явищ, будь-який факт повинен розглядатися у всій його багатогранності, враховуючи культурні особливості конкретного історичного періоду.

Досліджуючи лінгвокультурологічне наповнення американських реаліті-шоу, було розглянуто не лише їх класифікацію, але й особливості використання сленгу у реаліті-шоу “Keeping Up with the Kardashians”, оскільки саме ця форма спілкування головних героїв дозволяє віднести ту чи іншу телевізійну програму до певного суспільно-культурного середовища.

Поняття *реаліті-шоу* досить суперечливе та неоднозначне. “Незважаючи на те, що ми маємо уявлення того, що собою представляє такий телевізійний жанр, як реаліті-телебачення, не існує єдиного визначення, яке б охопило всі можливі жанри, виключаючи інші форми розважальних телевізійних програм” [4]. Формат реаліті-шоу характеризується ознаками, які вирізняють його серед інших телевізійних програм розважального характеру; сама ідея цього жанру мала на меті дотримуватись таких принципів:

- 1) спонтанність на безпосередність подій;
- 2) відсутність сценарію;
- 3) учасники – пересічні люди;
- 4) середовище, в якому перебувають учасники – близьке до реальних умов.

Реаліті-телебачення часто висвітлює події та конфлікти між учасниками, які формують моделі поведінки для глядачів. Останні стають свідками реальних сцен із життя, аналізуючи та зіставляючи з власними життєвими перипетіями. До того ж, драматизм ситуацій, скандали та інтриги тримають аудиторію в постійному напруженні. Проте більшість глядачів впевнені, що реаліті-шоу – стандартна галузь кіноіндустрії, де без підготовленого сценарію та наявності дублів неможливо зняти якісний кінопродукт.

Беручи до уваги найпопулярніші телевізійні програми в форматі реаліті-шоу, які транслювались останніми роками, пропоную таку їхню класифікацію:

1. Програми, спрямовані на визначення переможця. Для прикладу, *The Real World*, що започаткувало еру реаліті-телебачення і транслювалось протягом шістнадцяти років.

2. Талант-шоу: *X-Factor*, *American Idol*, *Master Chef*, *America's Got Talent*. Метою цих розважальних шоу є пошук талановитих людей з усієї країни, даючи їм можливість реалізувати свою Американську мрію.

3. Реаліті-шоу, основна мета яких полягає у побудові романтичних стосунків між учасниками. Наприклад, *The Bachelor*, *Who Wants to Marry a Millionaire*, *Farmer Wants a Wife*, *The Choice*, *The Bachelorette*, *Beauty and the Geek*, *The Big Date*.

4. Реаліті-шоу, де основний акцент робиться на описі повсякденного життя успішних та знаменитих людей. Для прикладу, *Real Housewives*, *The Hills*, *Keeping Up with the Kardashians*.

У цьому дослідженні особливу увагу надавалось останньому типу реаліті-шоу, адже він якнайкраще розкриває специфіку спілкування членів американського суспільства. Тут виявляються і менталітет, і культурна приналежність, і манера комунікації мовців, оскільки кожна мова володіє унікальними способами вияву тих чи інших культурних явищ.

Для вирішення проблеми взаємодії мови та культури В. Г. Гак пропонує провести паралель між національною та культурною специфікою. Національна

специфіка виявляється під час співвідношення мов за об'єктивними та суб'єктивними факторами. Об'єктивний фактор визначає культурні реалії, які характерні для життя одного народу, але не спостерігаються в житті іншого народу. Для суб'єктивного фактора характерна факультативність вибору: слова, які відображають одні і ті самі реалії представлені різними мовними одиницями в різних мовах. В основі культурної специфіки лежить відповідність мовної одиниці елементу менталітету або духовної культури суспільства, його історії, традиціям та віруванням [1, с.260-261]. Такого роду взаємозв'язок мови та культури полягає у безпосередній залежності мовних фактів від культурного простору.

У свою чергу, В. Гумбольдт виділив основні положення концепції взаємодії мови та культури:

- 1) мова є опосередкованою ланкою між людиною та навколишнім світом;
- 2) мова є “саме буття” народу;
- 3) культура виражається у мові;
- 4) будь-яка культура вважається національною, її національний характер виражений у мові за допомогою особливого бачення світу;
- 5) мова є фіксованим поглядом культури на світобудову;
- 6) мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма, яка є вираженням народного духу та його культури. Слово може спонукати створювати поняття завдяки своїй внутрішній формі [2, с.46-47].

Культурна та національна специфіка мови, як вже було зазначено, виражається за допомогою безлічі мовних одиниць. Проте найбільш ґрунтовно національно-культурну приналежність мовця розкриває сленгова лексика.

Аналізуючи один з епізодів реаліті-шоу “Keeping Up with the Kardashians”, вдалося розпізнати близько десяти сленгових слів: *buddy*, *kinda*, *freak somebody out*, *LOL (laugh out loud)*, *ROFL (roll on the floor laughing)*, *frenemy*, *chilling*, *for real*. Ці сленгові мовні одиниці мають на меті створити особливу атмосферу безпосередності реаліті-шоу, що імітує явища культури.

Отже, лінгвокультурологія диктує основні правила взаємодії мови та культури в умовах розвитку телекомунікаційних технологій. Лінгвокультурологічний рівень реаліті-телебачення створює специфічну модель спілкування між учасниками реаліті-шоу, де неабияку роль відіграє сленгова лексика, що дозволяє глядачам ідентифікувати себе як членів американського культурного середовища.

Література: 1. Гак В. Г. Национально-языковая специфика меронимических фразеологизмов / В. Г. Гак // Фразеология в контексте культуры. - М.: “Языки русской культуры”, 1999. - С. 260-268. 2. Гумбольдт В. О различии человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества / В. Гумбольдт // Вильгельм фон Гумбольдт. Избранные труды по языкознанию. - М.: Прогресс, 1984 — 400 с. 3. Маслова В. Лингвокультурология. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/maslova/01.php 4. Andrejevic M. (2004). Reality TV: the work of being watched. / M. Andrejevic. — Oxrord: Rowman and Mittlefield Publishers Inc. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.academia.edu/4391470/Reality_TV_The_Work_of_Being_Watched_Critical_Media_Studies

СПОСОБИ ЕКСПЛІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛЬНОГО І СОЦІАЛЬНОГО ДЕЙКСИСУ В АВТОБІОГРАФІЯХ ДОРІС ЛЕССІНГ

Маріанна Івасишин

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Традиційно розрізняють три види дейксису (персональний, просторовий та часовий); однак існують й інші його види, наприклад, дискурсний, емоційний, екстралінгвістичний, соціальний, та інші.

Поняття соціального дейксису вперше було введено в науковий ужиток Ч. Філмором, який поділяв явище дейксису на чотири типи, а саме: персональний, просторовий, часовий, соціальний та дискурсний [1].

При персональному дейксисі використовуються спеціальні дейктичні засоби. До них відносяться займенники, що вказують на учасників комунікативного акту: мовця і адресата мовлення (займенники 1-ої і 2-ої особи).

Автобіографічна оповідь у романі відомої англійської письменниці Доріс Лессінг “Under my skin” розгортається з різних перспектив: то від імені “Я”, то “Ти”. Маркер рольового дейксису в автобіографії Доріс Лессінг “Ти” стає поглядом “Я” на саму себе збоку. “Я” мовця виступає як центральний елемент мовної картини світу автора.

Образ “Я” в автобіографії виділяє такі способи своєї актуалізації:

1. “Я” як інша особа. Доріс Лессінг, аналізуючи своє життя, пригадуючи певні моменти, намагається дати оцінку собі ж самій, але з боку спостерігача. У тексті автобіографії це їй вдається зробити за допомогою дейктичного маркера *that*: *Now I look back at that child, that girl, that young woman, with a more and more detached curiosity* [3]. В англійській мові вказівний займенник *this* вказує на близькість до мовця, а *that* припускає віддаленість від нього. У вищезазначеному прикладі надзвичайно чітко показана віддаленість автора від власної особи.

2. “Я” як частина світу. *We were playing a role. The play had been written by ‘History’ - the French Revolution. We were united with each other by superiority of character, because we were revolutionaries and good. Thirdly, we were a part of a family that covered the world* [3]. Доріс Лессінг у автобіографії “Under My Skin” також розглядає себе як частину країни і світу загалом. Займенник *we* вказує уже на більшу кількість осіб, що включає мовця, і ще когось (а можливо і увесь світ).

3. Я – Ти (тобто репрезентація “Я” відбувається через особовий займенник другої особи). У своїй автобіографії Доріс Лессінг хоче, щоб читач зрозумів певні моменти, через які вона пройшла, цим самим втілюючи своє “Я” і своє існування в читачеві. Вона ставить читача на своє місце, даючи поради щодо написання автобіографії: *When you write about anything - in a novel, an article - you learn a lot you did not know before. I learned a good deal writing this* [3].

Маркери персонального дейксису не відображають соціальне становище між комунікантами. Функцію позначення соціального статусу виконують маркери соціального дейксису.

Термін “соціальний дейксис” іноді використовується у дослідженнях категорії ввічливості в різних мовах. Наприклад, в українській мові вибір між займенниками 2 особи однини *ти* і *Ви* зумовлений, частково, відносним соціальним статусом мовця і адресата. Це явище не пов’язане з власне дейксисом і поява соціального дейксису, ймовірно, пов’язана лише з тією обставиною, що категорія ввічливості часто відображається у дейктичних елементах, особливо особових займенниках [2].

Категорія ввічливості в англійській мові не проявляється за допомогою займенників 2 особи однини, як, наприклад, в українській мові. Займенник *you* має універсальне значення.

Соціальний дейксис існує окремо від трьох основних компонентів (особа, місце і час) у системі координат орієнтації суб’єкта, але він показує, наскільки різними є соціальні рівні учасників комунікації, щоб показати відносини у суспільстві через комунікативний акт. Загалом, соціальний дейксис швидше відноситься до сприйняття рівнів відносин між людьми, ніж до інформації.

С. Левінсон стверджував, що соціальний дейксис стосується аспектів речення, які відображають, створюють або визначаються деякими реаліями учасників або соціальною ситуацією, у якій відбувається комунікативний акт. Він додає, що існують два основних види соціального дейксису інформації, яка, здається, є закодованою у мовах всього світу. До них належать: відносний соціальний дейксис і абсолютний соціальний дейксис [5, с.92].

Відносний соціальний дейксис є дейктичним вказівним посиланням на будь-яку соціальну характеристику референта, крім будь-якої класифікації референтів або дейктичних посилань на соціальні відносини між мовцем і адресатом. Загалом, соціальний дейксис є вказівним виразом, що використовується для позначення певного соціального статусу. В англійській мові відносний соціальний дейксис може проявлятися лексичними одиницями, які мають певне смислове забарвлення (наприклад, *steed* (horse), *residence* (home, house), *dine* (eat, eat a meal), *lady* (woman) etc.).

Для передачі високого соціального статусу людей, які мешкають в тих дорогах та вишуканих будинках, авторка використовує лексеми “residences” замість “houses” чи “homes”: *Sometimes I drive or walk through it and see those discreetly desirable residences, and I think, I wonder what you people would say if you could see how these houses were and how carelessly they were 'done up' by War Damage* [4].

Лексема *lady* має кілька лексичних забарвлень, зокрема вона може позначати: 1) жінку високого соціального становища, яка має витончені манери поведінки; 2) господиню дому; 3) ввічливе звертання до старшої жінки (замість вживання “old woman”); 4) жінку або дівчину.

В автобіографії “Walking in the shade” використовується словосполучення *elderly lady* (замість *old woman*), щоб уникнути небажаного ефекту політичної некоректності та виразити повагу до старшої особи: *I did and found an elderly lady in old-fashioned clothes living in a tiny room high up under the roof of one of those tall ancient cold houses* [4]. В іншому уривку *landlady* позначає жінку, яка мала у власності певну ділянку землі та будинок, і вважалася орендатором: *My highest social point as a landlady was when a couple of minor diplomats from the*

French Embassy took a big room and a small one [4].

Абсолютний соціальний дейксис є вказівним посиланням, яке, як правило, виражається в певних формах звертання, який не буде мати в собі порівняння у статусі мовця і адресата. Наприклад, *Your Highness, Your Honor, Mr. President, Your Majesty, Madame, Mrs. Jones, etc.*

Наприклад, у реченні *Don't come here again, Mrs.* [4] есплікується вживання абсолютного соціального дейксису, оскільки є звертання *Mrs.* Крім того, у звертанні не вживається прізвище, а тільки звертання *Mrs.*, оскільки на думку автора, воно несе в собі певне соціальне значення.

Часто Д. Лессінг використовує маркер абсолютного соціального дейксису, який має соціальне значення, оскільки звертання *Madame* вживається до жінки, яка має французьке походження: *"Leave your money at the desk," she said. "The bill is there. And let us see you again, Madame"* [4].

Соціальний дейксис може розглядатися як додаткова характеристика персонального дейксису, оскільки власне дейксис включає в себе соціокультурну інформацію. Якщо С. Левінсон відокремлює соціальний дейксис від соціолінгвістичного поняття, то німецькі лінгвісти П. Мюльхаузлер і Р. Гарре стверджують, що існує міцний взаємозв'язок між персональним дейксисом та соціальною ієрархією. Правильне вживання маркерів особи в мові вимагає знання не тільки про особу, а й про соціальні відносини між комунікантами [6, с.214].

Отже, в англійській мові значення, які передають дейктичні маркери персонального дейксису, закодовані у вживанні займенників. Персональний дейксис – визначальний для окреслення жанру автобіографії, адже виражає авторську позицію, з погляду (перспективи) якої провадиться оповідь. Персональний дейксис включає у себе вказівку на учасників мовленнєвого акту – мовця і адресата; він не називає їх, а тільки вказує на них. Персональний дейксис не має нічого спільного із передачею інформації соціального характеру. Цю функцію виконує соціальний дейксис. Маркери соціального дейксису представлені, в свою чергу, не займенниками, а певними лексичними одиницями, які відображають реалії соціальної ситуації.

Література: 1. Сидорова М. Ю. Временной порядок и темпоральность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.book-ua.old>. 2. Тупикова С. Е. Развитие бытового речевого этикета как функционально-семантической универсалии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sitim.sitc.ru>. 3. Lessing D. Under my skin / Doris Lessing [Electronic resource]. – Mode of access : <http://ru.scribd.com/doc/35305278/LESSING-Doris-Under-My-Skin>. 4. Lessing D. Walking in the shade / Doris Lessing [Electronic resource]. – Mode of access : <http://ebookscentral.com/book/66363/walking-shade-volume-autobiography>. 5. Levinson S. Pragmatics [Text] / Stephen C. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 402 p. 6. Siewierska A. [Text] / Anna Siewierska. – Cambridge, New York, Port Melbourne, Madrid & Cape Town : Cambridge University Press, 2004. – 330 p.

ІНТЕР'ЕКТИВНІ ОДИНИЦІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Леся Ікалюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Питання міжкультурної комунікації на теренах Британських островів є актуальним щонайменше 16 століть, починаючи літочислення з V ст. н. е., з приходом германських племен, які спричинили зміни не тільки в системі суспільного ладу, але й в основному засобі комунікації – мові. Проте, суттєвих змін англійська мова зазнала не у гомогенному давньоанглійському періоді, а в середньоанглійському (СА), який починається з нормандського завоювання в 1066 р. і закінчується появою книгодрукування в Британії у 1474 ст. З приходом норманів англійська мова попадає під карколомний вплив французької мови, що й досі відчувається на всіх її рівнях, зокрема, лексичному. Серед лексико-граматичних одиниць, де відбулися істотні зміни, виділяємо вигуки, які є свого роду мовними універсалами, притаманними будь-якій мові будь-якого періоду.

Мета нашої доповіді – виокремлення та опис середньоанглійських мовних засобів вираження інтер'єктивності французького походження.

Обрана нами проблема безумовно є актуальною, оскільки дослідження вигуків здебільшого здійснюється мовознавцями в синхронній площині, а саме вивчаються інтер'єктивні одиниці сучасної англійської мови, проте динаміка становлення цього мовного явища залишається поза увагою науковців.

Матеріалом нашого дослідження слугували лексикографічні джерела (Electronic Middle English Dictionary, Oxford English Dictionary), з яких методом суцільної вибірки вилучено 153 інтер'єктивні одиниці СА мови.

Хоча вигуки були об'єктом дослідження ще латинських граматистів, основи вивчення вигуків заклали в минулому столітті як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти, а саме: О. Потєбня, О. Пешковський, О. Шахматов, Л. Щерба, В. Виноградов, Р. Якобсон, О. Кубрякова, О. Германович, І. Шевченко, Ш. Баллі, Ж. Вандрієс, А. Вежбицька, С. Грінбаум, О. Єсперсен, Дж. Ліч, Г. Пауль та ін.

Незважаючи на часом діаметрально протилежні погляди на частиномовну природу вигуків (одні вчені – Ф. Амека, А. Вежбицька, Д. Улкінс, Ч. Стівенсон, І. Шевченко тощо – вважають їх окремою частиною мови, а інші – Е. Сапір, Е. Гоффман, Р. Траск тощо – заперечують цю точку зору), науковці дійшли згоди, що вигуки є контекстуально-обумовленими, що спричиняє їхнє відмінне тлумачення у різних контекстах. Звідси вигуки можуть передавати як приємні (здивування, радість, захоплення, задоволення, похвалу і т.д.), так і неприємні емоції (гнів, роздратування, сум, відчай, глузування, огиду, страх і т.д.), а також вживатися без емоційного забарвлення.

У свій час А. Вежбицька поділила всі вигуки, за винятком звуконаслідувальних, на три види: емотивні (з компонентом «Я відчуваю»), волітивні (з компонентом «Я щось хочу») і когнітивні (з компонентом «Я щось думаю», «Я щось знаю») [4, с. 162-165]. Ми цілком погоджуємося з цією класифікацією, однак у нашому дослідженні ми пропонуємо дещо іншу

модифікацію. Опираючись на твердження про те, що вигуки репрезентують суто емотивний шар мови [3, с. 198], є чистими знаками емоції [2, с. 87], сигналізують емоційний стан мовця [1, с. 67], пропонуємо такі типи інтер'єктивних одиниць за значенням і вживанням: вигуки-меліоративи, вигуки-пейоративи та вигуки-нейтративи.

Вигуки-меліоративи – це автономні лексико-граматичні одиниці, які містять позитивну оцінну конотацію, тобто виражають позитивне ставлення мовця до дійсності, змісту повідомлення чи адресата; вигуки-пейоративи включають негативну конотацію; вигуки, які є ні меліоративами, ні пейоративами, називаємо нейтративами.

Як вже зазначалося, згідно з лексикографічними джерелами в англійській мові середнього періоду використовувалися 153 вигуки, джерелами походження яких є давньоанглійська, давньофранцузька, давньоскандинавська, латинська, середньовічна латинська, кельтська, шотландська гельська, ірландська гельська, середньонідерландська, давньоісландська й англо-французька мови. Крім того, частина СА вигуків є звуконаслідувальними. У нашій вибірці налічується 46 одиниць давньофранцузького або англо-французького походження.

За своїм функціональним навантаженням інтер'єктивні одиниці СА мови виражають різноманітні почуття, емоції та ставлення до оточення. Так, відповідно до нашої класифікації 10 із 46 досліджуваних нами вигуків є вигуками-меліоративами, наприклад:

(1) *Pe cry aros into þe Crystene hoost: 'Suse, Seynours, has armes tost! But we haue þe betere socour, We beþ fforlore.'* (*Rich. (Brunner)*, 3012)

Приклад (1) містить СА вигук *suse!*, який вживався з метою підбадьорювання, що є позитивною емоцією.

Що стосується вигуків-пейоративів, то наша вибірка налічує 15 таких одиниць, наприклад:

(2) *A, fy, and dewyls! whens cam he?* (*Towneley Pl. (Hnt HM 1)*, 80/76)

У прикладі (2) інтер'єктивна одиниця *a, fy!* вживається для вираження огиди, що є негативною емоцією, а тому цей вигук вважаємо пейоративом.

Найбільшу кількість становлять вигуки-нейтративи 32, наприклад:

(3) *Alle þe remenaunte of the hunters shuld strake in þis wise: trut trut trororow trororow* (*York MGame*), 101)

Приклад (3) презентує вигук *trororou!*, який вимовлявся для вербальної передачі звуку мисливського різка, є беземоційним, а тому відносимо його до вигуків-нейтративів.

Невідповідність між кількістю вигуків з певним емоційним навантаженням та загальною кількістю вилучених нами інтер'єктивних одиниць пояснюється тим, що деякі вигуки можуть бути як меліоративами, так і пейоративами чи нейтративами залежно від контексту вживання або інтенції мовця. Так, СА вигук *hou!* міг бути меліоративом (при привітанні), пейоративом (заради обурення), а також нейтративом (у піснях).

Отже, серед досліджуваних нами вигуків англійської мови середнього періоду найбільшу групу складають вигуки-нейтративи, що вказує на автономність цих лексико-граматичних одиниць, які мовець може вживати з

метою привернення уваги. Що стосується емоційного навантаження інтер'єктивних одиниць, то вигуки-пейоративи превалюють над меліоративами, що показує здатність середньоанглійського мовця більш негативно реагувати на дійсність, зміст повідомлення чи адресата.

Література: 1. Шведова Н. Ю. Междометие как грамматически значимый элемент предложения / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1957. – №1. – С. 87–95. 2. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения : английское вопросительное предложение 16-20 вв. : [монография] / Ирина Семеновна Шевченко. – Харьков: Константа, 1998. – 168 с. 3. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм : “за” и “против” : Сборник статей / [под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова]. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230. 4. Wierzbicka, A. The semantics of interjection / A. Wierzbicka // Journal of Pragmatics. – 1992. – № 18. – Pp. 159-192.

ГЕНДЕРНО МАРКОВАНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У АКТУАЛЬНОМУ ВЖИВАННІ

Юлія Капак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Сучасні лінгвістичні дослідження здійснюються у руслі антропоцентризму, а отже спрямовані на пошук тісного зв'язку усіх лінгвістичних явищ із людським фактором. Особливе місце у дослідженнях займає культурний фактор, що в свою чергу сприяє розвитку лінгвокультурного напрямку у сучасному мовознавстві.

У процесі соціальних перетворень останніх десятиліть зросла увага закордонних, а пізніше і вітчизняних мовознавців до дослідження гендерної проблематики, яка порушує питання не стільки біологічних, скільки соціально-психологічних характеристик людини, зумовлених суспільними і лінгвістичними факторами. Гендер – це сукупність соціальних та культурних норм, які суспільство приписує людям залежно від їх біологічної статі.

Як відомо, фразеологізми є знаками не первинної номінації, тобто прямої назви об'єктів, а повторно номінують дійсність, переосмислюючи її. Враховуючи високий ступінь комунікативної значущості фразеологічних одиниць (далі ФО), вважаємо, що вони є важливим джерелом гендерної інформації, фемінінних та маскулінних образів, закріплених у мові.

При дослідженні гендерного аспекту фразеологічного тезаурусу сучасної німецької мови ми керуємося твердженням про соціальну природу поняття гендер. Фразеологізми як знаки вторинної номінації, які відображають дійсність через її метафоричне переосмислення, значною мірою залежать від колективної свідомості мовної спільноти. Соціокультурні зміни, спричинені значним поширенням феміністичного руху у суспільстві і у мові зокрема, зумовили загальну тенденцію до *релятивізації андроцентричного характеру фразеології сучасної німецької мови*.

Одним із основних питань гендерної лінгвістики є мовні засоби конструювання гендеру, а саме прескрипції та стереотипи, що містяться у ФО, їх гендерний розподіл, та передусім реальне вживання чи архаїзація цих стереотипів у сучасному дискурсі.

Переважання чоловічого референта як загальнолюдського у фразеології будь-якої мови, німецької зокрема, зумовлене немаркованістю чоловічого роду у системі родових кореляцій. Проте чоловік все ж виступає як прототип людини. У сфері гендерно маркованої фразеології для маскулінного референта характерними є (поряд із метафоричними образами тварин та ін.) лексеми, семантичною домінантою яких є ознака статі (експліцитна номінація): *Bursche, Junge, Kerl* та ін. Натомість номінація фемінінного референта відбувається в основному через метафоричні образи, тобто шляхом імпліцитного вираження статі, як напр. *flotte Biene, blondes Gift, dumme Gans*. Значно рідше зустрічаються лексеми з прямою номінацією: *Mädchen, Frau, Weib; Frau im Hause, ein leichtes Mädchen*.

Особливо яскраво це явище простежується на прикладі компаративної фразеології, де для чоловічої статі переважають образи-еталони зооніми та титули, а для жіночої – це в першу чергу фітоніми та артефакти. Це підтверджує гіпотезу К.-М. Кьопке та Д. Цубін: Виходячи з того, що рід використовується у специфічних контекстах як значеннєва (*bedeutungstragende*) категорія, можна стверджувати, що німецька мова в контексті класифікації живого світу використовує фемінімум для того, щоб висловити віддаленість жінки у етнозоологічному континуумі [4].

Важливим питанням гендерно маркованої фразеології та вживання мовних одиниць у стосунку до особи певної статі є так звані гендерні рестрикції, а також причини їх виникнення [2; 5].

Проведені нами дослідження у сфері гендерної фразеології підтвердили факт впливу граматичної категорії роду на прив'язаність ФО до статі референта. Номінативні конструкції є більш стабільними, оскільки внутрішній образ в основі ФО прив'язаний до статі референта на основі граматичної категорії роду лексеми-іменника. Цілком очевидним буде реферування ФО *alter Bursche/ ein alter Fuchs* до осіб чоловічої статі (*der Bursche* – молодик – лексема, що позначає особу чоловічої статі; *der Fuchs* – лис – лексема, що позначає тварину чоловічої статі). Натомість номінації типу *fesche Katze / alte Jungfer* імовірноше за все стосуються осіб жіночої статі (*die Katze* – кицька – лексема на позначення тварини жіночої статі; *die Jungfer* – дівуця, дівка – лексема, що позначає особу жіночої статі). Яскравим прикладом такого впливу категорії роду є номінація *toller Hecht*, яка, за даними корпусу, майже виключно стосується чоловічого референта, оскільки у німецькій мові іменник *der Hecht* чоловічого роду, а в українській – *щука* жіночого роду [3].

Предикативні конструкції є більш лабільними, оскільки їх рестрикції зумовлені перш за все не внутрішнім образом, а актуальним значенням ФО, яке може відносно легко змінюватись під впливом колективної свідомості (винятком є одиниці на позначення біологічних особливостей) [там же].

На основі проведеного дослідження можна визначити певні кореляційні зв'язки між позитивною, негативною та нейтральною конотацією гендерно маркованих ФО та зняттям прагматичних рестрикцій. Так, наприклад, позитивно марковані первинно маскулінні одиниці, вжиті по відношенню до жінки, зберігають або навіть підсилюють своє позитивне значення: *eine ehrliche/ gute Haut, ein toller Hecht, ein richtiger/guter Kerl*.

Натомість первинно фемінінні негативні характеристики, вжиті у стосунку до чоловіка, зберігають своє негативне значення, часто з відтінком іронії: *ein hässliches Entlein, Unschuld vom Lande*. Винятком є позитивно марковані ФО з образом матері: *Mutter der Kompanie, in anderen Umständen sein, bei jemandem Mutterstelle vertreten, auch eine Berliner Pflanze*.

У процесі дослідження наштовхуємося на так звані лакуни у фразеологічній лексикографії, а саме неповні або некоректні лексикографічні маркування. Перш за все це стосується віднесення ФО до застарілих, хоча вони зустрічаються у корпусі: *die Frau des Hauses, die angetraute Frau, der angetraute Mann; gefallenes Mädchen, in anderen Umständen sein, flotte/ dufte Biene*. Проте є цілий ряд ФО (46 ФО – 11,4 % нашого корпусу), які присутні у словниках, але не вживаються у сучасному дискурсі: *eine zarte Knospe, ein flotter Dampfer, eine tolle Motte, ein langes Laster, ein abgebrochener Riese, so ein dicker Pfropfen* та ін.

Значні невідповідності стосуються власне маркування гендерних рестрикцій у сучасному тезаурусі. Нами виокремлено ряд ФО, які позначені як виключно маскулінні чи фемінінні, але актуальне корпусне дослідження частково або навіть повністю знімає ці обмеження (92 ФО – 25,8 % корпусу).

Зняття рестрикцій значною мірою зумовлене демократизацією сучасного дискурсу. Жінка виступає у ньому як дійова особа власне у тих сферах соціального життя, де їй раніше приписувалась лише роль об'єкта: шлюб, флірт, статеве життя. Це свідчить передусім про постійне зростання активності жінок, і не лише у соціальному житті, але і у стосунках між статями (*j-n unter die Haube bringen, unter die Haube kommen, um jmds. Hand anhalten, in festen Händen sein, jmd. Unschuld rauben/ jdm. an die Wäsche gehen* та ін.):

Isabelle würde morgen einen russischen Geiger zum Mann nehmen, der ein attraktiver Typ war und bekannt dazu (Rhein-Zeitung, 20.12.2010, S. 21).

Важливою тенденцією у розвитку сучасного фразеологічного тезаурусу німецької мови є процес виникнення неологізмів. Цілеспрямований вплив феміністичної критики мови зробив значний внесок до розбудови великої системи фразеологічних неологізмів. Так, нами зафіксовано ряд узуалізованих, але не кодифікованих ФО на позначення жіночого референта: *eine Frau der Tat, Frau genug sein, Herrin der Lage, Frau des Tages, ihre Frau stehen/ stellen, selbst ist die Frau, eine Meisterin ihres Fachs, jmdn. an die Frau bringen* та ін. [1]:

Ein EDV-Kurs führte sie nach Koblenz, wo sie Industriekauffrau wurde. Nun steht die temperamentvolle alleinerziehende Mutter als Buchhalterin ihren Mann, pardon, "ihre Frau" - Sprache soll gerecht sein (Rhein-Zeitung, 22.10.1997).

Виникнення та вживання цих одиниць було перевірене нами шляхом корпусного дослідження на основі інтуїтивних здогадок. Звісно ж, ще рано говорити про повну еквівалентність цих одиниць, але вже сама наявність таких неологізмів підтверджує тенденцію до помітних соціальних змін.

Мовознавці доводять, що фемінізація назв професій корелює зі зростанням кількості жінок, які займаються цією професією. На наш погляд, кодифікація виявлених у процесі дослідження ідіоматичних новоутворень є важливим етапом на шляху до відображення рівноправного становища жінки у

суспільстві. Результати дослідження є важливим джерелом гендерної інформації і можуть бути використані для розширення та доповнення сучасної ідіоматичної лексикографії.

Література: 1. Капак Ю.Н. Гендерные феминно маркированные неологизмы в современной немецкой идиоматике / Ю.Н. Капак (ЦИТ: 413-1208) // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 4. Том 34 (Философия и филология. Языковедение и иностранные языки в современном мире) – Иваново: МАРКОВА АД, 2013 – с. 41-49. 2. Dobrovolskij D. Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte / Dmitrij Dobrovolskij, Elisabeth Piirainen. – Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2009. – 211 S. 3. Kapak Julia. Bedeutung des Genus in der Geschlechtsspezifischen Phraseologie / Julia Kapak. – XXI. UDG-Tagung: Ukrainische Nachwuchsgermanistik zwischen Tradition und Innovation = Молода германістика України між традицією та новаторством: Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів (31 жовтня – 1 листопада 2014). – Львів: ПАІС, 2014. – С. 24-25. 4. Köpcke K.-M. Prinzipien für die Genuszuweisung im Deutschen / Klaus-Michael Köpcke, David Zubin // Deutsch typologisch. Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache [Ewald Lang, Gisela Zifonun (Hrsg.)]. – Berlin, 1996. – S. 473-491. 5. Piirainen E. Der hat aber Haare auf den Zähnen! Geschlechtsspezifik in der deutschen Phraseologie / E. Piirainen // Sprache-Erotik-Sexualität [Rudolf Hoberg (Hrsg.)]. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2001. – S. 283-307. 6. Duden Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik / Herausgegeben von der Dudenredaktion. – 2., neu bearb. und aktualisierte Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverl., 2007. – 960 S. 7. Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache / Neubearbeitung, hg. von Prof. Dr. D. Götz u.a. – Berlin und München, 2008 – 1308 S.

ВІРТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС ЯК НОВИЙ ТИП КОМУНІКАЦІЇ

Кириленко Катерина

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Спілкування за допомогою комп'ютера відіграє все більш зростаючу роль у житті сучасної людини, і як наслідок, змінює техніку і стилістику спілкування. Комп'ютерна комунікація, за своєю знаковою організацією, являється органічним продовженням і розвитком письма як каналу спілкування.

Щодо самої назви феномену комп'ютерної комунікації, то варто зазначити, що різні лінгвісти вживають різні терміни для позначення даного поняття: комп'ютерно-медійна комунікація, комп'ютерно-медійний дискурс, електронний дискурс, електронна комунікація, онлайн-дискурс, віртуальний дискурс, інтернет-дискурс.

Вивчення «комп'ютерно-медійної комунікації» в зарубіжній лінгвістиці розпочалося після вживання даного терміна у роботі Н. Барон. Результати досліджень, проведених в кінці 80-х – на початку 90-х настільки вражають, що в наш час активно розвивається цілий ряд теорій, підходів і методів, які дозволяють говорити про становлення принципово нової дисципліни, яка поєднує досягнення лінгвістичних досліджень та інформаційні технології.

«На початку 90-х років ХХ ст. термін «комп'ютерно-медійна комунікація» мав вузьке коло вживання, та означав комунікацію за допомогою електронної пошти та текстової конференції, в той час як в сучасних дослідженнях даний термін отримує досить широке значення, так як позначає всі види спілкування і передачі інформації за допомогою комп'ютерної мережі» [4, с. 25].

Все ж, у багатьох дослідженнях присвячених лінгвістичним проблемам комп'ютерного спілкування, простежується активне вживання терміна «комп'ютерно-медійний дискурс», під яким розуміють «сукупність різноманітних видів мовного спілкування за допомогою електронного середовища». Використанню даного терміна надають перевагу такі вчені як Г. Почепцов, З. Віхтер, а також П. Кондрашов, який визначає комп'ютерний дискурс як «не тільки процес і результат спілкування за допомогою комп'ютера, але і сферу комунікацію пов'язану з комп'ютером: спілкування спеціалістів даної сфери знань, тексти комп'ютерних ігор, друкована продукція створена комп'ютером» [2, с. 44].

Необхідно додати, що для досліджень які стосуються комунікативної лінгвістики, важливим являється виявлення функцій, моделей і видів комунікації. Таким чином, види комунікації виокремлюються на основі каналу спілкування (безпосереднє спілкування, радіо, телебачення, комп'ютерна комунікація), кількості комунікантів (міжособистісна, групова, масова комунікація), коду (вербальний, невербальний), форми (діалог, монолог), публічності (особиста чи публічна комунікація), професійної орієнтації (політична, навчальна, організаційна).

Основний акцент у дослідженнях проведених в руслі дискурсивного підходу припадає на виключно прагматичні фактори:

- характеристика мовців та ситуації спілкування;
- виявлення ознак нової форми комунікації;
- дослідження лінгвістичного оформлення дискурса. [2, с. 58].

Комп'ютерна комунікація може розглядатися як комплекс комунікативних дій, кроків і вчинків членів соціума, пов'язаних з процесом обміну інформацією. У комунікативному значенні, даний вид комунікації володіє особливою здатністю впливати на маси і представляє максимально-актуальний спосіб соціальної взаємодії на сучасному етапі розвитку цивілізації. Проблемами, пов'язаними з визначенням особливих ознак комп'ютерної комунікації, займаються такі вчені як А.Б.Кутузов, О.І. Горошко, Ф.О.Смирнов, К. Терлоу, П. Кондрашов, Д. Крістал та інші.

А.Б.Кутузов виділяє наступні специфічні ознаки комп'ютерної комунікації:

- іллокутивність (втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості);

- цифровий канал передачі сигналу;

- гіпертекстуальність (відображає особливість композиції мережевого тексту (нелінійність побудови), коли текст являє собою окремі блоки, а порядок їх сприйняття залежить від самого користувача);

- можливість збереження анонімності;

- усно-письмовий характер спілкування [3, с. 13].

О.І. Горошко, проаналізувавши ряд робіт присвячених даній сфері спілкування, виокремлює наступні ознаки характерні для інтернет-комунікації:

- гіпертекстові та інтерактивні можливості інтернет-спілкування;
- заміщений характер спілкування, коли мінімум інформації про віртуального співрозмовника ініціює особливу увагу до метатекстової інформації та її «добудовування» до необхідних висновків.

- емоційність даного виду спілкування. Це можна пояснити тим фактом, що інтернет-спілкування відбувається в умовах практично повної відсутності невербальних засобів спілкування, передача емоцій та почуттів відбувається за допомогою спеціально-створених графічних вербальних засобів (смайлики, пунктуаційна насиченість тексту повідомлення); [1, с. 170].

П. Кондрашов робить акцент на дискурсивних властивостях комп'ютерної комунікації. До них автор відносить:

- динамічність – процесуальність(основу комунікації у комп'ютерних мережах становить діалог користувачів);

- комунікативність (забезпечує потребу у спілкуванні, пошук співрозмовників);

- персоніфікованість (виражається у реалізації поняття «мовна особистість»);

- ситуаційна обумовленість;

- конотативність (на лексичному рівні проявляється в комп'ютерному жаргоні, наявності емоційних, експресивних мовних утворень). [2, с. 120].

Проблемним питанням залишається визначення функціонально-стилістичної характеристики комп'ютерної комунікації. У зв'язку з цим у лінгвістиці виникають відповідні нові напрямки досліджень, які вивчають жанровий компонент даного феномену.

Термін «віртуальне жанрознавство», запропонований О. І. Горошко, дає назву дисципліні, головним завданням якої є виявлення критеріїв класифікації та опису різних форм спілкування в інтернеті за жанровими особливостями.

У віртуальному жанрознавстві на даний момент виділяють наступні проблемні галузі:

- визначення і опис віртуального жанру;

- співвідношення віртуальних та традиційних жанрів;

- пошук та розробка критеріїв для класифікації віртуальних жанрів;

- опис специфічних віртуальних жанрів. [1, с. 165].

На даний момент існує певна проблема пов'язана з самим найменуванням віртуальних жанрів. Так, вживаються наступні варіанти для позначення даного поняття: віртуальний жанр (Каумова, Горошко), електронний жанр (Вавилова), інтернет-жанр (Горошко, Жигаліна), цифровий жанр (Щипіцина), гіпержанр (Капанадзе), жанровий формат віртуального дискурса (Компанцева). [1, с. 166].

Отже, прагнення дати точну характеристику статусу комп'ютерно-опосередкованого спілкування серед інших комунікативних феноменів, визначити його конститутивні ознаки, виявити закономірності його формування та стратегії використання призвело до необхідності типізації комп'ютерно-опосередкованої комунікації в цілому, тобто до необхідності

виявлення онтології досліджуваного феномена, опису системи знаків, що підтримують даний феномен і структурують його жанровий простір.

Комп'ютерний дискурс характеризується насиченою лінгвoseміотикою, утворює нові лексико-семантичні системи. Також варто додати, що комп'ютерна комунікація є максимально сленгізованою, оскільки переважна більшість користувачів належить до молодіжного контингенту, який експлуатує можливість самовираження в мережевій комунікації через продукування мовних інновацій.

Віртуальна комунікація може трактуватися як комунікативна взаємодія суб'єктів, здійснювана за допомогою комп'ютера, при якій створюється особлива модель реальності, яка характеризується ефектом присутності людини в ній і дозволяє діяти з уявними і реальними об'єктами.

Література: 1. Горошко 2006 – Горошко Е.И. Интернет-коммуникация: проблема жанра // Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: межвуз сб. науч. тр. Вып. 4/Отв. ред. А.Г.Пастухов. Орёл: ОГИИК, 2006.- с. 165-175. 2. Кондрашов П.Е. Компьютерный дискурс:социолингвистический аспект: дис. ...канд. филол. наук. / П.Е. Кондрашов // Краснодар.-2004. -189 с. 3. Кутузов А.Б. Модель функционирования терминологического сленгизма в дискурсе сетевых форумов: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.21 / А. Б. Кутузов // Тюмень.-2006. - 21 с. 4. Barnes S. Computer Mediated Communication: Human to Human Communication Across the Internet / S Barnes // Boston, MA: Allyn and Bacon. - 2002. – 347p.

ОДНОВАЛЕНТНИЙ ВТОРИННИЙ ГЕРУНДІЙНИЙ ПРЕДИКАТ У СТРУКТУРІ ПРОСТОГО НЕЕЛЕМЕНТАРНОГО РЕЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Мар'яна Ковбанюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Сучасне мовознавство накопичило низку праць щодо статусу й функціонування французького герундія, зокрема це лінгвістичні розвідки О. Алмуа, О. О. Алексєєвої, Т. Арнавієля, М. Гревісса, М. Ерсланда, Т. Є. Каменевої, В. В. Колясникова, Ж. Клебера, Н. А. Кудріної, Г. Ф. Морошкіної, Л. Теньєра та ін. З позицій семантико-синтаксичної теорії речення з французьким герундієм слід розглядати як поліпредикативне, де герундій виконує функцію вторинного предиката. Оскільки, поліпредикативне речення відображає результат конденсації двох предикатів, один із яких зберігає первісну форму і значення, а другий втрачає самостійні показники предикативності, але може бути розгорнутий у повну предикативну конструкцію, зберігаючи з першою те саме «логічне» відношення причини, цілі, часу та ін. [4, с.93]. Виконуючи функцію вторинного предиката, герундій у французькій мові зберігає за собою можливість встановлювати логічні відношення з іншими членами речення, а також зберігає валентний потенціал до складу якого може входити більше трьох різних актантів.

Мета пропонованого дослідження – проаналізувати структурно-семантичні характеристики одновалентного вторинного герундійного предиката. *Об'єктом* дослідження виступили прості неелементарні речення з французьким герундієм (384 од.).

Ключовим поняттям щодо валентності предиката залишається «актант». *Актант* (фр. *actant* – який діє) – це активний учасник ситуації, мовна конструкція, що заповнює семантичну або синтаксичну валентність предиката [2, с.72]. Французький лінгвіст Л. Теньєр під актантами розуміє «особу чи предмет, що так чи інакше задіяні в процесі» [5, с.121]. Нині валентність кваліфікують як синтагматичну сполучуваність мовних одиниць у зв'язку зі структурою простого речення; як категорію функціонального синтаксису, що характеризує активну здатність лексем вступати у синтаксичні зв'язки з іншими лексемами при утворенні синтаксичних сполучень та речень [6, с.46].

Семантична структура одновалентного герундійного предиката включає до свого складу такі основні актанти: суб'єкт (S), первинний предикат (P₁) і вторинний предикат (P₂), наприклад: *Il nous emmena en riant* (G. Sand), 'він прийняв нас, сміючись' → *Il nous emmena* (P₁); *il* (S) *riaait* (P₂).

Одновалентний вторинний предикат, передбачаючи постійну реалізацію суб'єктного актанта, встановлює логіко-семантичні відношення й щодо первинного предиката, наприклад: *Tout en marchant elle parlait de son père* (P. Mérimée), 'прогулюючись, вона говорила про свого батька' → *Quand elle marchait elle parlait de son père* (часові відношення); *Même en dormant, même seul et sans miroir, Horace s'arrangeait pour dormir noblement* (G. Sand), 'хай і дрімаючи наодинці без дзеркала, Горацій зумів спати благородно' (допустові відношення); *En regardant bien, j'en aperçus un autre plus haut* (G. de Maupassant), 'добре обдивившись, я помітив інше вище' → *comme je regardais bien, j'en aperçus un autre plus haut* (каузальні відношення) і т.п.

Фактичний матеріал у кількості 384 одиниць засвідчив функціонування таких семантико-синтаксичних моделей одновалентного вторинного герундійного предиката: 1) S+ (P₁) + P₂ (фізичної дії), 48 од.; 2) S+ (P₁) + P₂ (стану), 284 од.; 3) S+ (P₁) + P₂ (руху, переміщення), 16 од.; 4) S+ (P₁) + P₂ (мовленнєвої діяльності), 32 од.; 5) S_{log}+ (P₁) + P₂, 4 од..

Розглянемо приклади: *Il voulait mourir en se battant* (M. Druon), 'він хотів померти, воюючи' → *Il se battait* (вторинний предикат із семантикою на позначення фізичної дії) // *Dit le vieil officier en souriant* (L. Colet), 'сказав старий офіцер, посміхаючись' → *Le vieil officier souriaait* (вторинний предикат із семантикою на позначення стану) // *En s'approchant, il grossissait dans une proportion énorme* (J. Verne), 'нідійшовши, він дуже збільшився у розмірах' → *Il s'approchait. Il grossissait dans une proportion énorme* (вторинний предикат із семантикою на позначення руху, переміщення) // *Il avait, en parlant, l'habitude d'en tordre la pointe aiguë entre ses doigts* (A. Achard), 'він, розмовляючи, мав звичку крутити вістрі між пальцями' → *Il parlait. Il avait l'habitude d'en tordre la pointe aiguë entre ses doigts* (вторинний предикат із семантикою на позначення мовленнєвої діяльності) // *Le moine, en s'approchant, frôla comme par hasard le bras du gouverneur* (A. Maquet), 'монах, приближаючись, випадково зачипив руку губернатора' → *Le moine s'approchait. Le moine frôla comme par hasard le bras du gouverneur* (вторинний предикат із семантикою на позначення руху, переміщення) // *On avait pris le café, absorbé des liquers et beaucoup ri en plaisantant* (G. de Maupassant), 'до кави випивають лікери й сміються жартома' → *On avait pris le café, absorbé des liquers et beaucoup ri*

en même temps on avait plaisanté (сполучуваність вторинного предиката з семантико-логічним суб'єктом).

Окремим репрезентантом одновалентності вторинного предиката виступає герундій в основі якого знаходиться мовна локуція. Під локуцією розуміємо групу слів, які утворюють єдність за значенням чи граматичним змістом, або, іншими словами, мовний вираз, що утворений і закріпився у мові за допомогою комунікативних і писемних традицій [8, p.942]. Наведемо приклади: *sauter à cloche-pied*, 'стрибати на одній нозі'; *faire le gros dos*, 'створювати труднощі'; *marcher sur la pointe des pied*, 'ходити навшпильки'; *rentrer dans l'ordre* 'впорядковувати'; *attacher du prix*, 'оцінити'; *mettre pied à la terre*, 'злізти з коня'; *être dans l'air*, 'бути поширеним про ідеї, бути готовим'; *porter bonheur*, 'приносити вдачу' тощо. З одного боку, до складу таких утворень входить більше одного актанта, але з другого боку тільки в єдності вони набувають семантичного змісту й комунікативної цілі, що дозволяє розглядати такі конструкції в межах саме одновалентності. Застосовуємо таку семантико-синтаксичну модель S + (P₁) + P_{2-loc}, наприклад: *Elle s'en va la figure dans la mains, en sautillant à cloche-pied* (G. Flaubert) → *en sautillant sur un seul pied // Il passa en faissant le gros dos, encore plus, qu'il n'en avait l'habitude* (G. Sand) → *laisser passer une période difficile sans se manifester*.

Одновалентність вторинного герундійного предиката активізується й за умов додаткового семантико-синтаксичного поширення основної структури, наприклад компаративною структурою: *Ils étaient à me regarder avec leurs figures méchantes, en aboyant comme des hyennes* (G. Flaubert), 'вони дивились на мене всім своїм злим іством, гавкаючи, мов гієни' → *Il aboyait comme des hyennes*; чи структурою з вказівкою на семантику комунікативно-інформаційного доповнення: *Je n'offrirai pas un honteux spectacle en montrant, que Kouckedaoui a une double langue* (E. Chevalier), 'я не буду пропонувати ганебного видовища, показуючи, що він дволичний' → *Je montrerai, que Kouckedaoui a une double langue*.

Таким чином, одновалентний вторинний герундійний предикат реалізується за облігаторної наявності суб'єктного актанта, зберігаючи логічний зв'язок із первинним предикатом. Одновалентність французького герундія може поширюватись додатковими семантико-синтаксичними конструкціями, чи навпаки сам герундій у своєму складі може містити кілька актантів, котрі формують його семантичну єдність й комунікативну спрямованість.

Як свідчать кількісні показники, найпродуктивнішим одновалентним герундійним вторинним предикатом є предикат із семантикою на позначення стану, потім фізичної дії, мовленнєвої діяльності, руху, переміщення.

Література: 1. Алексеева Е. А. К вопросу о выделении второго отождествительно-предметного сказуемого во французском языке / Е. А. Алексеева // Вестник ВГУ. Серия : "Лингвистика и межкультурная коммуникация". – Воронеж : ВГУ, 2005. – №1. – С. 28-33. 2. Бузаров В. В. Основы синтаксиса английской разговорной речи : [учеб. пособие для студ. пед. ин-тов] / В. В. Бузаров. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с. 3. Ковбанюк М. І. Лівобічна валентність вторинного семантичного предиката / М. І. Ковбанюк // Наукові записки. Серія : "Філологічна" : [зб. наук. пр]. – Острог : Вид-во Національного університету "Острозька академія", 2011. – Вип. 20. – С. 106–114. 4. Кормилицына М. А. Семантически осложненное (полипропозитивное) предложение в устной речи / Маргарита Анатольевна Кормилицына. – М. : Едиториал УРСС, 2011. – 152 с. 5. Теньер Л. Основы структурного

синтаксиса / Л. Теньер; [пер. с франц. И. М. Богуславский и др.]. – М. : Прогресс, 1988. – 656 с. 6. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики / І. Б. Штерн. – Міжнародний фонд «Відродження». К. : АртЕк, 1998. – 335 с. 7. Arnavielle T. Le gérondif français: nouvelle définition d'un objet étrange / Teddy Arnavielle // Les Cahiers de L'AFLS. – 2010. – № 16. – pp. 6–24. 8. Hachette : [Dictionnaire] / Rédacteur en chef Jean-Pierre Mével. – Paris : Edition Hachette Livre, 2005. – 1858 p. 9. Halmøy O. Les formes verbales en –ant et la prédication seconde / Jane-Odile Halmøy // Travaux de linguistique. – 2008. – № 57. – pp. 43–62. 10. Kleiber G. Le gérondif de la phrase au texte / Georges Kleiber // Discours, diachronie, stylistiques du français. – Berne, 2008. – pp. 107–123.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНІ ФІЛЬМУ «ТЕМПЛ ГРАНДІН» ЯК ОСОБИ ІЗ АУТИЗМОМ

Ольга Кузьмин

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

В еру розвинутих технологій та доступної інформації здавалось би не залишилось місця для недомовок та комунікативних табу. Незважаючи на це, деякі питання все ж залишаються поза увагою як науковців, так і пересічних людей. До таких проблем належить аутизм, якому у вітчизняній науковій літературі присвячено значну кількість праць, зокрема Т. В.Скрипник, І. І. Мамайчук, але ці роботи залишаються недоступними широкому загалу.

Одним із дієвих методів у боротьбі із стереотипами про це захворювання може бути медіадискурс, проте на теренах України така діяльність обмежується документальними інтерв'ю із батьками дітей-аутистів. Для покращення методів інформування населення доцільно було б скористатись досвідом іноземних країн, зокрема США, де питання відхилень у розвитку активно вивчають і обговорюють у медіадискурсі. У зв'язку із цим може виникнути сумнів у правдоподібності зображення людей із неповноправностями на екрані чи у літературному творі, адже існує чимало стереотипів навколо цієї теми.

Саме тому метою нашої роботи є здійснення психолінгвістичної характеристики головної героїні фільму "Темпл Грандін" як особи із аутизмом.

Для встановлення достовірності передачі особливостей людей із розладами аутичного спектру доцільно використати методи *аналізу* та *синтезу*, які застосовуються з метою створення цілісного портрету людини із вадами розвитку на основі окремих ознак, а також метод *психографологічного аналізу* для з'ясування особливостей мовлення та його утворення на психічному рівні.

Аутизм (грец. *autos* — «сам»; аутизм — «занурення в себе») – вид вродженого психічного захворювання, головною ознакою якого є нездатність людини взаємодіяти із навколишнім світом, соціалізуватись. Ознаки, які характеризують людей із аутизмом, можна поділити на три групи: розлади у комунікативній сфері, емоційній сфері та сфері соціальних відносин [2].

Найвідомішою жінкою-аутистом є Темпл Грандін, відомий американський доктор тваринництва, професор в Університеті штату Колорадо та активіст за права аутистів. Вона стала знаменитою завдяки

своєму винаходу "обіймальної машини" – пристрою для заспокоєння дітей-аутистів. У 2010 році Темпл увійшла до Time 100 – списку найвпливовіших людей у світі в категорії "Герої". Вона є автором ряду праць, присвячених питанням скотарської промисловості та поведінки худоби, а також декількох автобіографічних книг, що описують особливості розладів аутичного спектру. Саме вона стала натхненням для створення у 2010 році однойменного біографічного фільму "Темпл Грандін", знятого за мотивами книг «Вихід: під грифом "аутист"» (Emergence: Labeled Autistic, 1986) та «Мислення в картинках» (Thinking In Pictures, 1996) [3].

Головну роль у кінострічці виконала Клер Дейнс. Для кращого розуміння свого персонажу та передачі його на екрані, актриса особисто зустрілася із Темпл Грандін та провела із нею день, імітуючи усі її рухи. Завдяки такому досвіду образ відомого доктора наук, головної героїні фільму, вийшов надзвичайно реальним та правдоподібним.

Екранному прототипу Темпл Грандін притаманні усі екстралінгвістичні характеристики аутиста. Вона відлюдькувата, тиха, занурена у власний світ, має значні проблеми із соціалізацією. Будь-яка різка зміна оточення викликає паніку та сильний стрес, який вона долає за допомогою свого винаходу "обіймальної машини". Темпл не вміє розрізняти емоції людей та розуміти підтекст їх слів. Хоча вона наділена надзвичайним розумом та особливим даром візуального мислення, звичні норми етикету та поведінки у соціумі залишаються для неї незрозумілими.

Розлади аутичного спектру проявляються не тільки в особливій поведінці та характері Темпл Грандін, а й у її мовленні. Зважаючи на це, для повної психолінгвістичної характеристики образу героїні необхідно також проаналізувати її інтралінгвістичні ознаки.

Психолінгвістика широко використовується при аналізі художнього тексту, різновидом якого є кіносценарій. На відміну від лінгвістики, яка зосереджує свою увагу на мовних засобах, психолінгвістика зосереджується на мовній особистості та психічних процесах, що породжують мовлення [1].

Мовлення Темпл характеризується значним словниковим запасом та наявністю невеликої кількості помилок. Досить часто вона розмовляє занадто швидко або на підвищених тонах, що робить її мовлення нечітким та малозрозумілим. Завдяки своєму інтелекту вона змогла оволодіти мовою в достатній мірі для ефективного спілкування на високому рівні. Наявні помилки можна пояснити стресом, різкою зміною оточення та емоційним станом героїні.

Окрім передачі інформації, мовлення Темпл краще за будь-що інше відображає настрій героїні, адже кожне слово несе своє емоційне навантаження. Щоб дослідити цю приховану внутрішню інформацію, необхідно використати методи психолінгвістичного дослідження тексту, зокрема психографологічний аналіз, який досліджує вербальні особливості тексту. Для їх систематизації використовують такі показники, як обсяг тексту, кількість речень і їх середній розмір, коефіцієнти лексичної різноманітності, агресивності та емболії.

Середній розмір речень дає змогу оцінити вербальний інтелект особи, а також динаміку емоційного стану.

Коефіцієнт лексичної різноманітності дозволяє виявити відхилення у психічному здоров'ї і розраховується за формулою:

$$K_{\text{лексичної різноманітності}} = \frac{\text{різних слів}}{2N \text{ усіх слів}} \times 100\%$$

Коефіцієнт агресивності (або дієслівності) характеризує емоційну напруженість тексту, динаміку перебігу подій та емоційний стан особи:

$$K_{\text{дієслівності}} = \frac{\text{дієслів}}{N \text{ усіх слів}} \times 100\%$$

Коефіцієнт емболії свідчить про рівень вербального інтелекту та емоційний стан людини. Також він дає уявлення про загальний розвиток культури, культуру мови та етикет особи [1, с. 60]. Він обчислюється за формулою:

$$K_{\text{емболії}} = \frac{N \text{ ембол}}{N \text{ усіх слів}} \times 100\%$$

Для порівняльного аналізу мовлення Темпл Грандін та її екранного прототипу (див. табл. 1) за допомогою психографологічного методу було відібрано репліки головної героїні однойменного фільму «Темпл Грандін» обсягом 3519 слів та відповіді доктора наук під час інтерв'ю для «Conversations from Penn State» обсягом 3522 слова.

Таблиця 1

Психолінгвістичні показники мовлення Темпл Грандін та її прототипу

Назва показника	Художній фільм	Інтерв'ю
1. Об'єм мовленнєвої продукції, в словах	3519 слів	3522 слова
2. Об'єм мовленнєвої продукції, в реченнях	585 речень	275 речень
3. Середній розмір речення	6,01 слів	12,81 слів
4. Коефіцієнт лексичної різноманітності, за формулою	12,17%	12,24%
5. Коефіцієнт агресивності, за формулою	27,3%	23,7%
6. Коефіцієнт емболії, за формулою	1,62%	3,24%

Із таблиці видно чітку різницю між мовленням Темпл Грандін та її екранного прототипу. Середній розмір речень головної героїні фільму удвічі менший від показника Темпл під час інтерв'ю. Це свідчить про значну емоційність персонажу, прояв різних відтінків почуттів та динамічність мовлення. Цей показник також вказує на те, що під час інтерв'ю Темпл була спокійною, її мовлення було плавним, а емоційний рівень залишався стабільним. Коефіцієнт лексичної різноманітності в обох випадках майже однаковий, а це свідчить про те, що творцям фільму вдалось досить точно передати інтелект особи із аутизмом на екрані, приділивши достатньо уваги як екстралінгвістичним характеристикам, так і її мовленню. Рівень прихованої агресивності в обох випадках знаходиться на досить високому рівні, хоча під час інтерв'ю він був нижчим на 3,6%, ніж у екранної героїні. Це пояснюється динамізмом та напруженістю сюжету фільму, оскільки творці прагнули розкрити не тільки тему аутизму, але й передати внутрішній стан людини, яка страждає від цього розладу та вчиться контактувати із зовнішнім світом. Коефіцієнт емболії екранної героїні менший від її прототипу удвічі, що

позитивно характеризує її рівень культури та етикету. Така тенденція означає, що сценаристи приділили належну увагу мовленню героїні, намагаючись уникнути недоречних повторень та вигуків, тоді як під час інтерв'ю Темпл Грандін було важче контролювати власні слова через емоції та певний стрес.

Отже, у нашій роботі розглянуто поняття аутизму та основні характеристики цього розладу. Психолінгвістична характеристика особи із аутизмом проведена на основі фільму "Темпл Грандін", що зображує життя відомого доктора тваринництва та активіста за права аутистів. За допомогою психографологічного методу проаналізовано мовлення екранної героїні та її реального прототипу. Аналіз довів, що авторам фільму вдалось досить точно показати особливості аутизму, проте різниця між героїнею стрічки та її прототипом є помітною. Мовлення екранної героїні більш динамічне та емоційне, ніж у її прототипу, а рівень прихованої агресивності вищий, що свідчить про значні душевні переживання та напруженість сюжету стрічки. Автори фільму приділили належну увагу як поведінці, так і мовленню персонажу, що проявляється у достатньому рівні лексичної різноманітності та невеликій кількості слів-ембол. Фільм створює позитивне враження про людей із аутизмом та сприяє поширенню достовірної інформації про цей розлад серед широкого загалу.

Література: 1. Засекіна Л. В., Засекін С. В. Вступ до психолінгвістики: навчальний посібник / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2002. – 168 с. 2. Мамайчук І. І. Допомога психолога дітям з аутизмом. / Мамайчук І. І. – СПб.: Речь, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibib.ltd.ua/pomosch-psihologa-detyam-autizmom-spb-rech.html>. 3. Stanley, Alessandra. Peering Into a Mind That's 'Different, but Not Less'. // Alessandra Stanley. / The New York Times. – February 4, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2010/02/05/arts/television/05grandin.html?_r=0

ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНТЕКСТУ

«ДЕВ'ЯТИ ОПОВІДАНЬ» ДЖ.Д. СЕЛІНДЖЕРА

Ольга Кульчицька, Евеліна Балог

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

У роботі на матеріалі «Дев'яти оповідань» Дж. Д. Селінджера здійснюється аналіз ролі лінгвістичних характеристик контексту у реалізації імпліцитних смислів художнього твору.

Поняття контексту є міждисциплінарним. Ми розглядаємо його як сукупність соціальних, історичних, філософських, лінгвістичних чинників, які визначають зміст, смисли і ефективність комунікації між автором художнього твору і читачем. Породжуюча сила контексту виявляється не лише у залежності від нього значення слів [5, 6, 7], але й у тому, що контекст може формувати різноманітні імпліцитні смисли, які передають глибинний зміст твору.

Існує багато класифікацій контексту [1, 2, 3, 4]; у найбільш загальному значенні контекст поділяють на соціальний (ситуативний) і лінгвістичний. У межах антропологічного підходу (Б. Малиновський [11], Дж. Р. Ферт [9]) мова, мовний акт, розмова є формами соціальної поведінки. Соціальні

чинники – ситуація спілкування, соціальні ролі комунікантів, позамовні та позаособистісні дії, економічні, соціальні, релігійні структури та їх відображення у свідомості мовців – взаємодіють із мовними параметрами – вибором граматичних і лексичних форм, стратегій мовлення, мовленнєвих жанрів і стилів.

Приймаючи до уваги вищезазначене, ми зупиняємося на класифікації контексту Д. Крістала [47]: *соціолінгвістична складова* – просторово-часові параметри, комуніканти, форма їх мовленнєвої діяльності, яка корелює із певним жанром, – визначає *мовні параметри комунікації* – канал передачі повідомлення, мовленнєвий код, форму повідомлення, предмет обговорення.

Д. Крістал апелює до типів комунікації у реальному часі і просторі, професійних видів мовленнєвої діяльності, наприклад, університетська лекція, проповідь, переговори тощо, і до менш структурованих форм, таких як розмова по телефону, розмова з продавцем у магазині, пліткування тощо. Однак ми вважаємо, що класифікацію контексту Д. Крістала можна застосувати і до аналізу художнього тексту із застереженням відносно подвійної природи останнього: зовнішня комунікація відбувається між автором і невизначеним читачем, внутрішня – між персонажами твору; внутрішня комунікація підпорядкована законам зовнішньої, форма, зміст і смисл комунікації персонажів спрямовані на донесення ідеї твору до читача.

Соціолінгвістична складова контексту «Дев'яти оповідань» Дж. Д. Селінджера розглядалася нами в одній із попередніх статей (див. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація в європейському мовному вимірі» 12-15 червня 2014 р., Чернівці). Метою даної роботи є аналіз лінгвістичних характеристик твору на основі типології Д. Крістала.

За Крісталом канал передачі повідомлення – це форма мовлення. У «Дев'яти оповіданнях», як і у будь-якому літературному творі, каналом передачі повідомлення є письмове авторське мовлення, в межах якого розрізняється мовлення від автора і мовлення персонажів.

Мовленнєвий код потрактовується як спосіб дискурсу, що його використовують усі учасники процесу комунікації (Р. Якобсон [10]) і є елементом вербального контексту. У художньому творі мовленнєвий код можна розглядати як єдність двох складових – зовнішньої комунікації, або комунікації на макрорівні між автором і читачем, і внутрішньої комунікації, або комунікації на мікрорівні між персонажами твору. У збірці Селінджера зовнішня комунікація реалізується як розповідь всезнаючого наратора або одного із персонажів. У системі внутрішньої комунікації персонажний дискурс можна аналізувати за такими параметрами: вік співрозмовників (дитина / дорослий), наявність / відсутність імплікатур, мовчання і замовчування, використання / відсутність брехні. Цьому питанню ми присвятили статтю «Мовленнєвий код «Дев'яти оповідань» Дж. Д. Селінджера», яка буде опублікована у матеріалах ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація: Мова – культура - особистість» (Національний університет «Острозька академія», 23-24 квітня 2015 р.).

Форма мовлення є наступним елементом лінгвістичного контексту. Мова сегментів тексту від автора і від імені оповідача характеризується синтаксичною простотою і багатим, насиченим емотивними значеннями, але доступним середньостатистичному читачеві вокабуляром. У змістовому плані автор надає великого значення ключовим деталям, а також широко використовує імплікатури як засіб реалізації прихованого смислу. Наприклад, *Teddy was standing on the broadside of a new looking cowhide Gladstone, the better to see out of his parents' open porthole. He was wearing extremely dirty, white ankle-sneakers, no socks, seersucker shorts that were both too long for him and at least a size too large in the seat, an overly laundered T shirt that had a hole the size of a dime in the right shoulder, and an incongruously handsome, black alligator belt. He needed a haircut--especially at the nape of the neck--the worst way, as only a small boy with an almost full-grown head and a reedlike neck can need one.* (“Teddy”)

Мовлення персонажів за формою і структурою максимально наближене до розмовного. Тут ми знаходимо імітацію таких характеристик останнього, як непослідовність, спонтанність, контекстуальність, опертя на загальні знання про світ чи спільні знання мовця й адресата, спрощений синтаксис, обірвані речення, відсутність складних часових форм дієслова, повтори, доступний вокабуляр тощо. Наприклад, *On the sub-main floor of the hotel, which the management directed bathers to use, a woman with zinc salve on her nose got into the elevator with the young man. "I see you're looking at my feet," he said to her when the car was in motion. "I beg your pardon?" said the woman. "I said I see you're looking at my feet." "I beg your pardon. I happened to be looking at the floor," said the woman, and faced the doors of the car. "If you want to look at my feet, say so," said the young man. "But don't be a God-damned sneak about it."* (“A Perfect Day for Bananafish”)

Проте листи персонажів (епістолярний жанр), вирізняються впорядкованістю, багатством лексики, правильністю граматичного оформлення, складністю синтаксичних структур. Наприклад, *DEAR SISTER IRMA, Did I, by chance, say anything obnoxious or irreverent to you in my last letter that reached the attention of Father Zimmermann and caused you discomfort in some way? If this is the case, I beg you to give me at least a reasonable chance to retract whatever it was I may have unwittingly said in my ardor to become friends with you as well as student and teacher. Is this asking too much? I do not believe it is.* (“De Daumier-Smith's Blue Period”)

У збірці знаходимо також розважальні розповіді-казки (персонажне мовлення). Так, казка про Людину, яка сміялася, вигадується «на ходу», а за основу персонаж, що її розповідає, бере певні деталі відомого літературного твору. Дискурс ускладнено тим, що оповідач наводить історію, почуту ним у дитинстві, і передає як свої дитячі емоції, так і оцінку дорослої людини. Текст казки насичений яскравою лексикою, мова динамічна, проте вона не має ознак розмовного стилю і відповідає літературним нормам. Наприклад, *His head was bowed as in death, his chin resting on his bloody chest. Slowly, greedily, father and daughter came forward to inspect their spoils. Quite a surprise was in store for them. The Laughing Man, far from dead, was busy contracting his stomach muscles*

in a secret manner. As the Dufarges came into range, he suddenly raised his face, gave a terrible laugh, and neatly, even fastidiously, regurgitated all four bullets. The impact of this feat on the Dufarges was so acute that their hearts literally burst, and they dropped dead at the Laughing Man's feet. ("The Laughing Man")

Останнім елементом вербального контексту є предмет обговорення. Про що б і з ким би не говорили герої Селінджера, глибинним змістом розмови залишається одне – як жити у суспільстві, відчуваючи свою «інакшість». Наприклад, *Boo Boo got to her feet, gingerly, like someone whose foot has gone to sleep in theatre, and lowered herself into the dinghy. In a moment, she was in the stern seat, with the pilot on her lap, and she was rocking him and kissing the back of his neck and giving out certain information: "Sailors don't cry, baby. Sailors never cry. Only when their ships go down. Or when they're shipwrecked, on rafts and all, with nothing to drink except – " "Sandra-told Mrs. Snell-that Daddy's a big-sloppy-kike." Just perceptibly, Boo Boo flinched, but she lifted the boy off her lap and stood him in front of her and pushed his hair from his forehead. "She did, huh?" she said. Lionel worked his head up and down, emphatically. He came in closer, still crying, to stand between his mother's legs. "Well, that isn't too terrible," Boo Boo said, holding him between the two vises of her arms and legs. "That isn't the worst that could happen." She gently bit the rim of the boy's ear. "Do you know what a kike is, baby?" Lionel was either unwilling or unable to speak up at once. At any rate, he waited till the hiccupping aftermath of his tears had subsided a little. Then his answer was delivered, muffled but intelligible, into the warmth of Boo Boo's neck. "It's one of those things that go up in the air," he said. "With string you hold."* («Down at the Dinghy») Тема «інакшості» є провідною у комунікації автора із читачем. Тут Селінджер проявляє себе як великий майстер слова – він говорить про те, що не має вербалізованого вираження у творі, і читач його розуміє.

Отже, для розуміння прихованого смислу «Дев'яти оповідань» недостатньо розглядати поверхневу лексико-семантичну структуру тексту. Ступінь розуміння тексту Селінджера залежить від наявності у читача певної суми знань про світ, у якому жив письменник, та ідеології, яку він сповідував, а також від уміння виводити відповідні інференції із закладених автором імплікатур, чому значною мірою сприяє аналіз усіх складових контексту.

Література: 1. Арнольд И.В. Конекстологический анализ [Електронний ресурс] / И.В. Арнольд // Основы научных исследований в лингвистике. – М. : Высшая школа, 1991. – Режим доступа: <http://www.classes.ru/grammar/128.Arnold-research/html/7.html> 2. Бовсунівська Т.В. Смыслотворча функція контексту / Т.В. Т.Бовсунівська // Слово і час. – 2011. – № 6. – С. 3 – 13. 3. Богданов К.А. Антропология контекста: к истории «общепонятных понятий» в филологии / К.А. Богданов // Новое литературное обозрение. – 2010. – № 2. – С. 12-30. 4. Касавин И.Т. Текст. Дискурс. Контекст. Введение в социальную эпистемологию языка. / И. Т. Касавин. – М. : "Канон +", 2008. – 544 с. 5. Кечкеш І. Слово, контекст та комунікативне значення [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.albany.edu/~ik692/files/mapyral.pdf> 6. Мороховський А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховський. – К. : Вища шк., 1984. – 241 с. 7. Потебня А. А. Смысл языка / А.А. Потебня // Теоретическая поэтика. – СПб. : СПбГУ, Филологический факультет; – М. : Академия, 2003. – С. 24-59. 8. Crystal, D. 2003. The Cambridge Encyclopedia of English, 2nd end. / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 506 p. 9. Firth, J.R. Selected papers of J.R. Firth / J.R. Firth. – London : Longman, 1952. – 209

p. 10. New world encyclopedia – Режим доступу : http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Roman_Jakobson. 11. Malinovski, B. 1923. The Problem of meaning in the primitive language / B. Malinovski // С.К. Ogden & I.A. Richards. The Meaning of Meaning. – New York : A Harvest Book, 1923. – P. 451 - 510.

Джерело ілюстративного матеріалу: J. D. Salinger. Nine Stories [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ae-lib.org.ua/salinger/Texts.htm>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ

Світлана Липка

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Слово у традиційній лінгвістиці розглядають як єдність позначення та позначуваного. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки виявляється підвищений інтерес до семантичних аспектів мови на усіх її рівнях, акцентується доцільність аналізу значення слова як структурованої системи. Проблема польової семантики слів у наш час ще недостатньо вивчена. Тож метою нашої статті є розгляд теоретичних засад семантичного аналізу мови та вивчення польового підходу як одного із перспективних шляхів дослідження лексичної системи мови.

Поняття *лексико-семантична група* (ЛСГ) є, на думку більшості лінгвістів східноєвропейського семасіологічного простору, найбільш близьким до концепції *лексико-семантичного поля*. ЛСГ вважають найбільш адекватною моделлю лексико-семантичної системи на підставі того, що „сміслові зв'язки (її компонентів) з усіма словами даної лексико-семантичної групи ті ж самі, що в усій лексико-семантичній системі в цілому“ [14, с.258].

Вивченню ЛСГ присвятили свої наукові праці Ф. Філін, Г.А. Уфимцева, В.А. Звєгінцев, Д.М. Шмельов, З.В. Нічман, В.І. Кодухов, Ж.П. Соколовська (див.[7]) та ін., даючи різнотипні визначення ЛСГ. Наявні визначення ЛСГ розглядаються, як правило, за дедуктивним та індуктивним принципами [9, с.43]. Дедуктивні дослідження (М.Д. Капатрук та ін.) визначають ЛСГ як близькі до синонімічних рядів угруповання, об'єднані навколо головного значення домінанти. Ці синоніми мають із домінантою сильний семантичний зв'язок, який визначається об'єктивними формалізованими процедурами [2, с.75-78; 14, с.137]. Індуктивно ЛСГ являє собою певну частину лексико-семантичної системи мови, тобто мікросистему, що поєднує лексико-семантичні варіанти (= семеми) (ЛСВ) семантично пов'язаних слів однієї частини мови на основі спільних інтегруючих семантичних ознак як обов'язкових компонентів [8, с.7]. Така ЛСГ відповідає, певною мірою, частині словесного поля. Вичленовується вона здебільшого на основі тлумачного словника, причому до її складу належать всі слова, що мають відповідний компонент у своїх тлумаченнях [9, с.43]. Тому одиницею виділення ЛСГ стає ЛСВ (як поєднання змісту та звучання), а її семема служить засобом аналізу змістових зв'язків у групі та між групами. Відношення між компонентами у межах групи, які отримують свої синтагматичні характеристики можуть бути не лише синонімічними, а й гіперо-гіпонімічними [15, с.191]. На цій підставі деякі лінгвісти (О.Д. Огуй,

Г.А. Уфімцева та ін.) вважають, що системні відношення в межах ЛСГ відповідають системним відношенням усієї лексико-семантичної системи мови [14; 9, с.43]. За типом відношень між словами ЛСГ поділяються на групи із парадигматичними та синтагматичними зв'язками. Парадигматичні відношення слів забезпечують можливість вибору одиниць при творенні мовлення як в якісному так і в кількісному плані [16, с.128]. В середині ЛСГ виділяються більш тісні семантичні об'єднання, лексико-семантичні категорії, до яких належать синоніми, антоніми, конверсиви, гіпоніми [4, с.123].

Визначення суті ЛСГ тісно пов'язане з питанням її структурної організації. За своєю структурою ЛСГ поділяється на *ядро*, яке об'єднує в собі найуживаніші компоненти групи, *основний склад* та *периферію* (нечастотні ЛСВ, що здебільшого з'являються в інших сферах вжитку з небагатьма спільними семами) [9, с.43]. Центральним елементом групи є *домінанта*, навколо якої групується вся ЛСГ, вона виражає поняття в найбільш загальній, абстрактній і нейтральній формі, забезпечує внутрішній зв'язок, що поєднує похідні значення, тобто, є ключовим словом, яке охоплює семантичний простір усієї ЛСГ. Зауважимо, що полісемантичне слово зі своїми семемами може належати одночасно до декількох груп, причому ЛСВ поділятиметься за семами на різні класи. Значення *семем* може виступати домінантою в одній групі, а інша *сема* того самого слова входить до основного складу іншої групи та водночас належатиме до периферії в третій групі [10, с.99].

Дослідники відводять різні позиції щодо місця ЛСГ у системі парадигматичних відношень у лексиці. Згідно з концепцією Л.М. Васильєва [3, с.106-111], поняття ЛСГ перебуває у родо-видових відношеннях з поняттям поля, тобто ЛСГ є різновидом семантичного поля.

Поняття *лексико-семантична група* часто ототожнюється з полем та синонімічним рядом (Г.А. Уфімцева, А.М. Кузнецов та ін.), і розглядаються як рівноправні види більших парадигматичних угруповань у лексиці [14]. Проте у сучасній лінгвістиці є вагомі критерії для розрізнення ЛСГ, семантичного поля та інших парадигматичних угруповань, запропоновані В.В. Левицьким. Основним диференційним фактором для ЛСГ та семантичного поля є, за В.В. Левицьким, специфіка зв'язків між елементами тієї чи іншої лексико-семантичної мікросистеми: „Елементи семантичного поля об'єднані передусім спільними позамовними зв'язками та відношеннями; елементи ЛСГ пов'язують та об'єднують, перш за все, внутрішньомовні відношення“ [5, с.73]. Ще однією розрізнявальною ознакою є дискретність/недискретність. Семантичне поле та інші мікросистеми можуть позначати дискретні та недискретні об'єкти зовнішньої дійсності. Як відомо, семантичне поле може складатися з двох лексичних одиниць, а ЛСГ складається з більшої кількості ЛСВ (двочленним може бути лексичне угруповання, елементи якого пов'язані відношеннями синонімії й антонімії). Тобто, обсяг групи теж є диференційною ознакою. Наступний диференціовальний фактор – це тип і місце знаходження імені групи. У ЛСГ домінантою є ціле слово, яке входить до складу груп, а в синонімічному ряді у якості домінанти виступає одне певне значення слова. Члени ЛСГ об'єднуються декількома значеннями. У семантичному полі ідентифікатор, який є словосполученням (словоутворенням), а не словом,

позначає родові поняття і не належить до угруповання. Члени семантичного поля об'єднує один спільний компонент. Також ЛСГ і семантичне поле розрізняються між собою типом відношень всередині мікроструктури. Так, якщо елементи семантичного поля частіше перебувають у відношеннях комутації, синонімічного ряду – у відношеннях субституції, то ЛСГ притаманні обидва типи системних відношень. ЛСГ та семантичний ряд є двовимірними утвореннями, тоді коли семантичне поле буває як одно-, так і двовимірним угрупованням [6].

Отже, ознайомившись із вище наведеними твердженнями, доходимо висновку, що лексико-семантичну систему мови, яка виражає „мовну картину світу“ (МКС), можна зобразити у вигляді польових угруповань (полів), які, в свою чергу, складаються з ЛСГ, а ті – із ЛСВ, організованих за гіперо-гіпонімічною моделлю з ієрархією складових (ЛСГ – синонімічні ряди – ЛСВ – семи) (див. [9, с. 44]). Іншими словами, ґрунтуючись на концепціях А. Шрамма [13] та О. Огуя [11], можна твердити, що МКС як ціле (УНІВЕРСУМ чи СУЩЕ) складається з трьох взаємопов'язаних підкласів-систем – ЛЮДИНА, ОТОЧУЮЧА ДІЙСНІСТЬ та ДЕТЕРМІНАНТИ, що їх поєднують між собою. Кожен підклас МКС своєю чергою ділиться на роди, види та підвиди. Родам у лінгвістичному відношенні відповідають об'єднання полів, видам – окремі поля, а підвидам – певні лексико-семантичні групи в межах свого поля.

Згідно з теорією системних відношень, опис лексики саме за поділом на ЛСГ вважається у сучасній лінгвістиці безсумнівно ефективним. Адже дослідження ЛСГ як одного із рівнів ієрархічної лексико-семантичної системи мови, яке можна здійснювати формалізованими процедурами, дозволяє різнобічно вивчати синтагматичні зв'язки, парадигматичні відношення та епідигматичні характеристики лексичних одиниць у межах групи змістовно поєднаних лексико-семантичних варіантів. Тому таке дослідження є одним із найперспективніших напрямів семасіології. Проте, як зазначає О. Бессонова, вивчення поля лише для однієї частини мови суттєво знижує потенціал дослідження, бо „поза увагою залишається певна кількість мовних знаків, що співвідноситься з тим же поняттям, але приналежних до інших частин мови“ [1, с.20]. На думку О. Огуя, виходячи з голістично-модулярного розуміння МКС, доцільним буде як об'єднання семантичного (позамовного) та лексико-семантичного (мовного) розуміння, так і повернення до вхідної концепції Тріра (див. [12]). Науковець здійснив діахронічний аналіз поля зі значенням ІНТЕЛЕКТ (*VERSTAND*), включивши до складу поля компоненти, що належали до різних частин мови, досягаючи цим, як він вважав, повного покриття його простору. Тому, услід за Й. Тріром, О. Бессоною, О. Огуєм та ін. вважаємо, що „саме різнокатегоріальне польове дослідження дає відносно повне охоплення об'єкта, дозволяючи побачити його в цілісності, забезпеченій синергійною взаємодією його складових модулів“ [1, с. 20; 12]. Цілісність поля повинна забезпечуватися полікатегоріальними компонентами, які, належачи до різних частин мови, покривають відповідні семантичні ділянки, формуючи спільні функціональні парадигми. Вивчення таких парадигм має стати актуальним завданням сучасного мовознавства [12].

Література: 1. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 362 с. 2. Быстрова Л. В. К вопросу о принципах и методах выделения лексико-семантических групп слов / Л. В. Быстрова, Н. Д. Капатрук, В. В. Левицкий // Науч. докл. высш. шк. Филологические науки. – 1980. – № 6. – С.75-78. 3. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С.105-113. 4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 1999. – 284 с. 5. Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики / В. В. Левицкий. – К.: УМК ВО, 1989. – 156 с. 6. Левицкий В. В. Экспериментальные методы в семасиологии / В. В. Левицкий, И. А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронеж.ун-та, 1989. – 192 с. 7. Липка С. І. Лексико-семантичне поле на позначення зухвалої поведінки в сучасній німецькій мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.04/Липка Світлана Іванівна. – Львів, 2013. 8. Ничман З. В. К вопросу о лексико-семантических группах слов (на материале глаголов устной речи в современном русском языке) / З. В. Ничман // Науч. труды / Новосибирск. гос. пед. ин-т. – 1973. – Вып. 91. – С.4–19. 9. Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії / О. Д. Огуй // Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи. – Чернівці : Золоті литаври, 1998. – 370 с. 10. Огуй О. Д. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / Огуу О. Д. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 416 с. 11. Огуй О. Д. Об'єднана індуктивно-дедуктивна мовно-психологічна класифікація прикметників у „мовній картині світу” / О. Д. Огуй // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. Вип. 41 : Германська філологія). – 1998. – С. 39-46. 12. Огуй О. Д. Мовна і концептуальна картини світу: ономаціологічна проблема, семасіологічний підхід та голістична перспектива / О. Д. Огуй. – Львів : Вища школа, 2012. 13. Степанова Г. В. Введение в семасиологию русского языка : учеб. пособие / Г. В. Степанова, А. Н. Шрамм – Калининград : Изд-во Калинингр. гос. ун-та, 1980. – 72 с. 14. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексикологии как системы (на материале английского языка) / А. А. Уфимцева. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1962. – 287 с. 15. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 272 с. 16. Тулдава Ю. А. Проблемы и методы системно-квантитативных исследований лексики / Ю. А. Тулдава. – Таллин : Валгус, 1987. – 203 с.

ФУНКЦІОНАЛЬНО–ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Сніжана Лісняк

Київський національний університет ім.Тараса Шевченка

(Київ, Україна)

Стаття має на меті розглянути деякі функціонально-прагматичні особливості фразеологізмів в іспанському газетно-публіцистичному контексті. **Актуальність** дослідження визначається необхідністю дослідження виражальних засобів мови преси, в якій актуалізується сучасний стан іспанської мови. **Новизна** роботи полягає в тому, що за допомогою вивчення функціонально-прагматичних особливостей фразеологічних одиниць висвітлюються нові мовні тенденції в періодиці, а отже нові засоби впливу на соціум, безпосередньо сам стан мовного іспанського середовища. **Об'єктом** дослідження є образні фразеологізми з аналітичних статей, а **предметом** – їхні функціональні та прагматичні характеристики в іспанському газетному контексті. **Матеріалом** для статті слугував корпус фразеологізмів з аналітичних статей іспанської газети “El País” (2010-2014 рр.).

Основним критерієм вартості публіцистичного дискурсу є глибина думки, але будь-яка думка вимагає адекватного мовного вираження і ефективних

засобів переконання. Тому робота над виражальними засобами мови – сфера найінтенсивніших творчих зусиль журналіста. В останні десятиріччя в газетній публіцистиці Іспанії з'явилися цілі лексичні комплекси, що мобілізують різноманітні образні мовні ресурси емоційно-впливових факторів, оскільки, на відміну від інших функціональних стилів, в газетно-публіцистичному стилі вплив та переконання становлять головні функції мови.

Функціонування фразеологічних одиниць (далі ФО) на газетних шпальтах обумовлюється закономірностями, загальними для усієї літературної мови та конструктивним принципом публіцистичного стилю – поєднанням експресії та стандарту. В основі реалізації цього принципу є явище «актуалізації» - використання в певних стилістичних стилях цілях мовних засобів, які сприймаються на фоні контексту як незвичні та такі, що привертають увагу та мають інгерентну та адгерентну експресію, тобто таке оцінне значення, якого ФО набувають в результаті емоційного переосмислення та різноманітних трансформацій.

Фразеологізми з інгерентною та адгерентною експресією спираються на цілий комплекс психічних, соціальних та внутрішньомовних факторів, що виявляються як інтенсифікація виразності повідомлюваного, посилення впливової сили висловлювання. Ця експресія має психолінгвістичне, соціолінгвістичне та власне лінгвістичне походження, тобто обумовлена емотивною, волюнтативною та естетичною функціями мови, соціально-історичними причинами, а також структурною організацією мовної системи. Творча функція ФО полягає в тому, що цей мовний засіб є засобом формування думки (цю функцію деякі вчені називають функцією формування і формулювання думки), вона може передувати комунікації, а може і відбуватися одночасно зі спілкуванням, у процесі комунікації. “Вивчення загальних структур, за якими людина отримує інформацію, показує, що ми маємо відповідні схеми, які функціонують таким чином, що ми відчуваємо інтерес до однієї інформації й ігноруємо іншу, саме тому, що так побудовані наші фрейми” [3,с.31]. Зазначені експресивні та функціональні властивості ФО поміж інших виражальних засобів відіграють важливу роль у підвищенні ефективності публіцистичного впливу.

Основне стилістичне призначення фразеологічної одиниці в публіцистичному тексті полягає в тому, щоб виконати функцію характеристики якогось діяча, предмета, явища. Окрім основної предметно-логічної інформації це потребує додаткової характеристики (деталізації, пояснення, уточнення і т.д.), і тут ФО покликані передати оцінку, ставлення та суб'єктивну думку того, хто говорить з метою посилення емоційно-експресивного потенціалу тексту. Саме ця якість фразеологізмів відповідає естетичним цілям публіцистичного тексту – впливати на читача, викликати в ньому бажану реакцію на висловлену думку. Є цілком очевидним, що у публіцистичному тексті фразеологізм є і змістовним стрижнем висловлювання, і в той же час в ньому виявляються весь виражальний потенціал.

Розглянемо наступний приклад з аналітичної статті з «Ель Паїс» на тему кризи в секторі нерухомості: “¿No se era consciente de que estábamos alcanzando un nivel de precios inquietante, peligroso? Sí”, explica Ontiveros. “Pero no solo por la burbuja que se estaba formando, sino porque la economía española estaba poniendo demasiados huevos en una sola cesta. Algunos reclamábamos un cambio en el patrón de crecimiento de la economía española. Pero es verdad que retirar el ponche del guateque, quitar la música en plena fiesta, es complicado. Si lo advertías te ganabas una cierta impopularidad. ¡Si estábamos en una situación casi del máximo empleo! Hay que recordar que en 2007 la economía española tuvo la misma tasa de desempleo que la media de Europa: un 8,5%. ¿Y ahora viene este diciendo que hay que empezar a bajarle los humos al sector que está haciendo de locomotora? Era difícil.” [El País, 2013].

У даному абзаці у досить невеличкому тексті зосереджена думка щодо негативного ставлення до явищ, які відбуваються в секторі економіки шляхом відтворення мікрообразів, яким властиве відображення дійсності, емоційна забарвленість, предметна виразність і чутлива наочність. Таким чином, автор вдало обіграв фразеологізм “*la burbuja inmobiliaria*” (досл.: «куля нерухомості»). «Кулею» в економіці називають спекулятивний процес, під час якого ціни зростають до таких розмірів, що перевищують реальну вартість речей і до того часу, коли вже ринок не в змозі їх витримати. У тексті “*la burbuja que se estaba formando*” («куля, яка утворилась») автор порівнює проблему, яка утворилась у секторі нерухомості з кулею, яка зростає, щоб в якусь мить вибухнути. Даний ФО несе в собі цей образ проблеми, що зріє і ось-ось матиме наслідки подібні до вибуху в економіці. ФО “*retirar el ponche del guateque*” (букв.: «*прибрати пуни з вечірки*») є авторським і означає, що неможливо зупинити цей процес зненацька, це подібно до того, якби хтось прибрав з вечірки алкоголь. Запропонований образ підсилюється автором образним порівнянням: “*quitar la música en plena fiesta*” (букв.: “*зупинити музику в найвеселіший момент вечірки або свята*”). Далі для завершення думки автор вжив фразеологізм “*bajarle los humos al sector*” («*збавити оберти*» або *зменшити ходу, поступитись*), порівнюючи сектор нерухомості з локомотивом, який тягне за собою усі інші сектори економіки і ходу якого неможливо зупинити зненацька, адже це матиме непередбачувані наслідки для усієї економіки. Отже, автором вжито цілу низку фразеологізмів та образних порівнянь для побуди своєї власної аргументованої і переконливої думки щодо цієї сфери життєдіяльності іспанського народу.

У зазначеному прикладі спостерігаємо прийом підсилення експресивності фразеологізму образним порівнянням з метою економії простору і часу, а також максимальної передачі образності, що у читача викликає цілу низку асоціацій, почуттів. В одному лише абзаці спостерігаємо потужні лексико-стилістичні засоби, що без сумніву переконують читача у тій думці автора, якою йому треба «заразити» читача. Отже, експресивність та емоційність ФО включені у процес аргументації та переконання (когось у чомусь). У дискурсі преси переконання – це комунікативно-прагматична настанова, а фразеологізм виступає найефективнішим засобом реалізації цієї настанови. Можна простежити певну закономірність: чим вищий рівень ідіоматичності

фразеологізму, і чим більше їх вжито у тексті, тим вищим є вплив на адресата комунікативного акту.

Питання, якими займається публіцистика, мають соціальний зміст, політичне забарвлення, а отже й вибір мовних засобів має усвідомлений, цілеспрямований соціальний, і подекуди підкреслено агітаційний характер. Варто зазначити, що в газетному тексті процесу аргументації підпорядковані усі семантико-функціональні характеристики фразеологізмів. Стандартизована фразеологічна одиниця, як і образний фразеологізм, підкоряються законам прагматики газетно-публіцистичного дискурсу, тобто аргументованому викладенню інформації.

Побудова аргументованого викладення інформації відбувається з посиленням на систему цінностей адресата. Одна з функцій ФО полягає у відтворенні системи цінностей у комунікативно-прагматичному плані. Отже, у газетному дискурсі спостерігається використання певних класів ФО, що відтворюють цю систему цінностей (мораль, міжнародна норма поведінки, шкала оцінок). Таким чином, важливим критерієм прагматики ФО в публіцистичному дискурсі є його здатність переконувати читача в істинності певних ідей і концепцій, а також нав'язувати йому певні цінності, що пропагуються різними соціальними групами.

Література: 1. Артемова Л.В. Сучасна іспанська авторська публіцистика: жанр критики. Л.В. Артемова // Збірник наукових праць “Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики”. – 2013. – Випуск 24. – С.26-35. 2. Мануйлова Н.А. Функционально-стилистическая характеристика фразеологии в газетном тексте: Автореф. дис... канд. филол. наук. – Л., 1986. – 16 с. 3. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации. – М., 1998. – 650 с. 4. Толстова О.Л. Фразеологічні репрезентанти мовленнєвої діяльності в іспанській мовній картині світу/ О.Л. Толстова // Збірник наукових праць “Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики”. – 2011. – Вип. 20. – С.494-501. 5. Ruiz I. Aspectos de la fraseología teórica española. – Valencia: Universitat de València. – 1997. – 126 p.

ЗАГОЛОВОК ЯК ВЕРБАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ АНГЛІЙСЬКОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

Юлія Ловчук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Для лінгвістичних досліджень останніх десятиріч характерним є зростання інтересу до вивчення текстів масової комунікації, зокрема текстів реклами, в аспекті людської діяльності, впливу мови на людину, її поведінку, стан. Реклама, як складне соціальне явище, привертає увагу дослідників різних галузей: соціологів, психологів, економістів. Великий інтерес становить вона і для лінгвістів, оскільки, незважаючи на різноманітність засобів, які використовуються в рекламі, незмінно провідна роль в ній відводиться слову. Рекламний текст у всіх його аспектах неодноразово був об'єктом досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних лінгвістів, які вивчали рекламний заголовок (Г. Д. Лочмеле), основний рекламний текст (Г. М. Кузнецова, Ч. Сендідж, К. Ротцол), рекламний салоган (О. Д. Солошенко), стилістичні, синтаксичні, структурно-семантичні, прагматичні особливості рекламних текстів (І. В. Гріліхес, Г. М. Кузнецова, Л.О. Баркова), соціо- та психолінгвістичні

характеристики мови реклами (В. М. Аврасін, О.О. Леонтєв, Ю.О. Сорокін, Е.Ф. Тарасов).

Найважливіша вербальна частина рекламного тексту – заголовок, в якому виражається основне рекламне повідомлення та рекламний аргумент. Заголовок – це будь-яка марка чи назва, які використовуються в рекламному тексті для розпізнавання товару, виробника, послуги. Рекламодавці відображають суть повідомлення через поєднання заголовка і зображення. Заголовок вважається найголовнішим через те, що не завжди реципієнт читає основний рекламний текст. Тому він повинен привернути увагу потенційних покупців і зацікавити їх так, щоб вони прочитали основний текст рекламного оголошення. Рекламні заголовки відповідають вимогам різноманітних ситуацій, що визначають комунікативні прийоми, за допомогою яких створюється заголовок [1, с.4].

Як свідчить аналіз фактичного матеріалу, заголовок рекламного тексту може бути представлений широким спектром мовленнєвих актів, а саме:

1) констативом (твердження):

The telescoping and tilting stand has an excellent bedside manner (SkyMall, October 2014);

2) квеситивом (питання):

After all, isn't that what your lashes are asking for? (Cosmopolitan, May 2014);

3) директивом (спонукання):

Play chess with an old world touch (People, June 2014);

4) промісивом (обіцяння):

Remote Controlled LED Cone Tree will light up the night with an incredible show (SkyMall, October 2014).

Заголовок рекламного текст – “антропоцентричний” більшою мірою, ніж інші компоненти тексту, оскільки він висловлює інтенцію мовця, який намагається вже в заголовку проінформувати адресата про предмет реклами, викликати у нього бажання прочитати текст реклами чи найбільш суттєву в інформативному плані частину повідомлення: основний текст рекламного оголошення і таким чином вплинути на пам'ять, почуття та дії адресата [3, с.7]. У заголовку рекламного тексту мовець може бути виражений особовим займенником першої особи множини **we** чи назвою фірми, товарним знаком. Наприклад:

1. *Personalized “My Adventure” Books. We will print a story book about your child* (Psychology, August 2014).

2. *Oriflame. Anti-wrinkle crème. The secret of younger-looking skin for you* (Cosmopolitan, May 2014).

Заголовок – “антропоцентричний” і в плані орієнтації на адресата. Фактор адресата приймається до уваги вже у першому компоненті рекламного тексту. Незалежно від того, має чи не має адресат рекламного тексту лексичне вираження в поверхневій структурі заголовка, він обов'язково присутній у глибинній структурі першого компонента. Тексти друкованої реклами мають

масову читацьку аудиторію. Але поліадресатність не суперечить орієнтації кожного конкретного рекламного тексту на конкретного адресата, зацікавленого в одержанні відповідної інформації і здатного виконати, як це передбачено інтенцією мовця, відповідну немовленнєву дію – купівлю предмета реклами. Визначення конкретного виконавця дії – прямого адресата, “власне адресата” означає, що мовець планує адресата цієї дії і спонукає його до її виконання. Наприклад: *The library of Classics gives you a collection of the 100 greatest books of all time in audio book format* (SkyMall, October 2014).

У даному заголовку “власне адресат” репрезентується особовим займенником другої особи **you**. Особовий займенник другої особи – це не єдиний засіб репрезентації прямого адресата в поверхневій структурі заголовка. Він також може бути виражений:

- 1) загальним іменником: *At last something for the music fans who pay attention to details* (People, June 2014);
- 2) присвійним займенником *your* + іменник: *UltraSpa Combo Jewelry Cleaning System is just for your jewelry* (SkyMall, October 2014);
- 3) іменниковим сполученням: *Sweet dreams start here. Everything for a better child's sleep* (Psychology, August 2014).

Заголовок рекламного тексту орієнтований також на основний текст рекламного оголошення. Наприклад:

Say hello to shiny, silky hair.

The Belleza Infusion Argan Vapor Flat Iron allows you to achieve salon perfect hair in your own home. 6 temperature plus 2 steam settings protects all hair types. Straighten or flip hair, while infusing with Argan Oil, moisture and nutrients. Available in Purple Metallic, Pink Blossom, Blue Lumino (Cosmopolitan, March 2013).

Таким чином, ми можемо говорити про тристоронню орієнтацію заголовка рекламного тексту – на адресанта, адресата та основний текст рекламного оголошення.

Література: 1. Лиса Н. С. Структурні та лінгвопрагматичні особливості рекламного знака: автореф. дис./ Н. С. Лиса. - Л., 2003. - 21 с. 2. Медведева Е. В. Рекламная коммуникация / Е.В. Медведева. – М., 2003. – 218 с. 3. Мойсеєнко І. П. Прагмалінгвістична організація рекламного тексту: макро- і мікроаналіз (на матеріалі англomовної побутової реклами): автореф. дис./ І. П. Мойсеєнко. – К., 1996. – 24 с. 4. Морозова І. Складаючи салогани/ І. Морозова. – М.: РІП-холдинг, 2001. – 144 с.

ПАРАЛІНГВІСТИКА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Лариса Макарук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)

Паралінгвістика (від гр. *para* – біля, поруч, поряд і лінгвістика) як окрема галузь мовознавства сформувалася у першій половині минулого століття (орієнтовно у 1940 – 1950 рр.). Вважають, що вперше поняття *паралінгвістика* до наукового обігу було введено одночасно двома дослідниками, які працювали незалежно один від одного – А. Hill [11] та G. Trager [14]. Однак, окремі аспекти, що стосувалися специфіки паралінгвальних засобів були

обґрунтовані ще у 30-х рр. у доробку М. В. Юшманова [9], присвяченому екстранормальній фонетиці.

Докладніше обґрунтування паралінгвістика отримала у 1960-х рр., спершу у роботі Т. Н. Ніколаєвої та Б. А. Успенського [6], згодом – у розвідках Г. В. Колшанського [2] та І. Н. Горелова [1]. Суттєвий внесок у дослідження невербальної комунікації також зробили сучасні дослідники Г. Ю. Крейдлін [4], М. Коцоліно [3], І. А. Серякова [7], Л. В. Солощук [8], L. Guerrero [10], F. Royatos [12] та ін. Вагомість цих досліджень беззаперечна. Проте, у мовознавстві все ще існує низка лакун, котрі потребують додаткових обґрунтувань, що й зумовлює **актуальність** обраної проблематики.

У більшості довідників та словників лінгвістичних термінів, у статтях, присвячених виключно невербальним компонентам комунікації, паралінгвістику трактують як галузь мовознавства, предметом та об'єктом дослідження якої є позамовні елементи, які супроводжують усне мовлення. В окремих джерелах досить побіжно, поруч з усних невербальними засобами згадують графіку. У розвідках В. Г. Колшанського [2] та І. Н. Горелова [1] також превалує аналіз паралінгвальних компонентів комунікації, які використовують в усному мовленні.

У лінгвістичному енциклопедичному словнику В. М. Ярцевої [5] зазначено, що паралінгвістика – це 1) розділ мовознавства, який вивчає невербальні (немовні) засоби, що належать до мовного спілкування та передають разом з вербальними засобами певний смисл; 2) сукупність невербальних засобів, які беруть участь у мовленні. У цьому ж джерелі знаходимо інформацію, яка стосується видів паралінгвістичних засобів. Серед них – фонаційні (тембр мовлення, темп, гучність, паузи, мелодійні явища, а також особливості вимови (діалектні, соціальні, ідіолектні)); кінетичні (жести, пози, міміка); графічні (тип виконання літер та пунктуаційних знаків (почерк)), способи графічних доповнень до літер, їх замітники (символи (&, §)) та ін.

У словнику [5] не лише перераховано пріоритетні вектори паралінгвістики та наведено види паралінгвістичних засобів, а й зосереджено увагу на тому, що паралінгвістичні засоби не тільки доповнюють значення невербального повідомлення, а й слугують водночас джерелом інформації про адресата і адресанта, їхні соціальні й вікові особливості, характер. Слід звернути увагу й на наступне: хоча паралінгвістичні засоби не входять до системи мови і є позамовними одиницями, мовне повідомлення не може існувати без паралінгвістичного (невербального) супроводу. Тому, паралінгвістичні засоби у тій чи тій мірі представлені у кожній мовній одиниці.

У цій же роботі [5] виокремлюють й функції, які виконують паралінгвістичні засоби. Вони вносять додаткову інформацію (іноді таку, що суперечить змісту); заміщують пропущений вербальний компонент; поєднуються з вербальними засобами, передаючи той же зміст. Слід погодитися з іншою думкою щодо того, що паралінгвістичні засоби не є автономною і замкнутою системою, проте можуть виступати елементами впорядкованих семіотичних невербальних систем, а також окремими

невпорядкованими у системі елементами. Вартим уваги та актуальним у наш час й твердження про те, що паралінгвістичні засоби, які використовують під час мовлення, відрізняються непередбачуваністю реального втілення.

Представленні вище трактування й окремі підходи зосереджені переважно на усному мовленні. Писемне ж мовлення, в рамках паралінгвістики, як свідчить огляд наявних ресурсів, тривалий час відігравало другорядну роль. І лише нині Інтернет мимоволі усунув дисбаланс між двома формами комунікації: усною та писемною, змістивши фокус на користь останньої. Очевидним є й той факт, що паралінгвістика у XXI столітті потребує певного переосмислення та аналізу з урахуванням превалюючі комунікативних тенденцій, які відображають ідентичність й неповторність представників сучасного соціуму.

Незважаючи на те, що в означених вище розвідках значно більше уваги відведено усному мовленню, нині, як ніколи напевно актуально вести мову і про одну, і про іншу форми мовлення, які зазнали суттєвих модифікацій. Вважаємо доцільним зазначити, що на лінгвістичних теренах конкурує кілька окремих та водночас споріднених між собою галузей, які мають спільний об'єкт дослідження, а подекуди й предмет.

Йдеться про візуальну лінгвістику, візуальну комунікацію, графічну лінгвістику, мультимодальну лінгвістику (мультимодальний дискурс), лінгвістику тексту, лінгвосеміотику й поза сумнівом, паралінгвістику. Спільні та відмінні характеристики, взаємозв'язок та взаємозалежність цих дисциплін обґрунтовано та викладено в наших попередніх розвідках. В одній із робіт В. Schuller [13] вважає, що в умовах глобалізації можна вести мову про появу нової галузі мовознавства – комп'ютерної паралінгвістики.

Видається також слушним, що нині виникла першочергова потреба чітко диференціювати специфіку невербальних усних та писемних компонентів комунікації, взявши до уваги виключно ті аспекти, які дозволяють виявити додатковий лінгвістичний смисл. Мовлячи про невербальне усне мовлення, зауважимо, що окрім кінесики, варто розглядати й гаптику (такесіку), одорику (ольфакцію), проксемику, хронеміку та ін. Терміни на позначення окремих паралінгвістичних сфер теж потребують поетапного аналізу, який дозволить уникнути неоднозначності та призведе до уніфікації лінгвістичних понять та дефініцій, які відображатимуть сучасний стан лінгвістичної думки.

Важливою частиною сучасних досліджень в рамках паралінгвістики повинні стати й писемні засоби спілкування. В наявних словникових статтях графіку вважають частиною паралінгвістики, в межах якої увагу зосереджують на почерку (виконанні літер та пунктуаційних знаків), способах графічних доповнень до літер, їх заміниках (символах, на зразок &, §). Такий підхід теж потребує певної модернізації у зв'язку з революційними змінами, що відбулися в писемному спілкуванні.

Вочевидь, що Інтернет зумів «заволодіти» прихильністю мільярдів людей у різних куточках земної кулі, зробивши їх залежними від певних інформаційних ресурсів. Хибним й помилковим було б твердження про те, що до появи Інтернету тексти містили виключно вербальні одиниці. Вони склалися з різних компонентів: і вербальних, і невербальних. Проте,

поліаспектне дослідження значущості невербальних засобів, або кореляції вербальних та невербальних одиниць, здійснено не було. Лінгвістичну значущість ці засоби «отримали» в епоху Інтернету. Йдеться про використання різноманітних зображень, фотоілюстрацій, піктограм, ідеограм, смайлів, таблиць, схем, діаграм, графіків. Нині їхнє функціонування та специфіка привертає усе більше уваги, що й зумовлює потребу у полівекторному аналізі.

Закономірно, що графіку розглядають поруч з орфографією. Ці два аспекти – предмет аналізу графічної лінгвістики. Очевидним залишається й той факт, що їх також слід розглядати як частину паралінгвістики. Проте, суперечливим і неоднозначним є питання, що стосується почерку. Як відомо, останній – об'єкт вивчення графології та один із ключових параметрів юридичної лінгвістики (лінгвістичної експертизи тексту).

Питання приналежності почерку як одного із параметрів дослідження до сучасної паралінгвістики залишається відкритим і суперечливим. Поза сумнівом, цей аспект може залишитися складовою частиною паралінгвістики писемного мовлення. Проте, усі питання, що стосуються психічного стану мовця, визначення його характеру за посередництвом рукопису, підтвердження чи спростування висунутих звинувачень варто розглядати виключно в межах юридичної лінгвістики та графології.

У сучасному англomовному Інтернет-середовищі лєвова частка його користувачів надає перевагу невербальним семіотичним ресурсам, які вочевидь, повинні стати предметом та об'єктом аналізу паралінгвістики. Спектр питань, які, на нашу думку, доцільно розглядати в руслі паралінгвістики доволі широкий. Загалом, їх можна звести до кількох аспектів, котрі в подальшому потребуватимуть усебічного вивчення. Найвагомiші серед них такі:

- ✓ уніфікація найуживаніших термінів, котрі формують метамову паралінгвістики;
- ✓ розмежування понять та уточнення окремих дефініцій;
- ✓ диференціація семіотичних ресурсів та їх типологія;
- ✓ ґрунтовний аналіз нових паралінгвістичних сфер, що стосуються усної комунікації;
- ✓ виявлення функціонального призначення та семантичного навантаження невербальних комунікативних компонентів, які використовують під час спілкування;
- ✓ кореляція вербальних та невербальних компонентів комунікації в межах одного інформаційного блоку.

Література: 1. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации / И. Н. Горелов. – М. : Наука, 1980. – 104 с. 2 Колшанский Г. В. Паралингвистика / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1974. – 81 с. 3. Коццолино М. Невербальная коммуникация. Теория, функции, язык, знак / Мауро Коццолино ; [пер. с итал.]. – Х. : Гуманит. центр, 2009. – 248 с. 4. Крейдлин Г. Е. Семиотика, или азбука общения / Г. Е. Крейдлин, М. А. Кронгауз. – М. : Флинта ; Наука, 2009. – 240 с. 5. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. энцикл. – 1990. – 1020 с. 6. Николаева Т. М., Успенский Б. А. Языкознание и паралингвистика / Т. М. Николаева, Б. А. Успенский // Лингвистические. исследования по общей и славянской типологии. – М.,

1966. – С. 63 – 75. 7. Серякова И. К вопросу о функциях невербального знака в коммуникативном акте / И. Серякова // Науковий вісник Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Сер. “Філол. науки (Романо-герман. філологія)”. – 1999. – № 3. – С. 72–74. 8. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі / Л. В. Солощук. – Х. : Константа, 2006. – С. 1–41. 9. Юшманов Н. В. Экстранормальная фонетика / Н. В. Юшманов // Архив АН СССР. – 1946. – Ф. 77, оп. 5, № 251. – Рукопись. 10. Guerro L. K. Nonverbal Communication / L. K. Guerro. – N.Y., 1994. – 482 p. 11. Hill Archibald A. Introduction to Linguistic Structures / Archibald A. Hill. – N.Y. : Harcourt, 1958. – 496 p. 12. Poyatos F. Problems and Challenges of Nonverbal Communication / F. Poyatos // Nonverbal Communication in Translation. – Amsterdam/Philadelphia, 1997. – P. 11–29. 13. Schuller Björn W. IEEE SIGNAL PROCESSING MAGAZINE / Björn W. Schuller // The Computational Paralinguistics Challenge. – 2012. – June. 14. Trager G. L. Paralanguage: A First Approach / G. L. Trager // Studies in Linguistics. – 1958. – № 13. – P. 1–12.

MOYENS EXPRESSIFS DU DISCOURS ELECTRONIQUE MEDIE

Malvina Marinashvili

Université nationale Metchnikov d'Odessa

(Odessa, Ukraine)

Internet constitue un milieu de communication particulier, un domaine spécifique de réalisation de la langue. L'étude des comportements communicatifs d'un individu virtuel revêt donc une grande importance.

La langue du cyberspace, ou cyberl@ngue, peut être interprétée comme une nouvelle variété du français écrit. Il s'agirait d'un écrit: brut; familier; affectif; ludique; socialisant [3].

Notre recherche se focalise sur le côté affectif, notamment, sur les procédés graphiques, grammaticaux et lexicaux contribuant à l'expressivité de la communication médiée par ordinateur. L'expressivité est conçue comme une action soutenue cohérente sur l'interlocuteur du point de vue de la force évocatrice d'un énoncé, de sa caractérisation esthétique [2, p. 121].

L'étude est effectuée à partir d'un corpus de plus de trois cents messages extraits de différents forums de discussion francophones (studentsoftheworld.info; club-city.info; commentcamarche.net; aufeminin.com; muzika.fr).

La communication médiée par ordinateur est par définition privée de la plus grande partie des ressources expressives paralinguistiques dont les messages linguistiques oraux disposent pour mettre en relief la dimension subjective des communicants, généralement désignée par le terme d'affectivité. L'absence d'indices paralinguistiques est compensée par différentes binettes (ou émoticônes) qui laissent paraître les sentiments et les émotions de l'auteur du message: joie, tristesse, colère, etc. L'usage des émoticônes fait partie des procédés qui font des discours médiés par ordinateurs un type de discours hybride, entre l'oral et l'écrit [4; 5].

Une importance toute particulière dans la construction de l'expressivité revient à l'hétérogénéité graphique des messages électroniques. L'hétérogénéité graphique est un ensemble d'effets visuels contribuant à comprendre le sens d'un énoncé avant même de le lire et lors de la lecture prenant part à la formation du sens [1, p. 93]. La variation des caractères, par exemple, rend possible de traduire un sens supplémentaire qui n'est pas exprimé verbalement. Parmi les procédés graphiques expressifs citons l'utilisation des majuscules pour simuler l'emphase, la répétition des points d'exclamation et d'interrogation, l'allongement et répétition de caractères

pour simuler des effets de prononciation. Ainsi, le point d'exclamation répété plusieurs fois peut signaler l'attitude émotionnelle du destinataire envers le contenu de l'énoncé ou bien envers le destinataire. Il traduit l'admiration, la joie, mais aussi l'ironie, l'indignation ainsi que l'intention de se distinguer des autres ou attirer l'attention des autres participants de la communication virtuelle au contenu du message.

Sur le plan d'expressivité lexicale les messages analysés se caractérisent par l'utilisation de nouvelles formes d'écriture (la néographie) qui font preuve de la créativité des communicants. Il est à noter également l'emploi assez fréquent des mots familiers.

Quant aux procédés syntaxiques, les messages en question se distinguent par l'utilisation des constructions parallèles, des propositions elliptiques, des segmentations, etc. Fréquentes sont des propositions interrogatives (y compris des questions rhétoriques) et exclamatives, servant, entre autre, à créer l'expressivité fortement marquée du discours électronique.

Intensité, répétition, rupture, emphase, etc. jouent donc un rôle fondamental dans la construction de l'expressivité du discours électronique médié. Le contexte spécifique de réalisation de la communication médiée par ordinateur modèle fortement la forme linguistique des messages électroniques sur le plan de contribuer à leur expressivité.

Références: 1. Дедова О.В. Графическая неоднородность как категория гипертекста / О.В. Дедова // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. – 2002. – № 6. – С. 91-103. 2. Писарев Д.С. Функционирование восклицательных предложений в современном французском языке и их прагматический аспект / Д.С. Писарев // Прагматические аспекты функционирования языка. – Барнаул: Изд-во АГУ, 1983. – С. 114-125. 3. Anis J. Communication électronique scripturale et formes langagières / Jacques Anis. Disponible sur: <http://rhrt.edel.univ-poitiers.fr/document.php?id=547#tocto5>. 4. Anis J. Texte et ordinateur: l'écriture réinventée? / Jacques Anis. – Paris; Bruxelles: De Boeck Université, 1998. – 290 p. 5. Panckhurst R. La Communication médiée par ordinateur: un discours autre? / Rachel Panckhurst // Bres J. L'autre en discours / J. Bres, R. Delamotte-Legrand, F. Madray, P. Siblot. – Montpellier; Rouen: Service des publications de l'Université Paul-Valéry Montpellier 3, 1999. – P. 307-331.

ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ

Тетяна Маслова

Національний технічний університет України «КПІ»

(Київ, Україна)

У сучасній лінгвістиці під комунікативною стратегією розуміють оптимальну реалізацію інтенції мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування шляхом вибору дієвих мовленнєвих ходів, а також гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації. Інакше кажучи, процес спілкування постає як послідовність інтеракційних ходів між адресантом і адресатом, які обумовлені їх комунікативними інтенціями, або намірами. Побудова комунікативної стратегії залежить від низки прагматичних факторів – рівня знайомства комунікантів, їх статі, соціальних ролей, національно-культурної належності, а також комунікативної компетентності, яка визначає які засоби мови добирає мовець. Особливістю комунікативних стратегій є їх гнучкість та динаміка – у

процесі спілкування мовленнєва поведінка зазнає постійних коригувань в залежності від контексту дискурсу, що постійно доповнюється та змінюється.

На сьогодні загальноприйнятої типології комунікативних стратегій ще не створено, оскільки через різноманітність комунікативних ситуацій існує проблема вибору оптимальних критеріїв для їх стратифікації [5; 8].

Найзагальнішою є класифікація Т. ван Дейка та В. Кінча, які з огляду на характер процесів породження й розуміння дискурсу виокремили:

- пропозиційні стратегії, які передбачають конструювання пропозицій на основі семантичної інтерпретації, тобто упізнаванні значень слів та синтаксичних структур;

- стратегії локальної когерентності (зв'язності), націлені на встановлення зв'язків між фактами, викладеними у пропозиціях, на основі лінійного впорядкування речень, експліцитних засобів зв'язку і знань, які були отримані з попередніх пропозицій та зберігаються у довготривалій пам'яті;

- макростратегії, які дозволяють утворити згадану вище послідовність макропропозицій таким чином, щоб адресат зміг здогадатися про загальну тематику повідомлення отримавши лише мінімум інформації з перших пропозицій;

- схематичні стратегії, пов'язані з наявністю традиційних форм організації макропропозицій, які забезпечують узагальнений синтаксис значення та макроструктури тексту повідомлення;

- продукційні стратегії, які передбачають складання плану семантичної макроструктури повідомлення на основі елементів спільного знання комунікантів та комунікативного контексту і відбір інформації, яка викладається у пропозиціях, на локальному рівні, що в результаті може призвести до змін у макроструктурі та формулювання поверхневих структур із різними семантичними, прагматичними і контекстуальними даними;

- стилістичні стратегії, що дають змогу добирати та інтерпретувати мовні засоби з огляду на контекстуальну інформацію (напр., формальність спілкування, типи комунікантів тощо), забезпечуючи стилістичну зв'язність мовлення, дотримання певного реєстру;

- риторичні стратегії, які підвищують ефективність вербальної комунікації і сприяють розумінню дискурсу, привертаючи увагу до важливих понять, засобів глобального і локального зв'язку, прагматичних аспектів тощо;

- невербальні стратегії, необхідні для опрацювання невербальної інформації (напр., жести, міміка, постава);

- конversaційні (розмовні) стратегії, які реалізують соціальні і комунікативні функції дискурсивних одиниць, мовленнєвих актів або пропозицій, тобто забезпечують позмінне виконання ролі мовця залежно передусім від соціальних характеристик комунікантів, а також від невербальної інформації спілкування та специфіки ситуативного контексту [3].

За функціональною значущістю О. Іссерс виокремлює головні та допоміжні комунікативні стратегії. Головні, або когнітивні чи семантичні, стратегії мають передусім на меті вплинути на адресата аби він змінив свої уявлення про світ, систему цінностей, поведінку, тощо (напр., стратегія

дискредитування, підкорення). З іншого боку, допоміжні стратегії лише сприяють ефективній організації діалогової взаємодії і за об'єктом впливу їх можна поділити на:

- прагматичні (комунікативно-ситуаційні), зорієнтовані на самовираження мовця і вибір оптимального з точки зору адресанта мовленнєвого акту, який якнайкраще відповідає даній комунікативній ситуації (напр., для створення іміджу, налаштування емоційного настрою тощо);

- діалогові (коверсаційні), метою яких є контроль за темою спілкування, комунікативною ініціативою в діалозі та ін.;

- риторичні, які передбачають використання різноманітних прийомів ораторського мистецтва задля збільшення впливу на адресата (напр., стратегія привертання уваги, драматизація викладу і т.д.) [2].

Т. Толмачова пропонує методичну типологію комунікативних стратегій, що ґрунтується на мовленнєвих актах, об'єднаних у групи за принципом подібності комунікативних функцій, а саме – обмін інформацією, надання оцінки або коментарів, вираження емоцій, спонукання та регулювання відносин, підтримка уваги. Відповідно, виділяють такі комунікативні стратегії:

- інформативна, яка представлена сукупністю мовленнєвих дій, націлених на повідомлення або отримання необхідної інформації і здійснюючих прямий або прихований вплив на вербальну/ невербальну поведінку співрозмовника (повідомлення інформації, вираження згоди/ незгоди, запит інформації, вираження прихованого волевиявлення);

- оцінно-впливова, що складається із мовленнєвих дій, спрямованих на здійснення аксіологічного впливу на співрозмовника, вербальне вираження оцінки, думки, емоційного стану (прагнення створити необхідну комунікативну атмосферу, апеляція до цінностей, настанов співрозмовника, вербалізація оцінних суджень та емоцій, які їх супроводжують);

- емоційно-впливова, що охоплює мовленнєві дії, які виражають емоційний стан мовця (схвалення, симпатія, радість) з метою змінити психоемоційний стан співрозмовника або спонукати його до виконання якоїсь дії;

- регулятивно-спонукальна, яка полягає у поведінці одного з комунікантів у конкретній ситуації спілкування, що відповідає плану досягнення глобальних/ локальних комунікаційних цілей і пов'язана з інтенцією мовця керувати поведінкою співрозмовника, спонукаючи його безпосередньо до здійснення дії (порада, прохання, скарга, вимога, наказ, аргументація тощо);

- конвенційна, яка може бути двох типів: соціально-конвенційна комунікативна стратегія (встановлення, розвиток, підтримання та обривання контакту) і комунікативна стратегія організації мовленнєвого висловлювання та підтримання уваги (правила етикету, вибачення, подяка, запит додаткової інформації, ввічливе переривання, запобігання комунікативного переривання, залучення співрозмовника до процесу спілкування, ухилення від обговорення неприємних для співрозмовника тем тощо) [4, с.96].

Зважаючи на те, що побудова комунікативних стратегій та їхня реалізація залежать від значного числа екстралінгвістичних факторів (етнічна належність, соціальний статус, стать і вік комунікантів, природа

комунікативних знаків, темпоральність, адресантно-адресатні відношення), А. Белова систематизує їх у вигляді набору опозицій: універсальні/ етнічно-специфічні, загальноживані/ індивідуальні, загальноживані/ статуснозумовлені, загальноживані/ вікові, унісекс/ гендерно-марковані, вербальні/ невербальні, атемпоральні/ обмежені в часі, кооперативні/ конфліктні, адресантноорієнтовані/ адресатноорієнтовані, інформативні/ спонукальні [1].

За результативністю взаємодії комунікантів розрізняють кооперативні стратегії, в основі яких лежить гармонізація взаємин задля досягнення спільної мети (стратегія ввічливості, щирості, співпраці, компромісу), та конфронтаційні стратегії, які полягають у викриванні розбіжностей між співрозмовниками та створенні мовленнєвого конфлікту (стратегії агресії, дискредитації, примусу), який адресант використовує задля досягнення своєї стратегічної мети. Крім того, деякі дослідники вирізняють комунікативне суперництво, що характеризується прагненням здобути інтелектуальну перевагу у диспуті і тим самими підвищити власний статус [5, с.172; 7, с.603-605].

Як бачимо, основні принципи класифікації комунікативних стратегій беруть до уваги шляхи створення логічного побудованого, зв'язного, композиційно та стилістично оформленого повідомлення, яке чинить певний вплив на адресата, використовуючи різноманітні мовленнєві засоби, відповідно до поставленої мети та конкретних умов спілкування. Докладніше вивчення комунікативних стратегій відбувається в межах окремих дискурсів, зокрема інституційних (напр., політичний, рекламний, педагогічний, науковий, медичний, діловий дискурс), де спілкування є регламентованим як за змістом, так і за формою, а комуніканти керуються статусно-рольовими правилами мовленнєвої поведінки.

Щоб описати комунікативну стратегію потрібно представити номенклатуру типових комунікативних тактик, що її реалізують, тобто визначити конкретні мовленнєві дії на певному етапі спілкування.

Насправді, проаналізувати реалізацію комунікативної стратегії можна на формально-семіотичному рівні (напр., звернення, особові займенники, дієслова наказового способу, вигуки, вставні слова на позначення аргументації тощо, повтори з метою привернення уваги, вибір певного стилю мовлення і т.д.), на когнітивно-інтерпретаційному рівні (збіг тезаурусів адресанта і адресата, їх ситуативних, енциклопедичних, референтних знань, уявлень про світ, спільні пресупозиції та здатність адресата декодувати прихований зміст повідомлення) і на мотиваційно-прагматичному рівні (врахування стратегій адресата, його соціально-рольового статусу, мети мовленнєвого контакту, дотримання етикетно-ритуальної поведінки тощо) [6].

Література: 1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – С.11-16. 2. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 5-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 288с. 3. Т.А. ван Дейк., Кинч В. Стратегии понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вып. 23. – С.153-211. 4. Толмачева Т.А. Методический потенциал использования коммуникативных стратегий иноязычного речевого поведения в процессе обучения иностранному языку в языковом вузе // МНКО, 2008. №4. – С.95-98. 5. Основи теорії

мовної комунікації: навч. посіб./ О.А. Семенюк, В.Ю. Паращук. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 240с. 6. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. – К.: ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. – 336с. 7. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712с. 8. Яшенкова О.В. Основы теории мовної комунікації: навч. посіб./ О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312с.

ENGLISHONLINE: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Христина Мохорук, Фаїз Нізамутдінов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Поява Інтернету (кінець 60-х років), як ще одного комунікативного каналу передачі даних, а потім як засобу масової комунікації в ХХІ столітті призвела до появи не тільки глобального інформаційного середовища, але й особливих віртуальних світів, мережевих спільнот, мережевої культури і мережевої мови. Цей «Інтернет-світ» став настільки масштабний, різноманітний, цікавий і непередбачуваний в своєму розвитку і впливу, що цілий ряд учених приступили до вивчення Мережі. За своєю значимістю і впливу на розвиток світової цивілізації та науково-технічного прогресу Інтернет став символом нашої епохи – епохи інформаційного суспільства та культури постмодерну [3]. На даний момент вважається, що Інтернет являє собою складну соціотехнічну систему, яка не має географічних кордонів. Інформація в цій системі представлена у вигляді веб-даних, мультимедіа, тривимірних зображень та інше. Ця система являє нестабільне, постійно мінливе середовище, яке функціонує 24 години на добу і темпи її розвитку також вражають. В повсякденній мові слово Інтернет найчастіше вживається в значенні Всесвітньої павутини і доступної в ній інформації, а не у значенні самої фізичної мережі. Також є терміни WorldNetwork, GlobalNetwork чи навіть одне слово network, internet, inet, net, tenet, Міжмережжя, Інтернетрі, нетрі.

Чим же так привабливий Інтернет для лінгвістів?

За останні десять років дуже багато з'явилося публікацій, присвячених вивченню особливостей функціонування мережевої мови. Більш того, в більшості випадків, комунікативний процес підтримується в цьому середовищі тільки текстовим обміном. Шеріл Теркл в своїй роботі з вивчення віртуальної ідентичності зазначає: «Ви можете стати всім, ким Ви хочете. Ви можете, якщо хочете, повністю «переобозначити» себе...» [8, 83]. А Бренда Дани додає, що текст в Інтернеті грає роль «маски», що одягається на віртуальне «Я» [5-6, 1996]. Виходячи з наведених цитат провідних західних вчених у цій галузі, значення текстового компонента в Інтернеті виходить на перший план. І, природно, лінгвістика тексту повинна відігравати першорядну роль у вивченні комунікативного простору Мережі. Сьогодні в епоху глобальних комунікацій Інтернет-спілкування стає, напевно, найпопулярнішим. Воно акумулює в себе величезне розмаїття мовних практик, способів і форматів комунікації. І поступово це спілкування стає SignumTemporis (знаменням нашого часу) [1, 181]. Домінування англійської мови в Мережі призвело до того, що «... Інтернет став засобом ієрархічного розподілу лінгвістичних навичок і ресурсів як усередині однієї нації, так і між різними державами та

мовними системами. У результаті з'явилася нерівність лінгвістичних систем і поглинання одних мов іншими» [4, 201]. З появою Інтернету істотно змінюється доля тексту в суспільстві, так як в Інтернет-співтоваристві людина-образ дорівнює тексту. Синтаксичні конструкції спрощуються, відіграє роль текстова економія при спілкуванні в Інтернеті. Тут характерні короткі розмовні репліки, властиве розширення функцій епістолярного жанру, а також трансформація розмовного стилю, головною ознакою якого є відсутність усного варіанту мови. Крім того, мешканці чатів практично повністю позбавлені допоміжних засобів: тембру мови, акцентування частини висловлювання, емоційного забарвлення, тембру голосу, його сили, дикції, жестів і міміки. Звідси надійність мовного спілкування стає вкрай низькою, адже, на думку психологів, при звичайній комунікації в акті спілкування невербальна комунікація визначає до 55% результату. Настільки глобальна нестача не могла не бути певним чином компенсована, тому спілкування в Інтернеті все-таки не обходиться без тілесності. В першу чергу був компенсований "емоційний дефіцит" шляхом введення в віртуальний дискурс частково типізованих емоційних реакцій – "смайликів" (від англ. smile – усмішка), які отримали надзвичайно широке поширення. Для компенсації тембру і акцентування частини висловлювання використовується так званий "капс" (від англ. "CapsLock" – блокування верхнього регістру клавіатури; тобто написання ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ), який трактується як підвищення голосу. Недостатність чи неможливість передачі в Інтернеті кольору, звуку, руху замінюється вербальними і знаковими аналогами. У лінгвістичному аспекті мова йде про нове явище в текстології – гіпертексті, за принципом якого організовано весь мовний простір Інтернету. Гіпертекст здатний до численної трансформації, пересування, до інтерпретації його змісту багатьма способами. Гіперпосилання забезпечують можливість структурувати інформацію "скибками", пов'язаними і в той же час відносно незалежними один від одного. На думку ряду дослідників, дане явище слід розглядати більш глобально – не як суміш письмової літературної та усної розмовної мови, а як "новий функціональний підстиль". Крім того, віртуальні особистості стають творцями нових вербальних і невербальних засобів висловлювання і спілкування, творять не тільки саме віртуальний простір, але й мову, на якій цей соціум спілкується. Процес появи нових слів набуває в мові Інтернет лавиноподібний характер. Найважливішим джерелом поповнення словника мови Інтернет є словотвір. Як правило, в основі кожного словотвірного гнізда лежить запозичення чи калькування англословної кореневої морфеми, продуктивні словоскладання, суфіксація, префіксація, і інші звичайні способи. У результаті з'являються дієслова ультрамиттевої дії: clicknuty (click), haknuty (hack), banuty (ban), fludyty (flood), offline (off-line); driving (drive), message (message); макаронізми: "Hai, pipl! Nauau?" (Hi, people! How are you?), "Wots your dzhob? (What's your job?). Цікаві випадки, коли запозичений елемент – коренева морфема чи аббревіатура – зберігається в латинській графічній формі: chatlinet, FTP-server, MIDI-controller, GIF-animation. Суфікси використовуються для утворення найменувань програмних продуктів. Активні, зокрема, запозичення з запозиченим ж суфіксом -er: browser (browse), mailer (mail),

spammer (spam). У ході запозичення форма нового запозиченого слова може уподібнюватися формі якогось вже існуючого слова: запозичене англійське позначення електронної пошти – e-mail (mail) часто фігурує в інтернетівських чатах як мило. Наприклад, скинь фотку мені на мило означає "sendittomebyemail". Запозичення нерідко використовуються в англійському написанні, транслітеруються українською абеткою. Частина лексем зафіксована словниками (file, notebook). Зустрічається і скорочення. В окремих випадках – коли усікання проходить по морфемному шві. Так, замість "copyprogram" радять: "copyprog". Дуже активні синоніми самого поняття "Інтернет", як запозичені, так і споконвічні: Internet, Web, Network. Вони дають наступні ряди похідних: Internet technology, InternetCafe, Internet; webdesign, website, vebovskyy (website); seteholovyy (satheaded), seteholik (satheholic) і т.п. Крім того, в Інтернет формується певна культура називання і самоназивання. Імена, створені відповідно до "культурних норм" номінації в Інтернет, повинні найбільш ефективно виконувати свої основні функції. До останніх відносяться – індивідуалізація (ім'я має бути унікальним, відрізнитися від інших). Наприклад, хакери (hacker) люблять агресивні імена і, навпаки, не люблять ніжних, "квіткових" імен. Фігурують також віртуальні носії імен – персонажі, створені за допомогою програм комп'ютерної анімації. Серед інших явищ лексико-семантичного рівня можна відзначити активне використання абревіатур і акронімів. Таким чином, людський фактор у цьому напрямку досліджень повинен вийти, і виходить на перший план. Людина в електронній комунікативній системі стає не менш значущим, ніж власне технології.

Чи є все це проявом мовного розвитку або, навпаки, спрощенням і зубожінням мови?

З одного боку, існує думка, що Інтернет змушує мову розвиватися більш високими темпами, відображаючи тенденції стрімкого суспільного розвитку. З іншого боку, доводиться констатувати наявність негативних тенденцій:

- страждає рівень ввічливості й поваги до співрозмовника (ім'я-звернення, написане з маленької букви, розмовний стиль у листах, відсутність розділових знаків).

- страждає текстова оформленість, мовні дії стають більш згорнутими, зникає варіативність.

- можливість автоматичного користування функціями перевірки орфографії та граматики призводить до погіршення мовних знань.

- присутність в тексті жаргонізмів, ненормативної лексики, які заповнюють коротку оперативну інформацію, намагаючись зробити її живою.

Виходячи з перерахованих думок, можна зробити певні висновки: постійальці Інтернету віддають перевагу вільній мові, над правильністю якої не потрібно думати. Для них головне – не форма, а суть повідомлення. При цьому Інтернет утворює особливе комунікативне середовище, яке не має аналогів у минулому. Віртуальна реальність Інтернету набуває рис нового світу і стилю життя, який стимулює появу нових засобів комунікації. На думку ряду вчених, наше століття – століття міжdisciplinarnykh досліджень і їм належить майбутнє [2, 98]. І задаючи собі питання «Чи може стати

лінгвістика Інтернету новим лінгвістичним напрямом?», ми з упевненістю відповідаємо, що так, може!

Література: 1. Атабекова А. А. Лінгвістичний дизайн WEB-сторінок (порівняльний аналіз мовного оформлення англо-і російськомовних WEB-сторінок). - М.: Изд-во РУДН, 2003. - 202С. 2. Буданов Г. В. Деллокалізація як набуття сенсу, до досвіду міждисциплінарних технологій // Онтологія і епістемологія синергетики. - М.: Іфран, 1997. 3. Голишко А. В. Як облаштувати електронну Росію // Вісник зв'язку. - № 6. 2001. - Інтернет-публікація: http://www.hse.ru/prensa/vest_sv/2002061.htm. 4. Леонтович О. А. Комп'ютерний дискурс: мовна особистість у віртуальному світі / В. І. Карасик // Мовна особистість: інституційний та персональний дискурс. - Волгоград: Зміна, 2000. 5. Danet, B., TextasMask: Gender and Identity on the Internet. Paper presented at the conference, Masquerade and Gendered Identity, Venice, Italy. - 1996. - Available on: <http://atar.msc.huji.ac.il/~msdanet/mask.html>. 6. Danet, B., Herring S. The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online (Eds.) - New York: Oxford University Press, 2007. 7. Hills, M., You Are What You Type: Language and Gender Deception on the Internet. Bachelor of Arts with Honors Thesis. - Otago, 2000. 8. Turkle, Sh. Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet, London: Simon & Schuster, 1995.

LEXICO-SEMANTIC ANALYSIS OF THE NOUNS DENOTING *GOOD* IN ENGLISH

Halyna Onyshchak

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine)

Each period of language development conditions certain changes in lexical semantics, thus the study of both semantic structure of a word and lexico-semantic processes is very important and relevant as far as lexico-semantic level of language constantly adjusts itself to any alterations in society and consciousness of its language bearers. The study of word semantics is a topical problem of modern linguistics, finding its reflection in fundamental works of home and foreign linguists (A. Cruse, A. A. Ufimtseva, M. V. Nikitin, F. R. Palmer, M. P. Fabian, A. Wierzbicka, and many others). The leading principle of the research is the understanding of language as a culture model, considering it not only as an objectively existing system, but also as a world of an individual/society with its peculiar system of values.

Being a “mirror of culture” [1, p. 14], language indicates not only person’s surroundings, his/her living conditions, but also social consciousness of the people, their mentality, national character, way of life, customs and traditions, the system of moral values, world outlook, etc. Language forms the personality of an individual through the established world perception, mentality, attitude towards people represented in it, i.e. through the culture of the people who are the bearers of the language. It cannot exist outside culture as far as it is one of the types of human activity. Thus, language is a constituent part of culture, undergoing regular changes due to specific methods of human activity, conditions of natural and social environment, material and spiritual culture. A. Wierzbicka, investigating various kinds of meanings which can be conveyed in language (different languages of the world), defines language as a “tool of human interaction” [4, p. 1]. The scholar states that there are different possible modes of interaction between people. They depend partly on what people feel and want at any particular time, and also who

people are – both as individuals and as the members of particular social, cultural and ethnic groups [4, p. 2]. Furthermore, the way of world perception by human consciousness is partly universal and partly nationally specific. Language fixes universal, national, cultural, social and individual stereotypes of representation along with actual human orientation in the surrounding world. In this respect lexical units denoting **good** and **evil** occupy an important place within the lexical system of any language because these notions are the moral values, or values of moral consciousness, indicating moral norms, assessments, ideals, valuable orientations, and moral qualities of the personality. They can be called the highest ones among the others as they provide both moral self-control of behaviour and activity of the person. These two notions are inseparably interconnected, and one cannot exist without the other in spite of the generally believed fact that **good** should prevail over **evil**. They make up the parts of the world as well as our consciousness, forming at the same time the unending cycle.

The **aim** of the present article is to make the lexico-semantic analysis of the nouns denoting **good** in modern English.

The stated aim determines the fulfillment of the following **tasks**:

- to study the peculiarities of lexical structure of the nouns denoting **good** in modern English;
- to uncover the semantic structure of the nouns denoting **good** in English.

The lexico-semantic analysis of the nouns denoting **good** in English is made with the help of the procedure of formalized lexical semantics study. A matrix in the form of a table presents a system of semantic interconnections between words denoting **good** on the one hand and the semantic structure of lexis on the other. Semantic relations between words are represented by means of columns and lines, where horizontal axe indicates the seme stock, and the vertical one – the lexical units. The sign (♦) shows the correlation between words and their meanings in the language system [19, p. 19].

The obtained **lexical stock** of English denoting **good** (411 words), chosen from the lexicographical sources, is divided into four groups according to their degree of polysemy.

The first group of English nouns denoting **good** contains 84 lexical units semantics of which includes 58-20 meanings. They are characterized by *the highest degree of polysemy* and represent approximately 20,4 % of the total amount of our language material. The nouns under study characterize **good** as the highest moral value (*truth, freedom, dignity*), a process or deed having positive results (*service, turn, favour, charity*), happy fate or successful chance (*fortune, lot, venture, advance, adventure, triumph*), bringing enjoyment of life (*gratification, entertainment, joy, mirth, pleasure, satisfaction*), a good attitude to people (*affection, care, devotion, support*), a norm of behaviour in society (*propriety, civility, morality, courage, gallantry*), person's position and its recognition (*regard, honour, respect, pride, consideration, glory, credit*). Several lexemes indicate positive human traits of character (*heart, delicacy, jollity, honesty, kindness, gentility, charm, grace, virtue*), person's feelings and emotions (*love, passion, pity*). Lexical units *spirit, ghost* and *heaven* represent symbolic associations connected with the religious life of a person. **Good** is also considered as something that makes

human life pleasant and comfortable (*comfort, ease, easement, convenience, relief, security*), resulting in benefit or profit (*boot, return, interest, advantage, gift, odds, privilege, gratuity*), possessions that have been obtained during person's life (*wealth, thing, device, stock, estate, stuff, property, commodity, effect*).

The second group is presented by 110 nouns having 19-12 meanings – *the middle degree of polysemy*. It represents 26,8 % of the lexical stock under analysis. Within this group **good** is manifested as the unity of conditions and states (*felicity, weal, welfare, peace, glee, exaltation, amusement, health, delight, zeal, gaiety, warmth, beauty, bliss, rapture*), actions performed for the sake of others (*blessing, chivalry, exploit, help, assistance, feat, merit, boon, courtesy, mercy, alms, amends*), traits of person's character (*wisdom, fairness, candidness, tenderness, heart, nerve, confidence, fineness, generosity, magnanimity, benevolence, modesty*), feelings (*sympathy, concern*) from the point of view of human interaction (*friendship, trust*). The nouns *accident, luck, opportunity, event, contingency, case, fate, destiny, doom, chance, hap, victory, win, success* uncover the influence of certain actions or states which help in realization of **good**. The latter indicates social reality, i. e. the achievement of higher rank in society and life (*eminence, praise, reputation, estimation, fame, superiority, reverence*), and material values (*store, possessions, utility, revenue, fund, benefit, profit*).

The third group is made up of 211 polysemic nouns possessing 11-2 meanings. It makes up 51,3 % of the whole lexical stock. The relations between them are characterized by *the low degree of polysemy*. This group comprises a great number of lexical units indicating personal achievements (*accomplishment, advancement, furtherance, achievement, acquirement, attainment, prize, gain*) and material sustenance (*well-being, assets, proceed, plenty, treasure, affluence, commonwealth, belonging, luxury, chattel, merchandise, content, earning, abundance, prosperity, capital, movable, riches, earning, fond*). Nouns denoting human qualities (*comeliness, amity, amiableness, amicability, hospitality, gentleness, nobleness, purity, gracefulness, cheerfulness, sincerity*) and deeds (*aid, backing, benefaction, rescue, prowess, philanthropy*) are also quite numerous. The distinctive feature of this group is the indication of a person as the doer of a positive action (*good-doer, aider, benefactor, friend, comforter*). Lexical units *angel, demon, God, saint, sky, paradise, omen, nirvana* denote the outlook based on the true faith in existence of God. In this case, **good** is considered as a religious constituent of English bearers' consciousness.

Six monosemantic words (1,5 %) form a separate group, characterizing a good divinity or genius (*agathodemon*), good fortune (*goodhap*), the feeling of great pleasure or satisfaction (*delighting*), person's traits of character (*pleasantness, cordiality, leniency*), interest or advantage (*behalf*), and property (*common good, goods*).

The **seme stock** of the nouns denoting **good** in modern English comprises 1147 meanings. Based on the criterion of semes' degree of functionality, it can be classified as polyfunctional and monofunctional semes, which, in their turn, are divided into 6 major groups. The polyfunctional semes represent approximately 49,3 % of the seme stock, while monofunctional ones – 50,7%. The meanings of the lexical units denoting **good** in English contain the information on a thing, person,

his/her traits of character, inner world of an individual, moral values, position in society, human activity, social orientation, person's evaluation of the surrounding world, attitude towards reality, different forms of realization of **good**, the expression of different feelings and emotions, human relationships, family ties, social needs and demands, as well as the norms of behaviour in the society. In the same stock of the lexis denoting **good** the important place is allotted to semantic elements which refer to religious and mythological notions.

At different stages of social development the notion of **good** includes usefulness, value, material benefits, property, etc. With the development of spiritual culture and morality, **good** is understood as the factor of person's humanistic development, freedom, a unification of people, spiritual harmony, etc. It is goodwill and mutual aid, mutual understanding and cooperation, mercy and respect, sympathy and compassion and everything that provides moral culture of communication. Thus, **good** is one of the general imperatively estimated concepts of moral consciousness, the category of ethics that expresses positive moral value of the phenomena of public and moral life in their correlation to society and moral ideals.

The perspectives of further studies lie in the deeper analyses of lexico-semantic peculiarities of the nouns denoting **good** in modern English in their close relations with other both related and non-related groups of lexis.

Literature: 1. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: [Учеб. пособие] / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с. 2. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство "ІВА", 1998. – 255 с. 3. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London: Oxford University Press, 1961. 4. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction / A. Wierzbicka. – Berlin: Mouton de Gruyter, 2003. – 501 p.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У РОМАНІ СТВЕНА КІНГА «АРМАГЕДОН»

Любов Осмола

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Проблеми термінотворення, використання і ролі термінів посідають чільне місце серед багатьох лінгвістичних досліджень. У сучасній період розвитку науки і техніки, повної комп'ютеризації суспільства та зростання рівня наукової свідомості, використання термінологічної лексики є досить поширеним явищем. На особливу увагу заслуговують терміни, що вживаються у творах наукової фантастики, адже вони є невід'ємними елементами наукового стилю. Наукова фантастика часто описує події, пов'язані з науковими відкриттями, технікою, альтернативною реальністю, роботами, прибульцями. Це призводить до зростання кількості термінологічної лексики у мові творів цього жанру. Отже, визначаючи основний словниковий склад мови наукової фантастики, на перше місце закономірно поставити термінологію, за допомогою якої виражаються поняття різних галузей науки, а також циклу наук, об'єднаних на підставі інтеграційних процесів розвитку сучасних наукових напрямків [1, с.21].

Одним з найлегендарніших письменників-фантастів ХХІ століття вважають Стівена Кінга. Його називають живою легендою, майстром жахів, містики і трилерів. Саме він посприяв популяризації жанру. Характерним прийомом Стівена Кінга є використання наукових термінів у більшості своїх творів. Роман «Армагедон» не є виключенням. Він вважається одним з його кращих творів апокаліптичного характеру. Головною темою роману є боротьба зі злом людей, що вижили після смертельного вірусу. На одній з секретних лабораторій Міністерства Оборони США сталась аварія, внаслідок чого новий, надзвичайно небезпечний вірус вирвався назовні. Він являв собою смертельний штам грипу, що розроблявся як біологічна зброя масового знищення людей. У творі присутня значна кількість термінологічної лексики, що належить до різних галузей науки. За своєю тематикою, терміни можуть поділятися на хімічні, астрономічні, технічні, фізичні, біологічні, медичні, географічні та математичні. Найбільш поширеною у «Армагедоні» є медична термінологія, так як центральними у творі є новий штам грипу, симптоми, які він викликає. Для цього потрібно було описувати різноманітні медичні процедури, дослідження та шляхи запобігання зараженню, що й доводить необхідність вживання медичної термінологічної лексики. У «Армагедоні» медичні терміни використовуються в прямому значенні (в основній своїй номінативній функції), тобто називають певні предмети, процеси, деталі та обладнання. Автор переважно не надає їм пояснення. Як правило, це часто вживані терміни, тому вони є зрозумілими для сучасного масового читача: “*June was a bad time in east-central Texas for people with allergies” [3,с.41]; “*They put my home town under quarantine.” [3, с.42]; “*Chills and fever,” he said. “Ever since about ten o'clock last night. Just lately it's been the chills.” [3, с.86]; “*We've isolated at least sixteen cases of constantly shifting A-Prime flu there so far” [3, с.22]. Деякі з термінів, вжитих у творі, є вузькоспеціальними. Проте їх вживання без пояснень являється авторською задумкою, що змушує читачів здогадуватись значення термінів та опиратись на контекст.****

Медичні терміни у своєму номінативному значенні можуть позначати:

назви різних захворювань (pneumonia, cancer, cholera, croup, paranoia, AIDS, anthrax, miscarriage); наприклад: “*His youngest brother, Dev, had died of pneumonia the year he began at the yards...*” [3, с.8]; “*Then his mother had gotten sick, had become unable to work. It was cancer” [3, с.8]; “*I seen cholera back in 1958, down near Nogales, and it looked something like this” [3, с.11]; “*Christ, nobody goes to the doctor anymore unless they've got pneumonia or a suspicious lump on the tit or a bad case of the dancing hives” [3, с.66].***

симптоми захворювань (diaper rash, teething, colic, spasm, racking cough, swollen glands, coughing, sneezing, low fever): “*She associated it with the other times Baby LaVon, usually the most angelic of babies, had cried in the night: diaper rash, teething, croup, colic” [3, с.5]; “*She drew on her cigarette and then let the smoke out in spasms as a racking cough seized her” [3, с.20]; “*Swollen glands, coughing, sneezing, a low fever, felt like” [3, с.50];***

медичні інструменти, обладнання, методи дослідження (tube, rack, EEG series, stethoscope, X-ray plate, blood pressure cuff): “*Burning up, all right, and full of tubes” [3,с.38]. “*Two bottles hung suspended from a rack beside the bed,**

a tube coming from each one and then joining to make a Y that ended by going into his arm just' below the elbow. An IV feed” [3, c.38]; “She was holding the blood pressure cuff in two gloved hands” [3, c.40].

назви органів людського тіла та їх частини (brain, bronchial tubes, heart, liver, Adam's apple, bone, womb, soft organ, cell, harelips, arteries): *“His Adam's apple bobbed futilely” [3, c.5]; “Actually, he said being in an upright position was probably better for her lungs and her bronchial tubes” [3, c.95];*

назви лікарських засобів (amphetamine, birth control pills, antibiotics): *“An amphetamine hangover is not as painful as the morning after the night you got through a whole fifth of Four Roses...” [3, c.27]; “I had birth control pills,” she said” [3, c.35]; “Antibiotics will knock them out” [3, c.86].*

Автор також використовує певну кількість термінів з області вірусології. Ці терміни безпосередньо пов'язані з вивченням властивостей вірусів людини і з розроблення заходів боротьби з ними (virus, antigen virus, antibody, vaccine, flu epidemic, strain, flu booster): *“4% excess mortality, because the human body couldn't produce the antibodies necessary to stop a constantly shifting antigen virus. Every time the body did produce the right antibody, the virus simply shifted to a slightly new form. For the same reason a vaccine was going to be almost impossible to create” [3, c.22]; “Another item reported that an East Coast flu epidemic seemed to be in the early stages-the Russian strain, nothing to really worry about except for the very old and the very young” [3, c.97].*

У романі можна спостерігати і образно-переносне вживання термінів, тобто процес їх детермінологізації. “Вийшовши за межі свого термінологічного поля, термін перестає бути терміном, оскільки свої спеціальні зв'язки він змінює на місце в колі звичайних предметів і явищ, тобто детермінологізуються” [2, с.64]. Термін, у свою чергу, набуває експресивно-емоційного забарвлення і може входити до складу метафор і порівняльних конструкцій: *“...a body politic with its network of roads embedded in its skin like marvelous capillaries, ready to take him...” [3, с.102].* Яскравим прикладом детермінологізації у творі є опис одного з головних героїв твору, Рендела Флегга. Щоб зобразити неоднозначну особистість Флегга та підкреслити його відчуженість від світу, Стівен Кінг використовує різноманітну медичну термінологію: *“He was a clot looking for a place to happen, a splinter of bone hunting a soft organ to puncture, a lonely lunatic cell looking for a mate they would set up housekeeping and raise themselves a cozy little malignant tumor” [3, с.102].*

Проаналізувавши роман Стівена Кінга «Армагедон», можна зробити висновок, що медична термінологія вживається як у прямому, так і у переносному значеннях. Основною метою номінативного вживання медичних термінів є створення професійного колориту та правдоподібності зображуваного. Що ж до детермінологізації, то функціонування термінів у переносному значенні в основному зумовлене тими завданнями, які ставить перед собою автор, його ідейною спрямованістю, естетичним смаком і майстерністю.

Література: 1.Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: Автореф. дис. канд. філол. наук. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – 23 с.; 2. Непийвода Н.Ф. Про поняття «детермінологізація». – Мовознавство, 1983, № 5, с. 64-67; 3. King S. “The Stand” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://artefact.lib.ru/library/king.htm>

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПЛІКАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В АНГЛОМОВНИХ МЕДІА ТЕКСТАХ

Вікторія Паливода, Фаїз Нізамутдінов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

В останні десятиліття особлива увага в середовищі лінгвістів і соціологів приділяється питанню так званої політичної коректності. Зародившись у США в процесі боротьби за права чорношкірих і підхоплених згодом феміністками, цей вище з кожним роком охоплює все нові і нові сфери суспільного життя і виходить далеко за межі американської культури.

Політична коректність представляється її ідеологам як засіб уникнення конфліктів в полікультурному суспільстві (між чорними і білими, між чоловіками і жінками тощо) шляхом встановлення спеціальних норм мовного етикету, насамперед, вживання особливої мови, що містить виключно вирази, які будуть емоційно позитивно сприйняті представниками всіх або більшості груп адресатів, і табуїзації цілого ряду слів і виразів, які можуть призвести до негативних асоціацій [1, с.8]. Найчастіше політично коректні одиниці застосовують у мас-медіа. Використання мови в такий спосіб допомагає найлегшим чином здійснювати вплив на формування суспільної думки.

Під впливом ідей політкоректності англійська мова, а також інші мови світу, піддаються серйозним змінам. Чи не дивно, що в даний час цей феномен знаходить як своїх прихильників, так і противників, котрі не пропускають нагоди посміятися над іноді абсурдними проявами політичної коректності в якому-небудь висловлюванні.

Цілком обґрунтовано вважається, що з точки зору лінгвістики, політично коректні висловлювання нагадують евфемізми, які, «будучи емоційно нейтральними словами або виразами, вживаються замість синонімічних їм слів або виразів, що представляються мовцеві непристойними, грубими або нетактовними» [4, с.486]. Однак при цьому слід зробити уточнення, що мова йде не про евфемізми взагалі, а про їх політично коректні прояви, які відрізняються від звичайної людської ввічливості. Якщо остання пов'язана з бажанням налагодити доброзичливі стосунки з конкретною людиною, то «політично коректний евфемізм – це завжди евфемізм, введений з метою уникнути тієї чи іншої образи якої-небудь групи населення» [3, с.116].

Виділяють словотворчий, лексичний та синтаксичний рівні експлікації політичної коректності в англійських медіа текстах.

Для створення політкоректних слів виник нейтральний словотворчий елемент *-person*, який входить до складу слів, що включають у свою структуру ознаку «стать». Елемент *-person* вказує на те, що позначені особи мають ознаки статі, але не уточнює якої саме: «One of north east Scotland's longest running cultural festivals has appointed its new *chairperson*» [6].

Щодо лексикологічного рівня, варто згадати, що політична коректність виражається не лише в іменниках, але також в такій частині мови як займенник. В даний час часто можна почути по телебаченні чи прочитати в пресі промови політиків. Вибір політиком особових займенників залежить від того, як він себе ідентифікує. Відповіді на прості запитання: кого має на увазі

політик, кажучи «ми», «ви», «вони», та у яких випадках він вживає займенник «я», можуть багато розповісти про його самоідентифікацію. Багато ораторів успішно контролюють вживання цих займенників, щоб сформувавши в аудиторії необхідні їм уявлення.

Барак Обама, наприклад, моделює таке значення займенника «ми», яке б говорило про те, що він ототожнює себе з аудиторією. «Ми» в промові Обами – це найчастіше «я і ви». Ним використовуються найрізноманітніші прийоми, спрямовані на стирання кордонів між займенниками «ви» і «ми», «я» і «ви» та формування такого «ми»:

«My fellow citizens: *I* stand here today humbled by the task before *us*, grateful for the trust you have bestowed, mindful of the sacrifices borne by *our* ancestors [8]. Свою інавгураційну промову Барак Обама починає саме зі стирання цих кордонів між собою і слухачами.

Політична коректність торкається і синтаксису англійської мови. Як найбільш характерний приклад можна виділити виключення з вживання займенника *he* в безособових реченнях. Автори сучасних підручників з граматики наполегливо радять утримуватися від використання подібних конструкцій, а точніше, використовувати подвійний займенник *s/he* або *they*: «If the person in front of you doesn't have long to live, what are the right words to tell *them*» [6].

Політичну коректність можна розглядати з точки зору дискурсивної стратегії ввічливості, а точніше, мовленнєвого етикету. Категорія ввічливості як один з найважливіших аспектів комунікації займає особливе місце в дискурсивному аналізі мови. За визначенням Г.П.Грайса, ввічливість є принципом соціальної взаємодії, в основі якого лежить повага до особистості партнера. Дотримання принципів ввічливості полягає в тому, щоб враховувати інтереси партнера, рахуватися з його думками, бажаннями, почуттями, полегшувати покладені на нього завдання [2, с.113]. Можна додати, що політична коректність виражається на інтонаційному (одне і те висловлювання може звучати як прохання або як вимога) та орфоепічному рівнях (мова ЗМІ завжди є чіткою та зрозумілою).

У сучасному демократичному суспільстві, попри дію свободи слова, влада хоче контролювати суспільство, думки людей. Найлегше це робити за допомогою ЗМІ. Щоби сформувавши суспільну думку так, як це вигідно владі, звертаються до *doublespeak*. Це дає мовцеві та слухачеві можливість думати про дві протилежні речі і водночас вірити в них обох [7, р.9].

Маніпуляція суспільною свідомістю при формуванні громадської думки характеризує поведінку політика. Термін «*doublespeak*» являє собою поєднання двох термінів Джорджа Орвела «*doublethink*» та «*newspeak*», які з'явилися в романі «1984». Вільям Лутц, який досліджував дане явище, стверджував, що «*doublespeak* – це мова, яка змушує погане здаватись добрим, а негативне робить позитивним». «*Doublespeak*» можна назвати відмінною рисою будь-якого політика. «*Doublespeak is language that avoids or shifts responsibility, language that is at variance with its real or purported meaning. It is language that conceals or prevents thought; rather than extending thought, doublespeak limits it*» [7, р.1].

В одному з інтерв'ю В. Путін сказав: «Russia was ready and will provide *humanitarian aid* to the people of the Donbass who are suffering from this humanitarian catastrophe» [9]. Лише згодом було з'ясовано, що «зеленим коридором» з Росії ввозили не «гуманітарну допомогу», а зброю.

Багато газетних критиків говорять про те, що політична коректність є способом прикрасити існуючі гострі конфлікти, щоб закрити очі населенню на правду. Можна зробити висновок, що політична коректність є достатньо складним явищем, оскільки виражається у медіа текстах на різних рівнях мови: на синтаксичному, лексичному, словотворчому, інтонаційному та орфоепічному.

Література: 1. Базылев В.Н. Языковые императивы «политической корректности» // Политическая лингвистика. – Вып. 3(23). – Екатеринбург, 2007. – С. 8-10. 2. Грайс Г.П. Логика и речевоеобщение // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск 16: Лингвистическая прагматика. – М., 1985. – С. 245. 3. Киселева Т.В. Коммуникативная корректность в языковой картине мира // Языковая семантика и образ мира [Материалы международной научной конференции, 7-10 октября 1997 г.] – Казань: Казанский государственный университет, 1998. Т. 1. С. 115. URL: http://www.kcn.ru/tat_ru/science/news/lingv_97/n62.htm. 4. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В.Н. Ярцева. – М.: Большая российская энциклопедия, 2002. – 685 с. 5. How do you tell someone they're dying? [Electronic resource] – 2015. – 13 January. – Mode of access: URL: <http://www.bbc.com/future/story/20150112-how-do-you-say-youre-dying>. – Title from the screen. 6. Len Ironside named new Aberdeen International Youth Festival chairperson [Electronic resource] – 2014. – 26 August. – Mode of access: URL: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-north-east-orkney-shetland-28935972>. – Title from the screen. 7. Lutz W. Doublespeak / W. Lutz. New York: Harper and Row Publishers, 1989. – 1 p. 8. Obama B. President Barack Obama's Inaugural Address [Electronic resource] – 2009. – 21 January. – Mode of access: URL: <http://www.whitehouse.gov/blog/inaugural-address>. – Title from the screen. 9. Weaver M. Obama ramps up Russia rhetoric [Electronic resource] / M. Weaver. – 2014. – 29 August. – Mode of access: URL: <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/29/obama-russia-troops-ukraine>. – Title from the screen.

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Тетяна Панькова

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Антропоцентризм сучасних лінгвістичних розвідок зумовив значний інтерес дослідників до вивчення речення з погляду його спрямованості на сприйняття повідомлюваного, що безпосередньо пов'язано з виконанням комунікативного наміру мовця. У сучасній лінгвістиці одним з найбільш актуальних та пріоритетних наукових об'єктів як одиниць комунікативного синтаксису є складнопідрядне речення (далі – СПР), про функціонування якого у діалогічному дискурсі і йтиметься у цій розвідці.

Будь-який діалог є дискурсом; а процес розгортання дискурсу, як відомо, маніфестує категорія інтерактивності. Слідом за Н. К. Кравченко розглядаємо інтерактивність у якості категорії, представленій “<...> інтенціонально-інтерпретаційною діяльністю комунікантів з питань погодження взаємоприйняттого інваріанта текстового смислу <...>” [3]. Послугуючись

наведеним вище визначенням, робимо висновок про те, що прагматична основа інтерактивності втілюється в орієнтованості комунікантів на взаємодію та інтерпретацію.

Для успішної комунікації та запобігання когнітивного дисонансу така орієнтованість реалізується через відповідні підкатегорії, що враховують обох учасників комунікації: адресантно-орієнтовану підкатегорію інтенціональності й стратегічності та адресатно-орієнтовану підкатегорію інтерпретанти. [там само]

Предметом нашого дослідження є стратегічний потенціал СПР, а саме з'ясування того, як реалізуються у цій гіпотаксичній конструкції *адресантно-та адресатно-орієнтовані стратегії*. Зауважимо, однак, що термін "орієнтований" розглядається нами у вузькому, лінійному розумінні: як відношення досліджуваного СПР до ретроспективного висловлення. Визначаючи характер стратегії, ми виходимо, насамперед, з того, чиєму мовленнєвому ходу (мовця чи адресата) належить ретроспективне висловлення; адже у широкому розумінні всі стратегії (як і комунікативна діяльність в цілому) є адресато-орієнтованими.

Адресантно- та адресато-орієнтовані стратегії виділяються нами на основі місцезоташування СПР в інтеракції: перша реалізується СПР, що використовується в ряду мовленнєвого акту (далі – МА) мовця в межах одного мовленнєвого ходу (1), тоді як друга – у реактивному мовленнєвому ході мовця як реакція на МА адресата (2). Наприклад:

(1) *'One of your problems is, you think your parents have the perfect marriage.'*

'Why is that one of my problems?'

'Because it makes you think your marriage is worse than it is.'

'Oh, so it's their fault, is it?'

'No, they're fine, your parents.'

'But?'

'I said they're fine. I just didn't say the sun shines out of their arses.' (Julian Barnes [1])

(2) After one of those communal pauses which every family does differently, my mother asked, *'Do you think it was because he was too clever?'*

'I haven't got the statistics linking intelligence to suicide,' I replied.

'Yes, Tony, but you know what I mean.' (Julian Barnes [2])

У межах адресато-орієнтованих стратегій виділяємо також *координативну й полемічну* стратегії. Як зазначає В. В. Дементьев, останні відображають два полюси тональності діалогічної комунікації – унісон і дисонанс [2, с. 263].

Координативна стратегія характеризується узгодженістю дій комунікантів. Вона обумовлена кооперативними мотивами та цілями партнерів по комунікації; використання ж СПР у цьому випадку підпорядковано координативним тактикам. За основний критерій виділення таких тактик ми обираємо когезійні зв'язки, що їх демонструє висловлення мовця. Так, якщо мовець за допомогою СПР виражає згоду з діями адресата чи підтверджує смисл його попередніх МА, місце має тактика підтвердження:

(3) *'One of these days I'll surprise you,'* I said.

'You do still. You have today.'

'Yes, but I want to surprise you in a way that makes you think better of me rather than worse.' (Julian Barnes [2])

У межах комунікативної стратегії виділяємо також тактику пояснення, котра має місце у тих випадках, коли мовець використовує СПР для пояснення своїх фізичних або мовленнєвих дій:

(4) ‘What are you thinking about?’ she asked, timid as a first-timer in a book-signing queue.

‘Actually, I was wondering if you’d ever been jealous of me.’

‘Why were you wondering that?’

‘I don’t know. Just one of those stray thoughts that arrive.’

‘Good. Because it’s hardly kind.’

‘Isn’t it?’

‘Well, if I admit I’ve been jealous of you, that makes me a mean-spirited friend. And if I say I haven’t, it sounds as if I’m so smug I can’t find anything in your life or your books worthy of jealousy.’ (Julian Barnes [1])

До інших тактик відносимо тактику аргументації (переконання) й тактику утішання.

На відміну від координативної, полемічна стратегія характеризується суперечливими пропозиційними установками комунікантів та різним ступенем конфронтативності їх МА [1, с. 112]:

(5) ‘I thought we were going to get married.’

‘That’s why we aren’t,’ Cath had replied.

‘I don’t understand.’

‘No, you don’t.’

‘Will you please explain?’

‘No.’

‘Why not?’

‘Because that’s the whole point. *If you can’t see, if I have to explain – that’s why we’re not getting married.*’

‘You’re not being logical.’

‘I’m also not getting married.’ (Julian Barnes [1])

У цьому випадку перлокутивна мета мовця, що полемізує, – переконати адресата. Залежно від когезійних зв’язків, виділяємо різні полемічні тактики: аргументації (переконання у зворотному) (6), наполягання (7), уникання прямої відповіді (8) й утішання (9):

(6) [We had talked about SAD, the credit crunch, the rise in unemployment and the possibility of increased social tension.]

‘All I’m saying is, it’s not surprising if foreign firms operating here fly in foreign labour when there are piles of job-seekers at home.’

‘And all I’m saying is, there are more Brits working in Europe than Europeans working here.’ (Julian Barnes [1])

(7) ‘Are you implying that summarising is a contemptible male trait?’

‘Not especially. Though my summary might mention how passive-aggressive men get when talking about subjects which make them feel unsure of themselves.’

‘“Passive-aggressive”. I hate that word, or phrase, or whatever it is. *I would guess it has a ninety to ninety-five per cent female use. I don’t even know what it means. Or rather, what it’s meant to mean.*’ (Julian Barnes [1])

(8) ‘Well done,’ she said sarcastically. ‘Well done.’

‘But let me ask you a question then. Did you sleep with me to get me back?’

‘I don’t have to answer your questions any more.’

‘In which case, why wouldn’t you sleep with me when we were going out together?’

No answer.

‘Because you didn’t need to?’

‘Perhaps I didn’t want to.’

‘Perhaps you didn’t want to because you didn’t need to.’

'Well, you can believe what it suits you to believe.' (Julian Barnes [2])

(9) 'I'm pretty positive.'

'Well then, unless she gets in touch with you, I'd leave it. Cash the cheque, take me on a budget holiday, and forget it. Two fifty each might get us all the way to the Channel Islands.'

'I like it when you tease me,' I said. 'Even after all these years.'

She leant across and patted my hand. *'It's nice that we're still fond of one another. And it's nice that I know you'll never get around to booking that holiday.'* (Julian Barnes [2])

Отже, у художньому діалогічному дискурсі за допомогою СПР можуть реалізовуватись різні тактики, підпорядковані координативній та полемічній стратегіям. Ці тактики виділяються залежно від перлокутивної мети мовця й місця СПР в інтеракції. Перспективними є також розвідки щодо виявлення кореляцій між семантико-синтаксичною структурою гіпотаксичної конструкції та її інтеракціональним й дискурсивним потенціалом.

Література: 1. Говоруха Н. В. Стратегические аспекты употребления тавтологических высказываний в диалогическом дискурсе / Н. В. Говоруха // Вестник ХНУ. – 2009. – № 848. – С. 110-113. 2. Дементьев В. В. Непрямая коммуникация / В. В. Дементьев. – М. : Гнозис, 2006. – 376 с. 3. Кравченко Н. К. Категории дискурса. [Электронный ресурс] / Н. К. Кравченко. – Режим доступа: <http://discourse.com.ua/diskurs-analiz/kategorii-diskursa/>

Список використаних джерел: 1. Barnes Julian. Pulse. [Електронний ресурс] / Julian Barnes. – Режим доступу: http://royallib.com/book/Barnes_Julian/Pulse.html 2. Barnes Julian. The Sense of an Ending. [Електронний ресурс] / Julian Barnes. – Режим доступу: http://royallib.com/book/Barnes_Julian/The_Sense_of_an_Ending.html

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК СПОСІБ ДЕАКТИВАЦІЇ ПРАГМАТИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО МЕДИЧНОГО ТЕРМІНА У ХУДОЖНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Діана Сабадаш (Плисак)

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Однією із актуальних проблем сучасної лінгвістики є визначення механізмів деактивації прагматичного значення медичних термінів. Численні дослідження англійського медичного дискурсу вказують на те, що мовленнєві акти лікаря в комунікації з пацієнтом є сугестивними, оскільки супроводжуються інтенцією впливати на психіку, почуття, волю та розум останнього і знизити ступінь свідомості, аналітичності й критичності при сприйнятті інформації, нав'язати дещо, спонукати до певних дій. Досягнення необхідного результату вимагає усунення негативних прагматичних смислів, які закладені у когнітивній структурі вербалізованого терміном медичного терміноконцепту, шляхом застосування відповідних комунікативних стратегій. Із впровадженням медичної термінології у художню літературу, постає питання механізмів впливу цих комунікативних стратегій на читача.

Отже, **метою** дослідження є визначення особливостей впливу комунікативних стратегій деактивації прагматичного значення медичних термінів на персонажів та читача в процесі художньої комунікації. Для досягнення мети поставлені такі **завдання**: 1) виокремити комунікативні стратегії та тактики деактивації прагматичного значення медичних термінів, які використовуються автором при відтворенні персонажного рівня художньої

комунікації; 2) проаналізувати особливості впливу цих стратегій та тактик на героїв та читача.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що у роботі вперше проаналізовано розбіжності впливу комунікативних стратегій деактивації прагматичного значення медичного терміна на персонажа та читача, а також визначено зв'язок процесу деактивації прагматичного значення медичного терміна із маніпуляцією когнітивною структурою вербалізованого ним термініоконцепту.

У процесі дослідження було виявлено, що ефективне відображення автором комунікації лікаря і пацієнта забезпечується відтворенням низки лікарських тактик, які відповідають регулятивній, риторичній та психологічній стратегіям. По-перше, медик (персонаж) заохочує пацієнта говорити, тактично спонукає його до висловлення своїх переживань і знань про майбутнє, вислуховує відповідь і потім вибудовує позитивний образ майбутнього пацієнта. Отже, лікар підсилює почуття безпеки пацієнта, надаючи йому можливість обговорювати свої переживання. Перлокутивна ціль заспокоєння для персонажа-пацієнта імплікується. Вона прихована за асертивними актами інформування. Для читача ж перлокутивна ціль є експліцитною, оскільки розкривається у авторському мовленні. Автор показує читачу, що саме незнання значення медичного терміна спричиняє активацію його прагматичних смислів, що ґрунтується на вибудовуванні найстрашніших медичних сценаріїв перебігу захворювання і хвилювання. Отже, з метою заспокоєння, частково реалізується стратегія розвіювання міфів, яка дозволяє лікареві деактивувати негативний вплив недостатнього розуміння відомих пацієнту медичних термінів. [1, с. 188-190]

У художній комунікації також відтворюється тактика використання граматичних конструкцій і термінів. Вона є багатогранною, оскільки одночасно відбувається підкреслення фахового рівня лікаря-персонажа (отже, пацієнт в надійних руках), того, що він нічого не приховує і як спеціаліст аналізує ситуацію з усіх її сторін; пацієнт отримує необхідну інформацію; деактивується негативний сценарій розвитку подій. У плані граматичних конструкцій у мовленні персонажа-медика використовуються умовні підрядні речення, які покликані відобразити усі можливі варіанти розвитку подій. При цьому у підрядній частині актуалізується термін, який позначає можливе ускладнення, а в основній наводиться спосіб його усунення, що активує позитивний напрямок розвитку подій і деактивує негативний аспект прагматичного значення терміна умовної частини. [1, с. 190] Умовне підрядне речення дозволяє представити важкий зміст терміна радше як гіпотетичний ніж справжній, при цьому показуючи неприємну інформацію, яку він несе, менш загрозливою [5, с. 112-115].

На читача комбінація вищезазначених комунікативних стратегій здійснює вплив переконання. Комунікація прорахована і наповнена достовірною інформацією, підтвердженою наявністю термінологічних одиниць, усі інтенції медика розкриті у словах автора. Все це створює враження документальності подій і змушує читача повірити у реальність описаної у романі ситуації.

Деактивація негативної конотації терміна може відбуватися у межах змістової, психологічної та естетичної стратегій за допомогою жарту *'Daddy, Lisa said, 'Bruce has a cold. Can you make it go away?' 'No.' 'Why not?' 'Because I'm not a cold doctor.'* He picked her up and hugged her. *'Feel me! I'm a warm doctor.'* Lisa giggled. *'Oh, Daddy!'* [4, с. 107]. Активація іншого концепту в ході жарту створює зовсім інший образ, який не має фактичного зв'язку із обговорюваною проблемою, але для дитини служить розрядкою ситуації. З читачем відбувається те саме: у нього деактивується медичний терміноконцепт (DISEASE) з його негативними конотаціями й активується концепт TEMPERATURE, який має значно слабші негативну конотацію та асоціації з неприємними аспектами захворювання. Цей концепт забезпечує легкий перехід із неприємних холодних відчуттів до приємних – теплих, що цілком усуває негативний вплив прагматичного значення медичного терміна. Таким чином ситуація набуває приємних аспектів сприйняття.

У рамках психологічної та риторичної стратегій ще однією тактикою деактивації негативної конотації медичного терміна, яка базується на зв'язку з конкретною людиною і співчуттям до її стану, спровокованого захворюванням, є деперсоніфікуюча синекдоха – ставлення до пацієнтів як до конкретних нефункціонуючих органів [2]. Цей прийом широко використовується у художній комунікації, якщо головний герой – лікар, а пацієнт – другорядний, епізодичний персонаж. Таким чином автор підкреслює до певної міри механічне виконання медиком своєї роботи, описує роботу медика (головного персонажа) без відволікання читача на антураж подій (*I struck a difficult hour trying to persuade a house physician to take a pneumonia into the local hospital <...>* [3, с. 97]; *"We've got a consult to do in the ward as well. Another VSD who's developing pulmonary hypertension."* *"How old?"* [7, с. 19]; *"<...> we're expecting a trauma any minute. Car accident on the freeway"* [6, с. 123]). Автор фактично усуває будь які емоційно-оцінні аспекти взаємодії лікаря-персонажа і читача із особистістю хворого: почуття симпатії, співчуття, антипатії тощо. Відбувається нівеляція частини фреймової структури ситуації, яка характеризує особистість другорядного персонажа, зосереджуючи читача на частині когнітивної структури фрейму ПАЦІЄНТ, яка відображає робочий аспект діяльності головного персонажа (захворювання, приміщення (палата) тощо).

Отже, деактивація прагматичного значення медичних термінів здійснюється в межах стратегій розвіювання міфів, психологічної, риторичної, регулятивної, змістової та естетичної стратегій за допомогою таких тактик як: імплікація перлокутивної цілі заспокоєння асертивними актами інформування; вибудовування позитивного образу майбутнього пацієнта, моделюючи позитивний когнітивний сценарій за допомогою використання медичних термінів в умовних підрядних реченнях; заміна терміноконцепту концептом для моделювання жарту; використання медичних термінів у ролі деперсоніфікуючої синекдохи тощо. З їх допомогою автор створює сугестивний характер мовлення медиків-персонажів по відношенню до пацієнтів, змушує читача повірити у документальність описаних подій та корегує здійснюване на нього медичними термінами психоемоційне

навантаження. Деактивація прагматичного значення медичного терміна відбувається шляхом висвітлювання однієї частини медичного терміноконцепту (позитивної, нейтральної) і затемнення іншої (негативної), що відображає маніпуляцію автором мисленнєвою діяльністю читача.

Література: 1. Плисак Д. В. Англійська медична термінологія у художній комунікації: когнітивно-прагматична перспектива : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Плисак Діана Володимирівна. – Івано-Франківськ ; Прик. нац. ун-т ім. В. Стефаніка, 2013. – 262 с. 2. *Autobiography: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies* / ed. by Trev Lynn Broughton. – London and New York : Routledge Taylor and Francis Group, 2007. – Vol. IV. – 399 p. 3. Gordon R. *Doctor in Love* / Richard Gordon. – London : Michael Joseph LTD, 1957. – 188 p. 4. Hailey A. *Strong Medicine* / Arthur Hailey. – G.B., Bungay, Suffolk : Richard Clay (The Chaucer Press) LTD, 1985. – 430 p. 5. Hewings A. & Hewings M. *Grammar & Context*. – An Advanced Resource Book / Ann Hewings & Martin Hewings. – New York : Routledge, 2005. – 339 p. 6. Matthews J. *The Royal Doctor's Bride* / Jessica Matthews. – USA : Harlequin Books S.A., 2009. – 192 p. 7. Roberts A. *The Surgeon's Perfect Match* / Alison Roberts. – G.B. : Harlequin Mills & Boon Limited, 2006. – 186 p.

СЕМАНТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ ДЕАНТРОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ

Ганна Сингаївська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

Антропоніми – найважливіша частина лексики будь-якої мови, що активно взаємодіє з лексичною системою мови в цілому. Будучи частиною системи певної мови, антропоніми, зокрема імена, знаходять в ній унікальну ідеосемантику і конотації, що пов'язано з історією народу, його фольклором, традиціями, культурою [2, с.80].

Антропоніми являють собою не тільки клас іменувань особи, але і є базою для апелювативних номінацій інших сфер людського буття, що можна пояснити антропоцентричною спрямованістю номінації.

Конотація, створення образу, а разом з тим і потенції переходу до загальних назв виникають у власних назвах у тих випадках коли: «1) денотат імені набуває достатньої популярності у всіх членів мовного колективу, які отримали певний загальний мінімум виховання та освіти (назви багатьох держав і їхніх столиць, найбільших рік і гір, імена найбільш популярних політичних діячів і діячів літератури і мистецтва, сучасних і минулої епохи); 2) ім'я перестає пов'язуватися з одним певним денотатом і стає типовим для багатьох чимось схожих один на одного людей, поселень, річок і т.п.» [3, с.116].

О.В. Суперанська називає декілька напрямків, за якими розвивається загальне значення власної назви: особа – особа: *геркулес* (силач); особа – річ: *макінтош* (плащ); особа – дія: *бойкот* (припинення відносин); особа – місце: *пенати* (рідний будинок); особа – одиниця виміру: *ампер* (фізична величина); місце – предмет: *бордо* (вино); місцевість – місце: *Камчатка* (віддалене місце) [3, с.116].

Відповідно до наведених напрямків, більшу частину загальних назв становить відантропонімічна лексика, що характеризується неоднорідністю і розпадається на три групи: 1) апелювативи, що виникли від онімів, які

позначають фізичні величини, різні матеріальні об'єкти; 2) апелятиви, утворені від одиничних імен (реальні особи, персонажі художніх творів, кінофільмів, казок); 3) апелятиви, утворені від множинних онімів.

В іспанській мові імена святих і просто особисті імена широко використовуються в якості загальних назв і можуть позначати комах (*santana*, *santanica*, *santanita* – різновид мурашки; *sananica* – божа корівка сонечко (діалект.), *santateresa* – прямокрила комаха, *sanjorge* – різновид осі); рослини (*sandiego* – декоративна рослина; *sanjuán* – народний танок, мальва; *pedrojiménez* – сорт винограду, в іншому значенні – нечиста сила; *gabrieles* – турецький горох, нут); страви та напої (*sanjacob* – біфштекс з сиром; *sanfrancisco* – фруктовий-ягідний безалкогольний напій; *magdalena* – кекс); птахів (*perico* – папуга; *sanantona* – трясогузка); хвороби (*mal de San Lázaro* – проказа; *mal de San Antón* – рожа; *mal de San Vito* – хорея; *fuego de San Marcial* (або *de San Marcos*) – бешихове запалення); танці (*sanmiguel* – болівійський танець; *pericón* <Pedro – аргентинський танець); споруди (*santabárbara* – пороховий льох); народні назви місяців (*el mes de Candelaria* – лютий; *el mes de San Antón* – січень; *el mes de San Antonio*, *el mes de San Juan* – червень; *el mes de San José* – березень; *el mes de San Lorenzo*, *el mes de San Roque* – серпень; *el mes de Santiago* – липень). Деонім *lorenzo* є синонімом слова *сонце*: *¡Cómo pega el lorenzo!* «Як припікає!» Ім'я святого Тельмо перетворилося на позначення рятівника, покровителя: *eres mi santelmo*. *Benjamín*, ім'я молодшого сина біблійного Якова, в іспанській мові зазнало деантропонімізації і, в повній згоді з прецедентним текстом, стало іменуванням улюбленого сина, загального улюбленця [2, с.81]. Живий і бешкетний *Jaimito* – герой іспанських анекдотів; відповідно, даний димінутив набув значення «бешкетник, пустун»: *Niño, eres un Jaimito* [5, с.89].

До аналогічного процесу перетворення в загальні іменники схильні і звичайні іспанські прізвища. Наприклад, прізвище *Rodríguez* набуло значення «чоловік, який залишається вдома, коли сім'я на відпочинку, і який користується цією ситуацією»: *Este año que me quedo de **rodríguez** pienso organizarme al completo* [5, с.128]. Прізвище *Contreras* позначає людину, яка суперечить у всьому: *no hay peor interlocutor que **un contreras** que siempre dice que no a todo y que nunca está de acuerdo con nada de lo que propongas; ¡así no se puede conversar bien con nadie!* [4]. Італійське прізвище *Paganini* служить позначенням людини, яка по дурості платить за всіх: *Es un paganini, le chulean constantemente*, а інше італійське прізвище – *Paparazzi* (в іспанській огласовці *paparachi*) в якості номінального імені має значення «фотограф, який переслідує знаменитостей, щоб зняти скандальні сцени з їхнього життя»: *Sin los paparachis las revistas del corazón no ejercerían el terrorismo rosa* [5, с.126].

З одного боку, особисті оніми, будучи занадто частотними і буденними, отримують узагальнене значення «особа», «людина», «чоловік», «жінка», з іншого боку, внаслідок тенденції до особливого індивідуального іменування виходять за рамки моди і набувають великої здатності до процесу апелятивації, стають загальновизнаним позначенням, що характеризує особу за тими або іншими ознаками. Наприклад, у зв'язку з набутим значенням «людина, чоловік» загальна назва *Juan* використовується для позначення

різних типів людей, часто для позначення негативних рис: *Juan Lanás* – прізвисько безхарактерної людини; *buen Juan, Juan de buen alma*, “простак”; *Juan de las viñas* “простак, добряк”; *Juan soldado* “простий солдат”; *Juan y medio* “коротун”. Особистий онім *María*, втрачаючи основний елемент свого категоріального ономастичного значення «жіноче ім'я», набуває нового значення «особа жіночої статі» і використовується як деспективне іменування домогосподарки: *Estás hecha una María, ya no quieres viajar ni hacer cosas divertidas*. Похідний онім *Maruja* – деспективне позначення обмежених міщанок: *Gloria está hecha una Maruja, sólo habla de la casa y de los niños* [5, с.107]. На злодійському жаргоні *María* означає «невеликий сейф»: *no pudieron encontrar la María con las joyas*, на студентському жаргоні – легкий навчальний предмет: *Los primeros días del curso habla de su asignatura como si fuera la maría del año*. R. Gómez de Parada, *La universidad me mata* [4]. Вираз *las tres Marías* у часи Франко на студентському жаргоні позначав три дисципліни – закон божий, політика, фізична культура; у той же час це іменування зі сфери астрономії – Пояс Оріона [2, с.88].

Ім'я втрачає свій антропонімічний статус, насамперед, у тих випадках, коли використовується як найменування неживого об'єкта. Наприклад, ім'я принцеси Іспанії Летиції служить для позначення: 1) модного ефектного взуття, а саме, туфель на підборах і маленькій платформі, які є одними з фаворитів принцеси, і які в іспанській пресі охрестили як 'Letizias' або 'Letizios' (*Las mujeres más guapas y mejor vestidas, los hombres más atractivos y perfectamente conjuntados... Fashion victims de ciudad que se enfrentaron a las zanjás y socavones con tacones de aguja y plataformas «letizias»* (ABC, 12/09/2009)); 2) шоколадних цукерок, які виготовляють у маленькому селищі Рібадеселья, де проводила своє літо майбутня принцеса Летиція, і де й досі мешкає її бабуся. Для того щоб відбулася комунікація при використанні імені-характеристики, часто необхідна наявність фонові інформації. Всі члени мовного колективу повинні мати певні, нехай найзагальніші, але однотипні уявлення про відмінні властивості носія імені. Тому змістом нового поняття стає зазвичай лише те загальне, що відомо кожному члену мовного колективу про денотат даного імені. Наприклад, *pichichi* – це прізвисько відомого нападника в історії іспанського футболу, гравця клубу «Атлетик Більбао» Рафаеля Морено Арансаді, яке стало означати «найрезультативніший бомбардир». Кожного сезону іспанської футбольної ліги спортивна газета *Marca* присуджує нагороду кращому бомбардирові чемпіонату Іспанії – «Трофей Пічічі», а футболіста, удостоєного цієї премії, в пресі називають *pichichi*: *...acabó desquiciado y a merced del nuevo pichichi, el temible Ronaldo*. *El Mundo*, 30.9.96 [4].

У повсякденному мовленні деантропоніми у більшості випадків несуть певне стилістичне навантаження, функціонують в якості оцінної номінації, служать засобом вираження експресії: *Picio, Carracusa* «зовні неприваблива людина»: *...pero ellas son tres y vosotros sois dos, y una de ellas es un picio, y no se sabe cómo darle el esquinazo...* Manuel Hidalgo, *Azucena, que juega al tenis* [4]; *Abundio, Merejo, Pichote* «дурень, йолоп царя небесного»: *más tonto que Pichote, más tonto que Abundio (Merejo)*; *Ciruelo* «дурний, некмітливий (тупий),

валянок»: *No aprende porque es un ciruelo*; *Marija* «жінка, як правило низького культурного рівня, хатня робітниця» [4].

Як бачимо, домінантними в іспанській лінгвокультурі є позначення за допомогою антропонімів найчастіше негативних якостей людини (особливо дурості і зовнішньої непривабливості). Відзначимо також, що в основі значної кількості подібних виразів лежать прецедентні імена, тобто імена реальних чи вигаданих персонажів, відомих більшості носіїв мови [1, с.112-115].

Отже, апелятивація спостерігається у випадку, якщо денотат власної назви набуває достатньої популярності у всіх членів етносоціуму або зв'язок імені з конкретним денотатом порушується і трансформується на безліч об'єктів зі схожими ознаками. При цьому, пориваючи з одним поняттям, слова зв'язуються міцним логічним зв'язком з іншими поняттями. Слід зазначити, що до процесу апелятивації в принципі може бути залучено практично будь-яке ім'я. У результаті створюються якісно нові лексичні одиниці, які активно беруть участь у різних словотворчих процесах.

Література: 1. Мед Н.Г. Оценочная картина мира в испанской лексике и фразеологии (на материале испанской разговорной речи) / Наталья Григорьевна Мед. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007.– 235 с. 2. Системные и дискурсивные свойства испанских антропонимов / Ю.А.Рылов, В.В.Корнева, Н.В.Шеминова, К.В.Лопатина, Е.В.Варнавальская / под. ред. проф. Ю.А.Рылова. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2010. – 390 с. 3. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного / Александра Васильевна Суперанская. Изд.2. – М. : URSS, 2007. – 368 с. 4. *Diccionario del Argot "El Sohez"* 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://argot.es.academic.com/>. 5. Simeónova Sávova S. Vocabulario del español coloquial / Slavka Simeónova Sávova. – Moscú : Editorial URSS, 2001. – 232 p.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КІНОСЦЕНАРІЇВ

Оксана Скобнікова

Національний технічний університет України «КПІ»
(Київ, Україна)

У сучасному світі, який постійно розвивається, художні твори отримують нові форми. Кіноіндустрія захопила значну аудиторію, і з сучасними засобами зв'язку продовжує свій поступ і далі. Взаємодія мови, літератури і кіномистецтва породила таку змістоформу, як кіносценарій (XIX — початок XX століття) [1, с.603].

Кіномистецтво стало вагомим чинником взаємопроникнення культур. Цей вид мистецтва, як ніякий інший, здатний змінювати аудиторію, що його сприймає, нав'язуючи певні ритуали, моделі поведінки, програмуючи світоглядні, споживчі та інші установки, тобто є засобом ідеологічного впливу, інакше кажучи, пропаганди. Крім того, воно також виконує естетичну та охоронну функції, оскільки кінопоказ, як вид масового мистецтва, доступний широкій аудиторії, і він є елементом націєтворення [2, с.56].

До того ж, провідний дослідник англomовного кінодіалога С. Козлофф підкреслює, що саме голлівудське кіно сприяло поширенню та популярності англійської мови у всьому світі [3, с.27].

Характерною ознакою кіносценаріїв є те, що вони зафіксовані в письмовій формі, але надходять до одержувача через немовне середовище в

усній формі, яка сприймається ним на слух; причому екстралінгвістичні допоміжні засоби в різній мірі сприяють реалізації цієї змішаної форми. Дуалістична природа кіносценаріїв, призначення їх не лише для читання, а й для постановки визначають необхідність особливих підходів до їх вивчення.

Полеміка щодо статусного визначення кіносценарію триває й досі. В. Є. Горшкова називає сценарій «предтекстом» фільму. Цей «предтекст» може розглядатися і як самостійний літературний твір, і як модель, яка допомагає організувати зйомки фільму, текстом-посередником між літературним твором і кінотекстом [4, с.17]; а також сценарій може бути і самостійним об'єктом вивчення. Визначення сценарію можна знайти у Г. Г. Слишкіна, М. А. Єфремової. Вони зазначають, що авторський сценарій - це твір художньої літератури зі специфічними ознаками, пов'язаними з втіленням словесного тексту в звукозоровому вигляді на екрані [5, с.29]. Цікавим є підхід К. Бубель, яка визначає кінотекст ("film text") двояко: «Текст [фільму] можна широко визначити як завершений аудіовізуальний твір на екрані, або вузько, як діалог між персонажами» [7, с.59]. Потрібно зазначити, що С. Козлофф наряду з саме текстом кіносценарію також підкреслює важливість екстралінгвістичних, тобто невербальних компонентів фільму, вважаючи, що найбільш тісно з вербальним компонентом пов'язана акторська гра, особливості зйомки, монтаж і звукові ефекти [3, с.90].

Важливим фактом є те, що кіносценаріїв одного фільму може бути декілька: на основі літературного сценарію за участю оператора-постановника і художника створюється режисерський (або монтажний) сценарій, який виконує функції виробничого та технічного проекту фільму [5, с.30]. Також існують такі форми сценарію, як перший, другий, третій, попередній, остаточний і т.д. Цікавим є використання в сценарії авторських ремарок, що не мають словесного оформлення в готовому фільмі.

Існує думка, що кіносценарій як витвір кінодраматургії може мати самостійну художню цінність, а також свого читача. Проте основний сенс кінодраматургічної творчості спрямований в основному на екранізацію літературних творів, і кіносценарій визначається як твір кінодраматургії, призначений для подальшого втілення на екрані; словесний праобраз фільму. Такий двоїстий статус кіносценарію власне й спричиняє неоднозначність самого терміна «кіносценарій» і необхідність подальшого детального вивчення кіносценаріїв.

Література: 1. Почепцов, Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, 2001. – 656 с. 2. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. – К. : Либідь, 2007. – 248 с. 3. Kozloff, S. Overhearing Film Dialogue / S. Kozloff. – Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 2000. – 332 p. 4. Горшкова, В. Е. Теоретические основы процессоориентированного подхода к переводу кинодиалога (на материале современного французского кино): автореф. дисс. ... д-ра филол. наук / В. Е. Горшкова. – Иркутск: Иркутский гос. лит. ин-т, 2006. – 32 с. 5. Слышкин, Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – 153 с. 6. Ілленко Ю. Парадигма кіно / Юрій Ілленко. – К. : Абрис, 1999. – 416 с. 7. Bubel, C. The linguistic construction of character relations in TV drama : Doing friendship in Sex and the City. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Philosophie der Philosophischen Fakultäten der Universität des Saarlandes / C. Bubel. – Saarbrücken : Universitaet des Saarlandes, 2006. – 294 p.

РОЛЬ СТАЛИХ ВИРАЗІВ / РЕПЛІК-КЛІШЕ У ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Людмила Смалько

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)

Компетентнісний підхід до підготовки фахівця визнаний пріоритетним у системі освіти України і актуалізує необхідність пошуку нових концепцій і технологій підготовки такого фахівця.

У контексті окресленої проблематики дослідження шляхів формування професійно-педагогічної іншомовної комунікативної компетенції цей підхід передбачає обов'язкове залучення до процесу навчання проблемних комунікативних ситуацій, максимально наближених до реального спілкування, знання про особливості організації та структурування висловлювання, про особливості мовної і немовної поведінки у конкретних ситуаціях [1]. Головна мета процесу формування іншомовної професійно-педагогічної комунікативної компетенції студентів – поетапний розвиток цієї компетенції від репродуктивного рівня до продуктивного, творчого.

Проте, аналіз сучасного стану професійної підготовки вчителя з позицій новітніх вимог вказує на те, що можливості практично-орієнтованих форм і методів формування і розвитку навичок професійно-педагогічних комунікацій використовуються недостатньо. Метою цього дослідження було проаналізувати найбільш характерні сталі вирази і репліки-кліше, які виступають фасилітатором оптимізації професійно-педагогічних комунікацій на уроці іноземної мови.

Спілкування у педагогічній діяльності полягає у створенні можливостей організації та координації діяльності окремих її учасників [3]. Цимбалюк І. М. розглядає педагогічне спілкування як основну форму навчальної співпраці. Його продуктивність визначається насамперед цілями і цінностями спілкування, що мають бути прийнятими усіма суб'єктами педагогічного спілкування як імператив їх індивідуальної поведінки [4].

Таким чином, професійно-педагогічні комунікації – це особлива категорія спілкування, специфіка якої обумовлена різними соціально-рольовими та функціональними позиціями суб'єктів цих комунікацій. Щоб педагогічне спілкування було ефективним необхідна наявність таких чинників, як надійність комуніканта, зрозумілість поведінки, урахування зворотнього зв'язку щодо того, настільки правильно його зрозуміли.

Для учня/студента у процесі професійно-педагогічних комунікацій правильність і автентичність мови вчителя є надзвичайно важливою, оскільки слугує базою для формування у них навичок професійного спілкування у майбутньому і допоможе виробити свій власний стиль педагогічного спілкування безпосередньо у професійній діяльності.

Проведені спостереження за мовою студентів-практикантів і молодих учителів на уроках англійської мови доводять, що мовленнєва діяльність є слабкою ланкою педагогічної діяльності і проковує труднощі у вирішенні комунікативних задач. Досить часто і студенти, і молоді вчителі недбало і некоректно формулюють завдання, неадекватно реагують на навчальні дії учнів, вживають «українізовані» фрази внаслідок незнання, або ж нестачі необхідної

професійної лексики і фразеології, переходять на рідну мову, виправдовуючи себе тим, що «все-рівно не розуміють» [2].

Внаслідок того, що вчитель не володіє адекватним набором необхідних типових готових речень, сталих фраз-кліше, що дозволило б йому стимулювати і організувати бесіду іноземною мовою, координувати мовленнєву діяльність учнів, його думки зосереджені на формі висловлювання і тому мова вчителя у цьому випадку позбавлена природності і емоційної виразності. Лексичний матеріал, який використовується в усному і писемному мовленні за професійним спрямуванням, утворює так звану мову спеціальності і роль реплік-кліше, сталих виразів, мовленнєвих зразків у цій ситуації важко переоцінити.

Фактори, які визначають продуктивний і комунікативно-достатній лексикон – це достатньо складна і багатогранна проблема. Професійна іншомовна комунікативна компетенція передбачає володіння такими трьома базовими компонентами:

1) термінологічний фонд, який включає оволодіння фразеологічними одиницями різних видів;

2) професійно-орієнтовані мовні структури, від словосполучень, ідіом до речень;

3) функціонально-стильові і жанрові варіанти професійного мовлення, які відповідають ролі комуніканта (викладач – студент, студент – студент, викладач – колеги) у відповідних ситуаціях.

Засвоєння сталих виразів професійно-педагогічних комунікацій є досить ефективним і надзвичайно важливим компонентом комунікативної компетенції, оскільки робить мовлення природним та емоційно забарвленим у різних навчальних ситуаціях. Мова вчителя на уроці іноземної мови педагогічно спрямована. Мотивація її полягає у реалізації не просто мовленнєвої, а насамперед професійно-педагогічної діяльності. Лексичний матеріал для професійно-педагогічних комунікацій іноземною мовою ми класифікуємо за функціональним принципом.

Перш за все, сталі вирази класифікуємо на такі дві основні групи: 1) вчитель – студенти; 2) студенти – вчитель. Наприклад: **teacher to student classroom English:** *What's the problem?; Are you ready?; Excellent.; That's correct.; Could you speak louder, please?; I can't hear you.; Let's go/start.; That's right.; Now let's go/move on to...; One more time.; Perfect.; Pronounce each word.; Listen carefully.;* **student to teacher classroom English:** *Can I come to your office?; How should I pronounce «...»?; How do you pronounce this word?; What does «...» stand for?; Would you give us an example?; How do you spell that?; Could you explain a little bit more?; What do you mean?; What is the difference between ...?; I didn't understand today's lesson.; I don't understand the homework.; When is the homework due?; Excuse me, can I talk to you for a minute?; I'm sorry I am late.; Can I go to the restroom?; Can we change seats?* тощо.

За цим же функціональним принципом усі фрази-кліше та ідіоми класного вжитку можна класифікувати наступним чином: привітання, спонтанні реакції вчителя, концентрація уваги, спонукання до навчальних дій, заохочення/похвала/зауваження, перевірка розуміння тощо. Наприклад: **спонтанні реакції вчителя:** *Thank you.; You're welcome.; Bless you!; Do you feel*

well?; Sorry (apologize).; Sorry? (say it again); концентрація уваги: Listen...; Look...; Pay attention...; So now, listen to...; I have a question for you.; What's up?; спонукання до навчальної дії: Write down the following sentence.; Repeat after me....; Check your answers...; Work in groups.; Get together in groups of four.; Speak louder, please.; Stop interrupting.; Memorize.; Can you spell it? / How do you spell it?; заохочення: Right!; You're right!; Well done!; Very well!; Good.; Good job / Great job!; Excellent!; Fabulous!; That's fine!; Go on / Let's continue.; Go ahead.; терпимість: Try again.; Once more / again; Say it again.; I haven't got it.; Can you repeat, please?; What do you mean by.....?; It's the other way round!; Relax!; перевірка розуміння: Do you understand me?; Is it clear?; What's the meaning of «...»?; Have you finished?; Any questions so far?; Who knows the answer?; What else?; спонукання до дискусії: Who would like to say something?; Do you agree ...?; Could you say a little more about that?; Can you elaborate on that?; What do you think ...?; What comparison can you make between ...?; What is the point made by the author of this article?; уточнення: In other words ...; If I understand you correctly, you mean ...; This brings us to our major question ...; Could you restate your point?; I'm not sure I understand; наведення прикладів: For example.; Take ..., for example.; To be more specific ...; Let me give you an example; перекличка: Who's absent today?; Time to take roll.; Anyone M.I.A.? (missing in action); Who's gone A.W.O.L.? (Absent without leave); запізнення: You're late.; The doors will be locked ten minutes into the period.; Tardiness reflects a lack of respect for your teacher.; Two «lates» equals an absence.; Don't worry: Better late than never, right?; Don't tell me, you were born too late, right?; You're not late, you're just early for next week, right? тощо.

Досить ефективними в аспекті спонукання до дії є прямі запитання різних типів. Варто зазначити, що вчителі нехтують уживанням розділових запитань, які характерні для англійської культурної традиції і є чудовим інструментом спонукання до мовлення.

Однак, коли йдеться про оволодіння спеціальною фразеологією, то репродуктивна діяльність ніколи не стане тлом для справжніх фахових знань. Тлом для активного продуктивного володіння професійно-педагогічним комунікативним лексиконом має стати використання інтерактивних методів і прийомів навчання. Серед різноманіття таких методів, як одну із найбільш ефективних для засвоєння зазначеного вище лексикону, виділяємо методику **Microteaching**, яка широко використовується у зарубіжній практиці підготовки майбутніх вчителів. Ця методика дає можливість студентам тренувати ключові вміння, виступаючи у ролі вчителя зі своїми однокласниками [5]. Студент планує і представляє якийсь один фрагмент уроку на 5-10 хв., який може бути записаним на відео, але з обов'язковим наступним обговоренням у групі, аналізом помилок тощо. Ця методика дає можливість не лише студентів, який представляв фрагмент уроку, побачити свої помилки, а й іншим запам'ятати «провали» свого колеги та уникати їх у майбутньому. *Microteaching* підвищує у студента впевненість у собі під час роботи у реальних навчальних ситуаціях, дає можливість довести до автоматизму сталі вирази, репліки-кліше класного вжитку. Таким чином, оволодіння комунікативно-достатнім лексиконом

допоможе студенту-практиканту і вчителю ефективно і коректно здійснювати цілеспрямовані мовленнєві дії на уроці.

Література: 1. Галинська О. Лінгвокультурна інформація англійських і українських інтелектуальних фразеологізмів: монографія / О. М. Галинська. – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2013 – 276 с. 2. Землянская О. В. Профессиональная речь учителя как средство организации оптимального педагогического общения на уроках иностранного языка. – М. : Компания Спутник +, 2007. – 69 с. 3. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: навчальний посібник / Л. І. Кайдалова. – Харків : Вид-во НФаУ. – 2009. – 136 с. 4. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: навчальний посібник / І. М. Цимбалюк. – К.: Професіонал, 2004. – 304 с. 5. Folley R. P. Microteaching for teacher training. – Public Health Pap. 1978; P. 61 – 80.

СТАЛІ ДІЄСЛІВНО-СУБСТАНТИВНІ СПОЛУЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ КРАТНОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ.

Андрій Тронь

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Кратність – це аспектуальне значення, яке належить до внутрішніх властивостей дієслова та характеризує дієслівні лексеми за кількістю “крат”. В англійській мові одним із засобів вираження категорії кратності є сталі дієслівно-субстантивні сполучення (далі – СДСС) типу *to give a glance, to give a push*, які репрезентуємо як особливий спосіб позначення квантитативної дії, що складається з дієслова (V) та віддієслівного конвертованого іменника (vN). Денотативне значення таких словосполучень збігається з денотативним значенням дієслова, яке дериваційно пов’язане з іменником дії.

Проблемою дієслівно-субстантивних словосполучень займаються такі лінгвісти, як В. Храковський (1998), С. Битокова (1984), О. Огоновська (1991), С. Сухорольська (1989; 1992), М. Грошева (2004), М. Мещерякова (1979), А. Вежбицька (1982), В. Олсон (1961), Г. Штайн (1991) та ін. На матеріалі англійської мови детально проаналізовано семантичну структуру іменних компонентів СДСС С. Сухорольською, здійснено комплексний аналіз лексичної сполучуваності компонентів СДСС О. Федоренко.

Широкозначні дієслова *take, give, have, get, make, do*, які займають позицію першого компонента досліджуваних СДСС, вважають десемантизованими. Єдиною їх функцією є реалізація тих категорій, без яких не може здійснитися ця предикація. Г. Воронцова називає перший компонент СДСС “більш або менш послабленим дієсловом” [2, 25].

Однак Н. Амосова (1963), погляди якої щодо цього підтримують О. Огоновська (1991) та С. Сухорольська (1992), вважає, що, оскільки це дієслова широкого значення, у них не відбувається семантичного послаблення [1, 115–117; 4, 61; 5]. Ці дієслова є показниками ряду граматичних категорій моделей (особи, числа, часу, стану, способу дії), без яких не можлива реалізація предикації.

Слід зазначити, що семантичним центром СДСС є іменний компонент. Розрізняючи у сучасній англійській мові дві великі групи сталих дієслівно-іменникових сполучень, що утворюються за такими моделями: VN (*make arrangements, make a mistake*) та V+vN (*take a swim*) [5, 3], С. Сухорольська

вказує на те, що тільки ті іменники, які корелюють із дієсловами, дискретними за своєю семантикою (тобто такими, що представляють дію як ряд послідовно здійснюваних актів), утворюють сталі дієслівно-іменникові сполучення моделі **V+vN**. Це девербативні інстантні іменники [5, 4], семантична структура яких характеризується семою кратності, що в словникових дефініціях має позначку ‘act of V_{ing}’, ‘instance of V_{ing}’, наприклад ‘act of swimming’. У семантичній структурі самого іменника *act* встановлюється семантико-диференційна ознака кратності. Порівняйте: Act: ‘process of, instant of doing; action’ [6, 9] → instant – ‘happening at once’ [6, 449]. Action: process of doing things [6, 9]. Ця модель **V+vN** реалізує такі категорії, як **кратність**, інхоативність та доконаність, домінантною з яких є кратність [3, 11].

Оскільки аспектуальне значення моделі **V₁+vN** зосереджене в її іменному компоненті, то форма однини девербативного іменника вказує на однократність, а множини – на багатократність. Домінантним категоріальним значенням досліджуваних моделей є кратність.

Внаслідок аналізу встановлено, що із 345 досліджуваних дієслів 61 зустрічалося в ролі субстантивного компонента відповідного СДСС. Зокрема, *breathe* (77%), *buzz* (5%), *clap* (3%), *crack* (3%), *cry* (4%), *dash* (8%), *gasp* (7%), *glance* (16%), *glimpse* (71%), *laugh* (8%), *leap* (1%), *look* (7%), *pat* (13%), *peep* (50%), *puff* (11%), *punch* (6%), *sigh* (23%), *slap* (2%), *smack* (8%), *snarl* (3%), *sniff* (8%), *snort* (10%), *whistle* (3%), *whiz* (50%), *yawn* (22%), *yell* (1%), де відсотки вказують на співвідношення між досліджуваними дієсловами та відповідними конвертованими віддієслівними іменниками.

Субстантивний компонент структури СДСС може модифікуватися різними атрибутивними детермінаторами, у позиції яких виступають квалітативні, квантитативні, посесивні, детермінативні та інші синтаксеми.

Квалітативна синтаксема ступеня представлена прислівниками ступеня *awfully*, *dreadfully*, *terribly*, *remarkably*, *absolutely*, наприклад: *She gave me this terribly dirty look* (J. Salinger).

Вважаємо, що квантитативна синтаксема ступеня, яка позначається прислівниками **much**, **little** вживається у реченнях, предикати яких вказують на однократність виконання дії, як-от: *He gave a little laugh of embarrassment* (W.S. Maugham); *She gave him a little reflective look* (W.S. Maugham); *He took a few sips of water from the dwindling supply in this flask* (D. Coldsmith).

Однократність дії також виразняється ад’єктивними та прономінальними детермінаторами: **single** – *She bent upon them a single cool glance* (F. Sc. Fitzgerald); **final** – *The black wolf gave Lannister one final snarl and bounded off to Rickon, who hugged him tightly around the neck* (G. Martin); **another** – *Aware that his father had given him another quick glance, Kit tried to carry on with the toast* (J. Lindsay).

Крім того, однократність дії окреслюється числівником **one**, наприклад: *But he wanted to take one last look* (D. Carter); *Basil took one agitated look up and down Holly Avenue* (F. Sc. Fitzgerald); *He took one more glance round to see that there were no witnesses* (A.C. Doyle).

Очевидно, що предикат однократної дії у вище наведених реченнях позначається дієсловом широкої семантики. Однак однократність дії може виражатися й СДСС, у яких дієслівним компонентом є предикат вузької

семантики, як-от: *Desperate, she cast one backward glance at Clare, then fled* (S. Conran); *The warriors exchanged a baffled look* (G. Martin).

В останньому реченні однократність дії увиразнюється не тільки числівником *one*, але й кваліфікативним детермінатором *brief*.

Однократність дії у реченнях із СДСС акцентується також іншими модифікаторами кратності, наприклад: *With a sudden lift of her eyelashes she sped a swift glance at me* (A. Cronin); *He suddenly shot a rancorous glance at his mother as he added harshly ...* (A. Cronin).

Детермінативна синтаксема позначається прономінальними елементами **this, these, that, those, such**, наприклад: *He held her hand and she gave such a look that he whispered her name aloud* (F. Sc. Fitzgerald); *She gave that little laugh and smiled the charming smile that hid the pure will* (J. McGahern).

У результаті дослідження встановлено, що субстантивні компоненти вживаються у постпозиції стосовно дієслівних. У деяких випадках можлива їх препозиція, як-от: *By the look Dave had given him, he understood that the money was blessed with no one's good fortune* (D. Carter).

Дієслівно-субстантивні словосполучення, іменний компонент яких вживається у формі множини, позначають багатократну дію. Це чітко простежується у наступних прикладах. Порівняйте наведені речення:

All three cast quick, frightened glances at one another and at Raff (M. Dodge) та *Philip cast one glance at him, observed the signs, and thought better of making any demands on him* (E. Pargeter).

У той самий час, семантика субстантивного компонента *sight* позначає виключно однократну реалізацію дії, наприклад: *His opponent, swaying slightly upon his feet, slapped his ball on the table, took a rapid sight at it and slammed hard with his cue* (A. Cronin).

Здійснивши дослідження, вважаємо, що можна виділити окрему групу СДСС, дієслівний компонент яких дублює семантику субстантивного, як-от: *to move a step, to smile a smile* тощо. Наприклад: *He laughed a short, embarrassed laugh* (St. King).

Таким чином, дієслівно-субстантивні сполучення – це особливий спосіб позначення квантитативної дії, що складається з дієслова та віддієслівного іменника. Домінантним категоріальним значенням сталих дієслівно-субстантивних сполучень є кратність. Денотативне значення таких словосполучень збігається з денотативним значенням дієслова, що дериваційно пов'язане з іменником дії. Оскільки аспектуальне значення моделі V_1+vN зосереджене в її іменному компоненті, то однина девербативного іменника вказує на однократність, а множина – на багатократність. Кратність у даних сполученнях може увиразнюватись лексичними модифікаторами.

Література: 1. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Амосова Н. Н. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 206 с. 2. Воронцова Г. Н. Очерки по грамматике английского языка / Воронцова Г. Н. – М. : Изд-во л-ры на иностр. яз, 1960. – 399 с. 3. Огоновська О. В. Вираження граматичного напрямку дії у моделі “функціональне дієслово + віддієслівний іменник” / О. В. Огоновська // Іноземна філологія. – Львів, 1976. – № 42. – С. 11–17. 4. Огоновська О. В. Дієслівне заміщення в англійській мові / Огоновська О. В. – Львів : Світ, 1991. – 128 с. 5. Сухорольська С. М. Дериваційна і семантична характеристика іменних компонентів стійких дієслівно-субстантивних сполучень / С. М. Сухорольська // Іноземна

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Оксана Турчин

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Виникнення нових лексичних одиниць є складним, багатоаспектним процесом, який свідчить про динаміку розвитку мови. Визначено, що лінгвістичне поняття "неологізм" охоплює широке коло явищ на лексико-семантичному рівні мови, а проблеми вивчення неології набувають особливої ваги у зв'язку з новими тенденціями в розвитку сучасної німецької мови. Різноманітність лексико-семантичних новоутворень створює суттєві труднощі для визначення найхарактерніших ознак неологізмів, які допомогли б відрізнити їх від інших інновацій. У лінгвістичній літературі використовують низку термінів для позначення лексичних новоутворень: нова лексика, лексична інновація, нове слово, неологізм, неосема, новоутворення, новотвір, okazionalizm, некодифікована лексика, потенційне слово, актуальний дериват та ін. Для конкретизації поняття неологізму в мовознавчих працях існують такі параметри: локація в часі, локація в просторі, новизна, мовна свідомість, комунікативне обмеження, номінативний аспект.

Важливе місце серед лексичних інновацій посідають також семантичні неологізми. Семантичними неологізмами прийнято вважати нові лексико-семантичні варіанти слів, які утворилися на основі вже функціонуючих одиниць (див. праці Е. Аларкоса, Ж.-Ф. Саблероля, І.О. Стерніна, І.В. Андрусика). Як наголошує Я. О. Конопацька, до семантичних неологізмів відносяться також відносні неологізми, тобто ті лексичні одиниці, які існували в мові й раніше, але перебували на периферії її системи, були обмежені в своєму функціонуванні певними підмовами або підсистемами, тобто професіоналізми, жаргонізми, сленгізми [1:6], ми поділяємо її точку зору. Постійним джерелом поповнення німецької мови семантичними неологізмами є англійська мова. Особливо продуктивною є модифікація семантики на основі корелятивних емотивних лексем. У медіадискурсі семантичні кальки слугують розширенню існуючої системи номінацій і, зазвичай, відіграють у дискурсі роль інтенсифікаторів висловлювання, поглиблюючи його експресивність. Експресивно забарвлена лексика має більш складну смислову структуру, ніж лексика нейтральна.

Лексичні та семантичні новотвори мають прагматичне спрямування, що узгоджується з прагматикою тексту. Семантичні зміни є продуктивним способом номінації нових понять у різних сферах людської діяльності.

Важливою характеристикою медіадискурсу є постійна лексична креативність, яка проявляється в утворенні та вживанні лексичних інновацій, в яких закріплюються соціально значущі концептуальні смисли та різноманітні афективні реакції на навколишній світ. Вживання неологізмів в медіадискурсі зумовлене потребою якомога швидше і водночас у виразній та яскравій формі

донести до читача найновішу інформацію, дати оцінку та вплинути на систему цінностей адресата.

Неологізми є не лише одиницями номінації, а й одиницями, які беруть участь у комунікації. Тому важливим аспектом усебічного вивчення лексики, зокрема, неологізмів, є дослідження прагматичного аспекту. Будь-яка семантична новизна спричиняє новизну прагматичну. Таким чином, кожен новий лексико-семантичний варіант слова розширює прагматику всієї лексеми, бо розширюється спектр ситуацій і контекстів її вживання, а, отже, і обмежень на її використання. Отже, семантичні неологізми є прагматично маркованими одиницями. Їхні прагматичні параметри найглибше проявляються у медіадискурсі, який характеризується намаганням поглибити й уточнити інформацію, а також надати семантико-прагматичному змістові більшої ефективності та виразності, що спричиняє постійний розвиток лексичного вокабуляру. Використання неологізмів допомагає реципієнту створити сучасну перспективу у дискурсі, підкреслити у ньому актуальність сьогодення, позбавити зайвого консерватизму. Як зауважує Я. О. Конопацька, неологізми надають ключовим концептам дискурсу принципової новизни, оскільки зазвичай асоціюються у свідомості мовців з новітнім періодом розвитку суспільства та його досягненнями [1:6].

Вживання нових лексичних одиниць спрямоване на створення іллокутивного та перлокутивного ефекту, що слід брати до уваги. За допомогою нових лексичних одиниць часто забезпечується емоційно-оцінна конотація висловлення. Ступінь соціальної вмотивованості таких лексичних одиниць залежить від ступеня актуальності позначуваних ними понять. Окремі з них позначають реалії і поняття, пов'язані з НТП, можуть актуалізуватися і набувати інгерентної експресивності та переходити у розряд стилістично маркованих одиниць. Часто за допомогою цих лексем мовець висловлює своє суб'єктивно-оцінне ставлення і викликає оцінну реакцію у комуніканта. Сучасна німецька мова характеризується активним вживанням неологізмів з різноманітним емоційно-оцінним змістом. Масмедіа активно використовують неологізми, які виконують у комунікації апрейзорну та прескрипторну функції. Прагматичний підхід враховує вплив комуніканта на адресанта за допомогою мовленнєвої дії і спонукання його до реакції. Прагматика не обмежується галузями фонології, синтаксису і семантики, а включає в себе всі елементи і фактори комунікативного процесу і досліджує компетенцію людей [6:144].

Особливо значна кількість неологізмів вживається в публіцистичному стилі для підсилення експресії висловлення. Неологізми можуть бути загальномовними та індивідуальними (авторськими). Вони безумовно збагачують мову, служать виявом певної дійової образності та емоційності. У розмовному мовленні неологізми виникають весь час, окремі з них переходять до літературної мови, фіксуються словниками, а окремі зникають безслідно, насамперед okazіоналізми. Сучасні німецькі лінгвісти трактують неологізми не лише як появу нових слів, але й семантичні трансформації слів, стійких словосполучень [5:20].

Неологізми сприймаються колективною мовною свідомістю у визначений проміжок часу як новими і поступово інтегруються в систему мови [4:111].

Прагматичний аспект неологізмів найефективніше виявляється в медіадискурсі, що характеризується різноманітністю засобів передачі інформації, тому що він охоплює буквально всі сфери життя. Зауважимо, що неологізми можуть виникати шляхом розширення лексико-семантичних варіантів до вже існуючих у мові лексичних одиниць. Їх вживання обумовлене прагненням надати висловленню емотивності та експресивності. Значне місце посідають також і семантичні неологізми з додатковим навантаженням, що надає їм конотативного забарвлення. Конотація – антропометрична категорія і включає в себе експресію, суб'єктивно-оцінне відношення в семантику слова, що ґрунтується на емоційному усвідомленні квазістереотипів [2:128].

Вживання неологізмів у медіадискурсі обумовлене не тільки номінативною функцією, але й експресивною – у виразній та яскравій формі донести до читача найновішу інформацію, дати оцінку та вплинути на систему цінностей адресата (враховуючи психологічні та соціологічні фактори).

У газетно-публіцистичному стилі досить яскраво проявляється антиномія двох мовних функцій: власне інформаційної та експресивної. Охоплюючи всі сфери людського життя, публіцист намагається знайти оптимальні засоби вплинути на читача емотивно, образно, експресивно [3:73]. Призначення газетно-публіцистичного стилю – формувати громадську думку. Спробуємо проаналізувати неологізми на основі наступних різновидів газетно-публіцистичного стилю: інформаційно-експресивного, експресивно-публіцистичного, репортажного, неофіційно-інформаційного.

Інформаційно-експресивний підтип газетно-публіцистичного стилю має спрощену офіційно-інформаційну мовну основу, на яку нашаровуються засоби образності та емоційно-оцінної експресії, що досягається за рахунок використання вдало підібраних лексичних одиниць, зокрема неологізмів, які привертають увагу реципієнта, напр.: Die Tradition lähmt **die Profis** des 1. FC Kaiserslautern im Abstiegskampf. Wieder einmal hatte die Mannschaft des 1. FC Kaiserslautern ihre Anhänger enttäuscht, zum fünften Mal in dieser Spielzeit hatte sie ein Heimspiel verloren und dabei abermals keine Hoffnungen geweckt, dass ihr Kampf gegen den nahen Abstieg aus **dem Profifußball** am Ende doch noch von Erfolg gekrönt sein könnte... (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 27. Februar 2008.– Nr. 49.– S. 31.). З тексту випливає, що скорочене слово **Profis** (вихідна форма – professional) вживається у даному тексті з експресивною метою, воно надає висловленню ексцентричності.

Ist das Rauchverbot ein Flop?

Tatsache ist: Das neue Nichtraucherschutzgesetz gilt inzwischen in fast jedem Bundesland (in Saarland und Rheinland-Pfalz). Tatsache ist aber auch: Es gibt plötzlich gesetzliche Ausnahmen, Rauch-Rebellen und Trickserien. Wird das Anti-Qualm-Gesetz zum **Flop**? (Bild-Bundesausgabe, 14. Februar 2008.–Nr. 38.– S. 6.)

Отже, неологізм-запозичення **Flop** (engl.) означає в німецькій мові Misserfolg (невдача) набуває в контексті особливої експресії, привертає увагу реципієнта до висловлення, надає йому новизни, підсилює актуальність. Нечастотність його вживання ще більше підсилює його виразність та ексцентричність. Завдяки йому висловлення стає експресивно-емоційним та оцінним.

Jubiläum bei MV Event

"**MV Event**" die gemeinsame Konzert- und Veranstaltungsagentur von unserer Zeitung, Antenne Mecklenburg-Vorpommern, Nordkurier und Ostsee-Zeitung, feiert ihren 10. Geburtstag. Inzwischen hat die Agentur über 1300 Veranstaltungen, davon rund 400 Konzerte, mit mehr als einer Million Besucher in MV organisiert, wie Geschäftsführerin Martin Hildebrandt bilanziert... (Schweriner Volkszeitung, 1. Juli 2008.– S. 4).

У цьому тексті неологізм **MV Event** (engl.) вживається в ролі інтенсифікатора висловлення.

Отже, у текстах інформаційно-експресивного підтипу газетно-публіцистичного стилю використовується ряд неологізмів (як німецьких, так і англійських), в тому числі аббревіатур, які виступають яскравими експресемами, за допомогою яких висловлення набуває емоційно-оцінного змісту.

Експресивно-публіцистичний підтип характеризується наявністю духовно-емоційного образу мовця (міркування, звернення до читача). Такі тексти пронизані особистим авторським ставленням. А для передачі експресії добираються стилістичні засоби, зокрема новуми, в тому числі антропоніми, що позначають значущі реалії, напр.:

Poldi – der Star auf der Fanmeile

"Lu-lu-lu, Lukas Podolski!" und "**Poldi**, du Fußballgott!" rufen die Fans. Der dreifache EM-Torschütze ist der unumstrittene **Star** auf der Berliner Fanmeile vor dem Brandenburger Tor. "Gebt mir ein H", ruft "Prinz **Poldi**" vom Laufsteg aus in die Menge, "gebt mir ein U, ein M, ein B, ein A – und aus Zigtausenden Kehlen klingt es "Humbahumbahumbatätärää..." (Schweriner Volkszeitung, 1. Juli 2008.– S. 21).

Nach der EM-Party flogen Steine

Wieder Randalen in Schwerin Verbot für **Public-Viewing**?

Während in Berlin und in anderen Großstädten Hunderttausende das Finale der Fußball-EM friedlich feierten, flogen in Schwerin Steine und Flaschen. Jetzt wird sogar ein Verbot von **Public-Viewing** Veranstaltungen diskutiert. Es sah alles nach einem friedlichen Fußballfest aus. Etwa 7500 Menschen sahen in Schwerin auf den beiden Großbildleinwänden auf dem Markt und auf der Freilichtbühne das Endspiel der Europameisterschaft. Doch dann kam es in den frühen Morgenstunden zur Eskalation der Gewalt. Die 0:1 Niederlage der Deutschen war gerade eine Stunde alt, da flogen auf dem Marienplatz die ersten Flaschen. Nachdem die Polizei mit 70 Beamten versuchte, die Chaoten von den Straßenbahngleisen abzudrängen, warfen die Jugendlichen Steine und Flaschen... (Schweriner Volkszeitung, 1. Juli 2008. -S. 1).

Inoffizielles Partyranking

Inoffizielles **Partyranking – Tops und Flops** in Davos, ermittelt von Josef Joffe Aktienmärkte – Entkopplung? Welche Entkopplung? Von Josef Joffe Davos – Das Thema ist der Börsencrash Nachricht von WEF – Die Angst vor dem globalen Abschwung geht um. Von Uwe Jean Heuser Bochum Leben im Kampf von Karsten Polke – Majewski eine Stadt steht auf: Weil Nokia sein Werk in Bochum schließen will, hat der Konzern nun eine ganze Region gegen sich... (Zeit, 28. Januar, 2008).

З наведених уривків текстів випливає, що неологізми **Poldi, Star, EM-Party, Public-Viewing, Partyranking, Tops, Flops** та інші використовуються в текстах свідомо з тим, щоб за допомогою образності та оцінної експресії іллокутивно вплинути на реципієнта, привернути його увагу до подій, не залишити байдужим, а також спонукати його зайняти відповідну позицію. Серед цих неологізмів яскраво виділяються неологізми-англіцизми, що є образними стилістемами і виконують в текстах прагматичну функцію.

Репортажний підтип газетно-публіцистичного стилю. Його мета полягає в тому, щоб зробити читача співучасником зображуваного. У цих текстах чітко виступають емоції, а також оцінне ставлення автора до викладеного. Часто в таких текстах використовують неологізми з конотацією розмовності, які виконують роль експресем і загострюють увагу адресата, виконують, таким чином, експресивно-апелятивну та інформативну функції. Напр.:

Starb der Steinzeitmann nach Schädel-Operation?

Forscher untersuchen Skelett von **Müritz-Ötzi**

Eine schmucklose Holzkiste ist die vorerst letzte Ruhestätte für "**Müritz-Ötzi**". Mecklenburg-Vorpommerns Chefarchäologe Detlef Jantzen öffnet den Deckel und gibt den Blick frei auf einen in Sand gebetteten bräunlichen Menschenschädel. "Genau so hat unser Grabungsteam am 5. September 2007 am Südufer der Müritz die Überreste des Steinzeitmenschen aus der Erdkrumme gekratzt", sagt er. Seitdem wird der nach Ansicht von Fachleuten sensationell gut erhaltene Fund sogar mit der Mumie des nur 1000 Jahre älteren **Ötzis** aus Südtirol verglichen ... (Schweriner Volkszeitung, 1. Juli 2008.– S. 8).

Die Geier warten

Es ist ein Jahrestag, den Gordon Brown wohl lieber vergessen als feiern möchte. Der britische Premierminister ist genau ein Jahr im Amt, doch in diesen zwölf Monaten reihte sich ein Unglück an das andere. Nach einer kurzen Phase der Euphorie stürzte Brown soweit ab, dass er mittlerweile als der unbeliebteste Regierungschef des Vereinten Königreichs gehandelt wird. Nicht nur innenpolitisch wirkte der Labour-Chef oft eher tollpatsching als staatsmännisch Angesichts der desolaten Lage blieb es rätselhaft, warum Brown umstrittene Gesetze gegen den Willen vieler in seiner Partei durchdrückte – z. B. die Verlängerung der Haft ohne Anklage für Terrorverdächtige oder ein Embryonengesetz. Nur mit großer Überredungskunst konnte der Chef eine Revolution in der Partei abwenden. "**Die Geier** hatten schon darauf gewartet zuzuschnappen," sagte ein Staatssekretär... (Schweriner Volkszeitung, 26. Juni 2008.– S. 10).

Glamour alter Schule

An so einem Abend, sagt Davis, sei endlich mal egal, was man ständig in den Zeitungen über sein Gewerbe lese. Dass es der Branche schlechtgehe. Dass die Umsätze fielen. Die Musik, sagt Davis, sei vitaler als je zuvor. Er ist 72. Vorgestellt wird er von Motown-Gründer Berry Gordy, 77. Gewidmet wird der Abend Ahmet Ertegun, dem im vergangenen Jahr im Alter von 83 verstorbenen Gründer von Atlantic Records. Man könnte sagen, dass es ein **Glamour**-Abend der ganz alten Schule ist... . Mit der Musikindustrie ist es so eine Sache: Sie lebt vom **Glamour**, den sie sich eigentlich nicht mehr leisten kann ... (Der Spiegel, 2007.– Nr. 8.– S. 174).

З вищенаведених текстів випливає, що неологізми – **Ötzi, Glamour, Geier** (семантичний неологізм) виконують у текстах експресивно-апелятивну функцію. Вони виступають у ролі експресем і привертають увагу читача до викладеного матеріалу. Зазначимо, що неологізм **Ötzi** – аббревіатура (вихідна форма *Ötztal in Tirol, wo im Jahre 1992 die Überreste des Urmenschen "Ötzi" nachempfunden wurden*), розширило сьогодні своє значення і в молодіжній мові означає – Eltern, Supporter.

Неофіційно-інформаційний. Специфіка цього тексту полягає у незвичності повідомлюваного для читача факту. Такі тексти переважно стислі і характеризуються точністю фактологічного матеріалу з емоційно-експресивним забарвленням. Його основний мовний жанр – короткий допис, розповідь, опис. Часто в таких текстах використовуються авторські неологізми з прагматичним аспектом.

Epileptische Anfälle durch HipHop

Immer wieder, wenn sie Songs des jamaikanischen Reggae- und **HipHop**-Sängers Sean Paul hörte, hatte eine 25-jährige kanadische Bankangestellte schwere Krampfanfälle erlitten. Auch der Test im Labor der US-Mediziner fiel entsprechend aus: Die junge Frau hörte Sean Pauls Hit "Temperature" auf ihrem iPod – und kurz darauf schlug die Krankheit dreimal zu. "Da die Anfälle offenbar durch die Musik ausgelöst wurden, war dies eine interessante Gelegenheit, uns das Gehirn der Patientin näher anzuschauen", erklärt der Neurochirurg Ashesh Metha, der die Patientin operiert hat... (Spiegel, 2008.– Nr. 6. – S. 114).

Back to Basic

Die Schwarz-Unternehmensgruppe (Lidl, Kaufland) ist mit dem Versuch, die Biosupermarktkette **Basic** zu übernehmen, endgültig gescheitert. Nach Protesten von Lieferanten, Kunden und **Basic-Gründern** ziehen sich die Lidl-Eigner vollständig aus dem Aktionärskreis der Münchner Basic AG zurück. **Basic-Vorstandschef** Josef Spanrunft will nun mit den Gründern Georg Schweisfurth und Richard Müller einen moderateren Wachstumskurs verfolgen. Verhandlungen mit alternativen Investoren sind offenbar angelaufen... (Spiegel, 2007.– Nr. 46.– S. 75).

Ein Tag für Boys

Der traditionelle "**Girls' Day**" soll in Baden-Württemberg durch einen "**Boys' Day**" ergänzt werden, bei dem Jungs in klassische Frauenberufe hineinschupfern können. Unter anderem sollen sie dazu motiviert werden, auch Erziehungsberufe zu ergreifen. Denn der Männermangel in Kindergärten und Grundschulkollegien gilt als eine der Ursachen für das Schulversagen von Jungen. (Spiegel, 2008.– Nr. 6.– S. 4).

З вищенаведених текстів випливає, що неологізм **HipHop** (HipHop oder Hip-Hop ist ein musikalisches Genre, eine Haltung und eine Bewegung, die als Jugendkultur für das Ende des 20. Jh-s prägend war. Dieses Wort entstand in den USA) виконує в тексті роль експресивної лексеми з яскраво вираженим характерологічним потенціалом, тому що ще не втратила своєї новизни. Таким є також англійський неологізм **Basic**, що привертає увагу реципієнта і служить засобом задоволення естетичного почуття як автора, так і адресата. Аналогічними є неологізми "**Boys' Day**" та "**Girls' Day**", що виконують у тексті емоційну та естетичну функції.

Таким чином, розглянувши нові лексичні одиниці у газетно-публіцистичному стилі мовлення, зокрема у інформаційно-експресивному, експресивно-публіцистичному, неофіційно-інформаційному та репортажному підтипах, доходимо висновку, що неологізми, серед яких домінуючими є англіцизми, використовуються у даних підтипах текстів не з мовною економією, а з прагматичним аспектом – вплинути на адресата, зумовити його висловити своє оцінне ставлення. Вони ексцентричні, оскільки за їх допомогою відображається соціальна психологія людей. Доцільність вживання цих інновацій зумовлена лінгвістичними та екстралінгвістичними факторами. Ряд лексичних одиниць поповнили уже словниковий склад сучасної німецької мови, інші проходять ще стадію апробації.

Література: 1. Конопацька Я. О. Семантична неологія в сучасному французькому медіадискурсі // АКД філол. наук. – К., 2005. – 20 с. 2. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. – 143 с. 3. Турчин М. М. Експресивно-оцінна конотація неологізмів німецької мови в газетно-публіцистичному стилі // Науковий Вісник. Германська філологія. Вип. 155. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 72-85. 4. Турчин М. М. Неологізми у сучасній німецькій мові // Міжнар. наук. конф. "Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи" 25-26 травня 2006 р. Тернопіль, 2006. – С. 111-113. 5. Ehmman H. Oberaffengeil. Neues Lexikon der Jugendsprache. – Verl. C. H. Beck, München, 1996. – 159 S. 6. Groß H. Einführung in die germanistische Linguistik. – 2. Aufl. – München: Indicium - Verl., 1990. – 268 S.

ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛИЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ СО СТРУКТУРНОЙ МОДЕЛЬЮ V + Adv + Prep + θ (на матеріалі ФЕ с глаголом go)

Елена Угарова

Владимирский государственный университет
(Владимир, Россия)

Базовой лингвистической концепцией нашего исследования является теория А.В. Кунина, разработанный им метод фразеологической идентификации [2: 38] и терминология, а также предложенное ученым определение фразеологической единицы как устойчивого сочетания слов с полностью или частично переосмысленным значением [1: 210].

В данном исследовании ставится цель описания особенностей структурно-семантической организации одной распространенной английской модели трехкомпонентных фразеологизмов с глаголом *go*. «При исследовании фразеологии, – отмечал А.В. Кунин, – целесообразно включить в параметрическое описание также изучение строения фразеологизмов, так как без этого нельзя изучать их свойства» [2: 105]. Вслед за А.В. Куниным, мы считаем, что отсутствие порождающей модели для генезиса фразеологической единицы совсем не означает, что в области фразеологии моделирование невозможно. Фразеологическое моделирование – это лингвистическая реальность, обладающая специфическим характером и отличная от моделирования переменных сочетаний слов, по мнению современных ученых.

В ходе структурно-семантического анализа исследуемых фразеологических единиц мы также руководствуемся новейшими работами профессора Т.Н. Федуленковой, посвященными проблемам структурно-

семантической организации фразеологических единиц [5: 62, 130], проблемам национально-лингвистической специфики фразеологических трансформаций [6: 9], а также проблемам выявления признаков системности английской фразеологии [4: 39].

Для достижения поставленной перед исследованием цели проводим структурно-семантический анализ избранных для изучения фразеологизмов, принимая во внимание тот факт, что грамматическая модель носит универсальный характер, так как подавляющее большинство фразеологических единиц образовано по грамматическим моделям словосочетаний и предложений.

С целью упорядочения графического изображения вычлененных грамматических моделей исследуемых фразеологизмов используем традиционную латинскую символику, усовершенствованную и дополненную специфическими символами в ходе сопоставительных лингвистических исследований (о введении символа θ в метаязык лингвистики для обозначения альтернанта см.: [3: 106]).

Структурно-грамматический анализ избранного участка английской фразеологии позволяет утверждать, что наиболее распространенной трехкомпонентной моделью глагольных фразеологизмов с компонентом *go* является модель: V + Adv + Prep + θ , т. е. трехкомпонентная предложная структурная модель с константно-вариантно-переменной зависимостью компонентов. О распространении в языке исследуемой модели говорит тот факт, что она объединяет 20% исследуемых фразеологических единиц.

Посредством структурно-семантического анализа фразеологических единиц этой модели выявляем, что большая их часть подвергается различным видам лексической вариантности, а именно:

1) вариантность глагольного компонента:

go/ get/ run away with something (not fml) – верить (в идею), полагать; *go/ get along with something/ somebody* – продвигаться, иметь успех в чем-л.; *go/ come/ away with something* – покинуть место или мероприятие с (чувствами, воспоминаниями); *go/ come/ get back to something* – возвратиться к прежнему состоянию, теме разговора и т.п.; сравним, например:

While my typewriter is being repaired, I shall have to go back to writing letters by hand. (Courtney 1983: 243).

I think it's time to come back to the most important question: who is to pay for the new building? (Courtney 1983: 89).

I woke early, but couldn't get back to sleep. (Courtney 1983: 212).

2) вариантность адвербиального компонента:

go back to something/ go down to something – простираться (вдаль), иметь историю, ретроспективу; *go across to something/ go over to something* – изменить взгляды, мнение, приверженность; сравним, например:

A leading politician went across to the other party, and is now trying to be elected as its leader. (Courtney 1983: 241).

Many people have gone over to believing in world government. (Courtney 1983: 257).

3) вариантность предложного компонента:

go down to something/ go down with something – утонуть в чем-л.; go overboard about something/ someone / go overboard for something/ someone (*not fml*) – быть в восторге, безумно увлекаться, помешаться на ком-то; например:

Many teachers have gone overboard about the new methods without considering their worth. (Courtney 1983: 257).

Grace has really gone overboard for that red-haired boy! (Courtney 1983: 257).

Фразеологизмы данной модели обладают развитой сетью (а) синонимов и (b) вариантов:

(a) go on at somebody / be after somebody / be at somebody / be on at somebody / be onto somebody / get after somebody / get at somebody / get onto somebody / keep after somebody / keep at somebody / keep on at somebody (*not fml*) – бранить кого-л.; приставать, клянчить;

(b) go on for something / get along for something / get on for something – приближаться (о времени, дате, количестве):

It's going on for midnight, let's go to bed. (Courtney 1983: 254).

It's getting along for midnight, let's go to bed. (Courtney 1983: 211).

It's getting on for midnight, let's go to bed. (Courtney 1983: 221).

Специфической чертой фразеологических единиц структурной модели V + Adv + Prep + θ является их полисемантическая:

e.g.1: go over to something / somebody – 1) пройти расстояние, переплыть воду по направлению к чему-л. (место); 2) подойти к кому-л. для разговора; 3) (о радио) вести прямое включение из другого места; 4) выбирать что-л. другое, сменить предпочтение; 5) перейти в другую группу, сменить веру;

e.g.2: go down to something – 1) спускаться куда-л. (место); 2) простираться вдаль; 3) понизить (уровень); 4) исполнять на более низкой ноте; 5) утонуть, затонуть где-л.; 6) покинуть университет или город ради менее значительного места; 7) быть подавленным чем-л.;

e.g.3: go in for something – 1) зайти в помещение (для чего-л., с какой-л. целью, на какое-то время); 2) попытаться выиграть (что-л. в соревнованиях); 3) проявлять интерес к чему-л.; 4) поставить цель (о работе); 5) выбирать, предпочитать что-л., наслаждаться чем-л.

Немногие из фразеологизмов рассматриваемой модели являются моносемантическими:

go off into something – начинать что-л. делать или приступить к чему-л.; go through with something – заканчивать; доводить до конца; go on for something – приближаться о времени или дате; go ill with somebody – оказаться неудачным, неблагоприятным для кого-л.; например:

I'm sorry to hear that the examination went ill with you; will you try again? (Courtney 1983: 249).

Результаты структурно-компонентного анализа позволяют заключить, что наиболее распространенная структурная модель изучаемого фразеологического сегмента с глаголом go представлена следующей трехкомпонентной структурой: V + Adv + Prep + θ . Кроме того, развитая вариантность, синонимия и полисемия ФЕ данной структурной модели, наличие в ней альтернанта (θ) – все это свидетельствует о сравнительно невысоком уровне устойчивости изучаемых фразеологических единиц и невысокой степени их абстракции.

Как перспективу изучения единиц избранного фразеологического участка отметим следующие аспекты исследования:

1) дальнейшее грамматическое структурирование фразеологических единиц с компонентом *go* с целью поиска других частотных структур и

2) определении наиболее частотных структурных моделей исследуемых ФЕ в различных видах речевых ситуаций.

Литература: 1. Кунин А.В. Английская фразеология: Теоретический курс / А.В. Кунин. – М.: Высш. шк., 1970. – 344 с. 2. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. 2-е изд., перераб. / А.В. Кунин. – М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. – 381 с. 3. Федуленикова Т.Н. Изоморфизм и алломорфизм в германской фразеологии (на материале английского, немецкого и шведского языков): Дис. ... д-ра филол. наук / Т.Н. Федуленикова. – Северодвинск, 2006. – 544 с. 4. Федуленикова Т.Н. Лекции по английской фразеологии библейского происхождения: учебное пособие / Т.Н. Федуленикова. – М.: Издательский дом Академии Естествознания, 2014. – 146 с. 5. Федуленикова Т.Н. Сопоставительная фразеология английского, немецкого и шведского языков: курс лекций / Т.Н. Федуленикова. – М.: Издательский дом Академии Естествознания, 2012. – 220 с. 6. Федуленикова Т.Н., Адамия З.К., Чабашвили М. Фразеологическое пространство национального словаря в сопоставительном аспекте: монография / Т.Н. Федуленикова, З.К. Адамия, М. Чабашвили. – М.: Издательский дом Академии Естествознания, 2014. – 140 с.

О ВЗАИМООТНОШЕНИИ ОСНОВНЫХ ТЕРМИНОВ ЛИНГВИСТИКИ ТЕКСТА

Татьяна Федуленикова

Владимирский государственный университет

(Владимир, Россия)

Как термин слово «текст» обычно используется во многих областях лингвистики и стилистики и в литературной критике, но дать определение этому термину так же нелегко, как и отграничить его от дискурса. С этимологической точки зрения слово «текст» ведет свое начало от метафорического использования латинского глагола *textere*, предполагая ряд последовательных предложений или высказываний, «переплетенных» структурно и семантически. Это существительное обычно используется в лингвистике и стилистике для обозначения последовательной группы предложений или высказываний, которые образуют единство по причине их лингвистического единства (связи) и семантической когерентности (последовательности), например: статья, поэма, публичная лекция, проповедь, рецепт, анекдот и т.д. Тем не менее, текст может состоять только из одного предложения или высказывания, например, вывеска или дорожный знак (вход, стоп), которое само по себе является семантически завершенным и прагматически привязанным к определенной ситуации.

Существуют и до некоторой степени размытые трактовки, в которых под текстом понимается «объединенная смысловой связью последовательность языковых знаков» [1: 9].

Напомним, что в своей системной функциональной грамматике Майкл Халлидей представляет текстуальную функцию как одну из трех главных метафункций, или компонентов языка [6: 99], которая имеет непосредственное

отношение к тому, как язык выстраивается как текст, устанавливая связи сам с собой и с ситуацией.

Разумеется, лингвистическое единство (связь) и семантическая когерентность, упомянутые выше, это не единственные характеристики, которые делают текст тестом, хотя они и являются самыми важными. Не случайно Роберт Богранд и Вольфганг Дресслер выделяют еще несколько критериев такого феномена, который они называют текстуальностью:

- интенциональность – наличие плана или цели,
- приемлемость – наличие какой-либо пользы для реципиента информации,
- ситуационность – относительность к контексту,
- информативность – степень наличия новой информации,
- интертекстуальность – наличие отношений с другими текстами (см. тж. [7: 542-543]).

Следовательно, текст может быть извлечен из своего непосредственного окружения и реконтекстуализирован, или повторно изучен в контексте. М. Халлидей подчеркивает также важность общей структуры текста, его формы, которая ему присуща как представителю определенного жанра, а также специфической тематической структуры, т.е. всех тех средств, которыми он обладает для освещения и фокусировки информации.

Так как эти критерии являются наиболее важными для письменного средства общения, то текст очень часто определяется в терминах письменного или печатного материала и в традиционной литературной критике часто используется в качестве синонима к словам «книга», «произведение». В настоящее время значение слова расширено до обозначения сценария, смс-сообщения, и даже телесной информации – тело как текст [9: 420].

Кстати, некоторые аналитики дискурса, Мальком Култард [2: 39], например, пытались закрепить термин «текст» за письменным языком и применяли его для обозначения устной коммуникации, диалога или монолога. Но в настоящее время слово «дискурс» очень часто используется в исчерпывающем смысле для обозначения всех тех аспектов ситуации или контекста коммуникации, а не только для сообщения, письменно либо устного, а также для обозначения отношений между адресатом и адресантом. В этом смысле дискурс будет обозначать текст, сопоставимый со словом «сообщение» [10: 157]. Отсюда следует, что проповедь можно рассматривать как дискурс, включающий осознание говорящим присутствия аудитории, а также содержащий текст, написанный для устного предьявления.

Вместе с тем очевидным является тот факт, что термин «дискурс» часто используется довольно свободно для обозначения вида речи, либо устной, либо письменной, и в таких устойчивых фразах, как тип дискурса, например, он явно синонимичен выражению «тип текста» в том самом смысле, в каком последнее используется в лингвистике текста.

Интересно, что некоторые специалисты по лингвистике текста [3: 287] усмотрели отношения между текстом и дискурсом в терминах глубокой vs поверхностной структуры, или абстрактной vs конкретной структуры: текст

как абстрактная базовая лингвистическая единица, декларированная или реализованная в качестве дискурса в вербальных высказываниях.

Однако в нарратологии и стилистике текст рассматривается некоторыми исследователями в совершенно противоположном смысле (см.: Р. Фаулер) [5]. Текст в этом смысле трактуется как эквивалент термина Жерара Жене *recit* (являющийся сам по себе переводом формалистского термина *sjuzet* – сюжет). *Recit* или *текст* относится в данном случае к поверхностной структуре нарратива, актуальной последовательности изложенных событий в противопоставлении к возможному хронологическому порядку, глубинной структуре.

Подчеркнем, что с лингвистической точки зрения, именно на поверхностной структуре реализуются признаки связи, такие как соотнесенность, связность, лексическая эквивалентность, дополняющие то, что иногда называется текстурой в системной функциональной лингвистике.

Слово «текстура» имеет тот же корень, что и слово «текст», означая буквально «переплетение ниток в ткань», и употребляется в метафорическом смысле в приложении к тексту для обозначения не только общих, но и идиолектальных признаков: выбор стиля, который отличает один текст от другого, например, разные виды и интенсивность образа, и приемы риторики. Текстуру следует отличать от текстуальности в том смысле, что текстуальность – это характеристика всех текстов, а текстура – это характеристика индивидуальных текстов.

Иногда слово «текстура» используется некоторыми литературными критиками для описания условного языка и образности, результирующей из иконических попыток передачи явлений, ассоциируемых с пятью чувствами посредством ряда приемов. Питер Стоквел идет дальше и рассматривает текстуру не просто как материальную сторону литературы, но и как ментальную и креативную включенность читателя [8: 47].

Что касается литературной теории пост-структурализма, то текст и текстуальность имеют в ней более размытое значение и приближаются к идеям интертекстуальности. Этимологические значения переплетения оживляются в понятиях, что все понимание есть текстуальное в том смысле, что слова связываются друг с другом в своих ассоциациях в бесконечном континууме, а также в смысле, что процесс интерпретации включает наше чтение текста во взаимодействии с построением самого текста и с нашим чтением других текстов, которые сами по себе взывают к жизни другие тексты, и так до бесконечности. В общем, как утверждал Жак Дерида, ничего не существует вне текста. В семиотических терминах любая культурная форма есть текст. Таким образом, традиционная автономия текста является нарушенной. То же самое встречаем в аффективной стилистике Стенли Фиша [4: 123] и в современной когнитивной лингвистике: текст – это не объект, это опыт или процесс, создаваемый читателем.

В заключение отметим, что с точки зрения современной теории постмодернизма, отношения между текстом и текстуальностью и даже историей и истиной не являются однозначными.

Библиография: 1. Алефиренко Н.Ф. Тест и дискурс: учеб. пособие для магистрантов / Николай Ф. Алефиренко, Марина А. Голованева, Елена Г. Озерова, Ирина И. Чумаков-Жунь. – М. ФЛИНТА: Наука. – 2012. – 232 с. 2. Coulthard M. An introduction to discourse analysis / Malcolm Coulthard. – London: Longman. – 195 p. 3. van Dijk T.A. Philosophy of action and theory of narrative / Teun van Dijk // *Poetics*. – 1976. – № 5. – P. 287-338. 4. Fish S.E. Literature in the reader: affective stylistics / Stanley Fish // *New Literary History*. – 1970. – P. 123-162. 5. Fowler R. Linguistics and the novel. Methuen / Roger Fowler. – 1977. – 145 p. 6. Halliday M. An introduction to functional grammar (revised by C. Matthiessen) / Michael Halliday. – London. – 2004. – 700 p. 7. Malmkjaer K. Text linguistics / Kirsten Malmkjaer // *The Linguistic Encyclopedia*. – London and New York: Routledge. – 2004. – P. 540-552. 8. Stockwell P. Texture: a cognitive aesthetics of reading / Peter Stockwell. – Edinburgh University Press. – 2012. – 216 p. 9. Wales K. A Dictionary of Stylistics / Katie Wales. – London: Longman: Pearson Education Limited. – 2011. – 478 p. 10. Widdowson H.G. Discourse analysis: a critical view / Henry Widdowson // *Language and Literature*. – 1995. – № 4. – P. 157-172.

URGENT ISSUES OF LINGUO-PRAGMATICS IN BUSINESS PHRASEOLOGY

Tatiana Fedulenkova, Maria Grekhova, Julia Smirnova, Yelena Ugarova

Vladimirsky State University

(Vladimir, Russia)

On having opened *the Oxford Dictionary of Current Idiomatic English* at page 318, you will find the entry *the Iron Curtain* defined as 'the Westernmost boundary of the group of Eastern European states politically and economically dominated by the Soviet Union'. The definition is followed by an exemplification which is worth quoting: "I just wanted to record my personal conviction that one should meet writers and scholars from behind *the iron curtain* whenever possible" [3: 318]. We are quoting this utterance because it emphasizes the fact that peoples' aspiration to communicate with one another is the most natural and everlasting thing in the world, irrespective of time and place. We are of the opinion that the peoples on both sides of the iron curtain, both east and west, have lost a great deal since the time it was erected, even though we have been living in the post-communist world for more than two decades and the iron curtain in the meaning of 'barrier thought of as hindering or preventing the free exchange of ideas, information, etc., between communist controlled countries and the rest of the world' [7: 241] no longer exists. Establishing mutual understanding between eastern and western peoples and countries is the urgent issue of the day.

Extending business and financial relationship is, no doubt, extremely helpful in this respect. This is what the peoples of the world are after on the one hand. And on the other hand people of business and finance are supposed to have a good command of the English language, which is universally considered the most practical means of communication. That is why the relevance of socio-cultural knowledge cannot be overestimated. When the students study foreign languages they come closer to understanding both other peoples and themselves.

To improve his or her understanding of native speakers or writers, a student of ESP must take into consideration not only the primary nomination signs of the language but the secondary nomination signs as well, the most common being idioms and other types of phraseological units [5: 86]. This is particularly important in domain-specific language teaching to students of business and finance. The

problem is that phraseology is ambiguous in its nature, i.e. it is characterised by different degrees of divergence of form and meaning [1: 9]. The meaning of an idiom is not the sum of its parts. For instance, such familiar everyday word combination as *to ring to the market* in the field of business and financial communication has little if anything to do with actual 'ringing to the market'. As a matter of fact, the meaning of this idiomatic expression is understood by businessmen in the following way: 'to influence the rate of securities'. And the combination of such common everyday words as *a drug on the market* does not serve to denote the fact that marihuana, or hashish, morphine, cocaine, heroin or any other kind of opiate is available, but it serves as an economics term used in trade to name goods on the market for which there is no demand [10: 63], some goods that find no customers [6: 139], etc.

Learners, who are faced with a well-defined domain in the foreign language, need to be taught, that vagueness and ambiguity is likely to decrease in the case of international idioms, i.e. those having equivalents identical in form and meaning in other languages of the world, such as *money laundering*, 'the process by which the illegal source of proceeds is concealed by means of financial transactions or any other means to make it appear legitimate', for which the Russian equivalent is: *отмывание денег*.

But in business and finance, such ambiguity may lead to misunderstandings, which may sometimes have very serious consequences. That is why awareness of the important differences between one's own culture and other cultures has become a growing issue in fields such as Business English.

As it was reasonably pointed out [4: 25], it is a misconception that the ESP teacher ought to be an expert in subjects of business, economics or finance. As a matter of fact, domain-specific language teachers, do not teach the fundamentals of economic theory, nor business strategies, nor perfect management practice. Learners with limited experience who need to get information in those spheres of knowledge have to seek it from other sources. In an approach that focuses on the learner's professional knowledge and experience the language teacher's task is to train the students of business and finance to communicate in English about the subject they are specialized in.

Business English, like other registers in given domains, involves a certain amount of specific terminology. What puzzles beginners is being unable to decipher the meaning of a financial, economic or business term because it is of idiomatic origin. Examples:

gravy train, meaning *inf. disappr.* 'a business or activity where people can make money or profit without much effort' [8: 239],

sleeping partner, meaning 'a person who invests money in a business and has a right to a share of profits but does not work in it' [11: 392],

grey wave, meaning 'a company that is thought to be potentially profitable and ultimately a good investment, but that is unlikely to fulfil expectations in the near future; the fruits of an investment in the present should be available when the investor has grey hair' [9: 160],

the original maturity, meaning 'the length of time from the opening agreement to the final repayment date' [9: 218],

to be in the black, meaning 'to be in credit' as in the statement: "After making losses for the last six years, we *are at last in the black*" [6: 21].

The antonymous idiomatic expression *to be in the red*, meaning 'to have an overdraft, to be in debt' is frequently used in the sphere of economics and finance. It is also used in written correspondence as well as in oral communication, occurring both in professional settings and casual conversations, e.g. "Oh, dear, I am overdrawn again. I hate *being in the red*."

For business and finance students it is interesting to know that the idiom originated in the banks' custom of showing the amount overdrawn in red type; overdrafts are shown in black today [6: 7].

Consequently, the ultimate *practical aim* of teaching a foreign language is to help students to acquire complete mastery of the form and content of the language, so that they can fully and freely communicate using vocabulary items, idiomatic phraseology, grammatical constructions and finance and banking terminology, especially of idiomatic character, correctly and appropriately.

The *educational aims* of teaching a second language involve developing the student's cognitive abilities [2: 409] and intellect. Foreign language teaching also promotes students' general educational and *cultural* growth by increasing their knowledge of foreign countries.

The English language is full of pitfalls for the foreign student – bizarre spelling, illogical rules of grammar [6: 308] – but the most common problem lies in understanding and using the vast array of idioms. And it is English phraseology that makes the student advert to British customs and traditions, legends and beliefs, historical events and public figures, literary works and cultural and educational issues.

So, the three aims of teaching a foreign language – practical, educational and cultural – are inseparable as they are realized in the students' obtaining a new code for receiving and conveying information. At the same time, they gain a deeper insight into the nature and functioning of the English language as a social phenomenon. And this insight is sure to provide intercultural competence and help the participants of communication to avoid communicative failures and meeting the pragmatic requirement of a particular discourse.

Bibliography: 1. Alefirenko N., Dekatova K. The Role of Cognitive-Semiological Paradoxes in Formation of Phrasemes as the Indirect-Derivative Signs / Nikolay Alefirenko, Kristina Dekatova // *Cross-Linguistic and Cross-Cultural Approaches to Phraseology* / Ed. T. Fedulenkova. – Arkhangelsk, Aarhus. – 2009. – P. 5-12. 2. Baranov A., Dobrovolskij D. Cognitive Modelling of Actual Meaning in the Field of Phraseology / Anatolij Baranov, Dmitriy Dobrovolskij // *Journal of Pragmatics*. – Amsterdam, 1996. – № 25. – P. 409-429. 3. Cowie A.P., Mackin R., McCaig I.R. *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English* / Anthony P. Cowie, Ronald Mackin, Isabel R. McCaig. – V.2: Phrase, Clause & Sentence Idioms. – Oxford: Oxford University Press, 1984. – 685 p. 4. Ellis M., and Johnson C. *Teaching Business English* / Mark Ellis, Christine Johnson. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 237 p. 5. Fedulenkova T. N. Phraseological Units in Discourse: Towards Applied Stylistics by Anita Naciscione, 2001. Riga: Latvian Academy of Culture, pp. Xi + 283: Book Review / Tatiana Fedulenkova // *Language and Literature* 12 (1). – London, 2003. – P. 86-89. 6. Gulland D.M., Hinds-Howell D.G. *The Penguin Dictionary of English Idioms* / Daphne M. Gulland, David G. Hinds-Howell. – Harmondsworth: Penguin Books Ltd, 1994. – 308 p. 7. Hornby A. S., Gatenby E. V., Wakefield H. *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* / Albert S. Hornby, Edward V. Gatenby, Henry

Wakefield. – London: Oxford University Press, 1970. – 1200 p. 8. Murthy M. (Ed.). Longman Business English Dictionary / Ed. Michael Murthy. – Harlow: Pearson Education Ltd, 2007. – 594 p. 9. Oxford Dictionary of Finance and Banking: From international to personal finance. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 378 p. (ODOFAB) 10. Seidl Jennifer, McMordie W. English Idioms and How to Use Them / Jennifer Seidl, Wallace McMordie. – Oxford: Oxford University Press, 1983. – 268 p. 11. Tuck A. Oxford Dictionary of Business English / Allene Tuck. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 491 p.

НАРАТИВНИЙ ПРЕЗЕНС СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Леся Шкурашівська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Аналіз лінгвістичного часу як елемента, що структурує рамки дискурсивного простору, базується на традиційному розмежуванні *discours/récit* [1, с. 272]. Така опозиція опирається на фундаментальну відмінність – абсолютний чи відносний характер часової референції. Якщо актуалізовані процеси співпадають з ситуацією висловлення, то їх позначення абсолютне і співпадає з моментом висловлення; висловлювання при цьому належить дискурсу. І навпаки, якщо процеси повністю відірвані від ситуації висловлення, позначення часу відбувається відносно внутрішньої хронології самого тексту, і ми входимо в область розповіді. Обидва типи часової актуалізації супроводжуються достатньо стійким використанням часових форм. При цьому склалися дві стійкі системи для обох планів: перша групується навколо *présent*, інша – *passé simple*. Такі системи базуються на теорії Е. Бенвеніста про два плани висловлювання – план повідомлення (*plan du discours*) та історичний план (*plan de l'histoire*). Історичний план ніби усуває особистість мовця. Тут ніхто не говорить; здається, що події відбуваються самі по собі. Третя особа в цьому плані не протиставляється ніякій іншій особі. *Plan du discours*, навпаки, передбачає мовця і слухача, передбачає намір першого впливати на другого.

Часова транспозиція – це спосіб змінювати стиль, відновити увагу. Глибока розумова потреба керує таким вживанням теперішнього: інстинктивна тенденція зменшити дистанцію, яка нас відділяє від минулого, наблизити минуле до нас. Таку функцію виконує наративний (історичний) презенс.

Саме тому транспозиція теперішнього в минуле створює певний стилістичний ефект, мета якого оживити розповідь, надати їй жвавості і драматичності, передати події так, ніби вони відбуваються в реальності [6, с. 54]. Наративний презенс вживається, щоб передати минулі події в термінах метафоричної нейтралізації відстані, яка розділяє минулу і теперішню епохи [4, с. 119].

Теперішній час замість минулого передає “емоційну актуалізацію”: *Mon cheval bondissait sur leur surface, et, lui lâchant la bride, je le laissais franchir l'espace dans un galop effréné, bercée par le bruit sourd de ses sabots qu'amortissait un épais tapis d'herbes, sans m'occuper de rien et rêvant profondément. Soudain j'entends derrière moi des cris inarticulés, et au moment où*

je me retourne, je me sens tirer par la manche de ma veste : c'est un Mongol de l'escorte qui s'est lancé à ma poursuite [7, с. 23].

Форма теперішнього часу може застосовуватися до плану минулого при суб'єктивному зміщенні перспективи часу. У цьому випадку вона служить для зображення минулих фактів, які ніби відбуваються в момент мовлення перед очима слухача чи читача. Саме широкий контекст дає можливість такого вживання, коли у висловленні вже явно визначився план минулого.

Наративний презенс в риторичному мистецтві відповідає фігурі *gipotipozu* (ярка виразна фігура), яка представляє факт живим прямим способом, що відбувається перед очима читача [5, с. 423]. Подібну думку зустрічаємо в теорії Анрі Фрея, який розрізняє:

- *Семантичну транспозицію* (перехід від однієї семантичної значущості до іншої) – *présent-passé* під впливом системи;
- *Семантичну експресивність* (фігура) – *présent historique* тільки в мовленні [3, с. 123].

Семантичну транспозицію не потрібно плутати з фігурою. Фігура являється експресивним способом вираження. Вона утворюється шляхом свідомої асоціації двох значущостей, а саме першопочаткової значущості (прямий смисл) і похідної від неї (фігуральний смисл). У фігуральному вираженні обидві семантичні значущості (прямий чи переносний смисл) більш чи менш імпліцитно асоціюються одна з одною. При семантичній транспозиції постулюється забуття початкового смислу. Функція семантичної транспозиції – полегшити зусилля пам'яті; функція фігурального вираження – задовільнити необхідність в експресивних засобах.

Крім того, потрібно враховувати суб'єктивний фактор, оскільки в дійсності все залежить від наміру мовця. Якщо ми визнаємо, що всяка лінгвістична операція супроводжується оціночним (модальним) судженням – як правило, несвідомим, – яке мовець відносить до неї, то з цієї точки зору можна визначити семантичну транспозицію як правдиве переміщення знака від одного значення до іншого, а фігуру як ігрову перестановку двох значень. Транспозиція – це інструмент на службі граматичного автоматизму [3, с. 220]. Якщо відбувається утворення фігури, то це для того, щоб вразити співрозмовника і підтримати його увагу:

On avançait avec précaution dans le noir. Tout à coup un éclair déchire la nuit et le canon se remet à tirer [7, с. 162]. Тут наративний презенс вживається для того, щоб змусити відчувати прискорення руху чи драматичний характер події; факти менш виразні виражені в минулому часі. Оповідач по ходу своєї розповіді змінює минулий час на теперішній, щоб сильніше зацікавити слухача чи читача. Експресивність теперішнього історичного пов'язана з тим, що воно протиставляється очікуваному логічно минулому часу. Вживання теперішнього історичного відповідає певній інтенсивності спонукальних, афективних образів.

Наративний презенс стирає дистанцію, яка відділяє момент мовлення і час висловлення (*le temps du dit i le temps du dire*) [7, с. 76]. В розповіді, яка описує за допомогою форм минулого часу минулі події, теперішній час

ефектом розриву поєднує деякі такі події з дійсністю і дозволяє читачеві стати їх свідком [8, с. 336]. Цей розрив виділяє важливий елемент на перший план:

Des gosses qui avaient des besoins de gosses. Il ne savait pas leur résister, il leur offrait tout ce qu'ils voulaient. Il ne payait pas ses impôts, ne réglait pas les factures. Aujourd'hui c'est la misère noire [7, с. 48]. Раптова зміна дієслівної форми без зміни часового плану привертає увагу читача, оскільки теперішній час зменшує розрив між минулим і моментом висловлення.

Час – невід’ємний елемент художнього відображення світу, форма існування сюжету, категорія розвитку дії [2, с. 23]. У можливому світі кожного твору створюється свій образ часу. Головною відмінністю часу реального від часу художнього є лабільність останнього, яка виявляється в двох основних аспектах – зміні тривалості темпорального руху аж до довільної зупинки, а також у зміні напрямку його руху. У світі художнього тексту час розвивається за власними законами: у ньому можливий рух прогресивний, регресивний, повторний, паралельний, екстрафабульний (виходить за часові рамки оповіді).

Заміна минулих часів формами презенса індикатива завжди пов’язана з додатковим смисловим і/або емоційним наповненням твору.

Література: 1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с. 2. Обелець Ю. А. Кореляція граматичного та художнього часів: сюжетне теперішнє художнього твору / Ю. А. Обелець // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2007. – № 2. – С. 23–28. 3. Фрей А. Граматика ошибок / А. Фрей. – М. : КомКнига, 2006. – 304 с. 4. Barbéris J. Le français parlé. Variétés et discours / J. Barbéris. – P. : Praxiling, 1999. – 231 p. 5. Bidois R. Syntaxe du français moderne / R. Bidois, G. Bidois. – P. : Editions Auguste Picard, 1968. – 559 p. 6. Rullier-Theuret F. Un romancier à la recherche de son temps: présent en contexte passé et choix narratifs dans *Les voyageurs de l'impériale* / F. Rullier-Theuret // L'information grammaticale. – 2005. – № 1. – P. 40–57. 7. Simon Y. L'amour dans l'âme / Y. Simon. – P. : Editions Grasset, 1978. – 215 p. 8. Wagner R. L. Grammaire du français classique et moderne/ R. L. Wagner, J. Pinchon. – P. : Hachette, 1962. – 640 p.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА І КОГНІТИВНА ПОЕТИКА / СТИЛІСТИКА

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ СТАТУС КОНЦЕПТУ *HORROR*

Ірина Андрєєва

Запорізький національний університет

(Запоріжжя, Україна)

Сучасний етап розвитку мовознавчих студій розглядає мовленнєву діяльність людини на тлі внутрішніх ментальних процесів і визнає мову універсальною формою первинної концептуалізації довкілля та раціоналізації досвіду, скарбницею і виразником апріорного знання про світ [6, с.6]. Як наслідок, протягом останніх десятиліть виникли зовсім нової області мовознавства – концептологічні студії міждисциплінарного ґатунку, зорієнтовані на вивчення динаміки концептів і концептосистем, їх взаємодії, механізмів формування, енергетики впливу, у тому числі сугестивного, в різних дискурсних середовищах [1, с. 53]. Окремої уваги набуло дослідження різних типів дискурсів та когнітивних конструктів, об’єктивованих ними. В цьому ракурсі

вельми *актуальним* представляється запропоноване дослідження, направлене на з'ясування категоріального статусу концепту HORROR.

Безперечним є той факт, що процеси сприйняття й інтерпретації дійсності мовною особистістю регулюються емоціями [4, с.32], які, в свою чергу самі стають об'єктом рефлексії, організовуючись у свідомості індивіда у вигляді індивідуально та колективно обумовлених когнітивних структур знання – емоційних концептів, які здатні отримувати втілення у семантиці мовних одиниць.

До інваріантних властивостей концепту дослідники відносять такі його дефініційні ознаки, як знання, культура, психологія, оцінка, [11]. Відповідно, концепт HORROR можна визначити як «*епістемічне утворення*», що базується на усвідомленні інформаційних витоків знання та досвіду людини та виступає синтезом емпіричної, логічної, гносеологічної, когнітивної видів його діяльності [7, с.13]. Окрім цього, концепт слід кваліфікувати як «*психоментальне утворення*», що уможлиблює його розуміння як продукту свідомості – найвищої форми відображення дійсності в психіці людини [7, с.14]. Виходячи з того, що будь концепт є точкою перетину світу культури та світу індивідуальних смислів, та зважаючи на ту роль, яку національна культура відіграє в житті соціуму, концепт позиціонується як «*етнокультурне утворення*» [7, с.14]. Більш за те, концепт є «*аксіологічним утворенням*», оскільки в ньому фіксуються суспільні уявлення про духовні цінності лінгвоспільноти – погане / хороше, красу / потворність, кохання / ненависть, тощо.

Всі перелічені вище риси та якості в повній мірі притаманні і когнітивним конструктам емоційної концептосфери, зокрема HORROR. Емоційні концепти, загальний корпус яких разом утворює *емотикон*, є «етнічно, культурно зумовленими складними структурно-смысловими, як правило, лексично і/або фразеологічно-вербалізованими утвореннями, які базуються на понятійній основі та включають у себе образ, оцінку, культурну цінність і функціонально заміщують у процесі рефлексії та комунікації однопорядкові предмети, що викликають пристрасне ставлення людини до них» [4, с.29]. Емотивні концепти є важливою частиною концептуальної системи мови, оскільки вони мають пряме відношення до психічних і фізіологічних станів людини, специфіка яких полягає в її здатності реагувати на подразники зовнішнього світу і переносити їх на свій внутрішній світ. Саме це відносить емотивні концепти до когнітивних сутностей *антропоморфного* порядку [6, с.91].

Страх (FEAR), є однією з природних універсальних емоцій, що відображає інстинкт самозбереження і відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності людини [12, с.14-15]. Страх – базова емоція, яка, маючи біологічний вимір, соціально конструюється і набуває відповідних культурних характеристик. Хоч емоція страху і є універсальною, притаманною усім без виключення представникам людства, коли йдеться про культурну маркованість відповідного концепту, мається на увазі факт накладання певних унікальних для тієї чи іншої культури суспільних обмежень на способи емоційної експресії, відповідні ним усвідомлювані та мимовільні дії індивіда, спрямовані на знаходження виходу із створеної ситуації, та вираження реакції на страх специфічними одиницями

національної мови [10, с.5]. Страх в найвищому ступені – *an intense feeling of fear, shock, or disgust* - проявляється як ЖАХ, тобто HORROR.

Окрему наукову проблему становить метамовне найменування концепту (naming). Завдання дослідника полягає в тому, щоб обрати чи найменувати концепт мовою його інтеріоризації (метамовою дослідження) чи мовою його вербалізації, іншими словами – концепт ЖАХУ чи HORROR? Виходячи з того, що концепт представляє собою психо-лінгво-культурний феномен, то, відповідно, його відображення в лінгвокультурі мови – вербалізанта та метамови буде різним [7, с.17]. Через своє ім'я, яке повинно співпадати з домінантою відповідного синонімічного ряду, концепт включається до лексико-семантичної підсистеми мови, і його позиція в цій підсистемі окреслює контури його релевантності для певної лінгвокультурної спільноти. Доцільним буде привести приклад контрастивної доробки С.В. Заїкіної, об'єктом якої став *протоконцепт* ЖАХУ / HORROR – російськомовний концепт СТРАХ та його англкомовний відповідник FEAR [2]. Об'єктом аналізу слугували засоби вторинної номінації, що вербалізують концепт у двох мовах. Дослідниця доходить висновку, що і російське СТРАХ, і англійське FEAR є культурно релевантними. Це проявляється в їх мовній закріпленості на лексичному, фразеологічному і синтаксичному рівнях, у різній кількості й різній семантичній насиченості засобів об'єктивації в обох мовах, а також у специфіці їх синтагматичної сполучуваності, особливостях метафоричного осмислення і пареміологічної інтерпретації. Саме тому, зважаючи на дискурсотвірний статус досліджуваного концепту в дискурсі англкомовної літератури жахів (хорорістиці) правомірним вважається виокремлення імені концепту HORROR. Крім цього, результати контрастивно-компаративних досліджень свідчать про неспівпадіння параметрів профілізації, засобів й обсягу вербалізації та культурної маркованості концептів, що зіставляються.

Опис будь-якого когнітивного конструктору з визначення його категоріального статусу в концептосистемі тієї чи іншої лінгвокультури, що враховує його класифікацію та інтерпретацію у рамках таких бінарних опозицій, як «параметричність» – «непараметричність», «універсальність» – «специфічність», «регулятивність» – «нерегулятивність», «позитивність» – «негативність» [7, с.47].

Ми кваліфікуємо концепт HORROR як *непараметричний*, тобто такий, що профілюється на рівні відчуттів, уявлень і асоціацій і параметризація (вимірювання) якого як абстрактної сутності викликає певні труднощі. За суб'єктом концептуалізації, концепт HORROR є *універсальним* – тобто таким, що відрізняється своєю загальністю та наднаціональним характером та має загальнолюдську значимість. Виходячи із значення терміну універсальність, можна припустити, що відповідні універсальні емотивні концепти, зокрема HORROR, є експерієнціальними каузаторами ідентичних для представників всіх лінгвокультур емоцій, образів та оцінок. Але, треба зазначити, що в універсальному концепті є багато і національного і індивідуально-специфічного, оскільки він з індивідуального особистісного утворення стає надособистісним знанням, а колективне знання, в свою чергу, вносить корективи до змісту особистісного знання [8, с.296].

З позиції прагматики, тобто відношень між знаком (концептом) та інтерпретатором, концепт HORROR є *нерегулятивним*, тобто таким, в змісті якого певні норми поведінки можуть бути встановлені лише опосередковано, тобто відсутня ідея прескриптивності [4, с.89]. Слід зауважити, що регулятивність може бути в певній мірі присутня в прагматичному потенціалі нерегулятивного концепту, але цей компонент тяжіє до своєї актуалізації в дискурсивному середовищі [7, с.51].

З позиції дискурсного втілення дискурс HORROR можна кваліфікувати як *генеративний* концепт для відповідного дискурсу – дискурсу літератури жахів (*horror literature*), тобто центральний концепт для зазначеного типу дискурсу, яких лежить в основі розгортання його змісту та норм [4, с.89-96]. Концепт HORROR генерує ім'я відповідного дискурсу, тим самим, на думку Г.Г. Слышкина, він утворюється в результаті осмислення продуктів попередньої концептуалізації, оформлений як семіотичне утворення (текст, жанр, дискурс) [9, с.10], і тому концепт HORROR класифікується як *метаконцепт (метахтон)*. Концептоодиноці такого типу стають провідними концептами, концепт-ідеями відповідного типу дискурсу, текстовими концептами або «концептуальними домінантами дискурсу» [5].

Отже, результати проведеного дослідження категоріального статусу когнітивного конструкту HORROR свідчать про те, що його слід кваліфікувати як непараметричний універсальний антропоморфний нерегулятивний генеративний концепт, який має дискурсотвірний статус для сучасної англійської літератури жахів (хорорістики). Дискурсивний статус концепту HORROR, параметри та способи організації відповідного дискурсу неодмінно стануть предметом наших подальших наукових розвідок.

Література: 1. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки /О. П. Воробйова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2011. – Т.14. - № 2. – С.53-64. 2. Заикина С. В. Эмоциональный концепт «страх» в английской и русской лингвокультурах (сопоставительный аспект): автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / Светлана Владимировна Заикина. - Волгоград:ВГПУ,2004. – 24 с. 3. Карасик В. И. Институциональные концепты / В. И. Карасик // Vita in lingua : К юбилею профессора С. Г. Воркачева: сборник статей / отв. ред. В. И. Карасик – Краснодар: Атриум, 2007. – С. 87–97. 4. Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н.А. Красавский. – Волгоград: Перемена, 2001. – 495 с. 5. Малышева Е.Г. Русский спортивный дискурс: теория и методология лингвокогнитивного исследования: автореф. дис. доктора филол. наук: спец. 10.02.01 / Елена Григорьевна Малышева. – Омск: ОГУ, 2011. – 47 с. 6. Приходько А.М. Концепты і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 331 с. 7. Приходько А.Н. Концепты и концептосистемы / А. Н. Приходько. – Днепропетровск: Изд-во Белая Е.А., 2013. – 307 с. 8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с. 9. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты / Г.Г. Слышкин. – Волгоград: Перемена, 2004. – 290 с. 10. Шаховский В.И. О лингвистике эмоций / В.И. Шаховский // Язык и эмоции: сб. научн. тр. / Под ред. В.И. Шаховского и др.. – Волгоград: Перемена, 1995. – С. 5-13. 11. Шевченко И.С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике / И.С. Шевченко // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2006. – № 725. – С. 192-195. 12. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals / Anna Wierzbicka. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 349 p.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ *КОХАННЯ* В ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Оксана Баюрчак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

У сучасній лінгвістиці в останні десятиліття особливої актуальності набуває проблема «стать і мова». Не викликає сумнівів те, що чоловіки та жінки суттєво відрізняються за психічними, фізіологічними та комунікативними параметрами [5]. Тому, при вивченні мовної поведінки необхідно враховувати гендерний фактор. Так, у зв'язку зі зростанням ролі гендерних стосунків усе більше вчених обирають вектором свого дослідження вивчення того чи іншого явища не тільки з погляду соціології, історії, антропології, але й з погляду гендерної приналежності, що визначає актуальність і значущість гендерології в сучасному мовознавстві.

В області психолінгвістичних досліджень, найяскравіше проявляється полеміка навколо питання про примат природного чи соціального при дослідженні взаємозв'язків мови та статі. Багато психолінгвістів є прихильниками функціональної асиметрії мозку, яка підкреслює розбіжності спеціалізації функцій півкуль жіночого та чоловічого мозку[4]. Тобто певні відмінності мовлення чоловіків та жінок мають у собі анатомічне підґрунтя, значний вплив мають генетичний багаж особи та її оточення.

Як відомо, жоден із проявів людської психіки не привертав до себе стільки уваги, як кохання. Становлячи невід'ємний компонент духовної культури будь-якого народу, кохання володіє специфічними рисами в тій чи іншій мовній картині світу, в тому числі і французькій. Саме тому, метою нашого дослідження є виявлення та аналіз гендерних особливостей концепту кохання у французькій мовній картині світу. Джерелом дослідження є романи сучасної французької письменниці Анни Гавальди «*Je l'aïmais*» та «*Billie*».

С. Г. Воркачов вважає, що найбільш «гендерним», таким, що відображає соціально-біологічну специфіку статі, є кохання, яке, власне, і породжується статевою диференціацією людей [1, с.189]. На основі творів А. Гавальди можна визначити гендерну специфіку концепту *кохання* у французькій мовній картині світу, яка базуватиметься на аналізі асоціативних реакцій чоловіків та жінок на концепт *кохання*, поглядах щодо суті цього почуття та способів його вербалізації.

Перш за все, про відмінність вияву почуттів у чоловіка та жінки говорить головна героїня роману «*Je l'aïmais*» Хлоя: «*Je ne comprenais pas cet homme qui s'économisait et réfrénait ses élans. Ne rien montrer de peur de se sentir affaibli, je n'ai jamais pu comprendre ça. Chez moi, on se touche et on s'embrasse comme on respire*» [2, с.6]. Героїня говорить про притаманну чоловікам стриманість та закритість, та, водночас, протиставляє цьому образу себе, як представницю жіночої статі, а згодом підтверджує це такими словами: «*Parce que vous n'aimez personne. Vous ne vous laissez jamais aller. Parce que vous n'êtes pas tendre, parce que vous vous taisez toujours*» [2, с.27]. Таким чином проявляється образ суворого та морально сильного чоловіка, який на інстинктивному рівні не звик проявляти найменшої крихти того, що відчуває. Крім того, сам герой

роману П'єр говорить про свою достатньо сувору натуру, притаманні чоловікам небагатослівність та нездатність висловлювати емоції: «Et puis je ne sais pas me faire aimer... Je n'ai pas de charisme, comme on dit. Si j'annonce une augmentation, je prends un ton cassant, si l'on me remercie, je ne réponds pas, quand je veux faire un petit geste, je m'en empêche et si j'ai une bonne nouvelle à répandre, je charge Françoise de cette tâche. Sur le plan du management, des ressources humaines, comme ils disent aussi, je suis une calamité. Une véritable calamité» [2, с.37]. «Брак харизми» у чоловіків, як говорить головний герой, мабуть, пов'язаний із вихованням, що ґрунтується на стереотипних поглядах. Адже змалку хлопчикам насаджують ідею про те, що вони повинні бути сильною стіною для жінок та ніколи не виявляти слабкість. Саме тому, вступивши у доросле життя, вони часто відчують себе некомфортно, як це і описує П'єр.

На противагу П'єру, його кохана Матильда більш відкрита у своїх емоціях. Навпаки, на перше місце вона ставить бажання виявляти свої почуття не залежно від зовнішніх обставин: «Quand je suis avec toi, je veux pouvoir te donner la main dans la rue et t'embrasser dans les restaurants sinon ça ne m'intéresse pas» [2, с. 61]. Тобто жінки діють більш спонтанно, а визначальним фактором їхньої поведінки, як підтверджує героїня, є імпровізація. Цікавим є випадок, коли Матильда навіть написала список того, що хотіла б зробити разом із П'єром. Безліч незначних речей, які свідчили про її велике кохання і бажання прояву його в абсолютно всіх сферах спільного життя: *riquer-niquer, faire la sieste au bord d'une rivière, manger des pêches, des crevettes, des croissants, du riz gluant, nager, danser, m'acheter des chaussures, de la lingerie, du parfum, lire le journal...* [2, с.64]. Необхідно зазначити, що таким прикладом А. Гавальда підтверджує думку про те, що, зазвичай, жінки більш багатослівні, вони наповнюють своє мовлення численними деталями, які є для них є визначальними. Оскільки героїня наводить абсолютно різні приклади, це підтверджує жіночу нелогічність та ірраціональність, в той час коли для чоловіків головним залишається донести суть інформації, яка, зазвичай, підтверджена фактами.

Варто зазначити, що чоловіки та жінки відрізняються ще й поглядами на концепт «кохання». Відомий своїм раціоналізмом, П'єр ототожнює кохання із хворобою: «Je suis tombé amoureux comme on attrape une maladie» [2, с.36]. Він порівнює його із проблемами здоров'я та прагне осягнути причину. Сам герой говорить, що з ним це сталося «sans le vouloir, sans y croire, contre mon gré et sans pouvoir m'en défendre» [2, с.36]. Також, для нього кохання – це помутніння розуму: «c'était un coup de tête, un coup de sang» [2, с.38]. Про кохання свого брата П'єр говорить як про божевілля: «Mais Paul en était fou. Il l'adorait. Un bon garçon qui part à la guerre à cause d'une demoiselle boudeuse, c'est grotesque. On lit ça dans les romans de gare. C'est bon pour les mélés, des histoires pareilles» [2, с.13], а діловий партнер головного героя навіть відмовляється укласти угоду з ним, вважаючи що мати справу із закоханим французом надто небезпечно, оскільки це означає, що розумно мислити він не здатен: «Monsieur Singh dit que vous n'êtes pas concentré parce que vous êtes en train de tomber amoureux et monsieur Singh ne veut pas traiter une affaire avec un

Français qui tombe amoureux. Il dit que c'est trop dangereux» [2, с.48]. Тобто, чоловіки більш практичні у своїх поглядах, вони порівнюють кохання з абсолютно реальними речами і не намагаються поетизувати чи надати якогось надзвичайно високого відтінку цьому концепту.

В свою чергу, жінки мислять більш абстрактно. Так, для них кохання – це найкраще, що може бути у світі: «Tous les hommes sont des nazes et que oui, toutes les femmes sont des morues, mais qu'il n'y a rien de plus beau au monde que ce qui se passe entre un naze et une morue quand ils s'aiment» [3, с.18], це щось сакральне та неосяжне: «Tous les hommes sont menteurs, inconstants, faux, bavards, hypocrites, orgueilleux ou lâches, méprisables et sensuels ; toutes les femmes sont perfides, vaniteuses, menteuses, curieuses et dépravées ; et le monde entier n'est qu'un égout sans fond où les phoques les plus informes rampent et se tordent sur des montagnes de fange ; mais il y a dans ce monde une chose sainte et sublime, c'est l'union de deux de ces êtres si imparfaits et si affreux» [3, с.30], це хороша пригода, казка із щасливим кінцем: «une bonne histoire, surtout d'amour, ça se termine toujours par un mariage à la fin avec des chants, des danses, un tambourin et tout ça» [2, с.21]. В цьому проявляється витонченість їхньої душі, пошук прекрасного, ідеалізація, емоційна чутливість, особливий добір лексики та велике значення деталей. Це говорить також про те, що жінки мають природну потребу у створенні сім'ї та народженні дітей, бути берегинєю домашнього вогнища, вони готові жертвувати, щоб присвятити своє життя сім'ї.

Однак, варто зазначити, що все ж таки можемо знайти асоціації, які є характерними як для чоловіків, так і для жінок. Так, наприклад, їхні думки співпадають у ототожненні кохання із пристрастю: «Je souriais mais en vérité, tant de désir, tant d'énergie me paralysaient» [2, с.65]; «La passion, la passion! Je mettais ça entre hypnose et superstition, moi... Et puis, ça m'est tombé dessus au moment où je m'y attendais le moins. Je... J'ai aimé une femme» [2, с.36], а визначальною обоє вважають довіру: «Je vous aime. Je ne suis heureux qu'avec vous. Je n'aime que vous. Je... Je... Faites-moi confiance» [2, с.53]. Саме довіра є, на думку автора, духовним проявом справжнього кохання, при цьому неважливими стають обставини, в яких знаходяться закохані: «J'aime être avec toi parce que je ne m'ennuie jamais. Même quand on ne se parle pas, même quand on ne se touche pas, même quand on n'est pas dans la même pièce, je ne m'ennuie pas. Je ne m'ennuie jamais. Je crois que c'est parce que j'ai confiance en toi, j'ai confiance en tes pensées. Tu peux comprendre ça? Tout ce que je vois de toi et tout ce que je ne vois pas, je l'aime» [2, с.66]. Таким чином, можемо вважати два останні компоненти є базовими при тлумачення концепту *кохання*, оскільки вони не диференціюються залежно від статі особи.

Отже, концепт *кохання* в французькій мовній картині світу має складну когнітивну структуру. Основні образні асоціативні зв'язки для чоловіків є, в більшості випадків, більш раціональні, тоді коли жінки, певною мірою, розглядають концепт *кохання* як щось високе, як стосунки, де центральне місце посідає духовний зв'язок. Як бачимо, стать людини є, беззаперечно, однією із найважливіших характеристик її особистості. Існує тісний зв'язок

між баченням світу та статтю людини, який зумовлений, як зазначалося, біологічними особливостями людини.

Література: 1. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / Воркачев С. Г. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 236с. 2. Gavalda A. Je l'aimais / A. Gavalda. – Paris: J'ai lu, 2003. – 154 p. 3. Gavalda A. Billie / A. Gavalda. – Paris: Le Dilettante, 2013. – 224 p. 4. Горошко Е.И. Гендер и язык в свете учения о функциональной асимметрии мозга: [Електронний ресурс]. URL: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=79>. 5. Поліщук О. О. Гендерна проблематика в лінгвістиці: [Електронний ресурс]. URL: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2012/Philologia/7_119586.doc.htm.

ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРОВОЇ ЛЕКСИКИ У ПОВІСТІ Е.-Е. ШМІТТА «ОСКАР І РОЖЕВА ПАНІ»

Ірина Бей

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Дослідженням проблеми кольоропозначання вчені почали займатися на початку ХХ ст. Звертання до цього питання було пов'язане з новим підходом до вивчення системності лексичних одиниць. Дійсно, розмаїття компонентів колірної лексики викликане наявністю в мові прямих, переносних і символічних значень, які використовуються в різних видах і жанрах художньої словесної творчості.

Аналіз наукової літератури з предмету дослідження показав, що колір як мовна одиниця вивчався лінгвістами з різних сторін. Досліджувались психолінгвістичні аспекти кольоропозначень (В. Гак, В. Максимович), кольоронайменування з точки зору їхнього функціонування в мікро- та макротекстах (А. Критенко), флороніми з позиції їх семантичного навантаження (Н. Кухар) та ін. В основу цих теорій було покладено гіпотезу лінгвальної відносності Е. Сепіра та Б. Уорфа, які стверджували, що мова і спосіб мислення народу взаємопов'язані. Вони вважали, що опановуючи мову, її носій засвоює певне ставлення до світу, а оскільки мови по-різному класифікують навколишню дійсність, то і їх носії різняться за способом ставлення до неї. Наслідком визнання гіпотези лінгвістичної відносності є твердження, що мова зберігає в собі певну систему цінностей, а виражаються в ній ті значення, які складаються у колективну філософію, властиву всім носіям даної мови. Ми погоджуємось з цією думкою, адже оскільки мова і мислення народу тісно пов'язані, саме дослідження мови дає змогу встановити ті образи, які фігурують у свідомості окремого народу.

Предметом нашого дослідження ми обрали кольорову лексику в повісті сучасного французького письменника Е.-Е. Шмітта «Оскар та Рожева пані».

Ми поставили за мету дослідити засоби вираження символіки кольору у творі, з'ясувати семантику індивідуальних оказіональних кольоропозначень та визначити їх місце в структурі авторських характеристик героїв.

Дослідження текстового матеріалу показало, що найбільш часто вживаним колоративом у повісті «Оскар та Рожева пані» є флоронім *bleu* – «блакитний».

У повісті цей колір є багатофункціональним і відіграє важливу роль для розкриття характерів героїв. Специфіка його вживання насамперед зумовлена тим, що у творі є багато власних імен, які мають свої особливості і відіграють

важливу роль у реалізації авторського задуму. Тому не випадковим, на нашу думку, є використання цієї кольороназви в образі однієї з головних героїнь твору – Peggy Blue.

Peggy – ім'я дівчинки, до якого додається прикметник **blue** “блакитна”. Цей колір автор вживає для опису Пеггі в період її хвороби, коли її шкіра набуває блакитного відтінку. Але в очах Оскара це прізвисько зовсім не смішне чи дивне, навпаки, воно оповите меланхолічною, поетичною ніжністю. Дівчинка, не зважаючи на її важкий стан, викликає у хлопчика глибокі образні асоціації, які знаходять відображення у кольорі.

Так, вперше описуючи Пеггі, Оскар порівнює її з феєю, яка випадково потрапила у лікарню: *“Peggy Blue, c'est l'enfant bleue... On dirait une fée qui se repose un moment à l'hôpital. Elle a une maladie compliquée, la maladie bleue, un problème de sang qui devrait aller aux poumons et qui n'y va pas et qui, du coup, rend toute la peau bleutée”* [4, с.35].

В іншому контексті bleu – “голубий” вживається на позначення «світла і тиші», адже, як зазначає Оскар, в блакитному Пеггі настільки красива, що «варто тільки підійти і ніби потрапляєш під церковні склепіння»: *“Il y a plein de lumière et de silence autour d'elle, on a l'impression de rentrer dans une chapelle quand on s'approche”* [4, с.35]. Таким чином простежуємо, що ця кольороназва використовується автором з метою передачі стану натхнення та духовного піднесення головного героя.

Наступною характеристикою героїні є порівняння її з Білосніжкою в очікуванні принца. Тим самим Оскар підкреслює невинність та безпосередність героїні твору, а також загадковість та неповторність її образу. Тому не дивним є зображення снігу, який набуває в уяві хлопчика синього кольору: *“Elle était posée sur son lit, on aurait dit Blanche-Neige lorsqu'elle attend le prince... Blanche-Neige comme les photos de neige où la neige est bleue, non pas blanche”*[4, с.37].

Кульмінаційним вважаємо ототожнення дівчинки Оскаром з Дівою Марією. В її ніжному образі він бачить свою Пеггі – ті ж блакитні відтінки одягу й шкіри. Тобто, в даному порівнянні Пеггі для головного героя – одухотворення всього чистого й прекрасного, що символізує саме зображення Божої Матері: *“... chez Mamie-Rose, sur une étagère, dans l'escalier, il y avait une statue de Peggy Blue... Exactement la même, en plâtre, avec le même visage très doux, la même couleur bleue sur les vêtements et sur la peau. Mamie-Rose prétend que c'est la Vierge Marie, ta mère d'après ce que j'ai compris* [4, с.69]”.

Отже, можемо стверджувати, що у повісті Е.-Е. Шмітта “Оскар та Рожева пані” блакитний колір набуває нового, специфічного значення. Автор вживає цю кольороназву, щоб створити атмосферу, оповиту радістю і мрійливістю, таким чином стверджуючи, що навіть у хворобі людина може бути щасливою.

Позитивне навантаження несе в собі і флоронім **rose** – “рожевий”, який також займає одне з провідних місць у творі.

Аналіз концепту “rose” та його еквівалентів у лінгвістичній літературі дозволив визначити його основні значення. Так, через позитивну оцінку зовнішнього вигляду троянди, її приємний запах ця квітка є універсальним символом жіночої вроди. У свою чергу, краса дуже тісно пов'язана із здоров'ям та молодістю. Але в певному контексті, за твердженням лінгвістів, флоролексема

“rose” може вживатися з несподіваними, навіть несумісними ознаками. “Це створює комічний образ, який виявляється в результаті несподіваного сполучення несполучуваного або порушення природного порядку речей. Комічні образи, сигніфікатом яких є Rosa, можуть мати значення відсутності краси зовнішньої, проте містити в собі глибоку духовну красу” [1, с. 221].

Тому, не випадково, на нашу думку, головну героїню твору звати **Rose** – Роза. Тут спостерігаємо використаний автором прийом антитези, адже сама героїня, за словами Оскара, є не тільки старою, а й найстаршою особою серед усього персоналу в рожевих халатах: “...*parmi les dames en blouse rose qui viennent de l'exterieur passer du temps avec les enfants malades, c'est la plus vieille de toutes*” [4, с.13]. Проте навіть вагома різниця у віці не перешкоджає Оскару та Розі стати справжніми друзями. Рожева пані приносить головному герою віру, надію, любов та безтурботність – все те, що символізує рожевий колір, тому вважаємо, що і сама назва повісті є символічною.

Крім того зустрічаємо у творі вживання колоративу “рожевий” як протиставлення “блакитному”. Автор описує ці кольори як антитезу “життя - смерть”, адже Пеггі чекає на операцію, яка поверне їй здоров'я та “зробить її рожевою”. Але для Оскара це певним чином викликає розчарування, оскільки вона втратить якість, яка йому в ній так подобається. На думку хлопчика, саме блакитний колір робить її більш красивою: “*Elle attend une opération qui la rendra rose. Moi, je trouve que c'est dommage, je la trouve très belle en bleu, Peggy Blue*” [4, с. 35].

Отже, проведенне дослідження дозволило нам зробити висновки про те, що в повісті «Оскар та Рожева пані» письменник малює нам таку модель дійсності, яка, з одного боку, відповідає реальності, а з іншого – є відбиттям авторського світогляду й світовідчуття. Особливість використання таких кольоропозначень, як “рожевий” та “блакитний”, дозволяє нам стверджувати, що в даному тексті вони вживаються як в синонімічному значенні (щастя, радість, любов), так і представляють антитезу, несуть в собі певне протиставлення (життя – смерть). Це створює подвійну віднесеність художнього тексту: до світу реального й до світу особистого, що, безсумнівно, відбивається в кольорі.

Література: 1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М.: Иностранная литература, 1961. – 394 с. 2. Сердюк А.М. Концепти Rosa – Rose – троянда: зіставний аспект / А.М. Сердюк // Наукові записки Бердянського державного педагогічного у-ту. – 2014. – Випуск 1. – С. 235 – 240. 3. Жаркова Т.И. О национальных особенностях восприятия цвета во фразеологизмах / Т.И. Жаркова // Иностранные языки в школе. – № 9. – 2010. – С. 75 – 81. 4. E.-E. Schmitt. Oscar et la dame rose / Édition: Albin Michel. - 2002. – 100 p.

ДЕЙКТИЧНИЙ ПРОСТІР БІОГРАФІЧНОГО НАРАТИВУ В ЛІНГВОКОГНІТИВНОМУ ВИМІРІ

Яків Бистров

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

Експансія принципів і методик когнітології в сучасну теорію тексту зумовила нові дослідницькі орієнтири його наративно-дискурсивної організації. Лінгвокогнітивна інтерпретація біографічного наративу (БН) не була б повною мірою окреслена без урахування його дейктичних параметрів.

Категорія дейксису, на думку Р. Цура, “не менш когнітивна за своєю суттю, аніж інші лінгвістичні явища” [8, с.124], а доцільність її залучення для інтерпретації БН відображена у з’ясуванні дейктичних центрів і семантиці дейктичних елементів.

Метою дослідження на цьому етапі є встановлення специфіки реалізації лінгвокогнітивних параметрів дейктичного простору наративу і висвітлення способів його лінгвальної репрезентації у БН.

Одним із параметрів категоризації навколишнього світу є його індексальна організація, утілена в літературному наративі. У сучасних лінгвістичних розвідках дейктичні параметри – суб’єкт (суб’єктний дейксис), місце (просторовий дейксис) і час (часовий дейксис) – розглядаються не тільки як одні із особливих компонентів наративної мови і механізмів референції, а як структурні фрейми, з якого й формується наратив [5; 8; 9].

Когнітивний підхід до аналізу біографічного наративу дозволяє пояснити процес його творення через встановлення зв’язку між автором біографічного тексту, його читачем і власне текстом біографії, у якому формування і семантизація ментальних репрезентацій досвіду людини здійснюється у вигляді зображуваних об’єктів, станів, подій, персонажів і ситуацій [9, с.184]. Наприклад, Д. Герман, один із основоположників когнітивної наратології, розглядає шість ключових понять, які беруть участь у моделюванні мовної картини світу суб’єкта, вказуючи на їхню релевантність для теорії наративу: дейктичний зсув, розмежування “фігура – фон”, поняття “зон, орієнтирів і напрямків”, розмежування “топологічних (внутрішніх) – проєктивних (відносно спостерігача) локалізацій”, дейктичні функції дієслів руху і розрізнення систем просторової когніції “що – де” [5, с.270–271].

Просторові відношення (позначення місця, предмета або особи) є одними із тих відношень, з якими зіштовхується людина в процесі пізнання оточуючого світу. При вивченні відношень людини з простором ми маємо справу, по-перше, з оточуючим людину світом (фізичним простором), по-друге, з її соціально-культурним світом і, по-третє, з її внутрішнім світом. Сприйняття людиною сутності простору егоцентричне: *ego* ставиться в центр світобудови.

Людина використовує особистісний і соціальний простір, сприймаючи його під впливом тієї чи іншої культури, адже вона наділена ментальною активністю і здатністю суб’єктивного бачення, сприйняття і оцінки реального світу, а також здатністю узагальнювати і концептуалізувати факти, тим самим створюючи джерело мисленневої референтності (наприклад, пам’ять про прочитане чи побачене). Тому біографічному наративу притаманна, з одного боку, референтність (відповідність особам, предметам і явищам реального світу), а з іншого, – характеристика зображуваних ситуацій фікціонального світу наративу здійснюється через просторовий дейксис, який об’єктивується найзагальнішими просторовими смислами, просторово-часовими дейктичними маркерами місця, напрямку і відстані. Як зазначає О. В. Падучева, “засоби здійснення референції завжди дейктичні і становлять ядро егоцентричних елементів мови” [2, с.245].

Дейктичні маркери допомагають його читачеві поринути у світ тексту та переміщуватись у дейктичному просторі фікціонального світу. Пам'ять і уява як мисленнєві конструкти, а також ментальні простори і теорія блендингу, визначаємо як посередники у розумінні дейктичних уживань у наративі. Досліджуючи дейксис, К. Бюлер творчо підійшов до питання розробки традиційного розуміння лінгвістичної категорії дейксису, увівши термін *deixis am phantasma* (уявний дейксис, який стосується відсутніх референтів), згідно з яким проєкція дейктичного центру зорієнтована на контекст, який міститься в уяві його учасника [4].

Традиційними дейктичними конститuentами наративу вважаються особа, місце і час. Спочатку дейксис вивчався на межі двох лінгвістичних наук – прагматики і семантики. В світлі референтної функції дейксису Дж. Лайонз ще в 1977 році визначав категорію дейксису як “місцерозташування та ідентифікація осіб, предметів, подій, процесів і видів діяльності про які йдеться або про які мається на увазі, а також у яких відношеннях вони перебувають до створеного просторово-темпорального контексту і самого акту висловлення та участі у ньому” [цит. за: 6, с.vii].

У центрі нашої уваги знаходиться дейксис художньої оповіді, який пов'язаний із створенням просторово-часових координат БН, оцінкою подій і персонажів з точки зору спостерігача (автора, наратора), позиція якого “не збігається із просторовою точкою відліку” [1, с.7]. Така “вторинна” функція дейксису художньої оповіді протиставляється дейксису в реальній мовленнєвій ситуації.

Враховуючи багатогранність і функціональні можливості дейктичного опису наративу, вважаємо, що дейктичні категорії переходять на більш складний рівень лінгвокогнітивного аналізу дейктичного континууму [10, с.139], які моделюють наратосферу БН. Ми маємо справу із наративним дейксисом наратосфери БН, який кваліфікуємо як фікціональний дейксис художньої оповіді, що становить не тільки невід'ємний елемент наративу, більше того, його орієнтаційні параметри визначаються безпосередньою участю у наратотворенні.

З-поміж різних класифікацій дейктичних елементів як особливих лінгвальних виразників просторово-часових і суб'єктно-об'єктних відношень у наративі у рамках когнітивної поетики/стилістики видається можливим адаптувати дейктичні категорії до умов функціонування біографічного літературного тексту.

З іншого боку, якщо порушується хоча б одна з вищенаведених ознак первинного дейксису, виникає дальній, або вторинний (*distal*) дейксис, який діє у рамках неканонічної мовленнєвої ситуації, або в “наративному режимі” [3, с.24]. Вторинний дейксис зорієнтований на ретроспективну точку відліку, тобто тимчасову позицію спостерігача. Крім того, в ньому локалізується спостерігач у поточному текстовому часі і фіксується тимчасова впорядкованість подій з урахуванням його позиції у системі вторинно-дейктичних координат відносно ретроспективної точки відліку.

Зважаючи на те, що дейктичний простір наративу перебуває у прямій залежності від просторово-темпоральних координат, оцінки подій і

персонажів з точки зору спостерігача, який теж займає певну позицію у часі і просторі. Цей тип дейксису безпосередньо не пов'язаний з моментом мовлення і поточною мовленнєвою ситуацією, це дейксист плану оповіді, або дейксист літературного твору, і ширше – фікціональний дейксист у нашому дослідженні, який характеризується “незбігом місця мовця із просторовою точкою відліку” [1, с.7] в наративному тексті.

Отже, за допомогою вторинного дейксису наративу можна пояснити складні когнітивні процеси, пов'язані з осмисленням дейктичної позиції автора або наратора БН, а також особливості їх мовної об'єктивації із залученням дейктичних індикаторів.

Література: 1. Апресян Ю. Д. Дейксист в лексике и грамматике и наивная модель мира / Ю. Д. Апресян // Семиотика и информатика. Вып. 28. – М., 1986. – С. 5–32. 2. Падучева Е.В. Семантические исследования (Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива). – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с. 3. Сребрянская Н.А. Статус дейктических проекций в художественном тексте / Н.А. Сребрянская // Вестник ВГУ. Серия “Лингвистика и межкультурная коммуникация”. – 2005. – № 1. – С. 24–27. 4. Bühler K. Theory of Language : The Representational Function of Language / Karl Bühler / [D. F. Goodwin transl.]. – Amsterdam : John Benjamins, 1990[1934]. – 508 p. 5. Herman D. Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative / David Herman. – Lincoln and London : University of Nebraska Press, 2002. – P. 270–271. 6. Lenz F. Deictic Conceptualisation of Space, Time and Person : Introduction / F. Lenz // Deictic Conceptualization of Time, Space and Person / [F. Lenz, ed.]. Vol. 112. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2003. – P. vii–xiv. 7. McIntyre D. Point of View in Plays : A Cognitive Stylistic Approach to Viewpoint in Drama and Other Text-types / Dan McIntyre. – Amsterdam : John Benjamins, 2006. – 203 p. 8. Tsur R. Deixis in literature. What *isn't* cognitive poetics? / R. Tsur // Pragmatics & Cognition. – 2008. – Vol. 16. – No. 1. – P. 119–150. 9. Werth P. ‘World Enough, and Time’ : Deictic Space and the Interpretation of Prose // Twentieth-century Fiction. From Text to Context / Paul Werth / [Peter Verdonk and Jean Jacques Weber, eds.]. – London & New York : Routledge, 1995. – P. 181–204. 10. Zubin D.A. The Deictic Center : A Theory of Deixis in Narrative / D.A. Zubin, L.E. Hewitt // Deixis in Narrative : A Cognitive Science Perspective / [J.R. Duchan, G.A. Bruder and L.E. Hewitt, eds.]. – Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1995. – P. 129–155.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ МЕТАФОРИ В АКТУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗІВ ТЕПЕРІШНЬОГО І МАЙБУТНЬОГО В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПЕРЕДВИБОРЧОМУ ДИСКУРСІ

Ольга Білик

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Політичний дискурс останніх десятиліть характеризує активне використання метафор, що пов'язано із загальною метафоризацією людської свідомості. Метафора є когнітивною моделлю [2; 4; 5], яка бере участь у створенні, прогнозуванні, описі світу й формує модель сприйняття суспільно-політичної дійсності, в якій відображаються уявлення про роль і місце учасників політичної комунікації.

Когнітивний процес створення моделі суспільно-політичної ситуації в минулому, теперішньому і майбутньому часто характеризується використанням у політичній комунікації різних метафор. При характеристиці теперішнього і майбутнього продуктивною є фінансова метафора з

економічною сферою метафоричної експансії. Актуалізація цієї сфери в американському передвиборчому дискурсі пов'язана з її детальною структурованістю в національній свідомості [1, с. 163]. Товарно-грошові відносини були основною умовою суспільної взаємодії і розвитку, а економічна сфера суспільства є базовою в системі суспільних відносин.

Фінансова метафора, яка бере участь у моделюванні образу теперішнього, має негативний прагматичний потенціал, оскільки переважно використовують номінації, що відображають негативні економічні фактори, і теперішнє постає як *era of easy money*, час зниження зарплат і підвищення цін, як-от:

We've lived through an era of easy money, in which we were allowed and even encouraged to spend without limits; to borrow instead of save (Обама, 2008).

Now, I know that in an age of declining wages and skyrocketing costs, for many folks this was not a choice but a necessity (Обама, 2008).

Часто фінансову метафору підсилюють цифрові дані ("експлуатація" статистики [3, с. 201]). Відсотки і цифри можуть бути приблизними, але будь-які процентні чи статистичні дані, включені в текст, приваблюють увагу слухача і виступають у ролі доступного аргументу:

Americans know that our future is brighter and better than these troubled times. We know that the future of this country is better than 8 or 9% unemployment. It is better than \$15 trillion in debt (Ромні, 2012).

Представлені метафори акцентують увагу слухача на негативних аспектах суспільного життя, пов'язаних з економічними відносинами – *безробіття і борг*, негативне значення яких підсилюється відсотками і цифрами.

Образ майбутнього, актуалізований засобами метафори з фінансовою сферою метафоричної експансії, у дискурсі президентських виборів може набувати як позитивного, так і негативного значення. Зокрема, вирази *mortgage the future, spend the future, burden the future, steal the future* експлікують негативні асоціативні ознаки, пов'язані з грошовими відносинами:

We let earmarking and corrupt spending get to the point where we mortgaged our kids' futures (Маккейн, 2008).

I think it's immoral for us to continue to spend our kids' future year after year, trillions of dollars passed onto the next generation, knowing we can't possibly pay it back (Ромні, 2012).

Right now, he has no way of paying for it and that is going to burden future generations (Обама, 2008)

I've seen crumbling schools in South Carolina that are stealing the future of black children and white children (Обама, 2008).

Але примітним стає вживання метафоричного виразу *invest in the future*, який надає образу майбутнього позитивного забарвлення, оскільки активізує ідею розвитку суспільства:

I would rather give the great American middle class additional tax cuts and let you keep that money and invest it in your future (Маккейн, 2008).

It is great to be at Truckee Meadows Community College. And I came here today to talk about what students are doing here every single day. Your education is the single most important investment you can make in your future (Обама, 2012).

Фінансова метафора є одним із важливих способів метафоричного моделювання образів часу в американському передвиборчому дискурсі, оскільки сфера економічних відносин є базовою в американському суспільстві. Фінансова метафора актуалізує переважно образи негативного теперішнього і негативного майбутнього. При актуалізації образу майбутнього може спостерігатися вживання метафоричних виразів і з позитивним прагматичним потенціалом.

Література: 1. Каслова А.А. Метафорическое моделирование президентских выборов в России и США (2000 г.): дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Каслова Анастасия Александровна. – Екатеринбург, 2003. – 214 с. 2. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем : Пер. с англ. / Дж. Лакофф, Дж. Марк. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с. 3. Ухванова-Шмыгова И.Ф. Операционализация коммуникативных стратегий с позиций каузально-генетической теории / И.Ф. Ухванова // Методология исследования политического дискурса : Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов : сб. науч. Трудов / Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухвановой-Шмыговой. – Вып. 2. – Минск, 2000. – С.198-202. 4. Чудинов А.П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации : Монография / А.П. Чудинов. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2003. – 248 с. 5. Kövecses Z. Metaphor : a practical introduction / Z. Kövecses. – Oxford University Press, 2002. – 285 p.

ПОЕТИЧНИЙ ОБРАЗ ЯК ВЕРБАЛЬНИЙ СПОСІБ КОНКРЕТНО-ЧУТТЄВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ

Олена Братель

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна)

Порівняно з попередніми століттями, наукові підходи до дослідження поетичного образу ХХ ст. відносно швидко змінювалися. На думку Л. І. Белехової, вітчизняна концепція поетичного образу відзначається особливою увагою до його вербальної сторони, зацікавленістю у виявленні особливостей взаємодії художньої свідомості та поетичного образу [2, с. 171].

Сьогодні набула популярності когнітивна поетика, що “вивчає художню семантику, акцентуючи увагу на лінгвокогнітивних стратегіях формування й обробки інформації, яка опредметнена в художніх текстах, зокрема поетичних” [2, с. 172–173]. Основою когнітивної поетики є когнітологія, когнітивна лінгвістика та надбання різних напрямів і шкіл традиційної лінгвістики та літературознавства з урахуванням креативності когнітивних процесів та колективного несвідомого.

Поетичний образ вважається результатом відображення мозком інформації про світ за допомогою абстрагування та узагальнення, що перетворюють уявлення про предмети або явища в об’єкт, який в реальності не існує. Художній образ розкриває реальне явище через конкретне, особливе, індивідуальне [5, с. 293–295]. У загальному розумінні поетичний образ включає результат творчого мислення письменника, втілений у конкретному художньому творі, а також сприйняття цього твору читачем.

Необхідно розмежовувати поетичний образ і чуттєвий образ як результат когніції. Поняття “образ” тлумачиться як стан свідомості, що в процесі пізнання певним чином пов’язується з об’єктом і вважається його більш-менш

правдивим відображенням [4, с. 215–216]. Чуттєвий образ не є дзеркальною копією об'єкта чи його знаком, він не співпадає з об'єктом, а співвідноситься із ним [4, с. 205].

Мислення ми визначаємо як процес оперування образами предметів. Поєднання екстеріорецептивної (зір, слух, нюх, смак, чуттєвість шкіри) та інтерорецептивної (сигнали про внутрішній стан організму) систем зумовлює здатність людини до чуттєвого сприйняття дійсності [1, с. 195]. На органи чуттів діє не сам об'єкт, а інформаційний потік, який іде від нього. Інформаційний потік виконує роль гносеологічного посередника між об'єктом та суб'єктом, який його сприймає [4, с. 215–216]. Це стосується як дистантних (зорових, слухових), так і контактних (тактильних, смакових) відчуттів.

Існує три форми чуттєвого відображення: відчуття, сприйняття та уява [1, с. 195]. На відчуття, що відповідають окремим якостям предметів і сприйняття як систему якостей предметів впливає емоційний стан людини, її досвід переживань подібного відчуття та сприйняття. Для уяви характерна відсутність безпосереднього зв'язку із об'єктом, тобто уяву можна порівняти із сприйняттям, оскільки воно так само створює цілісний образ предмета, але коли цей предмет відсутній. Уява передбачає деяку узагальненість образу, збереження деяких деталей та активізацію пам'яті як здатності людини відтворювати образи предметів, які не діють на людину в той момент, застосовуючи певні “сліди”, що містяться у мозку [1, с. 200-201].

Водночас, чуттєве сприйняття не може дати справжнього образу дійсності абсолютно в усіх випадках, а мислення дозволяє людині вийти за ці межі й оперувати абстракціями вищого порядку, які не мають безпосереднього відповідника у чуттєвому сприйнятті. Одержані від сприйняття дані про предмети та явища узагальнюються мисленням і фіксуються у вигляді концептів [8, с. 220]. Концепт народжується як чуттєвий образ, але, з'явившись у свідомості людини, він просувається ступенями абстракції [6, с. 126]. Одночасно зі збільшеннями кількості ознак, що закріплюються за концептом, із зростанням рівня його абстрактності концепт поступово еволюціонує від чуттєвого образу до мисленнєвого.

Концепти, сформовані у процесі когнітивної діяльності, об'єктивуються номінативними одиницями, а одним із засобів їхньої вербалізації є відображення в поетичних образах [2]. Специфічні особливості лексичних одиниць у різних мовах і своєрідність художніх образів дозволяють робити висновок про своєрідність культури.

Поетичні образи втілюють результати пізнавальної діяльності певної етнокультурної спільноти. Психологічними механізмами формування поетичного образу є відношення сприйняття, сенсорного образу та уяви. Творча уява як здатність людини формувати образи дозволяє автору вийти за межі звичайного мислення. За допомогою уяви людина може створити образ, в якому буде відсутнє зображення дійових осіб, але відбудеться віддзеркалення її почуттів.

Творча уява, як і перцептивна, спрямована на реальність, яку вона переробляє, проте, на відміну від перцептивної, що є природною здатністю людини, виникає як наслідок емоційних процесів. Творча уява також

виокремлює з концепту лише деякі його ознаки: як універсальні (когнітивні), так й культурно детерміновані. Таким чином, творча уява створює іншу, проєктовану реальність. Світ відображається у свідомості, що кодує це відображення у вербальних символах і переосмислює його за допомогою поетичних образів. Творча діяльність розгортається на основі когнітивних здібностей людини. У пізнанні не існує двох окремих механізмів, один з яких обслуговує відображення, а інший – творчість, оскільки творчість і відображення взаємопов'язані [1, с. 249].

Творчість вважається процесом людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні та духовні цінності та співвідноситься із видами практичної та духовної діяльності, тому існують різні види творчості: технічна, наукова, філософська, художня, релігійна тощо [1, с. 250-251]. Творчість – це створення того, що в природі саме по собі не існувало, тому культура є предметом і продуктом творчості людини [5, с. 224].

У смисловому просторі віршів часто відсутні посилання чи алгоритми інтерпретації щодо певного поетичного образу, тобто внутрішньотекстовий рівень змісту залишається прихованим, і для його розуміння необхідно залучати екстралінгвістичні фактори.

Як синтез пізнання і творчості, слово у кожній мовній ситуації створює новий зміст, народжується в новій поетичній якості. Ще О. О. Потебня звернув увагу на внутрішні поетичні ресурси слова, його культурно-смысловий потенціал, який спрацьовує завдяки закладеній у слові внутрішній формі – передумові образності й образного уявлення – і зазначив, що слово проходить шлях від міфічного до власне поетичного мислення, проходячи шлях постійного “згущення” поетичної думки, метафоризації слова [7].

Зворотня семантизація слова в поезії відбувається через відкидання конвенційного терміну, який вже існував до особистісного досвіду поета і який через це найменш придатний для вираження суб'єктивного. Поезія десемантизує слово, розподіляючи потім семантичний процес у часі та просторі [3, с. 172–185], тобто у художньому творі спочатку відбувається руйнування слова, потім – відтворення слова та його системних та іманентних відношень, а наприкінці – створення поетичного простору. Цей механізм називають творенням поетичного образу. Поетичне перетворення слова не просто конструює значення, а актуалізує несвідоме в акті поетичної інтуїції, творчої уяви.

Поняття “образ” є ширшим за поняття “художній образ” та “поетичний образ”. Образ вважається ідеальною формою відображення матеріальних предметів у свідомості людини. На основі перцептивного образу виникають концепти. У когнітивній лінгвістиці образ трактується як певна ментальна картинка, що відображає дійсність в її матеріальності.

Образ вважається ідеальною формою відображення матеріальних предметів у ментальності людини, на відміну від якого художній образ позначений специфікою творчої креативної форми відображення буття. Мистецтво не відображає дійсність буквально, а створює світ художніх образів.

Художні образи породжуються у творчій уяві та є вторинними та похідними відносно чуттєвих та ментальних (психічних) образів. Художній образ як специфічна форма відображення буття за допомогою творчої уяви є репрезентантом узагальненого відображення реальності в мистецькій формі. Художній образ є узагальненим відображенням реальності в конкретній мистецькій формі.

Для письменника реальність, яку він зображає, є не просто явищем зовнішнього світу, а явищем, пов'язаним зі ставленням письменника до нього, з його емоціями. Об'єкт для нього – переживання. Мислення відображає цей об'єкт, а потім створюється поетичний образ, який має здатність впливати на реципієнтів.

Отже, поетичний образ є вербальним способом конкретно-чуттєвого відображення дійсності. Він є одним із різновидів художнього образу як своєрідної ментальної одиниці, що втілює індивідуальний і, водночас, характерний для певної спільноти погляд на світ.

Література: 1. Алексеев П. В. Философия / П. В. Алексеев, А. В. Панин. – [2-е изд., пер. и доп.]. – М. : Проспект, 1997. – 568 с. 2. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Лариса Іванівна Белехова. – К., 2002. – 461 с. 3. Вартазарян С. Р. От знака к образу / Сергей Робертович Вартазарян. – Ереван : Издательство АН Армянской ССР, 1973. – 200 с. 4. Лазарев Ф. В. Философия / Ф. В. Лазарев, М. К. Трифонова. – Симферополь : СОНАТ, 1999. – 352 с. 5. Особа і суспільство / [Р.А. Арцишевський, С.О. Бондарчук, В.І. Бортников та ін.]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 1997. – 352 с. 6. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2007. – 314 с. 7. Потебня А.А. Теоретическая поэтика / Александр Афанасьевич Потебня. – М. : Высшая шк., 1990. – 344 с. 8. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / Станіслав Володимирович Семчинський. – [2 - е вид.]. – К. : АТ “ОКО”, 1996. – 416 с.

EUPHEMISATION OF SOCIAL TABOOS IN VICTORIAN NOVELS: LINGUO-COGNITIVE ASPECT

Maryna Vasylieva

G.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)

Problem statement. Victorian novels embody a characteristic feature of the epoch: an ideological alloy of utilitarianism with its utility above all and evangelism with its distrust of the sensual side of life and human nature. Thus, Victorian era created a collection of social taboos – prohibitions that encompassed the realms of sickness, death, sex and bodily functions [2].

Death, as K. Allan and K. Burridge have argued, is a “Fear-based taboo” [2, p.153] in which different fears coexist, namely fear of the loss of the loved ones, fear of the corruption of the body, fear of evil spirits and fear of what comes after death [6, p. 103]. Oversentimentalization of death was characteristic of the Victorian period [8, p. 8] which is reflected in the considerable number of substituting linguistic devices related to mortality.

The Victorian era has often been termed as repressed both socially and sexually which gave rise to a great number of social taboos concerning sex and sexuality, women’s bodies and bodily functions. “The traditional view of Victorian sexuality

is that they were so afraid of the power of sexuality that they felt compelled to cover up the legs of the pianos; they obscured signs of the body even where they existed only by inference” [3]. This led to the most telling treatment of the female figure in this period: it was unspeakably vulgar to mention the names of women’s body parts and bodily functions, especially those associated with sexuality, directly. Talk of sex/sexuality, body and its functions was heartily discouraged and disapproved of.

Thus, the above mentioned notions became the unspeakable and the unwritten in Victorian era and the strict utilitarian-evangelical censorship exerted particular pressure on Victorian novelists providing a fertile soil for the flowering of “shielded language”.

Language has its own ways of avoiding harmful and embarrassing words to which society is often sensitive [5, p.173]. The process where the offensive or unacceptable words are substituted by more appropriate ones has come to be known as euphemisation.

Within the semantic resources euphemisms refer to “mild or vague or periphrastic expressions as substitutes for blunt precision or disagreeable use” [Fowler 1983]. Euphemisation has been studied from the standpoint of different linguistic approaches and directions of linguistic theories: functional-semantic (A. Katzev, L. Krysin, B. Larin), pragmatic (V. Moskvina); a wide range of issues concerning euphemisation has been dealt with within the framework of stylistics (I. Galperin), gender linguistics (G. Vildanova), discourse studies (E. Sheigal). The current work which is an attempt to gain insight into the cognitive groundings of euphemisation introduces fresh data and could contemplate previous works which touched upon the issue. Linguo-cognitive approach to the study of euphemisms can broaden the views on euphemisation and shed light on the phenomenon as a mechanism of new sense formation based on different conceptual schemes and models of secondary knowledge interpretation.

Within the framework of cognitive linguistics euphemisation can be viewed as a special case of conceptual derivation. The approach claims that the grounding of euphemisation is the interconnection between the primary concept and a concept represented via a unit of secondary nomination based on different types of construal operations [1]. Via alluding indirectly the unmentionable concept, the process results in neutralization of initial negative characteristics associated with the primary concept, i.e. ameliorating the taboo.

Data and methods. The study is based on a corpus of data collected from the novels of Victorian period by sisters Brontë, W.M. Thackeray, J. Fowles, H. B. Stow. The paper is aimed at the revealing of the major types of construal operations underlying euphemisation of social taboos in Victorian novels by applying the theory of conceptual derivation. In order to organize the variety of euphemisms that tone-down the notions denoting social taboos in Victorian novels, once detected the latter were assigned to the corresponding cognitive mechanism underlying euphemisation.

Data Analysis. In turning to the euphemistic devices used in Victorian novels it was revealed that the most powerful mechanisms in the formation of euphemisms for the social taboos include:

1. Conceptual metaphor. Metaphorical conceptualization is a construal operation which involves a relationship between a source domain, the source of the literal meaning of the metaphorical expression, and a target domain, the domain of the experience actually being described by the metaphor [4, p.55]. Conceptual metaphors typically employ a more abstract concept as target and a more concrete or physical concept as their source. The systematic set of correspondences that exist between constituent elements of the source and the target domain is known as a mapping.

Thus, we encounter numerous instances of metaphorical expressions aiming at evading death-related linguistic taboos in Victorian novels: (1) ...*a person departs this life... leave a disconsolate family to mourn his loss* (“Vanity Fair”). Metaphorical expression *departs this life* verbalizes conceptualization of the domain of DEATH in terms of the domain with a more positive connotation – JOURNEY. (2) ...*unquiet slumbers for the sleepers in that quiet earth* (“Wuthering Heights”). Metaphorical expressions *loss, the sleepers in that quiet earth*, used in order to avoid the linguistic taboos *death, dead*, evoke the domain of DEATH metaphorically perceived via the concepts LOSS, SLEEP respectively.

Thus, the euphemistic function of metaphor is fulfilled via mapping our perception about journey/sleep/loss into our perception of death, mitigating this “fear-based taboo” [2, p.153].

2. Metonymic shift. Metonymy is the use of a word to denote a concept other than its “literal” denotation; metonymic shift reflects the ability of a speaker to select a different contextually salient concept profile in a domain or a domain matrix that the one usually symbolized by the word [4, p.48]. The shift usually occurs, inter alia, within *part-whole, individual-class, entity-attribute* relations.

A good case in point is: (3) ...*the voices of the two speakers were hushed, or replaced by the gentle but unromantic music of the nose* (“Vanity Fair”). The expression *music of the nose* substitutes the notion of *snoring* via metonymic shift based on entity-function relation.

3. Metaphtonymy. Metaphtonymy is a construal operation when both metaphorical and metonymic processes are recruited in the construal of an interpretation, e.g.: (4) ...*gave one sigh, and passed from death unto life* (“Uncle Tom’s Cabin”).

In this instance of euphemistic substitution the metonymic expression *gave one sigh* relates to the physiological effect of death, i.e. stresses the final moment under the metonymic principle THE PHYSIOLOGICAL EFFECTS OF DEATH STAND FOR DEATH and presents metaphorical conceptualization of death in terms of finality (DEATH is THE END).

4. Generalization – evoking of a superordinate concept via applying a language unit with broad semantics – is another mechanism involved in euphemistic substitution in Victorian novels, e.g.: (5) *But in his second year there he had drifted into a bad set and ended up, one foggy night in London, in carnal possession of a naked girl*. (6) *Sam’s had not been the only dark face in Lyme that morning. Ernestina had woken in a mood that the brilliant promise of the day only aggravated. The ill was familiar; but it was out of the question that she should inflict the consequences upon Charles* (“The French Lieutenant’s Woman”).

The expressions *in carnal possession of a naked girl, the ill* evoke superordinate concepts SEX and MENSTRUATION respectively.

5. Finally, the ideas of frame semantics can shed light on some cases of euphemisms usage in Victorian novels, mainly the notions of profile and base: the concept symbolized by the word in question and that knowledge or conceptual structure that is presupposed by the profiled concept [4, p.15]. A large class of presuppositional phenomena appear to be tied to specific words, such as: (7)... *something glad in (her) glance* ("Jane Eyre"). The expression denotes a particular emotional state of the heroine – that one of sexual excitement. The euphemistic function illustrated by the example is fulfilled via shift of profile due to the existing relationship of the concept profile JOY against the base SEXUAL EXCITEMENT.

Conclusion. Ideological grounding of Victorian era produced a great number of taboos including the least pleasant and acceptable notions of sickness, death, sex and bodily functions. The author argues that the theory of conceptual derivation can be successfully used as a cognitive research method for elucidating the mechanisms of euphemisation represented in literary texts. The case study of Victorian novels revealed conceptual metaphor, metonymic shift, metaphonymy, generalization, shift of profile among the most productive construal operations grounding euphemisation of social taboos.

The analysis undertaken in the present paper can obviously make no claim to being complete and the discussion of euphemisation of social taboos in Victorian novels can go further by tracing other instances of euphemistic language and revealing construal operations underlying them.

References: 1. Болдырев Н.Н. Когнитивный аспект эвфемизации (на материале английского языка) / Н.Н. Болдырев, Ю.В. Алексикова // Вопросы когнитивной лингвистики. – № 2 (023). – 2010. – С. 5-11. 2. Allan K. Euphemisms and Dysphemisms: Language as a Shield and Weapon / K. Allan, K. Burridge. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 263 p. 3. Aspinall H. The fetishization and Objectification of the Female Body in Victorian Culture [Электронный ресурс] / Hannah Aspinall. – Режим доступа: <http://arts.brighton.ac.uk/study/english-literature-studies-brighton/brightonline/issue-number-two/the-fetishization-and-objectification-of-the-female-body-in-victorian-culture>. 4. Croft W. Cognitive Linguistics / W. Croft, A. Cruse. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 356 p. 5. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / David Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 505 p. 6. Fernández E.C. The Language of Death: Euphemism and Conceptual Metaphorization in Victorian Obituaries / Eliecer Crespo Fernández // Sky Journal of Linguistics. – № 19. – 2006. – P. 101-130. 7. Fowler H.W. A Dictionary of Modern English Usage /Ed. by Sir E. Gowers. – Oxford: Oxford University Press, 1983. – 748 p. 8. Rawson H. Dictionary of Euphemisms and Other Double Talk / Hugh Rawson. – N.Y.: Crown Publishers, 1995. – 463 p.

LEXICAL PARALLELS IN ENGLISH AND ROMANIAN LANGUAGES

Oxana Golubovschi, Herța Lilia

Ion Creanga State Pedagogical University

(Chișinău, Moldova)

The main purpose of this article is to present some parallel and divergent tendencies in English and Romanian with the aim of deepening the interested people's awareness of the present-day similarities and divergences between the *two non-related*

languages and their historical origins. As our mother-tongue is Romanian, it is a subject of special interest to compare the foreign language we study, i.e. English. The phenomenon, within the words of these two vocabularies (English and Romanian) called *lexical parallels* is the subject of this article. We understand *lexical parallels* (doublets) as words having more or less similar form and meaning, possessing some common origin, which may be found in both languages, as well they are called *homonyms*. As a result, we can talk about the same phenomenon having synonymous names for the almost same linguistic issue, i.e. *interlanguage homonyms*, *lexical parallels* or *doublet words*. In this article all these denominations are used. *Homonymy* is a traditional problem of linguistics. Linguistics have found the phenomenon of homonymy so puzzling that a lot of work in linguistics has been done to explain homonymy. Traditionally, homonyms are two words that have identical physical forms but two different meanings. The intense development of homonymy in the English and Romanian languages is obviously due not to one single factor but to several interrelated causes, such as the monosyllabic character of English and Romanian and its analytic structure.

The abundance of homonyms is also closely connected with such a characteristic feature of the English and Romanian languages as the phonetic identity of word and stem or, in other words, the predominance of free forms among the most frequent roots. It is obvious that if the frequency of words stands in some inverse relationship to their length, the monosyllabic words will be the most frequent. Moreover, as the most frequent words are also highly polysemantic, it is only natural that they develop meanings, which in the course of time may deviate very far from the central one. Actual solutions differ. It is a wildly spread practice in English lexicography to combine in one entry words of identical phonetic form showing similarity of lexical meaning or, in other words, revealing a lexical invariant, even if they belong to different parts of speech. In our country a different trend has settled. The truth is that there exists no universal criterion for distinction between polysemy and homonymy. The point is that words are not meanings, although they can have many meanings. To make their definitions precise, lexicographers need criteria to distinguish different words from each other even though they are spelled the same way. This usually hinges on etymology and, sometimes, parts of speech. In the course of time, the number of homonyms overall increases, although occasionally the conflict of homonyms ends in word loss.

On the synchronic level, when the difference in etymology is irrelevant, the problem of establishing the criterion for the distinction between different words identical in sound form, and different meanings of the same word becomes hard to solve. Nevertheless the problem cannot be dropped altogether as upon an efficient arrangement of dictionary entries depends the amount of time spent by readers in looking up a word: a lexicographer will either save or waste his readers' time and effort.

Due to historical events Romanian and English languages had connections with such civilizations as Latin, Greek, French [2, p.24], and today we can speak about *lexical parallels* or *doublet words* in Romanian and English languages, or *interlanguage homonyms*, as was mentioned above. Thus, we can suppose that there must be a considerable similarity between English and Romanian vocabulary, this comprises the importance of this article. A work of this length can certainly make no

claim of completeness, but the given article was written to show the correlation between the vocabularies of the languages under comparison.

As a matter of fact, 3 languages have contributed such extensive shares to English and Romanian word-stock as to deserve particular attention. These are: Greek, Latin and French. The influence on a language may be exerted in two ways; through the spoken word, by personal contact between two people, or through the written word, by indirect contact not between the peoples themselves but through their literatures [5, pp. 15-16]. The former way was more productive in the earlier stages. It comes quite natural that words borrowed in a purely oral manner, as compared to literary or bookish borrowings have been quite successfully assimilated to the English (E.) and Romanian (R.) languages and are often hardly recognizable as foreign in origin. As to their character foreign borrowings may be subdivided into the following 4 groups: 1. Aliens - e.g. *altar*; 2. Denizens - e.g. *calm*; 3. Translation-loans - e.g. English, *mother tongue* = Latin, *lingue materna* = Romanian, *limba maternă*; 4. Semantic borrowings – (we find that their “endings” differ) e.g. L. *vinus* = E. *wine* = R. *vin*. For centuries Latin (L.) vocabulary served as a mine, from which great numbers of R. and E. words were derived [1, p.127]. And L. language remains the main source of *lexical parallels* (doublet words) in Romanian and English. Many Greek (G.) words introduced into E. and R. came in chiefly through the medium of Latin. Among the numerous G. borrowing in the E. and R. vocabulary we find the following: *comedy/comedie*; *democrat/democrat*; *problem/problemă*; *dialogue/dialog*, etc. French (F.) loans in the E. vocabulary may be subdivided into two main groups: 1. early loans – 12-15th c., 2. later loans – from the beginning of the 16th c. Early F. loans were thoroughly naturalized in E. and made to conform to the rules of E. pronunciation, this is not characteristic for R., because R. and F. are of the L. origin and those words which came in E. vocabulary through F. had been already present in R. from L. e.g. *Air (aer)*; *brace (braț)*, etc. Due to the fact of the similar origin, of the part of R. and E., vocabulary we find that there are *lexical parallels* or *doublet words* in E. and R. 1-ges. These are words – which though somewhat differing in form are nonetheless one and the same etymologically developed. There are several classes within *lexical parallels/doublet words*, which we came across. The first classification was made according to the part of speech affiliation, these are: noun doublets, verb doublets, adjective and adverb doublets. After the morphological analysis of these classes the following classification of doublet words can be stated complete (no spelling differences in E. and R. – e.g. *Accent, biscuit, preponderant, etc.*) and partial (some spelling differences e.g. *to prefer E. - a prefera R., to irritate E. - a irita R., etc.*) assimilation.

There is an estimated number of 750.000 words in the English language, nearly half of these are of German origin [5, p. 29], and nearly half are taken from Roman languages, i.e. of Latin origin – such as French, Spanish and Italian – or Latin itself [1, p.102]. The vocabulary of the Romanian language is over 140.000. Researches in the field of structure of the vocabulary of Romanian language show that, though it presents a complex of words of different origin (in different proportions); Romanian language is of Latin origin. About 66% of the R. vocabulary is formed of Latin words, the other 34% are words of: Italian, German, French, Russian, Spanish, Turkish origin [3, p.43]. But nevertheless it is visible that the words of Latin and French origin predominate in

Romanian as well as in English. So, the crossing of languages may take place when crossed languages do not belong to one and the same language family.

The *Semantic* classification falls into the following groups of doublet words: 1. *lexical parallels/doublet words* with the complete assimilation meaning (denotation and connotation), i.e. lexical meaning: e.g. *Emigrant* (E. and R.), (E. = a person who goes away from one's country to another to settle there; R. = (the same in Romanian) o persoană care și-a părăsit definitiv patria.); 2. *lexical parallels/doublet words* which correspond in their denotative but differ in their connotative meanings – words with partial assimilation in meaning (e.g. examples: *Capacity* E. - *Capacitate* R.; *Character* E. - *Caracter* R.; *Effect* E. – *Efect*); 3. *lexical parallels/doublet words* with total difference in meaning (e.g. *Convenience* E. - *Conveniență* R. - E. = the quality of being convenient or suitable, freedom from difficulty or worry; appliance, device, etc. that is useful, helpful or convenient; *Conveniență* R. = regulă de purtare precisă impusă de o anumită societate (translation: a rule of precise behaviour imposed by a certain society)).

The investigation of the English and Romanian *Lexical parallels/doublet words* was done by analyzing them etymologically, structurally and semantically. The results of the etymological analysis are as follows - the overwhelming majority of English and Romanian doublets are words of Romance origin [5, p.17]. Besides Roman words among the doublets there are words of Greek origin. Roman words in English and Romanian are heterogeneous, some of them are Latin by origin and source; others are Latin by origin but came from French or Italian, or Spanish. Besides, both in English and Romanian there were registered words which by origin are Arabic, Persian, Egyptian, and Italian and also Greek, but all of them were assimilated via French [4, p.54]. The results of the structural analysis are the following - all the English and Romanian doublets may be subdivided into two groups – with complete assimilation in the spelling and the second is partial assimilation in the spelling of the two languages. The result of the semantic analysis is as follows - all Romanian and English *Lexical parallels/doublet words*, according to their principal meaning - are divided into words with complete assimilation in meaning (numerous in number group), those with partial assimilation in meaning and those with total difference in meaning (examples of this type are few in number). Thus, we come to the conclusion that although English and Romanian belong to different groups of languages, they have much in common.

Bibliography: 1. Arnold, I.V., *Lexicology of the English Word*. Moscow, 1973, 304 p. 2. Crystal, David, *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge, 1995, 490 p. 3. Levitchi, Leon D., *Limba Engleza Contemporana. Lexicologie*. Bucuresti, 1970, 127 p. 4. Melenciuc, Dumitru, *Confrontational Linguistics*. Chisinau, 2000. 5. Rayevska, N., *English Lexicology*. Kiev, 1971, 334p.

THE VALUE OF TIME: AN ECOLINGUISTIC PERSPECTIVE

Nataliia Goshylyk, Volodymyr Goshylyk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Time has always been in focus of research in philosophical, sociological, and linguistic studies. The challenges of the XXI century made people reassert the notion of time. After linear and cyclic visions of time, people seem to understand time as a set of moments. Therefore, at the age of post-modernity, at the beginning

of the XXI century people live in *fragmented time*. Z. Bauman argues, “Progress is no longer thought about in the context of an urge to rush ahead, but in connection with a desperate effort to stay in the race. Awareness of progress makes one wary and calls for vigilance: hearing of ‘*times marching on*’, we tend to worry about being left behind, about falling over board from a fast accelerating vehicle, about finding no place in the next round of the game of ‘musical chairs’” [1, p.103]. The subjective perception of the “marches of time” led to the formation of temporal metaphors *hurried time*, *speed-time*, *tyranny of the moment*, *liquid time*. Evidently, these neologisms are profiled on the ground of the universal domain TIME and are on probation of the linguocultural society. The vision of time is also framed on the basis of social, cultural, and economic values attributed to this non-material phenomenon.

From the ecosystem point of view, social and cultural values in their integral vision play part in forming the evaluation, with the natural world being crucial on intangible values. Moreover, the economic aspect places a value on ecosystem services for their proper estimation. This research takes an ecolinguistic account of the language as “an interrelated, open and context dependent dynamic system” [3, p.35], viewing ecolinguistics as “the study of the processes and activities which human beings – at individual, group, population and species levels – exploit their environment in order to create an extended, sense-saturated ecology that support their existential trajectories” [4, p.16]. The domain of time should be analysed from the position of a network that connects nature, society and language. We concentrate our analysis on prevailing temporal metaphors framing the contemporary discourse and understand metaphors as “not static entities, but dynamic phenomena that adapt to the discursive and practical needs of those who use them in socio-natural contexts” [3, 7p.36].

The temporal metaphors play a crucial role in the modern society framing the personal and social discourse, but the question whether time is regarded as a limited resource, a priceless commodity or mere money remains. G. Lakoff and M. Johnson claim that “the metaphorical concepts TIME is MONEY (*spend time, invest time, budget time, profitably, cost*), TIME is A LIMITED RESOURCE (*use time, have enough of time, run out of time*), and TIME is A VALUABLE COMMODITY (*have time, give time, lose time, thank you for time*) form a single system based on subcategorization, since in our society money is a limited resource and limited resources are valuable commodities” [6, p.458]. These metaphors are characterized with entailment relationships, with TIME is MONEY being the most specific one. The metaphoric conceptualizations of time have arisen from the way productive activity of people has been paid for in industrialized societies, where the amount of work has been associated with the time needed to accomplish the job.

Shuangling Li in “Yearbook of Corpus Linguistics and Pragmatics 2014: New Empirical and Theoretical Paradigms” questions the validity of Lakoff and Johnson’s method analysis, as the list of the frequently-occurring linguistic metaphors found in the various corpora is different from the examples given by Lakoff and Johnson. The author claims that the most frequently-occurring linguistic metaphors include TIME is MONEY (*spend time, waste time, make time, save time, lose time, a waste of time*), TIME is A RESOURCE (*take time, have time, give time,*

find time, get time) and TIME is A COMMODITY (*buy time, time consuming, time is running out*) [7, p.84].

A close look at both sets of metaphors and their examples shows fuzzy boundaries between these three conceptual categories. In the Western-oriented society, money is both a current medium of exchange in the forms of coins and banknotes (the narrow understanding), as well as the assets, property and resources owned by someone (the broad understanding). The latter definition coincides with the definition of resources, being a stock or supply of money, materials, staff, and other assets that can be drawn on by a person or organization in order to function effectively and encompasses the notion commodities, being “a useful or valuable thing, such as water or time” [2]. Thus, we come to a conclusion about the term *resources* being the most appropriate for naming the source domain, following the trend of ecolinguistics “to study complex systems in a larger context” [4, p.10].

TIME is A RESOURCE encompasses various aspects of time conceptualization, both tangible and intangible: economic (*banknotes, precious metal*), raw material, human (*period of work*), thus meeting the need to attribute social, cultural, and economic characteristics to domain TIME. Moreover, the vision of time as a resource highlights the perspective of the ownership (*my time, to have time, to give time*), as you can't find/ give/ have something that does not belong to you, while the monetary image of the target domain focuses on the possibility of buying and earning, which is not possible in the “time discourse”.

In this article an attempt was made to uncover some of the ideological attachments inherent in temporal metaphors. With the strong belief, that words function “like equations with several solutions” [5], we argue that the reconsideration of time from the ecological perspective gives a possibility to examine, characterize and identify its value in the XXI century.

Literature: 1. Bauman Z. *Liquid Times : Living in an Age of Uncertainty* / Z. Bauman. – Cambridge : Polity, 2010. – 115 p. 2. Collins English Dictionary. 9th ed. – Glasgow : HarperCollins, 2007. – 1872 p. 3. Döring M. *NatureCultures in Old and New Worlds. Steps towards an ecolinguistic perspective on framing a “new” continent* / M. Döring, F. Zuninoc // *Language Sciences*, Vol. 41, Part A. – 2014. – P. 34-40. 4. Fill A. *Ecolinguistics : the state of art and the future horizons* / A. Fill, S.V. Steffensen // *Language Sciences*, Vol. 41, Part A. – 2014. – P. 6-25. 5. Finke P. *The ecology of science and its consequences for the ecology of language* / P. Finke [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doi:10.1016/j.langsci.2013.08.008> 6. Johnson M. *Conceptual Metaphors in Everyday Language* / M. Johnson, G. Lakoff // *The Journal of Philosophy*, Vol. 77, Issue 8. – 1980. – P. 453-486. 7. *Yearbook of Corpus Linguistics and Pragmatics 2014 : New Empirical and Theoretical Paradigms* / ed. by Jesus Romero-Trillo. – Springer, 2014. – 346 p.

CONCEPT OF ART IN JULIAN BARNES' IDIOSTYLE

Oksana Doichyk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Cognitive approach to literary text analysis gives broader perspectives on interpreting literature. The use of methodological database of cognitive linguistics, cognitive poetics and linguo-cultural studies in order to reconstruct the key concepts of a literary text is topical and allows to penetrate into authors' idiostyles considering ethno-cultural and individual components of literary world view.

Karasyk claims that individual lingual mind includes three levels of knowledge, forming its unity: individual cognitive space, collective cognitive space, cognitive background. Individual cognitive space (a unique structure of individual knowledge, ideas and beliefs) is in the focus of attention of modern researches dealing with authorial style and individual world view [3, p. 8-9]. That's why a fiction author's idiostyle has become the central notion in contemporary linguistic studies.

We define a fiction author's idiostyle, considering the ideas of Semino [11], Tarasova [5], as a linguo-cognitive portrait of a writer, reflected in his texts and represented by the individual conceptualization of the world, determined by the individual system of values.

According to Semino "mind style is to do with how language reflects the particular conceptual structures and cognitive habits that characterise an individual's world view; this phenomenon is best approached by combining linguistic analysis with theories of cognition" [11, p. 95]. Thus a fiction author's idiostyle can be best analysed through reconstructing the writer's basic concepts and the means of their verbalization (as in [2 ; 4]).

Literary concept is referred to as an element of the author's mind, represented in his/her texts, reflecting individual interpretation of various phenomena [5; 1, p. 6].

This article deals with literary concept of ART in Julian Barnes' idiostyle.

Julian Barnes is a critically acclaimed English writer. He is a prolific author of twelve novels, three books of short stories and critical essays. He has been the recipient of numerous awards and honors including three nominations for the Man Booker Prize in Fiction. After he wrote the novel *Metroland*, he was called "the chameleon of British letters" [12, p. 29] due to the variety of genres and narrative forms he uses in his work. Most scholars consider Barnes' novels representative for postmodernism. As Groes says: "Barnes' work, was not postmodernist upon its arrival, but nevertheless became central to *shaping* the moment of British high postmodernism in the 1980s" [10, p. 2].

The concept of ART is one of the key concepts of Barnes's fiction. To reconstruct its structure we'll analyze the verbal means of its representation in the novels *Flaubert's Parrot*, *Metroland*, *A History of the World in 10 ½ Chapters*, *Love*, etc.

In the structure of the concept we'll analyze its notional component, images and its place in the author's system of values.

In the novels the notion of art is referred to not only as painting, but music and literature as well: *Fiction – by which I was naturally referring to art in general* [8, p.90].

Conceptual properties, represented in the author's texts are:

- 'eternal': *Art <...> announces its transcendence of the world (and it lasts, it lasts! Art beats death)* [7, p. 243],

- 'unreliable': *Truth to life, at the start, to be sure; yet once the process gets under way, truth to art is the greater allegiance. The incident never took place as depicted* [7, p. 135], *the obliquities of fiction* [7, p. 225],

• ‘subjective to various interpretations’: *Modern and ignorant we reimagine the story <...> the eye can flick from one mood, and one interpretation to the other [7, p. 133], *The picture <...> propels itself into its own future, asking the question [7, p. 133], *This is a painting, not an opinion [7, p. 129],***

• ‘dynamic’: *The masterpiece, once completed <...> continues in motion [7, p. 139], *the picture’s secret lies in the pattern of its energy [7, p. 137].**

The adult attitude to art reveals the conceptual property ‘means of achieving one’s aim’: the piece of art serves as a means of, for instance, introducing oneself (*I would just have to get there early and use the passionately-engrossed-in-a-book trick [9, p. 103]), or as a formal reason for going to Paris (*I’d done to Paris to do some research for part of a thesis on the Influence of British Styles of Acting in the Paris Theatre <...> then I was only applying for money for six months in Paris [9, p. 94]). Books, carried by the hero (*Metroland*) during his dates, films he watches with his girlfriend, reproductions of pictures among his personal things function not as the objects of interest but as means of his self-representation to girls, as things that are to characterize him in others’ eyes: *I’d chosen the book I wished to be discovered with [9, p. 104]; *I felt my clothes were looked over <...> then the book in my hand. It was Jean Giono’s “Colline”, so I felt OK [9, p. 128].****

Image component of the concept structure includes associative connection **art-creativity**. Creativity reflects the process of creation of a painting (*A History of the World in 10 ½ Chapters – Shipwreck*) or a piece of literature (*Flaubert’s Parrot*). Creativity as a motive power of art has its stages. The scheme of a creative process can be represented the following way: DOER (D) – PROCESS (P) – OBJECT (O) – RECIPIENT’S INTERPRETATION (RI)

Relations DOER-OBJECT define the artist’s role in the creation and functioning of his masterpiece: *the artist must no more appear in his work than God does in nature <...> everywhere present and nowhere visible* [6, p. 88].

DOER-PROCESS connection reveals the succession of the future work creation stages from the author’s perspective: *Books <...> are made like pyramids <...> it’s back-breaking, sweaty, time-consuming work. And all to no purpose! [6, p. 35]; *We must remember nerves and emotions <of the author> [7, p. 135]**

OBJECT as the result of the creative process (*masterpiece* according to Barnes) differs a lot (in most cases) from its prototype, has its properties, imagined details and exists independently: *He died <...> all that remains of him is paper <...> ideas, phrases, metaphors, structured prose [6, p. 12]; *The painting <...> outlives its own story <...> a narrative is forgotten, yet its representation still magnetizes [7, p. 133]**

The last component – RECIPIENT’S INTERPRETATION – needs not only sufficient background knowledge and intelligence to be understood and decoded properly, but needs inner ability to feel and interpret the piece of art: *Modern and ignorant we reimagine the story <...> the eye can flick from one mood, and one interpretation to the other [7, p. 133]*

Image component of the concept is represented by the following conceptual metaphors:

ART IS A PERSON: personification of art focuses on the important role it plays in our life (works of art not only reflect the reality but also improve it, justify

it and heal us): *Do you want art to be a healer?* [6, p. 136]; *Books say: she did this because.* <...> *Books made sense of life* [6, c. 169]; *art claims a lot for itself* [6, p. 200].

ART IS OCEAN: individual conceptualization of art as water helps to reveal the complex nature of the creative process: *The departed writer gazing at the ocean of art* [6, p. 31]; *The painter isn't carried fluently downstream towards the sunlit pool of that finished image, but is trying to hold a course in an open sea of contrary tides* [7, p. 135]

The evaluation of art reflects its connection with reality: *Books say: she did this because. Life says: she did this. Books are where things are explained to you;* <...> *Books made sense of life. The only problem is that the lives they make sense of are other people's lives, never your own* [6, p. 169]. Generally speaking, art's nature, fictions and influence on people have positive evaluation in Barnes' novels, especially from the younger heroes' points of view: *Art was the most important thing in life, the constant to which one could be unfailingly devoted and which would never cease to reward;* <...> *it was the stuff whose effect on those exposed to it was ameliorative. It made people not just fitter for friendship and more civilized, but better – kinder, wiser, nicer, more peaceful, more active, more sensitive* [9, p. 26]. Adults show positive-ironic attitude: *Fiction – by which I was naturally referring to art in general – is the norm, the bass line, the golden mine, the meridian, the equator, the Star of the East. It is the white line down the middle of the road* [8, p. 90].

The concept of ART is one of the key concepts of Julian Barnes' idiostyle. Its analysis helped to penetrate into the author's world view and reveal the role of art in his life.

References: 1. Беспалова О. Е. Концептосфера поэзии Н. С. Гумилева в ее лексическом представлении : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / О. Е. Беспалова ; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. – СПб., 2002. – 24 с. 2. Бутакова Л. О. Авторское сознание в поэзии и прозе: когнитивное моделирование / Л. О. Бутакова. – Барнаул : Изд-во Алтайского ун-та, 2001. – 283 с. 3. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Москва : Гнозис, 2004. – 390 с. 4. Ніконова В. Г. Поетико-когнітивний аналіз драматичного тексту: художній концепт / В. Г. Ніконова // Вісник Дніпропетровського університету. – Серія “Мовознавство”. – Т. 16, № 11. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2008а. – С. 215–220. 5. Тарасова И. А. Категории когнитивной лингвистики в исследовании идиостиля [Электронный ресурс] / И. А. Тарасова // Вестник СамГУ. – 2004. – № 1 (31). – Режим доступа : <http://www.russian.slavica.org>. 6. Barnes J. Flaubert's Parrot / Julian Barnes. – New York : Vintage Books, 1990. – 190 p. 7. Barnes J. A History of the World in 10 ½ Chapters / Julian Barnes. – New York : Vintage Books, 1989. – 308 p. 8. Barnes J. Love, etc / Julian Barnes. – New York : Vintage Books, 2002. – 227 p. 9. Barnes J. Metroland / Julian Barnes. – London : Picador, 1980. – 214 p. 10. Julian Barnes (Contemporary Critical Perspectives) / [ed. by Sebastian Groes & Peter Childs]. – London : Continuum, 2011. – 192 p. 11. Semino E. A Cognitive Stylistic Approach to Mind Style in Narrative Fiction / Elena Semino // Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / [ed. by Elena Semino and Jonathan Culpeper]. – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. – 2002. – P. 95–122. 12. Stout M. “Chameleon Novelist” / M. Stout // New York Times Magazine. – № 22. – November 1992. – P. 29, 68–72, 80.

ДИРЕКТИВНІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ У З'ЯСУВАЛЬНИХ РЕЧЕННЯХ

Олена Заграновська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

У сучасній лінгвістиці помітно зростає інтерес до вивчення проблеми мовленнєвого спілкування. Теорія мовленнєвого впливу на процес комунікації стає дедалі привабливішою для досліджень.

Відомо, що спілкування людей відбувається у межах комунікативного акту (далі – МА), складовими якого є особистості учасників комунікації (адресанта і адресата) як носіїв соціальних ролей, психічних властивостей, психологічних якостей, духовних, естетичних тощо ідеалів, когнітивних особливостей; конститутивні елементи спілкування; повідомлення, яке поєднує комунікантів тощо [2, 186].

Основи теорії МА було закладено Дж. Остіном у 1955 р. у межах Джеймсівського курсу, читаного ним у Гарвардському університеті. У 1962 р. його погляди знайшли своє втілення у посмертно виданій книзі «Слово як дія». Ідеї Остіна розвивали філософи-аналітики, логіки та прагматики Дж. Серль, П. Строссон, Г. Грайс, Дж. Ліч, лінгвісти А. Вежбицька, М. Нікітін та ін. [3, 187].

Опираючись на дослідження лінгвістів типовим можемо вважати таке розуміння МА: «Мовленнєвий акт – це цілеспрямована мовленнєва дія, яка відбувається відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації» [2, 136].

В нашому дослідженні ми проведемо аналіз МА директивного типу та з'ясуємо їх роль у процесі спілкування. На прикладах англійською та українською мовами ми проаналізуємо характеристики директивних МА та покажемо основні способи їх реалізації у з'ясувальних реченнях для досягнення комунікативної мети.

Предметом дослідження є МА директивного типу. Аналіз проводитимемо на матеріалі сучасної української та англійської мов.

Директивні МА, в залежності від комунікативної мети поділяються на декілька різновидів. У з'ясувальних реченнях такі акти реалізуються наступними способами: наказами (to command, to order), настійними вимогами, проханнями (to require), порадою (to advise), висловленням бажання (to want, to desire), застереженням (to warn), дозволом (to allow, to permit), заборонаю (to forbid, to vote), благанням (to beg, to plead), вимогою (to demand, to insist, to urge), та ін.

У головній частині з'ясувальних висловлень наказу завжди експлікується перформативне дієслово, яке є вказівкою до виконання бажаної мовцем дії, а сама бажана дія міститься у підрядній частині. Наприклад:

Put on a warm coat! It's cold outside!

Не шуміть! Ви заважаєте мені читати.

Настійна вимога за значенням наближається до наказу і виявляється у рішучій формі волевиявлення й залежності слухача від мовця.

Характерним для вимоги є те, що мовець переконаний у тому, що має право вимагати від слухача зробити те, чого він бажає [1, с. 22]. Наприклад:

I would ask you not to be late next time.

Мати просить мене допомогти їй по господарству.

Висловлення бажання завжди реалізується у підрядній частині з'ясувального речення, а головна містить перформативи *хотіти, бажати*.

Побажання можуть висловлюватися від першої та від третьої особи. В даному випадку мовець повідомляє слухачеві про бажану для себе ситуацію, стан речей. Наприклад:

I want you to be my business partner.

Оксана не хотіла, щоб вони збиралися на війну.

З'ясувальні висловлення можуть виражати пропозицію, яка визначається тим, що мовець, вважаючи виконання певної дії необхідним, доцільним, корисним для нього самого, для слухача або для інших людей, що не беруть участі у розмові, висловлює свою власну думку, намагаючись переконати в цьому слухача й тим самим спонукати його виконати дію. У висловленнях-пропозиціях право вибору за будь-яких умов залишається за слухачем.

За словами Анни Вежбицької, мовець намагається допомогти співрозмовникові у прийнятті власного рішення, привертаючи його увагу до тих можливостей, які він міг і не помітити [4, 187].

З'ясувальні висловлення пропозиції можуть передавати:

1. Наказ: *You will have to tell me everything what is going on in the village (Тобі доведеться розповісти мені про усе, що відбувається на селі).*

2. Настійну вимогу: *I insist on your making a decision (Я наполягаю на тому, щоби ти прийняв рішення).*

3. Прохання: *Promise me that you will never leave me (Пообіцяй мені, що ти ніколи мене не покинеш).*

4. Пораду: *Forget about yesterday's words! (Забудь про вчорашні слова!).*

5. Застереження: *My friend warned me not to risk my business (Мій друг застерігав мене не ризикувати своїм бізнесом).*

6. Пропозицію: *Come and have a look at what we have found! (А ну ж бо погляньте, що ми знайшли!)*

Всі зазначені вище директивні МА вживаються в процесі спілкування, щоби показати, з яким наміром мовець звертається до слухача, якої відповіді чи дії він очікує від адресата і як він бачить подальший розвиток спілкування.

Підсумовуючи наше дослідження ми можемо стверджувати, що директивна семантика у з'ясувальних висловленнях може міститися або в головній, або в підрядній, або одночасно й у головній, і в підрядній частинах.

Комунікативна мета тієї чи іншої директиви може реалізуватися як у самому з'ясувальному реченні, так і в контексті. На прикладах українською та англійською мовами ми показали, якими способами реалізуються директивні МА у з'ясувальних реченнях, і як за допомогою їх мовець звертається до слухача, впливає на його поведінку, підштовхує до виконання тих чи інших дій і, таким чином, досягає бажаного комунікативного наміру.

Література: 1. Апресян Ю.Д. Синтаксис и семантика в синтаксическом описании // Единицы разных уровней строя языка и их взаимодействие. Доклады симпозиума /

Ю.Д. Апресян. – М.: Наука, 1969. – С. 302-306. 2. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – С. 136 – 137. 3. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи: Монографія / Ф.С. Бацевич. – Львів: ПАІС, 2005. – 256 с. 4. Вежбицкая А. Речевые акты // Новое в зарубежной лингвистике. Вып.16 / А. Вежбицкая. – М.: Прогресс, 1985. – С.251-275.

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ В СТИЛИСТИЧЕСКОМ РАКУРСЕ

Наталья Ключева, Мария Грехова, Татьяна Федуленкова

Владимирский государственный университет

(Владимир, Россия)

Окказиональное использование фразеологических единиц (ФЕ) создает дополнительную стилистическую и смысловую информацию по сравнению с исходной, или словарной, формой ФЕ [8: 259]. Окказиональное использование ФЕ в дискурсе представляет собой закономерное явление речевого процесса, стилистически значимое отделение от языковой нормы. Под окказиональным стилистическим преобразованием фразеологических единиц понимаем уникальную стилистически окрашенную актуализацию ФЕ в речи, результатом которой являются значительные изменения формы и значения ФЕ, определяемые контекстом [2: 103]. При окказиональном использовании фразеологическая единица не разлагается, а лишь изменяет свою стилистическую окраску и оттенки значения, подстраиваясь, таким образом, к требованиям дискурсивной ситуации [3: 71].

Приёмы окказионального преобразование английских ФЕ в стилистических целях впервые были подробно описаны А. Начисчионе в ее кандидатской диссертации, посвященной творчеству Дж. Чосера [4]. В лингвистической литературе отмечаются следующие приёмы окказионального преобразования ФЕ в стилистических целях.

1. Развёрнутая фразеологическая метафора. Суть приёма развёрнутой метафоры заключается в развёртывании образа, положенного в основу фразеологизма, при помощи одного или нескольких его образных компонентов [6: 87].

Анализ текстов показывает, что развёрнутая фразеологическая метафора является одной из самых частотных моделей окказионального преобразования фразеологических единиц. Главной отличительной чертой такой метафоры является развёртывание фразеологического образа, т.е. мы имеем дело не с обычной одиночной метафорой, а с цепочкой подобразов, создающих в своей совокупности связанные ассоциативные метафоры, покрывающие значительные отрезки текста. Такой отрезок текста способен значительно варьироваться по объёму. Развёрнутая метафора может развиваться в рамках одного абзаца, одной главы, а может покрывать весь текст обширного литературного произведения (подробнее см.: [9: 179]). В последнем случае, как правило, развёрнутому метафорическому переосмыслению подвергаются ФЕ, используемые в заглавии. При этом образ развивается, наполняется новым содержанием, и фразеологическая единица, пронизывая текст, выполняет связующую функцию, соединяя в одно целое различные части текста.

2. Фразеологическая игра слов. Стилистический эффект игры слов заключается в отношении между ФЕ и свободным словосочетанием с буквальными значениями компонентов. В лингвистической литературе можно встретить различные наименования данного приёма, к примеру, игра слов, буквализация, двойная актуализация [1: 51]. Термин «двойная актуализация» расценивается как наиболее подходящий, поскольку он отражает качественную дуалистичность, двусторонность данного приёма окказионального преобразования фразеологизма.

Известно, что сущность приёма игры слов состоит в сопоставлении и противопоставлении переносного и буквального значений составляющих ФЕ компонентов. При этом естественное наличие у каждого структурного компонента прямого значения делает все ФЕ потенциальными объектами приёма буквализации. Данная техника носит название двукратной экспозиции [9: 80]. Игра слов создаёт неожиданный семантический сдвиг, т.к. ФЕ одновременно воспринимается и как комбинация слов с прямыми значениями.

При помощи сопоставления переносного и прямого значений вскрывается семантическая структура ФЕ и образ [7: 21]. Идентификация двойной актуализации представляет собой процесс деметафоризации, в результате которого ФЕ обращается в свободное сочетание слов, не обладающее так называемым вторым дном, характерным для не преобразованного фразеологизма.

Часто стилистический приём двойной актуализации служит для создания комического эффекта, основанного либо на буквальной интерпретации компонентов фразеологизма как таковой, либо на непонимании, возникающем вследствие восприятия одним коммуникантом прямого, а другим – переносного значения фразеологизма.

3. Разрыв фразеологической единицы. Разрыв фразеологической единицы определяется как разъединение её словом, переменным словосочетанием или другим фразеологизмом с целью создания нового стилистического эффекта при неизменном количестве компонентов. В своем узуальном варианте фразеологическая единица сохраняет структуру, оставаясь синтаксически и семантически целостной. Но в дискурсе, в соответствии с требованиями речевой ситуации, ФЕ может подвергаться разрыву, создающему своего рода намеренную прерывистость структуры.

Вспомним, что на парадоксальность данного приёма окказионального преобразования фразеологической единицы указывает в своей книге А.С. Начисчионе, поясняя, что разрыв разделяет ФЕ, обеспечивая в то же самое время её целостность, достигаемую стилистическими и семантическими средствами [9: 92]. При этом первая часть ФЕ приобретает окказиональную метонимическую функцию: часть используется вместо целого, облегчая актуализацию фразеологического образа в памяти читающего или слушающего.

Замечено также, что разрыв ФЕ приводит к явлению ретардации, т.е. к замедлению процесса восприятия и, соответственно, понимания. Наиболее общим способом создания разрыва является использование вводных конструкций. Разрыв ФЕ может встречаться в рамках одного предложения, но

часто выходит за его пределы, охватывая следующее предложение или несколько предложений.

Следует подчеркнуть важность разделения понятий разрыва и вклинивания. Под вклиниванием, вслед за А.В. Куниным, понимаем включение в состав ФЕ слов, переменных сочетаний слов или других фразеологизмов в данном речевом акте [1: 73]. Основное отличие вклинивания от разрыва состоит в том, что при вклинивании новые компоненты становятся органической частью преобразованной ФЕ, частью её семантической структуры, сужая, расширяя или уточняя её значение [5: 168]. В случае же разрыва ФЕ полностью сохраняет компонентный состав, изменяясь лишь структурно и семантически.

4. Фразеологическая аллюзия. Приём фразеологической аллюзии понимаем как использование в тексте лексем, являющихся эксплицитными носителями образа ФЕ и прямо или косвенно указывающих на неё. При этом эксплицитные компоненты выполняют метонимическую функцию, являясь своеобразным связующим звеном между данной дискурсивной ситуацией и ФЕ. Фразеологическая аллюзия раскрывает когезивный потенциал, внутренне присущий ФЕ, поскольку один или несколько компонентов ФЕ вызывают ассоциации со всей ФЕ.

Вне сомнения, фразеологическая аллюзия является одним из наиболее сложных приёмов окказионального преобразования ФЕ. Поскольку ФЕ в дискурсе никогда не бывает представлена базовой формой и для её адекватного понимания, необходимо обладать достаточными лингвистическими знаниями и языковым чутьём, чтобы иметь возможность извлечь необходимую для идентификации ФЕ информацию из долговременной памяти. В этом заключается причина того, что фразеологическая аллюзия может вызывать определённые трудности как у носителей языка, так и у людей изучающих его.

Тем не менее, при верной интерпретации фразеологическая аллюзия обеспечивает значительный стилистический эффект, выполняя связующую функцию и выступая в качестве интенсификатора внутритекстовых семантических связей фразеологической единицы.

Библиография: 1. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / Александр В. Кунин. – 2-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. – 381 с. 2. Кунин А.В. О стилистическом контексте во фразеологическом ракурсе / Александр В. Кунин // Сб. науч. тр. / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореца. – М., 1976. – Вып. 103. – С. 103-126. 3. Кунин А.В. Основные понятия фразеологической стилистики / Александр В. Кунин // Проблемы лингвистической стилистики: тез. докл. науч. конф. – М., 1969. – С. 71-75. 4. Начисчионе А.С. Окказиональное стилистическое использование фразеологических единиц: (На материале произведений Дж. Чосера): Дис. ... канд. филол. наук / Анита С. Начисчионе. – М., 1976. – 205 с. 5. Федуленикова Т.Н. Сопоставительная фразеология английского, немецкого и шведского языков / Татьяна Н. Федуленикова. М.: ИД «Академия Естествознания», 2012. – 220 с. 6. Fedulenkova T. Phraseological Units in Discourse: Towards Applied Stylistics by Anita Naciscione, 2001. Riga: Latvian Academy of Culture, pp. xi + 283, ISBN 9984 95 19 01 / Tatiana Fedulenkova // Language and Literature. – London, 2003, № 12 (1), p. 86-89. 7. Fedulenkova T. Stylistic differentiation of biblical idioms / Tatiana Fedulenkova // Textual Secrets: The Message of the Medium: Book of Abstracts of 21st PALA Conference. – Budapest: British Council, 2001. –

P. 21. 8. Fedulenkova T. Usual functions of English phraseological units / Tatiana Fedulenkova // Slowo. Tekst. Czas XII. Frazeologia w systemach jezykow slowianskich. – Tom 2. – Szczecin, Greifswald, 2014. – S. 257-264. 9. Naciscione A. Phraseological Units in Discourse: Towards Applied Stylistics / Anita Naciscione. – Riga: Latvian Academy of Culture, 2001. – 283 c.

ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ УЯВЛЕННЯ ПРО HAUS / ДІМ У РОМАНАХ ТОМАСА МАННА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ “БУДДЕНБРОКИ” ТА “ЧАРІВНА ГОРА”)

Наталія Корольова

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Об’єктом дослідження у статті є поняття *dim / Haus* у романах Т. Манна “Будденброки” та “Чарівна гора”, **предметом** – лексичні засоби, які характеризують специфіку його сприйняття персонажами творів. **Завдання** дослідження полягає в інтерпретації лексичних засобів з **метою** встановлення лексико-семантичного поля даного поняття та виокремлення його ядра та периферії.

Актуальність статті зумовлена орієнтацією її проблематики на сучасну парадигму лінгвістичної думки щодо взаємозв’язку мови, культури та мислення народу. **Новизну** матеріалу визначає виокремлення лексики, яка містить імпліцитну чи експліцитну вказівку на особливості відображення поняття *dim / Haus* у свідомості персонажів творів. **Матеріалом** аналізу слугує мова романів Т. Манна “Будденброки” та “Чарівна гора”.

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень у руслі антропоцентризму став актуальним інтерес вчених до понять, які є ключовими для етносу чи його представників на певному етапі їх існування. У контексті спостереження за мовою романів Томаса Манна та опираючись на їх часопростір нами було виокремлено декілька основних базисних понять, які є визначальними для буття персонажів творів як суб’єктів ментальності німецького народу.

Поняття *dim* належить до найважливіших категорій у національній, мовній та художній картинах світу багатьох етносів та стало об’єктом дослідження численних вчених, які характеризували його як частину дійсності, просторову сталу, що супроводжує людину у різні періоди її життя [9, с. 189].

Спостереження за мовним матеріалом романів Томаса Манна дозволило нам визначити лексико-семантичне поле поняття *Haus (dim)*, встановити його ядро та периферію, засоби мовної об’єктивації. Лексико-семантичне поле, яке окреслює це поняття у творі, формується на основі наявності двох аспектів його віднесеності: загальної та конкретної.

Конкретна віднесеність поняття *Haus* стосується будівлі, яка об’єктивно існує у фізичному просторі та належить родині Будденброк. Лексико-семантичне поле, у цьому випадку, формується мовними одиницями способу функціонування, опису та характеристики будинку, а також ставлення до нього членів сім’ї.

Загальна віднесеність поняття *Haus* передбачає, на нашу думку, існування у свідомості персонажів твору як суб’єктів його певної ментальної

репрезентації, певного лінгвокультурного символу **дому** як важливої складової системи цінностей та пріоритетів, свідчення власного соціального та сімейного станів. Репрезентативний фонд такого аспекту вербалізації поняття становитимуть лексеми, що номінують почуття та емоції, фактори дійсності, які експліцитно, імпліцитно чи асоціативно його характеризуватимуть.

Ядром обох форм віднесеності ми вважаємо лексему *das Haus*. У свідомості персонажів поняття **Haus** сприймається у двох аспектах: *Wohnung* (житло) і *Familie* (родина).

Спостереження за мовним матеріалом роману містить, на нашу думку, практичне підґрунтя для зазначених тверджень. У наведеному нижче фрагменті тексту мова йде про ландшафтну кімнату як складову частину будинку:

Man saß im Landschaftszimmer, im ersten Stockwerk des weitläufigen alten Hauses in der Mengstraße, das die Firma Johann Buddenbrook vor einiger Zeit käuflich erworben hatte und das die Familie noch nicht lang bewohnte. Die starken und elastischen Tapeten, die von den Mauern durch einen leeren Raum getrennt waren, zeigten umfangreiche Landschaften, zweifarbig wie der dünne Teppich, der den Fußboden bedeckte, ...Ein gelblicher Sonnenuntergang herrschte meistens auf diesen Bildern, mit dem der gelbe Überzug des weißlackierten Möbel und die gelbseidenen Gardinen vor den beiden Fenstern übereinstimmten [10, S. 6].

Лексико-семантичне поле формується у зазначеному контексті ядром – іменником *das Haus*, та периферією – лексемами, які номінують різні аспекти існування будинку: назви приміщень (*Landschaftszimmer* (ландшафтна кімната), *Raum* (приміщення, простір), їх функціонально-складові частини (*der Stockwerk* (поверх), *die Mauern* (стіни), *der Fußboden* (підлога), *das Fenster* (вікно), елементи внутрішнього оздоблення (*die Tapeten* (настінні килими), *der Teppich* (килим), *die Bilder* (картини), *die Möbel* (меблі), *die Gardinen* (штори, гардини), а також мовні одиниці, що характеризують чи описують зазначені номени, а також містять експліцитну чи імпліцитну вказівку на пов'язані із ними важливі дії (прикметники *weitläufig* (просторий), *alt* (старий), *stark* (міцний), *elastisch* (еластичний), *umfangreich* (великий, широкий), *zweifarbig* (двоколірний), *dünn* (тонкий), *weißlackiert* (полакований у білий колір), *gelbseiden* (виготовлений із жовтого шовку) та дієслова *erwerben* (придбати) і *bewohnen* (обживати, жити). Семантика даних мовних одиниць, використаних у зазначеному контексті, детермінує їх приналежність до лексико-семантичного поля поняття **Haus** (**дім**) у романі „Будденброки“, утворюючи сферу опису будинку та його внутрішнього оздоблення та характеризуючи сприйняття персонажами твору свого дому як важливої складової їх існування.

Ще одним великим твором Т. Манна, що належить до другого етапу його творчості, є роман „Чарівна гора“. Спостереження за мовним матеріалом твору дозволило нам зазначити специфіку сприйняття поняття **Haus** (**дім**) у часопросторі роману. Складовими лексико-семантичного поля поняття **Haus** (**дім**) виступають мовні одиниці, які характеризують внутрішню організацію будівель, їх складових частин залежно від того, яка функція їм передбачена, лексеми, які номінують внутрішнє убранство приміщень. Ці мовні одиниці формують ближню периферію зазначеного лексико-семантичного поля.

Дальню периферію становлять номінації людей, що там проживають – членів родини або, відповідно, персоналу санаторію, де відбувається дія роману, як його функціональної складової частини, а також, залежно від контексту, емоції, які описують відношення до зазначених складових суб'єктів твору.

Спостереження за лексичними складовими наведених нижче фрагментів тексту дало можливість встановити складові лексико-семантичного поля *Haus* (*dim*) у якості його сприйняття як санаторію “Давос”:

1) Gleich zur rechten, zwischen Haustor und Windfang, war die Concierge-Loge gelegen, und von dort kam ein Bediensteter von französischem Typus, der, am Telefon sitzend, Zeitungen gelesen hatte, in der grauen Livree des hinkenden Mannes am Bahnhof ihnen entgegen und führte sie durch die wohl beleuchtete Halle, an deren linken Seite Gesellschaftsräume lagen [11, S.20].

2) Die Tür war doppelt, mit Kleiderhaken im inneren Hohlraum. Joachim hatte das Deckenlicht eingeschaltet, und in seiner zitternden Klarheit zeigte das Zimmer sich heiter und friedlich, mit seinen weißen, praktischen Möbeln, seinen ebenfalls weißen, starken, waschbaren Tapeten, seinem reinlichen Linoleum-Fußbodenbelag und den leinenen Vorhängen, die in modernem Geschmacke einfach und lustig bestickt waren [11, S. 21].

У першому виокремленому нами фрагменті мова йде про первинний опис санаторію під час прибуття туди Ганса, головного героя твору, який вважав, що приїхав на декілька тижнів відвідати кузена, а в другому міститься детальне зображення кімнати, яка стала для головного героя домом на довгі роки. Мовними одиницями, складовими ближньої периферії лексико-семантичного поля у зазначених контекстах є, на нашу думку, іменники *das Haustor* (ворота будинку), *der Windfang* (тамбур), *die Concierge-Loge* (місце консьєржа), *die Halle* (зал), *die Tür* (двері), *der Kleiderhaken* (гачки для одягу), *der Hohlraum* (порожній простір), *das Zimmer* (кімната), *die Möbel* (меблі), *die Tapeten* (шпалери), *der Linoleum-Fußbodenbelag* (лінолеум), *die Vorhänge* (гардини), дієслово, яке характеризує місцезнаходження даних складових будинку, – *liegen* (лежати, бути розташованим), а також лексеми, які описують якісні ознаки функціональних складових – *wohl beleuchtet* (добре освітлений), *weiß* (білий), *heiter* (світлий), *friedlich* (мирний, спокійний), *praktisch* (практичний), *stark* (міцний), *waschbar* (придатний для прання), *reinlich* (чистий), *leinen* (льняний).

Зазначені мовні одиниці ми відносимо до складових лексико-семантичного поля, що характеризує розуміння поняття *Haus* (*dim*) у романі, зазначаючи при цьому їх контекстуальну приналежність та взаємозв'язок із часопростором твору.

Перспективою даної статті є дослідження інших публіцистичних та художніх творів Томаса Манна з метою поглиблення знань про ментальні риси німецького народу.

Література: 1. Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов / Сергей Георгиевич Воркачев – Волгоград: Парадигма, 2005.– 214 с. 2. Гуревич А.Я. Средневековый героический эпос германских народов. Вступ. статья в книге “Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах” // Библиотека всемирной литературы. Серия первая. Том 9. / Арон Яковлевич Гуревич. – М.:Художественная литература, 1975. – 750 с. 3. Дудик П.С. Стилистика української мови: Навчальний посібник. /

Петро Семенович Дудик - К.: Видавничий центр "Академія", 2005. - 368 с. 4. Історія європейської ментальності. Серія: Культурологія / за редакцією Петера Дінцельбахера. – К.: Літопис, 2004. – 722 с. 5. Карасик В. И. Этноспецифические концепты / Владимир Ильич Карасик // Введение в когнитивную лингвистику. – 2005. – № 6. – С. 61–105. 6. Мезенин С. М. Образность как лингвистическая категория / С. М. Мезенин // Вопросы языкознания. – 1983. – № 6. – С. 121–126. 7. Нечепорук Е.И., Федоров А.А., История зарубежной литературы XX века: 1917-1945. / Евгений Иванович Нечепорук, Александр Александрович Федоров, М.: Джерело, 1984. – 322 с. 8. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 322 с. 9. Флакман А. А. Немецкий язык как отражение ментальности его носителей: Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.02.04 "Германские языки" / Анна Александровна Флакман; Нижегородский государственный лингвистический университет имени Н. А. Добролюбова – Нижний Новгород, 2005. – 215 с. 10. Mann Th. Buddenbrooks. Verfall einer Familie / Thomas Mann. – Moskau: Verlag für fremdsprachige Literatur, 1956. – 735 S. 11. Mann Th. Der Zauberberg. – Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 1994. – 703 S.

АСОЦІАТИВНІСТЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОЕЗІЇ

Марина Костюк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

За визначенням деяких зарубіжних і вітчизняних дослідників, асоціація є одним із засобів експлікації внутрішнього лексикону й організації його вербальної межі. Вивчення асоціацій відкрило шлях науковцям до нового пізнання способів зберігання знань, процесів відродження та розуміння мовлення, організації внутрішнього лексикону, тощо.

Поняття асоціації розглядалося здавна. Відомі філософи античності дають своє бачення асоціації та її ролі. Аристотель, наприклад, пропонує класифікацію асоціацій за схожістю, часовою послідовністю та контрастом. З часом питанням асоціацій займалися такі відомі дослідники Р. Декарт, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Д. Гартлі, Дж. Локк, Д. Юм та інші [2, с.43].

У мовознавстві асоціація як явище індивідуальної свідомості вперше з'явилася у працях В. фон Гумбольдта. Новий погляд на асоціацію запропонував відомий швейцарський лінгвіст Ф. де Соссюр, який звів стан мови до теорії синтагм і теорії асоціацій, таким чином запропонувавши механізми синтаксичного поєднання слів (пропозиційний та асоціативно-метафоричний).

Слід зазначити, що при розгляді вербальних асоціацій, виділяють два підходи: лексикоцентричний, який полягає в аналізі асоціативного поля лексичних одиниць, семантичної близькості між словами та текстоцентричний, що передбачає характеристику асоціативних стратегій побудови текстів, асоціативного поля ключових слів у тексті, асоціативних процесів, тощо. Цікаво, що типологія вербальних асоціацій є однією з дискусійних питань психолінгвістики.

Особливу увагу необхідно приділити асоціативному полю, – сукупності асоціацій та реакцій на слово символ. Сам термін був введений Ш. Баллі. Слід додати, що асоціативне поле має ядро та периферію. До того ж,

дослідники вирізняють індивідуальне та колективне асоціативне поле [2, с. 44].

Французька поезія XIX століття спрямована в першу чергу на те, щоб викликати певні асоціації у читачів, надати широке поле для інтерпретацій. Тому семантика французьких поезії прямо пов'язана з асоціативною характеристикою слова.

Слід зазначити, що кожний народ має свою специфіку сприйняття оточуючого світу. Це доводила лінгвіст А. Залевська в своїх експериментах: представники різних мовних груп мають своє відчуття кольорів, проте у лексиконах усіх носіїв мови виявляється спільне, а саме переважають наступні кольори: чорний, синій, зелений та червоний. Це дозволяє зробити висновок про те, що в лексиконі носіїв кожної мови є спільне «ядро» активних кольорових позначень. Як наслідок – думка про дзеркальність асоціацій у мешканців планети Земля, «бо живемо ми за одними зв'язками і відносинами».

Слід додати, що Ш. Баллі серед асоціацій виділяв близькі і дальні. Зміст цих типів асоціацій стає яснішим, коли ми ознайомимося з образним прикладом дослідника: «Небо скоріше наводить на думку про зірки, хмари, блакить, ніж про дорогу або дім» [1].

Розглянемо асоціативне поле на основі поезії відомого французького поета Артюра Рембо «*Le bateau ivre*»:

*Comme je descendais des Fleuves impassibles,
Je ne me sentis plus guidé par les haleurs :
Des Peaux-Rouges criards les avaient pris pour cibles,
Les ayant cloués nus aux poteaux de couleurs.
J'étais insoucieux de tous les équipages,
Porteur de blés flamands ou de cotons anglais.
Quand avec mes haleurs ont fini ces tapages,
Les Fleuves m'ont laissé descendre où je voulais.*

le lointain marin

Центр (ядро)

*l'eau verte; les vins bleus; horreurs
mystiques; les serpents geants; ces poissons
d'or; ces poissons chantants; des archipels
sideraux.*

Периферія

*l'aube exaltee; un peuple de colombes;
le soleil bas; des phosphores chanteurs; les
fleurs des yeux des pantheres; un Leviathan;
des ecumes de fleurs; des brumes violettes.*

Слід зазначити, що Артюр Рембо вибудовує неординарні асоціативні ланцюжки, спрямовуючи увагу в першу чергу на зорове сприйняття. На противагу Артюру Рембо, Полю Верлену, відомому французькому символісту, більш властиві слухові асоціації: шепіт, плач, зойки, відлуння, зітхання, стогін, тощо. Наведемо приклад:

*Sa voix douce et sonore, au frais timbre angélique.
Un sourire discret lui donna la réplique,
Et je baisai sa main blanche, dévotement*

*Ah ! les premières fleurs, qu'elles sont parfumées !
Et qu'il bruit avec un murmure charmant
Le premier oui qui sort de lèvres bien-aimées ! («Nevermore»).*

Варто додати, що в багатьох віршах Поля Верлена присутня поліфонія. У вірші «*Chanson d'automne*» можна прослідкувати дві контрастуючі фонічні лінії: тягучий, монотонний голос осені (партія сонорних) і голос душі ліричного співця (партія чистих голосних). Якщо казати про характер музичності в цьому вірші, то її схема така: *piano-fortissimo-piano*:

*Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon cœur
D'une langueur
Monotone.*

Таким чином, Артюра Рембо можна назвати «алхіміком слова», тоді як Поля Верлена – алхіміком звука. Сприйняття голосу у Поля Верлена досить різноманітний. Наведемо приклад з поезії «*Mon rêve familier*»:

*Son regard est pareil au regard des statues,
Et, pour sa voix, lointaine, et calme, et grave, elle a
L'inflexion des voix chères qui se sont tues.*

До того ж, асоціативність неодноразово супроводжується вживанням поетом музичних термінів, такі як наприклад *mineur, ariette, la flûte, le basson, le violon, le violoncelle* та інші. Та навіть збірка поезій є промовистою з точки зору музичності: «*Romances sans paroles*».

Роль асоціативності у Стефана Малларме, яскравого представника французького символізму, відіграє вирішальну роль. У його творчості можна побачити як візуальні, так і слухові асоціації. Це ще раз підтверджує тезу, що асоціації є результатом інтроспекцій та внутрішньої зосередженості поета. На прикладах поезій Стефана Малларме можна провести аналіз семантичної трансформації лексичних одиниць, яка пов'язана із їхнім асоціативним потенціалом. Наведемо приклад з сонету «*Quand l'ombre...*», де прикметник «*funèbres*» є не тільки епітетом на позначення реального кольору (*noir*), а й певної моральної характеристики, що асоціативно викликає ідею смерті взагалі та смерті мрії зокрема:

*Quand l'Ombre menaçait de la fatale loi,
Tel vieux Rêve, désir et mal de mes vertèbres,
Affligé de périr sous les plafonds funèbres
Il a ployé son aile indubitable en moi.*

Отже, проаналізувавши деякі яскраві приклади французької поезії, виявилось, що асоціативність відіграє визначальну роль в її сприйнятті та інтерпретації. Більшість поетів застосовують різні типи чуттів (найчастіше, зорові та слухові) для передачі найтонших відчуттів, переживань та моральних станів ліричних героїв. У результаті асоціативного зв'язку з прямим значенням слова неодноразово виникають промовисті метафори, порівняння та інші засоби образності.

Література: 1. Балли Ш. Французская стилистика. – М.: Изд-во ин. лит-ры, 1961. – 394 с. 5 2. Святовец В.Ф. Словник образотворчих засобів. Тропи та стилістичні фігури. – К.: Київський університет, 2003. – 178 с. 84 3. Mallarmé S. Poèmes [Електронний ресурс] / Stéphane Mallarmé. – Режим доступу : http://poesie.webnet.fr/lesgrandsclassiques/poemes/stephane_mallarme/stephane_mallarme.html 4. Rimbaud A. Poèmes [Електронний ресурс] / Arthur Rimbaud. – Режим доступу : http://poesie.webnet.fr/lesgrandsclassiques/poemes/arthur_rimbaud/arthur_rimbaud.html

THE USE OF DIMINUTIVES AS A PECULIARITY OF ROALD DAHL'S STYLE (BASED ON THE BOOK *MATILDA*)

Yuliya Mintsys, Ella Mintsys

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Roald Dahl (1916-1990) is a famous Britain's writer who published more than 20 books for children. "Matilda" is one of his most popular books which has reached millions of kids all around the world and has become children's classics [6]. It is about a five-year-old child genius whose corrupt parents are practically oblivious to her existence. When she begins to attend school she encounters Miss Honey, her quiet and lovable teacher. She also meets Miss Trunchbull, the headmistress, an ex-Olympic hammer thrower who continues to practice with children. 'The Trunchbull' refuses to acknowledge Matilda's genius and promote her, but Matilda finds that she can channel her brainpower to manipulate objects. She then develops a plan to use her power to get rid of Miss Trunchbull for good, and to rectify the wrongs done to Miss Honey [5].

Reading 'Matilda' one can make judgements about the linguistic peculiarities of Roald Dahl's style. One of them which catches the eye is an ample use of diminutives.

Diminutivity in English is one of controversial issues that is in the focus of a lot of linguistic researches. It is a linguistic phenomenon which is presented on lexical, syntactical and morphological levels, although it's not equally verbalized on all of them. Due to analytical character of the English language, the most clearly represented group is made of diminutives on lexical and syntactical levels. Morphological level is also presented by synthetic word-building patterns.

There are 16 diminutive suffixes in English (-*et*, -*ette*, -*y/ie*, -*let*, -*ling*, -*ule*, -*el*, -*kin*, -*ock*, -*in*, -*een*, -*erel*, -*ing*, etc.), but only first six of them are productive [1, p. 82].

In Roald Dahl's 'Matilda' there are few examples of diminutives formed by means of affixation (-*y/ie*). Among them are nouns denoting family relations (*mummy*, *daddy*): '**Daddy**,' she said, 'do you think you could buy me a book?' [2, p.12]; '*I imagine, daddy*', Matilda said quietly, 'that you weren't looking very hard and simply took **mummy's** bottle of hair stuff off the shelf instead of your own' [2, p.63].

The suffix -*y/ie* is not used to imply smallness. As a rule, it does not change the denotative meaning of a word, it does not name a new object or phenomenon, but adds to the word expressiveness and emotiveness: '*So what do I do? I use my brains, laddie, that's what I do*' [2, p.23] (father addressing his son).

Besides, nouns with this suffix make the speech more colloquial and add to the text a flavour of informality: '*What's wrong with the **telly**, for heaven's sake? We've got a lovely **telly** with a twelve inch screen and now you come asking for a book! You're getting spoiled, my girl!*' [2, p.12]; '*We're always eating off our knees and watching the **telly***' [2, p.28]; '*You can't make a living from sitting on your **fanny** and reading story-books*' [2, p.96] (The author criticizes lack of communication in the family life as Matilda's parents are in the habit of watching TV, they are rude to her and disapprove of her love of reading books).

As for diminutives of proper names, they show how close the characters are to each other: '*Come on, **Brucie!** You can make it!*' [2, p.130]; '*Well done, **Brucie!** Good for you, **Brucie!** You've won a gold medal, **Brucie!***' [2, p.131]. In these examples the boy named Bruce Bogtrotter is being encouraged by his classmates during a conflict with the Trunchbull, the headmistress. Calling out the diminutive form of the proper name *Brucie*, they are trying to express their sympathy and support.

It is no mere chance that Matilda's teacher's name is *Miss Honey* which is a diminutive-enderment. Besides, Matilda mentions her first name in the diminutive form: '*She called you **Jenny***' [2, p.79]. In this way the author emphasizes that she is a positive character, a teacher who is kind to her pupils and who enjoys their love and respect.

There are several examples of diminutives with the suffix *-ish* which is added to adjectives to weaken the intensity of the quality: '*... Each **smallish** building was separated from its neighbours by a bit of garden*' [2, p.92]; '*It is about six inches long and very slimy, with a **greenish**-grey skin on top and an orange-coloured belly underneath*' [2, p.137].

Another pattern of forming diminutives is reduplication which consists in repeating a lexeme. Usually such formations are typical of children's or women's speech with a high emotive charge. In this pattern there occurs the transition from denotative meaning to connotative one: '*You want me to do some more of it then, Miss Honey?*' '*That is what I am tempted to suggest,*' – *Miss Honey said cautiously.* – '***Goody-good,***' *Matilda said* [2, p.180].

Although a synthetic way of forming diminutives is rather productive in English, an analytical way of creating diminutive meaning is considered to be of primary importance due to adding a lexical unit with a diminutive meaning (e.g. *little, small*). In this case a diminutive meaning is rendered by the pattern '*Adj. + N*' with a help of the lexemes *little, small, tiny, sweet, dear, etc.*

The dictionary meaning of the lexeme *little* is 'small in size', 'used to show sympathy', 'something you like', 'young', 'unimportant' [4, p.945]. So, this lexeme implies smallness syncretically, together with connotative semes to express positive attitude.

W. U. Dressler and L. M. Barbaresi [3, p.243] differentiate strong and weak forms of the lexical meaning of *little*. In the former case *little* actualizes its denotative meaning of smallness, in the latter case – its connotative one, and deals with the pragmatic aspects of the form in question.

We find that in the context the lexeme *little* actualizes such connotative semes:
- negative :

*The Trunchbull was shouting, 'The word 'what' is spelled W...H...A...T. Now spell it, you **little wart!**' [2, p.155]; 'And don't forget, madam, that we are dealing here with a **little viper** who put a stink-bomb under my desk ...' [2, p.89]; 'You're a **little cheat**, madam, that's who you are!' [2, p.55]; 'He knew how to handle the **little brutes**, didn't he!' [2, p.156]; 'I'll give you pigtails, you **little rat!**' [2, p.114]; 'The one with the pen, you **little fool!**' [2, p.146].*

In the given examples the word combinations *little wart*, *little viper*, *little cheat*, *little brutes*, *little rat*, *little fool* express Miss Trunchbull's feelings of disgust and contempt for Matilda and other children whom she calls *a wart*, *a viper*, *a cheat*, *brutes*, *a rat*. The lexeme *little* makes those feelings more emphatic.

- positive:

*Mr. and Mrs. Wormwood looked forward enormously to the time when they could pick their **little daughter** off and flick her away ... [2, p.10]; 'There is a **little girl** in my class called Matilda Wormwood...' Miss Honey began [2, p.85].*

Using the lexeme *little* the author aims at arousing the feelings of sympathy and affection for Matilda who is treated badly both by her parents and Miss Trunchbull.

- denotative seme of small size:

*'She travelled all over the world while sitting in her **little room** in an English village' [2, p.21]; The well had a **little** wooden **roof** over it ... [2, p.188]; Miss Honey said ... leading the way out of the kitchen and down the dark **little tunnel** into the room at the front [2, p.190].*

The lexeme *little* is often used in the pattern 'Adj.+little+N'. In case of the use of the adjectives *ignorant*, *mangled*, *nasty*, *nauseating*, *daft*, *disgusting*, *poisonous*, *silly*, *greedy*, *miserable*, the word combination can realize the meaning of disgust, contempt and negative attitude: *'What a bunch of **nauseating little warts** you are' [2, p. 141]; 'Keep your **nasty little face** to the wall' [2, p.144]; 'You're just an **ignorant little squirt** who hasn't the foggiest idea what you're talking about!' [2, p. 25].*

If the pattern comprises such adjectives as *funny*, *nifty*, *clever*, *quiet*, *innocent*, *good*, *funny*, *pretty*, *lovely*, then the attitudes of tenderness, kindness and sympathy are actualized: *'This is a very **sensible and quiet little girl**' [2, p.101]; 'How did you manage to get away from her in the end and come and live in this **funny little house?**' [2, p.200].*

As the dictionary definition of the lexeme *small* is 'not large in size or amount', 'not important', 'soft and quiet', 'young' [4, p. 1559], we can make a conclusion that it is used in the denotative meaning of size, unimportance, without positive or negative connotations: *'Her own **small bedroom** now became her reading-room ...' [2, p.21]; 'A **small victory** or two would help her to tolerate their idiocies ... [2, p.29]; She also found half a **small loaf** of brown bread [2, p.189]; They are far too wrapped up in their own **small struggles** to worry overmuch about what others are doing and why' [2, p.101].*

Deminutivity expressed by means of the pattern '*small + Adj.*' implies appearance as one of objective characteristics: *They came to a **small green gate** half-buried in the hedge on the right and almost hidden by the overhanging hazel branches [2, p.182]; **Small eager faces** looked up and listened [2, p.134].*

There occur some instances of the diminutive adjective *tiny*. Its dictionary definition is 'extremely small' [4, p.1743]. Although it is mostly used in the denotative meaning to denote a small size, it is complimented by additional, positive connotations: *In the space of thirty seconds the atmosphere in the tiny room changed completely ...* [2, p.194]; *Miss Honey looked at the tiny girl with dark hair and a round serious face sitting in the second row* [2, p.70].

Thus, the analysis proves that despite the popular belief, 'Matilda' by Roald Dahl does not lack diminutives, the use of which is one of the peculiarities of the author's style as the book is about children and for children. There have been found 197 instances of diminutives in the book. Alongside with the denotative meaning, they express positive and negative connotative meanings in certain contexts. Besides, they contribute to creating a number of oppositions of characters (Matilda and her parents, Miss Honey and Miss Trunchbull, Matilda and Miss Trunchbull), attract the readers' attention and make it possible for them to make judgements.

References: 1. Корунець Л. І. Категорія демінутивності в англійській та українській мовах / Л. І. Корунець // Мовознавство. – 1981. – №4. – С. 81–85. 2. Dahl R. Matilda / Roald Dahl. – Puffin Books, 1996. – 240 p. 3. Dressler W. U. Morphopragmatics. Diminutives and Intensifiers in Italian, German and Other Languages / Dressler U. Wolfgang, Merlini Barbaresi Lavinia. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1994. – 682 p. 4. Longman dictionary of contemporary English. – Pearson Education Ltd., 2003. – 1950 p. 5. Royer Sharon E. Roald Dahl and Sociology [Electronic resource]. – Mode of access : http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/fall_98/royer.html. 6. Tümer İrem. Analysing Roald Dahl's Works For Children As a Means of Social Criticism [Electronic resource]. – Mode of access : [http://tedprints.tedankara.k12.tr/27/1/2009-Irem% 20 Tumer.pdf](http://tedprints.tedankara.k12.tr/27/1/2009-Irem%20Tumer.pdf).

СЕГМЕНТАЦИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА СОВРЕМЕННОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

(на материале ФЕ с глаголом движения)

Светлана Носова, Татьяна Федуленкова

Владимирский государственный университет

(Владимир, Россия)

Научной основой нашего исследования избираем фразеологическую концепцию А.В. Кунина и его метод идентификации фразеологических единиц (ФЕ) [1: 45]. В качестве объекта исследования выступают английские глагольные фразеологические единицы с ведущим компонентом *go* по следующему двум причинам. Во-первых, данный глагол является одним из наиболее частотных глаголов движения в современном английском языке. Во-вторых, вокруг этого глагола сформировалось большое количество фразеологизмов [5: 70]. Для непосредственного анализа выбрано свыше четырех сотен глагольных ФЕ, зафиксированных в «Англо-русском фразеологическом словаре» А.В. Кунина и в толковых словарях английских идиом А.П. Кауи и Р.А. Спирса.

Выявляем, что изучаемые фразеологизмы могут быть полностью или частично переосмысленными, мотивированными или немотивированными выражениями. Полностью переосмысленная ФЕ является, как правило, немотивированной, так как значение ее генетического прототипа не способствует пониманию самой ФЕ, то есть, зная смысл отдельных слов

соответствующего прототипного словосочетания, невозможно судить о значении всего фразеологизма. Так, например, покомпонентный перевод переменного словосочетания *go a great (long) way* выражается фразой «идти длинной дорогой», а производная от него в результате вторичной номинации фразеологическая единица имеет значение «обладать большим влиянием или значением, играть большую роль». Буквальный перевод сочетания *go all round the houses* – «ходить все вокруг домов», но переносное значение (фразеологическое) прямо не выводится из значений составляющих его компонентов – «ходить вокруг да около, избегать главного в разговоре». Или переменное сочетание слов *go through the roof* означает «пройти сквозь крышу», а его фразеологический омоним имеет значение «внезапно и неразумно подняться (о ценах)», и пр.

При частичном переосмыслении генетического прототипа фразеологизма хотя бы один из составляющих его компонентов сохраняет свое первичное значение, что способствует однозначному пониманию общего направления семантического сдвига. Отмечаем, что у частично переосмысленных глагольных фразеологизмов устойчивость к семантической трансформации проявляет чаще всего структурно ведущий глагольный компонент: *go for wool and come home short* – пойти по шерсть, а вернуться стриженным, ничего не приобрести, а потерять свое; *go from bad to worse* – проходить или становиться все хуже и хуже, ухудшаться; из огня да в полымя; *go like hot cakes* – идти нарасхват, раскупаться и т.п.

Известно, что большинство фразеологических оборотов любого языка восходит к народным метафорам, сравнениям, метонимиям, частям пословиц и поговорок. Такие образные выражения возникают в сознании людей в результате восприятия фактов действительности, общественной жизни, географической среды. Восприятие опосредуется, дополняется, корректируется коллективным опытом людей, имеющимися у них знаниями. Поэтому народная метафора, сравнение и любой другой образный оборот могут повторяться в речевом общении в одинаковых или близких ситуациях, превращаясь из свободного речевого сочетания слов в воспроизводимое выражение. При этом в таких выражениях происходит устранение второстепенных или избыточных компонентов, сужение их сочетаемости, или валентности, переосмысление содержания. Но элемент образного представления, послуживший основой для фразеологической семантики, определивший её идиоматичность, сохраняясь в разной мере, определяет экспрессивно-оценочные качества фразеологизма, поддерживает их [3].

Самым распространенным видом семантической трансформации является, тем не менее, метафорическое переосмысление. «Метафорическое переосмысление – это перенос наименования с одного денотата на другой, ассоциируемый с ним, на основе реального или воображаемого сходства» [2: 143]. Перенос названия в нашем случае осуществляется, прежде всего, на основе сходства действий. Примерами подобных семантических трансформаций могут служить: *go green (about the gills/ in the face) (informal)* (букв.: стать зеленым) – быть бледным, вялым из-за тошноты; *go right/ wrong (for sb)* – поддержать кого-л., нарушить чьи-л. планы (букв.: идти в

правильном направлении/ неправильном направлении) (о вариантах см.: [4: 110]).

Выполненный на основе метода фразеологической идентификации анализ показывает, что изучаемые фразеологизмы образуют многочисленные семантические скопления, составляющие основу сегментации фразеологического пространства современного английского языка:

1. Отношение к чему-либо или кому-либо:

go along with someone or something / go along – согласиться на что-то, согласиться с кем-то; *go steady with someone / go stir crazy (slang)* – быть взволнованным из-за того что кто-то в находится заключении; *go overboard about (for или over) smb (или smth) (informal)* – быть в восторге от кого-л. (или чего-л.), безумно увлекаться кем-л. (или чем-л.), помешаться на ком-л. (или на чем-л.); *go to bed with someone* – быть полностью согласным с кем-л; *go to the trouble of doing something and go to the trouble to do something; go to the trouble* – беспокоиться за что-то; и др.

2. Манера поведения:

go (come, move) into action – приступить к действиям, вступить в борьбу; *go (on) upon another tack* – взять другой курс и пойти по иному пути; *go (to) the length of..* – пойти, решиться на...; *go a compass (fetch a compass)* – редк. ходить вокруг да около, заходить издалека; отклоняться, отвлекаться (от темы и т.п.); *go a great length (go all lengths, go to all lengths, go any length, go to any lengths, go to any length, go the whole length of it)* – ни перед чем не останавливаться, быть готовым на все, идти на все; *go about one's business* – разг. заниматься своим делом, не вмешиваться в чужие дела; *go about with a chip on one's shoulder* – держаться вызывающе; быть задирой, забиякой, искать повода для ссоры или драки; и др.

3. Физическое состояние человека:

go pit-a-pat – затрепетать, забиться (о сердце); *go beyond the veil* (тж. *go hence, go to glory, go to a better world, go the way of nature, go out of this world, go to heaven, go to kingdom-come, go to one's last или long home*) – эвф. умереть, скончаться, уйти из жизни, отправиться к праотцам, покончить счеты с жизнью, покинуть этот бренный мир, отправиться на тот свет, отдать богу душу; *go all to pieces (go to pieces, come all to pieces, come to pieces)* – подорвать здоровье; ≈ выйти из строя; и др.

4. Эмоциональное состояние человека:

go ape (for или over smb или smth) – амер. жарг. быть в восторге, ошалеть (от кого-л. или чего-л.); *go bananas* – амер. жарг. рехнуться, спятить; *go crook (at или on)* – австрал. рассердиться, прийти в ярость, взбелениться, выйти из себя; *go etc berserk* – прийти в бешенство, в ярость (из фольклора Скандинавии); *go crackers etc (informal)* – быть неуравновешенным, неустойчивым, обеспокоенным; впадать в истерику; вести себя глупым образом; *go haywire* – разг. потерять голову, утратить душевное спокойствие; запутаться; *go into a nose dive (tailspin)* – амер. разг. пасть духом, отчаяться; *go into one's tantrums* – вспылить, разразиться гневом, прийти в бешенство; и др.

5. Успех:

go great guns (informal) – процветать, удаваться, иметь большой успех; *go like a bomb* – иметь мгновенный успех; *go long (a great) way* – приносить большую пользу, пользоваться популярностью; преуспеть; *go on wheels (run on wheels, go on oiled wheels, run on oiled wheels)* – идти как по маслу; *go one better (than sb/ sth)* – превосходить кого-либо/ что-л.; *go over big (go big)* – жарг. иметь большой успех, проходить «на ура» [первонач. амер.]; *go places (and see people) (informal)* – быть успешным; и др.

6. Неудача:

go (или come) down in the world – разг. измениться к худшему; опуститься, утратить былое положение, скатиться вниз; захиреть, обветшать; *go farther and fare worse (go futher and fare worse)* – попасть в еще более скверное положение; ≈ чем дальше, тем хуже; *go flop* – жарг. потерпеть неудачу, фиаско; провалиться, лопнуть; *go from bad to worse* – становиться все хуже и хуже, ухудшаться; ≈ из огня да в полымя; *go on (upon) the rocks (run on (upon) the rocks)* – наткнуться на непреодолимые препятствия; и др.

Дальнейшую перспективу исследования глагольной фразеологии видим в выявлении основных структурных и семантических моделей фразеологических единиц с глаголом движения в английском и других германских языках и их сопоставительном изучении.

Библиография: 1. Кунин А.В. Английская фразеология: Теоретически курс / Александр В. Кунин. – М.: Высш. шк., 1970. – 344 с. 2. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / Александр В. Кунин. – М.: Высш. шк., Дубна: «Феникс», 1996. – 381 с. 3. Федоров А.И. Фразеологическая семантика и её толкование / Александр И. Федоров. <http://slovari.yandex.ru/ymdict/frazslov> (дата обращения 19.02.2010). 4. Федуленкова Т.Н. Вариантность фразеологических единиц с компонентом *go* в современном английском языке / Татьяна Н. Федуленкова // Актуальные проблемы английской филологии: Сб. науч. тр. – Москва: Моск. пед. гос. ун-т, 2002. – С. 110-125. 5. Федуленкова Т.Н. Грамматическая организация многозначных фразеологических единиц с компонентом *go* / Татьяна Н. Федуленкова // VI Царскосельские чтения: Материалы Международной науч.-практ. конф. – Санкт-Петербург: Ленинград. гос. обл. ун-т им. А.С. Пушкина, 2002. – Том IX. – С. 70-73.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ:

ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

Олена Павлишинець

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Традиційна фразеологія приймає думку, що мову можна прирівняти до простору. Довгий час існувало припущення, що мовні звороти однієї мови повинні бути ідентичними певній території, на якій користуються цією мовою. Багато мовних зворотів є відомими тільки для обмеженого мовного простору. Проте сучасна фразеологія надає перевагу часовому виміру перед просторовим [9, с.19]. Таким чином, фразеологізми слід розглядати як прототипове сховище «культурної пам'яті» спільноти; саме через них наочно і пізнавально передається закріплене в мові колективне знання, а отже, і «мовна картина світу». Таким чином, багато фразеологізмів охоплюють культурно-специфічні відомості [4, с.323].

Фразеологізми володіють дуже важливою функцією з огляду на порівняння мов, вони інтегровано передають мовну компетенцію та лінгвокраєзнавче знання. Вони відображають погляди народу про людей, їхні позитивні і негативні риси, роботу, природу інші явища повсякдення. Через експресивність фразеологічних одиниць, їх образність, іронію та інші стилістичні засоби відображається те чи інше сприйняття ситуації, народна або культурна самосвідомість. Фразеологізми виражають певну мовну модель світу [2, с.63], фіксують досвід та результати «соціальної практики» [4, с.323], сприяють влучному висловлюванню власної думки, погляду або оцінки ситуації тощо. Засвоєння фразеологізмів сприяє легшій адаптації до нової культури і оточення. Вони доповнюють вирази, роблять мову живою та прикрашають її [3, с.63].

Двома основними аспектами в когнітивно спрямованому дослідженні фразеології є такі: З одного боку, дослідники цікавляться тим, як описати фразеологізми (або ідіоми) та їхні характеристики як мовний феномен з точки зору когнітивної перспективи, а також як пояснити процеси появи (продукції) і сприйняття (розуміння) когнітивними засобами. З іншого боку, все більшу увагу звертають на дослідження спільного і відмінного в процесі метафоричної концептуалізації фразеолексем різних мов. Передусім саме вивчення концептуальних метафор в мовному порівнянні все частіше призводить до висновку, що когнітивні механізми мають універсальний характер.

Ідіоми розглядаються як вмотивовані мовні знаки, які є системними і регулярними. Представником такої точки зору є передусім М. Норден, який досліджує, як виникають ідіоми як мовні картини. Він робить висновок, що ідіоми виникають регулярним та креативним шляхом і є системно побудованими мовними знаками [8, с.8]. М. Норден обґрунтовує також мотивацію ідіом як висловів, які є регулярно-композиційно побудовані через метафоричні концепти, «які разом складають так зване метафоричне знання і таким чином, виникають креативним шляхом» [Цит. за 5, с.204].

За його теорією когнітивні механізми ментальної системи перебувають у взаємозалежності з енциклопедичним знанням та людським мисленням. Ми здобуємо «ідіоматичне значення з нашого колективного знання» [8, с.10]. Звідси дослідник намагається «встановити системність когнітивних взаємозв'язків та семантичних інтерпретацій за допомогою певної кількості ідіоматичних правил» і зобразити та довести гомогенність, когерентність та експлікативність цієї системи.

Оскільки ідіоми з когнітивної точки зору а) є систематично побудованими мовними знаками, які б) виникають регулярним, креативним шляхом, М. Норден намагається пояснити поняття ідіоматичності «позитивно»: на основі енциклопедичного знання та певних мисленнєвих процесів можна сформулювати позитивне визначення поняття ідіоматичності, яке точніше пояснить, як саме постає загальне значення..

За Е. Роос [10] «ідіоми та ідіоматику якнайкраще можна пояснити за допомогою гештальт-лінгвістичного підходу [10, с.124]. На основі своїх

характеристик ідіоми сприймаються як «гештальти». Е. Рос пропонує такі риси фразеологізмів за принципами теорії гештальтів:

(1) Ціле – більше, ніж сума його компонентів (принцип надсумарності);

(2) Цілісне визначення частин цілого, тобто принцип, що частини визначаються через ціле (примат гештальту) і що зміни складу цілого змінюють функції частин;

(3) Принцип транспонованості, який говорить, що всі частини гештальту можуть бути змінені за умови збереження їхніх функцій;

(4) Основний принцип фігури – який пояснює не тільки дво- і багатозначність при оптичному сприйнятті, а і взагалі;

(5) Принцип точності, згідно якого є тенденція втілювати гештальт найточніше. Гештальти, які сприймаються нецілісними, доповнюються на основі внутрішніх шаблонів [10, с.131].

Принцип транспонованості, наприклад, пояснює утворення варіантів ідіом. Ідіоми можна пояснювати через гештальти, проте це є «найрадикальнішим випадком цілісностей». Через свій дволикий характер та властивість бути одночасно єдністю і множиною, лексемою і синтагмою перетворюють їх на предмет опису *par excellence* для гештальт-лінгвістики [10, с.139].

Д. Добровольський узагальнив найважливіші постулати сучасної когнітивно орієнтованої лінгвістики:

- Мовні структури є рефlekсами певних когнітивно концептуальних сутностей.

- Основою опису і експлікацій мовних феноменів є (відповідно до першої тези) знання.

- «Мовне значення» – лінгвістичний конструкт, який не є претензією на психічну реальність.

- Онтологічним статусом володіють не «значення», а концептуальні структури, тобто репрезентації знання.

- Мовне знання та знання світу є тісно пов'язані між собою: Рецепція мовних висловлювань є можливою тільки через апеляцію до знання світу і онтологізацію світу через мову. Звідси:

- Мова є інструментом онтологізації знання, а не тільки засобом комунікації. Це дозволяє зробити дуже важливий висновок:

- Мовна картина світу конструюється когнітивно-концептуальними структурами, які онтологізовані в будь-якій мові.

Іншими словами, сума знань (і відповідних типів знання), організована певним чином, які є необхідними для змістовного функціонування будь-якої мови або спільність усіх, зафіксованих в мові уявлень носіїв цієї мови про світ, складають картину світу цієї мови. «Мовну картину світу можна порівняти з географічною мапою, за допомогою якої більшою або меншою мірою відбувається ідіосинкратичний поділ світу» [1, с.76].

Література: 1. Dobrovolskij D. Phraseologie und sprachliches Weltbild (Vorarbeiten zum Thesaurus der deutschen Idiomatik) / Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachverwendung. hrsg von Földes, Cs., 1992. – S. 171ff. 2. Dobrovolskij, D. / Piirani, E. Sprachliches Weltbild im Spiegel der Phraseologie. In: Das Wort. Germanisches Jahrbuch. Bonn:

DAAD-Verlag, 1993. 3. Fleischer, W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2., durchgesehene und ergänzte Auflage. Tübingen: Niemeyer, 1997. 4. Földes, Cs. Res humanae proverbiorum et sententiarum – ad honorem Wolfgangi Mieder. Tübingen: Narr Verlag, 2004. 5. Lapinskas, S. Zu ausgewählten theoretischen Problemen der deutschen Phraseologie. Ein Lehrbuch für Studierende der Germanistik. Vilnius 2013. – 277 S. 8. Nordén, M. Logische Beziehungskonzepte und Inferenzprozeduren. Zu einer semantisch-kognitiven Theorie der verbalen Idiome im Deutschen. Universitetet i Umeå, 1994. 9. Piirainen, E. Niederdeutsch und Hochdeutsch im Vergleich (am Beispiel des ‘Westmünsterländischen’). In: Energieia. Arbeitskreis für deutsche Grammatik 19, 1993. – S. 1-24. 10. Roos, E. Idiom und Idiomatik. Ein sprachliches Phänomen im Lichte der Kognitiven Linguistik und Gestalttheorie. Aachen: Shaker, 2001.

MOOD AND ATMOSPHERE IN LITERARY TEXT

Olga Smochin, senior lecturer

Ion Creanga State Pedagogical University

(Chişinău, Moldova)

В статье проведен анализ разницы между тоном и атмосферой литературного текста, присутствует ли в нем накал чувств или какое-то особое настроение и как автор добился этого эффекта (выбор слов, ритм, синтаксис), а также методы обучения как понимать тон и атмосферу текста.

Ключевые слова: тон, атмосфера, образы и их ассоциации.

Mood refers to the attitude an author conveys towards the subject matter he or she is writing about. Literary “tone” or mood is to written works what “tone of voice” is to speech. When describing an author’s tone, literary critics refer to emotional states, using words like “bitter,” “sincere,” “enthusiastic,” “affectionate,” “whimsical,” “critical,” “celebratory,” “despairing,” “flippant,” “wry,” “serious,” “lighthearted,” “mysterious,” “diffident,” “vicious,” “outraged,” “delighted,” “puckish,” “tongue-in-cheek,” “straightforward,” “frank,” “unsparing,” “apologetic,” “unforgiving,” “amused,” “anxious,” and, of course, “ironic” and “sarcastic.”

Unfortunately, since authors don’t generally read their books out loud for us, it can be tricky to try to decipher an author’s true attitude in any given piece of writing. It’s doubly difficult if any level of irony is involved, especially structural irony, in which the speaker’s attitude / tone may be very different from the author’s underlying attitude /tone. When trying to get a handle on tone, we must look for subtle clues to the author’s real perspective, in diction, syntax, imagery, figurative language, and so on. Even seasoned literary critics sometimes disagree vehemently about an author’s tone. Readers new to complex literature are often “tone deaf”; they read everything as “straight” or sincere, and miss the subtleties and nuances of meaning created by carefully-crafted writing.

Tone is a literary technique that is a part of composition, which encompasses the attitudes toward the subject and toward the audience implied in a literary work. Tone may be formal, informal, intimate, solemn, somber, playful, serious, ironic, guilty, condescending, or many other possible attitudes. Each piece of literature has at least one theme, or central question about a topic, and *how* the theme is approached within the work is known as the tone.

Tone and mood are not the same, although variations of the two words may on occasions be interchangeable terms. The tone of a piece of literature is what the speaker or narrator feels towards the subject, rather than what the reader feels. “Mood is the general feeling or atmosphere that a piece of writing creates within the reader. Mood is produced most effectively through the use of setting, theme, voice and tone” [1, p.78].

Atmosphere closely related to tone, mood refers to the overall emotional effect or “atmosphere” of a literary work. If tone refers to the emotions the author expresses in the writing of the work, mood refers to the kinds of emotions the work evokes in the reader.

Much like tone, atmosphere is usually described in terms of emotional states: “dreamy,” “menacing,” “romantic,” “anxiety-provoking,” “humorous,” “light-hearted,” “gloomy,” “tense.” One way to think about the mood of a work is to think of it as a text’s emotional “weather.” What does it feel like to step (imaginatively) into the world of this book? As with tone, judgments about mood are somewhat subjective; what’s depressing to one reader may seem funny to another, and what feels achingly romantic to one may seem overblown or smart to another.

Any time you look up from a novel and feel vaguely surprised to find yourself in your own familiar, brightly-lit living room, there’s a good chance you’ve been caught up by the influence of mood.

The tone in a story can be joyful, serious, humorous, sad, threatening, formal, informal, pessimistic, and optimistic. Your tone in writing will be reflective of your mood as you are writing.

Tone in writing is not really any different than the tone of your voice. You know that sometimes it is not “what” you say, but “how” you say it. It is the same with writing. Every adjective and adverb you use, your sentence structure, and the imagery you use will show your tone. The definition of “tone” is the way the author expresses his attitude through his writing. The tone can change very quickly, or may remain the same throughout the story. Tone is expressed by the use of syntax, point of view, diction, and the level of formality in literary text. Examples of tone in a story include just about any adjective you can imagine:

- Scared
- Anxious
- Excited
- Worried
- Foolish
- Smart
- Depressing

Tone in writing is conveyed by both the choices of words and the narrator of the story. In Hemingway’s *A Clean, Well-Lighted Place* the tone is calm and peaceful. It was very late and everyone had left the cafe except an old man who sat in the shadow the leaves of the tree made against the electric light. In the day time the street was dusty, but at night the dew settled the dust and the old man liked to sit late because he was deaf and now at night it was quiet and he felt the difference.

Finally, in *A Tale of Two Cities* by Charles Dickens, the tone could be said to be mysterious, secretive, ominous, or evil. There was a steaming mist in all the

hollows, and it had roamed in its forlornness up the hill, like an evil spirit, seeking rest and finding none. A clammy and intensely cold mist, it made its slow way through the air in ripples that visibly followed and overspread one another, as the waves of an unwholesome sea might do. It was dense enough to shut out everything from the light of the coach-lamps but these its own workings, and a few yards of road; and the reek of the labouring horses steamed into it, as if they had made it all [2, p.475].

The reader must have a sympathetic relation with the subject matter and a sensitive ear; especially must he have a sense of 'pitch' in writing. He must recognize when the quality of feeling comes inevitably out of the theme itself; when the language, the stresses, the very structure of the sentences are imposed upon the writer by the special mood of the piece.

"Tone in fiction is like the tone of a storyteller's voice: is it playful, serious, melancholy, frightening, or what? (It can be any of these things, and still be the same voice)" [2, p.85].

"Mood has to do with the emotions the author makes the reader feel in less direct ways--by the sounds of the words she uses, the length and rhythm of sentences, the choice of images and their associations" [3, p.124].

"The mood of a poem is not quite the same thing as the tone although the two are very closely linked. When we refer to the mood of a poem we are really talking about the atmosphere that the poet creates in the poem [4, p.78].

"One way to try to help yourself establish the mood of a poem is to read it aloud. You can experiment with various readings, seeing which one you think best fits the particular poem. The more practice you get at reading poems aloud and the more you are able to hear others read them, the better able you will be able to 'hear' poems in your mind when you read them to yourself" [3, p.28].

Activities for Teaching Tone and Mood

Before teaching tone and mood, it is important to define what tone and mood are for your students. Tone is the author's attitude toward a literary work while mood is the feeling the reader takes away from a piece of literature. Understanding the difference between the two is one of the essential components when teaching tone and mood in literature. To help your students understand the difference between tone and mood and correctly identify these elements in a piece of literature, you must provide them with a wealth of examples.

Select a short story, excerpt from a novel with an easy plot to identify tone and mood, to introduce the concepts. Short stories from Edgar Allen Poe or selections from a book of ghost stories often work well when beginning to teach tone and mood because those elements are often obvious. As you read the story, pull out the words that evoke the suspenseful or scary tone and mood to help students see how the concepts are developed.

References: 1. Glossary of Literary Terms., Hunter College Reading/Writing Center., 1998, retrieved March 22, 2012. 2. Booth, Alison, and Kelly J. Mays, eds. "Theme and Tone." *The Norton Introduction to Literature*, Portable 10th ed. New York: Norton, 2010. 475. 3. Damon Knight, *Creating Short Fiction*, 3rd ed. Macmillan, 1997. 4. Steven Croft, *English Literature: The Ultimate Study Guide*. Letts and Londale, 2004

ПРО ВЕРБАЛІЗАЦІЮ КОНЦЕПТУ “ПАЛІМПСЕСТ” У ПОСТМОДЕРНОМУ РОМАНІ КРІСТОФА РАНСМАЙРА “ОСТАННІЙ СВІТ”

Галина Шацька

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Аналіз теоретичних джерел показує, що утвердження в науці поняття “концепт” дозволяє з нових позицій розглядати закономірності і особливості кореляції мови, свідомості і культури, а, отже, і нові аспекти взаємодії культурології, психології, філософії, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики [1, 3-5]. На фоні багатоаспектних досліджень концептуальний простір художніх творів потребує особливої уваги, оскільки „кожен літературний твір втілює індивідуально-авторський спосіб сприйняття та організації світу, тобто частковий варіант його концептуалізації“ [2, с. 340]. Така концептуалізація світу в художньому тексті з однієї сторони відображає універсальні закони світобудови, а з іншої – індивідуальні, навіть унікальні, уявні ідеї автора. Вартим концептуального аналізу видається і постмодерний роман сучасного австрійського письменника Крістофа Рансмайра “Останній світ” [6].

Роман “Останній світ” – свого роду подвійний палімпсест. Автор створює свій текст, накладаючи його на рукопис “Метаморфоз”, який Овідій писав “поверх” давніх міфів про перетворення. У романі Крістофа Рансмайра “Останній світ” концепт *палімпсест* відіграє одну з ключових ролей у тематично-ідейній побудові твору, оскільки він слугує для вербалізації емоційно наснажених ідейно важливих думок і встановлення сюжетного, тематичного та ідейного зв’язку між образами головних персонажів (незримо присутнього у романі Овідія, римлянина Котти, слуги Овідія Піфагора).

Тому цілком закономірно, що названий концепт об’єктивується в тексті роману неодноразово. При цьому актуалізуються достатньо конкретні уявлення не тільки про палімпсест як текст – “давній рукопис, написаний здебільшого на пергаменті після того, як з нього було стерто первинний текст” [5, с. 283], але і про палімпсест як головне поняття постмодерністської концепції інтертекстуальності.

У контекстах вербалізації цих уявлень про палімпсест у романі актуалізуються такі складники концепту *палімпсест*:

а) “видиме – невидиме” (невидимий зниклий Овідій, якого шукає римлянин Котта та його спалена книга «Метаморфози», проте видимими є сюжети з його «Метаморфоз», які Котта знаходить у дивних формах, як от мотиви на витканих килимах Арахни, оповіді німої Ехо про книгу каменів, яку Овідій вичитував з полум’я тощо).

б) “старе – нове” (незважаючи на те, що часові рамки оповіді не виходять за межі доби античності, у сценах зображуваної дійсності постійно з’являються елементи сучасності (мікрофони, автобуси, пересувна кіноустановка, пластикові пакети для попелу з «Метаморфоз», модні журнали в глухонімої ткалі Арахни). Такий прийом стає підтвердженням неперервності культурного процесу, культура сприймається як єдиний текст. Тому Піфагор,

давньогрецький математик, філософ і вчений, що народився близько 570 р. до н.е., перетворюється в романі на слугу Публія Овідія Назона, римського поета, який народився 43 р. до н.е. А один із персонажів – Діт – виявляється ветераном і дезертиром Другої світової війни. Із цього сплаву різних історичних епох виникає своєрідний художній «позачасовий» простір твору – “останній світ”, в якому втрачаються і реальні просторові поняття.

в) “раніше – пізніше” (з цим уявленням пов’язаний, на нашу думку, епізод зчищення Піфагором і Коттою суцільного шару слимаків з каменю: “Потім умирущі слимаки почали опадати - вони осувалися, сповзали, хутко поспішали в обіймах один одного вниз, очищаючи камінь. І тоді на одному такому звільненому від життя п'ятачку проступило слово *вогонь*. ... Тринадцять, чотирнадцять, п'ятнадцять обтесаних колон нарахував зрештою Котта й на кожній прочитував слова – то “вогонь”, то “гнів”, то “труд”, то “ймення”, то “залізо”. Він уже здогадувався, що перед ним – викарбуваний на п'ятнадцятьох менгірах напис, якийсь послання на граніті й базальті під покривалом із слимаків” [6]. Маємо аналогію з описаною Т. Луньовою палімпсестом-картиною, де зображення, що нанесено пізніше, існує за рахунок того, що більш раннє зображення залишається невидимим, тобто не існує для світу [5, с. 284].

Ці складники створюють смисл концепту палімпсест, аналогічний до загальноприйнятого, зафіксованого у словникових дефініціях лексеми “палімпсест”. Окрім того, концепт набуває в тексті додаткових складників, що відбивають авторське розуміння як даного концепту, так і тих феноменів дійсності, які автор показує в романі за допомогою уявлень про палімпсест. До таких додаткових складників концепту у романі належать паралелі “вигадане – дійсне”, “несуттєве – суттєве, істинне”, “несправжнє – справжнє”. При цьому “вигадане” та “несуттєве” концептуалізується як верхній пласт/ шар палімпсесту, а “дійсне” та “суттєве, істинне” – як нижній, прихований, невидимий пласт. Цей нижній пласт представлений також як “таємне”. Окрім того, у романі простежується постійне накладання таких понять як “голос / подія” – “тиша”, “агресія” – “свобода”, “життя – смерть”, “існування – руйнування” (так, у епізоді з текстом під слимаками раннє зображення може бути повернене до існування, коли зчищається пізній шар, однак це означає руйнування цього пізнішого зображення: “Котта збагнув, що на камені викарбувано якийсь напис, а слуга знай нищив слимаків далі”).

У романі К. Рансмайр порушує проблему творчої особистості. Палімпсестний характер творчості як такої прослідковується на прикладі головного твору Овідія “Метаморфози”, який намагається віднайти Котта. Герой пробивається крізь пласти культурного нашарування до тем і проблем його сучасності, реалізуючи систему своїх уявлень про “минуле” і “теперішнє” актуальної реальності. Пошуки загубленого твору постають своєрідною метафорою віднайдення себе самого.

Концепт палімпсест у романі К. Рансмайра “Останній світ” акумулює в собі уявлення письменника про неоднозначність, складність, суперечливість буття, у якому різні пласти (аспекти, явища, події, інтерпретації тощо) накладаються один на одного, створюючи напружену динаміку появи-зникання, життя-смерті. Як бачимо, палімпсест постає як специфічний спосіб існування

культури взагалі та творчості зокрема. Таким чином, концепт палімпсест у романі “Останній світ” Крістофа Рансмайра набуває більш узагальненого значення і стосується буття як такого. Окрім конкретних образів палімпсесту в романі витворюється його більш узагальнений образ: палімпсест – це такий вид буття, коли один спосіб існування накладається на інший. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що концепт палімпсест позначає надзвичайно складне явище, однак сам має чітку структуру, що дозволяє з великим ступенем вірогідності прогнозувати ефективність його використання як поняття в літературознавстві та культурології.

Література: 1. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. – М. : Akademia, 1997. – С. 267–279. 2. Бабенко Л. Г., Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика. – М.:Изд-во «Наука», 2003. – 495 с. 3. Веркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Веркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72. 4. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Гнозис, 2004. – 389 с. 5. Луньова Т. В. Концепт “палімпсест” у романі С. Рушді “Останній подих Мавра” / Т. В. Луньова // Філологічні науки. Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 282–289. 6. Рансмайр К. Останній світ / К. Рансмайр. – К.: Основи, 1994. – 208 с.

ЛІНГВІСТИЧНА І ЛІТЕРАТУРНА СЕМІОТИКА

СОЦІАЛЬНО-ІДЕНТИФІКАЦІЙНА РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО МОВЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ *Андрій Білас*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Молодь завжди прагне у чомусь вирізнитися, а одним з найпростіших способів досягти цих відмінностей є мова. Факторами, що впливають на виокремлення молодіжного сленгу серед підсистем, є: соціальне оточення і коло спілкування молоді, відмінність поля інтересів молоді від старшого покоління, відмінність в поглядах на життя, соціальне коло діяльності (навчання, спільні інтереси) тощо. Таким чином, утворюється певна мовно-культурна спільнота, яка характеризується своїми особливостями [1, с. 404]. У рамках цієї проблеми значний інтерес викликає питання функціональної природи одиниць молодіжного розмовного мовлення у художній прозі, малодослідженість чого й зумовлює **актуальність** обраної теми.

Мета дослідження полягає у вивченні соціально-ідентифікаційної функції знижених розмовних одиниць французького молодіжного дискурсу в українському перекладі.

Об’єктом дослідження є молодіжно-узусні розмовні елементи у структурі французького художнього твору, а **предметом** – питання визначення їх соціально-ідентифікаційне функціонування в романі Ф. Ген «Kiffe kiffe demain».

Використання у тексті художнього твору стилістично зниженої лексики визначається не лише необхідністю привнести в роман експресію, виразність, розкрити індивідуальні риси героїв через особливості їхнього мовлення, а й бажанням автора створити соціальне тло, на якому розгортаються події, і дати соціальну характеристику персонажам. Це дає можливість стверджувати, що разом із іншими функціями знижена лексика (як компонент молодіжного мовлення – А.Б.) у художньому тексті виконує соціально-ідентифікаційну функцію, оскільки персонажі змушені вживати арготичні елементи, не тільки виходячи зі своєї внутрішньої суті, і слідуючи тій соціальній ролі, яку виконують, традиціям, а іноді й законам того суспільства, в якому живуть [3, с. 119-120].

Французькі лінгвісти зосереджують свою увагу на вивченні та аналізі такого явища як *langue des banlieues* (інша назва – *langue des cités*) – специфічного молодіжного арго [5]. Цей феномен властивий для передмість, приміських районів і спальних кварталів великих міст – своєрідних «гетто», де молодь живе за своїми законами і спілкується своєю мовою [2, с. 18].

Французька молодіжна говірка, як мовний і соціальний феномен, завдяки своїм особливостям дає широке поле для досліджень. Вивчення й аналіз його особливостей, які спричинені низкою причин, дадуть змогу не лише глибше зрозуміти процеси, що відбуваються у цій субсистемі мови, а й допоможуть пояснити його вплив на сучасну культурну та мовну ситуації у Франції [2, с. 19].

Мова роману «Завтра кайф» характеризується значною кількістю слів і виразів, які використовують у мовленні французька молодь, адже Ф. Ген було всього 19 років, коли книга була опублікована в 2004 р. [11]. Тому не тільки лексика, а й граматики цього художнього тексту має особливості, характерні для молодіжного дискурсу [9, с. 4].

Лексичне наповнення роману А. Оберг називає «сучасним французьким арго», тоді як Ф. Гаде використовує тут «просторіччя» [9, с. 5], а М.Ф. Ніанг – «фамільярно-арготична мова» [8], а також «сучасна французька мова передмість», послуговуючись номінаціями французької розмовної мови Ж.-П. Гудайє (*français contemporain des cités*) [6] та П. Бурдьє (*français contemporain des banlieues*) [4, с. 85].

Мова роману включає в себе повний спектр мови передмість (*langue des cités*): останні новотвори поруч з одиницями, вже присутніми в традиційному арго, запозичення, зміни форми і семантики, повна різноманітність прийомів словотвору, звичних для лексики сучасної французької мови міста. Арго, безумовно, присутнє у романі, але автор використовує найпоширеніші одиниці в молодіжном узусі [10, с. 499].

Особливо важливу роль у мові французької молоді відіграє ідентифікаційна чи так звана репрезентативна функція (термін О. Паршуте), що дозволяє розпізнати члена своєї групи, відчути свою належність до неї чи навіть встановити певну ієрархію в ній. Тому арготичні мовленнєві форми використовуються персонажами досліджуваного роману з метою приховання змісту висловлення, адже події відбуваються з жителями паризького передмістя. Отже читач змушений застосовувати ресурси спеціального

словника, щоб зрозуміти, про що йдеться, наприклад в епізоді, коли героїня емоційно реагує на те, що її матір сприймає Францію у чорно-білому забарвленні фільмів шістдесятих років: *Ma mère, elle s'imaginait que la France, c'était comme dans les films en noir et blanc des années soixante. Ceux avec l'acteur beau gosse qui raconte toujours un tas de trucs mythos à sa meuf, une cigarette au coin du bec* [7].

Дорія, описуючи своє життя в Ліврі-Гарган, вживає багато одиниць розмовної лексики і синтаксики, які характеризують молодіжний дискурс: *J'en ai marre de l'école. Je me fais chier et je parle avec personne. En tout, y a que deux personnes à qui je peux parler pour de vrai. Mme Burlaud et Hamoudi, un des grands de la cité* [7].

Отже героїня негативно відгукується про школу, яка їй остогидла, в'їлася в печінки, і вона ні з ким не хоче розмовляти, окрім двох людей, пані Бюрло і Гамуді, дорослим хлопцем із її містечка: *Il doit avoir environ vingt-huit ans, il traîne toute la journée dans les halls du quartier et, comme il me dit souvent, il m'a connue alors que j'étais «pas plus haute qu'une barrette de shit»* [7].

Дорія вживає знижені розмовні, навіть арготичні лексеми, для ідентифікації Гамуді, який курить наркотики, витає в іншому світі, за що вона його й любить: *Hamoudi, il passe son temps à fumer des pétards. Il est tout le temps déconnecté et je crois que c'est pour ça que je l'aime bien* [7].

Ось як Дорія описує приємні зустрічі з Гамуді, який часто читає нашій героїні поеми Артюра Рембо. Принаймні те, що пам'ятає, бо той гашиш «глючить» пам'ять. Та коли він читає їх з вимовою і жестикуляцією вуличного хлопця, то вони видаються прегарними, хоч вона й мало що в них тямить: *Souvent, il me récite des poèmes d'Arthur Rimbaud. Du moins le peu qu'il se rappelle, parce que le shit, ça te bouffe la mémoire. Mais quand il me les dit avec son accent et sa gestuelle de racaille, même si je comprends pas grand-chose au texte, je trouve ça beau* [7].

Головні герої книги Ф. Ген головню молоді люди, які живуть у кварталах, або вигаданих, або реальних, в передмісті Парижа, і більшість з них іноземного походження або походить від іммігрантів. Тому ці персонажі використовують певний словниковий запас, характерний для сучасної французької мови передмість.

Насичуючи свій опис життя Гамуді зниженими розмовними одиницями, Дорія шкодує, що він не вчився далі, бо приятелі втягли його у якусь халепу і він попав у в'язницю, а коли він вийшов на волю, то на все махнув рукою, хоч уже й провчився майже до бакалавра: *Il m'a raconté qu'il s'était fait embarquer dans une histoire par des potes ... Quand il est ressorti, il a tout lâché alors qu'il était loin dans les études. Au moins jusqu'au bac. Alors, quand je vois les policiers qui fouillent Hamoudi près du hall, quand je les entends le traiter de «p'tit con», de «déchet»* [7].

Твір Ф. Ген наповнений діалогами з людьми, особливо молодими, які знаходяться в безпосередній близькості від Дорії. Важливою постаттю у житті Дорія є Набіль, хлопець, який допомагає їй готуватися до уроків, хоча вона й дещо зневажливо відгукується про нього: *Lui, il se la pète parce qu'il porte des lunettes ... Nabil, c'est un nul. Il a de l'acné et quand il était au collège, tous les*

jours ou presque, il se faisait racketter son goûter à la récré. Une grosse victime. ... Ce type, il se la raconte trop ! ... La dernière fois, il s'est foutu de ma gueule parce que je croyais que Zadig, c'était une marque de pneus. Il a rigolé pendant trois quarts d'heure rien que pour ça... Un moment, ... il a dit : «Nan, mais t'inquiète pas, je plaisante, tu sais c'est pas grave, dans la vie, y a les intellectuels et y a les autres...» Bouffon. C'est sa mère qui me l'a mis dans les pattes. ... Bon, OK, il en a pas de vie privée mais quand même, ça se fait pas. Même quand il était petit, elle venait à la récré pour lui passer des petits-beurre par la grille de l'école. Dans la cité, tout le monde dit que chez eux, la mère c'est le père, et on arrête pas de se foutre de sa gueule [7].

Отже мова йде, насамперед, про ідентифікаційну функцію молоді соціально-мовної особистості, яка відіграє провідну роль, оскільки молодь відчуває в собі потребу вирізнитися в суспільстві, вона відмовляється слідувати нормі й мовним правилам, і саме тому створює на основі багатьох прийомів (формальних, семантичних, стилістичних) нову, свою мову.

Перспективними видаються дослідження перекладознавчого аспекту соціально-ідентифікаційної функції одиниць французького сучасного молодіжного мовлення.

Література. 1. Дурманенко А.М. Особливості перекладу українського молодіжного сленгу французькою мовою (на прикладі роману Любка Дереша «Культ») / А.М. Дурманенко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 41. – Ч. 1. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – С. 398-409. 2. Макарова О. Причини появи і розвитку французького молодіжного сленгу / О. Макарова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Іноземна філологія. – Вип. 41. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – С. 18-19. 3. Сдобников В. В. Проблемы передачи функций стилистически сниженной лексики в переводе художественного текста: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Сдобников Вадим Витальевич. – М., 1992. – 238 с. 4. Bourdieu P. Ce que parler veut dire : L'économie des échanges linguistiques / Pierre Bourdieu. – P. : Fayard, 1982. – 243 p. 5. Boyer H. «Nouveau français», «parler jeu» ou «langue des cités» ? Remarques sur un objet linguistique médiatiquement identifié / H. Boyer // Langue française. – №°114. – 1997. – P. 6-15. 6. Goudaillier J.-P. Comment tu tchatches. Le Dictionnaire du français contemporain des cités / Jean-Pierre Goudaillier. – P. : Maisonneuve & Larose, 1998. – 264 p. 7. Guène F. Kiffe kiffe demain / Faïza Guène [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.bookfi.org/book/1326157>. 8. Niang M. F. De l'autre coté du periph' : Les lieux de l'identité dans le roman féminin de banlieue en France / Niang Mame Fatou : Dissertation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-06062012-150754/unrestricted/NiangDiss.pdf>. 9. Oberg A. Traduire l'argot français contemporain. Une étude de Kiffe kiffe demain et sa traduction en suédois / Anette Oberg : Magisteruppsats. – Høstterminen, 2011. – 30 p. 10. Sourdou M. Mots d'ados et mise en style : Kiffe Kiffe demain de Faïza Guène / M.Sourdou // Adolescence. – 2009. – №°4(70). – P. 495-505.

ІМПЛІЦИТНІСТЬ У НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Бойко Віра, Анна Ерліхман

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

На сучасному витку науки, актуальною виступає проблема імпліцитності. Імпліцитність, як лінгвістичне явище, все частіше постає об'єктом вивчення семантики тексту та його прагматичного вектору. Науково-фантастичний

текст також є художньою системою, у якій імпліцитність набуває ознак, властивих саме цьому жанру.

В термінологічній енциклопедії О. Селіванової «імпліцитність» згадується лише при визначенні іншого поняття «експліцитність» (від. лат. *explicitum* – явний) – спосіб представлення інформації за допомогою вербальних засобів. Експліцитність протиставлена імпліцитності – невербальному способу представлення інформації [12, с.139]. У лексикографічних джерелах знаходимо трактування терміна *імпліцитний* як «який мається на увазі, невиражений» [4, с.396], «неявний, який мається на думці, домислюється» [19, с.49]. Цей термін, як зазначає І. П. Сусов, є похідним від прикметника *implicit* ('те, що мається на увазі') або дієслова *imply* ('натякати, мати на увазі') [14, с.144]. В. Д. Стариченок трактує імпліцитність як «скритість, нерозгорнутість яких-небудь мовних фактів» [13, с.213]. М. Нікітін зауважує, що «імпліцитність – домислювання прямо не вираженого смислу» [11, с.197].

Існують різні погляди на потреби виникнення імпліцитності. Функціонування мови як системи характеризується тенденцією до мовної економії. Сформульований С. Карцевським принцип асиметричного дуалізму розкриває одну з особливостей мовного знака, яка полягає в тому, що «між його означувальним та означуваним не існує повної відповідності» [7, с.85]. Саме цю розбіжність і пов'язують з імпліцитністю та причиною її виникнення.

Іншим поглядом є співвідношення лінгвального і мисленнєвого. Л. Лисоченко зауважує, що адресат, експліцитно виражену думку автора співвідносить зі своїми знаннями і застосовуючи логічне правило виводить імпліцитне [8].

Дослідження певних аспектів імпліцитності в науково-фантастичному тексті провадилося рідко, тому представляє собою обширну область для досліджень. До жанру наукової-фантастики звертались А. Брітіков [2], Т. Чернишева [18], К. Фрумкін [17] та ін. Даючи визначення фантастичному жанру в літературі Ц. Тодоров описує характерну для цього жанру ситуацію, коли в знайомому нам світі відбувається щось, що неможливо пояснити з точки зору знайомого нам світу, пояснити раціонально. «Фантастичне існує доки існує сумнів: чи фантастична подія дійсно відбулась, чи вона – ілюзія. Як тільки ми приймаємо ту чи іншу відповідь, ми попадаємо в сферу сусідніх жанрів – жанру чудесного (наприклад, наукову-фантастику)» [15, с.11]. Також, на думку Ц. Тодорова, якщо фантастичне пояснюється просто як метафора чи алегорія деяких реалій, значить воно вже не фантастичне [15]. К. Фрумкін ж, навпаки, вважає, що алегорію можна розглядати як фантастичний сюжет. Більше того, «Що ж стосується власне фантастики, то дуже часто фантастичні твори інтерпретуються як більш-менш складні метафори дійсності. Правда, стосовно до наукової фантастики про це зазвичай забувають» [17, с.5]. Цю думку підтримує і А. Брітіков: «науковці та літератори часто відмовляються зрозуміти метафоричність, умовність науково-фантастичної ідеї, хоча чудово усвідомлюють умовність художнього образу в літературі реалістичної» [2, с.23]. «Для початку потрібно створити ідеальну, уявну модель дійсності. Після того, як у нас є уявні образи, ми маємо матеріал, яким можна маніпулювати.

Комбінування уявних образів призводить до появи фантастичного»[16, с.11]. Інна Фарман висуває гіпотезу, що фантастичні образи виникли через спроби зобразити результати деяких розумових операцій. Фантастичний образ, пише дослідниця, «дає можливість поєднати в уяві те, що неможливо поєднати в реальності. Такі зрощення сягають корінням в глибоку старовину, і не випадково вчені припускають, що раніше образу було порівняння, і історія образу починається з готових творів, у яких залишаються сліди цього процесу»[16, с.48]. Саме алегоричність та висока метафоричність наукової фантастики – можливість різних прочитань та комбінацій – джерело імпліцитності в даному тексті.

О. Єрмакова пише про екзистенціальне знання, «пов'язане з найбільш давніми (архетипними) представленнями людини про певні явища (які наділяються такими рисами, які сучасній людині чужі, але які втілені в казках, міфах, переказах, фольклорі, а тому засвоюються ще в ранньому дитинстві) [6, с.146]. Як зазначає дослідниця, саме емоційна насиченість і парадоксальність (неможливість однієї інтерпретації образу) є поштовхом до виникнення імпліцитного смислу.

Ми притримуємось думки, що одним із найважливіших джерел імпліцитності в науково-фантастичному тексті є фольклорно-казкова поетичність. Оскільки казка черпає свої корені з міфологічної традиції, варто брати до уваги й міфопоетичність образів науково-фантастичного тексту. Прадавній міф має відношення до наукової фантастики, більшою мірою, ніж це є справедливим для всієї літератури [10]. Проте фольклорно-казкові образи не являються єдиним джерелом блендових образів наукової-фантастики. Різниця наукової фантастики від донанукової літературної фантастики полягає у тому, що у науковій фантастиці легітимізація (оправдання) фантастичного відбувається через досягнення науки, в той час як у фантастичній літературі у нашій свідомості уже присутні міфологічні, давно відомі образи: «в науково-фантастичній літературі є претензія, що зображувані в ній дивовижні події відповідають законам природи, особливим чином використовувані наукою - наукою більш розвиненою, ніж та, що відома людству [17, с.15]. Саме на науковому припущенні будуються образи науково-фантастичного тексту, наука та технологія виконують функції джерел фантастичних феноменів. Проте чіткої диференціації між казковим «чудесним» та технічним «чудесним» не існує. Дуже часто відбувається пряmlinійне зіткнення двох жанрових традицій, двох фантастичних парадигм [17]. Комбінування уявних фантастичних образів – *блендові образи* науково-фантастичного тексту.

В основі блендів лежить ментальна операція «суміщення», яка виділяється в когнітивній психології [3, с.200]. Поняття «бленд» і зв'язане з ним поняття концептуальної інтеграції було розроблене в дослідженнях М. Тернера і Ж. Фоконьє [21, 20]. Модель концептуальної інтеграції за Ж. Фоконьє та М. Тернером включає такі компоненти:

1. ментальні простори (mental spaces). Це концептуальні «упаковки», (rackets), вони формуються нами в процесі роздумування і говоріння. Вони зв'язані із схемними формами знань – фреймами, які зберігаються в довгостроковій пам'яті.

2. простори вводу (джерела або базові ментальні простори), (input spaces). Це джерела, вихідні світи, які проектуються в свідомість в певний новий простір. Є щонайменше два простори вводу, які проектуються в бленд.

3. спільний ментальний простір (genetic space) – проекція просторів вводу, яка містить в собі те спільне, що існує між просторами вводу (джерелами).

4. простір-бленд – особливий простір, похідна структура, в якій з'явилося те, чого не було в просторах вводу (джерелах). Як зазначає О. Єрмакова, в бленд спроектовано не тільки те спільне, що є між просторами вводу, але й окреме, індивідуально-притаманні просторам-джерелам риси.

Отже, можна зробити висновок, що блендові образи можуть виступати важливим джерелом імпліцитної реалізації науково-фантастичного тексту. Блендовими образами наукової фантастики являються комбіновані уявні образи, які виникають із асиметрії процесів створення та інтерпретації символічних форм. Таким чином, в блендовий образ можуть сплітатись як і казково-поетичні образи так і науково-технічні.

Література: 1. Брандис Е. П. Фантастика и новое видение мира / Е. П. Брандис // Звезда. – 1981. – № 8. – С. 41 – 49. 2. Бритиков А. Ф. Научная фантастика, фольклор и мифология / А. Ф. Бритиков // Русская литература. – 1984. – № 3. – С. 55-74. 3. Величковский Б. М. Когнитивная наука / Б. М. Величковский // М., 2006. – 432с. 4. ВТССУМ: Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 сл. / авт.. проекту та голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с. 5. Долинин К. А. ИмPLICITное содержание высказывания / К. А. Долинин // Вопросы языкознания. – 1983. – №6. – С. 37 – 47. 6. Єрмакова Е. В. ИмPLICITность в художественном тексте (на материале англоязычной и русскоязычной прозы психологического и фантастического реализма) / Е. В. Єрмакова // Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2010. – 200 с. 7. Карцевский С. Об ассиметрическом дуализме лингвистического знака / С. Карцевский // Звегинцев В. А. История языкознания в очерках и извлечениях / В. А. Звегинцев. – М. : Просвещение, 1965. – С. 85 – 90. 8. Лисоченко Л. В. Высказывания с имPLICITной семантикой (логический, языковой и прагматический аспекты) / Любовь Васильевна Лисоченко // отв. ред. Г. Ф. Гаврилова. – Ростов н/Д : Изд-во Рос. ун-та, 1992. – 160 с. 9. Невідомська Л. М. ІмPLICITність : мовносистемний аспект : монографія / Лілія Мелетівна Невідомська // Х.: Ранок-НТ, 2012. – 416 с. 10. Неёлов Е. М. Волшебнo-сказочные корни научной фантастики / Евгений Михайлович Неёлов // Л. : Изд-во ЛГУ, 1986, 200 с. 11. Никитин М.В. Знак – значение – язык: учеб. пособие /М.В. Никитин // СПб.: Изд-во РГПУ, 2001. – 226 с. 12. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова // Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с. 13. Стариченок В. Д. Большой лингвистический словарь / Василий Денисович Стариченок // Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 811 [1] с. 14. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов // Винница : Нова книга. – 2009. – 271 с. 15. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу / Ц. Тодоров // М. – 1997. 16. Фарман И. П. Воображение в структуре познания / И. П. Фарман // М.: ИФ РАН, 1994. – 27 с. 17. Фрумкин К. Г. Философия и психология фантастики / К. Г. Фрумкин // М.: УРСС, 2004. – 79 с. 18. Чернышева Т. О. Природа фантастики: Моног. / Т. О. Чернышева // Иркутск: Изд-во ИГУ, 1985. – 336 с. 19. Яценко Н. Е. Толковый словарь обществоведческих терминов / Н. Е. Яценко // СПб : Лань, 1999. – 528 с. 20. Fauconier G., Turner M. Blending As a Central Process of Grammar // Conceptual Structure, Discourse and Language (Ed. A. Goldberg). Stanford: Centre for the Study of Language and Information, 1996. – 23 с. 21. Fauconnier G., Turner M. Conceptual Projection and Middle Spaces. San Diego: University of California, 1994. – 40 с.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО СЛЕНГУ (на матеріалі роману Дж. Роулінг "Гаррі Поттер і таємна кімната")

Ірина Думчак, Світлана Медвідчук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Один із найпомітніших феноменів сьогодення – потреба у спілкуванні між народами і окремими людьми і реалізація цієї потреби, яка в багато разів перевищує досвід минулого. Мова – це явище соціальне. Будучи знаряддям спілкування, мова, як дзеркало, відображає особливості її носіїв, їх культуру і історію, реагує на зміни в суспільстві.

Мета наукової розвідки – проаналізувати стилістичні особливості англійського сленгу у художньому тексті, завданнями статті є дати визначення терміна “сленг”, дослідити мову стилю роману Дж. Роллінг “Гаррі Поттер і таємна кімната”, зокрема персонажне мовлення, узагальнити розмаїття поглядів вчених на дефініції таких термінів, як “сленг”, “арго”.

Значну частину словникового складу сучасної англійської мови містять слова “зниженого стилістичного тону”, чи “нелітературні (ненормовані)” номінативні одиниці. Сюди входять слова і вирази професійних чи соціальних жаргонів (іноді їх об'єднують під терміном «спеціальний сленг»), лексика сленгу чи інтержаргону, вульгаризми, діалектизми.

Етимологія терміна "сленг" – одне з найбільш суперечливих питань в англійській лексикології. Труднощі розкриття походження терміна поглиблюються його багатозначністю і різними трактуваннями сленгу авторами словників та наукових досліджень за останні двісті років.

У дослідженні ми дотримуємося поглядів на поняття “сленг” таких вчених, як Т.А. Соловйова і М.М.Маковський, які визначають його як особливий історично сформований варіант лексичних, фонетичних та граматичних норм англійської мови, що включає в себе слова і вирази, які запозичені з інших мов або створені за словотворчими моделями англійської мови і використовуються в більш конкретних значеннях завдяки властивому їм емоційному забарвленню [5; 7].

Найважливішою властивістю сленгізмів є їх грубо-цинічна чи грубувата експресивність, зневажлива і жартівлива образність, іронічне або презирливе забарвлення, що відрізняє їх від синонімічних слів і словосполучень літературної мови.

Сленг часто “добре розвинутий у словниковому складі лінгвістично багатих мов” [10, 252]. Незважаючи на те, що сленг вважався здебільшого найнижчою формою спілкування, багато сучасних лінгвістів вважають його розумною варіацією стандартної мови. Дослідження структурних особливостей англійського сленгу та визначення його емоційного характеру дозволяє дати наступне визначення терміна. Сленг – це історично сформована і більш-менш загальна для всіх носіїв мови лінгвосоціальна норма, що реалізується на рівні розмовної мови і генетично та функціонально відмінна від жаргонних та професійних елементів мови.

На сучасному етапі лінгвісти приділяють велику увагу ролі емоційно-оцінної лексики в структурі художнього твору. Художній текст є

поліфункціональним. У ньому естетична функція нашаровується на цілу низку інших – комунікативну, експресивну, прагматичну, емотивну, але не замінює їх, а навпаки, посилює. Мова художнього тексту живе за власними законами, відмінними від загальної мови, “вона має особливі механізми породження художніх смислів” [3, 47]. Специфіка слова у художньому тексті розглядалася такими відомими вченими, як А.А. Потебня, В.В. Виноградов, Г.О. Винокур та ін. Вони підкреслювали, що слово у художньому тексті, завдяки особливим умовам функціонування, семантично перетворюється, отже містить в собі додатковий смисл.

Функційні особливості англійського сленгу у художньому тексті досліджуються на матеріалі роману Джоан Роулінг “Гаррі Поттер і таємна кімната” (“Harry Potter and the Chamber of Secrets”, 1998), оскільки саме в цьому романі яскраво виражена розмовна лексика сучасної англійської мови.

Джоан Роулінг – британська письменниця, яка з метою стилізації насичує мовлення своїх героїв саме британським сленгом. Але його характеристики можна помітити у мовленні тільки окремих персонажів: Гаррі Поттера, родини Візлі, драко Мелфоя та його друзів – Креба і Гойла. Та найпомітніше сленгізми знаходимо у мові велетня Гегріда, яке часто асоціюється з діалектом. Проаналізувавши художній текст з лінгвостилістичної точки зору, можна виділити такі ознаки сленгу:

1. На фонологічному рівні найчастіше спостерігається трансформація звука /n/ в суфіксі -ng як -n:

“Harry! What d’yeh think yer *doin’* don here?” [9,47]; “Harry-*don’* want no one ter see yeh down there.” [9,47]; “They’re *ruinin’* the school cabbages.” [9,48]; “Like I *don’* know an’ bangin’ on about some banskee he banished.” [9,48].

2. Характерним є вживання таких редукованих розмовних форм, як *gonna* (*goingto*), *wanna* (*wantto*), *outta* (*outof*), *fulla* (*fullof*), *kinda* (*kindof*), *lotta* (*lotof*), *gimme* (*giveme*), *lemme* (*letme*), *’em* (*them*). Редуковані розмовні форми є соціальним маркером, вони характерні для повсякденної розмовної мови, є засобом мовної економії: “Get *outta* my house!” [9,224]; “Let’s get *outta* here.” [9,224]; “C’mon...*gotta* get yeh outta here...” [9, 224]; “*Get ’em* all up, Ron!” [9, 98].

3. На синтаксичному рівні спостерігається неправильний порядок слів у розповідному реченні, який часто в мовленні називають інверсією. Така мовна девіація характерна для мовлення головного героя Гаррі Поттера та ельфа-домовика: “*Better not let your mum* hear you talking about my school.” [9,8]; “*So long has Dobby wanted to meet You*, sir... *Such an honour it is* [9, 10]; “Oh, *speak not the name, speak not the name*, sir!” [9, 13]; “*Of you go, of you go*, the bell rang five minutes ago!” [9, 203].

4. Використання допоміжного дієслова *do* у стверджувальному реченні: “You *do* believe me, don’t you [9, 121]; “You *do* want to investigate Malfoy, don’t you?” [9,181]; “Riddle *does* sound like Percy- who asked him to squeal on Hagrid, anyway?” [9, 213].

5. Вживання заперечень, здебільшого подвійних, на початку речення: “*Not that I’m not pleased* to meet you.” [9,10]; “*Not that I’m not agree*, but...” [9,43]

6. Використання фрази-паразита *sort of* (на зразок, як би, трошки тощо): “Crabb holds them *sort of* stiff.” [9,186]; “What *sort of* thing?” [9, 187]; “I just remember seeing a pair of great,big, yellow eyes. My whole body, *sort of* seized up and then I was floating away,” – said Mirtha. [9,256].

7. Вживання фразеологізмів:“*Stop gibbering.*” [9,21] - «Не торохти» [6,30]; “The name Melfoy commands a certain respect yet the Ministry *grows ever more meddlesome.*” [9,45] (“Ім’я Мелфоїв і далі згадують з повагою, але Міністерство скрізь *починає пхати свого носа*”[6,56]); “You could ’ve *fried an egg your face*” [9,85] (“Ти був *червоний, як рак*” [6,103]);

8. Використання вульгаризмів:“*Stupid useless thing.*” [9,81] (“Дурна маразматична штучка” [6,100]); “*Shut up.*” [9,83] (“Заткнись” [6,105]); “Cool”[9,73] (“Круто” [6,90]); “*What - the - devil- are - you - doing- here?*” [9,143] (“Що ти... в біса...тут виробляєш?” [6, 182]);

9. Використання слова *Bet* (на позначення вигуків Боже, Господи...): “*Bet* he asked you to say that [9,114];“*Bet* you’re surprised to see Harry here, eh?”[83, 53].

З наведених зразків бачимо, що авторка використовує словотворчі ресурси сучасної англійської мови, утворюючи нові лексичні одиниці на основі наявних моделей. Саме цілеспрямоване використання похідних лексем, створених за певними словотворчими моделями, тобто маркованих та мотивованих, можна вважати однією з характерних особливостей індивідуального стилю Дж. Ролінг. У тексті художнього твору сленг виконує певні стилістичні функції, зокрема емоційно-експресивну та комунікативну. І якщо досить закономірним є використання ненормованих слів у сучасних художніх творах, то ще більшою мірою воно виправдане в мові фентезі.

Література: 1.Антрушина Г.Б. Лексикологія англійської мови / Антрушина Г.Б., Афанасьєва О.В., Морозова М.М. - М.: Дрофа, 2000. - 208с. 2.Баулина М. Великий і могучий сленг / Баулина М. // Здоровье школьника. - № 1. – 2008. – 142 с. 3.Гальперин И.Р. Стилистика английского языка. – / Гальперин И.Р. - М.: Просвещение,1981. – 334с. 4.Левикова С.И. Молодежный сленг как способ вербализации бытия /Левикова С. И.// Бытие и язык. - Новосибирск, 2004. – 197с. 5.Маковський М.М. Мовна сутність сучасного англійського сленгу / / Іноземні мови в школі. – М.: 1962. – 267с. 6.Роулінг Дж.К. Гаррі Поттер і таємна кімната./ Ролінг Дж.К. - Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. - 252 с. 7.Соловйова Т.А. До проблеми сленгу / Соловйова Т. А. // Питання лексикології англійської, німецької та французької мови, 1961. – 223с. 8. Partridge E. Slang To-Day and Yesterday / Partridge E. - London, 1960. - 215p. 9. Rowling K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / Rowling K. - London: Bloomsbury Publishing,1998. – 251 pp. 10. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 683с. 11. Особливості функціонування сленгу в художньому тексті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mail.ru/agent/vacuum=people>. 12. Особливості функціонування сленгу англійської мови в художній літературі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: stud24.ru/foreign-language/osobennosti.../113852-335893-page2.html

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРІЧНО-АРГОТИЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ Ф. ГЕН «KIFFE KIFFE DEMAIN»

Лідія Захарова

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Актуальність теми зумовлена підвищеним інтересом сучасних лінгвістів до соціолінгвістичного аналізу художнього тексту з вивченням функціонування одиниць нелітературного мовлення, зокрема просторіччя та арготизмів.

Починаючи з ХІХ століття розмовна лексика вживається у літературних творах. Французькі письменники все більше і більше використовують слова з просторічної лексики, які називають предмети, явища і дії з щоденного життя. Література ХІХ століття використовувала арготизми як екзотичний елемент, який надавав особливої колоритності зображенню соціального «дна» [1, с. 60], а також у вигляді яскравого ефективного засобу стилізації соціально-забарвленого мовлення персонажів у конкретних умовах. Розмовна мова широко використовується й у сучасній художній літературі, адже чим вищою є ступінь демократизації художньої літератури, тим більший вплив має розмовна мова на мову художньої літератури. Тож мета роботи полягає у вивченні функцій просторічно-арготичних одиниць у романі Ф. Ген «Kiffe kiffe demain».

Вживання розмовних елементів може залежати від змістовно-мовного плану художнього твору. Так, авторський текст, зорієнтований на книжково-письмові традиції, характеризується використанням книжкових засобів мови. Але, слід зауважити, що широко використовуються елементи розмовної мови, особливо в творах, написаних у формі невимушеної бесіди з читачем. В авторській характеристиці персонажів найчастіше використовуються експресивно і стилістично забарвлені мовні одиниці розмовного стилю мовлення. Іноді використовуються просторічні та арготичні елементи. Аналіз досліджуваного художнього тексту [4], дає змогу стверджувати, що просторічно-арготичний компонент послуговує частіше «для реалістичного та натуралістичного зображення персонажів, їх мовлення та дійсності» [3, с. 164].

Функціональні можливості просторічно-арготичного блоку мають велику палітру вибору й по-різному проявляються в різних художніх контекстах. Погоджуючись з позицією Е. Береговської [2, с. 83] та А. Біласа [3, с. 164], припускаємо, що як арготичні, так і просторічні елементи такі функції у прозовому творі: створення загальної емоційної атмосфери; типізація мовлення персонажів; показ входження персонажа у нове соціальне середовище; індивідуалізація мовленнєвої характеристики персонажа; виділення окремих рис духовного образу; створення шаржованого портрета, або ж «маскарадний костюм». Однак, цей перелік видається неостаточним, оскільки кожен твір з просторічно-арготичним компонентом має щось своє, неповторне, в тому числі й стосовно функціонування окремих його елементів.

Розглянемо деякі можливі функції просторічно-арготичних одиниць на матеріалі роману Ф. Ген «Kiffe kiffe demain». При аналізі мовних характеристик героїв важливо пам'ятати про стильові риси розмовно-

побутового стилю, як саме вони реалізуються в мовленні персонажів. Йдеться про невимушеність, жвавність, конкретність мовлення, його емоційність і експресивність. Але, як правило, ці особливості реалізуються по-різному в мовленні окремого героя. Тому особливу увагу при аналізі мовних характеристик героїв слід звернути на індивідуальні особливості мовлення персонажів, які розкривають мовний портрет даного героя. Так, у мовленні головної героїні досліджуваного твору Дорії достатньо «перцю», проникливості, гумору й арабського вуличного колориту: *Le ramadan a commencé depuis un peu plus d'une semaine. J'ai dû faire signer à Maman un papier de la cantine précisant pourquoi je ne mangeais pas ce trimestre. Quand je l'ai donné au proviseur, il m'a demandé si je me foutais de sa gueule...Le proviseur, il s'appelle M. Loiseau. Il est gros, il est con, quand il ouvre la bouche ça sent le vin de table Leader Price et en plus il fume la pipe* [4].

Мова персонажа відповідає його внутрішньому образу, розкриває його характер, думки і настрої, а також відповідає його соціальному, професійному положенню у культурному середовищі. Так, сама героїня твору описує своє життя та жаліється на свою долю: *Quel destin de merde. Le destin, c'est la misère parce que t'y peux rien. Ça veut dire que quoi que tu fasses, tu te feras toujours couiller* [4]. Також, за допомогою просторічної лексики вустами Дорії автор передає ненависть героїні до школи, її складні відносини з навколишнім середовищем: *De toute façon, je veux arrêter. J'en ai marre de l'école. Je me fais chier et je parle avec personne* [4].

Просторіччя та арго можуть акцентувати певну рису характеру персонажа. Наприклад, Фаїза Ген у своєму романі за допомогою просторічної лексики виділяє риси духовного обличчя головної героїні, а саме емансипованість юної прогресивної мусульманки: – *Tu sais, Yasmina, ta fille devient une femme, il faudrait que tu penses à lui trouver un garçon de bonne famille. Tu connais Rachid ? Le jeune homme qui fait de la soudure... Bande de vieilles connes. Moi je le connais celui-là ! Tout le monde l'appelle «Rachid l'âne bête ». Même les petits de six ans le mettent à l'amende et se foutent de sa gueule. En plus, il lui manque quatre dents, il sait même pas lire, il louche et il sent la pisse. Là-bas, il suffit que tu aies deux petites excroissances sur la poitrine en guise de seins, que tu saches te taire quand on te le demande, faire cuire du pain et c'est bon, t'es bonne à marier. Maintenant de toute façon, je crois qu'on retournera plus jamais au Maroc. Déjà, on a plus les moyens et ma mère dit que ce serait une trop grande humiliation pour elle. On la montrerait du doigt. Elle croit que c'est de sa faute ce qui est arrivé. Pour moi, il y a deux responsables dans cette histoire : mon père et le destin* [4].

Виділяючись своєю експресивністю та образністю, просторічно-розмовна лексика в устах персонажів потрібна письменникові для влучної лаконічної характеристики одного героя іншим. Простежуємо таку функцію і в аналізованому фрагменті, коли Дорія кепкує із соціальних працівників і психологів, які нічого не розуміють її проблем: *Depuis que le vieux s'est cassé, on a eu droit à un défilé d'assistantes sociales à la maison. La nouvelle, je sais plus son nom. C'est un truc du genre Dubois, Dupont, ou Dupré, bref un nom pour qu'on sache que tu viens de quelque part. Je la trouve conne et en plus, elle sourit*

tout le temps pour rien. Même quand c'est pas le moment. Cette meuf, on dirait qu'elle a besoin d'être heureuse à la place des autres. Une fois, elle m'a demandé si je voulais qu'on devienne amies. Moi, comme une crapule, je lui ai répondu qu'il y avait pas moyen. Mais je crois que j'ai gaffé parce que j'ai senti le regard de ma mère me transpercer. Elle devait avoir peur que la mairie ne nous aide plus si je devenais pas copine avec leur conne d'assistante [4].

Отже, один з головних факторів створення образу героя може виступати мовлення персонажа, яке повною мірою розкриває його внутрішній світ і спосіб життя. Талановито створена мовленнєва характеристика героїв прикрашує художній текст і є важливим штрихом до портрета персонажа. Вміле використання мовленнєвих характеристик героїв допомагає автору оживляти прозовий текст і зацікавлювати читача. Адже немає нічого нудніше героїв різного віку, різного виду діяльності і темпераментів, які говорять однаковою мовою.

Розглянуті нами питання про роль просторіччя та арго у створенні загального мовленнєвого образу героя у романі Ф. Ген «Kiffe kiffe demain» допоможуть осягнути специфіку функціонування просторічно-арготичних одиниць в інших творах сучасної французької прози.

Література: 1. Береговская Э. М. Арготический блок и его функции в стиле современной французской прозы / Э. М. Береговская // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1974. – №2. – С. 60-69. 2. Береговская Э. М. Социальные диалекты и язык современной французской прозы: учеб. пособие для слушателей спецкурса / Э. М. Береговская. – Смоленск, Б.и., 1975. – 120 с. 3. Білас А. А. Функціонування арготизмів у французькому прозовому тексті // Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст./ відп. ред. В.А. Зарва. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – Вип. III. – С. 163-171. 4. Guène Faïza. Kiffe kiffe demain / Faïza Guène [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.bookfi.org/book/1326157>.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КАТЕГОРІЇ ВИДУ

Ольга Скарбек

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Кожна мова є унікальною, своєрідною за своєю граматичною структурою, за засобами граматичного вираження. Спільна для двох мов граматична категорія може знаходити своє вираження дуже по різному. Відшуковуючи еквівалентні форми вираження в іншій мові, перекладач стикається з певними труднощами. До цих труднощів можна віднести відображення категорії виду у французькій та українській мовах.

Категорія виду «належить до ширшої поняттєвої категорії аспектуальності, яка крім виду, охоплює суміжні з ним значення, передусім способу дії» [2, 228].

Вчення про аспектуальність дієслова є одним з центральних розділів граматики. Вона включає в собі як граматичну категорію виду, так і способи дії, а також взаємовідносини між ними. Аспектологія успішно розвивається і останнім часом з'явилося чимало нових праць, присвячених зіставному вивченню категорії виду та категорії часу в різних мовах.

Категорія виду має дві грамеми: *доконаний вид* (перфектив) та *недоконаний вид* (імперфектив). Опозиція «доконаний – недоконаний вид» в українській мові

пронизує всю систему дієслова, де значення виду тісно пов'язане з лексичним значенням дієслова. Вираження виду може бути морфологічним та контекстуальним. Значення видового характеру в українській мові можуть виражатися чергуванням суфіксів основ однокоренових дієслів (сюди формально належать випадки відмінностей видових форм за допомогою наголосу, що супроводиться зміною суфіксів основ), співвідношення безпрефіксних та префіксальних дієслів, співвідношення дієслів з різними кореновими морфемами.

Французький граматист Моріс Гревіс, описуючи категорію часу зазначає, що дієслівні форми, окрім часової віднесеності, «виражають ще інші нюанси, які називають видом. ... Це власне відображається в опозиції часів дійсного способу *Imparfait* і *Passé simple*, коли дія розглядається як закінчена в одному випадку та незакінчена в іншому. Окрім цього, вид може позначатися напів-допоміжними дієсловами, суфіксами (*buvoter* в опозиції до *boire*), або префіксами (*retravailler*), або самим значенням дієслова (*éclater* представляє точкову дію)» [8, 971].

Однак дослідження французької категорії виду свідчать, що багато з питань аспектології ще не одержали однозначного вирішення. Висуваються найрізноманітніші точки зору, починаючи з повного заперечення граматичного виду і закінчуючи визнанням його в усіх дієслівних формах. На думку В.Г.Гака «в системі французького дієслова існують два явища, в яких вбачають категорію виду і які нерідко зіставляють з російським видом: 1) протиставлення простих та складних часів; 2) протиставлення миттєвих та лінійних часів» [1, 158]. Видові відтінки у французькій мові передають не самі дієслова, а часові форми.

І ось ця відмінність між українською та французькою найчастіше приводить до помилок при перекладі, особливо з української на французьку. Зокрема, М. Кочерган зауважує, що існують певні тенденції щодо відповідності французьких часових форм із видовими формами української мови: «*Présent* – теперішній час недоконаного виду, *Futur* – майбутній час доконаного або недоконаного виду, *Futur antérieur* – майбутній час доконаного виду, *Passé composé* – минулий час доконаного виду, *Passé simple* – минулий час доконаного виду, *Passé antérieur* – минулий час доконаного виду, *Imparfait* – минулий час недоконаного виду, *Plus-que-parfait* – минулий час доконаного або недоконаного виду, *Temps surcomposés* – минулий або майбутній час доконаного виду» [2, 232].

Однак в процесі функціонування мови та мовлення спостерігаємо часткову невідповідність, зумовлену контекстом та ситуацією. Спробуємо дослідити переклад складних часів у значенні завершеності та передування. Деякі складні часи (*Passé antérieur*, *futur antérieur*), дійсно завжди означають не тільки попередню у часі, але й завершену дію (*Dès qu'il fut parti, elle repris sa lecture* – Як тільки він пішов, вона продовжила читати. *Dès qu'il sera parti, elle reprendra sa lecture* – Як тільки він піде, вона продовжить читати). Зрозуміло, що дія, яка закінчилася в часі раніше за іншу, звичайно опиняється завершеною і в плані досягнення своєї цілі, і значення завершеності часто супроводжує значення передування.

Наприклад, простежимо це у оригіналі та перекладі роману сучасної французької письменниці Катрін Панколь «Жовті очі крокодилів». «*Parce que ... tu as un amant, toi ? La surprise déclenchée par la réponse d'Iris avait précipité, chez Bérengère, cette interrogation crue et directe*» [9, 53]. «Ти, отже, маєш ... коханця?

Здивування, яке викликала в неї відповідь Ірис, *підштовхнуло* Беранжер на це різке і пряме запитання» [6, 49]. Однак, найбільш розповсюджені складні форми *Passé composé* і *Plus-que-parfait*, виражають значення передування, навіть якщо дія не закінчена незалежно від завершеності. У цьому випадку вони відповідають та перекладаються у української мовою недоконаним видом. «*Iris la dévisagea, surprise. Bérengère l'avait habituée à plus de subtilité*» [9, 53]. «Здивована Ірис втупилась у неї поглядом. Беранжер *навчала* її бути спритнішою» [6, 49]. Перекладач вжив тут недоконаний вид *навчала*, опираючись саме на значення незавершеності. Однак, на нашу думку, доцільніше було б використати доконаний вид *привчила*, оскільки значення виду тісно пов'язане з лексичним значенням дієслова.

При перекладі з української категорії виду на французьку аспектуальність ускладнюється ще тим, що одна і та ж складна дієслівна форма, яка вважається перфективною, може виражати закінчену дію (повністю вичерпану – *j'ai trouvé*) і дію в процесі протікання (*j'ai cherché*), що суперечить системному поняттю граматичної категорії. Відповідно зрозуміло, що *знайшов* буде перекладено французькою *j'ai trouvé*, а *шукав* – *je cherchais*, виходячи з переліку відповідності української категорії виду французьким часовим формам.

Інтерференція має місце і через те, що в українській мові, в понятті закінченості стирається межа між часовою та видовою семантикою, так як про завершеність можна говорити тільки стосовно до дієслівних форм минулого часу. З іншого боку, дієслова недоконаного виду теж здатні виражати дію закінчену. Наприклад, в реченні «Він зустрівач вчора свого друга» недоконаний вид *зустрівач* зовсім не означає, що дія залишається незавершеною. В реченні «Я брав твою ручку» – *брав* теж означає дію закінчену, завершену.

Отже, перфективні (аналітичні морфологічні) дієслівні форми у кореляції із відповідними простими (синтетичними) формами утворюють граматичну категорію, в якій маркірованими є складні форми. Об'єднуючою семантичною ознакою простих та перфективних форм виступає часова віднесеність взагалі – до любого моменту, на часовій вісі.

Прості дієслівні форми, які знаходяться у кореляції із складними, вказують на просту присутність дії, час вчинення якої визначається по лінії категорії часу. Морфологічні аналітичні форми, позначаючи віднесеність до будь-якого часового моменту, вказують при цьому на передування, на припинення процесу на даний момент та на зв'язок із ним. При функціонуванні в процесі мовлення на перший план може виступати перша чи друга риса перфективної форми.

На сучасному етапі розвитку суспільства виникає необхідність удосконалення мовної комунікації, яка враховувала би як правильність використання, так і перекладу дієслівних форм. Зі встановленням нових взаємовідносин між людьми, питання мови стали дуже актуальними. Особливо важливими є правильне вираження певного смислу іншою мовою, вибір необхідного варіанта, який найадекватніше відповідав би конкретній ситуації та враховував специфіку її граматичної структури.

Література: 1. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков. / В.Г. Гак. – Москва, 1995. – 300 с. 2. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. / М.П. Кочерган. – Київ, 2006. – 423 с. 3. Кузнецова О.В. Эволюция структуры и семантики

перфекта как полифункциональной грамматической категории: Автореф. дис. . доктора филол. наук. – Нальчик, 2006. – 57 с. 4. Маслов Ю.С. К основаниям сопоставительной аспектологии / Ю.С. Маслов // Вопросы сопоставительной аспектологии. Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. - С. 444. (Сб. тр. ЛГУ. Вып. 1). 5. Маслов Ю.С. Перфектность / Ю.С. Маслов // Теория функциональной грамматики. Л.: Наука, 1987. - С. 195-209. 6. Панкол К. Жовті очі крокодилів: роман / пер. з фр. Я. Кравця. – К.:Махаон-Україна, 2012. – 656 с. 7. Сучасна українська мова. За редакцією М.Я.Плющ. – Київ, 2005. – 430 с. 8. Grevisse M. Le bon usage. Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui. – Paris, 1964. – 1228 p. 9. Pancol Katherine. Les yeux jaunes des crocodiles. – Paris : Éditions Albin Michel, 2006. – 266 p.

ЗІСТАВНІ МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

ETHNOCENTRISM AS A MAIN OBSTACLE TO EFFECTIVE INTERCULTURAL COMMUNICATION

Violetta Vukolova

Vinnytsia Institute of Trade and Economics KNUTE
(Vinnytsia, Ukraine)

Globalization shrinks the world, bringing a wider range of cultures into closer contact than ever before. Inevitably, cultural boundaries are shifting, therefore the pace of social transformations is increasing. As a result, cultural diversity and intercultural contact have become facts of modern life.

The increasing diversity of cultures, which is fluid, dynamic and transformative, implies specific competences and capacities for individuals and societies to learn, re-learn, and unlearn so as to meet personal fulfillment and social harmony. Nowadays, multicultural studies are on the rise in Ukraine, just as they are in other countries, where multicultural contacts have engendered both a multicultural and multilingual society. Although during the last years these studies in Ukraine were considered mainly from a social and political perspective, they are having certain repercussions on literary and educational fields as well.

It is a challenge – to become an effective and successful intercultural communicator when you interact with neighbors who might speak a strange language. To be successful in these interactions in this new world you must be able to communicate with people whose entire backgrounds, whose way of viewing the world and doing things may be completely different from yours. Functioning in this new world means that you understand the theories, principles and dynamics of intercultural communication. Intercultural communication is the circumstance in which people from diverse cultural backgrounds interact with each other.

With the heightened profile of language learning in a global community, language education is exploring a new model of intercultural language learning and teaching. The goal of intercultural language learning is to produce language users equipped with explicit skills in understanding connections and differences between their own culture and the culture of the target language [2, p.2].

Today, however, scholars in translation studies seem to take a greater interest in communication and culture than linguistic issues as such: translation is seen rather as action between cultures than between languages [3, p. 279]. Up until today, students

studying translation have been taught that as culture is the central issue in translating they should be not only bilingual but bicultural. Cultural references usually pose greater difficulties for translators than mere linguistic problems, since translators have to overcome cultural barriers, a task at which they have to be more creators than transcribers. Communication is always culture-specific, that no perception of and reflection on something can be impartial. Translators/interpreters perform the function of an intercultural mediator by questioning given aspects in any culture and trying to break free of their culturally bound position.

One of many important obstacles on the way to effective intercultural communication is the problem of ethnocentrism. "Ethnocentrism" is a commonly used word in circles where ethnicity, inter-ethnic relations, and similar social issues are of concern. Ethnocentrism is the tendency to believe that one's ethnic or cultural group is centrally important, and that all other groups are measured in relation to one's own. The term was coined by American Yale professor, William Graham Sumner in the early twentieth century. Sumner defined ethnocentrism as the view of things in which one's group is the center of everything, and others are scaled and rated with reference to it. Each group nourishes its own pride and vanity, boasts itself superior, exalts its own divinities and looks with contempt on outsiders. Ethnocentrism can be understood as the disposition to read the rest of the world, those of different cultural traditions, from inside the conceptual scheme of one's own ethnocultural group. The ethnocentric attitude assumes that one's own ethnic worldview is the only one from which other customs, practices, and habits can be understood and judged. So the notion of ethnocentrism is conceived as a profound failure to understand other conceptual schemes, and, by extension, practices, habits, expressions, and articulations of others on their own terms. Standing inside our own conceptual schemes, we are blinded even to the possibilities of other ways of thinking, seeing, understanding, and interpreting the world, of being and belonging—in short, other ways of worldmaking.

Ken Barger from Indiana University (Indianapolis) addresses the deeper issues involved in ethnocentrism [1]. In this sense, ethnocentrism can be defined as: making false assumptions about others' ways based on our own limited experience. The anthropologist underlines that the key word is *assumptions*, because we are not even aware that we are being ethnocentric, we don't understand that we don't understand. The assumptions we make about others' experience can involve false negative judgments, reflected in the common definition of ethnocentrism. Assumptions can also reflect false positive attitudes about others' ways. For example, we in urban industrial society frequently think of Cree Indians as being "free of the stresses of modern society," but this view fails to recognize that there are many stresses in their way of life, including the threat of starvation if injured while checking a trap line a hundred miles from base camp or when game cycles hit low ebbs. The scientist believes that false positive assumptions are just as misleading as false negative assumptions.

Ethnocentrism leads to misunderstanding others. We falsely distort what is meaningful and functional to other peoples through our own tinted glasses. We see their ways in terms of *our* life experience, not *their* context. We do not understand that their ways have their own meanings and functions in life, just as our ways have for us.

Ethnocentrism is also evident in international relations, creating conflicts and inhibiting resolution of conflicts. There are extreme forms of ethnocentrism that pose

serious social problems, of course, such as racism, colonialism, and ethnic cleansing. These views are generally condemned by the world community, but we regularly see such cases in the news.

No doubt, we can't eliminate ethnocentrism from our everyday activity and professional intercultural practice. As Ken Barger says, "Addressing ethnocentrism is not a matter of trying *not* to be ethnocentric. This is an impossible task, since we will never experience every life situation of everyone around the world. We will always have our assumptions about life based on our existing limited experience. So a much more productive approach is to catch ourselves when we are being ethnocentric and to control for this bias as we seek to develop better understandings" [1].

So what can we do about ethnocentrism? The first step in developing more balanced understandings is to recognize that we do *not* understand, that we are falsely assuming something that is not the case and is out of context. The first step involves an attitude: we are the learners. In this process, we do *not* know, and that is why we are seeking to develop better understandings. Up until today, students studying translation have been taught that as culture is the central issue in translating they should be not only bilingual but bicultural. Cultural references usually pose greater difficulties for translators than mere linguistic problems, since translators have to overcome cultural barriers, a task at which they have to be more creators than transcribers. Of the many factors that may lead to misreadings in translation, cultural presuppositions merit special attention from translators because they can substantially and systematically affect their interpretation of facts and events in the source text without their even knowing it. It causes the necessity of getting new types of knowledge – the competence in intercultural competence. Major emphasis must be put on close contacts and exchanges with members of the cultures concerned in multicultural working groups and during longer stays in those cultures. As a result the translator should know how to act in cultures according to and/or against the norms, rules, conventions, etc. While 'learning' a culture and later on when communicating with its members the translator should approach the members of this culture with the tools of cultural relativism as a remedy against ethnocentrism and prejudices.

When we encounter people from other ethnic backgrounds, we have an opportunity to learn new ways of seeing and experiencing life which we never knew existed. In a larger framework, we can learn the tremendous potentials humans have for being human. These potentials also exist for us, possibilities that we never knew we could be, such as looking at life in a complementary perspective instead of as an inherent conflict.

We can also better understand ourselves, by contrasting our own ways with other life experiences and asking about our own meanings and functions. We have to reach out to a new generation of translators who have unimagined opportunities for global conversations. All this implies preparing our future generations to become citizens of a new society where it is possible "to distinguish without discriminating".

Literature: 1. Barger K. Ethnocentrism / Ken Barger. - <http://www.iupui.edu/~anthkb/ethnocen.htm>. 2. Moloney R.A. Intercultural Competence in Young Language Learners: a case study [Thesis submitted in partial fulfillment of the degree of doctor of Education, at the University of Sydney, September 2007] / Robyn A. Moloney. - <http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/2440/2>. 3. Pascua I. Translation and Intercultural Education / Isabel Pascua // Meta. – 2003. – XLVIII, № 1-2. – P. 276-284.

ОЦІНКА “ДОБРЕ” / “ПОГАНО” ЯК ДИФЕРЕНЦІЙНА ОЗНАКА РЕЧЕНЬ ІЗ ПРЕДИКАТАМИ ДЕБІТИВНОСТІ

Оксана Дерев'янюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Значення дебітивності – одного з різновидів категорії модальності, хоч і посідає вагоме місце серед засобів вираження модальних значень у структурі речення, залишається досі не висвітленим. Аналізуючи праці, присвячені категорії дебітивності, типології та засобам вираження цього модального значення, можна констатувати, що модальність дебітивності вивчається у різних аспектах: логічному (L. Karttunen 1972; G.H.von Wright 1984 та ін.), загальнолінгвістичному (В. Вольмут 1996; В. Гак 1978; Н. Петров 1982; J. Coates 1983; G. Forbes 1986; F. Kiefer 1987; F. Palmer 1986 та ін.), семантичному (Т. Булигіна, О. Шмельов 1997; О. Зеленціков 1992, 1997; І. Кобозєва, Н. Лауфер 1991; І. Шатуновський 1996; J. Anderson 1971; M. Harris 1986, P. Westney 1995, A. Wierzbicka 1972 та ін.), комунікативно-прагматичному (В. Бурцев 2010; Г. Золотова 1982; Є. Милосердова 1991; J. Bybee, S. Fleischmann 1995; J. Forrester 1989 та ін.), функціонально-семантичному (Є. Беляєва 1985; Л. Васильєва 1990; С. Вауліна 1993; Є. Зверєва 1983; Г. Немец 1989; M. Perkins 1983; A. Walton 1991 та ін.). У мовознавстві спеціальні дослідження дебітивної модальності обмежено здійснювалися на матеріалі сучасної української мови (О. Сікорська 2009), німецької (Т. Гольцова 2006), англійської (С. Александрова 1984; Л. Васильєва 1991; В. Філіпов 1971), російської (С. Глазкова 2012; О. Суханова 2000, С. Хюник 2009), французької (І. Гвоздева 2012) мов тощо, а також у порівняльних студіях щодо української та англійської (О. Тронь 2001; 2013), російської та німецької (Н. Мишкіна 1979, Е. Рудник 1977), російської та англійської (Є. Беляєва 1985; Є. Замятіна 2003, Д. Терре 2006), російської та болгарської (К. Коджабашева 1986), російської та іспанської (М. Будильцева 1984), російської та польської (В. Аскоченська 1971), англійської та азербайджанської (К. Гезалова 1986), давньоросійської (XI-XVI ст.) і староросійської (кінець XIV – середина XVII ст.) (С. Вауліна 1988), турецької, української та англійської (С. Сорокін 2009) мов. Відсутні ґрунтовні, комплексні дослідження текстового використання модальних предикатів дебітивності (в англійській мові подібні спроби зроблено Л. Фоміною 1986, в російській – С. Туровською 1997). Разом із тим дослідження дебітивної модальності на матеріалі окремих висловлювань не дало змогу розкрити у повному обсязі їхні семантичні та прагматичні функції у мовленні, їх мовну варіативність та використання у дискурсі.

Дебітивність – модальне значення, що означає приписуваність дії, зумовленої законами, звичаями, традиціями, правилами, обов'язками, інструкціями, внутрішніми потребами чи особистим досвідом мовця, звичайною послідовністю подій, тобто нормами в широкому розумінні цього слова, комусь (суб'єкту каузації, адресату або й самому мовцю). Дебітивність – це різновид модальності, що передає *доцільність, необхідність, зумовленість, зобов'язаність, неминучість* дії і складається з автономних концептів, кожен з яких характеризується власними семантичними ознаками та наборами засобів

вираження (при збігові засобів вираження вирішальну роль відіграє контекст). Модальність дебітивності містить принаймні шість автономних концептів, на основі яких формуються модальності доцільності, необхідності / потреби, вимушеності / змушеності / змушуваності, повинності / норми і повинності / ідеалу, неминучості / невідворотності. Всі модальні смисли виражаються предикатами, компонентом значення яких є дебітивність. На основі контекстуального використання предикатів із семантичним компонентом “дебітивність” виявлено низку диференційних ознак: “інтенційність”, абсолютна оцінка “добре”/“погано”, “наявність альтернативи у суб’єкта дії”, “зумовленість обставинами, певним станом справ”, “спрямування у майбутнє” (наявність альтернативного зв’язку), “спрямування у минуле” (зв’язок причини і наслідку), “волевиявлення”, “відношення до класу (“люди”, “артефакти”)", “актуальність”, “намір”.

Вважаємо, що на сучасному етапі розвитку мовознавства дослідження оцінних дебітивних висловлювань викликає значний інтерес, оскільки оцінка, як лінгвістична категорія, є одним із основних компонентів процесу комунікації. Поняття оцінки трактуємо як оцінне (позитивне чи негативне) ставлення мовця до адресата, його особисте уявлення про добро і зло, про цінність, корисність об’єктів, предметів або явищ. На зв’язок дебітивної модальності з категорією оцінки вказують Є. Беляєва та С. Цейтлін, кваліфікуючи можливість і необхідність як складові сфери потенційності: “Модальність можливості і необхідності – це різновид предикативної модальності, що відображає оцінку мовцем способу існування зв’язку між предикативними предметами, тобто суб’єктом і його ознакою” [1, с. 123].

Диференційною ознакою всіх концептів дебітивної модальності вважаємо абсолютну оцінку “добре” (концепти вимушеності / змушеності / змушуваності та неминучості / невідворотності характеризуються оцінкою “погано”). Як і в конструкціях із модальним значенням необхідності / потреби, семантичним ядром висловлювань із значенням доцільності є інтенційність, спрямованість на результат дії, що пояснює взаємодію цих висловлювань із семантикою вигоди, користі та оцінкою “добре”. Напр.: *There **should be** somebody with her. I think she is very unwell* (W. Thackeray). Зрозуміло, що, якщо людина почуває себе погано, за нею варто комусь доглянути: про хворих, звичайно, дбають здорові. *My family are of opinion that Mr. Micawber **should quit** London and exert his talents in the country* (Ch. Dickens). На думку сім’ї, герою варто покинути Лондон і оселитися у сільській місцевості. Як бачимо, сема “доцільності, практичної користі, розумності, відповідності поставленій меті” рельєфно простежується у висловлюваннях із предикатом доцільності.

Істотна різниця між висловлюваннями, які репрезентують концепти повинності, полягає, по-перше: в різному морально-етичному та суспільно-правовому статусі цих категорій. По-друге: досліджувані модальності різняться сферою впливу. Суб’єктом норми виступає тільки представник класу “люди”, а суб’єкт-ідеал виражається як іменником із значенням істоти, так і неістоти. Пор.: *A soldier must be brave. A knife must be sharp*. По-третє: у висловлюваннях із модальністю повинності як ідеалу, на відміну від висловлювань про норму, експлікується оцінка “добре”. У наведених вище прикладах “повинен”

співвідноситься з оцінкою “добре”: не всі солдати хоробрі, а тільки справжні, тобто дуже “добрі” солдати хоробрі; не всі, а тільки справді “хороші” ножі, гострі. Модальні предикати повинності здебільшого пов’язані з порушенням норми, а не з дотриманням її, тому вони з’являються переважно в контекстах, де йдеться про девіантну поведінку, тобто пов’язану з порушенням норми. Норма / обов’язок передбачає неодноразову повторюваність певної дії, тобто пов’язана з узагальненням. Зрозуміло, що у висловлюваннях із модальністю ідеалу основою оцінки виступає еталон, взірець, до якого слід прагнути, а у висловлюваннях з модальністю про норми – закон, порядок, звичаї, традиції, правила етикету, які не варто порушувати.

Деякі висловлювання із модальністю необхідності / потреби, зокрема інструкції про необхідні засоби для досягнення певної цілі, в логіці “практичного міркування” розглядаються як цільові норми, тобто такі, які визначають, “що повинно, може чи не повинно бути зроблено для досягнення певного результату... Основою, в силу якої повинна виконуватись цільова норма, є бажання досягнення певного результату, основою слідування гіпотетичної норми виступає саме існування цієї норми” [2, с. 174]. Таким чином, якщо модальне значення вимушеності визначає дію як небажану, але обов’язкову, то модальність потреби (зумовлена цільовою нормою) – як бажану, і саме тому обов’язкову. Порівняйте: *It may be that in order to realize the romance of life you must have something of the actor in you* (S. Maugham) та *“You’ve got magnetism and you don’t seem to have an idea how to use it”. He chuckled. “By God, if you had that old hag would have had you out of the play you’re in now before you could say knife. You’ve got to take the audience by the throat and say, now, you dogs, you pay attention to me. You’ve got to dominate them”* (S. Maugham). У першому прикладі репрезентується модальне значення необхідності / потреби і очевидно є оцінка “добре”. У другому прикладі представлено значення вимушеності. Висловлювання з модальним предикатом вимушеності супроводжується семантикою небажаності, жалю (*to take the audience by the throat, you dogs*). Семантичним інваріантом цих висловлювань є абсолютна оцінка “погано”, оскільки дія відбувається всупереч волі суб’єкта, є, на його думку, поганою, що й обмежує сполучуваність цих висловлювань з оціночним змістом залежних пропозицій. Напр.: у реченні *I have to inform you that...* очевидно, що суб’єкт вважає повідомлення неприємним для адресата, тобто пропозиційний зміст диктума характеризується знаком “–”. Це чітко простежується і у реченні: *I would have to kiss him. It was horrible* (H. Lee).

Оскільки предикати **must**, **have to** включають семантичний відтінок внутрішнього негативного відношення до дії, то цей відтінок може позначатися у контексті за допомогою слів із негативною експресивною оцінкою. Так, може оцінюватися об’єкт, як-от: *What bothers me is that she and Jem will have to absorb some ugly things pretty soon* (H. Lee); *I rejoined the others in the small fisherman’s cottage and there I had to break the sad news* (A. Christie). Реалізація вимушеної дії пов’язана з подоланням певних труднощів суб’єктом дії. Проблематичність здійснення дії, та й те, що її реалізація може мати неприємні наслідки для самого виконавця, є причиною, чому необхідна дія набуває вимушеного, небажаного характеру для суб’єкта дії: *I must just put up with it, she sighed* (W. Maugham). *Jem*

saw that he would have to fight me to keep me home (H. Lee). Саме семантика інфінітивів **give up, fight** підкреслює вимушений характер дії.

Отож, диференційною ознакою концептів доцільності, необхідності / потреби, повинності / норми і повинності / ідеалу є абсолютна оцінка “добре”, а концепти вимушеності / змушеності / змушуваності та неминучості / невідворотності характеризуються оцінкою “погано”. Позитивна оцінка сприймається як норма, а негативна – як відхилення від неї. Оцінка може входити до семантичної структури слова, однак у контексті навіть нейтральні щодо оцінки лексичні одиниці можуть ставати оцінними.

Література: 1. Беляева Е. И. Соотношение значений возможности и необходимости в семантической сфере потенциальности / Е. И. Беляева, С. Н. Цейтлин // Теория функциональной грамматики : Темпоральность. Модальность. – Л.: Наука, 1990. – С. 123-126. 2. Ивин А.А. Основания логики оценок / А.А. Ивин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 229 с.

ЕКСПРЕСИВНІ ФУНКЦІЇ УСІЧЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ У НОВЕЛАХ АННИ ГАВАЛЬДИ

Тетяна Дробишевська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Прозові твори французької письменниці Анни Гавальди відзначаються запозиченням сюжетних ліній у щоденному житті французів. Яскравою особливістю стилю авторки є використання сучасної повсякденної мови, яку чути на паризьких вулицях, яка наповнена усіченими, перерваними, незавершеними конструкціями. У творах А. Гавальди усічені речення набувають регулярного, інколи зваженого, подекуди надмірного використання, що дає підстави вважати їх ознакою авторського «почерку». Усічені конструкції, що становлять об'єкт дослідження, належать до засобів афективного синтаксису і сприяють емоційно-експресивному насиченню висловлювання, актуальному виокремленню його компонентів. Усічені конструкції, що функціонують у творах А. Гавальди поруч із іншими експресивними засобами: парцеляцією, сегментацією, анафорами, номінативними, вставними реченнями, елементами інших мовних рівнів, покликані увиразнювати художній текст, актуалізувати його емоційний та експресивний колорит, формувати певне ставлення адресата до зображуваного. Тож предметом дослідження є експресивні функції усічених конструкцій, залучених з новелістичних текстів збірки А. Гавальди «*Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*» ("Мені б хотілося, щоб мене хто-небудь де-небудь чекав") [4]. Невисвітленість даної проблеми зумовлює актуальність вибору теми дослідження.

Категорія експресивності тлумачиться лінгвістами як сила виявлення почуттів і переживань [3; 2]. У вузькому розумінні експресивність ототожнюють з одним із конотативних відтінків семантики мовних одиниць поряд з емоційністю, оцінкою та функціонально-стилістичною забарвленістю; вона належить до явищ мови як семантична ознака слова [5; 6]. У широкому розумінні експресивність інтенсифікує семантику логічного змісту та емотивності [1, с.145-167]. Дослідження ґрунтується на широкому трактуванні аналізованого поняття, відповідно до якого експресивність вважається компонентом конотативного і

стилістичного значень мовленнєвих одиниць і тексту, завдяки якому автор і оповідач виражають суб'єктивне ставлення до подій, персонажів тощо. Експресивність підсилює виразність, деавтоматизує сприйняття, підтримує загострену увагу, активізує мислення, викликає почуттєву напругу.

Проведене спостереження за специфікою поширення усічених конструкцій дозволяє встановити ділянки текстової природи, де французька письменниця активно послуговується перерваними реченнями для забезпечення емоційності. Результати аналізу свідчать про те, що в художньому стилі перервані конструкції функціонують у діалогічному, монологічному мовленні персонажів (80% конструкцій). Фамільярно-розмовний стиль, обраний у новелах А. Гавальди, є яскравим прикладом емоційності, яка виявляється в надмірному використанні перезапитів, повторів, вигуків, гіпербол, усічених слів і т. п. У новелі «*Petites pratiques germanopratiques*» ("Деякі особливості Сен-Жермен") оповідачка розмірковує над занадто скромною зовнішністю свого візаві у ресторані. Багата уява жінки легко переносить її у минуле героя, вона подумки іронізує над його стареньким джемпером. Усічені конструкції маркують іронічну поблажливість її роздумів:

Le cadeau de ses vingt ans peut-être... Sa maman, troublée par sa moue un peu déçue, qui lui dit: "Tu ne le regretteras pas, va..." et elle l'embrasse en lui passant la main dans le dos [4, p. 8].

Для власне авторської мови у новелах використання усічених конструкцій є обмеженим і фігурує лише в авторських відступах А. Гавальди (20% обстежених конструкцій). Авторка обриває або призупиняє оповідання, щоби надати власний погляд, блискавично і лаконічно:

Tous ces visages qu'on croise et qu'on ne reverra jamais... [4, p. 37].

На початку новели «*Petites pratiques germanopratiques*» ("Деякі особливості Сен-Жермен") оповідачка, за образом якої легко впізнати А. Гавальду, вводить назву місця подій і скептично ставиться до оригінальності нових описів стильного паризького кварталу, неодноразово згаданого великою Ф. Саган:

Saint-Germain-des-prés!?!... Je sais ce que vous allez me dire: "Mon Dieu, mais c'est d'un commun ma chérie, Sagan l'a fait bien avant toi et tellement mieux!.." [4, p. 5].

Спостереження за фактичним матеріалом, залученим з новел А. Гавальди, дозволили встановити емотивні контексти, а згодом, інвентаризувати арсенал типових суб'єктивних сигналів, якими є людські емоції, виражені за допомогою усічених конструкцій та інших мовленнєвих засобів. Аналіз емотивних контекстів новел А. Гавальди дозволяє зробити висновок, що експресивні функції усічених конструкцій варіюють залежно від різних манер оповіді. У новелах, де авторка веде розповідь від третьої особи і перебуває поза художньою дією, емотивний контекст ґрунтується на її суб'єктивних відчуттях, емоційний стан персонажів репрезентується зовні. За умов об'єктивізації оповіді, тобто оповіді з позицій учасника подій, оповіді від першої особи, характерним є використання емотивних контекстів динамічного опису для репрезентації емоцій другорядних персонажів, у той час, як емоційний стан головного героя репрезентується в емотивних контекстах статичного опису, тобто «з середини».

Систематизація відібраних афективних й інтелектуальних переживань забезпечила можливість формування функціонально-семантичного поля емоційних виявів персонажів у новелах А. Гавальди. Основою формування поля стало групування перерваних конструкцій і засобів різних мовних рівнів, що реалізують певний емоційний стан. Відтак, у центрі поля емоцій перебуває реалізація усіченими конструкціями таких емоцій як радість, щастя, іронічне ставлення до життя (60% від загалу відібраних висловлень). У висловленні, залученому із новели « I. I. G. » ("Тест"), щастя і позитивні емоції вагітної жінки вербалізуються через вживання усіченої конструкції, лексеми *bonheur*, окличного речення, протиставлення недовговічності одягу та довговічності щастя:

... la vendeuse lui dit: mais faites-vous plaisir! D'accord, ça ne sert pas longtemps mais quel bonheur... [4, p. 12].

У висловленні, залученому з новели «Clic-Clac» ("Диван-ліжко"), іронічний ефект скеровується на абсолютну непристосованість сестер до життя, до виконання хатніх справ. Іронія зумовлюється численним вживанням ономотопеї *tuuuuuut*, лавини питальних речень, повторів, вигуку *hé*, елементів, властивих розмовному мовленню (*on, t'as dit, c'est quoi*, відсутність інверсії у запитанні), градації дій персонажів, що розпочинається банальним запалюванням плити, а завершується викликом пожежників:

Myriam et Fanny me laissaient régulièrement des messages sur le répondeur du genre: Tuuuuuut "Comment on allume le four?" tuuuuuut "On a allumé le four mais maintenant on se demande comment on change un plomb parce que tout a sauté..." tuuuuuut "On veut bien faire ce que t'as dit mais où t'as rangé la lampe de poche?..." tuuuuuut "Hé c'est quoi le numéro des pompiers?" tuuuut... [4, p. 69].

Близьку периферію функціонально-семантичного поля емоцій представляють емотивні стани здивування, недовіри, нерішучості, остраху, роздратування (25% від загалу відібраних висловлень). У висловленні, залученому з новели « Permission » ("Звільнення"), мати виказує роздратування синові. Крім усіченої конструкції експресивну функцію виконують фразеологічний вислів *boire comme un trou*, гіперболічний вислів *être complètement saoul*, дієслово *s'inquiéter*:

Tu permets que je m'inquiète, vous buvez tous comme des trous et toi, tu as l'air complètement saoul... [4, p. 33].

Дальню периферію функціонально-семантичного поля емоцій репрезентують емотивні стани розгубленості, нетерпіння, стривоженості, розчарування персонажів (15% від загалу відібраних висловлень). Так, у висловленні, залученому з новели « Pendant des années » ("Йшли роки"), чоловік зустрівся із «першим коханням», жінка сама призначила йому рандеву. Він губиться у здогадках про причини і перепитує її роздратовано:

Tu veux savoir l'âge de mes enfants ou si j'ai perdu mes cheveux ou... ou voir l'effet que tu me ferais ou... ou c'est juste comme ça, pour parler du bon vieux temps?! [4, p. 54].

Роздратування реалізується не лише двома усіченими конструкціями, але й риторичним запитанням, висхідним градуїованим переліком припущень.

Експресивна міць і виразність усічених конструкцій полягає в тому, що увага адресата зосереджується на невербалізованому змісті, що персонаж або

оповідач хоче передати як особливо важливий, значущий і вагомий. Крім цього, система мовних і мовленнєвих засобів підсилює емоційний вплив, що хоче справити авторка на свого читача.

Література: 1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Иностранная литература, 1955. – 416 с. 2. Charaudeau P. Dictionnaire d'analyse du discours / P. Charaudeau, D. Maingueneau. – P.: Éditions du Seuil, 2002. – 662 p. 3. Collot M. La matière émotion. Coll. « Écriture » / M. Collot. – Paris : PUF, 1997. – 337 p. 4. Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part / Anna Gavalda. – P.: Le Dilletante, 1999. – 197 p. 5. Gross M. Une grammaire locale de l'expression des sentiments / M. Gross // Langue française. – 1995. – № 105. – P. 70-87. 6. Scherer K.-R. Les émotions / K.-R. Scherer. – Neuchâtel-Paris : Nestlé & Delachaux, 1993. – 133 p.

ПОШИРЕННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ЗА ТЕМАТИЧНИМИ ГРУПАМИ

Турчин В. В., Турчин В. М.

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка
(Івано-Франківськ, Україна)

За своїм походженням лексичний склад німецької мови неоднорідний. Поряд з корінною лексикою виділяється іншомовна, причому її частка надзвичайно висока. Навряд чи є друга така європейська мова, яка засвоїла так багато іноземних слів, як німецька [1:93]. У німецьку мову, подібно до кожної розвинутої мови, інтегрується сьогодні багато нових слів з різних мов світу. Особливо модною є тенденція черпати слова і вирази з англійської мови або з її американського варіанту. Запозичення англоамериканізмів детермінується такими чинниками, як політичний та економічний авторитет США та Англії у світі, особливим статусом англійської мови як мови міжнародного спілкування. Активно використовуються слова англійського походження у галузі економіки, техніки, засобів масової інформації, реклами, моди, торгівлі, соціології, психології, спорту тощо. Входженню англіцизмів у німецьку мову сприяє також широкомасштабний експорт сучасної американської масової культури, завдяки надзвичайній атрактивності їхнього способу життя, сприятливою є також двомовність сучасних носіїв німецької мови. До мовних змін приводять мовні контакти між народами. У ролі зовнішніх факторів мовних змін вони відіграють досить помітну роль на всіх рівнях мовної системи [6:159]. Певною мірою толерантність щодо масового запозичення англійської лексики у різні сфери функціонування німецької мови пояснюється домінуючим, прогресивним становищем англійської мови у всіх галузях суспільного життя (розвитку транспорту, економіки, міжнародних зв'язків тощо) [9:160-161]. Соціально-політичний аспект проникнення англіцизмів у німецьку мову спричинений також прагненням створення мультинаціонального суспільства та іміджем об'єднувача Європи, якого Німеччина набула після свого возз'єднання і об'єднання більшості європейських країн у Євросоюз.

Кількість запозичень, які проникають у мову, залежить від економічного, культурного, політичного, суспільного розвитку народів, які вступають у контакт. Якщо народи знаходяться на різних рівнях суспільного розвитку, то переважно стається так, що менш прогресивний, менш розвинутий, бідніший народ запозичує досконаліший матеріал іншого народу. Соціальною причиною

запозичення іншомовного матеріалу є прагнення представників вищих суспільних верств населення, тобто еліти нації, виділитися серед інших людей, тому вони використовують замість німецьких слів англійські. Частково такі слова потім асимілюються, а німецька мова збагачується численними синонімами, використання яких часто виявляється недоцільним.

Про унікальний статус англійської мови свідчать останні статистичні дані. Вона є рідною для 1 млрд. 100 млн. людей, а ще 600 млн. володіють нею як другою. Сьогодні англійська мова має статус офіційної або напівофіційної у 62 країнах світу. Понад 80% інформації у світі зберігається англійською. Вона стала безпосередньо мовою науки. 70-85% всіх наукових робіт публікуються спочатку англійською. Це – мова міжнародних організацій ООН, НАТО, ЮНЕСКО, Європейського центрального банку, офіційна мова олімпійських ігор, всесвітньої ради церков [5:16]. Отже, 100 млн. людей, для яких німецька мова є рідною, протистоять близько 1 млрд. 100 млн., для яких рідною є англійська.

Проте в мові існують також зміни, які не пов'язані з екстралінгвістичними факторами. Це – інтралінгвістичні, які закладені в самій мові, її внутрішніх можливостях і тенденціях розвитку. Усі види змін в лексиці так чи інакше пов'язані з внутрішньою структурною особливістю мови: характером її звукової організації, граматичної будови, словотворенням, національно-історичними особливостями стилістики, структурою і характером самої лексико-семантичної системи [2:89]. Англійська лексика закрила в семантичній системі ряд незаповнених місць. Вона доповнила тематичні ряди і групи німецької мови, вдосконалила їх, тому що іншомовні синоніми сприяють інколи кращому виділенню окремих смислових відтінків для уточнення, деталізації думки, почуттів. Зауважимо, що лексичне запозичення обумовлене цілим комплексом причин, в якому переплетені причини мовні, психологічні, соціальні, логічні [3:11]. До немовних причин запозичених слів необхідно віднести наявність більш або менш тісних економічно-промислових, політичних і культурних зв'язків між народами, а також заміну описового зворота іноземним словом, який розглядають як прояв дії принципу економії засобів вираження [3:12-15]. До внутрішньолінгвістичних причин відносять також відсутність у мові еквівалентного слова для нового поняття: *display* – *das Display*, *manegement* – *das Management*, *marketing* – *das Marketing*, *scaling* – *das Scaling*.

Деякі англійські запозичення зручніші, тому що німецькі еквіваленти описують ці поняття занадто складно та багатослівно. "Краще використовувати іншомовні слова там, де через певні причини неможливий дослівний переклад" [7:86]. Напр.: *Public Relations* – *Öffentlichkeitsarbeit, öffentliche Beziehungen, Kontaktpflege, Meinungspflege* [8:823]; *Manager* – *mit weitgehender Verfügungsgewalt, Entscheidungsbefugnis ausgestattete leitende Persönlichkeit eines großen Unternehmens* [8:601].

Англіцизми коротші за формою, тому мовна економія сприяє їх використанню у німецькій мові: *Trend, Dock, Kick, Trip, Trick, Pop, Stop, Tip*.

Збереження комунікативної чіткості, вилучення полісемії або омонімії є також причиною проникнення англійських слів у німецьку мову. Численний потік і активізацію англіцизмів не слід розцінювати як негативне явище у німецькій мові перш за все тому, що вони свідчать про відкритість лексичної

системи та її життєздатність, адже позначення поняття англійським словом не викликає ніяких побічних уявлень та асоціацій. Англіцизми продуктивно поповнюють німецьку термінологічну лексику.

Запозичення з англійської мови знаходять своє відображення у всіх життєвих та мовних сферах. Деякі з них ввійшли в німецьку мову разом з предметом чи поняттям, інші вступили в конкуренцію з існуючими в німецькій мові еквівалентами, витіснили їх, збагативши при цьому лексичне поле запозичуючої мови у стилістичному аспекті.

У статті ми об'єднуємо англіцизми за тематичними групами слів. Це об'єднання слів базується на класифікації самих предметів та явищ дійсності [4:231]. Тематична класифікація слів, незважаючи на її умовний характер все ширше використовується у лексикологічних дослідженнях. Детальніше ми розглянемо наступні тематичні групи запозичених слів з англійської мови у німецьку: економіка, лексика професійних груп, політика, косметика та мода, засоби масової інформації та мова реклами, молодіжна лексика.

Англійські запозичення у сфері економіки характеризуються глобальними соціально-економічними змінами. Лідерство США в економіці зумовило той факт, що виникає багато економічних термінів у британському та американському національних варіантах. Лексичні інновації в економіці є не тільки галуззю знань але й діяльності і представляють інтерес для трьох категорій населення: вчених економістів і практиків та пересічних людей, оскільки кожна людина у повсякденній діяльності вступає у певні економічні відносини. У німецьку мову запозичуються економічні терміни, якими користуються бізнесмени, фінансисти, службовці банків, спеціалісти фірм: **банківська справа:** *das Floating* – плаваючий курс національної валюти; *der Over-the-countermarket* – керуючий процесом торгівлі акціями; **біржова справа:** *der Fixer* – той, хто займається різними сумнівними операціями; *die Scalping Operations* – спекуляційні операції; *der Stockjobber* – біржовий працівник; **маркетинг:** *das Desk-Research* – маркетингові дослідження, які базуються на опублікованих статистичних даних; *das Marketing-mix* – комбінування інструментів маркетингової політики; **менеджмент:** *der Point of sale* – торгова точка, пункт продажу; *die Supervision* – диспетчер; **оподаткування:** *das Royalty* – роялті, авторський гонорар у вигляді процентного відчислення від вартості кожного проданого екземпляра (напр., книги, компакт-диска та ін.); *die Surtax* – додатковий прибутковий податок; **фінансування:** *das Deficit-spending* – дефіцитне фінансування; *das Factoring* – факторинг, різновид торгово-комісійної операції, поєднаної з кредитуванням оборотного капіталу клієнта.

Запозичена лексика в економічній терміносистемі нерівноцінна. Вона поділяється на основну та похідну. Так, основне запозичене слово *Clearing n* утворює наступні складні слова і словосполучення: *Clearingbank f; Clearingkonto n; Clearingoperation f; Clearingverfahren n; Clearingverkehr m; mehrseitiges Clearing; multilaterales Clearing; zweiseitiges Clearing; Clearing mit bedingter Konversion; Clearing mit bedingungsloser Konvertierung; bilaterales Clearing; internationales Clearing.*

Зв'язок із німецькою загальноповживаною лексикою виражається в утворенні складних термінів та словосполучень: *das Factoring – Factoring-Gebühr,*

Factoring-Verfahren; das Marketing – direktes Marketing, zweckbestimmtes Marketing, konzetriertes Marketing; Leasing – das Leasing betreiben, das Leasing vermieten. Запозичені англiцизми економічної терміносистеми залучені до живих лiнгвістичних процесiв, iхню важливiсть i значимiсть пiдтвердить тiльки час.

У складi запозиченої лексики нiмецької мови важливе мiсце посiдає тематична група професiй. Часто запозичуються синонiмiчні слова, якi адаптуються i починають активно вживатися в мовi. Напр.: *die Babysitter* – нянька; *der Bodyguard* – охоронець; *der Fighter* – борець; *der Hair-Dresser* – перукар; *der Konstabler* – полiцейський; *der Liftboy* – лiфтер; *der Lordkanzler* – службовець юстицiї; *der Miner* – гiрник, шахтар; *die Mistress* – домогосподарка, гувернантка; *die Nurse* – медсестра; *der Ökofreak* – борець за екологiю; *der Painter* – художник; *der Sailor* – матрос, мореплавець; *der Squatter* – той, хто вирощує худобу, скотар; *der Tailor* – кравець; *der Underwritter* – маклер.

США та Англія диктують на мiжнароднiй аренi, до певної мiри, новi тенденцiї та напрямки в полiтикумi, а менш розвинутi краiни стараються брати з них приклад. Звичайно, розвиваючись за своїми власними полiтичними законами, i не будучи вiдносно нi вiд кого залежною, нiмецька мова все-таки запозичувала в цю сферу полiтичнi поняття та реалiї. Наведемо приклади зi словника Duden. Напр.: *der Bailiff – oberster Beamter* – службовець вищого рангу; *das Fundraising – die Spendensammlung* – збiр пожертвувань на добровiльнi цiлi; *der Goodwill – das Wohlwollen* – добра воля; *der Hardliner – Vertreter eines harten politischen Kursus* – прихильник жорсткого полiтичного курсу; *der Leveller – der Gleichmacher, Angehöriger einer radikalen demokratischen Gruppe* – радикал, прихильник радикальної демократичної групи; *der Reformer – der Verbesserer; der Umgestalter – reformator; die Balance of Power – Gleichgewicht der Kräfte* – рiвновага сил; *das Commonwealth – Staatenbund* – союз держав; *Common Law od. das Statute Law – Gesetzrecht* – законодавче право [8].

США вплинули безпосередньо на збiльшення англiцизмiв у нiмецькiй мовi через застосування нових технологiй в областi естетичної, апаратної та декоративної косметологiї. Це спричинило надзвичайно великий вплив англiцизмiв на нiмецьку мову, що чiтко простежуються при створеннi рекомендацiй та пояснень до косметичної продукцiї. Причому у нiмецькiй мовi майже завжди присутнiй еквiвалент, однак, через вплив американської культури перевага надається англiйськiй мовi. Запозичення переходять з писемної форми в усну i спостерiгається пристосування iх до норм нiмецької мови. Напр.: *Make-up* – макiяж, декоративна косметика; *Make-up-Trends* – тенденцiї в макiяжi, косметицi; *Volumen-Spray* – пiнка для надання волоссю об'єму; *Lifting* – операцiя для розгладження шкiри обличчя; *Peeling* – косметична чистка шкiри; *Eyeliner* – кiсточка для нанесення контуру на повіки навколо очей.

Лексична система англiцизмiв у мовi моди може бути представлена в таких видах: моднi слова, тканини, взуття, одяг – жiночий, чоловiчий та дитячий. Напр.: *Strech* – еластична тканина та трикотаж; *Fleece* – тканина з ворсом; *Beaver* – бавовна з довгим та густим ворсом; *Basils* – груба овеча шкура; *Tweed* – шерстяна тканина; *Top* – коротка лiтня футболка; *Breeches* – короткi спортивнi штани; *Dress* – вечiрнє плаття; *T-Shirt* – футболка; *Shirt* – сорочка; *Shorts* –

шорти; *Jeans* – джинсові штани; *Pumps* – лодочки, дамські туфлі; *Slippers* – відкриті туфлі на каблучках, домашні тапочки.

У модних журналах дуже часто вживаються складні слова-запозичення: *Jobtalk*, *Face-lifting*, *Top-Model*, *Skintonik*, *Party-Feeling*, *Secondhand-Shop*, *Beachwear*. У німецькій мові численною є група змішаних словотворень: *Top-aktuell*, *trendrichtig*, *Trendfarbe*, *Top-qualität*, *Body-öl*, *Jeans-Hemd*, *Romantik-Look*, *Winter-Look*, *Long-Bluse*, *Baumwolltop*, *Beauty-Woche*, *Beauty-Idee*, *Beauty-Urlaub*, *Mode-Tip*, *Pflege-Tip*.

Висока частотність вживання англіцизмів у німецькомовних газетних текстах. Їх частка становить 8-9 % від загальної кількості слів. Спочатку вони вживалися факультативно у мові преси для повідомлення, поширення інформації. Англійські запозичення характеризуються образністю, емоційністю та виразністю, своєю здатністю до гри слів і слугують посиленню мовних значень. Через використання англіцизмів газетним текстам надається певний колорит, який відзначає особливий настрій, стиль. У газетно-публіцистичній тематиці англіцизми розрізняються в основному за трьома видами колоритів: локальним, фаховим, соціальним, адже в кореспонденціях хочуть підкреслити регіон, національність, джерела інформації. Тому це надає газетному тексту відчуття фахової компетентності, точності або науковості. Соціальний колорит має місце, коли англіцизми вживаються у певному соціальному контексті і підкреслюють приналежність до певного класу або прошарку населення. При цьому враховуються такі фактори: вік, коло інтересів, різні світоглядні принципи, вимоги до суспільного статусу. Напр.: *Ghostwriter* (*Ghost-writer*) – особа, яка пише для інших; *Headline* – *die Schlagzeile* – заголовок; *das Copyright* – *Vorbehalt der Verlagsrechte* – збереження авторських прав; *das Digest* – *Zeitschriftenform* – форма журналу; *das Domesdaybook* – *Grund- und Lehnbuch* – канонічна книга; *die Hotline* – *der heiße Draht* – прямий телефонний зв'язок (напр. з редакцією газети).

Вибір таких лексичних засобів передбачає обізнаність адресатів у сфері англійської мови, що є можливим за умов сучасної інтернаціоналізації суспільного життя та масової двомовності: *Try-and-error* – *Versuch und Fehler* – метод проб і помилок; *Learning by doing* – *lernen, indem man es tut* – навчатись, працюючи; *Just-in-time* – *gerade rechtzeitig* – якраз вчасно; *Limited edition* – *begrenzte Auflage* – обмежене видання (тираж); *Human touch* – *das Menschliche* – людське, гуманне.

Американське телебачення спричинило широку популярність і стійке вкорінення в німецьку мову таких слів: *Face to Face*; *Talk-*, *GameTV*, *Late Night-Show*, *News-*, *Reality-TV*. Популярні тележурнали Німеччини називають тепер на американський лад: *TV today*, *TV movie*, *TV pur*. Відомий та популярний журнал Німеччини "Focus", містив титульну сторінку "Spiegel spezial", яка була замінена невдовзі на "Spiegel special".

Вчені визначили, що масштабному проникненню англійських запозичень у німецьку мову сприяє реклама радіо, телебачення та преси. Крім того, в самій пресі, газетах та журналах різної тематики – люди постійно стикаються з англійськими вкрапленнями. При чому помітно, що вони зустрічають схвалення

та підтримку у людей, які представляють засоби масової інформації, а також у носіїв мови, тому що ці слова відповідають духу часу.

Найсучасніші англіцизми слід шукати у сфері сучасних видів комунікації, інтерактивних зв'язків та інтернету. Напр.: *das Cover* став використовуватись в англійській мові для позначення ілюстрації на обкладинці журналу чи конверту, футляра для компакт-диска. На думку деяких лінгвістів, мова реклами є найбільш віддаленою від норми німецької мови. Для з'ясування правомірності такої оцінки був проведений аналіз фонетично-структурних запозичень у рекламних текстах різних жанрів: рекламна стаття, оголошення, лозунг. З точки зору використання запозичень у рекламі можна виділити такі тематичні групи: комп'ютерні технології, аудіо- та відеотехніка, економіка та бізнес, туризм та відпочинок, а також слова загального вжитку. У той же час у текстах реклами, лікарських препаратах та медапаратурі запозичені англіцизми практично відсутні. Англійські слова та вирази нерівномірно розподілені в тексті. Вони зустрічаються, як правило, у заголовку, основній частині тексту та в заключній частині, яка містить інструктивну інформацію. При використанні англійського слова в основній частині інколи подається німецький еквівалент для полегшення розуміння цього запозичення.

Таким чином, реклама охоче використовує англійські та американські слова для того, щоб пропагувати чужий спосіб життя і представити своїм клієнтам дух іншого, далекого світу. Напр.: *Corporate Identity* – корпоративна особистість; *das Direct-Mailing* – пряма пошта; *das Gadget* – пристосованість; *der Impact* – поштовх, імпульс; *das Merchandising* – система заходів, які сприяють збуту продукції, включаючи оформлення товару та приміщення; *die Publicity* – публічність, гласність.

Англійські запозичення активно функціонують у молодіжній мові. Для їх вживання важливими є наступні мотиви: мовна економія, експресивність, варіативність виразів, евфемізація. Англіцизми позначають специфічні галузі життя та інтереси і служать відмежуванню молодіжних груп одна від одної, свідчать про їх культуру та освіченість. У молодіжній мові серед запозичень переважають вигуки та розмовні частки: *Wow, well, shit, anyway, cool*. Поширеними є також звертання: *Yoh, Hi, Hey, Bye, Peace; Good Stuff, No Joke!, So what?, here we are!*

У даний час молодь Німеччини надає перевагу таким англіцизмам: *Baby, Band, Biker, Boosektor, Break, browsen, CD-Player, DVD-Player, DVD-Recorder, Callgirl, chatten, clubben, Clubbing, Cocktail, Cover, Darling, Date, Display, Drink, Entertainer, Entertainment, E-Mail, Fan, Fashion, fashinable, Fast, food, Feeling, Fifty-fifty, First lady, First-class-hotel, Flop, Frecall, Fun, Funny, Handy, happy, Hit, Hobby, Holiday, Home-shopping, Image, Joke, Lifestyle, Link, Look-and-feel, Lover, lucky, mixen, Notebook, online, pen air, Performance, relaxen, Sandwich, scannen, Schow, Slip, Smalltalk, Song, Sponsor, Swimmingpool, Weekend, Website, X-mas*.

Отже, класифікація запозичень за тематичними групами, побудована на основі соціальних критеріїв, дозволила визначити їх кількісний склад. Запозичення-англіцизми домінують у молодіжній мові, що становить – 30%. Друге місце посідає економічна сфера – 20%. Політика займає – 15%, засоби масової інформації – 14%, мода та косметика – 11 %, професійна лексика – 10%.

Література: 1. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти: [монографія] / Ю. О. Жлуктенко – К.: Вища школа, 1966. – 232 с. 2. Коротких Т. К. Лексические заимствования в современном немецком языке: [монографія] / Т. К. Коротких. – М., 1985. – 152 с. 3. Крысин Л. П. О причинах лексического заимствования / Л. П. Крысин // Русский язык в школе. – М., 1965. – № 3. – С. 11-15. 4. Опельбаум Е. В. Восточно-славянские лексические элементы в немецком языке: [монографія] / Е. В. Опельбаум.– К.: Наукова думка, 1971. – 272 с. 5. Подстрахова А. В. Англоязычная экспансия в современные европейские языки и проблема перевода: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук. – М., 2002. – 19 с. 6. Юсслер М. Социолінгвістика / М. Юсслер / Под. ред. Ю. А. Жлуктенко. – К.: Вища школа, 1987. – 200 с. 7. Adorno Th. Wörter aus Fremde // P. Braun. Fremdwort-Diskussion. – München, 2001. – S. 81-86. 8. Duden. Das Fremdwörterbuch. 7., neu bearb. und erweit. Auflage. Bibl. Inst. & F. A. Brockhaus AG.– Mannheim, 2000.– 1056 S. 9. Schmidt W. Deutsche Sprachkunde. 5. Aufl. Volk und Wissen Volkseigener Verlag. – Berlin, 1967. – 356 S.

ЯВИЩЕ ЛАКУНАРНОСТІ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Галина Усик

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» (Київ, Україна)

Вивчення лакун в контексті міжкультурної комунікації активно розпочалося в другій половині ХХ ст. внаслідок зближення філології та соціальних наук. Стрімко зростаючі обсяги міжкультурних контактів викликали нагальну потребу суспільства в подоланні «прогалин в розумінні» окремих наявних національно-специфічних елементів у мовах та культурах різних народів. Психофізіологічний феномен лакуни став одним із об'єктів досліджень етнопсихолінгвістичного напрямку психолінгвістики, що вивчає взаємозв'язки мови, культури та свідомості в когнітивному та лінгвокультурологічному аспектах.

У працях західних та вітчизняних лінгвістів явище лакунарності описується за допомогою різних термінів і, водночас, визначаються різні фактори існування лакун та шляхи їх заповнення. Теоретичні погляди на феномен лакуни висвітлено в роботах таких відомих вчених, як Бикова Г.В., Стернін І.А., Ертель-Фіт А., Хейл К.Л. і багатьох інших.

Останнім часом у психолінгвістиці значна увага приділяється вивченню образів мовної свідомості людини – сукупностей певних психічних образів, що об'єднують знання реципієнта про світ і його власний досвід, формуючись та виражаючись за допомогою мови. В межах теорії міжкультурного співробітництва досліджуються образи свідомості різних лінгвокультурних спільнот. Саме в процесі порівняння стає помітною культурна специфіка мов, зауважує І. Панасюк [3, с.51], з'являються міжмовні розбіжності, обумовлені відмінностями в історичному, політичному та духовному розвитку народів, їхньому географічному положенні та особливостях життя, і відповідно, відмінностями у розвитку їхньої суспільної свідомості. Таким чином, у 1970 роках з вітчизняної психолінгвістичної школи виокремився етнопсихолінгвістичний напрям, який вивчав мову в її взаємозв'язку з культурою, а саме: вплив різних мов на пізнавальну діяльність та поведінку їх носіїв, факти різної концептуалізації та категоризації дійсності у різних культурах та мовних спільнотах[5, с., 6].

В контексті когнітивної лінгвістики мова створює два типи картини світу: первинну, яку відображає рідна мова, і вторинну, яка виникає при вивченні

іноземної мови та культури. Процес міжмовної комунікації відбувається з неодмінною адаптацією національної свідомості носіїв культур-комунікантів: вторинна картина світу пізнається шляхом співвіднесення її з первинною. Відсутність у комунікантів спільної мовної свідомості викликає появу комунікативних конфліктів. Їхня складність визначається ступенем розуміння між комунікантами, що залежить від культурологічної дистанції. Розуміння – це мисленнєвий процес створення значення реципієнтом на основі смислового потенціалу тексту та свого попереднього досвіду. Неспроможність розуміння певних елементів тексту внаслідок їхнього виходу за межі культурного досвіду реципієнта в акті міжмовної комунікації називається явищем лакуарності. Основу цього явища складають лакуни (з лат. *lacuna* – прогалина, пропуск, порожнина), які позначають розходження в мовних та позамовних системах різних культур, і, за словами російської дослідниці І.Ю. Марковіної, є «сигналами етнокультурної специфіки» [2, с. 11].

Слід зазначити, що у лінгвістичній науці наразі немає єдиного загального визначення терміну «лакуна», яке задовольняло б усіх дослідників. Тож, можна навести кілька визначень відповідно до кількох точок зору.

- Лакуна – це сигнал наявності культурної специфіки значення, що свідчить про надлишковість або нестачу досвіду однієї лінгвокультурної спільноти відносно іншої (Ю.О. Сорокін) [5, с. 8]

- Лакуни – це прогалини на семантичній карті образів пізнання комунікантів (І.Ю. Марковіна) [2, с. 13]

- Лакуни є прогалинами в розумінні в міжкультурній комунікації (А.Ертель-Фіт) [8, с. 39]

- Лакуна – це міжкультурна різниця в значенні або сигнал її наявності, що виникає при порівнянні семіотичних систем (І.Панасюк) [3, с. 55]

- Лексична лакуна – це відсутність будь-якої лексичної одиниці в мові за наявності концепту в концептосфері (З.Д.Попова, І.А. Стернін) [4, с. 39]

- Лакуни – це національно-специфічні розбіжності в лексичних системах мов і культур, що виникають при зіставленні понятійних, мовних, емоційних та інших категорій лінгвокультурних спільнот (Г.В.Бикова) [1, с. 26-27]

- Мовна лакуна – це невідповідність між двома мовами, яка проявляється у:
1) відсутності в одній мові однозначного еквіваленту мовній одиниці іншої мови;
2) розбіжності способу вираження загальних для обох мов понять (тобто, відсутності очікуваної форми);
3) розбіжності значень мовних одиниць за подібності їхньої форми (тобто, відсутності очікуваного значення) (С.І. Титкова) [7, с. 40].

Отже, опираючись на вищенаведені підходи, ми спробуємо сформулювати власне узагальнююче визначення даного терміну:

- Лінгвокультурна лакуна – це явище, яке спостерігається в процесі міжмовної комунікації та полягає у відсутності в одній мові лексичного вираження концепту, спільного для концептосфер обох мов, за умови наявності його лексичного вираження в іншій мові; і причиною його виникнення є екстралінгвістичні фактори – розбіжності в культурах комунікантів.

Як зазначалось вище, вивчення лінгвокультурних лакун в умовах міжкультурної комунікації виникло внаслідок зближення філології та соціальних наук. А у ході подальших етнопсихолінгвістичних досліджень була створена теорія лакун, основоположником якої є видатний російський вчений-психолінгвіст Ю.О.Сорокін. Разом з І.Ю. Марковіною, вони визначили поняття лакуни, розробили понятійно-термінологічний апарат опису явища лакунарності, виділили та систематизували різновиди лакун, ввели поняття заповнення та компенсації як способи елімінації лакун. Опираючись на роботи інших дослідників вчені розробили загальну класифікацію лакун, поділяючи їх в цілому на лінгвістичні (мовні та мовленнєві) і екстралінгвістичні (текстові та культурологічні) [5, с. 38-45].

В свою чергу, німецька вчена Астрід Ертельт-Фіт внесла важливу поправку до трактування міжкультурних відмінностей у теорії лакун, стверджуючи, що при виявленні та дослідженні лакун слід опиратися на міжкультурну диференціальну перспективу, а при тлумаченні символів – на культурну внутрішню перспективу комунікантів. Вона також виділяє три великі групи лакун, що є аналітичними конструкціями, та окрему надбудовану групу аксіологічних лакун [8, с. 41-43]. Лакунарна модель А.Ертельт-Фіт має таку структуру:

1. Ментальні лакуни – прогалини в розумінні, які виникають через відмінності в когнітивах та афективних станах і моделях, включаючи фонд знань; вони поділяються на культурно-емотивні лакуни, лакуни уваги, фондові лакуни, мнемонічні лакуни, лакуни мовної системи;

2. Діяльнісні лакуни – прогалини в розумінні, які виникають через відмінності в типах мислення, мовлення, руху та інших дій; вони поділяються на лакуни у сфері використання мови, парамовні лакуни, лакуни жестів та поведінки, лакуни повсякденних стереотипів, лакуни мисленнєвої діяльності, лакуни комунікативних засобів ідентифікації, лакуни усної комунікації, лакуни віртуальних текстів і візуально ряду;

3. Предметні лакуни вказують на відмінності в організації матеріального світу; поділяються на лакуни простору, лакуни людського тіла, лакуни продуктової сфери, лакуни фіксованих текстів та образотворчих засобів.

4. Аксиологічні лакуни – це прогалини в розумінні, які виникають на основі різних оцінок та інтерпретацій (і є над-ознаками всіх трьох попередніх груп).

Широку класифікацію лінгвістичних лакун надають відомі російські лінгвісти І.А. Стернін та З.Д.Попова. Вони класифікують лексичні лакуни за наступними принципами: 1) за системною приналежністю (внутрішньомовні та міжмовні); 2) за позамовною обумовленістю (мотивовані та немотивовані); 3) за відношенням слова та концепту (лексичні, семантичні, когнітивні); 4) за парадигматичною ознакою (родові та видові); 5) за типом номінації (номінативні та стилістичні); 6) за ступенем абстрактного змісту (предметні та абстрактні) [4, с. 107-109].

Таким чином, наведені вище класифікації складають основу у теорії лакун, яка, в свою чергу, визначає передумови, основні поняття, методологію та цілі вивчення явища лакунарності. Вона застосовується у всіх сферах міжкультурної комунікації, досліджуючи лакуни, специфічні для певних лінгвокультурних

спільнот. Теорія та модель лакун надають змогу прогнозувати потенційні міжкультурні відмінності. Як загальна модель, теорія лакун являє собою детальний інвентар факторів для аналізу та перекладу, що може використовуватися за будь якого мовного та культурного порівняння. Отже потенційно вона здатна оптимізувати всі галузі міжкультурної комунікації.

Література. 1. Быкова Г. В. Лакунарность как категория лексической системологии / Г. В. Быкова. – Москва: БГПУ, 2003. – 276 с. – (Электронная книга). 2. Марковина, И.Ю. Влияние лингвистических и экстралингвистических факторов на понимание текста: Автореф. дис. ... кандидата филологических наук [Текст]/И.Ю. Марковина. – М., 1982. – 23 с. 3. Панасюк И. Теория лакун и проблема эквивалентности перевода / И. Панасюк. // Вопросы психолингвистики. – 2007. – №6. – С. 51 – 72. 4. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2001. – 191 с. 5. Сорокин Ю. А. Опыт систематизации лингвистических и культурологических лакун: Методологические и методические аспекты / Ю. А. Сорокин, И. Ю. Марковина. – Калинин: КГУ, 1983. – (Сборник научных трудов). 6. Стернин И. А. Концепты и лакуны. / И. А. Стернин, Г. В. Быкова. – Благовещенск: Институт языкознания РАН, 2005. – 123 с. – (БГПУ). – (Сборник научных трудов; вып. 2). 7. Титкова С. И. Языковая лакуна в практике преподавания РКИ / С. И. Титкова. // Русский язык за рубежом. – 2007. – №3. – С. 39 – 50. 8. Эртель-Фит А. Лакуны и их классификационная сетка / А. Эртель-Фит, Е. Денисова-Шмидт. // Вопросы психолингвистики. – 2007. – №6. – С. 39 – 51.

ВПЛИВ ЗАПОЗИЧЕНЬ НА СТАНОВЛЕННЯ КОНСТРУКЦІЇ *SCEAL* + *ІНФІНІТИВ* У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Оксана Ходак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Представлена розвідка присвячена дослідженню становлення та поширення конструкції *sceal* + *інфінітив* під впливом лексичних запозичень. Зазначена проблема вивчалася у мовознавстві під різними кутами зору вченими різних часів як складова тривалої дискусії про вплив лексичних запозичень на граматичну структуру мови. Її розглядали В. Уїтні, К. Лепсіус, Е. Сапір, Е. Хауген, Е. Вайнрайх. У контексті суперечок щодо креолізації англійської мови до цієї проблеми зверталися К. Ханзен, М. Горлач, Е. Данчев, С. Томасон та Т. Кауфман.

Спільною рисою вищезгаданих досліджень є те, що вони сконцентровані на вивченні граматичних одиниць, що зберегли як форму, так і зміст у процесі імпортатії. Водночас, мало уваги присвячується фактору опосередкованого впливу запозичень на розвиток граматичних засобів. Тож на сьогодні немає окремої праці, яка би повною мірою висвітлювала закономірності впливу зазпозичень на становлення конструкції *sceal* + *інфінітив*, що і зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Метою роботи є встановлення взаємозв'язку між лексичними запозиченнями та граматичним закріпленням конструкції *sceal* + *інфінітив*. Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне розв'язати такі **завдання**: 1) дослідити історію поширення конструкції *sceal* + *інфінітив*; 2) описати засоби вираження майбутнього часу у мовах періоду контакту; 3) провести дистрибутивний аналіз конструкції *sceal* + *інфінітив* у текстах англійської мови середнього періоду.

Відомо, що становлення аналітики англійської мови середнього періоду, у тому числі засобів вираження майбутнього часу дієслова, відбувається у період масової імпортації чужорідної лексики, а саме на межі XIII-XIV століть. На фоні структурних зрушень відбувається поширення конструкції *sceal + інфінітив*. Для того щоб встановити, чи могли запозичення в лексиці повпливати на граматичні зміни в цілому, слід звернутися до аналізу способів вираження майбутньої дії чи явища в англійській мові давнього періоду.

До середнього періоду категорія часу в англійській мові була представлена опозицією форм минулого та теперішнього часів. Проте, виділялася лексико-семантична група дієслів, які виражали дію, що мала панхронічний характер чи була спрямована в майбутнє [11, с. 58]. Сюди належало дієслово *sculan*, аналог сучасної фрази *will + інфінітив*, дієслова *bið* та *sindon*. П. Петре наводить такі приклади застосування форм майбутнього часу:

Ne bið þes diacon nohi longe mi us ac he sceal beon mid Christe. Ond sa æfter feawa dagun ða endode he his lif þurh martyrhad for Christe [10, с. 177]. – Не буде цього диякона більше з нами, так як він має бути (буде) з Христом. І через кілька днів він пожертвував своїм життям заради Христа.

У середньому періоді згадані форми зазнають функціональних та дистрибутивних змін: 1) *bið* витісняє *sindon*, яке майже повністю виходить з ужитку; 2) сфера використання *bið* швидко звужується на користь поширення конструкції *sceal beon*; 3) зростає кількість випадків вживання конструкції *sceal + інфінітив* [10, с. 180].

Після 1250 року конструкція *sceal + інфінітив* зазнає значного поширення [10, с. 181]. Саме цей рік, за словами А. Бауха, є переломним періодом в історії засвоєння запозичень [4, с. 165].

Основними мовами-донорами стали французька, латинська та скандинавська. Остання не залишила значного сліду у словнику. Однак на вагомість англо-скандинавського контакту вказують такі факти: 1) скандинавські запозичення належали до сфери щоденного вжитку: *die, get, give, hit, seem, take, want*; 2) були запозичені службові дієслова (форма *are* дієслова *to be*) [2, с. 99]; 3) існували приклади запозичення словотвірних морфем; 4) відбулося значне поширення дієслівного закінчення *-en* [8, с. 217]; 5) порядок слів у давньоскандинавській мові був такий, як і у англійській мові середнього періоду [6, с. 203].

Отже вплив запозичень на структуру мови мав як безпосередній (запозичення функціональних дієслів), так і опосередкований (наприклад, поширення дієслівного закінчення *-en*) характер. Суть останнього полягає в координації вибору засобів спілкування, тобто у виборі тих, що найкраще відповідали структурним особливостям мови-донора. Е. Хауген описував таке явище як підвид процесу запозичення під назвою субституція [9, с. 215]. Її суть полягає в тому, що мова не отримує нову граматичну форму, а запозичує чи наслідує її зміст, використовуючи при цьому власні форми вираження.

Аналіз засобів вираження майбутнього часу у давній скандинавській мові дає змогу говорити про вплив процесу субституції на поширення конструкції *sceal + інфінітив* у англійській мові середнього періоду.

Дж. Байлдон [5, с. 98] та Р. Раск [13, с. 135] повідомляють, що у давній скандинавській мові майбутній час виражався аналітично за допомогою конструкцій *skal* + інфінітив, *mun* + інфінітив. Наприклад: 1) *broedr munu berjask* - брати будуть боротися [5, с. 98]. 2) *Pali skulu ok talin nofn þeirra*. – Відтепер їхні імена будуть згадуватися (будуть в усіх на вустах) [13, с. 135].

Описані приклади доводять схожість давньоанглійської та давньоскандинавської конструкції. Припускаємо, що на територіях мовного контакту британці перейняли особливості застосування скандинавської конструкції *skal* + *інфінітив*, оскільки вони мали схожі засоби у своїй рідній мові. На територіях мовних контактів люди надають перевагу аналітичним засобам завдяки їх семантичній прозорості та функціональній простоті [7, с. 44]. Тож підпорядковування логічно визначеним законам білінгвального спілкування зумовлює вибір аналітичних засобів вираження майбутнього часу, які були подібними по формі і змісту в обох мовах з тією різницею, що в одній із них мали вищий ступінь граматикалізації. Однак використання конструкції *sceal* + *інфінітив* могло не набути поширення без такого фактора, як контакт французької та англійської мов, результатом якого стає масова імпортація запозичень.

У французькій мові майбутній час виражався особовими закінченнями, що були рудиментами колишньої аналітичної конструкції *habere*+*інфінітив* [12, с. 365]. З імпортацією великої кількості запозичених дієслів виникла потреба в адаптації їх видово-часових форм, яка зумовила перехід до аналітичних засобів, що відповідає теорії «недосконалого вивчення другої мови», запропонованої П. Міскеном [3, с. 10].

Дослідження корпусу англійської мови середнього періоду показують, що в середовищі аналітичної конструкції *shall* + *інфінітив* зустрічається велика кількість запозичень. Це підтверджують наступні приклади дослідження тексту Біблії Вікліфа:

1) *Thanne he seith, Y shal turne azen in to mun hous...* - Потім він каже, я повернуся в дім мій ... 2) *.. for þere shal noþing faile þat seintis wolen desire*. - ... оскільки ніщо не пропаде, чого святі побажають.

Хоча у текстах середнього періоду спостерігається також велика кількість корінної лексики, аргументами на користь впливу запозичень на поширення конструкції *sceal* + *інфінітив* виступають, згадані вище, результати емпіричних досліджень А. Бауха та П. Перте, у чиїх даних часові рамки масового поширення запозичень співпадають з періодом поширення граматикалізованої структури *sceal* + *інфінітив*.

Встановлено, що конструкція *sceal* + *інфінітив* використовувалася в давньому періоді англійської мови, проте її застосування обмежувалося потребою перекладу засобів передачі майбутнього часу. Поруч із нею використовувалися інші засоби, але в середньому періоді *sceal* + *інфінітив* стає однією із двох домінуючих конструкцій.

Це співпадає в часі з такими екстралінгвістичними факторами, як вплив скандинавської та французької мов. Запозичення зі скандинавської залишили слід у структурі англійської мови. Частково це проявилось у координації вибору граматичних засобів. Відомо, що майбутній час у скандинавській мові

виражався за допомогою аналітичної конструкції *skal + інфінітив*. Тож можемо припустити, що граматикалізація конструкції *sceal + інфінітив* у англійській мові середнього періоду є наслідком переймання граматичних функцій скандинавського відповідника. За Е. Хаугеном, це явище відповідає такому підвиду процесу запозичення, як субституція.

Подальшому закріпленню конструкції *sceal + інфінітив*, як аналітичної форми вираження майбутнього часу, посприяла імпортація великої кількості лексики з французької та латинської мов. Останні мали як синтетичні, так і аналітичні засоби передчі майбутнього часу, що викликало потребу у пошуку аналогічних засобів в арсеналі англійської мови.

Отже, є всі підстави вважати, що вплив запозичень на англійську мову виразився у створенні потреби передачі майбутнього часу. Водночас були надані зразки використання аналітичних конструкцій, які стали основою для формування категорії майбутнього часу в англійській мові середнього періоду.

Література: 1. Аракин, В. Д. История английского языка. – М.: ФИЗМАЛИТ, 2003. – 272 с. 2. Серикин, В. П. Заимствования в английском языке – К.: Издательство Киевского университета, 1964. – 153 с. 3. Appel, R. Language contact and bilingualism. – Amsterdam: Amsterdam Academic Archive, 2005. – 215 p. 4. Bauch, A. A history of the English language. – London: Routledge, 2012. – 446 p. 5. Bayldon, G. An elementary grammar of the Old Norse or Icelandic language. – London: Williams Nordgate, 1870. – 117 p. 6. Bech, K. Information structure and syntactic change in Germanic and Romance languages. – Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2011. – 421 p. 7. Bernd, R. A history of the English language. – Leipzig: Verlag Enzyklopadie, 1989. – 240 p. 8. Durkin, P. Borrowed words: a history of loanwords in English. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 491 p. 9. Haugen, E. The analysis of linguistic borrowing [Electronic source] // Language. – Linguistic Society of America. – Vol. 26. – P. 210 – 231. – Mode access: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/410058?sid=21105301055291&uid=3&uid=2&uid=60&uid=2134&uid=2474179193&uid=2474179183&uid=70> 10. Petre P. Constructions and environments: copular, passive and related constructions in Old and Middle English. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 267 p. 11. Plotkin V. Language System of English. – Boca Raton: Brown Walker Press, 2006. – 111p. 12. Pope, M. From Latin to Modern French. – Manchester: Manchester University Press, 1953. – 571 p. 13. Rask, R. A grammar of the Icelandic or Old Norse tongue. – London: Forgotten Books, 2012. – 278 p.

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКОНАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

Олександр Шайковський

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
(Кременець, Україна)

Національно-культурні відмінні риси навколишнього середовища проявляються не тільки на рівні слова, а й на всіх інших рівнях мовної структури. Вони знаходять найбільш яскраве відображення саме у фразеології. Цей факт пояснюється тим, що фразеологізми є нарізнооформленими мовними одиницями, компоненти яких характеризуються повним або частковим семантичним перетворенням. Нова семантична структура фразеологізму, яка виникла внаслідок

цього процесу, більшою мірою залежить від екстралінгвальних факторів, ніж семантика окремо взятого слова.

Проте не всі проміжні рівні фразеологічних одиниць (далі – ФО) однаково відображають національну самобутність народу. Найбільш яскраво й повною мірою національна специфіка проявляється у фразеологізмах із культурним компонентом. Це пояснюється тим, що в семантиці мовних одиниць беруть активну участь екстралінгвальні фактори, які відображають різноманітні явища культури, економіки, природи, історії, побуту, моральних переконань, притаманні лише певній мовній спільноті і не є характерними для представників іншого народу.

Національна специфіка фразеологізмів будь-якої мови найбільш яскраво проявляється в зіставленні їх із ФО іншої мови. Зазначимо, що чим далі генетично мови знаходяться одна від одної, тим більше відмінностей між фразеологічними системами. Ця думка підкреслювалась у працях багатьох дослідників (А.Г. Назарян, О.В. Кунін, В.Г. Гак та ін.), проте ця теза стосується й генетично близьких мов, що було підтверджено В.І. Кононенком на матеріалі російської та української мов, які характеризуються тісною родинною близькістю. «В обох мовах поданий фразеологічний матеріал, оформлений шляхом залучення однакових фразеосхем, спільних моделей творення; однак багато з них будується на різних структурних основах або отримують відмінні модифікації в загальній спорідненості формальної організації. Істотні відмінності в зіставному матеріалі викликає структурне й семантичне варіювання фразем [9, с. 352-353].

Національно-культурна специфіка ФО стає останнім часом традиційною темою досліджень у галузі фразеології. У багатьох наукових працях підкреслюється, що фразеологізми є національно-специфічні одиниці мови, «ФО акумулюють та передають із покоління в покоління культурний потенціал народу. У них виявляються особливості кожної національної мови, <...> неповторним чином відображається дух і своєрідність нації» [10, с. 157].

В. О. Маслова вказує на тісний зв'язок фразеологізмів із фоновими знаннями носія мови, із культурно-історичними традиціями народу, який розмовляє певною мовою. На її думку, фразеологічні сполучення приписують об'єктам ознаки, які асоціюються з певною картиною світу, висловлюють своє ставлення до них і дають їм свою оцінку [7].

У цьому дослідженні проаналізуємо англійські та українські ФО на позначення майстерності виконання трудової діяльності, а також її відсутності, які містять у своєму складі національно-культурний компонент. Отже, було виокремлено наступні фразеологізми англійської лінгвокультури: **to know the ropes** – добре орієнтуватися, розбиратися в чомусь = знати всі входи і виходи [*первісно вираз вживали матроси парусного флоту*] [1, с. 582]; **to have green fingers** – мати хороші руки (про досвідчених садівників, городників) [6, с. 333]; **to win one's spurs** – відзначитися, стати відомим, добитися визнання [6, с. 710]; **to be worth one's salt** – бути здібним, корисним, виправдати себе; добре працювати [1, с. 129].

Національно-культурно забарвлена ФО *know the ropes*, яка має у своєму складі культурно-маркований компонент *the ropes* (такелаж – мор. загальна назва суднових тросів, блоків, талів, гаків і т. ін., призначених для кріплення

корабельного оснащення [2, с. 1427]). Так, як Англія знаходиться на острові, який омивається морем, а також й океаном, то очевидним є той факт, що країна здавна славиться не тільки сильним військово-морським флотом, але й відома морською торгівлею. Багато людей займаються і риболовлюю. У якій би сфері діяльності не знаходилися матроси – вони зобов'язані знати як поводитися з такелажем.

В Англії садівництво є дуже розповсюдженим, а майстри досягнули такої досконалості, що це не могло не відбитися в мовному знакові: *to have green fingers*. Е. Глін зазначає, що «садівництво для британця – це більше, ніж просто пристрась. Це кодекс моральних цінностей, майже релігія. Саме в саду англійці розкривають себе й свою істинну сутність <...>, відкидає свою сувору стриманість» [3, с. 15, 231].

У Середньовічній Англії воїнів, які відзначилися на полі бою, або якимось іншим чином послугували своїй Батьківщині, посвячували в лицарі та нагороджували золотими шпорами (spurs). Цей звичай знайшов своє відображення у ФО *to win one's spurs*.

Сіль не завжди була такою дешевою та в такій великій кількості як у наш час. Слово *salarium* (лат. *sal*, сіль), від якого походить англійське слово «*salary*» (зарплата), означало «*salt money*» (солоні гроші), певна сума, що платилася римському солдату, щоб він міг купити собі сіль та залишатись здоровим. Отже той, хто *worth his salt* (вартий своєї солі) є працьовитим та старанним і точно заслуговує свою платню, привілей чи соціальний статус. Цей вираз почав вживатися лише із середини ХІХ ст., проте, коли у фразі стало слово «*salary*» [11, с. 163]. Незважаючи на те, що пройшло багато століть після римського панування на британській землі, компонент *salt* у фразеологізмі *to be worth one's salt* не втратив свого національно-культурного забарвлення та вживається щодо людини, яка своїми вміннями та майстерністю заслуговує на платню (salary).

Серед українських ФО із національно-культурним компонентом було виділено такі, як **не ціпом махати** – треба вміти, непросто (робити, виконувати щось) [8, с. 381]; **мати кебету** – вміти добре робити щось, розумітися на чомусь [8, с. 374]; **на галай-[на-]балай; на галай, на балай** – як-небудь, недбало, необдуманно, абияк [8, с. 146]; **мати [великий] хист** – вміти вправно, гарно, майстерно зробити що-небудь [8, с. 372].

ФО *не ціпом махати* має національно-культурне забарвлення, тому що у її складі є культурний компонент *ціп*. «Ціп (зменшене – *ціпок*; збільшені – *ціпура, ціпцюра*) – старовинне ручне знаряддя для молотьби, що складається з довгого держака і прикріпленого до нього ременем або мотузком короткого дерев'яного бича; символізує статок у господарстві, ознаку важкої праці» [5, с. 631]. Селяни, зазвичай, молотили зерно махаючи ціпом, це одноманітний процес, який не вимагає від виконавця розумового напруження, а лише фізичного. Українці вживають цей фразеологізм для того, щоб протиставити якийсь вид діяльності й підвищити складність та вміння його виконання, тобто, що робота не проста, *не ціпом махати*.

ФО *мати кебету* містить у своєму складі культурно маркований компонент *кебета*. «Кебета – здібність, уміння, хист; розум» [2, с. 534]. Цей фразеологізм

аналізує розумові властивості людини, позитивно оцінюючи їх. Тобто характеризує людину як здібну до чогось, таку, яка має певний хист, талант.

ФО *на галай-балай* також відзначається національно-культурним забарвленням, адже містить компонент «галай-балай – як-небудь [2, с. 218]» утворений способом редуплікації. Цей лексема є запозиченням із тюркських мов, як і багато слів української мови, видозмінений внаслідок додання протетичного звука «г» і першочергово звучав як «алай-балай» [4, с. 457]. Незважаючи на те, що цей фразеологізм є запозиченням із мови поневолювачів українського народу, він зараз досить активно використовується в повсякденному мовленні й вважається виключно українським.

Культурно маркований компонент *хист* уходить до складу ФО *мати [великий] хист*. Це уміння що-небудь робити, поводити себе певним чином; здібності [2, с. 1561]. Для того, щоб виконувати певний вид трудової діяльності, показуючи при цьому високий рівень майстерності, необхідною умовою є не тільки старання людини, а певні здібності й талант.

Проведений зіставний аналіз дає можливість зробити висновок про те, що фразеологічний фонд як англійської, так і української лінгвокультур містить ФО, які є національно-культурно забарвленими завдяки їхнім компонентам. Проведений етимологічний аналіз дав змогу виявити походження культурних компонентів у фразеологізмах *to be worth one's salt* та *на галай-балай*. Ці компоненти ввійшли в ужиток відповідно англійської та української мов після панування Римської імперії на території Британії та нападів і поневолення турками та татарами українського народу. Отже, ФО набуває національно-культурної специфіки як за допомогою предметів, понять чи абстрактних явищ притаманних певному народові, так і в ході відповідних історичних подій.

Література: 1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т. Баранцев. – 3-те вид., стер. К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с. 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. 3. Глин Э. Кровь британца / Э. Глин, 1971. 4. Етимологічний словник української мови в 7-ми томах. К. : Наукова думка, 1982. Т. 1-ий. 5. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В.В. Жайворонок – К. : Довіра, 2006. – 703 с. 6. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь / Лит. ред. М.Д. Литвинова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. Рус. яз. 1984 – 944 с. 7. Маслова В.А. Лингвокультурология : учебное пособие / В.А. Маслова – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с. 8. Словник фразеологізмів української мови / Уклад. : В.М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с. – (Словники України). 9. Сопоставительное исследование русского и украинского языков. Лексика и фразеология / Г.П. Ижакевич, П.Е. Гриценко, В.И. Кононенко и др.; Отв. ред. Г.П. Ижакевич; АН УССР. Инс-т языковедения им. А.А. Потебни. – Киев : Наук. думка, 1991. – 384 с. 10. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с. 11. Flavell L., Flavell R. Dictionary of idioms and their origins / L. Flavell, R. Flavell. – Reading, Berkshire : Cox & Wyman Ltd. – 216 p.

**НОВЕЛІСТИЧНА ІНТРИГА ЯК ЖАНРОВИЙ КОНЦЕПТ
ТВОРІВ А. НОТОМБ**

Марія Белявська

Харківській Національній університет ім. В. Н Каразіна,
(Харків, Україна)

Інтригою у художньому тексті прийнято вважати складну сукупність сюжетних ходів та трансформацій, які ламають логічний, передбачуваний розвиток подій.

Ознаки інтриги у творах знаходять у літературі елліністичного періоду, з появою понять простору, часу та їхнього членування. [1], [3].

Першим, хто розглянув інтригу з точки зору побудови сюжету, а не тільки як банального інструменту успіху серед читачів масової літератури, став П. Рікер. Він акцентував зокрема ідейно-змістовну функцію інтриги, що сприяє створенню, на його думку, «композиції обставин, цілей та засобів, ініціатив та неминучих наслідків» [6; с.73].

А. М. Ваховська каже про взаємопроникання зовнішньої, тобто на рівні фабульної організації твору, та внутрішньої інтриги, яка реалізується на ідейно-змістовному рівні. Як зауважує дослідниця, така присутність інтриги на усіх рівнях повісткування здібна розкривати єдність суперечливих пафосів у єдиному тексті. [2].

Розглядаючи твори Ф. М. Достоевського, М. М. Бахтін розкриває у понятті інтриги філософську домінанту, яка здатна «виявити "людину у людині", наділяючи тілесну людину складним духовним світом переживань» [2].

Представники постмодернізму заявляли про відмову від інтриги, натомість, на початку 1980-х років вона відроджується у складі творів малих жанрів як елемент фантастичного, так і на рівні сюжетної побудови.

Інтрига як провідний сенсоутворюючий та сюжетоорганізаційний компонент творів А. Нотомб домінує на ідейному рівні, об'єднуючи твори за жанровою ознакою гостросюжетності. Присутня в більшості текстів, вона підкоряється головному правилу формування, а саме нанизуванню сюжетних вузлів, кожний наступний із яких підсилює попередній своєю єдністю свого нонсенсу, утворюючи таким чином ефект нагнітання.

Побудова інтриги твору «Гігієна вбивці» (1992 р.) налічує п'ять сюжетних вузлів. Вона розгортається у розв'язці, коли з'являється репортер Ніна та розкриває читачеві історію юнацтва, кохання та злочину відомого письменника Претекстата Таха [4, с.103-150]. Діалог із чотирма попередніми журналістами створює ефект повної нісенітності та відволікає увагу читача на другорядні сюжетні лінії. Саме прийом «інформаційного плато» перед кульмінацією сприяє гостросюжетності інтриги. Першим сюжетним вузлом, що формує інтригуюче полотно, стає розкриття Ніною історії дитинства потворного письменника [4, с.127-134]. Наведений репортеркою образ

райського дитинства постає у різкому контрасті із образом письменника у реальному часі подій, що вносить алогічність в оповідальний ритм.

Наступним вузлом виокремлюється рішення маленького хлопчика та його кузини зробити усе заради того, щоб ніколи не стати дорослими. Це рішення матеріалізується в їхній згоді із певними умовами та неминучою смертю того, хто її порушить [4, с.135-138]. Панівне емоційне тло дитинства у Едемі змінюється на почуття присутності при вбивстві, коли персонаж здійснює угоду та вбиває кузину [4, с.180-182]. Тут, здавалось би, й є кульмінаційний сюжетний вузел. Але авторка знов ламає передбачення читацької уяви та продовжує повіствування історією марного життя вбивці. Це знов повертає емоційний стан до відчуття «плато», як на початку твору, доки композиційно твір не завершиться трагічно смертю Претекстата та тріумфуванням справедливості в особі Ніни [4, с.222].

Тобто можна простежити подвійне нагнітання, ніби дві емоційно-чуттєві хвилі, що спричинені специфікою ретроспективного повіствування. Така композиційна побудова підтверджує новелістичність інтриги, а саме неочікуваний, непередбачуваний фінал.

Інтрига твору «Заціпеніння та дроз» (1999 р.) налічує дев'ять сюжетних вузлів, які формують образ кар'єрних сходів героїні, але в зворотньому від успіху напрямку, що додає алогічності фабулі. Саме це сприяє посиленню ефекту розв'язки та несподіваності ідеї перемоги героїні твору. Потрапивши на провідне японське підприємство, кваліфікований перекладач Амелі зазнає принижень та дискримінацій із боку японського оточення, перш за все, через те, що вона є носієм європейського менталітету, тобто стає чужорідним елементом у складі сталої східної спільноти, а також через об'єктивну та очевидну перевагу цього елемента. Першим потрясінням, й водночас першим сюжетним вузлом стає те, що замість очікуваних обов'язків за кваліфікацією, Амелі доручено в якості випробування написати несуттєвого листа [5, с.7-12]. Згодом в її обов'язки входить подавати чай та каву [5, с.19-27], тобто найнезначніший секретарський обов'язок. Не знайшовши задоволення у власній діяльності, вона вирішує зайнятися розподіленням пошти, за що вона отримує догану за власну ініціативу та спробу залишити без роботи відповідального за пошту [5, с.27-34]. У пошуках будь-якого корисного заняття, Амелі вдається до перегортання календарів в офісах службовців компанії [5, с.34-36]. Читачу стає дедалі більш відчутним розпач, що охоплює Амелі, і разом із тим, її поступове зневір'я у власних силах.

Єдина людина, що виявляє співчуття до неї, господин Омоші, вирішує зобов'язати її зробити маркетингове дослідження вершкового масла [5, с.36-53]. Але не тому, що вбачає в ній компетентного спеціаліста (що могло би на емоційному рівні вирівняти ситуацію) а саме через те, що країною виробництва продукту є Бельгія – батьківщина героїні. Наступним вузлом стає покарання за виконану роботу у вигляді сортування бухгалтерських паперів [5, с.57-69] та витратних рахунків робітників [5, с.69-89].

Нагнітання духу несправедливості, приниження гідної особистості розгортається у протистоянні Фубукі та Амелі. Настільки цей тягар став для героїні тяжким, що вранці її знаходять голою, сплячою під горою сміття після

скоєного дебошу від безвихідності та божевілля. Здавалось би, це й є кульмінаційний момент, після якого в сюжеті очікується логічне звільнення героїні із висновком перемоги східного менталітету над західним. Але авторський задум передбачає інше розгортання інтриги. Після такого випадку, в результаті якого гідний японець вже «втратив би власне обличчя» і жодної секунди би не залишився у цьому оточенні, бельгійку Амелі залишають на підприємстві, вона повертається до подавання кави та чаю.

Але за висловлення співчуття та жалю до свого ідолу Фубукі, коли героїня повела себе щиро, як звичайна людина, її понижують до прибиральниці чоловічого та жіночого туалетів, де знущання та приниження не припиняються [5, с.128-138]. Цей сюжетний вузол є символічним та являє собою кульмінацію сюжету – символічну «смерть» особистості Амелі, її тотальне знищення під тягарем ворожої системи. Для звільнення Амелі вимушена визнати власну неповноцінність та неспроможність виконувати навіть роботу прибиральниці, і взагалі, те, що вона не гідна бути членом такої спільноти. Фінальним сюжетним вузлом стає лист із Японії, що отримує Амелі. У ньому гордячка Фубукі Морі «змінює» обличчя та висловлює Амелі свою повагу та вітання японською мовою [5, с.186-187], що можна розглядати як таке ж «символічне» відродження сильної особистості, але у новій якості переможця.

Саме такий порядок сюжетних вузлів, де «символічна» смерть передує «відродженню», підсилює значущість перемоги, підкреслює розрив, який довелось подалати, щоб знову віднайти себе, висвітлює ті якості людини, які вона не повинна втрачати за жодних умов, а також, підкреслює соціальну домінанту особистості, для «відродження» якої украй необхідним є її визнання оточенням, її адекватне сприйняття подібними до неї.

У художньому творі інтрига або створюється завдяки зусиллям однієї із сторін протистояння, або виникає в результаті випадкового збігу обставин. Вона сприяє розвитку драматичної дії, розкриттю характерів дійових осіб. Аналізуючи інтригу як стильовий прийом творів А. Нотомб, можна додати до визначення її можливість бути концептуалізуючим елементом сюжету, а разом із тим становити певну родо-жанрову своєрідність творів. Звужена до інтимного рівня розкриття персонажів, вона сприяє глибинній фокалізації сприйняття конфлікту читачем, дозволяючи оминати несуттєві, за авторським задумом, моменти.

Література: 1. Бахтин М. М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике* // Вопросы литературы и эстетики. // М. М. Бахтин. *Вопросы литературы и эстетики.* – М.: Худож. лит., 1975. – 504 с. 2. Ваховская, А. М. *Исповедь / А. М. Ваховская* // *Литературная энциклопедия терминов и понятий / под ред. А. Н. Николюкина.* – М., Интелвак, 2001. – 799 с. 3. Фрейденберг О. М. *Поэтика сюжета и жанра.* // О. М. Фрейденберг. – М.: Лабиринт, 1997. – 449 с. 4. Nothomb A. *Hugiène de l'assasin[roman] /A. Nothomb/P.:* Albin Michel – 1992, – 199 p. 5. Nothomb A. *Stupeur et tremblements[roman]/A. Nothomb – P.:* Albin Michel., 1999. – 186 p. 6. Ricoeur. P. *Temps et récit. Tome I : L'intrigue et le récit historique.* // P. Ricoeur – P.: Le Seuil, [1983](#). – 324 p.

ІМПРЕСІОНІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ІВАНА ФРАНКА ТА СТІВЕНА КРЕЙНА В ДИСКУРСІ НАТУРАЛІЗМУ

Наталія Венгринович

Івано-Франківський національний медичний університет
(Івано-Франківськ, Україна)

Порівняльний аналіз натуралістичної творчості українського письменника Івана Франка з художнім доробком американця Стівена Крейна виявляє безліч типологічних збігів, які зумовлені передусім тими об'єктивними іманентними внутрішньолітературними законами й закономірностями, за якими відбувається розвиток світового чи національного літературного процесу. Для нас важливим є той факт, що хоч С. Крейн, на відміну від І. Франка, слабше знав творчість письменників школи Е. Золя і не намагався вникати у теоретичні аспекти експонованого ними творчого методу, все ж йому довелося зазнати не меншої від І. Франка критики за „копіювання” манери французького натураліста. Дозволимо собі припустити, що пояснення такої ситуації слід шукати в обставинах історичного розвитку світового літературного процесу, в тому, що незалежно від суб'єктивної волі автора існують певні культурно-історичні умови, які у певний період породжують попит і пропозицію на певний тип літературної творчості. Тож попри суб'єктивне небажання С. Крейна писати, як Е. Золя, він (як і І. Франко) об'єктивно потрапив у тогочасний *main stream* світової літератури, який за своїми поетикальними характеристиками, ідейно-тематичною спрямованістю типологічно збігався з особливостями індивідуального авторського стилю французького письменника.

У чому ж конкретно полягає сутність типологічних збігів у творчості І. Франка та С. Крейна в дискурсі натуралістичного напрямку літератури? Передусім, як це не парадоксально, в неможливості однозначної ідентифікації творчого методу кожного з них як винятково натуралістичного. У зв'язку з високою валентністю натуралізму, його здатністю легко утворювати синтезовані сполуки з елементами інших літературних напрямів, а також його генетичною спорідненістю з реалізмом віднайти зразки „чистого” натуралізму у творчості будь-якого письменника майже неможливо. Навіть у чільного представника напрямку – Е. Золя – більшість літературознавців, окрім поетики натуралізму, виявляють також елементи романтизму, реалізму, імпресіонізму. Стосовно ж текстів С. Крейна Т. Денисова відзначає, що в них спостерігаємо „нові мотиви, художні стратегії, що не вкладаються у параметри романтизму або реалізму, суголосні імпресіоністським знахідкам” [4, с. 91]. Власне з І. Франком С. Крейна об'єднує те, що і в українського, і в американського письменника дослідникам важко було встановити межу між натуралістичною та імпресіоністичною поетикою. Скажімо, літературознавець А. Анікст дефініціює творчий метод С. Крейна як „реалізм натуралістичного ґатунку” [1, с. 311], а Н. Ейшикіна зазначає, що С. Крейн був „одним із зачинателів американського натуралізму” й водночас наголошує на біологізмі й імпресіонізмі у творчості письменника [2, с. 297].

Загалом літературознавці відзначають, що імпресіонізм і натуралізм перебувають в однаковому співвідношенні до реалізму і що між першими двома літературними напрямками, як і між реалізмом і натуралізмом, існує очевидний

генетичний зв'язок [6, с. 109]. Тож немає нічого дивного в тому, що певну еволюцію від натуралістичної до імпресіоністичної манери письма дослідники відзначають і щодо творчості І. Франка: „Натуралістичний принцип перенесення „шматків життя” у літературу І. Франко розвиває в душі часу: він допускає можливість комбінування атомів-фактів у художньому творі, а не тільки протокольний опис останніх; до того ж самі складники реальної дійсності мають дещо інший, ніж у натуралізмі, зміст: вони сприймаються не як реалії матеріальної дійсності, а як елементи психологічного сприйняття життєвих фактів – *враження*, а це вже характерна риса імпресіоністичного мистецтва” [3, с. 221]. Що ж до творчого методу С. Крейна, то Ч. Уолкат, який загалом характеризує творчість письменника як „ранній унікальний розквіт чистого натуралізму” [9, с. 66], стверджує, що тяжіння до імпресіонізму є одним із трьох основних доказів Крейнової заангажованості натуралізмом: „Натуралізм Крейна можна виявити, по-перше, в його відношенні до успадкованих цінностей, які він постійно атакує через свій натуралістичний метод демонстрування, що традиційні уявлення про нашу суспільну мораль є фіктивними [...]; по-друге, у його імпресіонізмі, який ламає досвід життя на невідповідні відчуття таким чином, що руйнує старий моральний „порядок” поряд із старими упорядкованими процесами винагороди і покарання; по-третє, в своїй очевидній зацікавленості науковим або детерміністичним описом подій [...]” [9, с. 67].

Відтак і у І. Франка, й у С. Крейна є ціла низка творів, у яких натуралістична техніка точної фіксації деталей об'єктивної дійсності трансформується у дрібнопис суб'єктивних вражень від дійсності. Особливо це помітно в їхніх творах на дитячу тематику, де зовнішній світ (світ дорослих) протиставляється багатому на враження внутрішньому суб'єктивному світу дитини. У І. Франка характерним у цьому аспекті твором є оповідання „Під оборогом”, у якому серед іншого автор мозаїчною технікою, засобами внутрішнього монологу та потоку свідомості фіксує безліч вражень дитини від світу, який її оточує: „– Отсе так! Викупатися ми викупали. І в лісі були. Двадцять вісім грибів ізнайшли. А тепер іще якби грушку достиглу знайти. Е, ні, не знайдемо! Ще грушки зелені. А поки зелені, то вони терпкі. Вкусиш, і язик стане як кілок. І не соковита. Пожуєш-пожуєш та й мусиш виплюнути. Ну, то що тепер будемо робити? Там десь хлопці побігли на вигін, перебігаються. Та мені не хочеться бігати. Ноги болять. Краще ми ось що зробимо: виліземо на оборіг та й полежимо. Там холодок, свіже сіно, мух нема, а видно скрізь довкола. Ану!” [7, т. 22, с. 37].

С. Крейн, хоч і не ототожнює, як І. Франко, авторську позицію оповідача з позицією героя твору, однак і в його творах, зокрема в оповіданні „Його нові рукавички” (“His New Mittens”), вражає глибина й натуралістична точність фіксації найдрібніших деталей безпосереднього й спонтанного світосприйняття, мінливого настрою й безлічі емоційних реакцій дитини. Герой твору – маленький Горацій – переживає недитячі душевні муки, перебуваючи у межовій ситуації вибору: слухняно, як пообіцяв матері, повернутися відразу після школи додому і зберегти чудові новенькі рукавички чи поринути у звабливу стихію дитячої „снігової битви”: „Горацій вже декілька разів збирався було йти додому, але, правдиво кажучи, видовище битви зачарувало його. Воно зачаровувало більше, ніж це доступно для розуміння дорослого. У глибині душі його на жодну

хвилину не полишало почуття провини, навіть почуття невідворотного покарання за непослух, але воно не могло переважити захоплення, викликаного цією сніговою битвою” [8, с. 512]. У цьому ж творі автор на тематичному рівні цілком у дусі натуралістичної літературної традиції звертається до проблеми жорстокості в дитячому світі. Причому йдеться як про зовнішню інвазію жорстокості дорослих, які інколи брутально втручаються у справи дітей, не здатні належно зрозуміти й пошанувати суверенність і самодостатність дитячого світу, так і про внутрішню жорстокість самого цього світу, спричинену відсутністю в дітей стримувальних культурно-цивілізаційних комунікативно-етичних запобіжників, які виробляються у дорослих людей із зрілими світоглядно-моральними принципами. Мати героя твору, його тітка Марта (строга й надто вимоглива стара діва) – не розуміють, якої шкоди завдають дитячій репутації маленького Горація заборонаю брати участь у сніжковій баталії. Однак і хлопчик відповідає їм „навзаєм”, обдумуючи деталі своєї „страшної” помсти: „Але раптом він усвідомив усю жорстокість і гіркоту свого становища; очі його наповнилися слізьми, і вони покотилися по щоках. Він засопів. Серце його палало ненавистю. В уяві його поставали сцени смертельної відплати. Мати дізнається, він не з тих, що покірливо терплять переслідування, не піднімаючи навіть руки на свій захист. Так у мріях Горацій намагався придушити свої почуття і кінець кінцем уявив собі, як мати, зігнута стражданнями, падає до його ніг. Ридаючи, вона буде благати в нього милосердя. Чи пробачить він її? Ні, її несправедливість перетворила в камінь його колись ніжне серце. Він не міг її пробачити. Вона повинна прийняти жорстоке покарання” [8, с. 515].

У душі героя Франкового твору „Мій злочин” теж відбувається боротьба між бажанням дати волю пійманому напередодні пташку й жорстоким підсвідомим бажанням позбавити його життя:

„А смачне мусить бути його м’ясо! – стрілила мені нараз думка через голову. – А що якби його зарізати і дати спекти?”

„Пусти його! Пусти його! – шепче щось, мов добрий ангел, у моїм нутрі. – Адже ж бачиш, він такий маленький. Навіть заходу не варто, щоб його пекти!”. [...]

– Ет, що там! – скрикнула дитяча впертість, і в найближчій хвилині я відкрутив головку малому гарному пташкові. Він затріпав раз чи два рази своїми тоненькими ніжками, з шийки виплили дві чи три крапельки крові, і малого гарного пташка не стало. В моїй долоні лежав холодний бездушний труп” [7, т. 20, с. 67].

Проблемою дитячої жорстокості цікавилися й інші класики американської реалістично-натуралістичної літератури, найвідоміші з яких – Марк Твен і Джек Лондон. Характерний у цьому аспекті епізод знаходимо й у знаменитому романі „Жерміналь” головного репрезентанта світового натуралізму Е. Золя. Діти знущаються над кролицею, і її фізичні страждання приносять їм справжнє задоволення: Жанлен „витягнув з кишені шнурочок і прив’язав його до задньої лапки кролиці. Почалися веселощі! Кролиця намагалася втекти від трійки шибеників і з таким зусиллям кульгала, шарпала, вивертала ногу, у неї був такий жалюгідний вигляд, що вони падали від сміху” [5, с. 257].

Таким чином, перебуваючи під впливом класиків світового натуралізму

(насамперед Е. Золя), а також провідних ідей філософії позитивізму, обидва автори незалежно один від одного виробили типологічно схожу на поетикальному рівні манеру письма, водночас зберігаючи оригінальність і неповторність на рівні світоглядно-філософських і стилістичних особливостей і нюансів.

Література: 1. Аникст А. Очерк развития литературы в США / А. Аникст // Очерки новой и новейшей истории США: в 2 т. – М.: Изд-во АН СССР, 1960. – Т. 1. – С. 427–523. 2. Гальперина Е. Курс западной литературы XX века: в 2 т. / Е. Гальперина, А. Запровская, Н. Эйшикина. – М., 1935. – Т. I. – 356 с. 3. Голод Р. Иван Франко та літературні напрями кінця XIX – початку XX століття : монографія / Роман Голод. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – 288 с. 4. Денисова Т. Історія американської літератури / Т. Денисова; НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2012. – 487 с. 5. Золя Э. Собрание сочинений: в 26 т. / Эмиль Золя. – М.: Гос. изд-во худ. лит., 1966. – Т. 24. – 321 с. 6. Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили / Д. Наливайко. – К., 1985. – 365 с. 7. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко. – К.: Наукова думка, 1978. 8. Crane Stephen. His New Mittens / Stephen Crane // The Portable Stephen Crane. ed. with an introd. and notes by Jozeph Katz. – New York: Penguin Books, 1977. – P. 509–520. 9. Walcutt Charles Child. Stephen Crane: Naturalist and impressionist // American Literary Naturalism, a Divided Stream / Charles Child Walcutt; The University of Minnesota Press. – Minneapolis, 1956. – P. 66–86.

П'ЄСИ КРІСТОФЕРА МАРЛО «ЕДУАРД II» ТА «ПАРИЗЬКА РІЗАНИНА» ЯК ПРИКЛАД СТАНОВЛЕННЯ ЖАНРУ ДРАМАТИЧНОЇ ХРОНІКИ

Валерія Георгієвська

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)

Трагедія «Едуард II», написана 1592 року, у багатьох відношеннях відрізняється від попередніх п'єс письменника. Уперше письменник обрав для сюжету епізод національної історії. К. Марло прагне, щоб розвиток дії відповідав історичним фактам (які дійшли до нього з хроніки англійського історика Р. Холіншеда) і рідко вдається до домислу. Письменник втілює спробу вирішити проблему поєднання «я» та інших людей в «Едуарді II». Його прагнення по новому оцінити складні, суперечливі характери, розкрити їх на тлі реального суспільного життя і зобразити їх відношення до спільноти уперше знаходять своє відображення у цій трагедії. Саме тут письменник знаходить можливість відокремити від натовпу окремі постаті.

У «Едуарді II» виявляється знаменна переоцінка цінностей. Особиста воля і здібності героя, що були вирішальними у ранніх п'єсах К. Марло, в «Едуарді II» приводять до успіху лише за умови, якщо вони спираються на реальні суспільні сили. Саме завдяки підтримці інших феодалів та королеви Ізабелли Мортимеру Молодшому вдається скинути з престолу Едуарда II. К. Марло зробив цю драму достовірно поетичним твором, увів у неї білий вірш, що більш виразно передає складність переживань героїв і багатообразні відтінки їхньої мови.

Протиріччя доби, нерозривно пов'язані з особистою долею поета, постійно виринають у п'єсах К. Марло, виступаючи фоном подій, додаючи особливого почуття присутності, стаючи яскравим та сьогоденним

середовищем для читача. П'єса «Едуард II» приваблює індивідуальністю характерів, прагненням перемоги, яку отримує той, чий характер сильніше, тобто той, хто володіє найбільшою волею до влади, бажанням позбутися самотності будь-якою ціною та виром придворних інтриг.

Цей твір створений талановитою людиною із тонким відчуттям тенденцій епохи. Письменник зміг озвучити соціальну критику, викрив недоліки церкви, розкрив надії, прагнення придворного середовища.

П'єса К. Марло «Паризька різанина», написана 1593 р., є одним із останніх драматичних творів письменника. Фабула, на перший погляд, здається простою та обертається навколо події, яка відбулася 24 серпня 1572 р. – Варфоломійської ночі, жахливої розправи католиків над гугенотами. Але насправді центральне місце у творі займає смерть останнього короля із роду Валуа – Генріха III. Цю п'єсу К. Марло за жанровими особливостями слід віднести не до трагедії, а до драматичної хроніки.

Сюжет твору розгортається у XVI ст., і сам письменник є сучасником зображуваних у п'єсі подій. К. Марло свідомо прискорює перебіг історичних обставин у цій п'єсі, яка є прикладом надзвичайної майстерності письменника та доказом його таланту. Використовуючи тільки репліки персонажів, драматург дає чітке уявлення читачу про кожну дійову особу у п'єсі, її характер, зовнішність, ставлення до подій у країні. Драматична хроніка К. Марло «Паризька різанина» пояснює англійському суспільству того часу причини та наслідки кривавої бійні 24 серпня 1572 р.

Однією із центральних постатей у п'єсі є герцог Гіз. Йому відведена роль підступного злодія, який, згідно тексту, є ініціатором різанини. Після смерті його брата Карла, герцога Анжуйського, поспіхом повертають із Польщі до Франції та коронують Генріха III. Будучи лялькою у руках своєї матері та герцога Гіза Генріх не розуміє всієї відповідальності, яка лежить відтепер на його плечах. Він жартівливо та зверхньо спілкується із усіма оточуючими, та дозволяє все своїм фаворитам.

Отже, назва п'єси К. Марло «Паризька різанина» красномовно свідчить про політичні процеси, які відбулись у Франції того часу. Криваві ріки текли по всій країні, вбивство сина матір'ю, брата братом були настільки звичними, що ніхто не замислювався над іншими варіантами вирішення проблем. «Немає людини – немає проблеми» – під таким гаслом керували Францією тогочасні королі, не усвідомлюючи, що у такий спосіб вони не вирішують свої конфлікти, а збільшують їх. У п'єсі «Паризька різанина» К. Марло створив енциклопедію французького ренесансу.

Таким чином, за жанром п'єси «Едуард II» та «Паризька різанина» можна віднести до драматичної хроніки. Ковалів Ю. І. дає таке визначення цього жанру: «Драматична хроніка – жанр епічної поеми, полягає у довільному художньому тлумаченні часопросторових феноменів... Органічне поєднання специфічних ознак драми та епосу, свідомо деформація історичних подій» [2, с.303].

К. Марло у обох п'єсах поводить досить вільно з історичними подіями, які в одному випадку («Едуард II») займали не одне десятиліття, а в іншому («Паризька різанина») відбувались протягом кількох місяців. Цей вчинок

письменника був обумовлений вимогами до драматичних творів в Англії того часу. П'єса повинна бути лаконічною, зрозумілою з чіткою структурою. Для тогочасної Британії новостворених жанр драматичної хроніки відкривав великі можливості. Описання та донесення до загалу національної історії стають таким чином більш реальними, зображення подій, які відбувались у сусідній країні були ковтком свіжого повітря для простого народу та ілюзорною можливістю впливати на історію власної країни.

Література: 1. Алексеев М. П. Английская литература: очерки и исслед. / М. П. Алексеев. – Ленинград : Наука, 1991. – 460 с. 2. Літературознача енциклопедія / [авт.-уклад. Ковалів Ю.І.]. Т. 1. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608с. 3. Марло К. Парижская резня, Едуард II : <http://adelanta.info/library/poetry/541.html> 4. Marlowe C. Massacre at Paris, Edward II : Christopher Marlowe. – Режим доступа : <http://adelanta.info/library/poetry/547.html?lan=for> 5. Парфенов А. Т. Кристофер Марло / Парфенов Александр Тихонович. – М. : Художественная литература, 1964. – 221 с. 6. Bartel E. Critical Essays on Christopher Marlow / Emily Bartel. – N.Y. : Twayne Press, 1997, 240 p. 7. Cole D. Christopher Marlowe and the Renaissance Tragedy / Douglas Cole. – London : Cambridge University Press, 1995. – 119 p. 8. Gordon W. British Theatre / W. Gordon. – London: Continuum, 2003. – 305p.

ІВАН ФРАНКО І НІМЕЦЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ НАТУРАЛІЗМ

Роман Голод

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
(Івано-Франківськ, Україна)

Проблеми Франкової інтегрованості у світовий літературний процес загалом і в німецькомовний літературний світ зокрема неодноразово торкалися вітчизняні та зарубіжні дослідники. Цій темі зокрема присвячені праці Б. Бендзера, З. Березинської, М. Возняка, М. Дармограя, І. Журавської, М. Зимомрі, М. Кебала, Л. Кравченко, К. Кусько, В. Мартинова, Л. Рудницького, І. Теплового, Я. Яреми та інших дослідників.

Як правило, літературознавці звертали увагу на відношення Франка до німецького романтизму. Це цілком закономірно з огляду на значущість німецькомовної романтичної літератури у розвитку власне німецького і загальносвітового літературного процесу і через вагомість питомої частки романтичних творів у загальному доробку Франка. Однак унаслідок такої концентрації уваги науковців лише на одному аспекті Франкового зацікавлення німецькою літературою, на маргінесі дослідницьких пошуків усе ще залишаються зв'язки українського письменника з творчістю представників інших літературних напрямів у Німеччині. Зокрема проблему Франкових взаємин із німецькою літературою у дискурсивному полі поетики натуралізму з перелічених франкознавців найповніше розкривали М. Кебало («Типологічні відповідності українського та німецького натуралізму останньої третини XIX ст.») та Л. Рудницький («Franko's «Pański Żarty» in light of German literary theories»). Перший досліджував типологічні відповідності українського та німецького натуралізму, порівнюючи творчість І. Франка та німецьких письменників – Г. Гауптмана, А. Гольца, О. Г. Гартлебена, Г. Гарта, Ю. Гарта, М. Конрада, М. Кретцера, Й. Шлафа [3]. Другий у статті «Франкові «Панські жарти» у світлі німецьких літературних теорій» слушно зауважує, що Франко був співзвучно настроєний до ходу розвитку німецької літератури і

застосовував деякі з естетичних принципів, розвинутих німецькими натуралістами, навіть перед висловленою Арно Гольцом теорією «абсолютного натуралізму» в його «Die Kunst, ihr Wesen und ihre Gesetze» в 1891 році. Франковими джерелами були найвірогідніше журнал «Kritische Waffengänge» (1882–1884), редагований братами Генріхом і Юліусом Гартами в Берліні, і в Мюнхені Конрадова «Die Gesellschaft», яку видавали з 1885 до 1902 року [6, 808].

Франко справді був добре обізнаним із творчістю багатьох німецьких натуралістів, серед яких можна назвати хоча б М. Кретцера, братів Ю. і Г. Гартів, А. Гольца. Рецензуючи статтю у «Kunstwort'i» під назвою «Об'єктивність і суб'єктивність у поезії», Франко дорікає М. Кретцерові за те, що той «різко і не зовсім слушно нападає на «описовий» метод Золя, протиставляючи йому аналітичний і психологічний метод росіян, особливо ж Достоевського, якого ставить значно вище Золя» [8, т. 27, 283]. Франко пише: «Це захоплення Достоевським, у чому Кретцера випередили інші німецькі «натуралісти», доводить тільки одне, а саме: великий занепад німецької літератури, яка... так далеко відійшла від правди, щирості і натуральності, так глибоко загрузла в шаблонах і умовній фальші, що кожний правдивий вираз людських почуттів, хоча б і хворобливих, кожний правдивий опис дійсності діє на них захоплююче, як свіже повітря на звиклого до смороду і гнилизни в'язня» [8, т.27, 283]. Вплив «патологічної музи Достоевського» вбачає Франко зокрема у драмі Гауптмана «Схід сонця» [8, т. 31, 145]. Риси натуралістичного стилю І. Франко підмічає і в творчості німецькомовного швейцарського письменника Конрада Фердінанда Мейера, у поезіях якого значне місце «займають сцени, вирвані з життя, сказати б, моментальні фотографії, dokonані оком маляра і рильцем різьбяр» [8, т. 31, 436].

Однак у нашому дослідженні хотілось би привернути увагу до проблеми впливу на формування естетичної свідомості Івана Франка ще одного, маловідомого нині (не тільки в Україні, але й на батьківщині), німецького письменника – Карла Шпіндлера. Цього прізвища не згадує жоден із перелічених вище франкознавців у контексті українсько-німецьких літературних взаємин. Не знаходимо його і в іменному покажчику найґрунтовнішої із перелічених монографій – «Іван Франко і німецька література» Л. Рудницького [5]. І в цьому немає нічого дивного, бо згадка про вплив цього письменника на Івана Франка, окрім віртуального простору так званого «усного літературознавства» всього лише двічі з'являється документально (на папері) зафіксованою: в автобіографічному творі І. Франка «Гірчичне зерно» й у спогадах світлої пам'яті Івана Овксентійовича Денисюка про свого вчителя Михайла Возняка. Власне, обидві ці згадки у «спомині» І. Денисюка перетинаються, коли він із жалем констатує, що йому через низку об'єктивних і суб'єктивних обставин не судилося виконати один із заповітів академіка Возняка – розшукати однойменний із Франковим твір німецького автора К. Шпіндлера «Voas constrictor»: «Так я не виконав заповіту дорогого Михайла Степановича й досі, бо не зміг ніде знайти Шпіндлерового роману. А жаль, бо ж Іван Франко у «Гірчичному зерні» писав, що у гімназії під впливом Лімбах він «зачитувався... історичними романами Шпіндлера», тобто

німецького письменника Карла Шпіндлера (1796-1855), автора двох сотень томів» [1, 414 – 416].

Нам вдалося розшукати на одному з інтернет-аукціонів згаданий твір німецького автора і здійснити його порівняльний аналіз із однойменною повістю І. Франка. Передусім зазначимо, що в рецензії невідомого критика на роман К. Шпіндлера, вміщеній 1836 року в німецькій «Literatur-Blatt» («Літературній газеті»), яка виходила під редакцією Вольфганга Венцеля, нещадно критикуються ідейно-змістова й формально-естетична значущість твору: «Роман насичений підлістю та шахрайством за найгіршим французьким зразком. Буде справді дуже шкода, якщо фантазія Шпіндлера, цей яскравий тропічний птах, пропаде в отруйній паші змії, потоне в цьому французькому розпусному болоті й не зможе вчасно зійти з хибного шляху. В своїх ранніх романах чорним тіням злочину завжди протистояло світло, характери, повні невинності й сили. А тут немає нічого іншого, крім розпусти» (переклад наш, – Р.Г.) [4]. Як бачимо, сучасники були категоричними щодо ідейної та естетичної значущості роману К. Шпіндлера і, можливо, мали рацію, враховуючи особливості сюжетних перипетій твору. Однак у таких негативних оцінках відчувається також певне упередження до натуралістичних тенденцій, які на той час не тільки утверджувалися у французькій літературі, але й почали проникати в німецьку. І. Франко познайомився з романом К. Шпіндлера значно пізніше, в 70-х роках, коли натуралізм як напрям уже повноправно заявив про себе в Європі (через деякий час Франко і сам стане його популяризатором і навіть представником), тож український письменник міг собі дозволити спокійніше, не так критично й не так категорично, як згаданий вище невідомий німецький критик, оцінити твір. До того ж, як довідуємося з автобіографічного твору «Гірчичне зерно», Франко зачитувався романами Шпіндлера в часи свого гімназійного навчання, тож зацікавлення твором могло бути викликане ще й відповідними психологічно-віковими чинниками.

Як би не було, а вплив роману німецького автора на генезу повісті Івана Франка все ж очевидний, і дослідити його надзвичайно важливо, адже Шпіндлерову версію «*Voas constrictor'a*» можна поставити в один ряд із трьома Франковими редакціями однойменного твору і таким чином отримати чотири вузлові синхронічні зрізи для текстологічного аналізу, які виявляють парадигматичну структуру творчого методу українського письменника на різних етапах еволюції його естетичної свідомості. У цьому діахронічному ланцюжку синхронічних зрізів твір Шпіндлера – відправна точка, точка народження Франкового авторського задуму, власне, точка Франкового перевтілення з реципієнта – в автора.

Єднає роман Карла Шпіндлера з трьома редакціями повісті Івана Франка передусім і головню сама назва. У поетиці заголовкового комплексу двох творів проявляється композиційний елемент так званого гейзівського «сокола», прийому, характерного для цілого ряду Франкових творів, у яких, за І. Денисюком, «виринає у заголовку твору і потім лейтмотивно через його фабулу проходить, будучи виразником основної ідеї організованого тексту, певна річ-символ (*Dingesymbol* у німецькій термінології) чи якась деталь,

реалія тощо» [2, 101]. Таким символом у двох творах є, безперечно, образ «змій-давуна». Однак відразу необхідно зазначити, що тлумачення цього образу в німецького та українського авторів різне. Якщо перший фокусує в образі Воа constrictor'a типово зооморфне бачення сутності людського ества, то другий акцентує на його (образу) соціальній зумовленості. Для Шпіндлера «змій-давун» – це звої людської слабкості, пута інстинктів, які позбавляють особистість можливості вільного духовного розвитку. Усе це *mare tenebrarum* людської натури помічав і Франко. Однак в аналізованому творі українського письменника домінують, термінологією позитивістів, не так фізіологічні «расові», як соціологічні «середовищно-моментні» детермінанти. Франкове небажання наслідувати творчу манеру німецького письменника допомагає виявити вектор еволюції естетичної свідомості українського автора, що знаменує собою відхід від фізіологізму та зооморфізму – до соціологізму та психологізму, від фактографізму – до художнього узагальнення й типізації. В образі ж Воа constrictor'a І. Франко втілює не тільки конкретний людський темперамент, але й владу грошей взагалі.

Водночас абсолютизацією позитивних і негативних персонажів, ідеалізацією головного героя, соціальною заангажованістю роман Франка нагадував твори німецьких натуралістів, у яких романтично-ідеалістичні літературні традиції частково зберігали свою впливовість. Ця подібність однаковою мірою стосується й авторів нового, порівняно з Карлом Шпіндлером, покоління німецьких письменників-натуралістів, покоління, умовно кажучи, Макса Кретцера.

Звичайно, ми лише пунктирно позначили ту багатовекторність наукових досліджень, яка відцентрично випромінюється лише від одного Франкового твору, прочитанного у контексті міжнаціональних літературних зв'язків. Очевидно, що в даному випадку напрями літературознавчих пошуків мають бути спрямовані на проблеми особливостей творчого методу Івана Франка, еволюції його естетичної свідомості, текстологічного, інтертекстуального, компаративного дослідження художньої спадщини письменника, а відтак проектуватися на площину макропроблематики – особливостей національних літературних процесів в Україні й Німеччині, їхньої жанрово-стилістичної повноти, їхньої синхронності щодо тенденцій у світовій літературі тощо.

Література: 1. Денисюк І. Академік з легенди // Укр. літературознавство. – Львів, 2006. – Вип. 68. – С. 402 – 424, 414 – 416. 2. Денисюк І. «Усе мистецьке є символом». (Розшифровані й нерозшифровані символи у «Перехресних стежках») // Іван Денисюк. Невичерпність атома. – Львів, 2001. – С. 101 – 109. 3. Кебало М. С. Типологічні відповідності українського та німецького натуралізму останньої третини ХІХ ст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – Тернопіль, 2002. – 20 с. 4. Literatur-Blatt. – №123. – Montag, 5 December, 1836. 5. Рудницький Л. Іван Франко і німецька література. – Мюнхен, 1974. 6. Rudnytzky L. Franko's «Pański Żarty» in light of German literary theories // Symbolae in honorem Volodymyri Janiwi. – München, 1983. – P. 800-809. 7. Теплий І. Німецькомовна поетична шевченкіана Івана Франка // Укр. Літературознавство. – Львів, 2010. – Вип.72. – С.172 – 190., 172 – 173. 8. Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1976 – 1986.

НОВАТОРСТВО ДРАМАТУРГІЇ В. Б. ЄЙТСА

Іванна Девдюк, Тетяна Марчук (Клюка)

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Ірландський письменник Вільям Батлер Єйтс (1865–1939) увійшов в історію світової літератури в однаковій мірі як видатний поет і драматург. І хоча Нобелівську премію (1923) отримав за поетичну майстерність, його театральний доробок належить до знакових явищ європейського сценічного мистецтва. В український літературно-читацький простір ім'я В. Єйтса активно увійшло лише в останні десятиліття, оскільки “не вписувалося в існуючі в радянську епоху канони соцреалізму” [4, с.51]. Про те, що вивчення творчості письменника у часи радянського режиму все ж мало місце, свідчать поодинокі дослідження російських вчених, зокрема монографія В. Ряполової “У. Б. Йейтс и ирландская художественная культура” (1985). На сьогодні спадщина письменника є об'єктом низки студій багатьох українських літературознавців, серед них О. Блашків, Н. Корнієнко, І. Мокоровська, С. Павличко, Т. Свєрбілова, В. Соколова, С. Хороб та інші, які розглядають п'єси В. Єйтса в контексті порівняльно-типологічних зв'язків українського та європейського театру кінця ХІХ – початку ХХ століть, маючи в розпорядженні недоступні чи малодоступні матеріали та керуючись новітніми методологічними підходами. Проте досі проблема жанрової моделі драм В. Єйтса залишається не до кінця висвітленою, вимагає поглиблення питання сценічних новацій письменника на тлі еволюції театрального мистецтва означеного періоду, що й визначає мету представленої розвідки.

На час, коли В. Єйтс заявив про себе у літературі як драматург, в Європі повним ходом відбувалася революція під загальною назвою “нова драма”. Ірландія у цьому процесі значно відставала, адже на кінець ХІХ століття у країні не було чітко сформовано традиції національної театру. З раннього дитинства відчуваючи потяг до мистецтва (батько був відомим художником), Єйтс поставив собі за мету відродження ірландської культури, яку вважав невід'ємною частиною патріотичного руху, що значно посилювався в 1890-ті роки. Велике значення для втілення його подвижницьких задумів мало знайомство, а відтак поглиблене вивчення кельтських легенд та міфів, котрі й вплинули на становлення літературно-естетичних уподобань майбутнього письменника. Так, пройнятий духовно-патріотичним піднесенням Ірландії, у 1902 році він створить п'єсу “Кейлін дочка Голієна”, у якій, трансформуючи міфологічні образи та мотиви, виразить заклик до збройного повстання проти Англії. Все ж першим вагомим результатом національно-мистецьких амбіцій В. Єйтса стали поетичні твори, вміщені в антологію ірландського фольклору “Кельтські сутінки” (“The Celtic Twilight”, 1893) та “Книгу ірландських пісень” (“A Book of Irish Verses”, 1895), лише пізніше казкові елементи будуть уведені в п'єси, що надасть їм новизни та авторської неповторності.

Для реалізації власних намірів та з метою подолання існуючих довгий час театральних умовностей у 1896 році з групою однодумців В.Єйтс заснував Ірландський літературний театр (пізніше Театр Аббацтва), для якого сам писав п'єси та виступав режисером одночасно. Він вважав, що основним елементом нового театру повинно стати “поетичне слово” [2, с.81], з цих міркувань

відкидав усі форми старої драми, в тому числі й популярну на той час Ібсенівську модель, критикуючи її за “журналізм” та “малу естетичну цінність” [2, с. 41], виступав проти копіювання побуту на сцені, категорично засуджував гонитву театрів за комерційним успіхом. Продуктивним у цьому стосунку виявився творчий тандем Єйтса та актриси Флоренс Фарр. Остання, володіючи технікою модуляції голосу, поставила на музику вірші драматурга, використовуючи спеціальний музичний інструмент псартеріон, подібний до давньогрецької ліри, що було, безперечно, початком нового етапу у режисерській практиці драматурга.

Як й інші нові драматурги, зокрема Стріндберг, митець реформує освітлення сцени, відмовляється від рампи та додаткового освітлення. Важливого значення надає кольорам уведених у сценічне дійство предметів – всі вони мали бути в одній кольоровій гамі, костюми акторів шилися спеціально за ескізами автора. Під час деяких вистав сцена була закрита завісою, а дія відбувалася на підмостках, що створювало ефект умовності, переносило читача у позачасову площину.

Значний вплив на формування художньої манери В. Єйтса справило знайомство з драматургією М. Метерлінка. Відомо, що він високо оцінював працю бельгійця “Скарб смиренних” (“Le Trésor des humbles”, 1896). Подібно до Метерлінка, Єйтс інтегрував символ як багатозначний та універсальний образ, в якому втілена духовна суть людини. Ірландський драматург не приховував близькості власної творчості з доробком Метерлінка, проте навіть поверхневий огляд доводить, що підходи до реалізації концепції драми в обох різнилися. Це передовсім стосується художнього втілення міфологічного та казкового матеріалу. Якщо Метерлінк оживляє створений ним казковий світ та веде за собою читача, то Єйтс творчо переосмислює ірландський фольклор, кельтські легенди та міфологію, зберігаючи, як зауважує В. Ряполова, “дистанцію між собою та сюжетом” [2, с.60]. Цю ж думку доводить дослідження С. Хороба, який, зокрема, зауважує, що ірландський майстер слова не ставив за мету точне відтворення кельтських легенд, а намагався передати “внутрішнє духовне життя окремої особистості” [4, с.50]. Особливо яскраво дана тенденція простежується у п’єсі “Графиня Кетлін” (“The Countess Kathleen”, остаточно редакція 1899 р.), основу сюжету якої становить кельтська легенда. Незважаючи на наявність мотивів страху та невидимого зла, що характерно для Метерлінка, Єйтс з перших сцен різко протиставляє людину, яка живе духовним життям та готова до самопожертви, сірій масі оточуючих. Фінал п’єси “умиротворюючий” [2, с.49]: зло переможене, головна героїня помирає, проте її душа, виконавши свій обов’язок у земному житті, знаходить блаженний спокій в іншому світі.

Сюжети драм Єйтса, хоча й доволі схематичні, виступають “метафорами певних подій” [4, с.51], автор постійно проводить паралелі між давниною та сучасністю. У п’єсах відсутній логічно побудований ланцюг драматичної дії, натомість акцент переноситься на саморозкриття людського духу. Звідси особлива форма конфлікту, який полягає у позачасовому та позапросторовому зіткненні протилежних ідей та принципів, незалежно від волі героїв. На думку В. Ряполової, в конфлікт вступають не люди чи характери, а протилежні начала, ідеї, принципи [2, с.108], письменник показує боротьбу протиріч в душі головних

героїв. Новим є спосіб розкриття конфлікту: автор уводить хор, а будь-які переміщення дійових осіб здійснюються під музику як “атрибут піднесених і прекрасних душ” [2, с.49]. Вперше даний прийом використаний у циклі п’єс на основі саги про Кухуліна під назвою “На березі Бале” (1903), де показано, як люди стають жертвами “залізного віку”, а такі цінності, як чоловіча мужність, жіноча краса, раптове кохання сприймаються за дивацтва. Нові умови змушують колись свободолюбного та справедливого героя прийняти клятву васала, котра ламає його життя та призводить до трагедії: не бачачи можливості досягти гармонії на землі, він помирає. Проте є надія, що після смерті, потрапляючи в інший світ, Кухулін, як і графиня Кетлін, нарешті знайде умиротворення.

Кульмінацією п’єси є танець головного героя, у якому втілено ідею єдності та боротьби протилежностей. На переконання літературознавців, дана техніка дала можливість автору створити “символістську позареалістичну аристократичну сценічну форму” [4, с.55]. Драматург підніс театральне мистецтво на якісно новий рівень, наповнивши його танцювальними елементами як виявом грації та внутрішньої краси.

З метою підсилення умовності та надання п’єсам, зі слів С. Хороба, “трансцендентного змісту” [4, с.55], у пізній період творчості Сйтс уводить прийом “маски” як протест проти провінційних театрів та банального копіювання життя. Функція маски – показати на сцені не людину, а ідею, велику трагедію, момент найвищої духовної напруги. Вказане нововведення можна назвати революційним: відповідаючи на запити епохи, що опинилася на зламі століть, маска давала драматургам свіжі можливості для вираження трагічної участі людини, її розгубленості у байдужому світі.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Неповторно-авторський стиль ірландського драматурга формувався на основі поєднання принципів “нової драми”, зокрема символістського театру М. Метерлінка, з елементами кельтського епосу. Завдяки уведенню міфологічно-казкового матеріалу, музично-танцювальної техніки, прийому “маски”, автору вдалося створити умовно-поетичний театр та наповнити п’єси трансцендентним змістом, таким чином вийти за межі конкретної часопросторової дійсності. Розширення ідейно-сміслового поля творів дозволило автору заглибитись у внутрішню сутність буття, передати боротьбу протиріч в душі людини, а відтак змусити глядача, який ставав співучасником дилеми, задуматись над варіантами поведінки у життєвих ситуаціях. Саме такий напрям – загострення почуттів та зменшення дії – притаманний театральним взірцям наступних періодів, проте у значно оновлених авангардистськими тенденціями формах.

Література: 1. Зингерман Б. И. Очерк истории драмы XX века. Чехов, Стриндберг, Ибсен, Метерлинк, Пиранделло, Брехт, Гауптман, Лорка, Ануй / Б.И. Зингерман. – Москва: Наука, 1979. – 393 с. 2. Ряполова В. А. У. Б. Йейтс и ирландская художественная культура / В. А. Ряполова. – Москва: Наука, 1985. – 274 с. 3. Хализев В. Е. Драма как род литературы (поэтика, генезис, функционирование) / В. Е. Хализев. – М.: Изд-во МГУ, 1986 – 260 с. 4. Хороб С. І. Драматургія Вільяма Батлера Сйтса початку ХХ століття й українська модерна драма: від символу до ритуалу / С. І. Хороб // Зарубіжна література в школах України, № 2, 2012. – С.50-55.

ВІДОБРАЖЕННЯ АПОЛЛОНІВСЬКО-ДІОНІСІЙСЬКОГО ДУАЛІЗМУ НІЦШЕ В ТВОРАХ В.С.МОЕМА ТА В.ПІДМОГИЛЬНОГО

Святослава Іванюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Філософські ідеї Фрідріха Ніцше, безперечно, суттєво вплинули на філософію, мистецтво, літературу та культуру кінця ХІХ – початку ХХ ст.. Проте, вони не обмежуються тільки цими часовими рамками. “Erst das Übermorgen gehört mir. Einige werden posthum geboren” [7, с.1163] / “Лише післязавтра належить мені. Деякі народжуються посмертно”, пророче висловлюється Ф.Ніцше у передмові до твору “Антихрист”, оскільки, навіть століття потому, його ідеї звучать актуально, розкриваючи нові горизонти для їхнього вивчення, переосмислення та інтерпретації не тільки в галузі філософії, а й літератури.

Існують численні наукові розвідки щодо вивчення впливу філософії Ф.Ніцше на літературу, над якими працювали М.Бикова, С.Калтишев, Л.Онерва, С.Павличко, В.Панченко, Дж.Перл, Д.С.Татчер, С.Яковенко та ін., проте, ще недостатньо вивченою є рецепція філософських ідей Ф.Ніцше та їх втілення у творчості англійських та українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст., а саме Вільяма Сомерсета Моема та Валер'яна Підмогильного. Ця проблематика, ще не розроблена в українському літературознавстві, можна зустріти лише окремі згадки в наукових дискурсах про вплив філософії Ніцше на творчість В.С.Моема (О.М.Вержанська, О.Г.Скідан, Р.П.Чорній) та В.Підмогильного (Г.М.Кудря, С.І.Луцій, М.Тарнавський), але компаративного дослідження в цьому напрямку немає.

Ф.Ніцше займає особливе місце в суспільній свідомості на межі століть, його “філософія життя”, вчення про переоцінку цінностей, що виразилися в ідеї надлюдини захопили не тільки Європу кінця ХІХ – початку ХХ ст., а й цілий світ. Вони вражали своєю інноваційністю і суперечливістю тогочасним уявленням про життя і мораль, про суспільні, духовні і загальнолюдські цінності, а точніше повним їх запереченням. Губерт Бленд, англійський соціаліст, в одному з своїх виступів в *Fabian Society* на тему “Frederick Nietzsche: a Child in a China Shop” / “Фрідріх Ніцше: дитина в порцеляновій крамниці”, говорить про Ніцше, як про неслухняну дитину, що бере їхні найзаповітніші цінності й розбиває на друзки, одна за одною. Проте, справа була в тому, що Ніцше не просто знищував багато найзаповітніших вікторіанських ілюзій, він знищував їхній наріжний камінь – мораль. І це, мабуть, було однією з причин, чому він привернув так багато всезагальної уваги на зламі століть, оскільки його ідеї були хорошим антидотом для тогочасної сентиментальності і тенденції нести мораль в кожен сферу життя [8, с.234]. Отже, філософія Ф.Ніцше не могла залишитися поза увагою В.С.Моема, оскільки, була своєрідним тогочасним трендом. Підтвердження цьому можна знайти в романі В.С.Моема “The Explorer”/ “Дослідник”, коли один з героїв помічає на столі книгу “He took up two books, and saw that one was the *Fröhliche Wissenschaft* of Nietzsche, who was then beginning to be read in England by the fashionable world and was on the eve of being discovered by men of

letters, while the other was a volume of Mrs. Crowley's compatriot, William James" [6, с. 12]/ "Він взяв дві книги, і побачив, що одна з них була *Весела наука* Ніцше, якого тільки починали читати в модному світі Англії, і який був на порозі відкриття літераторами, в той час як інша була збіркою співвітчизника пані Кроулі, Вільяма Джеймса". В.Підмогильний також згадує ім'я філософа в одному зі своїх оповідань ("Собака"), у питанні-дилемі, яке ставить головний герой, на ім'я Тимергей, "Ніцше й ковбаса" [2, с.116] – що керує людиною: задоволення основних інстинктів чи розум? В роздумах Тимергея і в його однозначній відповіді можна простежити ніцшеанські мотиви, зокрема, переоцінку цінностей, руйнування ідеалів, розвінчування ілюзій, а також заперечення філософії Сократа. Це свідчить про обізнаність автора з філософією Ніцше. В.Підмогильний був також знайомий з творчістю В.С.Моема, хоча відкрито про це не заявляв. Р.П.Чорній, у своїй статті "Сприйняття творчості В. С. Моема в українській літературі ХХ століття", доводить, що В.Підмогильний не міг не знати про творчість свого сучасника і вже відомого англійського письменника В.С.Моема [4, с.152].

Однією з провідних тем у творчості обох письменників є людина і суспільство. В.С.Моем і В.Підмогильний намагалися збагнути людину і суть її існування, беручи до уваги її складний і суперечливий внутрішній світ, а також вплив оточення і середовища на неї. Характерною спільною рисою творчості письменників є об'єктивність, за якою криється певний прихований зміст. Оскільки, за простими, буденними речами і звичайними, на перший погляд, людьми прихована основна ідея – повідомлення читачам, яке залишив їм автор. Певна схожість проявляється не тільки в особливостях художнього стилю, у своєрідності змалювання характерів, а й в інтерпретації деяких ідей Ф.Ніцше.

Ф.Ніцше у своїх роботах розкриває певні істини людської природи і суті існування, а саме: волю до влади, генеалогію моралі та незвичайну силу самообману (ілюзій) у людей. В його творах відображено фундаментальну дихотомію між Я та анти-Я, шукачем правди і творцем міфів, філософом і поетом. Багато митців, мислителів і письменників зверталися до філософії Ніцше у пошуках правди, сподіваючись знайти там нові істини, щоб замінити дискредитовані старі, а чи просто знову відчувати жагу до життя.

В літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. широко втілилися чотири основні філософські концепції Ф.Ніцше: 1) "аполлонівсько-діонісійський" дуалізм (протистояння двох начал "аполлонівського" – логічного, раціонального і "діонісійського" – темного, інстинктивного); 2) волюнтаризм – возвеличення людської волі і краси сильного вольового індивіда (індивідуалізм); 3) смерть Бога, криза і руйнація суспільних цінностей; 4) надлюдина, як вища мета людського існування.

В даному дослідженні зосереджується увага на відображенні аполлонівсько-діонісійського дуалізму Ніцше в творах У.С.Моема ("Щось людське", "Білизна пана Харрінгтона") і В.Підмогильного ("Добрий Бог", "В епідемічному бараці").

Перш за все, слід визначити, що означає поняття "аполлонівсько-діонісійський дуалізм" за Ф.Ніцше. Замислюючись про сучасну йому

культуру, Ф. Ніцше зробив висновок, що її витoki – в культурі античності і в дисонансі (внутрішньому протиріччі) цієї культури.

Дисонанс культури, як і людини, пов'язаний з тим, що в ній знаходяться в постійному протиборстві два начала: аполлонічне та діонісійське. Їхні назви Ф. Ніцше запозичив з грецької міфології. Це імена двох грецьких богів – Аполлона та Діоніса. Аполлон символізував спокій, прагнення до гармонії, раціоналізм та критичність, індивідуалізм – світ снів (ілюзій); Діоніс – стихію життя, неспокій, чуттєвість та ірраціоналізм – світ похмілля. Свої міркування Ф. Ніцше втілює у праці “Народження трагедії з духу музики” (1872), висунувши ідею, що протистояння двох начал і їхнє злиття породжує трагедію, трагічне світосприйняття. Дана трагедія – не тільки вид мистецтва, але й стан людини.

Аполлон – бог снів, передбачень і мистецтва, але в ньому є тільки стійкість, інтелект, порядок, цілковите відчуття міри і самообмеження, прагнення до спокою, не дивлячись на всі видозміни та смерть. Він – “сонцеподібний”, навіть, коли дивиться гнівно і люто, священний покров прекрасної ілюзії залишається на ньому. В аполлонічному началі є лише величне, яскраве, проте, холодне світло, що пригнічує людину відсутністю тепла та співчуття, бездушним спокоєм. Силою Аполлона є здатність перетворювати повноту життя в ілюзію життя. Проте, коли людина починає сумніватися в істинності явищ, пробуджуючись від сну, її спочатку охоплює невимовний жах, а потім – блаженство і захоплення від того, що руйнується світ ілюзій. В цьому криється прихована суть діонісійського начала, аналогією якого є сп'яніння.

Діоніс – своєрідне емоційне серце світу, яке не знає і не хоче знати ніяких законів, бо воно біжить від внутрішньої краси і гармонії форм, вгамовуючи спрагу прекрасного в першоджерелі життя, зливається із життєвим потоком.

Знаряддя Діоніса є таке сп'яніння, яке не знає меж і перешкод. Воно пробуджує душу від сну ілюзій Аполлона і вабить її до життя, пропонуючи в нагороду самозабуття. Перебуваючи під дією дурману, душа й не помічає, як випиває останню краплю з чаші смерті [1, с.65-71].

Відображення протистояння аполлонічного і діонісійського проглядається в таких творах В.С.Моема, як “Щось людське”, “Білизна пана Харрінгтона”, “Почуття пристойності”, “Жебрак”, а також в романах “Дослідник” і “Тягар пристрастей людських”.

Даний конфлікт між раціональним та ірраціональним, розумовим та чуттєвим, аполлонічним та діонісійським виступає лейтмотивним для всього прозового доробку В.Підмогильного [3, с.178]. Це можна простежити в творах “Добрий Бог”, “В епідемічному бараці”, “Собака”, “Військовий літун”, а також в романі “Невеличка драма”. Тому спробуємо провести паралель між творами В.С.Моема та В. Підмогильного на основі спільності інтерпретації аполлонівсько-діонісійського дуалізму Ф. Ніцше.

Характерною рисою для творів обох письменників є те, що протистояння аполлонівського та діонісійського начал має структуротворчу значимість, яку на художньому рівні можна простежити як принцип полярності у розташуванні персонажів. В оповіданні В.С.Моема “Щось людське” Бетті

Уелдон-Бернс – життєрадісна, вродлива молода жінка, представниця лондонської богемі, виступає повною протилежністю Хемфрі Керазерса – стриманого, освіченого, добре вихованого, англійського дипломата. Життя Бетті повністю підпорядковане Діонісу: “She lived a life of hectic gaiety” [5, с.605] / “Вона жила життям сповненим шалених веселощів”. В той час як Хемфрі віддано служить Аполлону, живучи в світі ілюзій, підкоряючись усім встановленим правилам та обмеженням. Він, навіть, зовнішньо схожий на мешканця Олімпу: правильні риси обличчя, красиві сірі очі, струнка фігура. Автор говорить про нього: “I have never looked on him as quite human” [5, с.604] / “Я ніколи не дивився на нього як на цілком людську істоту”. В. Підмогильний, дотримуючись цього ж принципу, зображує Клару, як протилежність Віктора Хаборовського (“Добрий Бог”). Цей образ певною мірою схожий до образу Бетті. Клара – втілення ірраціональності, з неймовірною жагою до життя, для якої не існує ніяких обмежень: “Вродливий більш, ніж хто б то інший має право користуватись життям” [2, с.34], тоді як Віктор живе в світі примарних ідеалів, підкріплених сліпою релігійністю. В оповіданні є ще один діонісійський герой – Юрко, який повністю визнав владу Діоніса над собою і вголос проповідує філософію Ніцше: “...Христос такий же Бог, як і ми з тобою...” [2, с.28], тобто немає ніяких обмежень чи заборон – все дозволено.

За принципом полярності розташовані й персонажі з “Білизна пана Харрінгтона” В.С.Моема – Анастасія Леонідова та пан Харрінгтон, а також сестра Прісія і сестра Ганнуся (“В епідемічному бараці”) В.Підмогильного. Анастасія Леонідова – емоційна, енергійна жінка, представниця російської інтелігенції, патріотка, завзята революціонерка, що вела досить вільнодумний спосіб життя, протиставлена пану Харрінгтону – американцеві, відповідальному, зразковому сім’янині з бездоганними манерами, який живе згідно усіх неписаних правил і норм суспільної моралі, хоча, водночас, є дещо самовпевненим, самозакоханим і високомірним (“Білизна пана Харрінгтона”). Якщо в своєму житті Анастасія керується виключно емоціями і бажаннями, то пан Харрінгтон відданий обов’язку, суспільній моралі і власним принципам. В творі відбувається зіткнення аполлонівського і діонісійського, яке виливається в трагедію – безглузду, проте цілком передбачувану, смерть пана Харрінгтона.

В.Підмогильний втілює ознаки діонісійського в образі сестри Прісі. Вона завжди життєрадісна, емоційна, весела, безтурботна, вільна молода жінка, що проводить час у веселій компанії чоловіків, віддається людським пристрастям без жодної тіні сумніву чи докорів сумління, не вірить в релігійні забобони сестри Одарки Калинівни і, навіть, зумисне порушує їх. Цілковитою її протилежністю є відлюдкувата сестра Ганнуся з сином Антосем, яких в компанії Прісі називають Андромахою і Гектором, таким чином, підкреслюючи їх зв’язок з Аполлоном.

Пан Харрінгтон називає Анастасію Далілою, посилаючись на складність вимови її імені, проте, при цьому він натякає Ешендену (герой, який веде оповідь і є також кривим дзеркальним відображенням пана Харрінгтона) на прихований зміст імені. Таким чином В.С.Моем вказує на зіткнення

діонісійського та аполлонівського начал, яке призведе до трагедії, даючи підказку читачам про фінал твору.

В творі В.С.Моема події відбуваються на тлі революції, а в оповіданні В.Підмогильного – на фоні епідемії. Ці вибухові моменти людського буття – революція й епідемія, виступають своєрідним символом влади Діоніса – масовість, хаос, некерованість і божевілля, що руйнує все на своєму шляху – розвіювання сновидінь Аполлона. І як наслідок – руйнування ілюзій і переоцінка цінностей, відповідно до філософії Ф.Ніцше.

Власне ніцшеанський дуалізм і спосіб художньої організації персонажів у даних творах не є механічним протиставлення раціонального ірраціональному, оскільки в обох випадках справжньою колізією є боротьба цих протилежностей в межах однієї людської душі. У В.С.Моема такими персонажами є Хемфрі Керазерс (“Щось людське”), а у В.Підмогильного – Віктор Хаборовський (“Добрий Бог”). Вони обоє жили в світі ілюзій, прагнули досягти гармонії між формою та змістом: зовнішню красу своїх коханих піднесли до рівня духовного ідеалу і поклали на найвищий п’єдестал. В мить, коли розвіялись ілюзії, і перед очима постала реальність (стосунки Бетті з водієм і зрада Клари), їх охопив невимовний жах. Хемфрі хотів втекти від жахливої реальності, проте, опанувавши емоції, вирішує пожертвувати собою, але не через кохання до Бетті, а через сором і співчуття – наївна вірність вікторіанським ідеалам. Віктор обіцяє Кларі накласти на себе руки і при цьому клянеться іменем Бога, але коли усвідомлює увесь жах ситуації, то вирішує, що має померти не через обіцянку Кларі, а через клятву Богу. Таким чином, автор робить акцент на наївній релігійності Віктора, яку відкрито висміював ніцшеанець Юрко. Жіночі образи, які втілюють в собі діонісійське начало, є лише стимулами, що провокують основне протистояння – внутрішнє, яке розкриває бачення автором ідеї Ф.Ніцше: аполлонівське та діонісійське начало – діаметрально протилежні точки буття, які знаходяться в постійному протиборстві і водночас в нерозривному зв’язку, що взаємодоповнюються, створюючи цілісну картину всесвіту.

Аполлонівсько-діонісійський дуалізм це не єдина філософська ідея, яка знайшла відображення в творчості В.С.Моема та В.Підмогильного. Творчий спадок письменників розкриває необмежені можливості в дослідженні даної проблематики.

Література: 1. Ницше Ф. Рождение трагедии / Ф.Ницше; пер. с нем. А.Михайлова; сост., общ. ред., коммент. и вступ. ст. А.А.Россиуса. – М.: Изд-во Ad Marginem, 2001. – 736 с. 2. Підмогильний В.Оповідання. Повість. Романи/Вступ. ст., упоряд. і приміт. В.О.Мельник; Ред. тому В.Г.Дончик. – К.: Наук. думка, 1991. – 800 с. 3. Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю. Проза Валер’яна Підмогильного: [монографія] / М.Тарнавський. – К.: Університетське видавництво “Пульсари”, 2004. – 230 с. 4. Чорній Р. Сприйняття творчості В. С. Моема в українській літературі ХХ століття // Питання літературознавства. Науковий збірник. Випуск 12 (69). – Чернівці: Пути, 2005. – С. 151-157. 5. Maugham W.S. Sixty-Five Short Stories / W.S.Maugham. – London: Heinemann/Octopus, 1976. – 937 p. 6. Maugham W.S. The Explorer / W.S.Maugham. – Charleston, South California: Bibliolife, 2009. –162 p. 7. Nietzsche F. Werke in drei Bänden. Band 2/F.Nietzsche. – München: Carl Hanser Verlag, 1954. –1267 S. 8. Pasley M. Nietzsche: Imagery and Thought: a Collection of Essays / M.Pasley. – Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1978. –262 p.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО У СИТУАЦІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Ігор Козлик

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
(Івано-Франківськ, Україна)

1. Активна міждисциплінарна взаємодія, звернення до евристичних результатів найрізноманітніших наук – одна з найхарактерніших рис і водночас актуальна потреба й умова культуротворчого функціонування і розвитку науки у соціокультурних умовах Постмодерну. При цьому це один із реальних шляхів подолання негативних наслідків доби сцієнтизму, до яких належать, зокрема, руйнування вихідної єдності науково-пізнавальної діяльності, втрата взаємозв'язків між науковцями різних спеціальностей [див. про це: 2, с. 44-47; 1, с. 328].

2. Зважаючи на штучне походження феномена культури, взаємодія між різними фаховими сферами, щоб утриматися в зоні позитивних цивілізаційних чинників, не може відбуватися стихійно, а потребує системного аналізу й свідомого цілеспрямування. Пов'язана з цим проблематизація, крім усього іншого, актуалізує потребу у постійному самоусвідомленні представниками конкретних наук основ власної діяльності (аспект самовизначення), напрямів реалізації своїх функцій, включаючи осмислення адаптаційних механізмів у роботі з різногалузевими базами даних. Інакше кажучи, йдеться про актуалізацію загальнометодологічної роботи (в значенні діяльнісного підходу Г. П. Щедровицького [див. про це: 2, с. 52-75]) у площині конкретних фахових сфер і їх структурних складових.

3. Не є винятком і сучасне літературознавство, яке активно звертається до напрацювань інших наук (лінгвістики, філософії, естетики, герменевтики, психології, семіотики, культурології, мистецтвознавства, етнології, математики, фізики й ін.), намагається перенести до себе чужий методологічний інструментарій, теоретичні концепції, термінологію тощо. І це закономірно, бо міждисциплінарний обмін є одним із джерел розвитку науки. Інше питання, що чуже неможливо перенести у свою фахову сферу механічно, не трансформуючи, не перекодовуючи його у відповідності до власної фахової специфіки. Ігнорування цього неминує призводить до дилетантизму, несумісного з повноцінним пізнанням [див. про це: 1, с. 337].

4. Належне засвоєння наукою про літературу чужого гносеолого-евристичного досвіду можливе через структуру її поліелементного наукового предмета на основі загальнометодологічного принципу синтезу знань.

5. Розвиток наукових пошуків у різних предметних сферах, вивчення одного і того ж об'єкта різними науками зумовив, щонайменше, активізацію методологічної ситуації в науках, коли стосовно одного і того ж існують різні знання. А оскільки організація кожного науково-предметного знання, як зазначає Г. П. Щедровицький, «у принципі виключає будь-яку можливість органічного об'єднання його зі знаннями із інших наукових предметів», то йдеться про можливість отримання цілісного науково-теоретичного зображення багатостороннього об'єкта [див.: 3, с. 635]. Саме цьому служать відомі три механізми синтезу знань: 1) систематизація знань для їх

використання у практичній діяльності, 2) систематизація знань для їх трансляції (передачі) та навчання, 3) систематизація знань для створення різнобічної теоретичної картини досліджуваного об'єкта. При цьому важливо застосувати в повному обсязі методологічну схему «подвійного знання», яке включає уявлення про об'єкт і уявлення про знання, що цей об'єкт описують та зображають, а – головне – враховує розбіжність між системами знакових (формальних) зображень об'єкта з його реальною структурою. Оперування зі знаковою системою зображення об'єкта завжди суттєво відрізняється від безпосереднього оперування з самими об'єктами, відповідно – будь-який спосіб синтезу знань тісно пов'язаний зі специфічними способами отримання цих знань, інакше кажучи, «процедури абстракції і процедури синтезу, отримані засобом абстракції уявлень і знань, повинні... утворювати єдиний пізнавальний механізм» [див. про це докл.: 3, с. 644, 636, 34; про схему «подвійного знання» і двошаровість об'єктивно-наукового знання див. також: 3, с. 537, 475-476].

6. Зміст проблеми синтезу знань, виходячи з аналітики цього питання в роботах Г. П. Щедровицького, враховує, що: а) неможливо отримати вирішення проблеми синтезу знань, залишаючись у площині самих лише наявних знань, бо сам факт наявності декількох незалежно отриманих один від одного теоретичних уявлень, які мали різні цільові настанови, ще не дає підстави для постановки питання про можливий зв'язок між ними, якщо вони первісно здобувалися безвідносно до мети синтезу знань; б) для того, щоб здійснити об'єднання різних понять у цілісну систему, необхідно: вибудувати принципово іншу вихідну позицію, яка дасть змогу від самого початку розгортати єдину структуру предмета дослідження у векторі знаннєвого синтезу; здійснити особливу роботу по відтворенню структури того об'єкта, проєкціями якого є вже наявні знання і таким чином проаналізувати всі ті процедури, за допомогою яких ці знання були отримані [див.: 3, с. 645-647]; в) здійснити процес синтезу знань означає: на основі створення в системі наукового предмета специфічного (незнаннєвого з традиційного погляду) функціонального представлення об'єкта «відтворити структуру об'єкта», додавши до вже відомих знань нові та перебудувавши старі [див.: 3, с. 647, 653]; повторне зіставлення вже існуючих знань з отриманим на їх основі новим зображенням об'єкта у світлі спеціальної цільової настанови на синтез дозволяє зробити ці різні знання теоретично однорідними і тому такими, що піддаються органічному об'єднанню в одне складне знання, яке виводиться зі вказаного специфічного конфігуративного зображення об'єкта [див. про це: 3, с. 653-656, 663, 481, 326]. У будь-якому разі для здійснення синтезу знань безперспективно просто приймати за вихідне якесь одне з уже наявних системних репрезентацій (зображень) об'єкта, а потрібна побудова саме нової систематичної теорії об'єкта, яка онтологічно обумовлює і пояснює існуючі різноманітні знання про об'єкт і при цьому відкриває нові перспективи його подальшого дослідження.

7. Робота із галузевої адаптації літературознавством гносеолого-евристичного досвіду інших наук передбачає роботу на всіх щаблях наукового предмета, тобто передбачає здійснення аналітико-синтезуючої кореляції на

рівнях емпіричного матеріалу, засобів вираження (терміносистем), методів і методик, онтологічних схем і картин, моделей, сукупності загальних знань, проблем, цілей і завдань [див. про це: 2, с. 75-88].

8. Врахування філологом чужих здобутків при необхідному й обов'язковому адаптаційному їх підпорядкуванні особливостям літературознавчого наукового предмета, включаючи обумовлену ним специфіку цілепокладання [див. про це: 1, с. 36], означає, як слушно зауважував Р. Т. Гром'як, попереднє «узгодження» релевантних термінів і понять, з'ясування того, «чи це чисто вербальна заміна інтелектуально-духовних процесів і семіотичних структур, чи справді трансформація предмета нашого зацікавлення?» [1, с. 297, 296].

9. Існування літературознавства в умовах інтенсивної міжнаукової взаємодії вимагає істотної реорганізації сфери методології науки про літературу, розширення форм, напрямів і способів власне методологічної роботи [див. про це докл.: 2, с. 88-111].

Література: 1. Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997-2007 / Роман Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2007. – 368 с. 2. Козлик І. В. Теоретичне вивчення філософської лірики і актуальні проблеми сучасного літературознавства: [монографія] / Ігор Володимирович Козлик. – Івано-Франківськ: Поліскан; Гостинець, 2007. – 591 с. – (Режим доступу: <http://personal.pu.if.ua/depart/ihor.kozlyk/ua/5990>). 3. Щедровицкий Г. П. Избр. труды / Георгий Петрович Щедровицкий. – Москва: Шк. Культ. Полит., 1995. – 800 с.

«ІНША» У ЖІНОЧИХ ОБРАЗАХ РОМАНУ ШАНЬ СА

山嵐 «ГРАВЧИНЯ В ГО»

Світлана Криворучко

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)

Китайська сучасна письменниця Шань Са (1972 р. н.) займає особливе місце у китайській літературі. Член Пекінської спілки письменників Янь Ні (阎妮), після кривавих подій на майдані Тяньаньмень, переїхала у Францію, де обрала псевдонім Шань Са (山嵐), який значить «Гори Вихру». Таким чином, у її художніх творах гармонійно переплітається китайське і французьке світосприйняття, перетинаються західна і конфуціанська цивілізації. Маргінальність притаманна творчості письменників, які на межі культур гармонійно втілили цю роздвоєність у літературі. Маргінальність простежується і в сучасній китайській літературі, незважаючи на традиційні конфуціанські постулати про збереження чистоти національної традиції.

Шань Са у романі «Гравчиня в го» 2001 р. розкриває неможливе взаємопоглинання конфуціанської та японської культур на ґрунті західного світосприйняття.

За перший твір Шань Са «Врата небесного спокою» 1997 р., жанр якого видавництво визначило як роман, письменницю нагородили Гонкурівською премією за роман-дебют. Твір «Гравчиня в го» також було відмічено Гонкурівською премією за вибором ліцеїстів і премією Кіріяма. На поетикальному рівні жанр цього твору має риси роману, де простежується

розходження фабульних ліній, розкриття долі героїв. У психологічних відчуттях героїв письменниця втілює історичні події Китаю 30-х рр. ХХ ст. Роман має складну наративну систему. Представлено два наративи – жіночий і чоловічий, які втілюють два типи культур: жіночий – китайську / конфуціанську (маньчжурську); чоловічий – японську. Повіствування в обох наративах іде від першої особи, таким чином, виявити жіночий і чоловічий типи можливо лише за формами дієслів минулого короткого часу у французькому варіанті, а в китайській мові гендерне розмежування видно із контексту. Повіствуванням від першої особи Шань Са завуальовано втілює ідею нонконформізму, абсолютно невластиву китайському світосприйняттю. Використання займенника «я» не притаманно й японській і китайській культурам, оскільки це вважається нескромним. Сенсоутворюючий акцент поставлено на дієсловах, які реалізують орієнтацію героїв на «дію» (суто французька / європейська риса), чим ставляться під сумнів конфуціанські засади – відмова від «дії» / активності.

Слід звернути увагу на «голоси» жіночих образів, для того, щоб усвідомити місце жінки в китайській культурі. Доречно застосувати інструментарій феміністичної літературознавчої школи при аналізі образів героїнь, який включає осмислення С. де Бовуар феномену «Іншої» [2], розмежування Дейгл «феміністського», «жіночого» і «фемінного» [7] концептів у еволюції характерів, що популяризував П. Баррі [1]. «Жіночий» концепт передбачає втілення біологічних задач: народження дітей та їхнє виховання; у чому культивується феномен «Іншої»: слабкої, другорядної, підкореної чоловіку, інтелектуально неповноцінної, дружини-служниці. «Феміністський» концепт простежується у віддзеркаленні політичної позиції у художньому образі, місця в соціальній ієрархії, її прагненні бути потрібною в соціумі. «Фемінний» концепт відбиває культурні характеристики, прагнення героїні до творчої самореалізації, відчутті себе як екзистанта, повне проживання кожної миті життя.

Шань Са утворює систему жіночих художніх образів, які розкриваються і в чоловічому і в жіночому нарративах. У чоловічому нарративі представлені образи молоді гейші Вогняної Іскорки, Матінки героя, Сестри героя, проститутки. У жіночому нарративі представлено образ головної героїні Нічної Пісні, її сестри Місячної Перлини, її подруги Хун, соратниці її коханця Міня, її Матінки. «Жіночий» концепт Шань Са розкрила в образах гейші Вогняної Іскорки, Матінок, проститутки, сестри, подрузі Хун. «Феміністський» концепт реалізувався в образах подруги Міня, Нічній пісні, подрузі Хун, гейші Вогняній Іскорки, проститутки. «Фемінний» концепт виявився в образах головної героїні Нічної Пісні, гейші Вогняної Іскорки.

«Жіночий» концепт Шань Са виявляє через систему освіти, яка ґрунтується на позиції «Іншої», що притаманна китайському патріархальному мисленню: «Система освіти, що прийнята у країні, робить із дівчат дурних жеманниць, так що мої соучениці обов'язково стануть доскональними світськими дамами <...> На перервах дівчата базикають про кінозірок, сукні, коштовності, вигідні шлюби та про таємних коханців імператриці. Нікого не цікавить сучасна література із її знищуючою критикою моралі прогнилої

спільноти, ніхто не обговорює політичну повсякденність, яка день від дня стає все більш гнітючою. Із рук у руки передаються любовні романи...» [6; 11]. Шань Са розкриває загальноприйнятну духовну порожнечу та інтелектуальну обмеженість китайських жінок, які мають безпосередню перспективу зробити своє життя цікавим і наповненим. Письменниця підкреслює їхнє невміння скористатися шансом, щоб самореалізувати свій творчий потенціал. Єдина можлива «кар'єра», яку вбачають соучениці Нічної Пісні, – це заміжжя. Таким чином, Шань Са втілює мислення «Іншої» у героїнях – служницю чоловіка, що зберігає патріархальні устої. Соучениці Нічної Пісні погоджуються продовжувати традиції своїх матерів, які займають вторинну позицію по відношенню до чоловіка, батька, брата. Вони не хочуть інтелектуально розвиватися, не здатні до світоглядних змін, оскільки керуються традиційним конфуціанським постулатом – відмова від «дії».

Апофеозу «жіночий» концепт досягає в образі сестри Нічної Пісні – Місячній Перлині. Сестра – молода заміжня дама, якій постійно зраджує чоловік. Вона мріє завагітніти, однак їй це ніяк не вдається. По відношенню до чоловіка вона відчуває ревності, які її вимотують і руйнують. Сенсом її життя стало стеження за чоловіком, який зраджує, щоб «застигнути його на місці злочину» [6; 28] із коханкою. В образі сестри Шань Са розкриває слабку позицію заміжньої жінки у патріархальному світі китайських традицій. Заміжжя, як соціальна захищеність жінки від матеріальної нужди і самотності, є ілюзією. Місячна Перлина страждає, оскільки відчуває екзистенційну самотність і непотрібність: «Мої батьки – дуже просвічені люди. Живуть у добу, коли традиційний лад бореться із сучасними звичками, вони дозволили моїй сестрі вийти заміж за обранця серця. Цей шлюб по коханню став жахливим нещастям» [6; 19]. Місячна Перлина не кохана і не бажана, таким чином, вона не може себе реалізувати як дружина, мати, коханка: «Сестричка, мила, він так мене любив!... Він обіцяв, що я буду єдиною жінкою в його житті!... Не вірю, що він забув свої клятви!... Він нічого не може з собою зробити...» [6; 19]. Шань Са зображує полігамність чоловіка сестри як норму китайської культури: «Мораль нових часів засуджує багатоженство, але чоловіки як і раніше залишились легковажними зрадниками, і жінки страждають, як і раніше» [6; 16]. У всіх аспектах Місячна Перлина вторинна і неповноцінна. Заміжжя як «шлях» жінки не виправдало себе. Крізь призму образу сестри Шань Са зображує перспективу потенційного заміжжя соучениць Нічної Пісні, яку конкретизує в образі її подруги Хун.

Портретом Хун письменниця розкриває економічний сенс жіночої краси в китайській культурі. Витоки приниженості «Іншої» Шань Са розкриває у життєвому шляху Хун: «Вона народилась у селі. Мати померла, коли їй було вісім років. Батько знов одружився і абсолютно підкорився новій дружині – товстій тітці із люлькою у зубах <...> Мачуха ненавиділа Хун. Народження свідних братів-близнюків позбавило її залишків батьківської любові, вона обернулася для нього у набридливу замарашку. Брати підросли і стали доставляти Хун багато страждань. Вони мучили її, як кошенята-підлітки грають із пораним горобчиком. Грубіянка-мачуха увесь час принижувала Хун, жила вона у крихітній кімнаті для прислуги <...> У дванадцять років її

відіслали у коледж. Мачуха позбавилась джерела вічного роздратування, а Хун відкрила для себе свободу» [6; 16]. Шань Са протиставляє культуру міста і села за принципом вишуканості / грубості, коли відмічає, що Хун народилася в селі. Хун – сирота, яка вимушена конкурувати із мачухою у прагненні отримати увагу батька. Однак абсолютний програш Хун Шань Са розкриває через народження її братів. «Інша» завжди програє у патріархальному мисленні, дочка ніколи не зможе конкурувати із сином. Цю ідею Шань Са реалізує в образі Хун. Помилку Хун письменниця втілює в ілюзії «Іншої» – оманливому очікуванні спасителя: «Чи пощастить Хун зустріти одного разу мужчину, який зуміє змінити її долю» [6; 16]. Варіант піклуватися про себе власно із допомогою своєї освіти героїня навіть не розглядає, оскільки письменниця втілює у цьому образі суто «жіночий» концепт вторинності і неповноцінності.

Хун бачить себе лише у патріархальному світосприйняттю, письменниця окреслює традиційне – уразливе, незахищене і слабке – місце жінки у китайській культурі.

Література : 1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія; [пер. з англ. О. Погинайко]. – К. : Смолоскип, 2008. – 360 с. 2. Ильин И. Нарратив / И. Ильин // Ильин И. Постмодернизм. Словарь терминов / И. Ильин. – М. : INTRADA, 2001. – С. 143–149. 3. Ицзин. Книга перемен / Ицзин; [пер. с др.-кит. Ю. К. Шуцкого]. – СПб. : Азбука, Азбука-Аттыкус, 2013. – 576 с. 4. Хализев В. Е. Теория литературы / В. Е. Хализев. – М. : ВШ, 1999. – 400 с. 5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Хантингтон С. // Полис, 1994. – № 1. – С. 33-48. 6. Шань Са. Играющая в го / Са Шань; [пер. с франц. Е. Клоковой]. – Режм доступа : http://royallib.ru/book/sa_shan/igrayushchaya_v_go.html. 7. Daigle C. Beauvoir & Sartre: The Riddle of Influence / C. Daigle, J. Golomb. – Bloomington : Indiana Univ Press, 2009. – 296 p.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ ЕПІСТОЛИ В АНТИЧНУ ЕПОХУ ТА ДОБУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Анна Кучера

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Відкрите листування має свою історію і глибокі традиції як в українській, так і в європейській публіцистиці та епістолографії. Провідні дослідники епістолографії В. Сметанін, В. Соломонова, В. Кузьменко вважають, що перші листи з'явилися за 2400-2200 років до н.е. Безперечно, називати їх листами у сучасному розумінні даного слова можна лише умовно.

Приміром, стародавні єгиптяни використовували для своїх кореспонденцій глиняні таблички, вапняк, череп'я, і папірус. Греки й римляни писали ще, крім папірусу, на згорнутих докупі (диптих) і більше (триптих, поліптих) дерев'яних табличках, які всередині мали заглибини, вкриті воском. Саме на них і наносився текст кореспонденцій. А спартанці, скажімо, практикували вирізування листовних повідомлень на лубі палиць. Індійці та китайці писали на пальмових листках.

Приблизно 160 р. до н.е. з'являється пергамент, а для кореспонденцій його почали використовувати з III ст. н.е. Серед стародавніх епістолярних текстів, що дійшли до нас з глибини віків, найстарші реліктові документи

античної епохи належать перу Сократа, Платона й Арістотеля. Чи не тому відкрите листування веде свій родовід саме зі Стародавньої Греції та Риму, хоча з тих же грецьких або латинських джерел маємо свідчення і про більш давні епістолярні пам'ятки, зокрема в Єгипті та в Китаї. Сучасний читач, для якого написання листа – здебільшого тільки надокучлива потреба, не може збагнути, яким чином лаконічне почасти недбале послання спроможне виражати людський досвід і чому такий необроблений стиль конденсує в собі естетичну функцію. Однак, щоб з'ясувати різницю між звичним для нас листом, написаним задля передачі певної інформації, і листом “відкритим”, варто пам'ятати: в античному світі, власне кажучи, всі листи були відкритими. І не тому, що призначались для негайного оприлюднення. Просто людина, автор листа, передбачала, що її кореспонденцію може прочитати не лише адресат, а тому вона дбала про форму вираження змісту не менше, ніж би, наприклад, готувала статтю чи промову.

Одним з найвідоміших авторів відкритих листів був Пліній Молодший, який відправляв спочатку свої кореспонденції реальним адресатам, а вже згодом літературно обробив епістолярні тексти спеціально для художнього зібрання в десяти книгах. Так фіктивні листи Плінія Молодшого, по суті, започаткували собою прототипи відкритих листів наступних епох.

Творчий прийом “листа”, або, висловлюючись епістолографічною термінологією, – епістолярну форму, тобто “художні твори різних жанрів, написані у вигляді листування персонажів між собою або у яких форма листа чи послання використовується як творчий прийом” [1, с.124], опробовували також Еврипід у трагедії “Іфігенія в Тавриді” та Плавт у багатьох своїх комедіях. Книгу моральних настанов у формі листів до друга – “Моральні листи до Луцілія” Луція Сенеки теж можна розглядати, як збірку відкритих листів. До цього реєстру варто додати видання приватних кореспонденцій Філострата Флавія II та інші твори.

Стародавні риторики містили узагальнені правила написання листів, завдяки чому листування перетворилось на особливий вид мистецтва слова.

Основа схема листа у Стародавній Греції вимагала обов'язкового дотримання таких його компонентів: вступу (прескрипту), головної частини та заключної (клаузули). Епістолярні тексти, написані на папірусі, мали також зовнішню адресу (інскрит).

Латинська література в епоху розквіту Римської імперії поступово увібрала в себе стародавню техніку епістолографії. Свого художнього апогею вона досягла в I ст. до н.е., зокрема в творчості Марка Тулія Цицерона, який надав листовній формі закінчену стилістичну обробку. В його епістолярній спадщині, що включає понад 800 листів, чітко простежується тенденція поділу кореспонденцій на три категорії: за їх інтонацією – на інтимні та призначені для публічних читань; за ставленням автора до адресата – на офіційні та приватні; за змістом – на прості повідомлення, на дружні, жартівливі і на суворі, серйозні та сумні.

На вітчизняному ґрунті відкритий лист прищеплюється дещо пізніше – з другої половини XI ст., в період правління Володимира Мономаха. Внук Ярослава Мудрого, син Всеволода Ярославича і доньки візантійського

імператора Костянтина Мономаха, Володимир Мономах зупинив міжусобні чвари князів, які після смерті Ярослава Мудрого боролись за київський престол, відновив і зміцнив єдність Київської держави, значно розширив торгівельні та політичні зв'язки з державами Європи. Отже, поява відкритого листування в цей час була спричинена соціально-політичними чинниками та пов'язана з трансформацією ділового й особистого листування. Одне з найбільших раннях свідчень згаданого процесу – “Повчання” князя, звернене до дітей і найближчого оточення. “Повчання” Володимира Мономаха поєднувало в собі риси ділового документа, політичного заповіту й особистого, основаного на власному життєвому досвіді наставляння. Воно набуло форми монолога-звернення до певного кола осіб, яких Володимир Мономах прагнув переконати жити й діяти згідно власних уявлень про справедливість.

Комплексне дослідження пам'яток, проведене сучасним медієвістом М. Назаруком на рівні доктринальної відповідності, ситуативної моделі, конструктивних особливостей київських та давньоукраїнських текстів, у яких блоки або модулі в'яжуться поза текстовими чинниками – доктринальною аурую (благодатною ідеєю, соціальним скеруванням, палінгенезійною потребою), доводить, що твори Володимира Мономаха є “цілісними, конструктивно продуманими, з попередньо осмисленим доббором матеріалу” [4, с.10]. Такими ж є і твори Клирика Острозького, Костянтина Острозького, Іпатія Потія.

Останій з названих авторів як епістолограф напрочуд раціональний, точний у висловлюваннях. Він зрозуміло викладає думки, ділову конкретику майстерно розчиняє доречними прислів'ями, прикладами або вкрапленнями рис усного мовлення. Свої листи і послання Іпатій Потій завжди атрибував прескритом і клаузулою, кількома словами, які переборювали просторову віддаленість автора і адресата.

Середньовічна Україна (Київська Русь) почала знайомитись зі зразками античної культури, серед яких були й епістолярні твори, лише у X ст., з часу введення християнства (988р.) та з появи рукописної книги - найбільшого дива культури Київської Русі XI-XIII ст.

Активними й плідними були культурні зв'язки Київської Русі з Візантією. “Візантія як своєрідна наступниця античних держав одна з перших поставляла Середньовічній Україні відповідну богословську та світську літературу в межах своїх політичних планів та ідеологічного проникнення” [5, с.83]. Через оригінальну та перекладну грецьку літературу давньоруські книжники мали уявлення і про канони античної епістолографії. У період розквіту Візантійської імперії значний масив приватної кореспонденції був зібраний епістолографами в окремі листівні, які називались “biblia”.

За канонами візантійських листівень, епістола композиційно повинна була складатися з п'яти частин: привітання, преамбули, викладу суті справи, прохання та заключної частини. Пропонувались різні варіанти привітань (до папи, імператора, до вищих та нижчих духовних осіб, світських князів, приватних осіб). Зміст та композиція листів візантійського середньовіччя підпорядковані шаблону, де йдеться тільки про найнеобхідніше. Прескрипт і

клаузула писались за графаретом. Лист починався з імені автора, потім стояло ім'я адресата, привітання, побажання здоров'я та добробуту, виклад суті справи. Завершувався лист поклонами, побажаннями щастя і здоров'я.

Найбільш об'єктивне уявлення про епістолярну культуру Київської Русі дають новгородські берестяні грамоти. Такий дешевий матеріал, як береста, тобто березова кора, використовували для письма наші пращури ще до появи паперу. У берестяних грамотах послідовно вживався античний прескрипт, вказувалося, від кого і кому вони адресувались. При цьому допускалась незначна варіативність: починався лист або словом "грамота" або словом "поклон". Клаузула як така відсутня. Грамоти закінчувалися короткими реченнями, де висловлювалось прохання, спонука, заклик тощо. У кількох листах у кінці зустрічаємо слово "добро".

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що стиль відкритих листів письменників безпосередньо зв'язаний з літературними стилями епохи. Історичні умови розвитку листування в Україні визначили його неперервний зв'язок із європейською епістолярною традицією, зокрема відчутні спадкоємні зв'язки з епістолографією греко-римської давнини.

Література: 1. Грабарь-Пассек М.Е. Античная эпистолография: Очерки / Отв. ред. М.Е. Грабарь-Пассек. – М.: Наука, 1967. – 329 с. 2. Кузьменко В.І. Генеза європейської приватної кореспонденції та візантійська епістолярна традиція / В.І. Кузьменко. – Київська старовина.- 2003. - №3. - с. 3-21. 3. Кузьменко В.І. Письменницький епістолярій в українському літературознавчому процесі 20-50-х років ХХ ст. / В.І. Кузьменко. – К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – 1998. – 306 с. 4. Назарук М.Й. Українська епістолярна проза кінця ХVI – поч. ХVII ст. / М.Й. Назарук. – Автореф. дис. канд. філол. наук. – 10.01.01 – українська література (Ин-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка НАН України).-К.: 1994. - 17 с. 5. Русанівський В.М. Вивчення мов стародавнього Києва: стан і перспективи / В.М. Русанівський.-Вісник АН УРСР.-1980.-№1. - 224 с.

ВЗАЄМОДІЯ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Надія Лащук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Літературознавча компаративістика – це порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного підходу. З другої половини ХІХ століття порівняльно-історичний метод активно застосовують науковці різних країн.

Компаративістика як один із провідних напрямів сучасного літературознавства досліджує проблему діалогу культур і, зокрема, аналізує проблему художнього перекладу. Цій проблемі присвячено чимало наукових праць Р. Зорівчак, В. Комісарова, В. Коптілова, А. Паршина, О. Чередниченко та ін. Художній переклад як самостійна дисципліна має власні теоретичні та практичні дослідження, однак проблеми перекладу цікавлять й дослідників-компаративістів. Літературознавці оцінюють переклад з точки зору його естетичної відповідності оригіналу й визначають роль перекладів у розвитку духовної культури.

Теоретичною основою для розгляду перекладу в межах порівняльного

літературознавства стали дослідження Д. Дюришина. Він вказував на особливу роль перекладів для дослідження міжлітературного процесу, виходячи з того, що “художній переклад є одним з найбільш наочних проявів міжлітературної взаємодії” [5]. У цьому автор вбачав онтологічну сутність перекладу, оскільки, “виступаючи продуктом міжлітературної комунікації, він у той же час багато в чому обумовлює і визначає саму міжлітературну комунікацію” [5, с.129]. У працях О. Білецького проявилось характерне прагнення прочитати кращі досягнення українського письменства у широких контекстах європейської та світової літератур [2].

Публікації останніх десятиліть визначають пріоритети сучасних компаративних досліджень. М. Ільницький та В. Будний (автори підручника з порівняльного літературознавства) виокремлюють питання про співвідношення компаративістики, теорії та історії літератури. Вони визначають проміжне місце для компаративістики між цими спорідненими галузями: “Порівняльне літературознавство найближче підходить до завдань, які стоять перед теорією літератури” [6, с.12]. З іншого боку, це підтверджує чітку позицію щодо визнання компаративістики самостійною наукою попри спроби обмежити її рамками чистої теорії чи історії літературного процесу.

Д. Наливайко, оцінюючи здобутки сучасної літературної компаративістики, визначив як найважливішу її ознаку “фронтальне звернення до концептів і методів сучасного літературознавства” [9, с.23], герменевтики, рецептивної естетики, інтертекстуальності, культурної антропології.

У статті “Художній переклад як проблема компаративістики” З. Лановик обстоює думку, що “як посередник (media) у міжнаціональному та міжлітературному спілкуванні він (переклад – Л.Н.) належить до сфери прикладної компаративістики” [7, с.257] і, водночас, авторка зауважує, що “навіть у цій окремій сфері феномен перекладу виявляється у різних аспектах” [7]. Дослідниця виокремлює проблему ролі перекладу у міжлітературному спілкуванні, рецепції перекладеного твору в системі інших історичних реалій, дискурсивних практик, контексту, підтексту, літературного дискурсу художнього твору, інтертекстуальності в перекладі.

Дослідниця називає два аспекти дослідження, які постають перед компаративістикою: порівняння оригіналу з перекладом та рецепція твору в іншомовному середовищі. Останнє можна доповнити вивченням впливу текстів, що обирає перекладач, на його власну творчість. Це узгоджується з проблемою інтертекстуальності.

У монографії “Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції” [8] Мар’яна Лановик вважає, що перекладознавство “неадаптоване” до новітніх літературознавчих напрямів та підходів, зокрема архетипної критики, психоаналізу, феноменології, літературознавчого ірраціоналізму. “Ми намагатимемось фіксувати поліфонізм гетерогенних поглядів і підходів до проблем художнього перекладу, які, хоча й нерівноцінні у своїй продуктивності, проте разом виявляють системну картину досліджуваного явища, репрезентують різні його грані” [8, с.19]. Аналізуючи різні теорії, авторка ставить перекладознавче дослідження на твердий ґрунт літературної теорії, завдяки гнучким підходам до напрацьованого в цій галузі

і лінгвістами, і літературознавцями. Важливою, на її переконання, є “сфера інтерпретації”, “синтез різних підходів та спільних зусиль... багатьох наукових сфер”. “Як підтверджує наше дослідження, – пише М. Лановик, – різні підходи пропонують різні модальності продукування та рецепції значень і цінностей, різний статус подібних чи суміжних ідей ... усі вони по-своєму розглядають саму природу тексту/ твору, як і причини цих трансформацій” [8, с.401]. Авторка розуміє переклад як “проблему світоглядну, що охоплює усі сфери людського буття”. “Кінцева мета”, це – переклад, що максимально наближений до оригіналу, перекладознавчі проблеми здобувають своє первісне розв’язання на теоретичному рівні, а талант перекладача їх реалізує.

Р. Гром’як у статті “Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії” аналізує можливі точки перетину перекладознавчого й компаративістичного дослідження тексту й доходить висновку, що “перекладознавці, які зважають на весь комплекс проблем, пов’язаних із міжлітературною рецепцією, правильно ставлять і питання, що належать до компетенції класичної компаративістики” [4, с.58]. Проте вчений відзначає: “на жаль, рідко хто з перекладознавців посутньо враховує літературознавство в повному обсязі, а компаративістику зокрема” [4, с.51]. Автор наголошує на існуванні істотних відмінностей професійних практик перекладознавця і компаративіста, серед яких основними виступають “засоби вербалізації їхніх дискурсів”. Учений, підсумовуючи досвід компаративістських та перекладознавчих розвідок в Україні, наголошує: “кооперація, координація зусиль різних фахівців конче потрібна. Звісно при усвідомленні різних спонук, неоднакових можливостей і засобів” [4, с. 58].

Компаративістський дискурс, вважає Р. Гром’як, “розгортається як діалог, інтеракція міжнаціональних чинників”, що в галузі історико-літературних досліджень “втілюється в “тіло” з цитат, переказу фабул, зіставлення “вічних образів”, “традиційних мотивів”, і натомість, “наче вивільняється, підносячись до екзистенціально-духовних сутностей, які за потреби чи нагоди можуть будь-коли повернутися в “тіло” у сфері теоретичної компаративістики. Саме дискурсивний статус компаративістського висловлювання дає йому можливість утриматись, на думку вченого, в сфері літературознавства і підтримувати естетичну комунікацію з приводу літератури саме як мистецтва слова [3, с.30].

Міжлітературні зв’язки й відношення – власне предмет компаративістики – становлять не лише передумову для виникнення й розвитку перекладацької діяльності, а й зумовлюють її характер.

У світовому порівняльному літературознавстві виокремлюють чотири головних сфери досліджень: впливи та аналогії, течії та напрями, жанри та форми, мотиви, типи і теми. Осмислюючи переклад як прояв міжлітературної комунікації, джерело ідейно-тематичного та жанрово-стильового збагачення літератури-реципієнта, стимул самобутнього літературного розвитку, теоретична компаративістика накреслює різні аспекти дослідження: від порівняння оригіналу з перекладом до рецептивного вивчення твору в інонаціональному контексті.

Осмилення перекладу як наукової проблеми літературно-критичної

думки набуває особливої ваги, насамперед, стосовно періодів літературного розвитку, для яких переклад відіграв принципово важливе значення. Історія світового літературного процесу вказує, передусім, на етапи становлення національних літератур, а також їх подальшого поступу на шляху входження у світовий контекст, коли переклад постає дієвим засобом розвитку мови, багатим джерелом ідей, тем, образів, могутнім стимулом для оригінальної творчості. Таким чином, переклад органічно “вписується” в контекст літератури-реципієнта, поповнюючи її потенціал, сприяючи розширенню меж власної літератури в світовому культурному процесі.

Цю думку промовисто підтверджує український художній переклад ХІХ століття, який на ґрунті, підготовленому попередньою літературною епохою, виявився органічною частиною літературної творчості, імпульсом її розвитку (Павло Грабовський, Борис Грінченко, П. Куліш, М. Павлик, Олена Пчілка, М. Старицький, І. Франко, Леся Українка, В. Щурат).

В. Щурат (1871-1948) – поет, перекладач, літературознавець, учений, публіцист, історик літератури і фольклорист. Щоб уявити собі масштабність перекладацької спадщини В. Щурата, достатньо сказати, що він переклав переважно з першотворів 160 авторів. Його перекладацьку працю можна порівняти хіба що з проробленою на цій ниві І. Франком.

Спільне між теорією художнього перекладу та порівняльним літературознавством учені вбачають в тому, що основним конкретним методом, який широко застосовують у перекладознавстві, є порівняльний аналіз перекладу чи перекладів з оригіналом або перекладів між собою.

Отже, художній переклад і літературознавство перебувають у взаємозв’язку, адже мають спільний об’єкт дослідження – художній твір мовою оригіналу та мовою перекладу, зіставлення у них художніх образів. Без їх взаємодії видається неможливим дослідження історії літератури й літературних процесів сучасності. Літературознавчі та перекладознавчі дослідження сприяють виробленню критеріїв оцінки перекладної літератури та літератури загалом порівняльним літературознавством.

Література: 1. Білецький Л. Т. Основи української літературно-наукової критики / Леонід Білецький [упоряд., автор передм. і приміток М.М. Ільницький]. К.: Либідь, 1999. 2. Білецький О. Українська література серед інших літератур світу / О. Білецький // Білецький О. Від давнини до сучасності. Вибр. твори: в 2 т. – К.: Вища школа, 1960. Т.2. – 1960. – С.381-426. 3. Гром’як Р. Літературна рецепція в компаративістичних студіях / Р. Гром’як // Слово і час. – 2002. – № 2. – С.26-30. 4. Гром’як Р. Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії. / Р. Гром’як // Слово і час. – 2002. – № 8. – С. 49-58. 5. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы; [пер. со словацкого]. / Д. Дюришин – М.: Прогресс, 1979. – 320с. 6. Ільницький М., Будний В. Порівняльне літературознавство. Навчальний посібник: У 2-х ч / М. Ільницький, М. Будний. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Частина 1: Лекційний курс. – 280 с. 7. Лановик З. Художній переклад як проблема компаративістики / З. Лановик // Літературознавча компаративістика: навч. посібник / ред.. Р.Т. Гром’як, І.В. Папуша. – Тернопіль: РВВ ТДПУ, 2002. – 334 с. – С. 256-272. 8. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції. / М. Лановик – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 470с. 9. Наливайко Д. Сучасне порівняльне літературознавство як третій етап наукової компаративістики / Д. Наливайко // Той, хто відродив Могилянку. – К.: ВД “Кієво-Могилянська академія”, 2009. – С. 407-424.

ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ У ТВОРАХ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО «ХАРИТЯ» ТА ГІ ДЕ МОПАССАНА «СІМОНІВ ТАТКО»

Наталія Луцик

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Кінець XIX – початок XX століття ознаменувався народженням імпресіонізму – універсального стилю, що охопив різні види мистецтва. У своїй розвідці «Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку XX ст.: Проблеми естетики та поетики» Юрій Кузнецов зазначив, що «імпресіоністи прагнули перенести в майбутнє сподівання гармонії з величної епохи Відродження» [4, с.5]. Але імпресіоністи не мали на меті показати гармонію природного світу, вони прагнули насамперед передати гармонію людської душі. Літературному імпресіонізму притаманне «прагнення передавати, спираючись на спостереження і чуттєві враження, об'єктивний «природний зміст» [8, с.171]. В цей час серед прозових творів переважають здебільшого малі форми, які найкраще фіксують суперечливі сторони людської душі. Логічно, що психоаналітичне письмо виступає домінантною ознакою літератури *fin de siècle*, а його ознаки знаходимо у творчості Михайла Коцюбинського, ім'я якого більшість істориків літератури пов'язують з явищем українського імпресіонізму. Різні аспекти дослідження його творів репрезентовано у працях багатьох критиків [1; 4; 9].

Українські письменники кінця століття захоплювалися творчістю французьких письменників-імпресіоністів, що давало змогу підтримувати духовну культуру на європейському рівні. Важливе місце в українській літературній критиці того часу займало сприйняття творчого набутку Гі де Мопассана та засвоєння його манери письма українськими письменниками, зокрема М.Коцюбинським» [6, с.234]. Йому найбільше імпонували ясність, логічність, ліризм, емоційність, співчуття до людей, скривджених долею – характерні риси новелістики Мопассана.

Актуальність дослідження психологізму дитячих оповідань М.Коцюбинського «Харитя» та Гі де Мопассана «Сімонів татко» полягає в тому, що ця тема є ще недостатньо вивчена в літературознавстві.

Таким чином, метою нашого дослідження ролі художньої деталі у способі змалювання психологічного портрету головних героїв твору М.Коцюбинського та Гі де Мопассана.

Рання творчість Коцюбинського позначена впливом прозаїків старшого покоління І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного, проте проникнення в українську літературу імпресіонізму позначилося вже на його ранньому оповіданні «Харитя». В листі до Коцюбинського Панас Мирний написав: «Прочитав я її та нестямився!.. У такій невеликій приповіді та такого багато сказано! Та як сказано! Чистою, як кринична вода, народною мовою; яскравим, як сонячний промінь, малюнком; невеличкими, домірними нарисами, що розгортують перед очима велику – безмірно велику – картину людського горя, краси світової, виявляють безодню глибину думок, таємні поривання душі [...] Та так тільки справжній художник зможе писати!» [7,

с.431]. Вже в цьому ранньому творі письменника помітні риси письменників імпресіоністів – зосередження не стільки на сюжеті, стільки на індивідуальній психології персонажа, використання техніки живопису для відтворення переживань маленької героїні.

Знайомство з героїнею новели Коцюбинський розпочинає з епізоду, коли дівчина принесла воду з річки: спочатку видно саме відро, а потім і Харитю: «З дверей виткнулось спершу відро, до половини виповнене водою, далі русява головка дівчини, нахилена набік до відра, а далі права рука, піднята трохи догори» [3, с.147]. На відміну від реалістів Коцюбинський не акцентує увагу на зовнішності Хариті, а зображує головну героїню з іншої сторони: у читача складається думка про дівчину. Те, що Харитя нахилена в сторону відра, говорить читачеві про те, що піввідра води – тяжка ноша для дівчини. В нашій уяві з'являється мале дівчатко, яке змушене працювати. І справді письменник підтверджує цю думку вже наступним реченням: «Десь дуже важким видалось Хариті те відро з водою, бо, поставивши його на землю, хвилинку стояла нерухомо, спершись на припічок і важко дихаючи. Ліва рука від незвичайної ваги зомліла, і Харитя не могла її зігнути» [3, с.147].

Як зазначають у передмові до вибраних творів М.Коцюбинського Юрій Кузнецов та Надія Левчик, у «Хариті» письменник відкриває читачеві світ дитинства у властивій йому манері, коли дитина опиняється віч-на-віч з життям, природою, суспільством, коли вона зазнає внутрішніх потрясінь і мусить мобілізувати всі душевні сили, щоб перебороти себе [2, с.7].

Подібно до Хариті М. Коцюбинського поводить себе і маленький Сімон – головний герой новели французького письменника Гі де Мопассана «Сімонів татко». Зовнішня канва сюжету оповідання видається досить-таки простою. Історія жінки, яка народила позашлюбну дитину і пов'язані з цією подією для неї і для дитини наслідки жорстокого навколишнього світу.

Дія твору починається з того, що Сімон вперше пішов до школи і зіштовхнувся з жорстокістю своїх ровесників. Вони перейняли презирство до матері Сімона Бляншоти від своїх батьків, і обрушують цей негатив на малюка. Діти відчували неприязнь до хлопця лише через те, що Сімон «ніколи не виходив з дому і не бігав з ними на вулиці чи на березі річки. Тож вони його й не полюбили» [5, с.57]. Зазначимо, що письменник майстерно передає всю жорстокість тогочасного суспільства: «Вони дивилися на нього, як на диковину, як на неприродну істоту, відчуваючи, як росте в них незрозуміла їм до цього часу зневага їхніх матерів до Бляншоти» [5, с.58]. Сімон, зростав у оточенні любові й пестоців мами і був захищений від зовнішнього світу. Автору симпатичний образ його героя. З якою силою і точністю за лічені секунди, за допомогою художніх деталей, Мопассан передає всю гаму почуттів, яку відчув малюк від цього обвинувачення. Це спочатку жах та образа, коли один з хлопчаків настирливо сказав: «Називаються чиймсь Сімоном... це не прізвище... Сімон» [5, с.57]; далі спроба захиститися та знайти виправдання, коли герой новели «пополотнівши» вигукнув, що у нього є тато; і, нарешті, страшне приниження від того, що він не такий, як усі, що у нього його нема («А Сімон притулювся до дерева, щоб не впасти, та так і лишився там, немов прибитий непоправним нещастям» [5, с.58]).

В ряді діалогів та монологів представники української та французької літератур дають глибоку психологічну характеристику своїм героям, передаючи найтонші порухи душі, сприяючи розкриттю їх характерів.

М. Коцюбинський симпатизує своїй героїні, наділяючи її рисами, серед яких варто у першу чергу відмітити повагу і любов дівчинки до матері, яка лежить хвора після смерті свого чоловіка, емоційністю, доброзичливістю, співчуттям: «Мати стиха застогнала. Харитя стрепенулась і підбігла до ліжка. – Чого ви, матінко? Може водиці холодної? Що у вас болить? – ластівкою припадала вона коло недужої» [3, с.148]. Додаючи у свої розповіді авторські ремарки, обидва письменники відтворюють переживання дітей: «Харитя почула, що її маленьке серце заболіло, наче хто здавив його в жмені; сльози затремтіли на її довгих віях. Вона припала матері до рук і почала цілувати» [3, с.148].

Усвідомлюючи те, що діти мають рацію, Сімон «відчув велике спустошення в серці. Вони були дужчі за нього й побили його, а він нічого не міг вдіяти, бо добре знав, що він і справді не має батька» [5, с. 59].

Коцюбинський найповніше розкрив внутрішній світ дитини у центральному епізоді оповідання – перебуванні Хариті на полі. Дівчинка тонко відчуває красу природи, милується нею. Через опис природи, в який письменник майстерно вводить ряд художніх деталей, автор розкриває переживання героїні і боротьбу у неї різних почуттів: «От вже і крайню хату минула, вийшла на поле й стала, задивившись в далечінь на чудовий краєвид. І справді було гарно на ниві, несказанно гарно! Погідне блакитне небо дихало на землю теплом. Половіли жита й вилискувались на сонці. Червоніло ціле море колосків пшениці... І добре Хариті на полі, і страшно. Стала вона й не знає, чи йти далі, чи вертатися. Але виткнулась десь далеко з жита червона хустка жіноча, і Харитя згадала і хвору маму, і чого прийшла. Вона подалася стежкою межи жита» [3, с.150].

Але вже у наступному епізоді можемо спостерігати зміну внутрішнього стану дитини, зародження страху в її душі. Письменник ніби переломлює все побачене Харитею через призму її переживань. Коцюбинський змальовує не стільки навколишню природу, скільки враження героїні від цієї природи: «Як тільки Харитя увійшла межи жита, гарний й краєвид зник. Босі ноженята ступали по втоптаній стежці, над головою, межи колосками, як биндочка, синіла небо, з обох боків, як стіни, стояло жито й шелестіло вусатим колоссям. Харитя опинилась наче на дні моря» [3, с.150].

З наведених уривків робимо висновок, що М. Коцюбинський – прекрасний знавець дитячої психології. Він уважно стежить за боротьбою різних почуттів в душі Хариті, які визначають стан глибокої емоційної напруженості дитини: захоплення красою природи, страх, любов до матері і бажання їй допомогти, що врешті-решт тамує інші почуття і змушує дитину взятися за непосильну роботу.

Коли Харитя почала жати і врізала собі палець, письменник не просто повідомляє ним про це, а передає внутрішні відчуття героїні до цієї прикрої події: «Аж ось щось наче впекло Харитю в палець» [3, с.151].

Харитина сила волі проявляється і в ситуації з порізаним пальцем на ниві, коли вона не зупиняє своєї важкої роботи, і в зустрічі з молодицями, коли вона продовжує жати. Але письменник не дозволяє нам забути про те, що Харитя – восьмилітня дівчинка і попри всі намагання здаватися дорослою і не показувати своїх переживань, вона залишається дитиною: «Враз Харитя почула, що сльози душать її. Зразу якось дуже жаль стало їй слабої матері, дуже заболів той пальчик, що втяла серпом, заболіли ноги, наколені стернею, згадався переляк недавній, – сльози, мов град, посипалися на землю, і Харитя, голосно хлипаючи, заридала» [3, с.151-152].

У новелі Харитя постає побожною дитиною. Вона вірить в те, що Господь любить дітей і не дасть їх не поталу. Дівчинка молиться, щоб Бог дав здоров'я її матері, а самій Хариті – сили, щоб вижати ниву. Так само і Сімон вірить в Бога: «Тут він згадав про хату, про свою матір і, охоплений великою тугою, знову заплакав... став навколішки й прочитав молитву, немов перед сном» [5, с.60]. Мопассан не уточнив, про що просив хлопчик у Творця, але читач може догадатися сам: він просив батька. Їх щирі дитячі прохання були почуті. «Раптом чиясь важка рука лягла йому на плече... Сімон обернувся. На нього лагідно дивився високий робітник з чорною кучерявою бородою й волоссям» [5, с.60]. Хариті також молодиці допомогли вижати хліб, хресний тато звів його у стодолу, а найголовніше мама Хариті видужала.

Ще одним важливим засобом, що допомагає відтворити душевний стан героїв є наскрізна художня деталь. Як зауважує Ю.Б.Кузнецов художня деталь, що з'являється на початку тексту твору, вводиться ще і ще раз, починає звучати самостійно, набуває розширювального образного значення називається домінантною, або наскрізною [4, с.171].

У Гі де Мопассана такою деталлю виступає образ батька, коли один з хлопчаків хитро сказав: «Ви знаєте... в Сімона... в нього нема батька» [5, с.57]. Повторюючись періодично, протягом майже цілого твору, цей прийом передає переживання малого хлопчика: його страх, відчай, лють, бажання втопитися, можливо, навіть і сором, тому що час від часу йому спадало на думку: «Я мушу втопитись, бо не маю тата» [5, с.60].

Та коли ковалі, друзі Філіппа, запропонували йому одружитися з Бляншотою і підштовхнули його до дій, хлопчик гордо оголосив своїм однокласникам, що його тато – Філіпп Ремі. «Цього разу ніхто не сміявся, бо добре знали, Філіппа Ремі, – це був такий тато, що ним пишався б кожний» [5, с.64].

Варто зазначити, що всі події у творі подано через відчуття головного героя, що дозволило Гі де Мопассану детально змалювати внутрішній світ головного героя новели.

Враження Михайла Коцюбинського від побуту українських селян і стали основою для написання оповідання «Харитя». Одним реченням, за допомогою домінантної деталі письменнику вдається через слова матері Хариті передати гірку правду сільського життя: «Як не зберемо хліба – загинемо з голоду зимою!..» [3, с.148]. Наскрізна художня деталь поєднує різні настрої дівчинки в цілісний психічний процес. В іншому контексті повторювана художня деталь набуває нових відтінків значення, що підкреслюють особливості

психічного стану та настрою Хариті: «І уявилась Хариті вижата нива, а на її стоять полукипкі і блищать проти сонця, як золоті. І сама Харитя стоїть на полі, дивиться на свою працю і думає, як би звести хліб у стодолу... А як же зрадіє мати, коли Харитя прийде до неї й скаже "А бачте, матусю кохана, а я ж вам не казала, що Бог pomoже нам зібрати хліб? Увесь хліб у стодолі!" Мати з радощів вичунає, пригорне доню до серця, поцілує, і знов житимуть вони веселі та щасливі і не згинуть зимою з голоду...» [3, с.148-149].

Отже, художня деталь в оповіданнях обох авторів є важливим засобом створення психологічного портрету головних героїв. Вона відтворює внутрішні психодуховні процеси, допомагає письменникам передати враження героїв, їхні переживання.

Література: 1. Агеева В.П. Українська імпресіоністична проза. – К., 1994. – 158с. 2. Коцюбинський М.М. Вибрані твори: Оповідання, новели, повісті: Для серед. та ст. шк. віку / Упоряд., передм. та приміт. Ю.Б.Кузнецова, Н.В.Левчик. – К: Генеза, 2004. – 368с.:іл. – (Нова шк. б-ка). 3. Коцюбинський М.М. Тіні забутих предків. – Харків: Фоліо, 2006. – 350с. – (Укр. класика). 4. Кузнецов Ю.Б. Імпресіонізм в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Проблеми естетики та поетики. – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 303с. 5. Мопассан Гі де. Новели: Для ст. шк. віку: пер з франц./ Упорядкув. текстів, підготов. навч.-метод. матеріалів Н.І.Дорофєєвої, О.Д.Чередниченко. – К.: Школа, 2002. – 448с.: іл. – (Шкільна хрестоматія). 6. Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія / Володимир Матвіїшин. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с. (Серія «Монограф»). 7. Мирний Панас. Зібр. творів: У 7-и т. – К., 1971. – Т. 7. – С.431. 8. Наливайко Д.С. Искусство: направления, течения, стили. – К., 1985. – 264с. 9. Черненко О. Михайло Коцюбинський – імпресіоніст: образ людини в творчості письменника. – Мюнхен, 1977. – 143с.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКА ДІЙСНІСТЬ РОМАНУ К. ВІЛСОНА «ПАРАЗИТИ СВІДОМОСТІ» КРИЗЬ ПРИЗМУ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ

Малишівська Ірина

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Художня дійсність у творах – це окрема образна картина, зіткана з подій та характерів, що постає перед читачами як специфічна естетична реальність з власною внутрішньою та зовнішньою конфліктністю і поліфонічністю. Філософсько-інтелектуальні за внутрішньою сутністю екзистенціалістські тексти містять у своїй структурі набір обов'язкових концептуальних елементів, які стосуються людини і дійсності, уведених французькими теоретиками та практиками екзистенціалізму Ж.-П. Сартром, А. Камю. Метою нашої короткої розвідки є інтертекстуальне прочитання роману «Паразити свідомості» К. Вілсона, що дозволить, з одного боку, виявити рівень близькості художніх інтерпретацій основних постулатів «філософії буття», а з іншого – визначити новаторство в конкретно взятому творі.

К. Вілсон у романі «Паразити свідомості» (1967) вдався до методу переосмислення та ревізування екзистенціалістських ідей, запропонованих Ж.-П. Сартром та А. Камю. Згаданий твір письменника став художньою ілюстрацією його філософських переконань, які він узагальнив поняттям «новий екзистенціалізм», протиставляючи його старому, тобто французькому. Обравши для себе царину фантастики, автор втілює їх (переконання) у формі

неймовірних, з одного боку, але науково аргументованих, з іншого, подій, які приводять головного героя, науковця Остіна, до викриття так званих «паразитів свідомості», що провокують занепад та цілковите моральне знищення людства. Художня дійсність твору – це суміш вигаданих фантастичних подій у сферах археології та космосу з філософсько-обґрунтованими феноменологічними дослідженнями свідомості як окремого поля суб'єктивного існування. Головний герой, вдаючись до цитувань, демонструє ставлення автора до екзистенціалізму та пропонує власні тлумачення окремих висхідних постулатів. Фактично К. Вілсон на сторінках свого твору веде полеміку з корифеями філософії існування, підтримуючи або спростовуючи її. На інтертекстуальному рівні такий підхід реалізується шляхом уведення безпосередніх цитувань ідей, які автор піддає аналізу. Зокрема, це стосується усвідомлення людиною існування та виокремлення «себе» з натовпу. Суттєвою ремаркою в даному випадку є те, що головний герой не просто так починає замислюватись над споконвічними проблемами буття, причиною його світоглядних пошуків стає смерть близького друга – психолога Карела Вайсмана, який залишає Остіну свої нотатки, зокрема працю «Роздуми над історією». Саме в ній знаходимо ключові цитати, суголосні з філософією екзистенціалізму: «Людина втратила віру в життя, втратила віру в знання. Сучасна людина погоджується з Фаустом: коли все сказано й зроблено, ми бачимо, що нічого не знаємо» [1, с. 48]. Далі автор, услід за французькими колегами, звертає увагу на кризу століть, що полягає в «різкому збільшенні населення, перелюдненні міст, дедалі сильнішому відчутті того, що ти живеш у порожнечі, бракові пригод у сучасному житті, занепаді релігії» [1, с. 49]. Усі ці чинники в комплексі призводять до того, що люди стають «рабами навколишнього світу та власної нудьги» [1, с. 50], яка в свою чергу поряд з «невіглаством, звичкою плисти за течією і звиряти свою долю завтрашньому дню», є «однією з головних перешкод на шляху розвитку людства» [1, с. 57]. К. Вілсон недаремно вибрав так зване непряме джерело цитування: Остін, отримавши в користування новаторські ідеї трагічно загиблого товариша, має змогу переосмислити їх, копнути глибше, додати своє. Автор, як і його герой, осягнувши нову світоглядну теорію, у цьому випадку французький варіант екзистенціалізму, подає окремі його тези у власному трактуванні. Так визріває полеміка з вченням екзистенціалістів (Ж.-П. Сартра) щодо теорії випадковості, згідно з якою життя людини – це випадок, так зване «*bad faith*», що веде за собою трагічне осмислення власної непотрібності, яку треба спростувати. К. Вілсон, вміло маніпулюючи добре відомими історичними фактами щодо археологічних знахідок, доводить, що випадковість за своєю природою має велике значення, бо подекуди веде до цілком логічних звершень: «...цивілізація – не сновидіння. Сон логічний, доки він триває; коли ми прокидаємось, він утрачає логіку. Наші ілюзії накидають подібну логіку життю. Та втім-то й річ, що історії Леярді, Шлімана, Сміта [...] цілком спростовують це. Вони – факт. Це дійсні життєві історії, в яких неймовірні збіги обставин набувають значення, ризикованого навіть для пера найсміливішого романіста» [1, с. 18]. Для Остіна напрацювання його загиблого друга стають тим каталізатором, що змушує його оцінити своє

внутрішнє та зовнішнє життя під іншим кутом зору. Зрештою, незважаючи на глибину та новаторство поданих ідей, Карел закінчує життя самогубством, не довівши розпочате до кінця та не запропонувавши конкретних рішень щодо боротьби з так званими «вампірами свідомості».

Варто зауважити, що К. Вілсон створює алюзію на самого автора «Нудоти» в образі Карела Вайсмана. Вважаючи своє бачення екзистенціалізму продуктивнішим та обнадійливішим, К. Вілсон інтерпретує загибель героя як метафоричний крах сартрівських теоретичних узагальнень, зокрема теорії «відчуженості людини», згідно з якою усвідомлення існування свого окремого «Я» можливе тільки при абсолютному виокремленні себе з соціально-обмеженого простору. Остін, прототипом якого виступає автор, з цього приводу підкреслює: «Трагедія Карела Вайсмана чи не в тому полягала, що він нікого не любив» [1, с. 59]. Таким чином, К. Вілсон дотримується думки, що людина без спорідненої душі поряд, без світлих почуттів у серці приречена на загибель.

Окрім непрямих висловлювань, що демонструють незгоду з окремими екзистенціалістськими ідеями, у тексті твору присутні також прямі характеристики, які підтверджують світоглядну позицію автора. Помітним у такому інтерпретаційному полі є висновок, якого доходить герой, досліджуючи тези Вайсмана (тобто Ж.-П. Сартра), про свідомість та так звану «розумову дисципліну». У результаті прочитаного він виносить вирок усій плеяді послідовників Ж.-П. Сартра, зокрема зауважуючи: «Один талановитий письменник-песиміст калічить ціле покоління письменників, а ті своєю чергою отруюють душу кожної освіченої людини» [1, с. 68], а щоб не опинитись у полоні песимізму, потрібно «...зламати звичку, вироблену в людей за мільйони років – звичку скеровувати всю свою увагу на зовнішній світ і вважати уяву за своєрідний ескапізм, утечу від тягара буденщини, а не за коротку мандрівку в незнаний безмір свідомості» [1, с. 69].

Поряд з образом Ж.-П. Сартра на сторінках твору також бачимо і своєрідний прототип А. Камю, втілений в образі науковця Елвіна Куртиса, який «наблизився до проблеми, студіюючи екзистенціалізм і ось-ось мав відкрити паразитів в ході своїх досліджень» [1, с. 86]. Як бачимо, хоча концепція А. Камю була ближчою К. Вілсону, проте і її він відкидає як таку, що не здатна зупинити розмноження «паразитів свідомості», тобто всеохоплюючої нудьги та зневіри, і запобігти загибелі людей.

Художня дійсність роману «Паразити свідомості» спроектована таким чином, що зовнішні фантастичні перипетії слугують лише інтерпретаційним тунелем до глибших сфер інтелектуально-філософського простору, в якому сегмент за сегментом у формі гострої полеміки аналізуються висхідні екзистенціалістські ідеї. Інтертекстуальний підхід до інтерпретації дійсності в «Паразитах свідомості» демонструє безпосереднє використання автором поняттєво-ідейної бази екзистенціалізму, художньо вираженої у формі алюзій, ремінісценцій, цитувань тощо. Для К. Вілсона роман «Паразити свідомості» – це символічне місце боротьби інваріантних доктрин «старого» та «нового» екзистенціалізму. Під ширмою фантастичних перипетій твору приховане

авторське філософське світосприйняття, що має претензійно оптимістичне спрямування як альтернатива до поглядів французьких мислителів.

Література: 1. Вілсон К. Паразити свідомості : [роман] / Колін Вілсон; пер. з англ. В. І. Романця ; худ. О. Б. Тулін. – К. : Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1988. – 208 с.

ОБРАЗ ДИТИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ ХІХ-ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Алла Мартинець

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Образ дитини набуває концептуального значення в європейській літературі кінця ХІХ - першої половини ХХ століття, вказуючи на назрілу дилему світосприйняття: протиставлення ідеалу дійсності і фіксує іманентні риси кожної національної літератури.

За словам Т. Потніцевої «образ дитини наприкінці ХІХ ст. був важливою сферою дослідження самого процесу зміни «кращого стану людини», джерел його руйнації, чинників, які приводили до краху або до вибору особливої життєвої позиції. Такими й з'являлися «діти» в багатьох творах західної літератури того часу» [7, с.140]. ХХ століття, а особливо його перша половина просякнута великою кількістю соціальних потрясінь, що стало причиною витіснення духовних цінностей на периферію людської свідомості, результатом чого стає позбавлення людини власного «Я», втрати індивідуальності.

Література досліджуваного періоду продемонструвала багату палітру дитячих образів та ірреальних світів. За словами Д. Затонського «найбільш неймовірне, безглузде та незрозуміле відбувається в буденній, тривіальній обстановці. Вторгнення фантастичного аж ніяк не супроводжується барвистими романтичними ефектами, а оформляється як найприродніша річ у світі, що не викликає ні в кого подиву» [3, с.13]. Звідси пояснення психологів згідно якого впливає переконання дитини, що в світі можливо все, а особисті мрії та бажання не що інше як тільки «репетиція» перед майбутніми подвигами.

Європейська дитяча література рясніє випадками втечі від реальності та цілковитим поринанням у внутрішній вир особистої уяви. Прикладом останнього є представники англійського нонсенсу (Е. Лір, Л. Керролл, Д. Біссет). Окрім того, різнохарактерні існуючі світи створили Дж. Баррі, А. Мілн, А. Ліндгрєн та інші. Наявність у творчості письменників кінця ХІХ - першої половини ХХ століття вигаданих світів засвідчує літературний ескейпізм.

У текстах ряду авторів вимальовується чіткий універсальний образ дитини. Це самотня, покинута особа. Її проблеми, бажання функціонують лише у вирі власних можливостей. У переважній більшості, покинута увагою дорослих, дитина сама піклується про себе. Якщо у літературі, адресованій дорослому читачеві, функції «провідника» дитини у світі покладаються на дорослу особу, то у дитячій літературі такі ознаки відсутні. Як правило дитина самотужки опанувати непрості реалії світу. Байдужість дорослих до дитячих

переживань та проблем призводить до цілковитої самотності юних персонажів (Пітер Пен, Пеппі Довгапанчоха, Малий).

Досліджуючи витоки дитячої англійської літератури ХХ століття М. Ніколаєва зосереджує увагу на міркування К. Льюїса, який зазначав: «роль уяви є ментальним органом людини, що відповідає за зміст та значення буття і є обов'язковою передумовою для раціонального пізнання Істини [6, с.35]. Поєднання у творах реальності та видумки є наскрізним прийомом у творчості ряду письменників. Аліса Л. Керролла із справжнього життя поринає у химерний світ, а Малий у А. Ліндгрена товаришує із нереальним другом. У такий спосіб письменникам вдавалося показувати невідповідність життєвої правди у конфлікті із тонкою чуттєвою сутністю дитячої природи [7].

Поширеним у європейській літературі кінця ХІХ - першої половини ХХ століть став мотив сирітства дитини-ізгоя [7, с 138]. Він мав кілька варіантів реалізації. Це могло бути цілковите сирітство героя, коли дитина живе одна та сама розпоряджається своїм життям. Так, у історії про Пітера Пена автор описує цілий острів, заселений дітьми-сиротами. І якщо головному герою батьки не потрібні, то інші мешканці острова Десьтам часто згадують про матір та перебування у сім'ї. Герой А. Ліндгрена із тексту «Міо мій Міо» теж не знає своїх батьків. Без батьків живе ще одна героїня А. Ліндгрена – Пеппі Довганчоха. Сирітство цих героїв доволі світле. Діти самі створюють сприятливі умови для свого існування та виявляють протест проти усталених суспільством правил. Світ таких дітей настільки унікальний, що навіть їх мрії межують на грані можливого. Це стосується того, що одного прекрасного дня вони зустрінуть своїх батьків. Зустріч з ними малюють в своїй уяві як пригоду, оповиту надзвичайними речами та фантастичними пригодами. Основою їхнього існування стає гра.

У художніх текстах зустрічається і образ напівсироти. Один із батьків у такій художній реальності або помирає, або герой про нього просто нічого не знає. Дорослі, що знаходяться поруч, у такій історії замикаються у собі і зовсім не зважають на дитячі проблеми. Такими є герої А. Ліндгрена Карл та Юнатан із твору «Брати Лев'яче серце», що проживають з матір'ю. Батько їх покинув.

Останній варіант сирітства проявляється на соціальному рівні. Дитина проживає у повноцінній сім'ї, але відчуває себе замкнутою та покинутою. Між дитячим та дорослими персонажами величезна прірва, що проявляється у небажанні зрозуміти один одного. Так Малий із казкової повісті «Малий і Карлсон, що живе на даху», не зважаючи на благополуччя, сім'ї відчуває себе зайвим і нікому непотрібним. Самотніми є Томмі і Анніка з «Пеппі Довгапанчоха». Батьки, дбаючи про матеріальне забезпечення забувають про духовний зв'язок з своїми дітьми. Невідповідність реальності із внутрішніми переживаннями та потребами призводить до того, що дитина втікає від справжнього життя і творить власноруч нове середовище: дорослі не розуміють дитини і свідомо протистоять дитині. Це призводить до виникнення нового образу у дитячій літературі – образу уявного друга та особливого нового магічного світу. Як зазначає Б. Шалагінов дитина протистоїть симультанному потоку образів, які налітають на неї щомиті [9, с.15].

С. Маценко вважає, що образи зовнішнього світу породжують у свідомості дитини відлуння. На перетині цих відлунь і самого образу постають творчість і мислення: «Очевидно, поборення потоку образів – це вирішальна подія. Щось нове, важливе додається до цього: дитина, йдучи за маренням власного широкого погляду, розуміє, що до образів додаються внутрішні уявлення, думки, ідеї, пропозиції, коротко вона починає мислити» [8, с.101].

У вигаданій реальності персонажі, як правило, набувають нових якостей, не притаманним їм у реальному житті. Персонаж-дитина наділений надможливостями. Так, у ірреальності такий герой є уособленням сили, мудрості і справедливості. До прикладу, Пітер Пен може літати, але усі його зусилля спрямовані на допомогу та охорону побратимів на острові. Учора ще звичайний хлопчик, він перетворюється на лицаря-охоронця, якому під силу подолати усі труднощі.

Дитяча уява здатна народжувати чудеса, які дозволяють дитині абстрагуватися від реальності. Так, у казкових історіях Д. Біссета звичайні речі перетворюються у незвичайні. Бажане у художній реальності автора стає реальним: дівчинка Шейла у себе під килимком знаходить тигра і коника, про яких завжди мріяла. Дитяча мрія стає реальністю.

Взявши до уваги усе вище зазначене, можемо стверджувати, що в європейській літературі кінця ХІХ - першої половини ХХ століття сформувався дуже особливий образ дитини, який уособлює проблематику дитячих переживань та мрій. Він декларує основні проблеми, які передусім пов'язані з обмеженою увагою до дитини, а також конфлікт з реальністю та неможливість дитини протистояти правді життя.

Література: 1. Баррі Дж. Пітер Пен і Венді / Дж. Баррі. – К.: «Махаон», 2011. – 208 с. 2. Бісет Д. Забутий день народження: казки, а також бесіди автора з тигром: пер. з англ. / Д. Бісет; Пер. Н. В. Шерешевський; Худож. В. А. Чижигов. – М.: Амальтея, 1993. – 207 с.: Іл. 3. Затонський Д. Модернизм и постмодернизм. Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств [Текст] : учебник для ВУЗов / Д. Затонський. – Харьков : Триада, 2000. – 224 с. 4. Керролл Л. Аліса в країні чудес / Л. Керролл : Пер. з англійської В. Корнієнка за редакцією І. Малковича. – К. : Видавництво Івана Малковича «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га», 2001. – 67 с. 5. Ліндгрєн А. Казки / А. Ліндгрєн. – К., 2012. – 232 с. 6. Николаева М. У истоков английской детской литературы XX века / М. Николаева // Детская література. – 1979. – № 7. – С. 33-37 7. Потніцева Т. Концепт дитинства в західній літературі кінця ХІХ – початку ХХ століть / Т. Потніцева // Іноземна філологія. – 2007. – Вип. 119. – С. 137-142. 8. Феоктистова С. Психология : научное пособие для студентов / С. Феоктистова, Т., Маринова, Н. Васильева. – М.: ВПО. – 1996. – 240 с. 9. Шалагінов Б. Великий світ маленького дитинства / Б. Шалагінов, Н. Назаров // Всесвіт. – 2005. – № 8. – С. 11-16

«ЛЕГЕНДА ПРО СВЯТОГО ПИЯКА» ЯК МЕТАТЕКСТ БІОГРАФІЇ ЙОЗЕФА РОТА

Тетяна Монолатій

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна)

Класик австрійської літератури ХХ ст., уродженець Бродів на Львівщині Йозеф Рот (1894–1939), як правило, завжди створював статичні історії з чіткою «фабульною» структурою. Зокрема Ротові «Йов», «Фальшива вага» чи

«Легенда про святого пияка», розказані за допомогою віддаленого наратора, від третьої особи. В рамки особливої традиції поміщає Й. Рота літературознавець К. Маґріс, який оцінює твори письменника від 1930 р. як представлення свідомого повернення до форми «закритої» розповіді. Дослідник інтерпретує це повернення як відновлення патріархального, орієнтованого на сім'ю світу східного єврейства, що забезпечує основу для аналізу творів Й. Рота.

Єврейство письменника є важливим, тому суперечливою видається теза деяких дослідників про те, що єврейство Й. Рота не впливало на його ранні тексти, явно не пов'язані з релігією, наприклад, «Білі міста», у яких асиміляція і все те, що стосується «єврейського», функціонує як основна тема [5, с. 9]. Проте важливо також визнати, що Й. Рот не є тільки виключно єврейським письменником, назвати його таким означає не брати до уваги складності формування ідентичності та релігійні сумніви. Ця критика, можливо, більш відповідна для прочитання творів Й. Рота як послідовного християнина у його темах і зацікавленнях дослідницею Е. Штейнманн [9, с. 5-11]. Очевидно, що Й. Рот у своїх творах особливо звертав увагу на тему гріха, але навряд чи можливо, враховуючи значний обсяг досить світської публіцистики письменника, зробити з цього загальні висновки. Насправді, мабуть, навіть релігійні оповіді, такі як останній твір автора, «Легенда про святого пияка», розділили критиків, деякі з яких вважають новелу сентиментальною-іронічною або, принаймні, амбівалентною. У творі панує також поєднання нерозв'язного боргу і «невдалої» сучасності. Незважаючи на це, у творах Й. Рота марно шукати чіткі основи віри. До 1930 р. його авторською темою були люди з проступками і помилками, «люди без зупинки», зокрема, «без зупинки в релігійному». Письменник ставить своєму часові чіткий діагноз – його час хворіє на втрату цінностей, зумовлену втратою духовних основ [8, с. 73].

Останній твір письменника висвітлює, певною мірою, долю самого автора, який створив *alter ego* у вмираючому протагоністі, адже обставини останніх років життя автора типізують матеріальний і психологічний стан Й. Рота як письменника у вигнанні. Адже через п'ять років після того, як автор утік з Німеччини, аншлюс Австрії позбавив його останнього джерела прибутку – журналістської праці та можливості продавати права на зйомку фільмів за його творами, фінансова ситуація була невтішна, стан здоров'я не найкращий [10, с. 478-479]. Проте з цього пекла і постійного пияцтва Й. Рот прощається не прокляттям, а легендою про святого, яку міг написати тільки той, хто змирився зі своєю долею. «Це моє призначення від Бога, бути п'яницею, щоб я був смиренним у моєму іншому покликанні» [2, с. 582], відповів одного разу письменник на докори Франца Блайса, він тут говорить не про що інше як про свою місію пияка, саме про «обраність» проти всього людського розуму, яка також вимагається від читачів «Легенди про святого пияка». Як приклад, у якому автор піддає самоаналізу власне пияцтво, Ф. Гакерт згадує останній твір Й. Рота: «Пияцтво і його психологія спокуси і виправдання у героїв Й. Рота є також наслідком самоаналізу, на що чітко наголошує заключне формулювання новели» [4, с. 812].

Події розповіді ведуть в Париж, в життєвий світ автора – проте не в його сучасність, а в дрібну, безчасову індивідуальну долю бідної людини, яка не має постійної роботи, але занадто горда, щоб жебракувати [6, с. 42]. Центральна фігура твору, колишній гірник Андреас Картак, який лише у шостій главі твору згадує своє прізвище і разом з ним свою втрачену ідентичність, є паризьким волоцюгою, «бездомний» і «занедбаний» [7, с. 515]. Невідомий дарує бездомному пиякові Андреасу 200 франків, і волоцюга відчувається зобов'язаним повернути гроші – анонімно пожертвувати їх для меси на честь Святої Терези.

З поверненням до цивілізації, до соціалізації економічної закономірності знову починається часова структурованість життя, яка для Андреаса Картака стає історією страждань: «Він почав новий день, один з тих днів, які він з незапам'ятних часів звик витратити даремно ... Проте біля першого ж газетного кіоску, повз який він проходив, Андреас зупинився ... він захотів дізнатися, який сьогодні день, яке число, і чиє ім'я носить цей день» [7, с. 518].

Спробі віддати позичену суму в певний час (неділю) і в певному місці (каплиця Святої Марії в Батіньйолі) постійно щось перешкоджає. Андреас Картак не може розподілити свій час згідно економічних потреб чи вимог, оскільки він відчуває «щось схоже на голод» [7, с. 528], який не дозволяє зупинитися: «Проте це був той особливий вид голоду, який можуть відчувати тільки п'яниці...» [7, с. 528]. Пошук Святої Терези і є цим «голодом», який прискорює розповідь і наприкінці новели врешті переводить її в теперішній час. Але ця «сучасність» – як у всіх текстах – нерозривно пов'язана зі смертю. Бажання «Господи, дай усім нам, пиякам, таку легку і гарну смерть!» [7, с. 543] може спокусити поховати текст, який виник у рік смерті автора, під метатекстом біографії.

Образ Андреаса Картака в останній новелі Й. Рота складний для інтерпретації, оскільки герой живе сьогоднішнім днем і «з певністю, яка поширюється навіть на випадкові стосунки, протагоніст прямує назустріч смерті» [1, с. 160]. Цей день, коли Андреас отримує 200 франків, здається йому днем народження, початком нового, іншого життя. Проте він ніяк не може повернути гроші, незважаючи на те, що постійно з'являється нагода заробити, його власна внутрішня слабкість не дозволяє Андреасу потрапити в каплицю Святої Марії в Батіньйолі, і навіть нова зустріч із благодійником, який дав йому гроші, не приводить до бажаного результату.

Німецький літературознавець Т. Дюлло доводить, що використання «випадковості» як структурного прийому в творах Й. Рота (таких як «Бунт», «Легенда про святого пияка», «Історія 1002-ї ночі») призводить до гострого відчуття меланхолії, характерної для майже всіх пізніх текстів письменника [3, с. 126].

Отже висновуємо, що герой твору перебуває у стані падіння, він не відмовляється ні від алкогольних напоїв, ні від жінок, і, врешті, його хворе існування закінчується. Відчуваючи себе частинкою світу, Андреас хоче спокутувати свою провину, повернути борг святій Терезі, і це врешті приводить його до церкви – «його, охопленого агонією, туди заносять, там

«заокруглюється» його життя, в якому пияцтво зіставлене з незвичайним аскетизмом» [1, с. 160]. Письменник доводить читачеві, що його протагоніст не святий, він щедрий, проте йому потрібно трохи грошей, щоб він міг це показати. Андреас отримує гроші, небагато, але часто, і оскільки він чесна людина, то він хоче їх повернути, але позаяк він п'яниця – йому це не вдається. Який ще пияк отримує стільки шансів як він? Проте носій симпатії майже нічого не робить для того, щоб заслужити прихильність і повернути кредит уваги, який йому надали просто так, як той невідомий у новелі, який дає міському волоцюзі на віру 200 франків. Хоча цьому «суб'єкту» надається один шанс за другим, йому вдається з прямо-таки дивовижною впевненістю залишати кожна розпочату справу і розчаровувати інвестовану в нього довіру. Автор називає свого героя, Андреаса Картака, «святим» пияком і прощається з ним і з читачем самоіронічним підморгуванням: «Тому що це було просто диво, а в диві немає нічого дивного» [7, с. 533]. Таким чином, в останньому реченні «Легенди про святого пияка», останньої новели Й. Рота, письменник описує смертоносне звільнення алкоголіка від себе самого і свого оточення, тобто автор одночасно аналізує в оповіді розуміння себе самого.

Література: 1. Гайнц М. А. «Світ, загнаний у п'янкість ліній...». Фігура пияка в Ганса Фаллади і Йозефа Рота / Мартин А. Гайнц // Факт як експеримент. Механізми фікціоналізації дійсності у творах Йозефа Рота [Упор. Т. Гаврилів]. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2007. – С. 155–164. 2. Bronsen D. Joseph Roth. Eine Biographie / David Bronsen. – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1993. – 421 S. 3. Düllo T. Zufall und Melancholie. Untersuchungen zur Kontingenzsemantik in Texten von Joseph Roth / Thomas Düllo. – Münster und Hamburg: Lit, 1994. – 371 S. 4. Hackert F. Nachwort / Fritz Hackert // Joseph Roth Werke. Sechster Band: Romane und Erzählungen 1936–1940 / Hrsg. und mit einem Nachwort von Fritz Hackert. – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2009. – S. 807–814. 5. Hughes J. Facing modernity: fragmentation, culture and identity in Joseph Roth's writing in the 1920's / Jon Hughes. – London: MHRA, 2006. – 195 p. 6. Lunzer H., Lunzer-Talos V. Joseph Roth im Exil in Paris 1933 bis 1939 / Heinz Lunzer, Victoria Lunzer-Talos. – Wien: Zirkular, 2009. – 224 S. 7. Roth J. Die Legende vom heiligen Trinker / Joseph Roth // Joseph Roth Werke. Sechster Band: Romane und Erzählungen 1936–1940 / Hrsg. und mit einem Nachwort von Fritz Hackert. – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2009. – S. 514–543. 8. Steierwald U. Leiden an der Geschichte: Zur Geschichtsauffassung der Moderne in den Texten Joseph Roths / Ulrike Steierwald. – Würzburg: Königshausen & Neumann, 1994. – 198 S. 9. Steinmann E. Von der Würde des Unscheinbaren. Sinnerfahrung bei Joseph Roth / Esther Steinmann. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1984. – 138 S. 10. Sternburg W. von. Joseph Roth. Eine Biographie / Wilhelm von Sternburg. – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2009. – 560 S.

ЕЛЕМЕНТИ МІФОЛОГІЧНОГО БЕЗСВІДОМОГО У РОМАНІ МО ЯНЯ «КРАЇНА ВИНА»

Обихвіст Марія

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(Харків, Україна)

Магічний реалізм, який спочатку отримав розповсюдження в Західній Європі у 20-х роках ХХ століття, а найбільш яскраво проявився в латиноамериканській літературі, також виявив свій вплив і на інші національні літератури. У китайській літературі на межі ХХ і ХХІ століття яскраво виділяються твори Нобелівського лауреата Мо Яня, в яких реалії життя Китаю нерозривно переплітаються з традиційними віруваннями та міфологічними

сюжетами. В галюцинаторності романів письменника через перетин реальності повсякденної та реальності, захищеної за світом уявлень і вірувань героїв, простежуються риси міфологічного без свідомого, використання елементів якого можна віднести до впливу традицій магічного реалізму.

Кісліцин К.М. пояснює розвиток магічного реалізму «появою потреби у мотивуванні фантастичного, яке тим чи іншим чином могло б поєднуватися з загальною направленістю на природне зображення характерів і ситуацій» [1, с. 274]. Китайське суспільство протягом своєї довгої історії поступово розвивалося під впливом спочатку міфологічних уявлень про оточуючий світ, а згодом різноманітних філософських і релігійних вчень, основними з яких були конфуціанство, буддизм, даосизм – «три вчення». У свідомості китайців принципи «трьох вчень» стали невід'ємною частиною повсякденного життя, що закономірно відображується в літературі. «Перетин дійсності та легенди, фантастичних аберацій і повсякденного призводить до того, що неймовірне стає повсякденним і навпаки – повсякденне здається дивовижним» [1, с. 275].

Серед основних рис, що об'єднують твори магічного реалізму, виділяють наступні: «відмова від детерміновано-психологічного зображення людської спільноти, намагання зобразити функціонування цієї спільноти на рівні міфічної свідомості; представлення співіснування та взаємопроникнення двох реальностей; простір магічного реалізму живе за своїми законами, які проте, не мають нічого спільного з ірраціональною містиккою» [2, с. 491]. У романі Мо Яня «Країна вина» головний герой слідчий Дін Гоуер, потрапляючи до Цзюго, немов губиться між двох світів – світу реального, де він як слідчий має слідкувати за дотриманням норм і законів, встановлених у суспільстві та світу Цзюго – «Країни вина», де він не здатен відрізнити правду від вимислу, де все існує наче у винному мареві. Так, під час зустрічі Дін Гоуера із Цзінь Ганцзуанем, головним підозрюваним у справі поїдання немовлят, через алкогольне сп'яніння душа слідчого на деякий час покидає тіло і він бачить усе немов зі сторони: «Свідомість його перетворилася на метелика, що вражав красою. Крила його поки що були складені, але йому судилося розправити їх, і саме зараз він випростовувався з центрального меридіану черепа. Полишена свідомістю оболонка стане полишеним коконом, легким, немов пир'їнка... З-під стелі він [Дін Гоуер] бачив, як Цзінь Ганцзуань виходить з бенкетної зали» [4, с. 103]. Цей уривок можна співвіднести із даоською теорією душ, відповідно до якої душа людини здатна покидати тіло завдяки певним магічним ритуалам або через зміни свідомості, що відбуваються під час сну чи хвороби. «Уві сні людина також здатна полишати тіло і мандрувати, при цьому, душу, що відділилася від тіла можна побачити зі сторони» [3, с. 392]. При цьому сама душа може набувати різних форм і подоб: «Духовна сутність, що покинула тіло може зображатися як абсолютний аналог людському тілу, як певна ефірна субстанція, що здатна трансформуватися, змінюватися за розміром і переселятися в інші тіла, і як сукупність множини ефірних субстанцій, що відповідають кількості ефірних складових тонкого тіла» [3, с. 387]. Таким чином, простежується невідривний зв'язок із даоською традицією, а також демонструється перетин двох реальностей твору.

Із реалій міста, які є звичними для слідчого, він переноситься в реалії шахтарського краю, опиняючись майже у паралельній дійсності: «Біля одного з возів зібралось кілька людей. Чорні від засмаги обличчя, пов'язки на головах, зношений одяг, мотузки замість пасків. Запряжений кінь жував сіно з плаского кошику, а візники випивали» [4, с. 40]. Автор змальовує картину буденного життя шахтарської місцевості, одноманітного і сповненого важкої праці, заглиблюючись у яке на деякий час забуваєш і про те химерне завдання, на яке направлений слідчий, і про ті символи, що супроводжують його на шляху.

Твори письменника сповнені символів, натяків, передчуттів. Символічність відображується вже на початку роману «Країна вина», коли ми зустрічаємо слідчого Дін Гоуера на шляху до краю шахт, де йому належить працювати над справою. Важка дорога до шахти, яка чим далі, тим більше віддаляється від цивілізації й стає гіршою, немов знамення тих труднощів і небезпек, що очікують на нього попереду: «Дорога ставала все гірше. Вантажівка потрапляла із однієї вибоїни до іншої, гойдалася з боку в бік та скрипотіла, проте продовжувала повзти вперед, наче величезна тварина, в якій ось-ось роз'їдуться лапи» [4, с. 8]. Навіть сам слідчий, немов тварина, що намагається потрапити до потаємних глибин іншого світу, пізнати його зсередини і так звичайна дорога перетворюється на нутроці Цзюго: «Дорога до вуглевидобуваючого району, брудна та вузька, звивалася тонкою кишкою» [4, с. 36].

Протягом усього роману Дін Гоуер постійно знаходиться на шляху – спочатку, дорога до шахти, потім, коридор до бенкетної зали: «Звідки цей довжелезний коридор? Він раптом повернув, червона килимова доріжка попрямувала вниз, світильники-смолоскипи спалахнули яскравіше, а руки, що їх тримали стали виглядати ще більш погрозливо, немов живі» [4, с. 176]. У той час, як слідчий разом із місцевими партпрацівниками звивистим коридором прямує до бенкетної зали, навколо згущується передчуття небезпеки. Коридор, яким вони спускаються вниз, немов символізує спуск до моральних низів Цзюго, перехід зі світу звичайного і впорядкованого до таємничого та аморального.

Одна з головних ліній роману – вбивство дітей заради приготування дорогої екзотичної страви, також є символічною, оскільки діти уособлюють в собі народ Китаю, який потерпає від свавілля службовців: «Ви, керівні працівники, вбиваєте синів народу, аби насити власну утробу. Це просто жахливо! Я чую, як жалісно плачуть діти, коли їх готують на пару... Плач, вбитих один за одним хлопчиків луною розноситься на банкетах Цзюго» [4, с. 460]. Проте чи дійсно ці страшні злочини мають місце в Цзюго? Тут ми знову зустрічаємося з перетином реальностей – реальності «Країни вина» та реальності тієї повсякденності, до якої звик слідчий і через призму якої намагається аналізувати події у вир яких він потрапляє.

Характерним для магічного реалізму є звернення до традиційної культури певного народу, його первісного міфологічного світоуявлення, вірувань і звичаїв. Незважаючи на те, якою б не була реальність, в яку автор поміщає героїв свого твору, в ній з певністю вгадуються особливості тієї чи іншої

країни. Міфологічне світосприйняття є цілком реальним для народу на певному етапі розвитку суспільства, а його рудиментарні залишки справляють вплив і на наступні покоління. Таким чином, можна сказати, що в романі «Країна вина» Мо Янь, використовуючи різноманітні художні засоби, розкриває перетин двох видів світосприйняття притаманних китайському суспільству – міфологічного, вихованого на предковичних традиціях, і прагматичного, породженого сучасними реаліями життя та існуючою ідеологією.

У романі Мо Яня «Країна вина» перетинаються реальність буденна та магічно-міфологічна, через те, що паралельно розвивається кілька сюжетних ліній, категорія часу виявляється відносною, суб'єктивною, не дивлячись на те, що події розгортаються в неіснуючій місцині Цзюго, в ній легко пізнається рідний письменникові Китай. Отже, можна побачити, що в романі простежуються елементи, міфологічного без свідомого, на розвиток яких могли мати вплив традиції, що характерні для творів магічного реалізму. Варто зауважити, що праці Мо Яня сповнені любові до рідного краю і відображають поступ літературного процесу в Китаї, таким чином, творчість письменника потребує глибокого вивчення та аналізу.

Література: 1) Кислицын К.Н. Магический реализм / К.Н. Кислицын // Знание. Понимание. Умение. – 2011. - № 1. – С. 274 – 277.; 2) Литературная энциклопедия терминов и понятий [под редакцией А.Н. Николюкина]. – М. : НПК «Интелвак», 2001. – 1600с.; 3) Сторожук А.Г. Три учения и культура Китая / Сторожук А.Г. –С-П.: Типография «Береста», 2010. – 552 с.; 4) Янь Мо. Страна вина : [роман] / Мо Янь. – Санкт – Петербург : Амфора, 2012. – 446 с.

ЕСТЕТИКА САМОТНОСТІ В РОМАНАХ ПОЛІ ГОЯВІЧИНСЬКОЇ «ДІВЧАТА З НОВОЛИПОК» ТА «РАЙСЬКА ЯБЛУНЯ»

Орнат Наталія

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Естетичне сприймання життя може привести читача романів «Дівчата з Новолипок» (1935 р.) та «Райська яблуна» (1937 р.) до відкриття чинників, які представлені в творах та мотивують поведінку їхніх головних персонажів. Індивідуальне відчуття світу, міста, релігії, Бога, родини – це та система цінностей, якими живуть та керуються впродовж свого життя Франка, Бронка, Квірина та Амелька. Це те, до чого вони «доростали» протягом усього життя і кожна по-своєму. Обмануті власними мріями на тлі убогого передмістя польської столиці. Як наслідок, вони опиняються сам-на-сам із дійсністю, яку не можуть прийняти та відчутти. А це не могло виникнути інакше, як на основі вже готової та реалізованої у світлі свідомості стратегії життя, яку героїні сприймають на свій манер, крізь призму своїх мрій.

Свідомість героїнь формується у конкретно визначений долею час та в конкретному просторі, яким виступає польська столиця. Звідси реальність, де відбувається формування свідомості головних героїнь, є внутрішньою. Але, як бачимо у творах «Дівчата з Новолипок» та «Райська яблуна», саме індивідуальна свідомість постає у зображенні польської письменниці засобом

морально і фізично згубної втечі від реальності. «Це – не той світ, в якому можна спокійно жити: завжди якийсь відчуття непевності. Повсякчас непевність – ніби ти стоїш на вузькій кладці з таємничою водою» [1, с.136].

Творить самої Гоявічинської (з огляду на романи «Дівчата з Новолипок» та «Райська яблуня») вважають біографічною (Данута Книш-Рудзка [2, с.7-8] та Аделя Прищевська-Козолуб [4, с. 5-6]). І для цього є певні підстави. Варто згадати бодай літературне угруповання «Передмістя», куди неодноразово її запрошувала Зофія Налковська, а також спогади останньої у її знаменитому щоденнику [див.: 3, с. 31, 39]. Тому цілком можливо, що така естетика самотності героїнь «Райської яблуні» є відчутною та пережитою авторкою на її власному життєвому досвіді. Проте зазначений автобіографізм не є прямолінійним, позаяк героїні, перейнявши деякі авторські моменти життя, не дублюють його. Саме тому Валерія Ведіна у передмові до перекладу вказаних романів українською мовою називає їх «суб'єктивною епопеєю» [1, с. 7].

Згідно з психологічно-філософськими роздумами Жана-Поля Сартра, людська свідомість не є настільки світлою, скільки справді свідомою, а «сама свідомість є свідомістю чогось» [5, с. 29]. Таку свідомість Сартр окреслює як «рефлексивну». Позначена гаслами психологічного реалізму творчість Полі Гоявічинської спрямована на зображення людини в контексті суспільства, але при тяжінні до психоаналітичного напрямку у польській прозі міжвоєнного десятиліття.

Польські дослідниці Аделя Прищевська-Козолуб [4, с. 80]. та Данута Книш-Рудзка розглядають згадані романи як діалогію [2, с. 109]. Але саме друга частина – роман «Райська яблуня» – є центром художньої репрезентації самотності як кінцевої точки людського життя. При цьому це не є і фатальна приреченість героїнь на смерть, це радше пошук того, що має відбутися в дійсності: «Геть усе, що диктує життя. До чого змушує. Що необхідно пережити, як у раю під деревом пізнання добра і зла» [1, с. 620]. Це – вибір, однак ніхто не може достеменно знати, що за ним стоїть. У цьому і полягає самотність та приреченість героїнь польської письменниці. У «Райській яблуні» як завершальній частині діалогії за логікою часу перемагає не людина. Вона є одинокою, розчарованою і в цьому її слабкість. Кожна з героїнь, до кінця не усвідомлюючи, приречена на духовні митарства та позбавлена братерської любові, родинного тепла попри наявність власних сімей.

Література: 1. Гоявічинська П. Дівчата з Новолипок. Райська яблуня: Романи / П. Гоявічинська / 3 пол. пер. В. Струтинський; Передм. В. Ведіної. – К.: Дніпро, 1988. – 624 с. 2. Knysz-Rudzka D. Pola Gojawiczyńska / D. Knysz-Rudzka. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1976. – 217 s. 3. Nałkowska Z. Dzienniki, T. 5 / Z. Nałkowska / Oprac., wstęp i komentarz H. Kirchner. – Warszawa: Czytelnik, 1996. – S. 31 – 105. 4. Pryszczewska-Kozolub A. Pisarstwo Poli Gojawiczyńskiej / A. Pryszczewska-Kozolub. – Warszawa; Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. – 197 s. 5. Sartre J.-P. Wyobrażenie: fenomenologiczna psychologia wyobraźni / J.-P. Sartre. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970. – 354 s.

ПОЕТИКА ЕКСПРЕСІОНІЗМУ В РОМАНІ ДЖОРДЖА ОРУЕЛЛА “1984”

Леся Петренко

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Експресіонізм як напрямок у літературі та мистецтві породжений доброю імперіалістичних війн та соціальних революцій, що й визначило його істотні особливості та ідейно-естетичні принципи. Більшість прихильників цього напрямку непримиренно ставилася до мілітаризму, тупої покірності; вони заперечували мистецтво втішання та натуралістичне копіювання дійсності; прагнули відтворити хворобливі соціальні та моральні дисонанси. Недарма мистецтво експресіонізму визначене як „мистецтво кричати” (О. Білецький), мистецтво нестямного екстазу, кошмару, що покликане струснути буденну людину, пройняти її жахом заради виведення зі стану відстороненого споглядання дійсності, щоб спрямувати первісну енергію на створення нової людини, а відповідно, й нового світу.

Як побачимо далі, більшість зі згаданих настанов успішно зреалізував англійський письменник Джордж Оруелл в романі-антиутопії “1984”, написаному в 1948 році. У романі “1984” Оруелл зобразив можливе майбутнє світове суспільство як тоталітарний ієрархічний лад, заснований на витонченому фізичному і духовному поневоленні, пронизаний загальним страхом і ненавистю. Картина жахливої монотонної майбутньої дійсності, намальована Оруелом, є насправді послідовною концепцією природи сучасного світу, а не випадковими видіннями новітнього Нострадамусу. Це час, коли людина служить владі за страх, а не за совість і розуміє, що за красивими гаслами про світле майбутнє ховається нещадна, звіряча, як паща динозавра, суть: “Power is in inflicting pain and humiliation. Power is in tearing human minds to pieces and putting them together again in new shapes of your own choosing. Do you begin to see, then, what kind of world we are creating? It is the exact opposite of the stupid hedonistic Utopias that the old reformers imagined. A world of fear and treachery and torment, a world of trampling and being trampled upon, a world which will grow not less but MORE merciless as it refines itself. Progress in our world will be progress towards more pain” [1, с.301].

Цілком очевидно, що у світовідчужанні Дж. Оруелла на момент творення роману відбулася глибока духовна криза, навіть потрясіння, яке заставило його відмовитись від того, у що твердо вірив юний Ерік Блейр. Подібно до творців експресіоністичного типу художнього мислення, тепер Оруеллу потрібно інше – катаклізм, вибух. Тим небагатьом, хто помітив письменника ще в 30-ті роки, було б вкрай важко вгадати, які твори вийдуть з-під його пера в 40-ві роки, коли дала себе відчутти драма революційних ідей. Трагедію сталінізму Оруелл вважав необоротною катастрофою Жовтневої революції. Проте, саме поняття «тоталітарна диктатура» для нього не було тільки синонімом сталінізму. Він бачив тут обширне зловісне явище, яке проросло і в гітлерівській Німеччині, і в Іспанії, роздавленій франкізмом.

Напружена основа сюжету, емоційна наснаженість дії віддають передусім боротьбу ідей, думок, суперечок і зіткнень персонажів, що свідчить про

послідовно експресіоністичну настанову Дж. Оруела. Атмосфера страху і кризи відтворює правду гігантської катастрофи, яка відбувалася в житті та у людських серцях і душах: “Today there were fear, hatred, and pain, but no dignity of emotion, no deep or complex sorrows” [1, с.32]. Людина змушена щодня виживати в ізолюваному світі під всевидящим оком Великого Брата, де “думкозлочин” тягне за собою смерть. Особливо вражає так звана “Two Minutes Hate”, під час якої “A hideous ecstasy of fear and vindictiveness, a desire to kill, to torture, to smash faces in with a sledge-hammer, seemed to flow through the whole group of people like an electric current, turning one even against one’s will into a grimacing, screaming lunatic” [1, с.14]. Люди створюють враження гидких диких звірів, безликих стандартизованих істот, втілюючи лейтмотив світової катастрофи. До речі, одна з відомих картин норвезького експресіоніста Едварда Мунка “Крик” умовно збігається із поданим вище фрагментом. Адже епіцентр полотна – людина в екстазі жаху з обличчям крайнього розпачу і безнадії. Вона намагається руками закрити собі вуха, щоб не чути крику, який виривається з її вуст. Це крик болю, стогону, переляку, розпуки, власне нестримна брутальна експресія кричить про втрату душі та людяності в суспільстві.

Підняття завіси над моральною катастрофою людства, що спричинена втратою основоположних засад людського існування – доброти й любові, відображення кризи, непевності й нестійкості часу в психології людини тісно пов’язує світосприйняття Джорджа Оруела із експресіоністичним типом художнього мислення. Автор намагається зрозуміти – до якої міри насилля здатне перетворити людину не просто в раба, а в повністю перекonanого прихильника системи, яка роздавлює його, як “...a boot stamping on a human face-for ever” [1, с.302]. Подібно до експресіоністів, Дж. Оруел прагнув перетворення дійсності, яке мало початися з перетворення людської свідомості. Він хотів врятувати людство і наполегливо шукав шляхів досягнення цієї мети.

Література: 1. George Orwell “1984”. – режим доступу до книги : <http://www.george-orwell.org> 2. Perkins G. Contemporary Theory of Expressionismus / G. Perkins. – Bern und Frankfurt : Verlag Herbert Lang, 1974. – 346 p. 3. Ritchie J. German Expressionist Drama / J. Ritchie. – Boston : Twayne Publisher, 1976. – 198 p. 4. Експресіонізм. Збірник наукових праць / Упоряд. Т. Гаврилів. – Львів : ВНТЛ-Класика, 2004. – 175 с.

РЕЦЕПЦІЯ ІДЕЙ Б.ШОУ У ТВОРАХ ДРАМАТУРГІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Оксана Семак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Початок ХХ століття позначений ідейними пошуками змісту життя, аналізом проблем людини, репрезентованої її внутрішніми параметрами, розглядом питань свободи, вини, страху. Як відгук на запити, виникає категорія “літератури-як-філософії”, авторам якої притаманна філософічність мислення та превалювання інтелектуальних засад у зображенні індивідуальних характерів. У такому роді літератури, як драма, виникає новий

естетичний феномен: на зміну драмі характерів приходять драма ідей, суть якої зводилася до акцентації уваги автора на ідейних суперечностях та конфліктах. Це не могло не позначитися на виборі “техніки”, яка допомагала б авторові досягнути поставленої мети.

В основу концепції драми науковці зазвичай ставлять драматичну дію (Г.-В.-Ф. Гегель, Ф. Геббель, Б. Шоу, А. Чехов), проте підходи до її розуміння різні. На думку Г.-В.-Ф. Гегеля, драматична дія виникає “не із зовнішніх обставин, а із внутрішньої волі і характеру [3, с.548]” і ґрунтується на боротьбі за досягнення своїх інтересів. Німецький теоретик Ф.Геббель вважав, що “драмі доступні не тільки дія і конфлікт у звичному смислі, а й у стражданнях, себто діяння і конфлікт, звернені до внутрішньопсихологічної сутності. Головне в драмі – це “внутрішня подія”, справжня внутрішня дія [2, с.582]”. Б. Шоу в праці “Квінтесенція ібсенізму” заперечує традиційну концепцію дії та драматичного конфлікту, як і схему канонічної п’єси загалом, протиставляючи їй драму, що визначається дискусією, і, врешті-решт, конфліктами, що витікають із зіткнення різних морально-етичних чи духовних ідеалів. У конструюванні драматичного конфлікту може бути різна “акцентація його зовнішнього і внутрішнього начала, але в принципі вони мусять бути взаємопов’язані, взаємопідпорядковані, взаємозумовлені і, по суті, конче необхідні для драматургічного твору [9 с.51]”.

Для драматургії діаспори першої половини ХХ ст. характерна тенденція до епізації “драми-дискусії”, що вносить додаткові відтінки у співвідношення конфлікту та композиції твору. Відомо, що проблема конфлікту в “драми-дискусії” сама по собі носить структуротворчий характер, коли “у силове поле колізії втягуються формальні ознаки твору [8, с.215]”. Поєднання епічного способу викладу та драматичного втілення акції теж впливає на логіку структурування п’єси. У п’єсах з повістєвою будовою розвиток дії обумовлюється авторською рефлексією, яка частково об’єктивується в позиції героя, а частково вплетена в загальну канву твору. При цьому подієвий план оповіді залишається на другому плані, а головна частина твору відводиться дискусіям між персонажами. Форма драми-дискусії, яку Б.Шоу назвав “проблемною п’єсою-симпозіумом”, “повертає драму до її античних джерел, коли конфлікт концентрувався довкола історичної долі народу, а не окремого індивіда [8, с.210]”.

У повісті-вертепі І. Багряного “Розгром” втручання авторських коментарів зображуваного в загальну тканину п’єси вибудовує двоярусний конфлікт, коли головна героїня твору виступає лише частиною цілого, що вимагає зображення. І. Багрянний називає свій твір одним із безлічі, але окремим актом епопеї, який хоче простежити “у всій його цілості, в логічній послідовності, в трагічній його викінченості..., навіть у всій прозі деталей [1, с.13]”. Це наближує п’єсу до повісті з кількома сюжетними лініями. Вступ, наповнений авторським пафосом, знайомить читача з персоніфікованою позитивною стороною конфлікту: “Вона встає передо мною..., Ольга. Вона встає передо мною, як символ, як прообраз цілого покоління, поставленого грудьми проти трагічної епохи віч-на-віч, в нерівнім – до розпачу, до трагізму нерівнім! – двобої; покоління сміливого і зятятого в понурій рішимості, і

непримиренного в своїй трагічній, неупокореній гордості” [1, с.7]. Із тієї ж вступної частини читачеві стає відома розв’язка глобального конфлікту: “Омертвлена – і все ж таки безсмертна...Це сама душа цілого покоління” [1, с.7]. Таким чином, читач знайомиться з позитивною стороною конфлікту “Ольга – Матіс”, який ілюструє значно ширше конфліктне полотно: український народ – його завойовники (сюди автор зараховує не лише німецьких окупантів, але й більшовиків). Введені в текст паузи-антракти, як і вступ, використовуються автором для роздумів про повоєнні події і є розв’язкою глобального конфлікту твору.

Художній простір окремих драматичних творів Ю.Косача (“Дійство про Юрія Переможця”, “Близнята ще зустрінуться”) теж організований таким чином, що вже вступна частина містить коментар автора про характер конфлікту, наявного у творі.

Схожу тактику щодо побудови частини своїх творів застосовував англійський драматург Б. Шоу. Зважаючи на суперечки довкола конфлікту п’єс філософського спрямування періоду його творчості, позначеного Богошуканнями, Б. Шоу обстоює необхідність вступної частини, яка носила б роз’яснювальний характер. Його драматичні твори “Людина і надлюдина”, “Повернення до Мафусаїла”, “Свята Іоанна”, “Візок з яблуками” побудовані за таким принципом, і саме він надав їм полемічної гостроти. Концепція Б. Шоу про необхідність безперервного розвитку людини мала своїм наріжним каменем релігійну віру і потребувала уточнення, оскільки сучасники автора звинувачували його в атеїзмі. У передмові до “Повернення до Мафусаїла” Б. Шоу писав: “Закон Бога – це закон змін”. У зміні життя в різних його проявах на краще драматург бачив ціль людини, її “царство Боже”: “Бог – це втілена в нас творча сила, яку Христос називав Отець небесний, а ми еволюцією, *elan vital*, чи Життєвою силою” [10, с.618]. Таке роз’яснення автора допомагало глядачеві розглянути твір під кутом зору, передбаченим автором.

У 1898 році Б. Шоу у передмові до своїх п’єс відзначив зміну функції ремарки у напрямку до епізації драми. На його думку, ремарка може “розгорнутися у цілу главу і навіть ряд глав. Це може призвести до утворення нового змішаного жанру” [10, с.52]. Схожу тенденцію в українській літературі початку століття відзначає Н. Малютіна. В драматичних творах вітчизняних авторів “ремарка почасти набуває властивостей експозиції епічного твору (претексту), що містить авторську мотивацію тієї драматичної дії, яка розгортається у мові героїв драми, а також нерідко самостійне повіствування у ремарці сповнене інтерпретативним баченням драматурга” [5, с.254].

У “Дійстві про Юрія Переможця” через розлогу експозиційну ремарку автор розшифровує не лише три жіночі образи, які супроводжують героя, але й коментує його стан. Оскільки зовнішня драматична дія у творі зведена до мінімуму, а рушієм конфлікту у творі є внутрішні сумніви героя, авторське слово протягом п’єси є каталізатором його почуттів через опис рухів, жестів та міміки персонажа. Через ремарку Ю. Косачеві вдається зафіксувати найнезвичайнішу властивість людської поведінки, що виявляється у величезній глибині людських пристрастей та устремлінь (Е. Фром) [7]. Образи

Раїни, Гальшки та Юдит символізують три емоції, що керують головним героєм – любов до батьківщини, ставлення до чужинців і заздрість [4]. Екзистенційні переживання Юрія зв'язані з його емоційним станом. Таким чином, автор передає риси характеру Юрія і, разом з тим, намагається відшукати причини невдачі у боротьбі за незалежність України не лише головного героя, але й усіх українців. Зовнішня бездіяльність героя контрастує із напруженою роботою думки, із прагненням прийняти правильне рішення щодо подальшої долі України. Ремарка переводить конфлікт історичний (боротьба за незалежність України) у конфлікт екзистенційний і підкреслює факт розуміння героєм, що, окрім нього, нема сили, яка здатна вирішити його вагання. Приймаючи на себе відповідальність за долю України, переходячи до активних дій, Юрій знаходить спокій, проте наполегливість виявлена надто пізно, і це прирікає героя на невдачу. Вивчення характеру героя відбувається через пізнання сил, що мотивують його поведінку. Простежуючи, як головний персонаж мислить і відчуває, читач дізнається про особливості його характеру. Взнявши за основу вислів “доля людини – це її характер”, автор підводить до думки, що склад характеру людини є особливою формою, яка служить провідником не лише життєвої енергії людини, але й життєвої енергії нації.

Притаманне європейській драмі початку століття переакцентування подієвості із зовнішньої дії на виявлення внутрішнього світу персонажа знайшло благодатний ґрунт в українських авторів, яких спонукали до переосмислення власної долі та життя всієї держави пережиті події. Відбувається переоцінка життєвих орієнтирів, зокрема, питання вибору та відповідальності, провини і свободи. Усвідомлення проблеми буття нації і проблеми буття людини взагалі дозволило драматургам синтезувати національне із загальнолюдським, виводячи проблему людського існування на якісно новий філософський рівень. Тому й зустрічаємо в їх творах відсторонення від зовнішньої дії, внаслідок чого справжні причини, які детермінують розвиток дії, винесено за межі конфліктних зіткнень, а сам конфлікт розгортається на горизонтальному та вертикальному рівнях. Це давало можливість розкрити специфіку людської екзистенції.

Література: 1. Багряний І. Розгром : [повість-вертеп] / Іван Багряний. – Б.м. : Прометей, 1948. – 125 с. 2. Геббель Ф. Избранное : в 2 т. / Ф. Геббель. – М.: Искусство, 1978. – Т.2. – 1978. – 672 с. 3. Гегель Г.-В.-Ф. Эстетика : в 4 т. / Г.-В.-Ф. Гегель. – М., 1971. – Т.3. – 1971. – 621 с. 4. Залеська-Онишкевич Л. Додаток до антології драматургії української діаспори Близнята ще зустрінуться / Лариса Залеська-Онишкевич. – Львів, 1997. – 20 с. 5. Малютіна Н.П. Українська драматургія кінця ХІХ – початку ХХ століття: аспекти родо-жанрової динаміки / Наталія Павлівна Малютіна. – Одеса : Астропринт, 2006. – 350 с. 6. Франко І. Я. Зібр. тв.: у 50 т. / І. Я. Франко. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 31. – 1981. – 595 с. 7. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. – М.: Республика, 1992. – 430 с. 8. Хороб С.І. Українська драматургія : кризь виміри часу (теоретичні та історико-літературні аспекти драми) / С. І. Хороб. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 199 с. 9. Хороб С.І. Українська модерна драма кінця ХІХ – початку ХХ століття / С.І. Хороб. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 413 с. 10. Шоу Б. О драме и театре / Б. Шоу. – М. : Изд-во иностранной лит., 1963. – 600 с.

СИМВОЛІКА ТВОРІВ СЮЙ ДІ-ШАНЯ ТА РОБЕРТА МУЗІЛЯ

Валерія Скритуцька

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(Харків, Україна)

Сюй Ді-Шань (1894-1941) та Роберт Музіль (1880-1943) є представниками однієї епохи в різних частинах світу – Китаї та Австрії. Якщо творчість Р. Музіля більшість дослідників (В. П. Затонський, І. М. Зимомря, Р. Кімбел, А. Фрізе та ін.) безсумнівно відносять до модерністського напрямку, то характер творів Сюй Ді-Шаня не є однорідним, в різні періоди його творчість тяжіє до різних напрямів. Ранні оповідання Сюй Ді-Шаня сповненні іносказань, символів та алюзій, тоді як подальша творчість розвивається у ключі традиційної літератури. Що стосується Р. Музіля, за думкою Н. Павлової, всі його новели та повісті були підготовкою до праці всього життя – роману «Людина без властивостей», який вважається одним із класичних уразків європейського модернізму [3]. У будь-якій новелі Р. Музіля ми можемо зустріти чи то питання, чи то відкрити проблему, рішення якої продовжується в романі «Людина без властивостей». Поєднує двох авторів те, що в ранній творчості вони поглиблювались до світу символів та алегорій. Доцільним буде розглянути, які символи використовували у своїх творах представники різних культур, алюзії на які тексти допомагали їм розкрити образи героїв та їх внутрішній світ.

Причиною тяжіння до символізму в європейській літературі початку ХХ ст., на думку В. Руднева, є зв'язок літературних течій із «сучасними ідеалістичними філософськими течіями, основою яких є уявлення про два світи – гаданий світ повсякденної реальності та трансцендентний світ істинних цінностей» [4, с. 430]. За О. Галичем, «символ народжується там, де неможливо зобразити предмет. Він покликаний виразити алегоричне й невимовлене шляхом відповідностей між двома світами – світом зовнішнім і світом мрій та ідеалів» [1, с. 401].

Китай після «Руху 4 травня» захопила ідея «рівняння на Захід»: вивчення західної літератури та філософії, відкриття шкіл за західним зразком. Діячі «Нового культурного руху» відмовлялись від застарілої моралі конфуціанства та шукали нові принципи. Сюй Ді-Шань разом із Лао Ше та іншими письменниками, що мали досвід навчання в Європі, не просто відхиляють норми конфуціанства, а й пропонують замість них моральні засади християнства. У творчості Сюй Ді-Шаня простежуються алюзії на Біблійні сюжети. Так, голуб з оповідання «Місія срібного крила» стає вісником змін та спонукачем до дій. Два чоловіка, що знаходять мертвого птаха з листом у дзьобі, вимушені прийняти рішення, чи втручатися в чужу долю. Лист повідомляє, що людина у небезпеці, а отримувач має можливість її врятувати. Подія трапляється наприкінці сезону дощів, коли опадає листя, і в усьому присутня меланхолія, почуття завершення життєвого циклу. Мертвий голуб, з одного боку, додає суму, а з іншого, – вносить рух у життя героїв, створює інтригу та необхідність діяти.

Часто помічником у створенні тла подій та в зображенні емоційного стану героїв є природа. У новелі «Тонка» зі збірки «Три жінки» Р. Музіль

описом природи заміщує опис самої героїні: сніжинка в літній день стає символом короткотривалого та «неможливого» життя дівчини. Також, символами стають тварини. У новелі «Португалка» автор приділяє багато уваги опису кошеня, що спочатку стає домашньою улюбленицею, потім починає хворіти і вмирає. Тим часом відношення героя з жінкою починаються з холодних та далеких, потім виникають підозри в її невірності, а наприкінці чоловік та дружина зближуються, а сумніви розсіюються. Кошеня у певний період стало для католиків позначенням нечистої сили, тому таке протиставлення долі тварини та героїв виявляється цілком логічним та має релігійні мотиви. Ще однією твариною, що посідає важливе місце в оповіданні «Португалка» є вовк. Ще до християнства, у кельтських міфах вовк був символом агресії, ворога (наприклад, вовк, що ковтає Небесного Отця, тобто сонце). Героїня оповідання приручає вовка та віддзеркалює на нього своє бачення чоловіка – чужий, ворожий, але потребуючий її піклування. Згодом чоловік вбиває вовка, тим самим якби витісняючи його, займаючи своє місце поруч із дружиною.

Сюй Ді-Шань, на відміну від своїх сучасників, пише про принципи філософії даосизму, стверджуючи її визначну роль у світосприйнятті свого народу. Він займається філософськими пошуками у своїх творах, а в центрі цих пошуків завжди жінка. Жіночі образи, що створює автор, мають за основу стародавні міфи про вищу богиню материнства, берегиню світу Ле Сімі. Безпосередній опис богині знаходимо в оповіданні «Чиста небожителька», де вона наділяється такими рисами, як моральна чистота, вірність, сміливість та відвага. Цей образ стає згодом, за думкою К. О. Олехової, «ціннісною константою китайської культури» [2, с. 45]. В оповіданні Сюй Ді-Шаня також зазначається, що вона часто знаходить своє втілення у земних жінках. Ідеальна земна жінка, матір, має бути наділена такими якостями, як добродієність, твердість у дотриманні морально-етичних принципів та великодушність, стриманість почуттів, суворість та наполегливість у вихованні дітей. Далі в своїх творах Сюй Ді-Шань зображує втілення цієї богині у своїх героїнях: Шань Цзе з оповідання «Павук», ім'я якої позначає «вища чистота», Чунь Тао – «весняний персик», образ матері з оповідання «Мати всього сущого».

Роберт Музіль у збірці новел «Три жінки» використовує безпосередньо жіночий образ як символ трагічності долі чоловіка. М. Олеярова в своєму дослідженні творчості Музіля пише: «Хоча назви новел («Гріджия», «Португалка», «Тонка») говорять про те, що головними героями є жінки, але виявляється, що головними є чоловічі образи, бо вони завжди на передньому плані, дія розвивається крізь них» [7, с. 6] (*переклад тут і далі В. С. Скритуцької*). А назви говорять про те, що поява певної жінки в житті героя стає переламним моментом. Герой оповідання «Гріджия» Гомо переживає втрату ідентичності, через яку приїжджає з міста до села. І тут все символізує його перехід до зовсім іншого світу: дика природа, сіно та дівчина зі своєю коровою. Він називає кохану за прізвиськом корови, тим самим ототожнюючи їх. Можна припустити, що на такий образ автора наштотувала постать єгипетської богині Ісиди, що зображувалась в образі жінки з головою корови. Але якщо об'єднати всі три новели та подивитися глибше у причини

створення жіночого образу, що ототожнюється з природою, можна побачити зв'язок із китайським символом Тайцзи. В ньому гармонійно влітаються один в одного символи Ін (陰) та Ян (陽). Ін позначає жіноче, темне, часто пов'язане зі стихією землі, а Ян – чоловіче, світле, часто пов'язане зі стихією води. Земля залишається на своєму місці, тоді як вода завжди тече, змінюється. Так і в новелах Музіля зміни спостерігаються лише в головному герої, тоді як образ героїні залишається стабільним. Жінка тут також позначає таємницю, темряву, що повергає чоловіка у безодню. Вона створює містичний світ, який чоловік не в змозі залишити.

Й. Краббе стверджує, що у певний момент у новелах Музіля «стирається межа між чоловічим та жіночим» [5, с. 20], також як стирається і межа між часом минулим та теперішнім, між зимою та весною, півднем та північчю. Дослідниця не наводить конкретних прикладів, але ми бачимо «стирання межі» в момент, коли Гріджия набирається сил та залишає свого слабкого коханого помирати. У «Португалці», навпаки, жіноче та чоловіче поєднується, коли всі перепони знищені, і чоловік може довіритися своїй іноземній дружині. Але кульмінації процес «стирання меж» досягає в новелі «Тонка», де герой через своє кохання змішане з недовірою впускає в себе образ коханої через свої сни, і вже не може відрізнити сон від реальності. Його чоловіча особистість змінюється, коли до неї потрапляє зерно жіночності. Символ Тайцзи зображує рівновагу чоловічого та жіночого, а Сюй Ді-Шань у своїй «Історії даосизму» цитує Лао Цзи: «Найкраще за все реалізує себе та людина, яка познає мужнє, але залишається жіночною» [8, с. 105]. Саме цього певною мірою досягає герой новели «Тонка», з яким автор, до речі, ототожнює себе.

Таким чином, можна побачити, що хоча два автори пишуть у різних соціальних умовах, мають неоднакове культурне та філософське світосприйняття, на рівні символів та ідей сутність їхніх творів переплітається. Причиною тому може бути взаємопроникнення західної та східної культур, що відбувалося на початку ХХ ст., а може бути первинна схожість моральних істин та цінностей різних культур.

Література: 1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : Підручник / За наук. ред. Олександра Галича. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – 488 с. 2. Олехова Е. О. Образ матери в традиционной китайской культуре: диссертационное исследование / Е. Олехова. – Московский государственный лингвистический университет, 2012. – 244 с. 3. Павлова Н. Уроки Музиля [електронний ресурс] / Н. Павлова // "Вопросы литературы", №5, 2000. Режим доступу: <http://nietzsche.ru/influence/literatur/lessons-muzil/> 4. Руднев В. П. Энциклопедический словарь культуры XX века – М. : «Аграф», 2001. – 608 с. 5. Crabbe Y. Unterschwellige Motive in Robert Musils Drei Frauen : Masterarbeit / Y. Crabbe. – Universitaet Gent, 2011. – 85 S. 6. Musil R. Drei Frauen [51. Auflage] / R. Musil. – Hamburg : Rowohlt, 2008 7. Olejarova M. Die Gegenueberstellung der weiblichen und männlichen Figuren im Werk Drei Frauen von Robert Musil : Bachelorarbeit / M. Olejarova. – Brünn : Institut der deutschen Sprache und Literatur, 2009. – 37 S. 8. 落花生. 许地山专集 (经典彩绘本). / 许地山. – 北京: 同心出版社, 2010. – 191 с.

БІОГРАФІЯ В СТРУКТУРІ ТВОРЧОСТІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ ТА ІРЕН НЕМИРОВСЬКИ: СЦЕНАРНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ

Тетяна Смушак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Біографія (традиційно розглядається в трьох значеннях: літературний жанр, діловий документ, життєвий шлях особистості) – категорія, у якій інтегруються усі базові аспекти людського існування. Аналіз життєвих контекстів, векторів розвитку, взаємозв'язку соціальних та індивідуально-психологічних факторів на різних етапах онтогенезу творчої особистості може допомогти зрозуміти закономірності творчої обдарованості. “Художній талант письменника тісно пов'язаний із його біографією: запас вражень, знань, досвід безпосередньо впливають на його творчість, часто стають життєвою основою творів” [1, с.228].

Автобіографія, – художній опис власного життя (як різновид біографії), має великий жанровий простір: “кадрова” біографія, сімейна хроніка “від першої особи”, автобіографічні оповідання і повісті, мемуари, спогади” [6, с.35-36]. Біографічний метод розвідки, орієнтований на пізнання художньої самобутності через вивчення життєвого досвіду літератора, робить акценти на свідомому і несвідомому виборах матеріалів автобіографічного “сценарію” (термін взятий із теоретичних засад дослідження біографій видатних людей Е. Берна, представлений, зокрема, українськими дослідниками В. Климчуком та Я. Мойсієнком). Життєвий сценарій визначається як “план, що впорядковується у дитинстві, підкріплюється батьками, впорядковується подальшими подіями і завершується так, як було визначено з самого початку” [4, с.35].

Подібність автобіографічної прози різнонаціональних авторів – Наталени Королевої (української белетристки) та Ірен Немировськи (французької романістки), які, очевидно, не знали про писемність одна одної (не виявлено жодних їх зовнішніх (контактних) чи внутрішніх (категорія впливу) зв'язків), спробуємо пояснити шляхом компаративного типологічного підходу до аналізу їх життєвих історій та автобіографічної творчості (спираючись на автобіографічну повість “Без коріння” (1936) та автобіографічний роман “Вино самотності” (1935) відповідно). “Подібність мотивів, сюжетів, образів, за словами О. Веселовського, є не тільки результатом запозичень, але й результатом подібних життєвих обставин” [2, с.301]. Отримані результати використаємо з метою встановлення закономірностей функціонування тотожних автобіографічних методик в різних національних авторів, доведення, на спроектованому рівні, спорідненості літератур, географічно й мовно віддалених одна від одної (української та французької у конкретному випадку).

Для вирішення поставленої літературознавчої проблеми застосуємо “принципи сценарного аналізу” [4, с.38] життя і творчості письменника, розроблені В. Климчуком та Я. Мойсієнком, а саме: принцип повторюваності подій, принцип наслідування батьківських сценаріїв, принцип телеологічності сценарію, принцип культурно-історичних умов на формування сценарію,

принцип автобіографічності [4, с.38-39]. Зважаючи на те, що формування сценарію відбувається у дитячому віці, розвідку розпочнемо з аналізу перших років життя Наталени Королевої та Ірен Немировськи.

Наталена Королева народилась в Іспанії (1988) у сім'ї Андріана Дунін-Борковського, що мав польсько-литовсько-українське коріння, та його дружини Марії Клари, іспанки з кастильського роду. Уже в ранньому віці зазнала самотності: мати померла через кілька годин після її народження, батько як учений-ентомолог, член Французької Академії Наук, постійно подорожував й не мав змоги її виховувати, перші роки свого життя провела у маєтку бабусі Теофіли на Волині (коли Наталені ще й не виповнилося п'яти років, Теофіла померла), потім опинилась у монастирі-пансіоні Нотр Дам де Сіон у французьких Піренеях, де пробула до свого повноліття. Ірен Немировськи народилась на Україні (1903) у повноцінній заможній сім'ї. Здавалось, життя створило усі можливості для її належного психологічного розвитку. Проте “дуже рано читання й письменство стають для Ірен найважливішою справою: вони дають їй змогу забути про родинне життя, яке було нестерпним через байдуже ставлення до неї рідної матері. В дитинстві та юності вона була надзвичайно самотньою...” [7, с.5].

Події людського життя, згідно з принципом повторюваності подій, “не можуть повторюватися в буквальному розумінні цього слова, проте реакції особистості на ці події, способи вирішення проблем, пов'язаних з цими подіями, можуть бути ідентичними від випадку до випадку” [4, с.38]. Реакціями Наталени Королевої та Ірен Немировськи на дитячі випробування самотністю стали, обопільно, їх художні переосмислення в автобіографічних оповідях. У “Без коріння” Наталена Королева метафорично порівняла перші шість років життя Ноель (художній прототип авторки) з умовами росту та розвитку рослини у оранжереї: “Перші шість років її життя були для неї тим, чим для рослини буває оранжерея. Був добрий догляд, були всі умови для нормального фізичного розвитку й існування, як і сприятливі умовини, щоб розвинути природні здібності. Але ж не було там справжнього сонця, що потрібне молодій рослині, не було тепла, що впливає з повного щедрого близького серця” [5, с.53]. Подібний стилістичний троп, – метафоричне порівняння дитини з рослиною, застосувала й Ірен Немировськи для викриття індивідуально-психологічних причин зародження самотності у Елен Кароль (художній автопортрет романістки): “Мене кинули на землю й полишили рости!... І це ще не все! Це злочин – народити дитину на світ і не дати їй ні крихти, ні дрібки любові!” [7, с.127].

“Хоча батьки не можуть змусити дитину прийняти ті чи інші рішення відносно її сценарію, вони спроможні справляти на ці рішення значний вплив” [4, с.38]. Такий вплив, що носить назву сценарних послань (за принципом наслідування батьківських сценаріїв), може мати як вербальний (фрази батьків, адресовані дітям), так і невербальний характер. До невербальних повідомлень належить, наприклад, випадок, коли дитина тягнеться до батьків, а батьки її відштовхують. Через подібні невербальні сигнали у дитинстві, сформувався, очевидно, один із тотожних автобіографічних посилів Наталени Королевої та Ірен Немировськи – розповісти про байдужість та холодність

батьків у ставленні до дитини. Після довгої розлуки (12 років, проведених у монастирі) “дівчина (Ноель) хотіла кинутися йому на шию, як годилось доньці. [...] Але ж тато, видимо, мислив інакше. Він із преласкавим виразом узяв її руку, галантно схилився, щоб поцілувати в рукавичку, потім привітався з товаришкою подорожі й, узявши доньку під лікоть, провадив “дами” до екіпажу” [5, с.47]. “Елен не зводила з батька ніжного погляду. Та його погляд і ласка були звернені на дружину” [7, с.11].

Принцип телеологічності сценарію полягає в тому, що “кожен сценарій, хоч і сформований у дитинстві під впливом батьків, зовнішніх обставин та власних рішень, завжди спрямовується у майбутнє” [4, с.38]. Виокремлюється стратегічна мета сценарію – мета всього сценарію вцілому. Реалізація її передбачає розшифровку розгортання сценарію: починаючи з минулого і до його фіналу. З такої позиції, важливо назвати точки не лише початку, але й завершення сценарію кожної із письменниць. І. Голубовська вказує, що інтерес Наталени Королевої до жанру художнього саможиттєпису обумовлений “бажанням правдиво розповісти про власну непросту долю і пояснити, що єднає її з етнічно нерідною культурою (українською)” [3, с.59]. Ірен Немировська, відповідаючи на запитання французької преси про ідейне спрямування “Вина самотності”, зазначила: “Я вважаю, що головною ідеєю мусить наступна – і все повинно обертатись навколо неї: Свого дитинства не пробачають. Нещасливе дитинство – це неначе ваша душа була мертвою без поховання, вона стогнала безупинно” [8, с.300]. Завершенням сценарію обох письменниць можна вважати, отже, їх перехід у стадію дорослого життя, та, зокрема, художнє укладення ними власних дитячих емоційних потрясінь у автобіографічні історії (події, описані у “Без коріння” та “Вині самотності”, ретроспективно віддалені від часу їх творчого укладу: в першому випадку приблизно на тридцять років, у другому – на десять). За словами П. Білоуса, “письменника, який пережив пригнічення певним фактом, відчув образу, внутрішній дискомфорт, творчий акт звільняє від того душевного стану...” [1, с.221].

Принцип впливу культурно-історичних умов на формування сценарію впливає з розуміння того, що “кожна епоха в розвитку людства характеризується специфічністю культурних, економічних політичних факторів. Всі вони накладають певний відбиток на структуру особистості, яка живе в той чи інший час” [4, с.39]. Наталена Королева проектує автобіографічну історію “Без коріння” у реальний часопростір на основі згадок про культурні події в Україні 1905 – 1906 років. Так, порівнюючи уклад схоластичної освіти на підневільній Російській імперії Україні з системою навчання та виховання у Франції, не стримує критики: “Вони радять “не хотіти знати!” – і це радять професори [...]. Тільки обмежена людина задоволена з того, що має” [5, с.119]. У “Вині самотності” Ірен Немировська художньо репрезентує суспільні українські реалії 1911 – 1913 років (конкретніше міста Києва): “Тиша цього сонного провінційного міста, що загубилося на російських просторах, гнітила, наганяючи глибоку тугу... Десь на сільській дорозі лунає пісня, яку раптом заглушує сварка, вигуки, тупіт

жандармських чобіт, вереск п'яної жінки, яку тягнуть за волосся до відділка... І знову тиша..." [7, с.12].

Відомо, що автобіографічні свідчення не завжди об'єктивно відображають поведінку, думки та вчинки особистості, але "без їх урахування неможливо у повній мірі аналізувати ставлення особистості до себе, світу, творчості, подій у своєму житті" [4, с.39]. Через автобіографічні свідчення у "Без коріння" та "Вині самотності" дізнаємось, що без переживання самотності, яка належить до "межових ситуацій", Наталена Королева та Ірен Немировські не сформувались б такими сильними й упевненими у собі творчими особистостями. "Ноель майже ніколи не йшла за течією. Не ставилася вороже, але ж не зробила й кроку, щоб наблизитися до цілого загалу і стати такою, як він. Часто треба було чималої сміливості, щоб піти проти течії й зберегти свої індивідуальні погляди, особисту вдачу, окремішню думку" [5, с.131]. "Я не боюся життя, – повторила вона (Елен). – Це були тільки роки навчання. Вони були надзвичайно важкі, але утвердили мою відвагу й гідність. Це і є моє багатство, яке не відняти. Я самотня, але в моєї самотності – терпкий присмак, вона п'янить" [7, с.189].

На загал же, шляхом компаративного сценарного аналізу життєвих шляхів Наталени Королевої та Ірен Немировські, визначено спільні принципи формування ними автобіографічних творів. Серед них: задум формується із дитинства (несвідомо) під тиском переживань стану самотності, підкріплюють його емоційні потрясіння через конфліктні стосунки з батьками, визначається мета художнього ретроспективного погляду у пережите (залежить вона, значною мірою, від негативних психологічних впливів на дитячу свідомість), враховується комплекс культурно-історичних умов сучасності, автобіографічні інформації доповнюють уявлення про самотність автобіографів.

З допомогою сценарного підходу до порушеної проблеми простежено співвіднесеність між біографічною та автобіографічною дійсністю кожної із письменниць, виявлено типологічні збіги у художньому представленні ними схожих фактів із власних біографій, довколишньої культурно-історичної та суспільної реальності. Подібністю (іноді однотипністю) автобіографічної методики Наталени Королевої та Ірен Немировські правомірно засвідчуємо й типологічну спорідненість їх національних літератур (на визначеному рівні) – української та французької.

Література: 1. Білоус П. В. Вступ до літературознавства : навч. посіб. / П. В. Білоус. – К.: ВЦ "Академія", 2011. – 336 с. 2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика / А. Н. Веселовский. – М.: Высшая школа, 1989. – 408 с. 3. Голубовська І. Життєпис сучасниці: повість Наталени Королевої "Без коріння" / І. Голубовська // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 59–62. 4. Климчук В. Життєвий шлях творчої особистості: принципи біографічного дослідження / В. Климчук, Я. Мойсієнко // Соціальна психологія. – 2007. – № 6. – С. 32–45. 5. Королева Н. Без коріння; Во дні они; Quid est Veritas? : [повість, роман, новели, оповідання, спогади] / Наталена Королева. – Дрогобич : Відродження, 2007. – 672 с. 6. Мануильский М. Биография в структуре жизненного мира индивида / М. Мануильский // Человек. – 2005. – № 5. – С. 30–43. 7. Немировські І. Вино самотності : [роман] / Ірен Немировські ; [з фр. пер. Г. Малець]. – К. : Унів. вид-во Пульсари, 2010. – 192 с. 8. Philipponnat O. La vie d'Irène Némirovsky / O. Philipponnat, P. Lienhardt. – P. : Grasset-Denoël, 2007. – 668 p.

ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ ЕРВЕ БАЗЕНА „ПОДРУЖНЄ ЖИТТЯ”

Наталія Телегіна, Христина Гебура

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Оцінка творчості певного письменника його сучасниками іноді буває неоднозначною. Досить часто значення самого письменника та справжню сутність його творів можна розпізнати якраз через те, що він у них розкриває, які теми є йому ближчі, які проблеми він порушує. Під проблематикою художнього твору у літературознавстві прийнято розуміти осмислення відображеної у творі реальності, концепції світу та людини. І хоча аналіз проблематики художнього твору є одним із найбільш цікавих моментів у літературознавстві, робота над цим аналізом є нелегкою, адже існує багато аспектів, які залежать від індивідуального стилю автора, його подачі. Це стосується і творчості Ерве Базена (1911-1996), французького письменника, учасника руху Опору, члена, а пізніше президента Гонкурівської академії, автора соціально-психологічних романів „Гадюка в кулаці”, „Смерть конячки”, „Крик сови”, „Подружнє життя”, темою яких є відносини у сім'ї.

Певні аспекти творчості Е. Базена досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними літературознавцями та критиками. Вагомий внесок зробили В.Огнев, Ю.Нагибин, Э.Шевякова, В.Седих. Значну увагу творчості Е. Базена приділяли М.Балашов, Т.Балашова, С.Ценкин. Вони досліджували життєвий і творчий шлях письменника, особливості його стилю, тематику та проблематику його творів.

Однією із центральних проблем у творчості Ерве Базена є проблема сімейних відносин. Кожний наступний його твір наче доповнює попередній. В романі „Подружнє життя” Ерве Базен показує, як змінюються стосунки у шлюбі з роками. У творі зображена середньостатистична сім'я, типовий шлюб, у якому поєднані кохання і розрахунок. Абель вирішив одружитися з Марієтт, тому що „вона була з „хорошої сім'ї.” [1, с.6.], хоча і нижчої за соціальним статусом від його, проте більш заможної. Марієтт мала ренту, до того ж Абель добре розумів, що у сім'ї Гімаршів є хороші зв'язки, які можуть стати йому дуже корисними у його професії адвоката. Абель прораховував не тільки фінансовий аспект, але і можливий розвиток їхніх відносин в плані психологічної сумісності. Порівнюючи Марієтт з Оділь, він зазначав: „... у Марієтт не було ні ізюминки, ані запалу, притаманних Оділь. Проте в Анже, як і в інших містах, дружин вибирають зі свого оточення.” [1, с.6].

Але, не дивлячись на те, що обоє молодих людей походять з буржуазних сімей, належать вони до різних прошарків буржуазії. Головний герой твору Абель Бретодо – виходець із буржуазно-аристократичного роду. Марієтт Гімарш, його дружина, походить з сім'ї торговців, які завдяки своїм статкам здобули статус буржуа. Саме через образи Гімаршів та їхній спосіб життя, який реалізує і Марієтт, розкривається одна з центральних проблем роману – проблема зростання споживацьких тенденцій у французькому суспільстві 50-60-х років. „Намагаючись уявити матеріально-конкретне втілення цієї згубної сили, Ерве Базен під час роботи над романом, уважно вивчив каталоги з магазинів жіночої білизни та товарів для дітей, вивчив безліч жіночих

журналів і рекламних порад, так би мовити, проникся духом споживацької ідеології, для того, щоб з соціологічною точністю якомога краще показати як „речі з'їли людей.” [3, с.391]. На той період з'являються перші кредити, які надають можливість жителям Франції отримати навіть ті речі, на які не було грошей.

Сім'я Гімаршів – це живе і майже карикатурне втілення споживацької психології. Вони цінують матеріальні блага, прагнуть грошей, надають перевагу новому, сучасному. Сім'я Бретодо, яку Базен протиставляє Гімаршам, тримається за минуле, цінює своє походження, зберігає портрет прадіда та стару зношену серветку як реліквію свого роду. Для Бретодо сім'я Гімаршів – вульгарна. Мадам Бретодо, на відміну від матері Марієтт, яка постійно втручається у їхнє сімейне життя, надає синові свободу вибору, можливість самостійно будувати власну родину. Мама Абеля доволі стримана, не дуже сентиментальна. Ця стриманість передалася також і сину. Її впевненість, спокій відображені навіть у її голосі. Іноді її спокій та мовчання говорили більше, ніж могли б сказати слова. В родині Бретодо мовчання означало незгоду і засудження. Гімарші свою незгоду висловлювали галасливими запереченнями. Через це у сім'ї Бретодо виник конфлікт. Коли Марієтт вирішила змінити в будинку меблі, Абель промовчав, таким чином, висловивши своє засудження її планів. Марієтт сприйняла це як згоду.

В романі розкривається проблема впливу побуту та буденності на сімейні відносини. На початку роману ми бачимо безтурботну Марієтт, яка просто віддається почуттям, та згодом, відчувши себе господинею, вона змінюється. У неї виникає бажання все осучаснити в будинку, зробити все на свій смак. Вона купляє надто багато непотрібних продуктів, які зрештою просто псуються. Марієтт привносить в свою сім'ю стиль життя Гімаршів: „Я чую, як Марієтт переставляє чашки у буфеті: вибрала дві найкрасивіші – ми зазвичай залишали їх для гостей, решту відсунула на праву сторону полиці (так очевидно робили на вулиці Ліс).” [1, с.31]. Пристрасть, яка раніше була присутня у цих стосунках, замінюється розмовами про купівлю нових меблів, приладів, про фірми, які надають кредит.

Проблеми поглиблюються з появою першої дитини. Однією з тих рис, яка свідчила на користь одруження з Марієтт, було те, що Абель вбачав у ній майбутню хорошу матір. Проте після народження дитини, на його думку, її материнство набирає гіпертрофованого характеру. Абель не отримує звичної для себе уваги, вся увага дружини тепер зосереджується на дитині. Згідно теорії З.Фрейда, чоловік прагне отримувати від дружини таке ставлення, яке отримував від своєї матері. Хоча мадам Бретодо була вимогливою у вихованні сина, це не змінювало того факту, що, втративши чоловіка, вона всю себе присвятила сину. Тому Абелью було важко ділити дружину навіть із дитиною. Ця психологічна особливість призводить до того, що він ревнує Марієтт до дитини. Абель помічає, що з появою малюка усе змінюється: у домі, у поведінці Марієтт. Йому здається, що дружина більше не дивиться на нього, як раніше, тепер він став для неї невидимий, а центром сім'ї стає дитина. Син заповнив весь будинок, через це він все більше починає дратувати батька. Абель сумнівається, чи є тут місце для нього. „Якраз тут з'явилося наше

маленьке чудовисько, сама невинність, тільки замурзана смородиновим соком. І я засоромлено замовк. Звичайно, він у себе вдома, ніхто в цьому не сумнівається. А я? Чи є тепер в мене дім?" [1, с.122]. Абель звертає увагу на те, що для Марієтт, яка раніше завжди цікавилась матеріалами його судових справ, тепер всі проблеми, які були пов'язані з чоловіком, наче зникли. Проте Абель зовсім не допомагає дружині, і навіть відмовляється найняти їй помічницю. Його вимоги і образи свідчать про його егоїзм: „Тепер Марієтт вже не мала часу навіть на те, щоб почистити мої черевики.” [1, с.153].

Колись схильність Марієтт все контролювати Абель відзначав як її позитивну рису, тепер він називає її „всюдисуща Марієтт”, зашифровує нотатки у своєму записнику, але Марієтт вдається їх розшифрувати. Подружжя поступово віддаляється одне від одного, розмови все частіше переходять у сварки. Абель більше не бачить тієї Марієтт, з якою він одружувався: „Час від часу я намагаюсь відродити у своїй пам'яті колишню Марієтт, одягнену зі смаком та гарно причесану жінку, яка хотіла мені подобатись, спокійну, ніби створену для мене. Тепер між нами завжди її фартух.” [1, с.193]. Тепер він все більше звертає увагу на її недоліки: повноту, зморшки на обличчі, неприємний запах з рота. Марієтт здається йому примітивною.

З роками дітей стає більше. У родині починаються суперечки з приводу їх виховання. Завжди стриманий Абель переконаний, що дружина в усьому їм потурає. Марієтт виправляє оцінки в щоденниках дітей, приховує від чоловіка їхні витівки, чим, на думку Абеля, привчає дітей брехати. Марієтт вважає, що у дітей має бути усе найкраще. Для цього потрібні гроші, яких все більше не вистачає. Абель не розуміє, навіщо купляти дітям усе нове і у таких великих кількостях. Виховання Марієтт зводиться тільки до матеріального забезпечення дітей. Між нею і дітьми немає духовної близькості, вони сприймають її як обслуговуючий персонал: „Коли вона іде зі своїми дітьми, вона не виглядає, як їхня мати, а як їхня гувернантка,” – зауважує Абель [1, с.196].

Базен піднімає також проблему подружньої зради. Абель закохується в кузину Марієтт Аннік і ці стосунки захоплюють його. Герой навіть думає над тим, щоб розлучитися. Але його зупиняє не тільки те, що йому довелося б утримувати дві сім'ї, і те, що він міг би втратити своїх клієнтів, більшість з яких були знайомими Гімаршів, але і його припущення, що новий шлюб буде розвиватися за тою самою схемою: „Порив пристрасті, повна гармонія тіл, відчуття відродженої юності – все це згодом теж перетворилося б на буденність. Будь-яка феєрія зникає в повторюваності.” [1, с.236]. Певне узагальнення проблем, які виникають в шлюбі, робить дядько Тео: „Я думаю, що в шлюбі швидко зникають почуття, які привели до нього подружжя, а якщо вони і зберігаються, то тонуть в чомусь іншому. І слабкість, і сила цього дивного стану в тому, що стимули його безперервно міняються, в тому, що ми повинні волею-неволею переходити від новизни до звички, від бажання до ніжності, від вибору до обов'язку.” [1, с.270].

Отже, розробляючи тему сімейних відносин, Ерве Базен ставить в романі проблеми, які можна поділити на три групи: соціальні, морально-етичні та

психологічні. Однією з найважливіших соціальних проблем, поставлених в романі, є проблема зростання споживацьких тенденцій у французькому суспільстві 50-60-х років. До морально-етичних проблем можна віднести проблему зради, проблему батьків і дітей та виховання. Крім того, розкриваються психологічні проблеми, які виникають у шлюбі через різне виховання, різне розуміння ключових ситуацій, несумісні принципи та погляди на життя.

Література: 1. Базен Эрве. Подружнє життя. – Одеса : Маяк, 1994. – 272 с. 2. Балашова Т., Балашов Н. Французская литература, 1945-1990 / Т. Балашова, Н. Балашов. – М. : Наследие, 1995. – С. 391. 3. Журбицька Т. С. Молода сім'я / Т. С. Журбицька. – К. : 1985. – 101с.

КРИТИЧНА ВЕРСІЯ ЛЮДИНИ ЯК ФЕНОМЕНУ У ТРИЛОГІЇ Л.-Ф. СЕЛІНА «ІЗ ЗАМКА В ЗАМОК», «ПІВНІЧ», «РІГОДОН»

Наталія Шапарєва

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)

Французький письменник Л.-Ф. Селін (1894–1961 рр.) є одним із провідних представників французької модерністської літератури сер. ХХ ст. Основною рисою його творчості є критична спрямованість. Відповідно критицизм лежить в основі творчого методу автора та зумовлює численні аспекти поетики Л.-Ф. Селіна у трилогії «Із замка в замок» (1957 р.), «Північ» (1961 р.), «Рігодон» (1969 р.). У його творчості відбито критичні явища, що охопили Європейську спільноту середини ХХ ст., автор намагається надати адекватну оцінку та викривити вади людства та окремого індивіда, що закинутий у вороже, деградує суспільство. Саме тому інтерпретацію його творів слід здійснювати на ідейному рівні з метою виокремлення проблемного кола.

Своєрідним апогеєм критично-викривальної інтенції Л.-Ф. Селіна є загальна критика людської істоти як уособлення посередності, зла, лицемірства, недовірливості, жорстокості, підлості. У своїй трилогії автор не скупиться на різкі, їдкі висловлювання на адресу індивіда. Таким чином конструється індивідуальна концепція бачення світу, яка знаходить своє вираження у художньому світі трилогії. Звичайно, не можна урівнювати всіх представників людства, але Л.-Ф. Селін передав єство пересічної людини з усіма її вадами та недосконаlostями.

Уже у першому творі трилогії «Із замка в замок» людина наражається на доволі образливі вислови. Перш за все, наводиться припущення, що людину завжди треба контролювати, наглядати, адже відчувши послаблення, вона силкується отримати непомірну вигоду, надмірні повноваження, тобто втішити егоїстичні, корисливі міркування: «J'attaque!... je le fais rire quand je lui défends ceci... cela... pourtant c'est la seule façon... l'aplatissement, ils se permettent tout...» [3, с. 268] («Я йду у наступ!... йому дуже смішно, коли я забороняю йому те або це... і все ж таки, це єдиний спосіб... даси послаблення, і вони вже не знатимуть міри...») (Тут і далі переклад Н. О. Шапарєвої). Окрім того, простежується думка, що людина завжди має знаходитися у стані нестачі

чогось, аби відчувати мотивацію та мати, до чого прагнути: «Le confort fait bien déconner» [3, с. 311] («Відчуття комфорту штовхає на дурниці»). Важко не погодитись, що коли у людини вже задоволені всі нагальні життєві потреби, коли їй не доводиться турбуватися про забезпечення вечері та одягу, існує багато спокус, які підштовхують до скоєння дурниць задля втіхи імпульсивних бажань. І навпаки, ті, що злидарюють, що відчувають гостру нестачу засобів до існування, щиро здатні на великі вчинки: «vous pouvez rien faire de sérieux qu'avec les gens qui crèvent de faim» [3, с. 365] («на серйозні справи можете вирушати лише з тими, що знемагають від голоду»).

Невисокої думки дотримується Л.-Ф. Селін і про інтелектуальні здібності людини: «с'est rare les têtes qui ont quelque chose, qui sont pas les „tranches-omnibus”» [3, с. 270] («рідко зустрінеш голови, в яких би хоч щось було, які б були не просто пустими коробками»). У другій частині трилогії «Північ» наратор сповіщає, що «la raison est morte en 14, novembre 14... après c'est fini, tout déconne... » [4, с. 245] («розум помер у 14-му, у листопаді 14-го... після, все скінчено, все навісніє...»). Власне, годі шукати сьогодні логіку та розсудливість у людській поведінці, оскільки людина втратила здатність думати ще перед Першою світовою війною, яка розпочала це трагічне ХХ століття, продемонструвавши неспроможність мирним шляхом, «по-людськи» вирішувати конфлікти та знаходити компроміси. І сам подальший ритм життя призвів до того, що людина втратила спроможність розмірковувати, що має наслідком деградацію людського роду: «la vraie cadence du genre humain... pas le temps de réfléchir... attelés et dehors! nous dégringolons...» [4, с. 580] («прискорений темп людського роду... немає часу подумати... впряглись і пішли! ми котимося униз...»). Отже, у котрий раз Л.-Ф. Селін доводить, що технічний прогрес не призводить до поліпшення моральних якостей людей.

Суттєвими в ідеологемному каркасі творів Л.-Ф. Селіна є застереження від скоєння необачних вчинків. Здебільшого ці застереження спрямовані на оберігання від надання порад, які згодом можуть погано обернутися для самих порадників: «il faut jamais rien conseiller! qu'ils se grattent, baisent, labourent, mijotent, pourissent!... et hardi! les gens vous en veulent à mort pour n'importe quel petit conseil!...» [3, с. 341] («ніколи нічого не можна радити! нехай собі чухаються, орють, моряться, гниють!... ну ж бо! люди не пробачать вам найдрібнішої поради!...»). Бо у людини є властивість інстинктивно звинувачувати, у разі невдачі, сторону, що надавала поради, аби звільнитися від тягаря відповідальності. Більш глобально ця думка виражена у другому томі «Північ», де сповіщається, що найкращий спосіб уберегти себе – не лізти у справи інших. Тільки таким чином можна лишитись незаплямованим: «le crime, humainement parlant, l'irrémissible gaffe: penser aux autres!... Sagesse, Égoïsme font un excellent ménage, hideux merdeux, mais si compact; adorable solide!» [4, с. 369] («говорячи по-людськи, непробачна хиба, майже злочин – це думати про інших!... Мудрість йде пліч-о-пліч із Егоїзмом, як би бридко та огидно це не було, але вони невід'ємні і складають одне надійне ціле!»).

Другий твір трилогії «Північ», у силу, можливо, збільшення особистої агресії автора, сповнений ще більш кричущими обвинуваченнями людського роду. Добу, в яку йому довелося існувати, Л.-Ф. Селін характеризує майже як

лігво хижаків, в якому кожен є ворог своєму сусідові, де зменшення ненависті залежить лише від розміру підкупу, який здатен тільки відстрочити розправу: «du moment où tout est à haines, que c'est plus que votre abattoir partout, vous trouvez deux, trois bourreaux, un peu moins pressés que les autres, vous vous les êtes comme conciliés par vos bonnes manières, deux grains de tabac, une migamelle, vous avez joliment agi! vous appelez ça miracle ou autre!» [4, с. 292] («у той час, коли повсюди ненависть, коли вас всебічно підстерігає бойня, ви знаходите двох-трьох катів, що трохи менше за інших поспішають з вами розправитися, оскільки вам вдалось улестити їх добрими вчинками, трохи тютюну, половина казанка, ви учинили дуже правильно! називайте це дивом або як вам там заманеться!»). Мова не йде про те, що у чиїмось обличчі вас може спіткати небезпека, а про те, що загрозу для вас представляє кожний, бо кожен доводиться вам недругом.

Ця ідея прочитується майже на кожній сторінці цього твору, при чому іноді дуже лаконічно, завершуючи черговий розділ та представляючи підсумовуюче неповне речення, що винесене в окремий абзац: «Mauvaise foi, imposture, vacherie...» [4, с. 386] («Недоброзичливість, брехня, паскудність...»). Л.-Ф. Селін і надалі розвиває думку, що полягає у тому, що вас повсюди оточують зрадники: «traîtres partout! la bamboula des renégats! héros, convaincus et félons, attentistes, s'échangent dix mille serments l'heure, baisers goulus et guillotines! traîtres partout!...» [4, с. 337] («повсюди зрадники! збіговисько ренегатів! герої, переконані у своїх поглядах, зрадники, у вичікувальній позиції, обмінюються десятьма тисячами клятв щогодини, смачні обійми, а потім шибениця! повсюди зрадники!»). Наратор так сміливо і рясно на цьому наполягає, адже переконаний, що людина з самого народження є донощиком, бо це закладено у її природі: «l'être humain est dénonciateur, bourrique de naissance, il éclôt tel, ne se peut autre...» [4, с. 299] («людська істота є донощиком, зрадником із самого народження, вона вилуплюється вже такою, і іншою не може бути...»).

Л.-Ф. Селін намагається переконати, що завжди, незалежно від країни знаходження, знайдуться бажаючі дістати вигоду із нещастя іншого: «d'un côté, l'autre, boches ou nos frères, tranquille! la clique, bradeurs, secoueurs, vampires des désastres!... les uniformes ont rien à faire, ni les drapeaux... tout voleurs, tout assassins sont! outre-Rhin, trans-Caucase, Touraine, Arabidjan, Connecticut cherchez pas, hominiens partout!... Basse-Provence ou Haute-Silésie, étri-peurs, faux dingues, trifouilleurs de Codes, foncent!... vous embarquent tout!...» [4, с. 88] («по цю чи по іншу сторону, німці або наші брати, все одно! згряя зрадників, що годуються за рахунок ваших нещасть!... форма чи прапори не мають значення... всі злодії, всі вбивці! Німеччина, Закавказзя, Турен, Арабіджан, Коннектикут, все одне, повсюди людиноподібні істоти!... Нижній Прованс чи Верхня Сілезія, скрізь потрошители, маніяки, що поначитувались усіляких Кодексів і тепер наступають!... все у вас забирають!...»). Л.-Ф. Селін розписав практично усю карту світу, від Азії до Америки, де мешкає один і той біологічний вид людини, із тим самим генетичним кодом, а, відповідно, із однаковими властивостями та рисами.

В останній частині трилогії «Рігодон» Л.-Ф. Селін продовжує обрану лінію нападів на людський рід із звинуваченнями та агресією. Так, він накладає на людину тавро «дегенерата», єдиним виправданням якої є той факт, що одного дня вона приречена на зникнення: «l'homme est un dégénéré un monstre parmi, qui heureusement se reproduit de plus en plus rarement» [5, с. 219] («людина – це дегенерат, монстр з-поміж інших, радує одне, що вона вже рідше і рідше розмножується»). І його персонаж щиро радіє, коли опиняється на безлюдній вулиці, оскільки ця пустинність прикрашає вулицю самим фактом відсутності людей, вже не кажучи про унеможливлення скоєння ними лихих вчинків: «Cette avenue est magnifique <...> elle est magnifique parce qu'il n'y a personne... fais venir du monde ça sera infecte... tout de suite que les gens rallient... pas tant qu'ils fassent des saloperies, mais d'eux-mêmes, plus rien de regardable...» [5, с. 107] («Цей проспект чудовий <...> він чудовий, тому що там нікого немає... якщо там з'являться люди, одразу стане нестерпно... не стільки через дурниці, які вони роблять, але через саму їхню присутність, стає ні на що дивитись...»).

Урешті решт, слід зробити висновок, що дискурс трилогії Л.-Ф. Селін відзначається крайнім песимізмом, що втілюється в ідейній канві творів. В усіх творах можна простежити еволюцію песимістичного настрою персонажа-наратора, який скаржиться здебільшого на власне життя, на низький рівень свідомості суспільства, на деградацію моральних устоїв населення, хоча список об'єктів невдоволення Л.-Ф. Селіна практично невичерпний.

Література: 1. Галич О. Теорія літератури : Підручник / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв. – К. : Либідь, 2008. – 488 с. 2. Руднев В. Энциклопедический словарь культуры XX века. Ключевые понятия и тексты / Вадим Руднев. – М. : АГРАФ, 2009. – 544 с. 3. Céline L.-F. D'un château l'autre / Louis-Ferdinand Céline. – Paris : Gallimard, édition revue et corrigée, 2010. – 416 p. 4. Céline L.-F. Nord / Louis-Ferdinand Céline. – Paris : Editions Gallimard, 1960. – 636 p. 5. Céline L.-F. Rigodon / Louis-Ferdinand Céline. – Paris : Editions Gallimard, 1969. – 318 p.

RECHERCHES DE L'ORIGINALITE DU STYLE CHEZ LES GONCOURT

Nataliya Yatskiv

Université nationale Prykarpatsky Vasyl Stefanyk
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

La notion du style dans la critique littéraire française concerne une notion de l'esthétique de l'auteur et appartient à des notions les plus discutées. L'acception traditionnelle rattache le style aux questions de niveaux et de genres. Mais les études des linguistes contemporains constatent que le style « se produit des combinaisons d'usages langagiers : elles créent des effets de réaction et de réception graduels et variables selon les circonstances et selon les milieux, sur une échelle qui s'étend des plus codées aux moins codées, des plus prévisibles, du plus utilitairement et univoquement informatif et indicatif au moins informatif ou indicatif, des plus transitifs aux plus psychosomatiquement pénétrants » [5, 591]. Le style est donc plutôt un complexe de valeurs à réception qui met en valeur des faits langagiers de l'énonciation situative.

La critique littéraire russe et ukrainienne étudie le style de deux côtés : dans le sens large du terme – comme ensemble de marques de schématiques fondamentaux communs à un groupe, à un code, à un genre d’une époque ; et au sens plus étroit – comme les traits particuliers du langage poétique de l’auteur caractérisant son style individuel [1, 656-657]. C’est pourquoi les recherches françaises concernant l’étude de l’œuvre de l’auteur sont plus concentrées sur les particularités langagières de son esthétique, sur le choix du lexique, de la grammaire, de la syntaxe pour l’expression des idées et des sensations. Les critiques de notre pays tâchent plutôt de concevoir les idées et les sujets traités dans les œuvres des écrivains différents du point de vue de leur originalité et des conceptions typiques qui montrent leur appartenance aux écoles, groupes, courants littéraires.

Le « Journal » de frères Goncourt nous fait voir que les écrivains étaient bien préoccupés par la manière d’écrire, en mettant accent non sur ce qu’ils décrivent dans leur œuvre mais sur la manière de l’exposer : *A l’heure qu’il est, en littérature, le tout n’est pas de créer des personnages, que le public ne salue pas comme de vieilles connaissances, le tout n’est pas de découvrir une forme originale de style, le tout est d’inventer une lorgnette avec laquelle vous faites voir les êtres et les choses à travers des verres qui n’ont point encore servi, vous montrez des tableaux sous un angle de jour inconnu jusqu’alors, vous créez une optique nouvelle. Cette lorgnette, nous l’avons inventée, mon frère et moi, aujourd’hui je vois tous les jeunes s’en servir, avec la candeur désarmante de gens, qui en auraient dans leurs poches, le brevet d’invention* [6, 121]. Ce pour cette raison que les recherches des savants français se sont concentrées sur l’étude des éléments communs de l’œuvre romanesque des Goncourt dans le cadre des mouvements littéraires du XIXe siècle [2; 3] et sur leur esthétique du style [8]. Ainsi, Pierre Sabatier, en analysant le style des Goncourt comme reflet de leur esthétique et en se basant sur l’étude lexicologique de leur vocabulaire, constate que ce style « est le résultat de l’ordre et de l’harmonie des termes et des phrases. En tant qu’il dépend du choix des mots, on ne saurait se contenter, pour l’apprécier, d’établir un rapport entre l’usage qui en a été fait par l’auteur et l’usage classique fixé par les dictionnaires autorisés » [8, 401]. La comparaison des sens des mots employés par les Goncourt et fixés dans le dictionnaire donne les raisons à Sabatier de conclure que le choix des mots chez les Goncourt est déterminé par leur double sens – un sens courant, abstrait, incolore ; - un sens pictural dérivé de sa valeur musicale, de sa consonnance. En confirmant les recherches de A. Delzant et J. Lemaître, Sabatier résume que « chez les Goncourt, ainsi que chez Gautier, les mots prennent une valeur picturale indépendante de leur sens grammaticale, mais dépendante de leur sonorité, ainsi que des associations d’idées éveillées par cette sonorité » [8, 408]. L’aspect sonore et pictural du vocabulaire des Goncourt forme une représentation exacte et en même temps artistique. Ainsi, « ils modèlent les phrases sur les sensations, sur les objets d’art, sur les êtres qu’ils veulent reproduire, et ce modelage nous paraît la seule règle présidant à ces incidents, à ces coordonnées, à ces subordonnées qui nous surprennent, nous choquent par l’inattendu, l’imprévu de leur structure » [8, 413]. Les observations de Sabatier justifient les intentions d’Edmond de Goncourt qui, en 1882 écrivait dans son Journal : « Je voudrais trouver des touches de phrases, semblables à des touches de peintre dans une esquisse : des effleurements et des

caresses, et pour ainsi dire, des glacis de la chose écrite, qui échapperaient à la lourde, massive, bêtasse syntaxe des corrects grammairiens » [7, 190].

S. Champeau essaye d'expliquer l'originalité du style des Goncourt par leur tempérament et leur sensibilité artistique. Les recherches des Goncourt, celle du beau et du vrai, sont liés presque toujours aux tendances esthétiques de l'époque et à l'aspiration de trouver leur propre voie dans la littérature. Observateurs sévères et détaillés de la réalité, sensibles à la beauté de l'art, les Goncourt désiraient créer des oeuvres qui auraient pu produire les mêmes effets que la vie réelle. Leur vision d'artiste correspond à celle des Parnassiens : l'artiste ne vit que pour son art. Mais épris de beauté et de vérité, les Goncourt veulent présenter une vérité qui serait belle et une beauté qui serait vraie. Cette contradiction, ou plutôt synthèse, relève le caractère paradoxal de leur esthétique, leur double désir de beauté et de vérité à la fois. Cette dualité antithétique qui repose sur les traits de leur vision est définitive. Pour avoir rendu la nature de manière visuelle, auditive et tactile, les Goncourt, se présentent comme des écrivains modernes. L'artiste moderne, d'après S. Champeau, est celui « *pour qui le monde de son temps n'a point de lieux communs et qui saura, en creusant le réel, le dégager de sa gangue de banalité pour en faire ressortir le caractère et la poésie* » [3, 489].

Cette modernité des Goncourt nous donne des raisons pour parler de leur appartenance aux mouvements littéraires de l'époque. Enzo Caramaschi proposait de traiter ce problème dans le cadre « réalisme et impressionnisme ». Si les Goncourt prônent un certain réalisme en déclarant utiliser des documents dans le processus de création littéraire, il ne s'agit nullement de faire de l'art le miroir servile du réel. Comme l'a montré Caramaschi, « le réalisme des Goncourt est à certains égards moins soif de réalité que besoin de vérité » [2, 151]. Ce désir de montrer la vérité du réel les poussaient aux recherches stylistiques et à l'emploi des procédés qui transcrivent les sensations, ce qui les rapprochent de l'impressionnisme. Leur conception du personnage était fondée sur la fatalité biologique de l'homme comme élément de l'évolution sociale et correspondait aux doctrines du naturalisme, dont les Goncourt se proclamaient les fondateurs. Cette incohérence dans leur conception d'artiste et de l'art, a paradoxalement pointé leur style pour créer la beauté dans le chaos de la réalité et réunir les éléments de différents courants pour atteindre leur but.

Bibliographie : 1. Літературознавчий словник-довідник. / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін.. – К.:ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. 2. Caramaschi E. Réalisme et impressionnisme dans l'oeuvre des frères Goncourt. – Pisa : Editrice Libreria Goliardica, 1971, – 297 p. 3. Champeau S. La notion de l'artiste chez les Goncourt (1852-1870) – P. : Honoré Champion, 2000, – 553 p. 4. Delzant A. Les Goncourt. / Alidor Delzant. – P. : Charpentier, 1889. – 378 p. 5. Dictionnaire du littéraire. / sous la direction de P.Aron, D.Saint-Jacques, A.Viala. – Paris : PUF, - 2009, -654p. 6. Goncourt E.et J. Journal des Goncourt : Mémoires de la vie littéraire. Bibliothèque-Charpentier, 1891 (Tome 5 : 1872-1877, pp. 105-168). 7. Goncourt E.et J. Journal des Goncourt : Mémoires de la vie littéraire Bibliothèque-Charpentier, 1892 (Tome 6 : 1878-1884, pp. 173-231). 8. Sabatier P. L'esthétique des Goncourt. Une esthétique du style. – Genève-Paris : Slatkine Reprints, 1997. – 632 p.

L'INTERPRÉTATION DANS LA LANGUE UKRAINIENNE DES TERMES FORTEMENT LIÉS À LA CULTURE DE LA FRANCE*Ольга Бєша*

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ ДДПУ
(Артемівськ, Україна)

L'objet de notre étude est liée avec les techniques de la traduction en ukrainien des termes, fortement liés à la culture de la France. La tradition traductologique ukrainienne définit ces termes comme «слова-реалії». L'étude de ces lexèmes qui reflètent les us et les coutumes du peuple français atteste que ce corpus ne se prête pas facilement à la traduction en raison de leur forte hétérogénéité lexicale avec les termes spéciaux, les noms propres, les abréviations. Les termes fortement axés dans la culture de la nation existent dans chaque langue. Ils constituent un système de signes marqués par la connotation ethnique dont le transfert culturel adéquat permet à deux civilisations différentes de communiquer. Aussi, les sujets relatifs aux différents aspects de la traduction de ces termes ne cessent-ils être pertinents et dignes d'intérêt pour des chercheurs. La pertinence du sujet de l'article est également justifiée par le processus actuel d'intégration européenne et de mondialisation qui a lieu en Ukraine où la communication et la traduction jouissent d'une importance sans précédent.

Le traducteur agit donc comme un médiateur entre les usagers de la langue source et ceux de la langue cible. Il ne s'agit alors pas simplement de traduire des mots mais également des concepts, souvent propres à une civilisation possédant sa propre façon de penser. Et ceux-ci peuvent s'avérer très difficiles à traduire. En effet, lors de la traduction de ces derniers, le traducteur doit faire en sorte de préserver l'identité du terme culturel tout en étant conscient de ne pas pouvoir intégrer l'ensemble du concept dans sa spécificité.

Quels sont ces mots à fort contenu culturel qui posent problème lors d'une traduction ? Ils illustrent, avant tout, une culture matérielle différente (architecture, vêtements, plats et boissons, unités de mesure, etc.), un système socio-culturel spécifique (religion, rituels, système économique, administratif, politique, militaire, etc.) et des relations particulières établies entre les membres d'une communauté. Ces termes sont nombreux dans tous les types de discours : presse, documents officiels, belles-lettres, français quotidien, sans parler des proverbes, des chansons, des comptines, des poèmes etc.

La connaissance de la culture de la nation dont on apprend la langue est une nécessité pour les apprenants voulant immigrer en France ou pour les étudiants voulant faire leurs études en France parce que cette maîtrise conditionne l'insertion sociale et économique. Chacun de nous a vécu, un jour ou l'autre, une situation dans laquelle il s'est heurté aux différences culturelles ou linguistiques. En Ukraine, par exemple, on peut passer dire bonjour à un ami sans être invité (завітати на вогник) ce qui semble problématique en France. En France on a coutume de dire *bonjour* à tout le monde : caissière, boulanger. En Ukraine on salue seulement les personnes que l'on connaît. En plus, on peut entendre « bonjour ! » à la fin de la communication, ce qui se traduit comme « доброго/приємного/гарного дня ! ». Les

chercheurs français affirment que l'accès à la culture se fait, entre autre, par l'intermédiaire du lexique [6 c.93]. Toute l'évolution de la nation, de sa culture, de ses traditions se reflète dans les mots qui, très souvent, créent un vocabulaire sans équivalent (безеквівалентна лексика). Ils font partie des connaissances extralinguistiques et sont devenus l'objet d'études comparativistes nationales au début des années 40 du siècle passé. Ce terme a été cité pour la première fois par A. Fedorov dans son ouvrage « Sur la traductologie littéraire » [5 c.39]. La valeur de cette notion aussi bien que les méthodes de la traduction des mots désignant les réalités ont été élargies et approfondies par la lignée des savants russes, bulgares et ukrainiens : S. Vlahov, S. Florine, R. Zorivtchak, V. Komissarov, J. Retsker, L. Barkhudarov et autres. Ces mots n'ont pas reçu de dénominations exactes en français. Ils sont nommés *les exotismes, les barbarismes, les mots ethnographiques, les mots fortement liés à la culture, les mots à dominante culturelle, les termes*. Nous employons dans la recherche le terme calqué « les mots désignant les réalités » qui n'est pas, d'ailleurs, très bien choisi.

Sémantiquement, il existe :

des mots désignant les réalités géographiques → *une calanque* → *каланка, прованська або корсиканська бухта* ;

les réalités ethnographiques liés à la vie, en particulier, la nourriture (*le croissant* – *круасан, французький рогалик, le foie gras* – *гусяча печінка*), boissons (*le crémant d'Alsace* – *креман д'Альзас*), vêtements (*le peignoir* – *пеньюар*), logement (*HLM, habitation à loyer modéré* → *ашелем, соціальне житло, le rez-de-chaussée* → *нульовий поверх*), meubles (*un kari* → *крісло, une coiffeuse marie-antoinette* → *туалетний столик Марія-Антуанетта, un semainier* → *шифон'єр*), ustensiles de cuisine (*un mug* → *кухоль, une coupelle* → *глибока миска, un bol* → *чашка*), loisir (*faire le pont* → *перенести вихідні дні*), transport (*le train express régional* → *поляг TER, регіональний експрес*), manifestations culturelles: *Le Printemps français* → *Французька весна, Gogolfest* → *Гогольфест, Vernissage de l'exposition «Stars sur la passerelle» d'Air France* → *відкриття виставки «Зірки між небом і землею» компанії «Air France»*. Notons aussi les mots relevant à l'art (musique, danse, folklore, théâtre), aux coutumes, aux fêtes, aux jeux, à la mythologie. Ainsi, de nouveaux types de familles en France marqués avec les mots *les familles couscous-pommes frites* pourront être interprétés en ukrainien à l'aide de la traduction approximative: *арабо-французькі родини* ou *біло-чорні родини «доміно»*.

Des surnoms, des noms propres, les réalités socio-politiques (structure administrative et territoriale, activités politiques, événements, mouvements sociaux etc., établissements, institutions) etc. constituent aussi un corpus important (*UMP, Union pour un mouvement populaire* → *«Союз за Народний Рух», Auchan* → *мережа супермаркетів «Ошан», qu'on a l'habitude de prononcer «Ашан»*) etc. S'y ajoutent les abréviations (*SNCF* → *система залізничного транспорту Франції, les prépas* – *підготовчі класи до вступу у Вищі школи*), les formules de la politesse (*Veillez agréer l'expression de ma plus haute considération* → *З повагою, ...*) sans compter les proverbes, les locutions idiomatiques (*le fils de la poule blanche* – *щасливчик, un blanc bec* – *молокосос, ne pas être blanc* – *влипнути в історію*). Les termes désignant les innovations scientifiques sont

proches de la terminologie spéciale mais demandent aussi une approche attentive du traducteur : *le porte-hélicoptères Mistral* – гвинтокрилоносець «Містраль», *une navigation inertielle* – інерціальні навігаційні системи, *le développement durable* – сталий розвиток, *la connectivité écologique* – екологічна цілісність etc.

Comment traduire ces mots à fort contenu culturel ?

Lors du processus de traduction, et face à ces termes à fort contenu culturel, le traducteur doit opter pour le procédé le plus adapté pour évoquer une réalité propre à une culture donnée. Parmi les manières les plus répandues de traduire des termes culturellement marqués citons l'emprunt/le néologisme, la traduction littérale/le calque, la translittération/la transcription, la traduction par un équivalent culturel/fonctionnel et la périphrase/la traduction explicative. Chacun de ces procédés a sa spécificité et doit être choisi en fonction de la nature du mot, du destinataire du message, du style fonctionnel du texte.

L'interprétation des termes à fort contenu culturel présente assez souvent pas mal d'obstacles au traducteur qui doit préserver leur identité et leur sens et offrir la possibilité à deux civilisations de communiquer et de se comprendre.

Література: 1. Офіційний сайт Посольства Франції в Україні URL: / <http://www.ambafrance-ua.org/>. 2. Офіційний сайт Франції URL: <http://www.france.fr/> 3. Офіційний сайт Французького Інституту в Києві URL: / <http://www.ambafrance-ua.org/Institut-Francais-d-Ukraine> 4. Офіційний сайт «Alliance Française» URL: / <http://www.ambafrance-ua.org/-Instituts-culturels-et-Alliances-> 5. Федоров А. В. О художественном переводе. – М. : Изд-во худ. литературы, 1941. 6. Galisson R. De la langue à la culture par les mots. P., Clé International, 1991. 7. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. – Paris : Dictionnaires Le Robert, 2012.

TECHNIQUES OF WRITTEN TRANSLATION OF THE PHRASEOLOGICAL UNITS

Budnic Ana, Guzun Tatiana, Portaresco Tatiana

Ion Creanga State Pedagogical University

(Chişinău, Moldova)

Phraseological Units constitute a very important element of the expressiveness of a language and they occur in almost all the styles and forms of oral communication. They are considered by all the scholars as being the most difficult in the practice of translation, because their lexical meaning cannot be inferred from the lexical meanings of the word components. Hence, the translator needs to know concrete techniques used in the practice of Translating Phraseological Units.

In Translating, the Operator needs to build a strategy, which is defined as 'translator's potentially conscious plans for solving concrete translation problems in the framework of a concrete translation task' [3, p. 18].

In his study of the Translation strategies, Newmark P. identifies two types of Translation Strategies: Semantic Strategy and Communicative Strategy. The first one involves using the bare syntactic and semantic constraints of the target language to reproduce the precise contextual meaning of the author, whereas Communicative Translation Strategy is a mode of text transfer which seeks 'to produce the same effect on the TL readers as was produced by the original one on the SL readers' [4, p. 22].

A Translation strategy consists of more procedures, classified by Nida E. A. into *technical procedures* and *organizational procedures*. Technical procedures consist of essentially three phases: *analysis of the receptive languages, source and receptor, careful study of the source-language text* and *determination of the appropriate equivalents* [5, p. 241].

Studying the manners of Translation and the techniques used, with much importance laid on the need of Text Analysis for Translation purposes, a classification of Translation has been made by Nord C. in her book into *Documentary Translation* and *Instrumental Translation*. In the Documentary Translation the ST is simply reproduced, with no special allowances made for the target context. Among the techniques used in DT there are *word-for-word, literal* and so-called *exoticising Translation*. The primary focus of this kind of Translation are the aspects of the SL, such as wording, word order, cultural references, local colour.

Instrumental Translation is a freer method. The target text might acquire a new communicative purpose without the recipient being conscious of reading or hearing a text which in a different form was used in a different communicative action. [6, p. 73]

Phraseological Units are often regarded as either untranslatable, or difficult to be translated. Phraseological Units embody cultural features of a language, which are difficult to be translated. Phraseological Units contain also many popular words, which were not present in the literary language, but which by being introduced in the literary works, have gained the status of Phraseological Units. Writing about Cultural Translation, Newmark P. mentions that 'Translation is always more or less possible because of the universal and the cultural overlapping constituents of language' [4, p. 73-74].

In the opinion of Avadanei Constanta, Phraseological Units depend on the ethnic, geographical and historical peculiarities of a linguistic community. They cannot be translated word-for-word in a foreign language, but only through structural equivalents. [1, p. 152]

A special type of Translating Phraseological Units, synonymous to Free Translation, Dynamic Translation and Thought-for-Thought Translation, has been regarded as *Idiomatic Translation*, which, unlike Literal Translation, is used where the meaning of the original text is translated into the forms of the target language. 'These forms should maintain the implicit and explicit meanings of the source language forms.' asserts Shiyab S. M [7, p. 46].

It is clear that finding an equivalent in the target language is the best solution to translate an idiomatic expression from the Source Language. The fact that various Phraseologisms, referring to features of the human being, especially the vices, such as laziness, stupidity, greediness can be found in many languages has been scientifically proved by Condrea I.[2, p. 61].

Some Phraseological Units have not only semantic equivalents but also structural similarity. Phraseological Units which refer to identical or similar situations create an entire field of phraseological analogies. For example, in order to name the situation in which someone is lucky different languages use different expressive-metaphoric means.

Phraseological Units are built on the basis of metaphors, which bear the same meanings but they have different structures, as proved in the following comparative examples: ‘la paștele cailor, la sfîntu-așteaptă, cînd a face plopul pere și răchita micșunele’ which are semantic equivalents to the English ‘when the moon turns green cheese’ [2, p. 62].

Among the methods of translating Phraseological Units suggested by Soloviov V. there can be mentioned *Equivalency*, *Analogy* and *Proper Translation*. Equivalency can be realized through the following procedures: 1) translation through a total equivalent or 2) translation through a partial equivalent. Analogy is applied in the case in which 1) the words of the phraseological expressions are different, but the meanings are the same; 2) an analogical transformation takes place; 3) the words of the expressions in the two languages are very close in meaning, as illustrated in the example: ‘ca două picături de apă’ which is analogical to ‘like two peas in a pod’ [8, p. 54].

Proper Translation means 1) *lexical transposition*, when the meaning is preserved but it is illustrated in a neutral aspect; 2) *linguistic calque* which preserves both the words and the form of the expression; 3) *descriptive translation* through a neutral or stylistic periphrasis [Ibidem].

Different methods of translation are used in different cases. Equivalency is a method used especially in translating Idioms, Proverbs, Sayings by finding an Idiom, Proverb or Saying in the target language which bears the same meaning, but has another form. Analogy is more frequently used in Translating, especially when there is an expression in the target language with the same meaning as the one in the source language. Some Phraseological Units have not only semantic equivalents but also structural similarity.

Equivalency can be applied when the metaphoric set expressions are translated into an equivalent metaphoric set expression. One of the illustrations of such a case has been extracted as follows: ‘though he had no aspiration to follow in his brother’s footsteps... (Feinstein, p. 112) – ‘deși nu nutrea defel dorința de a o lua pe urmele fratelui său. (Feinstein, p. 112)’ [1, p. 157].

The method of proper Translating is used when there is no equivalent found in the target language of the Phraseologism in the source language. Lexical transposition is used when the words of the Phraseologism in the source language are not so figurative as not to be able to be translated using the same words in the target language. This procedure makes it possible to create expressiveness in the translated text. Descriptive translation makes the translated text less expressive than the original version, because of its more neutral language. When applying calque the meaning, but especially the shape of the expression in original is preserved. Usually the calqued expressions are felt as being ‘artificial’ [2, p. 65-66].

That *Loan Translation* involves translating the meaning parts of one language into the meaning parts of another is considered by Shiya S. M., who also adds that the process of translating such meaning parts creates what is called ‘neologism’ [7, p. 44].

There are other procedures which are rarely to be applied in Translating Phraseological Units. Mot-a-mot Translation is another procedure which means the

word-for-word translation. However, it is very rarely that this procedure can be applied in artistic literature.

In brief, several methods have been discussed as being a part of a Translation strategy, such as Semantic Equivalency, Analogy, Proper Translation, mot-a-mot Translation, Annotation and Modulation. There are cases when the stylistic effect of the original text is lost in the translation, but it also happens that the translation may add new stylistic effects, which are not to be found in the original text. Therefore, there is no absolute right or wrong in Translating.

Bibliography: 1. Avadanei C. Constructii Idiomatice in Limbile Romane si Engleza. Iasi: Ed. Universitatii „Al. I. Cuza”, 2000. 187 p. ISBN: 973-9312-69-1. 2. Condrea I. Comunicare prin Traducere. Chisinau: Tehnica Info, 2001. 128 p. ISBN: 9975-63-054-5. 3. Krings H. P. Interlingual and Intercultural Communication. Tübingen: Gunter Narr, 1986. 293 p. ISBN: 3-87808-272-X. 4. Newmark P. Approaches to Translation. Oxford: Elsevier Science & Technology, 1981. 200 p. ISBN: 0080246028. 5. Nida E. A. Toward a Science of Translating. Netherlands: E. J. Brill, 1964. 335 p. ISBN-13: 978-9004026056. 6. Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis. U.S.A.: Rodopi, 1991. 250 p. ISBN: 9789051833119. 7. Shiyab S. M. A Textbook of Translation: Theoretical and Practical Implications, United Kingdom: Garaut, 1999. 193 p. ISBN: 978-90-441-1996-1. 8. Soloviov V. Note despre Traducerea Frazeologismelor in Cultivarea Limbii, VIII. Observatii privind traducerile. ed. Dirul I. Chisinau: Cartea Moldoveneasca: 1974. 107 p.

ПРИЙНЯТТЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ КОМЕНТАР

Олена Великодська

Національний технічний університет України «КПІ»
(Київ, Україна)

Для майбутніх перекладачів критичне відношення як до оригінального тексту, так і до тексту власного перекладу є важливим. Чітке і ясне розуміння особливостей тексту, виявлення труднощів лексичного та граматичного характеру з одного боку і критика власного перекладу з іншого боку є необхідними для майбутніх перекладачів. Методологічною основою коментаря трансформаційних рішень може бути трансформаційно-семантична модель перекладу. Трансформаційна модель, побудована на основі ідей трансформаційної граматики, показує можливість переходу від тексту оригіналу до тексту перекладу, які розглядаються як поверхневі структури, шляхом проникнення на глибинний рівень та виявлення ядерних структур, здатних скласти основу міжмовної еквівалентності. Мірам Г.Е. порівнює “трансформаційний метод перекладу з розшифруванням зашифрованого тексту за допомогою двомовного словника (книги кодів) та граматичного довідника (збірника правил дешифрування)” [2, с. 47]. Проте, переклад не зводиться до простої трансформації тексту, а його дослідження – до виявлення набору навичок або закономірностей використання трансформацій [5, с. 3], оскільки будь-які порівняння двох мов передбачають розгляд їх взаємної перекладності [6, с. 303]. Відповідності завжди повинні бути функціонально рівнозначними, тобто відповідати всьому тексту оригіналу за змістом, стилем, а також нормам мови перекладу та враховувати різні міжмовні фактори (зокрема, вузький та широкий контексти).

Перекладацький коментар може бути окремою дослідницькою роботою студентів і є цікавим по відношенню оцінки не тільки явищ мови, а і способів отримання адекватного перекладу. Сприйняття перекладу в мовному середовищі перекладу буде відносно рівнозначним сприйняттю оригіналу в мовному середовищі оригіналу, якщо відбулось збереження змісту, функцій, стилістичних, комунікативних характеристик та художніх цінностей оригіналу.

Вміння «читати» текст з перекладацької точки зору, тобто аналіз зовнішніх і внутрішніх параметрів тексту оригіналу і визначення адекватної перекладацької стратегії на основі доперекладацького аналізу є запорукою вірного перекладацького розуміння тексту. Для досягнення адекватного перекладу майбутньому перекладачеві потрібно правильно використовувати і описувати регулярні відповідності, а також долати невідповідності мови оригіналу та мови перекладу, що виникають внаслідок структурно-семантичних розбіжностей двох мов. У тих випадках, коли синтаксична структура речення оригіналу може бути виражена аналогічними засобами, дослівний переклад може розглядатися як остаточний варіант перекладу без подальшої літературної обробки. Результати порівняльних досліджень на граматичному рівні, у сфері синтаксичних форм, дозволяють виявити, наскільки можливо зберегти у перекладі аналогічні граматичні форми.

У перекладацькому коментарі студенти наводять результати лінгвістичного аналізу тексту перекладу, описують перекладацькі рішення. Слід зазначити, що перекладацькі рішення – це сукупність дій перекладача для вирішення перекладацьких задач при перекладі конкретного тексту, в той час як послідовність перекладацьких операцій при перекладі будь-якого тексту є перекладацькою стратегією. Перекладацька стратегія – це свідомий вибір перекладача по відношенню до алгоритму перекладацьких дій при перекладі будь-якого тексту чи групи текстів, який не залежить від типу і жанру. Перекладацька стратегія включає три етапи: доперекладацький аналіз тексту, аналітичний варіативний пошук, контрольний-корекційний аналіз, що збігається з фазами текстової діяльності при породженні і інтерпретації тексту [за 2, с. 238-239].

У перекладацькому коментарі необхідно описати всі перекладацькі рішення щодо трансформацій. Необхідно визначити явище мови оригіналу (конструкцію, зворот тощо) яке викликало невідповідність при перекладі і перекладацький прийом, який був застосований для подолання цієї контекстуальної невідповідності. Отже, перекладацький коментар дає можливість студентів продемонструвати рівень володіння лінгвістичними дослідженнями, представити результати своїх лінгвістичних досліджень як матеріал для подальших наукових узагальнень і висновків.

Література: 1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: [учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей] / Ирина Сергеевна Алексеева. – СПб. : Издательство «Союз», 2001. – 288 с. – (Серия «Библиотека переводчика»). 2. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик / Геннадий Эдуардович Мирам. – К. : Ника-Центр, 2000. – 160 с. 3. Подготовка переводчика : коммуникативные и дидактические аспекты : колл. монография / авт. колл.: В А. Митягина и др. ; под. общ. ред. В.А. Митягиной. – 3-е изд., стер. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2014. – 314 с. 4. Фирсов О. А. Перевод с английского на русский и его комментарии / Олег Александрович Фирсов. – М. :

2003. – 198 с. 5. Хайрутдинов З.Р. Сравнительный анализ лексико-грамматических особенностей оригинальных и переводных текстов английского языка: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Загид Радикович Хайрутдинов. – М., 2008. – 140 с. 6. Якобсон Р. О. Избранные работы / Роман Осипович Якобсон. – М. : Прогресс, 1985. – 460 с. (Языковеды мира).

НАУКОВИЙ ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ З ЛІНГВІСТИКИ (КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ)

Тетяна Володіна

Київський національний лінгвістичний університет
(Київ, Україна)

Протягом ХХ ст. процес перекладу досліджувався головним чином як рівнева діяльність, для здійснення якої перекладачеві необхідно було досконало знати структурно-композиційні та функціонально-стилістичні особливості вихідного тексту. Переклад розглядався як односпрямований, двофазовий процес міжмовної та міжкультурної комунікації, під час якого на базі аналізу первинного тексту створюється вторинний, що замінює первинний в іншому мовному і культурному середовищі [16, с. 75].

Таке визначення перекладу відбивало головну парадигму знання того часу – парадигму *структуралізму*, основною рисою якої була деонтологізація об'єкта дослідження [9, с. 66–67]. У міру розвитку теорії перекладу як мовної дисципліни стало очевидним, що вирішення проблем, які пов'язані з якісною трансляцією смислу тексту, наприклад, з лінгвістики, необхідно шукати за межами рівневої теорії перекладу, а саме, в нових наукових напрямках.

Когнітивний аспект перекладу, звернений до вивчення специфіки вихідного тексту, а також дослідження понять типу тексту, типу комунікації пізнання й особистості, є найактуальнішим на сучасному етапі розвитку перекладознавчої науки. П. Тороп вважає, що процесу перекладу взагалі не існує без урахування характеристик тексту, що перекладається, оскільки сам оригінал диктує оптимальний спосіб його перекладу [15]. Трансляція тексту обумовлена перекладацькою домінантою, що виражається в передачі типологічного параметра перекладного тексту.

У науковому перекладі домінантою може вважатися *концептуалізація*. Поняття когнітивно-діяльнісного перекладу розглядається з декількох позицій.

В *онтологічному аспекті* когнітивно-діяльнісний переклад трактується як природний компонент пізнавального процесу. Трансляція у значенні здібності, схильності людини до когнітивно-комунікативної діяльності є природною, оскільки не вимагає спеціальних навичок. Основні постулати вивчення перекладу в аспекті когнітивної теорії були закладені Р. Якобсоном, який визначив комунікацію як особливий тип діяльності, обумовлений когнітивною функцією мови, яка не тільки допускає, але й безпосередньо вимагає перекодування інтерпретації, тобто перекладу [18, с. 366].

Характеристика перекладу за видом комунікації знайшла відображення в таких *моделях*: переклад як *міжмовна комунікація* вивчається лінгвістами на базі порівняльного аналізу двох мов [20; 7; 11; 18], переклад як *міжтекстова комунікація* досліджується на основі аналізу міжтекстових відносин між вихідним і перекладним текстами [3], переклад як *міжкультурна комунікація*

аналізується в аспекті взаємодії культур, що характеризуються своїми національно-етнічними особливостями [6, с. 40–30; 8, 9, с. 76–65; 10, с. 225–202; 14], переклад як *міжконцептуальна комунікація* розглядається на тлі когнітивної діяльності особистості, яка перекладає [1; 2; 12; 13].

Дані моделі перекладу співвідносяться з *трьома* основними *супермемами*, основними перекладацькими ідеями, на основі використовуваного перекладачем способу трансляції: переклад як *логос*, переклад як *скопос* і переклад як *лінгва менталіс* [8; 15].

Переклад як *логос* співвідноситься з міжмовною і міжтекстовою комунікацією та уможливує його трактування як мовного перекодування, результатом якого є об'єктивна еквівалентність. У даному аспекті перекладацький процес вивчається як таксономічна та алгоритмічна дія з формальними репрезентаціями [15].

Супермема переклад як *скопос* є відправною точкою у культурологічній парадигмі, зверненої до соціо-культурних факторів, що детермінують здатність оригінальних знаків бути перекладеними на інші, відмінні від них знаки, і співвідноситися з міжкультурною комунікацією.

Переклад як *лінгва менталіс* розглядається у вигляді певних розумових стратегій, що здійснює перекладач і спрямовує на виявлення авторської моделі досліджуваного явища. Дана супермема співвідноситься із концептуальною [13] та міжконцептуальною [1] моделлю перекладу.

В основі *концептуальної моделі* перекладу, розробленої Т. А. Фесенко на матеріалі художніх текстів, лежить уявлення про переклад як лінгвальну проекцію ментальних структур перекладача, активізованих в процесі трансляції [1, с. 46–42].

В основі *міжконцептуальної моделі* перекладу, розробленої Л. М. Алексеевою на матеріалі наукових текстів, існує думка про трансляцію наукового тексту як процесі наукового пізнання, перевідкриття або самовідкриття перекладачем суті нового дослідження [1; 2] на базі авторської індивідуальної когнітивної моделі. Міжконцептуальна модель перекладу відображає основні тенденції сучасного перекладознавства, що репрезентують переклад як когнітивну діяльність. Когнітивно-діяльнісне перекладознавство досліджує переклад як інтегральний процес взаємодії різних *факторів*: когнітивних, комунікативних, семіотичних та маніфестує ідеї про види людської діяльності [5, с. 14–7; 9; 17]. Центром когнітивно-діялісного перекладознавства стає особистість перекладача та характер її діяльності у зв'язку з перетворенням змісту оригіналу.

Поняття *діяльності* визначається як згорнута мисленнева діяльність з перетворення вихідного тексту в непередметну форму, а потім розуміння і переклад вже зрозумілого на нову предметність – іншомовний текст [17; 5]. Способом існування мисленневої діяльності є процес розуміння. Якість перекладу визначається на основі рівня (ступеня) відтворення мисленневої діяльності, що прихована в оригіналі, у вигляді простору розуміння. Змістом діяльності перекладача наукового тексту є організація мисленневої діяльності реципієнта тексту перекладу порівняно з мисленневою діяльністю автора оригінала на основі перекладацької домінанти. Суттєвим є те, що

транслюватимуться можуть не тільки самі смисли, а й способи їх освоєння, опредметнення, а також рефлексивні техніки, що лежать поза простором розуміння [5].

Вивчення перекладу наукового тексту як когнітивно-комунікативної діяльності обумовлено як лінгвістичним, так й семіотичним, когнітивним і комунікативним факторами, які є глибоко взаємопов'язаними між собою і мають бути детально досліджені у подальших наукових розвідках.

Литература: 1. Алексеева Л. М. Антропологический фактор в научном переводе // Вестник Пермского университета. Иностранные языки и литературы. Лингвистика и коммуникация. Вып. 4./ Лариса Михайловна Алексеева. – Пермь, Перм. гос. унт. 2004. – С. 42–46. 2. Алексеева Л. М. Понятие индивидуальной когнитивной модели научного текста // Стереотипность и творчество в тексте: Межвуз. сб. науч. трудов. Вып. 9 (по материалам Междунар. науч. конф.) / Л. М. Алексеева. – Пермь, Перм. ун-т. – 2005. – С. 4–10. 3. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Леонид Степанович Бархударов. – М., «Международные отношения», 1975. – 239 с. 4. Бибахин В. В. Слово и событие / Владимир Винаминович Бибахин. – М., Эдиториал УРСС, 2001. – 280 с. 5. Богин Г. И. Критика перевода в свете современных представлений о рефлексии // Перевод как процесс и результат: язык, культура, психология / Г. И. Богин. – Калинин, из-во Калин. гос. ун-т., 1989. – С. 7–14. 6. Галеева Н. Л. Динамические факторы перевода // Языковые подсистемы: стабильность и движение/ Н. Л. Галеева. – Тверь, Твер. гос. ун-т., 2002. – С. 30–40. 7. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : «Международные отношения», 1973. – 215 с. 8. Ключанов И. Э. Динамика межкультурного общения: к построению нового концептуального аппарат: дисс. ... док. филол. наук : спец. 10.02.19 "Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика" / Игорь Энгелевич Ключанов. – Тверь, 1999. – 395 с. 9. Крюков А. Н. Понимание как переводческая проблема // Перевод и интерпретация текста / А. Н. Крюков. – М., 1988. – С. 65–76. 10. Райс К. Классификация текстов и методы перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / К. Райс. – М. : «Международные отношения», 1978. – С. 202–225. 11. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Яков Иосифович Рецкер. – М. : Р. Валент, 2004. – 238 с. 12. Фесенко Т. А. Концептуальные основы перевода / Тамара Александровна Фесенко. – Тамбов, Изд-во Тамб. ун-та., 2001. – 124 с. 13. Фесенко Т. А. Перевод в зеркале когнитивной науки // С любовью к языку. Сб. науч. тр. посвящается Е. С. Кубряковой / Тамара Александровна Фесенко. – М.; Воронеж: ИЯ РАН; Воронеж. гос. ун-т, 2002. – С. 65–71. 14. Хайруллин В. И. Перевод научного текста (лингвокультурологический аспект) / Владимир Иханович Хайруллин. – М., «Международные отношения», 1992. – 127 с. 15. Харитонова Е. А. Концептуализация как стратегия перевода научного текста: На материале русского и английского языков: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / Харитонова Елена Анатольевна. – Пермь, 2006. – 197 с. 16. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Александр Давыдович Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с. 17. Щедровицкий Г. П. Философия. Наука. Методология / Георгий Петрович Щедровицкий. – М., Шк. Культ. Политики., 1997. – 656 с. 18. Якобсон Р. О. О лингвистических аспектах перевода // Избранные работы / Роман Осипович Якобсон. – М., Прогресс, – 1985. – С. 361–369. 20. Kade O. Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung. Beiheft zur Zeitschrift Fremdsprachen I / Otto Kade. – Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie, 1968. – 128 S.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛЕКТИЗМІВ

Наталія Гордієнко

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

(Київ, Україна)

Важливу роль у забезпеченні адекватності перекладу відіграє належне відтворення соціолінгвістичних факторів, що забезпечують відмінності в промові окремих груп носіїв мови. Звісно ж, наявність у мові відхилень від загальнонародної мови першоджерела, а це територіально-діалектні, соціально-діалектні форми, створює неабиякі труднощі перекладу. Такі елементи, справді, майже неможливо відобразити в перекладі. Дійсно, ми маємо право стверджувати, що по відношенню до такого елементу словника як діалектизм, труднощі перекладу завжди виявляються надзвичайно значними, але завдяки такому засобу перекладацької трансформації як компенсація вдається хоча б частково відтворити стилістичне навантаження відхилень "територіального" типу. Можливість замін та компенсацій у системі цілого відкриває різноманітні шляхи вирішення проблеми перекладу мовних елементів, що майже не перекладаються. Довгий час лінгвісти вважали, що такі елементи справді існують, але згодом вони відійшли від такої точки зору. Адже перекладач завжди повинен шукати можливі шляхи вирішення проблеми і знаходити їх.

Звісно ж, коли текст оригіналу написаний на певному діалекті, переклад виконується як з іншої загальнонаціональної мови. Але існує велика кількість випадків, коли діалектизми можуть вводитися в художній текст із метою характеристики окремих персонажів, їх ідентифікації як жителів певної місцевості, де вживається даний діалект.

Треба зазначити, що передача територіальних діалектизмів мови оригіналу неможлива за допомогою територіальних діалектизмів мови перекладу. Справа в тому, що використання елементів того чи іншого територіального діалекта мови, на який виконується переклад неминуче вступає в суперечку з реальним змістом оригіналу, з місцем дії, його обставинами, належністю діючих осіб, навіть і автора до певної національності. Елементи територіального діалекту, які використані в літературному творі, зазвичай, нагадують про належність діючих осіб до певної територіальної групи населення, є ознакою вузькомісцевого колориту. Говорячи словами професора фонетики Генрі Гігінса, головного героя відомої п'єси Бернарда Шоу "Пігмаліон", завдяки фонетиці можна відрізнити за наріччям "хто з Ірландії, а хто - з Йоркширу". Враховуючи той факт, що діалектизми несуть у собі стилістичну функцію, вони без сумніву мають бути відтворені в перекладі.

Для дослідження можливостей відтворення діалектизмів, а також порівняння частотної кількості застосування локальної та тотальної компенсації під час перекладу була обрана шотландська новела Нейла Патерсона "Шотландське поселення".

Отже, зосередимо увагу на закономірності перекладу діалектизмів на матеріалі перекладу новели Нейла Патерсона "Шотландське поселення". Текст оригіналу насичений шотландськими діалектизмами, які реалізуються на

фонетичному (dawgs (dogs), sich (such), mebbe (maybe), yis (yes), git (get), jest (just), offa (offer), yit (yet), hosses (horses), particler (particular), yestiddy (yesterday), tomorra (tomorrow), hongry (hungry), forgit (forget), barefit (barefoot), g'an (go on), skeer (scared), etc.), граматичному (he'd a been, wore them boots (those), we wanted a dawg better nor anything (than), it never said nothing, I must a been (must have been), more good (better), etc.) та лексичному рівнях (crittur (creature), argy-bargy (argue), lassie (girl), tater (potato), domonie (schoolmaster), windy (window), duction (kidnapping), hullo (hello), un (one), to cat (to flog with a cat-o'-ninetails), kin (can), trap (mouth), maun (must), syne (since), whistle (mouth), regler (bread-winner), etc).

Проводячи зіставно-порівняльний аналіз текстів першоджерела та перекладу шотландської новели, ми мали змогу впенитися, що у більшості випадків для відтворення діалектизмів використовується *стилістична тотальна компенсація*, отже в місцях вживання діалектизмів у тексті оригіналу в мові перекладу вживається звичайна літературна українська мова, але для відтворення місцевого колориту та з метою справити на читача аналогічного впливу, що створюється шотландськими діалектизмами в оригіналі, перекладач відшукує стилістично-марковану лексику, яка майже не вживається у звичайному спілкуванні, в той час, коли в англійському варіанті вживається нейтральна повсякденна лексика. Це можна проілюструвати наступним прикладом:

'Once he *beat* Harry justly till he *bled*.' [4, с.202].

"Одного разу він *дав* Гарі такої *хлости*, аж у того кров потекла." [2, с.30].

Проте, в деяких випадках ми таки мали змогу спостерігати *стилістичну локальну компенсацію* діалектизмів, наприклад: mebbe - мо'; trap, whistle - писок, писочок; 'it was pretty to see them hosses calomphin' along' - "було справді цікаво дивитись, як вони пустили коней учвал".

Особливу увагу слід звернути на той факт, що кількість компенсованих діалектизмів у перекладі у порівнянні з кількістю діалектизмів оригіналу помітно падає: так у тексті оригіналу зареєстровано 98 одиниць, в той час як у перекладі – лише 29). Але це, на нашу думку, радикально не змінює функціонально-стилістичну характеристику новели в українському перекладі. Вибір компенсатів є дуже складною задачею, адже текст треба перекласти так, щоб усі функції, які несе в собі діалектизм, якомога повніше були відтворені в перекладі.

На основі проведеного зіставно-порівняльного аналізу оригіналу та перекладу новели Нейла Патерсона "Шотландське поселення" були отримані наступні результати частотності застосування локальної та тотальної компенсації при перекладі діалектизмів: стилістична локальна компенсація використовується у лише 13,7931% випадків, проте 86,2069% припадає на використання стилістичної тотальної компенсації. Отримані результати красномовно свідчать, що вибір того чи іншого компенсату в перекладі залежить, в першу чергу, від умов контексту, а також умов мови перекладу.

Треба зазначити, що при перекладі діалектизмів перекладач повинен бути пильним, щоб не перейти ту тонку межу, яка відрізняє відтворення соціально-обумовлених порушень від відтворення діалектизмів. Різниця полягає в тому, що соціально-обумовлені порушення мови оригіналу відтворюються шляхом знаходження таких слів, які можуть викликати помилки у носіїв мови перекладу. При відтворенні діалектизмів необхідно уникати таких слів, а лише певним

чином змінювати фонетичну будову слів або знаходити специфічні, рідко вживані слова. Проблема перекладу діалектизмів, як одна з найбільш складних проблем перекладу, як в практичному, так і в теоретичному відношенні передбачає тим більш уважне врахування взаємодій усіх сторін мови, які так чи інакше здатні відобразити стилістичну своєрідність оригіналу.

Література: 1. Влахов С. Непереваемое в переводе. / Влахов С., Флорин С. – М.: Высш. шк., 1986. - 320с. 2. Патерсон Н. Шотландське поселення. / Нейл Патерсон // Всесвіт Журнал іноземної літератури, №4. - Київ, 1998. - С. 29-44. 3. Попович А. Проблемы художественного перевода. / А. Попович - М., 1980. – 199 с. 4. Paterson N. Scotch Settlement. / Neil Paterson // The Penguin Book of Scottish Short Stories. - Penguin Book Ltd, 1970. - p. 201-226

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Наталія Іваницька

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
(Вінниця, Україна)

Сучасна мовна політика полікультурного простору розвинених держав значною мірою впливає на специфіку лінгвістичної освіти загалом і підготовку перекладачів зокрема. Набувають актуальності проблеми якості перекладацької освіти, яка, у свою чергу, є невід'ємною від якості перекладацької компетенції, під якою загалом розуміють «здатність перекладати на фаховому рівні та номенклатуру знань, навичок та умінь, необхідних для забезпечення згаданої здатності [4, с. 84].

Популярний нині компетентнісний підхід до навчання є співвідносним із «динамічним, відкритим» суспільством, в якому продуктом процесів соціалізації, навчання, загальної та професійної підготовки до виконання всього спектру життєвих функцій має стати відповідальний індивід, готовий до здійснення гуманістично орієнтованого вибору» [1, с. 19].

Новий ступінь розвитку сучасної цивілізації, розвитку культури світового співтовариства зумовив збільшення числа перекладачів, завдання яких - сприяти розв'язанню проблем, що виникають у т.зв. діалозі культур. Компетентнісний підхід до навчання перекладу необхідно здебільшого розуміють як здатність перекладача встановлювати соціокультурну взаємодію, володіння знаннями та певними особистісними характеристиками, вміння створювати нові значення і смисли, які стають інструментами пізнання, комунікації, створення нового знання. У формуванні перекладацької компетенції зазвичай беруть уваги те, що «когнітивною основою всіх компетенцій є наукові знання» [3, с. 4]. Перекладацька компетенція має перспективи бути сформованою як єдність знань теорії та практики, готовність до застосування знань у конкретних умовах перекладу. Формування перекладацької компетенції - це підготовка «людини знання», здатної до творчості, теоретичного осмислення проблем перекладу, готової творчо і професійно підійти до розв'язання питань взаємодії культур.

Професійна підготовка перекладачів полягає в розвитку низки компетенцій, заснованих на сукупності здібностей, знань і умінь здійснювати переклад, реалізований як ефективний акт комунікації. Інтеграція в навчальний процес завдань із розвитку компетенцій вимагає їх обґрунтованої стратифікації і визначення таких стратегій навчання, за яких оволодіння іноземною мовою і

розвиток навичок перекладу були б оптимально узгоджені щодо визначення мети і можливостей здобувачів вищої освіти.

Проаналізувавши численні наукові розвідки, що стосуються проблем формування перекладацької компетенції, доводиться констатувати той факт, що на сьогодні не створено оптимальних лінгводидактичних моделей, які б уможливили оцінку якості перекладу і перекладацьких компетенцій, і, отже, гарантували б якість перекладацької освіти. Вчені, виокремлюючи різні складники перекладацької компетенції, див., наприклад [4], сходяться в тому, що це вміння є багатограним і містить низку аспектів.

Немає сумнівів у тому, що важливе місце у формуванні професійної компетенції перекладача посідає його комунікативна компетенція. На відміну від звичайних комунікантів, комунікативна компетенція перекладача має відносно динамічну природу. Це не лише здатність інтерпретувати чужомовний зміст, а й уміння зіставляти імпліковані властивості представників двох мовних колективів і робити висновки про необхідність зміни мовного змісту висловлювання у перекладі, щоб забезпечити можливість необхідних висновків для його адекватного розуміння. Говорячи про комунікативну компетенцію перекладача, слід докладно зупинитися на його міжкультурній комунікативній компетенції. Міжкультурна комунікативна компетенція перекладача стосується сфер знань, емоцій, норм поведінки, особливостей національної культури, вміння враховувати міжкультурні розбіжності у процесі роботи з представниками інших країн. Слід усвідомлювати, що відмінності між культурами мають комплексний характер. У зв'язку з цим слід розвивати гнучке мислення, яке буде сприяти розумінню закономірностей мовної системи, використання швидше загальних, ніж вузьких категорій інтерпретації, допоможе уникнути поверхневого розуміння проблеми.

Безсумнівно, що основу міжкультурної комунікативної компетенції становить загальна культурна компетенція, іншомовна соціокультурна компетенція і кроскультурна компетенція.

Під соціокультурною компетенцією розуміють здатність враховувати в ілюктивних актах спілкування особливості країни, культури, історії народу, мову якого вивчають і з представниками якої йде спілкування [5]. Вона містить три блоки знань: 1) лінгвокраїнознавчі (знання лексичних одиниць з національно-культурною семантикою, а також уміння застосовувати їх в ситуаціях міжкультурного спілкування); 2) соціально-психологічні знання (володіння набором соціокультурно зумовлених сценаріїв, національно-специфічних моделей поведінки з використанням комунікативної техніки, узвичаєних у даній культурі); 3) культурологічні знання (знання соціокультурного, історико-культурного, етнокультурного фону та вміння використовувати їх для досягнення взаєморозуміння з носіями даної культури).

Формування соціокультурної компетенції перекладача охоплює, отже, оволодіння: особливостями соціокомунікації, національно-культурними нормами соціокультурного поведінки, мовним етикетом і ритуалами спілкування, особливостями національного надбання, у тому числі, мистецтва, культурних цінностей, особливостями національного характеру народу.

Соціально-культурні фактори відіграють значну роль у формуванні фонових знань перекладача, без яких неможлива адекватна інтерпретація мовних висловлювань і які є базовими для вибору стратегії перекладу. Аналіз структури мовної особистості суб'єкта перекладу та її взаємодії з мовними особистостями комунікантів у процесі перекладу дає змогу стверджувати, що необхідним є доволі високий рівень розвитку вербально-семантичного, лінгвокогнітивного та прагматичного рівнів вторинної мовної особистості перекладача. У лінгводидактичному аспекті це має знайти відображення в процесі формування двомовного професійного тезауруса перекладача.

Методисти вважають, що розширення і збагачення двомовного професійного тезауруса перекладача має здійснюватися за двома напрямками: 1) засвоєння предметних / професійних знань у конкретній сфері міжкультурного спілкування; 2) засвоєння елементів базової частини «картини світу» іншомовних комунікантів, що співвідносяться з предметом комунікації та утворюють лінгвокогнітивний рівень вторинної мовної особистості перекладача [2, с. 3].

Механізмом розвитку комунікативної компетенції перекладача є активізація автолінгводидактичного складника - вміння формулювати мету і завдання діяльності, знати форми і методи контролю, самоконтролю і взаємоконтролю, орієнтуватися на процес і результат діяльності. Не менш важливим для формування комунікативної перекладацької компетенції має систематизованість знань. У навчанні перекладу необхідно сформувати вміння пояснити свої дії, вибір значення, перекладацьких трансформацій, готовність аналізувати можливості вдосконалення перекладу. Перекладач повинен вміти співвідносити вимоги до рівня перекладацької компетенції, умови перекладу і їх зміни.

Отже, професійне становлення перекладача видається неможливим без формування низки взаємозумовлених компетенцій, однією з яких виступає міжкультурна комунікативна компетентність, специфіка якої полягає в обізнаності з рідною культурою та ступеня прилучення до іншомовної культури. Це передбачає володіння довготерміновими та ситуативними соціокультурними (фоновими) знаннями, включаючи ключові концепти двох контактуючих культур, їхні реалії та символи. Загалом же концепція перекладацької компетенції становить значний теоретичний і практичний інтерес. Вона потребує подальшого дослідження для уточнення факторів її формування і способів їхнього ефективного засвоєння.

Література: 1. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании: Опыт философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. – 2005. - №. – С. 23-34. 2. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику / А. А. Залевская. - М., 1999. – 234 с. 3. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя.- М., 1989. – 340 с. 4. Черноватий Л. М. Зміст поняття "фахова компетентність перекладача" як складової методики навчання / Л. М. Черноватий // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. - 2014. - Вип. 2. - С. 84-86. 5. Hymes D. H. Vers la competence de competence. Paris, 1978.

ЕЛЕМЕНТИ ФОРМАЛІЗАЦІЇ У МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗІ СТИЛІСТИКИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Андрій Козачук

Київський університет імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)

Процес активної та стабільної інтеграції української науки у світову вимагає поглянути на методи досліджень по-новому. Так, декілька методів дослідження вважаються загальноновизнаними у науковому світі – аналізу, синтезу, дедукції, індукції та ін.

Пояснюючи термін «метод», І. В. Андрущенко наголошує на тому, що кожна наука вимагає своїх власних методів дослідження, проблема полягає лише у способі оптимального поєднання різних методів [1, с.559]. Таким чином, один метод може бути застосований у різних галузях науки. Проте сфера використання конкретного методу разом зі способом його поєднання з іншими методами утворюють систему методів, яка відрізняє одну науку від іншої.

Також досить цікавою видається думка щодо системи використання методів, висловлена у праці з психолінгвістики британського вченого П. Сідгауса. Він доводить, що навіть використання одних і тих самих методів при вирішенні певної наукової задачі може призвести до протилежних результатів, що залежить від багатьох чинників, наприклад – від того, як саме дослідник проводить аналіз дискурсу тощо [4, с.1].

Оскільки перекладознавство, як галузь філології, є гуманітарною наукою, впровадження елементів формалізації часто допомагає збільшити ступінь конкретності опису методології проведеного дослідження. У цій розвідці ми докладніше зупинимося на дослідженні лінгвостилістичних особливостей тексту художнього перекладу і на одному із способів поєднання методу контрастивно-зіставного аналізу та квантитативних методів дослідження у перекладознавстві.

Під час прочитання художніх текстів, що є матеріалом дослідження, встановлюються основні компоненти, які формують їх лінгвостилістичні особливості. Наприклад, у лексиці такими компонентами можуть бути культурно-національні поняття, власні назви, форми звертань, історизми та архаїзми, діалектизми, інтергloseми, інтертекстуальні елементи (зокрема поетичні рядки), фразеологізми, стилістично маркована лексика – вигуки, емоційна, знижена лексика тощо. Наведений перелік є умовним, оскільки, по-перше, відбір елементів залежить від предмету та об'єкту дослідження, а, по-друге, особливості лексичних систем української та англійської мов дозволяють віднести певний фрагмент тексту одночасно до декількох пунктів: наприклад, інтертекстуальні елементи, які є поетичними фрагментами та (або) інтергloseмами, фразеологізми, вжиті у значенні вторинних вигуків, знижена лексика, яка належить до діалектизмів тощо.

На одному з етапів виконання дослідження створюється вибірка. При цьому, беручи до уваги особливості дослідження, спочатку вибірка робиться лише з текстів оригіналу з подальшим добором відповідників до обраних одиниць вибірки з текстів перекладу.

Особливості вибірки також можуть вимагати поділу її на підвибірки, які зручно систематизувати за допомогою простої номінальної шкали, наприклад:

(1) Культурно-національні поняття; (2) Власні назви; (3) Форми звертань; (4) Історизми та архаїзми; (5) Діалектизми; (6) Інтергloseми; (7) Інтертекстуальні елементи; (8) Фразеологізми; (9) Стилiстично маркована лексика (вигукова, емоційна, знижена тощо).

Репрезентативність кожної підвiбiрки досягається за допомогою відповідного прийому, описаного у праці В. В. Левицького [3, с.40-41], при якому, наприклад, можна обрати елементи з кожної четвертої сторінки досліджуваного тексту, номер якої у такому випадку визначається за такою формулою: $p(x) = \forall\{x, (x+4), (x+8), \dots\}$, де p – обраний номер сторінки, x – номер першої сторінки твору у виданні/збірці.

Вибрані одиниці тексту можна помістити у таблицю, для якої бажано обрати спiсiб представлення у вигляді звичайної електронної таблиці формату XLS, який характеризується сумісністю з багатьма програмними продуктами та зручністю автоматизованої обробки даних.

Так, кожен аркуш такої таблиці може вiдповiдати одному елементу представленої вище номiнальної шкали і містити звичайну таблицю з такими полями: «Назва твору», «Назва видання/зiбiрки», «Номер сторiнки», «Аналізований елемент мовою оригiналу», «Вiдповiдник аналізованого елементу у тексті перекладу», «Назва видання/зiбiрки, до якої увiйшов текст перекладу», «Номер сторiнки, на якiй знаходиться вiдповiдник аналізованого елементу», «Примiтки стосовно особливостей перекладу (зокрема певні формалiзовані кiлькiсні показники)».

Як бачимо, кожне поле таблиці виконує одну з трьох функцій: iнвентаризація досліджуваних елементів тексту, безпосереднє представлення одиниць вибiрки та кiлькiсне вираження рiзних вiдношень мiж одиницями вибiрки.

Таким чином, можемо сказати, що на кожному аркуші міститься по дві паралельні підвiбiрки двох паралельних вибiрок. Так, якщо вибiрку досліджуваних одиниць в оригiнальних текстах позначити як a , то вона має таку структуру: $a = \{a_1, a_2, \dots, a_9\}$, де a_x – підвiбiрка, а iндекс позначає номер підвiбiрки за номiнальною шкалою. Паралельну вибiрку елементів з текстів перекладу позначимо як a' і представимо її структуру як $a' = \{a'_1, a'_2, \dots, a'_9\}$, так само позначаючи номер підвiбiрки за номiнальною шкалою. Тобто, на кожному аркуші A , номер n якого вiдповiдає номеру підвiбiрки за номiнальною шкалою, міститимуться такі підвiбiрки: $a_n \cup a'_n \subset A_n$. При цьому вибiрка a містить набiр елементів, що iлюструють лiнгвостилiстичні особливості проаналiзованого тексту, тоді як вибiрка a' iлюструє лiнгвостилiстичні особливості тексту перекладу.

У перекладознавстві важливо розглядати матерiал дослідження у двох паралельних вибiрках a і a' , для того щоб здiйснити їх зiставлення, що, на думку В. М. Заяць, дає більше «матерiалу для потрiбних висновкiв» [цит. за 2, с.300].

Для представлення отриманих результатів зiставлення потрiбно використати крайнє праве поле таблиці, залучивши до цього прийом формалiзацiї, прийнявши за основу кiлькiсні показники елементів вибiрки, що

є носіями певної ознаки мовостилю, позначивши наявність або відсутність такої ознаки бінарно – «1» у випадку наявності ознаки, «0» – у випадку відсутності. Так, якщо відібрана лексична одиниця є, наприклад, історизмом, то у підвибірці «Історизми» вона матиме параметр «1», а, наприклад, у підвибірці «Фразеологізми» – «0», що не дасть підстав включати її до цієї підвибірки.

Звідси можна знайти значення величини, яку умовно назовемо *загальною кількістю одиниць мовостилю* (тут і далі *одиницею мовостилю* вважатимемо одиницю вибірки, яка є носієм певної ознаки мовостилю); у вибірці a воно має дорівнювати кількості елементів у вибірці, що далі можна прийняти за початкову точку відліку, умовно позначивши її як $L_t^S = \sum_{e=1}^n e$, де e – одиниця вибірки, n – загальна кількість елементів у ній. Тоді у крайньому правому полі таблиці позначатиметься наявність або відсутність певної ознаки мовостилю у елемента вибірки a' , для якої ми оберемо змінну e' , що розглядається як своєрідна величина з умовною назвою *кількісне значення одиниці мовостилю*.

Так, якщо аналізована одиниця вибірки a' є носієм ознаки мовостилю (коли виконаний еквівалентний переклад), то $e'=1$. Якщо відповідна ознака при перекладі була повністю втрачена, то $e'=0$. Проте, якщо ознака при перекладі лексичної одиниці втрачена, але перекладач вдався до компенсації, то значення e' може варіюватися залежно від ступеню компенсації: $0 < e' \leq 1$.

Після проведення оцінки кількісного значення одиниць мовостилю серед елементів вибірки a' можемо обчислити сумарну кількість цих значень за формулою $L_t^T = \sum_{e'=1}^n e'$, після чого можливо обчислити *умовний кількісний ступінь відхилення* від лінгвостилістичних особливостей оригінального тексту за допомогою простої різниці: $\Delta L_t = L_t^S - L_t^T$, що дає нам можливість обчислити *умовний відносний ступінь відхилення* від лінгвостилістичних особливостей оригінального тексту: $s = \Delta L_t / L_t^S \cdot 100\%$.

Таким чином, прийняття до уваги таких величин, як загальна кількість одиниць мовостилю, кількісне значення одиниці мовостилю, умовний кількісний та умовний відносний ступені відхилення від лінгвостилістичних особливостей оригінального тексту під час здійснення перекладознавчих досліджень покликане сприяти вивченню різних аспектів лінгвостилістичних особливостей розглянутих текстів, ідіостилів автора та перекладача, оцінки якості перекладу.

Література: 1. Философский словарь: разъяснение филос. категорий, понятий, терминов. Описание осн. филос. направлений и школ. Персоналии и взгляды выдающ. философов от античности до современности. Целостный взгляд на философию. Доступность и открытость материала / авт.-сост. И. В. Андрущенко [и др.]. – К. : А.С.К., 2006. – 1053 с. 2. Заяць В.М. Методи зіставлення статистичних характеристик при формуванні вибірок у лінгвістиці / В.М. Заяць, М.М. Заяць // Інформаційні системи та мережі : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор В. В. Пасічник. – Львів. : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010. – С. 296-305. 3. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница: Нова Книга, 2007. – 264 с. 4. Seedhouse P. How Research Methodologies Influence Findings [електронний ресурс] / Paul Seedhouse // Novitas-ROYAL. – 2010. – Vol 4, Issue 1. – P. 1-15. – Режим доступу: [doaj.org/doaj?func=fulltext&passMe=http://www.novitasroyal.org/Vol_4_1/seedhouse.pdf](http://www.novitasroyal.org/Vol_4_1/seedhouse.pdf)

GRAMMATISCHE SUBSTITUTION ALS TRANSLATIONSVERFAHREN BEI DER ÜBERSETZUNG VOM UKRAINISCHEN INS DEUTSCHE

Ірина Малашевська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Zwischen der grammatischen Systemen der ukrainischen und deutschen Sprache können wir in seltenen Fällen vollständige Kongruenz feststellen. Selbst in beiden Sprachen anscheinend identische Kategorien decken sich nie vollständig in ihrem Bedeutungsumfang, in ihren Funktionen. So haben im Ukrainischen wie im Deutschen die Substantive solche Kategorien, wie: Numerus, Genus und Kasus; Adjektive haben Steigerungsformen; Verben - die Zeitformen. Aber zwischen diesen scheinbar soähnlichen grammatischen Formen besteht keine vollständige semantische und funktionale Übereinstimmung. Nehmen wir, zum Beispiel, das Substantiv. Es gibt zahlreiche Fälle, wo dem ukrainischen Singular der deutsche Plural entspricht.

- медовий місяць	- Flitterwochen (Pl.)
- Різдво	- Weihnachten
- віспа	- Pocken

und umgekehrt.

-die Waage (Sing.)	- терези
- die Schere	- ножиці

Die Unterschied gibt es im Genus des Substantivus, z.B :

- дівчина	- das Mädchen
- кінь	- das Pferd
- модель	- das Modell

In verschiedenen Fällen entspricht der ukrainische Objekt kasus nicht dem deutschen.

Я привітав сестру. (Akk.)

Ich gratulierte der Schwester.(Dat.)

Die Steigerungsformen des Adjektivs können auch substituiert werden, z.B. :

Люди самих різних професій зібрались тут...

Menschen verschiedener Berufe kamen hier zusammen...

Im Deutschen wird das Adjektiv "verschiedene" im Positiv gebraucht, wobei im Ukrainischen das Adjektiv "самих різних" im Superlativ verwendet wird. Ein Beispiel für die Substitution der grammatischen Form des Wortes in der Übersetzung ist auch das Tempus des Verbs. "Dem Ukrainischen fehlt die Kategorie der "zeitlichen Bezogenheit", die im Deutschen in den "relative Temporatum Ausdruck kommt". [1, S. 164]. In der Vergangenheitsform des Verbs macht das Ukrainische keinen Unterschied zwischen den Bedeutungen des Imperfekts und Plusquamperfekts. Daher ist es in einem ukrainischen Satz nicht immer möglich, eine Grenze zwischen einer vergangenen Handlung, die mit dem beschriebenen Moment zeitgleich ist, und einer solchen, die dem beschriebenen Moment vor ausgeht, zu ziehen, während im deutschen Satz diese Unterscheidung nicht unausgedrückt bleiben kann. Sehen wir folgenden Satz:

Коли він прийшов додому, вона приготувала обід.

Als ich nach Hause kam, hatte sie das Essen zubereitet.

Weder aus dem Satz selbst noch aus dem weiteren Kontext läßt sich hier entnehmen, ob es dabei um die gleiche Zeit geht oder um eine vorangegangene Periode. (Zuerst hat sie das Essen zubereitet und danach kam er, oder als er nach Hause kam, bereitete sie das Essen zu.) Im Deutschen ist eine solche Unbestimmtheit einfach unmöglich, da das Verb in einer von zwei Formen stehen muß – entweder im Imperfekt (bereitete sie das Essen zu) oder im Plusquamperfekt (hatte sie das Essen zubereitet). Der Übersetzer steht hier vor einer schwierigen Situation, da er nicht über ausreichende Information verfügt. Er hat den Plusquamperfekt gewählt, und dieses ist, meiner Meinung nach, richtig, auf Grund des Temporal satzes, der vorangestellt ist, (Als ich nach Hause kam). Das bedeutet, daß das Essen schon fertig war, als er nach Hause kam. Zum Schluß möchte ich folgende wichtige Frage beantworten. Inwiefern ist es notwendig, die grammatischen Bedeutungen bei der Übersetzung wieder zugeben? Barchudarov [1, S. 168] unterscheidet zwei Fälle der Verwendung grammatischer Formen - den freien Gebrauch und den gebundenen Gebrauch. Beim freien Gebrauch wird die jeweilige grammatische Form in den Text nach Ermessen des Übersetzers verwendet, der somit die freie Wahl unter mehreren möglichen Formen innerhalb einer Kategorie besitzt. Beim gebundenen Gebrauch der grammatischen Formen wird die Verwendung der jeweiligen Form nicht durch die geschilderte Situation oder die Entscheidung des Übersetzers, sondern ausschließlich durch innersprachliche Faktoren (wenn das betreffende Lexem nur eine Form der Kategorie besitzt, z.B. терези, ножиці; wenn die Wahl der jeweiligen grammatischen Form durch die syntaktische Struktur vorgeschrieben ist, z.B. він привітав сестру; wenn die Wahl einer grammatischen Form durch das Auftreten bestimmter lexikalischer Einheiten bedingt ist, z.B. спочатку, вже, раніше...) bestimmt.

Bei der Übertragung aus einer Sprache in eine andere werden nur die Bedeutungen der frei verwendbaren grammatischen Formen wiedergegeben. Was die in gebundener Verwendung auftretenden grammatischen Formen anbetrifft, bleiben die von ihnen ausgedrückten Bedeutungen bei der Übersetzung unberücksichtigt. "Folglich kann für die Frage der Wiedergabe der grammatischen Bedeutungen in der Übersetzung keine Universallösung vorgeschlagen werden : Man muß den Charakter der Verwendung der jeweiligen Form... ermitteln und davon ausgehend eine ihr angemessene Entsprechung in der Zielsprache finden oder sie völlig unübersetzt lassen." [1, S. 177].

Die Substitution der Wortarten ist weit verbreitet. Die einfache Form ist die "Verbalisierung" oder die Substitution des Substantivs durch ein Verb oder eine Partizipkonstruktion. Betrachten wir folgende Beispiele :

В момент повного зникнення ранішнього туману...

Sobald der Nebel vollständig verschwunden ist ...

Випите на ньому ніяк не відображалось, він сидів, як завжди, задумливий і спокійний.

Es war ihm überhaupt nicht anzusehen, daß er getrunken hatte, er saß, wie immer, nachdenklich und ruhig.

Alle Beispiele zeigen, dass das ukrainische Substantiv durch ein Verb oder eine Partizipkonstruktion ersetzt wird. Ein häufiger Fall der Wortartsubstitutionen ist die Substitution des Substantivs durch ein Pronomen. Bei der Pronominalisierung

handelt es sich um ein Substitutionsverfahren, es geht um das Ersetzen einer Nomination durch eine sprachlich ökonomische Form. Vermieden wird dadurch, dass bereits Gesagtes mit den gleichen lexikalischen Mitteln wiederholt wird.

Die Wortart substitutionen, die auch in zahl reichen weiteren Kombinationen auftreten, werden häufig von Satzgliedsubstitutionen, d.h. von einer syntaktischen Umstrukturierung des Satzes begleitet.

Bei der Substitution von Satzgliedern werden Wörter und Wortgruppen im Übersetzungstext in anderen syntaktischen Funktionen verwendet. Es findet eine Umstrukturierung des Satzes statt. Als eine Ursache der Umstrukturierung des Satzes. Als eine Ursache der Umstrukturierung kann verschiedener Satzbau im Deutschen und Ukrainischen genannt werden.

Ein typisches Beispiel, wodurch die syntaktische Umstrukturierung des Satzes bei einer Übersetzung ins Deutsche erforderlich wird, ist, wenn die Aktivform des ukrainischen Verbs die durch die Passivform des deutschen substituiert wird. Dabei entspricht dem ukrainischen Subjekt im deutschen Satz ein Objekt, wie es am folgendem Beispiel sichtbar ist :

В нього попав м'яч.

Er wurde von dem Ball getroffen.

Die Frage nach der Wiedergabe der syntaktischen Bedeutung in der Übersetzung ist sehr wichtig, daher knüpft diese Frage an die Grundprobleme der allgemeinen Theorie der Syntax an.

In der generativen Grammatik, vor allem in den Arbeiten N. Chomskys und seiner Nachfolger, gewann die Konzeption der zwei Typen der syntaktischen Struktur des Satzes eine besonders wichtige Rolle – die Oberflächenstruktur und die Tiefenstruktur. Chomsky selbst definiert die Tiefenstruktur des Satzes als die semantische Interpretation des Satzes, während die Oberflächenstruktur die phonetische Interpretation des selben Satzes ist, d. h. die Tiefenstruktur des Satzes ist die Gesamtheit der in ihm ausgedrückten semantischen Beziehungen. Seine Oberflächenstruktur erhält dagegen die konkrete Form. Dabei kann eine Tiefenstruktur in verschiedenen Oberflächenstrukturen realisiert werden, z.B. Jegor sang ein Lied; ein Lied wurde von Jegor gesungen; Jegor, der das Lied sang; das Lied, das von Jegor gesungen wurde; das von Jegorgesungene Lied. Die Oberflächenstruktur ist verschieden, wobei ihre Tiefenstruktur die gleiche ist, und zwar im Sinne der Repräsentation logisch-semantischer Beziehungen. Daraus folgt, dass im Übersetzungsprozess die syntaktischen Tiefenbeziehungen unverändert bleiben müssen und die Oberflächenstruktur nicht unbedingt (häufigt überhaupt nicht) erhalten werden soll.

Література: 1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. – М.: МО, 1975. – 237 с. 2. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика (німецька мова). Підручник для вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 597 с. 3. Огуй О. Д. Актуальні проблеми німецько-українського перекладу. – Чернівці: Рута, 2004. – 256 с. 4. Chomsky N. Aspekte der Syntax-Theorie. – Berlin: Akad. Verl. 1970. – S. 242 – 260.

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

І. І. Озарко, Л. О. Книш, Н. В. Мойсеєнко

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
(Івано-Франківськ, Україна)

Постановка наукової проблеми та її визначення

Із початком нового тисячоліття, розвиток технологій набув нових обертів. Особливо це стосується персонального комп'ютера, внаслідок використання якого виникло безліч жаргонізмів та професіоналізмів, які вже зараз широко вживаються користувачами ПК та продовжують поповнювати словниковий склад багатьох мов. З появою Інтернету та виникненням доступних операційних систем, він став справді широко використовуватись у повсякденному житті. Проте цей процес освоєння нової технології був повільним на перших етапах, через незрозумілість алгоритму користування комп'ютером та великої кількості нової лексики, яка безпосередньо була задіяна у процесі його використання. Видання різних технічних словників та видань полегшило сприйняття нової лексики та специфічних текстів. Завдяки активній праці перекладачів, сьогодні ми можемо без особливих труднощів користуватись персональним комп'ютером та іншими високотехнологічними пристроями.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми

На сучасному етапі неможливо заперечувати очевидний факт комп'ютеризації різних сфер знань. Допомогти в цьому може саме знання комп'ютерних термінів. Переклад комп'ютерних текстів, та їх складових – термінів (аббревіатур, скорочень та ін.) справді є актуальною темою й сьогодні. Оскільки, процес поширення новітніх технологій продовжується, виникнення нової лексики та потреба у її тлумаченні залишається. Тому, варто виділити актуальність дослідження даної теми.

Формулювання мети та завдань статті

Метою даної статті є визначення основних засобів перекладу англійськомовних комп'ютерних текстів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження

Потреба у фахівцях, які спроможні систематично використовувати в якості джерела інформації літературу англійською мовою, стає все більш нагальною. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій та розширення всесвітньої мережі Інтернет спричинили активізацію номінативних процесів, у результаті яких утворилася і продовжує утворюватися велика кількість лексичних одиниць термінологічного характеру. Це є причиною появи елементів новизни у текстах з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати серйозні проблеми в процесі перекладу.

До системи традиційного підходу вирішення лексичних проблем перекладу входять: терміни та способи їх перекладу; скорочення; інтернаціональні та псевдоінтернаціональні слова; багатозначні слова; стійки (сталі) словосполучення; препозитивні атрибутивні

словосполучення; неологізми та безеквівалентна лексика; власні імена та назви[4].

Інтернаціоналізми – слова або сполуки, що існують у багатьох мовах з однаковими значеннями, хоч оформлені згідно із закономірностями певних мов [1]. Щодо перекладу інтернаціоналізмів, І. В. Корунець виділяє такі способи: буквений переклад (транслітерація), транскрибування, практичне транскрибування, описовий переклад та переклад шляхом заміни інтернаціоналізмів синонімами. Шляхом транслітерації були запозичені такі терміни як Internet – інтернет; chat – чат; hacker – хакер; printer – принтер; computer – комп'ютер; commutator – комутатор; processor – процесор та ін. Методом транскрибування були запозичені такі терміни як tuner – тюнер; browser – браузер; site – сайт; joystick – джойстик; provider – провайдер, display – дисплей, user – юзер, catridge – катрідж; file – файл; site – сайт; driver – драйвер. Змішане транскодування: on-line – онлайн, interface – інтерфейс, chat – чат, adaptor – адаптер. Адаптоване транскодування: profile – профіль; matrix – матриця; domain – домен; command – команда; card – карта; menu – меню.

Калькування (від фр. calque – копія) – це переклад частин іншомовного слова (складного, похідного або словосполучення) з подальшим складанням елементів в одне ціле. Прикладами калькування є переклад таких термінологічних словосполучень як accesscode – код доступу; autorepeat – автоматичний повтор; absolutediskread – абсолютне зчитування з диску; abstractsemanticnetwork – абстрактна семантична мережа. У деяких випадках інтернаціоналізми мови джерела в процесі перекладу можна замінити синонімами мови перекладу. У випадку, коли словосполучення складається з термінів, які ще не увійшли у вживання в певній галузі науки чи техніки на мові перекладу і потребують свого тлумачення, використовують експлікацію.

Експлікація (від лат. explicatio – роз'яснення) – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці. За допомогою експлікації перекладають багатокомпонентні термінологічні словосполучення як, наприклад, nativemode – режим роботи у власній системі команд; processor-specificcode – програма, прив'язана до певного процесора; magneticbubblememory – запам'ятовувальний пристрій на циліндричних магнітних доменах; non-mouseprogram – програма, яка не підтримує роботу з мишкою; policymodule – модуль керування використанням ресурсів.

Структурування скорочень у галузі комп'ютерних технологій було проведено автором словника скорочень у напрямі «Комп'ютери, програми, мультимедіа, Інтернет» С.В. Фадєєвим. У його роботі представлені наступні типи скорочень англійської мови: абревіатури - ініціальні літерні скорочення: АЕ - absoluteerror; абревіатури так званого подвійного рівня укладання, в яких перші літери позначають у свою чергу інші абревіатури: ВРВ – BIOS parameterblock; частково скорочені слова, що включають літерні абревіатури і повне слово: АТІМЕ – absolutetime; складноскорочені слова складового типу: modem – modulator-demodulator, transceiver – transmitter / receiver; складноскорочені слова змішаного утворення, що складаються з поєднань усічених слів початковими буквами: ALGOL –

AlgorithmicalLanguage; складноскорочені слова змішаного типу утворення, що складаються з поєднань усічених частин слів з кінцевими літерами цих же або інших слів: approxn – approximation, bit – binarydigit; графічні скорочення, утворені шляхом видалення всіх букв, крім початкової і кінцевої: bd – board; графічні скорочення, утворені шляхом видалення голосних літер: cmplx – complex, JMP – jump; скорочення, що складаються з початкових, серединних і кінцевих літер слів або одного слова, або словосполучень: arrgt - arrangement, FDX – fullduplex; скорочення, що складаються з початкових, серединних букв одного слова: adr – address; інверсійні скорочення: In - naturallogarithm; умовні графічні скорочення, в яких видалена частина позначається крапкою: comb. – Combination, disc. – Disconnect; скорочення, що включають елементи графічного і фонетичного характеру: SDX – storedataacceleration, fax – facsimilie.

Важлива особливість сучасного етапу науково-технічного прогресу полягає у взаємному проникненні спеціальної термінології з одних областей знань в інші. У зв'язку з цим нашу увагу привернула сфера інформаційних технологій, де дуже швидко відбуваються зміни, формуються нові поняття, виникають нові терміни. Характерною рисою цих лексичних одиниць є те, що, по-перше, значення терміну встановлюється в процесі передбачуваної домовленості, яка закріплюється держстандартами, по-друге, термін набуває певного лексичного значення в терміносистемі, існування якої залежить від розвитку науки [7: 25]. Особливістю комп'ютерних термінів є те, що вони, на відміну від інших технічних термінів, у результаті глибокого проникнення комп'ютерної техніки у всі сфери життя суспільства, поступово втрачають вузькоспеціальний характер функціонування та стають здобутком загальнолітературної мови. Основними вимогами до перекладу термінів є повне збереження семантичного наповнення одиниці перекладу. Переклад характеризується як процес вторинної номінації і терміни, що були перекладені, займають чинне місце в термінологічній структурі української мови і навіть отримують статус загальноновживаної лексики.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Проаналізувавши особливості комп'ютерних текстів, варто зазначити, що їм притаманна специфічна структура та присутність великої кількості термінів, а особливо аббревіатур та скорочень, які часто можуть мати декілька значень. В ході дослідження були визначені основні засоби перекладу, які використовуються при перекладі комп'ютерних текстів. Це такі види перекладу, як – транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та переклад на основі аналогії. При перекладі комп'ютерних текстів, а саме аббревіатур та скорочень, варто ознайомитись із текстом та зрозуміти його суть. Перекладач повинен детально вивчити ту область науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками. Основна умова подолання цих труднощів полягає у детальному аналізі описуваного явища і передачі його термінами, що вже є усталеними в науці.

Література: 1.Гречина Л.Б. До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури / Л.Б. Гречина // Вісник Житомирського державного університету. –

2011. – № 57. 2. Карабан В.І. Переклад англomовної наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. –Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с. 3. Кікец І. До питання про деякі труднощі при перекладі термінів і шляхи їх подолання / І. Кікец // Вісник державного університету «Львівська політехніка» 6-та Міжнар. наук. конф. : матеріали – Львів: Львівська політехніка, 2000. – № 402. – 420 с. 4.Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов. – К., 2003. – 185 с. 5.Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (англійською і українською мовою) /І.В.Корунець – Київ: Вища школа, 1998. – 175 с. 6. Коссак О.М. Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки / О.М. Коссак. – Львів: СП “БаК”, 2001. – 304с. 7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – С. 183. 8. Стрельбіцька Л. Інтернет як полігон розвитку природної мови / Л.Стрельбіцька // Вісник Національного ун-ту "Львів. політехніка". Проблеми української термінології. – 2005. – № 538. – С. 33–38.9. Glendinning E. H., McEwan J. Basic English for Computing. Oxford University Press, 2001. – 340 p.

УСПІШНЕ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЧА ЯК МЕТА ФАХОВОГО НАВЧАННЯ

Алла Ольховська

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)

Приєднавшись до Болонського процесу, Україна взяла курс на інтеграцію в єдиний європейський освітній простір та зобов'язалась модернізувати національну систему освіти в цілому та систему навчання у вищій школі зокрема задля забезпечення сучасних економічних та соціальних вимог. Такі зміни звичайно відбилися і на підготовці перекладачів, яка має враховувати усі сучасні вимоги. Традиційно, інтерес науковців, які зробили значний вклад у розвиток методики навчання перекладу, був прикутий у першу чергу до мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів та до надання їм знань з теорії та практики перекладу. Проте, у нових ринкових соціально-економічних умовах розвитку нашої держави і сфери перекладацьких послуг, професійне навчання перекладачів не може обмежуватися лише лінгвістичною підготовкою (вільне володіння мовою тексту оригіналу і тексту перекладу) та основами усного і письмового перекладу. Сучасний ринок праці вимагає набуття майбутніми перекладачами такої якості як конкурентоспроможність, що значною мірою визначає успіх їхнього самостійного працевлаштування й кар'єрного зростання. Саме тому, у нових умовах інтенсивного розвитку галузі перекладацьких послуг особливо важливу роль у підготовці якісного фахівця з перекладу відіграють проблеми пов'язані з працевлаштуванням.

Зміни, пов'язані з уможливленням набуття в процесі навчання конкурентоспроможності, починаються зі зміни моделі перекладацької компетентності, яка лежить в основі такого навчання, хоча точніше не стільки в зміні самої моделі, скільки в розстановці пріоритетів серед її компонентів. Так, на сучасному етапі, в структурі моделі перекладацької компетентності на передній план виходять такі компоненти, як інструментальний та пошуковий, адже за результатами дослідження, проведеного серед представників галузі [8], ідеальний перекладач повинен мати досвід професійного перекладу та володіти наступними уміннями: використовувати засоби автоматизованого перекладу (CAT), самостійно знаходити довідкові матеріали, що можуть

допомогти краще зрозуміти вихідний текст, та перекладати спеціалізовані тексти з однієї або кількох предметних галузей.

Окрім цього на одне з перших місць виходять особистісні якості фахівця (або особистісний компонент), які ще називають професійно важливими або значущими [2–4; 6]. Причому представники галузі [1] наголошують, що чи не найважливішою професійно важливою якістю сучасного фахівця є дотримання строків виконання перекладу, які стають дедалі жорсткішими. В умовах запеклої ринкової конкуренції компанії прагнуть якомога швидше виводити свої продукти на нові ринки. Зважаючи на це, на сучасному етапі на світовому ринку перекладу склалася така ситуація: обсяги перекладу збільшуються, у той час як ціни за виконання перекладу падають, а швидкість його виконання зростає [1]. В таких умовах надійність перекладача є основною умовою співпраці з ним. На жаль, випускники вишів, за свідченням представників галузі, дуже часто не мають уявлення про місце перекладача. Окрім того, їх не навчили відноситися до своєї роботи відповідально, і якщо на переклад було відведено п'ять днів, то саме перекладові вони й мають бути присвячені. Важливим також є питання забезпечення якості [1; 5], що має бути постійним пріоритетом перекладача.

Під час навчання ретельного висвітлення також потребують питання, пов'язані з організацією професійної діяльності перекладача в сучасних умовах. На жаль, попереднє усне опитування, проведене серед студентів четвертого та п'ятого курсів перекладацького відділення Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, засвідчило, що переважна більшість студентів не володіє інформацією щодо можливостей працевлаштування в галузі. Дуже часто студенти старших курсів отримують негативний досвід з виконання перекладу, коли несумлінні компанії, що оперують на вітчизняному ринку, не платять за виконаний так званий «пробний» переклад, або ж платять зовсім незначні кошти. Через таку ситуацію студенти втрачають мотивацію до перекладацької діяльності, вони не вірять що в обраній професії можна заробити гідні кошти, якщо вдосконалювати свою професійну майстерність, слідкувати за усіма тенденціями ринку та володіти необхідними сучасними технологіями перекладу. Про таке поняття як «локалізація» студенти взагалі не чули і не мають жодного явлення що це таке. Також студенти не ознайомлені з особливостями працевлаштування до сучасних перекладацьких компаній, що працюють на світовому ринку перекладу, та не вміють правильно укласти резюме і розміщувати його на відповідних електронних ресурсах з пошуку роботи.

Приймаючи до уваги усе викладене вище, надзвичайно актуальним видається розкрити студентам низку важливих тем, пов'язаних безпосередньо з подальшим працевлаштуванням за фахом. Зокрема, необхідно висвітлити студентам основні тенденції на світовому та вітчизняному ринку перекладацьких послуг, зосередивши їх увагу на тому, що щорічні обсяги перекладів постійно збільшуються, а відповідно й зростає попит на перекладачів. У вітчизняній індустрії перекладу спостерігається поступовий та

стабільний розвиток, що звичайно ж є позитивною перспективою та сприятиме забезпеченню працевлаштування молодих фахівців.

Студентів слід детально ознайомити зі складовими перекладацької компетентності, які завдяки вимогам сучасного перекладацького ринку вийшли на передній план – інструментальною, пошуковою, особистісною. Без особливої уваги до розвитку саме цих складових не можливе успішне працевлаштування за фахом. Студенти мають отримати інформацію, щодо систем автоматизованого перекладу, а в ідеалі ще й набути навички практичного користування ними.

На особливу увагу заслуговують такі аспекти працевлаштування у перекладацькій компанії, як написання резюме, розміщення його на ресурсах з пошуку роботи, а також подальше заповнення анкети та виконання пробного перекладу в разі проходження резюме. Окрім того, студенти мають знати загальну структуру перекладацької компанії та шляхи організації перекладацького процесу в ній.

Важливе місце посідає ознайомлення студентів із значенням та функціями документів, що регулюють перекладацьку діяльність – зокрема, міжнародними та вітчизняними галузевими стандартами. З володінням галузевими стандартами невід'ємно пов'язаний процес забезпечення та контролю якості перекладу, який є одним з основних аспектів діяльності будь-якої перекладацької компанії.

Окрім того, ще одна можливість працевлаштування для випускників перекладацьких відділень – викладання, зокрема у вищих навчальних закладах. Звичайно відсоток випускників, що оберуть такий професійний шлях не великий, тим не менш важливо розкрити базові питання підготовки викладачів перекладу, надавши опис компетентності викладача перекладу та її складових, обґрунтувати думку про те, що викладання перекладу – складний та багатосторонній процес, а тому задля досягнення кращого результату навчання повинні проводити викладачі різних категорій.

Як бачимо, спектр питань, пов'язаних з працевлаштуванням випускників перекладацьких відділень надзвичайно широкий, а вирішити їх можливо в рамках дисципліни «Чинники успішного працевлаштування за фахом», запровадженій відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня працевлаштування випускників вищих навчальних закладів» № 1726 від 27.08.2010 р. та листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-89 від 08.02.2012 р. про його виконання. На сьогоднішній день вже з'явилися навчальні посібники зі згаданої дисципліни [7], звичайно вони є корисними для випускників, однак носять узагальнюючий характер, у той час як майбутніх перекладачів бажано було б ознайомити саме зі специфікою їхньої професії. Саме тому перспективою наших подальших досліджень є підготовка навчального посібника, присвяченого чинникам успішного працевлаштування перекладача за фахом.

Література: 1. Воробьев В. Современный переводчик [Электронный ресурс] / В. Воробьев. – Режим доступа: <http://vostran.net/uchebnye-resursy/prezentatsii/sovremennyi-perevodchik>. 2. Козак А. В. Формування перекладацької культури та професійно важливих якостей спеціаліста-перекладача: теоретичний аспект / А. В. Козак // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – 2009. –

Вип. 3(145). – С. 31–35. 3. Ольховская А. С. Личностные характеристики будущих переводчиков как фактор успешного трудоустройства по специальности / А. С. Ольховская // Функциональная лингвистика. – 2013. – № 5. – С. 310–312. 4. Ольховская А. С. Личностный компонент в структуре переводческой компетентности / А. С. Ольховская // Актуальные вопросы теории и практики перевода. – 2013. – Вып. II. – С. 189–197. 5. Палажченко П. Профессия переводчика вчера, сегодня, завтра [Электронный ресурс] / П. Палажченко. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=by4P3dulwi4&list=PL9w6AltRshw5iqADeIa1xVI-vOitg-rKF&index=35>. 6. Прозорова М. И. Формирование профессионально важных качеств переводчика у студентов-лингвистов в процессе обучения в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Прозорова Марина Ивановна. – Калининград, 2004. – 215 с. 7. Чинники успішного працевлаштування за фахом : навчальний посібник / колектив авторів [заг. редакція О.І. Драган]. – К. :Кафедра, 2014. – 308 с. 8. Як готувати готові кадри [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=4DT9D9IRAgo&list=PL9w6AltRshw5iqADeIa1xVI-vOitg-rKF&index=13>.

**PHRASEOLOGISMEN ALS ENTSTEHUNGSFAKTOREN DES
VERTIKALEN KONTEXTES IM LITERARISCHEN WERK.
AM MATERIAL DER ÜBERSETZUNGEN VON ROMANEN H. BÖLLS INS
UKRAINISCHE**

Oleg Ostapovych

Nationale Wassyl-Stefanyk-Vorkarpaten-Universität
(Iwano-Frankiwsk, Ukraine)

Bekanntlich gehören phraseologische Einheiten und ihr usueller bzw. okkasioneller, modifizierter Autorengebrauch in literarischen Texten zu den grössten Schwierigkeiten selbst für den erfahrenen Übersetzer. Und nicht nur deswegen, weil totale phraseologische Äquivalente oder phraseologische Universalien, die ein korrektes substitutives oder wörtliches Übersetzungsverfahren ermöglichen, relativ selten anzutreffen sind. Auch nicht einmal darum, weil der sprachspielerische Umgang mit Phraseologismen, ihre Modifizierung, Schaffung der Autoreneinmalbildungen, Aktualisierung der wörtlichen Lesart auch zu den beliebtesten Mitteln zum Erreichen gewisser Effekte beim Leser gehören und davon in Literatur reichlich Gebrauch gemacht wird. Im ersteren Fall bedient sich der Übersetzer entweder der Deskriptiva, wobei der ursprüngliche kulturspezifische Sinn zum Teil verloren wird, oder der eigensprachlichen Substitutiva, was aus dem Grunde bedenklich ist, weil es andere Kulturkonnotationen mit ins Spiel bringt. Im letzteren ist es aus kognitiver Sicht für den muttersprachlichen Leser relativ leicht, das Sprachspiel mit Idiomen zu erfassen, weil sie im Sinne von *D.Dobrovol'skij* [5] im mentalen Lexikon in vorgefertigter Form gespeichert sind (sensu „*long words-hypothesis*“) und bei solcher Irregularität eher als Ganzes empfunden werden. Ihre modifizierte Art liefert dem Muttersprachler ein Signal, dass mit dem bekannten Idiom etwas „nicht in Ordnung“ sei oder evoziert eben die wörtliche Lesart (sensu „*literal-for-figurative-hypothesis*“). Für den fremdsprachigen Leser muss zuerst die Ausgangsform des Idioms geläufig sein, was nicht unbedingt der Fall ist und dazu subjektiv und bildungsgradspezifisch sein kann. Umso schwieriger und fast nie völlig erreichbar erscheint es für den Übersetzer, diesen Sinn im Text adäquat zu übertragen, ohne Anmerkungen und Fussnoten miteinbeziehen zu müssen.

Viel komplexer wird wohl aber die Aufgabe des Übersetzers, wenn ein Transfer des vertikalen Kontextes erforderlich ist. Unter dem Begriff „vertikaler

Kontext“ verstehen wir – im Gegensatz zum horizontalen, syntagmatischen – erweiterte Präsuppositionen kulturspezifischer Art, soziokulturelles Hintergrundwissen, stereotypisch konnotative Semantik der einzelnen Ausdrücke sowie komplexer situativer Botschaftsframes, jeweilige Anspielungen, interne Zitate etc, wobei Phraseologismen aktiv daran beteiligt sind. Seine Wiedergabe setzt beim Literaturübersetzer hohe Kompetenz extralingualer Natur voraus.

Es wird gewöhnlich zwischen dem engen Mikrokontext und erweiterten Makrokontext unterschieden, die einerseits im Rahmen des einzelnen Satzes und andererseits – im Rahmen des ganzen Textes liegen. Ferner kann der Kontext explizit, verbal und nonverbal ausgedrückt oder implizit, präsuppositiv-hintergrundartig sein. Dabei ist für die Erfassung der Botschaft das Verstehen des situativen Kontextes extralingualer Natur erforderlich, in kognitivlinguistischer Terminologie – des Frames oder Szenarios. Es sind auch die pragmatischen Faktoren wie Kommunikationsumstände, ihr Gegenstand und Teilnehmer massgebend [1, S. 48]. All das charakterisiert den vertikalen, extralinguistischen Kontext [4, S. 238].

Mit diesem Begriff ist die Hintergrundinformation der Kommunikanten, ihr shared background knowledge eng verbunden. Aber zum Unterschied vom Hintergrundwissen, ob naiver oder wissenschaftlich-objektivistischer Prägung, ist der vertikale Kontext ein historisch-philologischer Kontext des literarischen Werkes und somit der Gegenstand der Philologie. Es ist die Frage, wie und warum der konkrete Autor bei seinen Lesern die Fähigkeit voraussetzt, historisch-philologische Informationen seines Werkes zu rezipieren [1, S. 50].

Im engeren Sinne kann der vertikale Kontext auch als Infrakontext verstanden werden, auf den Anspielungen und Allusionen zurückzuführen sind. Darunter sind ausser anderem auch interne Zitate zu verstehen, wobei die entlehnten geflügelten Ausdrücke ohne Textbezug in den Inhalt des Werkes “inkorporiert” werden [ebenda, S. 50–51]. Wenn in philosophischen Abhandlungen ein solches Mittel zur Schaffung des Untertextes verwendet wird, so verleiht es der schöngestigen Literatur eine “vierte Dimension” [3, S. 48]. Vieles davon, was “zwischen den Zeilen” zu lesen ist, durch sprachliche Mittel entweder hervorgehoben oder bloss angedeutet wird, passt nicht in den engen Rahmen der Realienwörter – wie Anspielungen, Allusionen, Konnotationen, Gebärdensprache, der aussersprachliche Hintergrund, dessen Details als höchstens “situative Realien” gelten können.

Dabei ist der Begriff vertikaler Kontext nicht mit dem der Präsupposition gleichzusetzen. Beide haben den Bezug zur Erfassung des “Nichthorizontalen”, im Text nicht explizit ausgedrückten gemeinsam. Die Präsupposition ist jedoch dem Kriterium der Wirklichkeitsentsprechung, Normalität / Anomalität, kontextuellen Kompatibilität / Inkompatibilität, anders gesagt der “truth value” verhaftet, der vertikale Kontext hat mit dem Wahrheitsbezug nichts zu tun [1, S. 54; 4, S. 394].

Insgesamt liegt diese Problematik im Paradigma der “kognitiven Wende”, wo die Bedeutung nicht mehr abstrakt-strukturell, sondern antropozentrisch relativiert ist. Diese Bedeutungen kommen als subjektive Widerspiegelung der etnokulturellen Bezüge, von denen sich der Mensch leiten lässt, strukturelle Bestandteile des “naiven Weltbildes”, die die Realien der hypothetisch-angeblichen “objektiven Wirklichkeit” kategorisieren und nach dem Prinzip der

„Familienähnlichkeit“ mit dem Prototypen (im Wittgensteinschen Sinne) porträtieren [2, S. 75].

Das Korpus unserer Untersuchung wurde aus den Originaltexten der Romane „Wo warst du, Adam?“ und „Gruppenbild mit Dame“ von Heinrich Böll und seiner ukrainischen Übersetzungen, die in 2 Bänden in Kiew 1989 erschienen sind, zusammengestellt. Erwartungsgemäss sind bei der Analyse des empirischen Materials sowohl gelungene Übersetzungslösungen als auch (wohl aber im geringeren Ausmass) gravierende kulturdifferenzenbedingte Fehler festgestellt worden.

Es wurde evident, dass bei der Übersetzung auch unterschiedliche Zielsetzungen, mentale Erwartungen, Prämissen auch wesentlich mitgewirkt haben, von denen der Schriftsteller und die Übersetzer ihren Targetgruppen, d.h. den potentiellen Lesern gegenüber ausgegangen sind, sowie auch Erscheinungszeit- und Ort der Ausgabe.

Schon bei den Einzelllexemen, die, obwohl sie volläquivalent zu sein scheinen, konnotativ spezifisch sind, hat der Übersetzer meistens mögliche Fehlschlüsse vermieden. So wurde z.B. das deutsche „Prolet“ nicht wörtlich, seiner lateinischen Ursprungsform nach ins Ukrainische übersetzt, sondern korrekt als „*pokyd'ky, holodrantsi*“ (wörtlich „*Gesindel, Pöbel, Lumpenpack*“). Ausser der aus dem horizontalen Gebrauchskontext klaren negativen Konnotation des Ausdrucks waren dem Übersetzer auch die Unterschiede in der Hintergrundsemantik zweier scheinäquivalenter Lexeme wohl bewusst. Entgegen der in westlicher Welt geläufigen Herabschätzung war zu Sowjetzeiten (als die Übersetzungen erschienen) der Begriff „Prolet“ oder „Proletariat“ ideologisch gehoben und angepriesen.

Mangelhaft ist aber aus unserer Sicht die Übersetzung anderer Realien wie *Ordonanzen und Hauptmann* mit völlig ungebräuchlicher Transliteration „*ordonantsi*“ und dem Ukrainischen neutralen Ersatz „*kapitan*“. Zum einen gibt es im Ukrainischen zwar die assimilierte Transliteration „*ordynarets*“, so dass der Leser entweder vermuten könnte, was gemeint wird oder auch verwirrt gewesen wäre, ob das eins und dasselbe sei oder doch zwei verschiedene Begriffe. Zum anderen wäre eben die Transliteration „*hauptmann*“ völlig klar gewesen, weil diese deutsche Realie dem ukrainischen Leser aus Kriegszeiten gut bekannt ist und es keinerlei Bedarf bestand, das zeitliche und nationale Kolorit zu eliminieren. Dabei handelt sich schon nicht um den unvermeidlichen Koloritverlust, sondern um klaren Fehler.

Die deskriptive Periphrase der Realie *Erkennungsmarke – osobystyj medaljon* (wörtlich „*Persönliches Medaillon*“) scheint auch nicht adequat genug zu sein. Hier wäre die Anmerkung über den Inhalt der Erkennungsmarke mit den Angaben über den Namen, die Truppennummer, Adresse des gefallenen Soldaten nicht fehl am Platz.

Bei der kontextuellen Übersetzung des Lexems „*Gemeinde*“ ist dem Übersetzer noch ein Irrtum - „*sil's'kyj munitsypalitet*“ (wörtlich „*Dörfliche Munizipalität*“) unterlaufen. Selbst die Wortverbindung ist unsinnig – in Dörfern gibt es keine Munizipalitäten, korrekter wäre es „*sil's'ka uprava*“ (wörtlich „*Dorfverwaltung*“).

Fast keine Probleme sind nur bei wörtlichen Übersetzungen festgestellt worden: *Blut hat sich in Eis verwandelt – krov zamerzla v zhylach; eigene Haut retten – rjatuvaty vlasnu schkuru; den Tod in der Hand haben – trymaty smert v rukach; ihm lief der Schweiß übers Gesicht – jomu pit kotyvsja po lytsi; j-n in Frieden lassen – zalyschyty u spokoji.*

Es gibt aber Fälle, wo die wortgetreue Übersetzung auch korrekt gewesen wäre aber vom Autor überraschenderweise nicht zur Verwendung kam:

Eine Schwäche für sie haben – ljubyty (wörtlich „lieben“).

Es bleibt unklar, warum der Übersetzer einen so expressiven Phraseologismus durch ein neutrales Lexem wiedergegeben hat, zumal im Ukrainischen die genaue Entsprechung *“maty slabist do tschohos”* vorhanden ist. Dazu setzt der situative Kontext eben den Gebrauch dieser Version voraus, weil die Rede von Frauen war.

Dasselbe gilt für den Phraseologismus *“es war sein Steckenpferd”*, in ukrainischer Version – *“vin buv schyblenym na tsjomu”* (wörtlich *“er war verrückt danach”*). Die äquivalente Wendung *“tse joho konyk”* ist im Ukrainischen geläufig genug und es hatte keinen Sinn, sie durch einen Quasisynonym zu ersetzen, der auch anders semantisch und stilistisch-expressiv beladen ist. In beiden Fällen ging die Verstärkung des Gedanken verloren.

Genäuso hätte man die Wendung *sein Gesicht war krebssrot* beim wörtlichen Äquivalent *“tschervone jak rak”* belassen, und nicht *he “tschervone jak burjak”* (wörtlich *“rot wie eine Rübe”*). Im Ukrainischen sind beide Phraseologismen gleich gebräuchlich, man hätte lieber den Koloritverlust dort, wo es möglich ist, vermeiden müssen.

Einer Kritik bedarf vice versa die wörtliche Übersetzung des phraseologischen Kopparativs *blöde wie ein Affe – durnyj jak mavpa*. Der Affe steht für den Ukrainer prototypisch für etwas Lächerliches, Merkwürdiges, Komisches, aber keinerlei Blödes. Für die ukrainische Kultur ist in diesem Zusammenhang ein treffender und expressiver Ausdruck *“durnyj jak pen”* (wörtlich *“blöde wie ein Baumstumpf”*) charakteristisch. Bei solcher Substitution ist zwar ein gewisser Bedeutungsverlust unvermeidlich, die Expressivität bleibt aber erhalten.

Keine Einwände bestehen in analysierten Texten dementgegen zum Gattungsersatz als Übersetzungsmethode: *mir ist es Wurscht – meni natschchaty* (wörtlich *„ich niese darauf“*); *die Luft wird zu heiss – pachne smalenym* (wörtlich *„es riecht nach Brand“*)

Gerechtfertigt sei auch die folgende Übersetzungsgeneralisierung: *eine ganze Menge Kronen – tsila kupa hroschej* (wörtlich *“ein ganzer Haufen Geld”*). In diesem Fall drückt die generalisierte Substitution korrekt den Inhalt der Aussage aus, weil die Rede nicht von konkreter Währung, sondern vom Geld an sich ist und die Geldrealie hier überflüssig wäre, so dass die Metonymie toto-pro-pars in der Übersetzung zulässig zu sein scheint.

Dasselbe gilt für den Ausdruck *18 Pfennig Blech an Brust – bjaschka na hrudy* (wörtlich *“Blech an Brust”*). Der Übersetzer behielt die metonymische Übertragung mit der herabschätzender Konnotation und liess die Benennung der Münze aus, was dem ukrainischen Leser nichts Informatives gebracht hätte. Ob 18 Pfennig der Preis der Medaille, des Abzeichens oder anderer Militärauszeichnung

sei, dieses Hintergrundwissen ist kommunikativ völlig belanglos, solange die negative Einstellung zu diesem Gegenstand klar ausgedrückt ist.

Es können auch die expressiv-modalen Phraseologismen, phraseologische Interjektiva und darunter Schimpfwendungen nicht ausser Acht gelassen werden. Dabei bediente sich der Übersetzer am Häufigsten und, in der Regel, zurecht der Substitutiva, seltener der wörtlichen Äquivalente: *Halte die Fresse* – *zatkny pelku*; *Menschenskind* – *Hospody!* (wörtlich *Oh Gott!*); *Donnerswetter* – *sto tschortiv!* (wörtlich *“Hundert Teufel!”*); *Mist* – *Tschort!* (wörtlich *“Teufel!”*); *Dolles Ding* – *jak zvir* (wörtlich *“wie ein Tier”*); *Mistbande* – *bydlo* (wörtlich *“Vieh”*); *Quatsch* – *durnytsi* (wörtlich *“Unsinn”*); *Das ist doch Unsinn* – *tse tschort znaje stscho* (wörtlich *“das ist weiss der Teufel, was”*); *Was ist hier denn los?* – *stscho za tschortivnja?* (wörtlich *“was für ein Teufelszeug?”*); *Verflucht* – *sto tschortiv* (wörtlich *“Hundert Teufel!”*); *Scheisse!*; *Scheisskrieg!* – *paskudstvo* (wörtlich *“schlimmes Zeug”*); *natschchaty na tse smittja* (wörtlich *“ich niese auf diesen Müll”*); *lajno* (wörtlich *“Mist”*); *Tschort!* (wörtlich *“Teufel!”*).

Was diese Auswahl aber nicht zeigt, dominiert in der orthodox-christlichen ukrainischen Kultur stellvertretend für die Ostslaven (aus den religiös-konfessionellen Tabugründen) bei derartigen Ausdrücken der genitale “source domain”, im Gegensatz zum defäkalen in dem deutsch-abendländischen Kulturkreis. Der Gebrauch dieser Wendungen in Druckform wäre schon aus Zensurgründen nicht möglich, deswegen verwendet der Übersetzer die Euphemismen aus dem universal europäischen Bildspendebereich “Teufel, böser Geist”, der für alles Negative steht.

Bedeutend schwerer tut sich der Übersetzer mit dem christlichen, katholischen, insgesamt religiösen Kontext der Autorenaussagen, wenn auch ebenso aus klaren politischen Gründen, die durch Erscheinungszeit- und Ort bedingt sind. So muss H.Böll sicher davon ausgegangen sein, dass seinen Lesern der Begriff wie „*das Rosenkranzgebet*“ und der Ausdruck „*den Rosenkranz beten*“ oder biblischer geflügelter Ausdruck „*die Frau von Urias*“ nicht näher erklärt werden müssten. Für die sowjetische Leserschaft gehörte die Heilige Schrift nicht unbedingt zum alltäglichen Hintergrundwissen. Der Übersetzer griff in beiden Fällen zur wörtlichen Kalkierung „*molytva trojandovoho vintsja*“ und „*zhinka Uriji*“ und verfehlte somit seine Aufgabe. Eine korrekte ukrainische Substitution des ersten Wortes wäre „*Otsche Nasch i Bohorodytse Divo*“ gewesen (dt. „*Vaterunser und Ave Maria*“), wobei „*der Rosenkranz*“ ins Ukrainische als „*tschotky, vervytsja*“ übersetzt wird. Und bei der wörtlichen Übertragung des biblischen Motivs sollte im Text unbedingt eine Anmerkung zur Geschichte über den König David, Urias und Bathseba angeführt werden (vgl. „*der Uriasbrief*“). Dann wäre auch der komplexe situative Sinn oder der Frame und das Szenario, die den Gebrauch des Ausdrucks rechtfertigen, dem ukrainischen Leser klar geworden. Ausserdem gehört das Poem des ukrainischen Literaturklassikers Taras Schewtschenko „*Kaukasus*“, wo dasselbe Motiv zum Ausdruck kommt, in der Ukraine seit langem in den Schulen zur Pflichtlektüre.

Nur zum Teil ist es dem Übersetzer auch eine korrekte Wiedergabe des phraseologischen Okkasionalismus „*nach Walhalla fahren*“ gelungen. Zwar sollte ihm der altgermanische mythologische Begriff und damit die signifikative

Bedeutung „sterben“ natürlich bekannt gewesen sein. Bei der ukrainischen Übersetzungsversion „*vidpravytys` do praotsiv`*“ (wörtlich „zu den Vorvätern fahren“) sowie „*viddaty bohu duschu`*“ (wörtlich „dem Gott die Seele abgeben“) ist aber unseres Erachtens die wichtige konnotative (ebenso kulturbedingte) Semantikkomponente „im Krieg den tapferen Tod fallen“ und somit auch der vertikale Kontext des Zweiten Weltkrieges verloren gegangen, geschweige schon den gehobenen Stil des deutschen Ausdrucks und äusserst umgangssprachlichen, pejorativen des ukrainischen. Man überlege sich, ob nicht eine wörtliche Kalkierung entweder des Klischees „den Heldentod sterben“ oder gar der Originalversion (mit der Anmerkung zum Begriff „Walhalla“ angebracht gewesen wäre). Das erstere wäre aber aus klaren politischen Gründen kaum möglich gewesen, so dass es sich fragen würde, ob wir gar nicht mit der bewussten ideologischen Herabschätzung der Aussage zu tun haben. Mit noch einem halb gelungenen Substitutionsversuch des Übersetzers haben wir im Falle der Textpassage „*er wiederholte nochmals sein ceterum censeo`*“ zu tun. Der Autor liess diesen Latinismus ohne Erklärung aus klaren Gründen – das klassische römische Sprach- und Kulturerbe soll bei den westeuropäischen Lesern (zumindest Bölls Lesern) zum Alltagswissen gehören, wenn auch im Rahmen des Gymnasialcurriculums. Darum führt H.Böll dieses geflügelte Zitat von Cato auch ohne seine viel berühmtere Fortsetzung an: „...*Carthaginem esse delendam`*“ (dt. „übrigens bin ich der Meinung, dass Karthago zerstört werden muss“). Die Anspielung ist somit noch rätselhafter geworden. Zwar gibt der Übersetzer den übertragenen Inhalt des Ausdrucks korrekt wieder: „*vin znovu povtoryv svoju nav`jazlyvu ideju`*“ (wörtlich „er wiederholte seine Idee fix“). Ein Kommentar zum lateinischen Originaltext und seinem historischen Kontext wird aber vermisst.

Aus dem Obendargelegten lässt sich schlussfolgern, dass der Autor eines literarischen Textes (ob bewusst oder nicht) bei seiner Leserschaft gewisses Hintergrundwissen präsupponiert, was für mentale Dekodierung des Textes im Ganzen erforderlich ist. Das reflektiert sich auch im Gebrauch der Idiome und der Schaffung eines vertikalen Kontextes, der, wie in unserem Fall, aus verschiedenen Mikrokontexten wie „Krieg“, „Religion“, „Politik“, „Geschichte“, sogar „Sprachunterricht“ besteht. Dieses Vorwissen unterscheidet sich aber von dem der potenziellen fremdsprachigen Leser und derartige Differenzen müssen unbedingt in der Übersetzungspraxis stärker berücksichtigt werden.

Literatur: 1. Ахманова О. С., Губбент И. В. Вертикальный контекст как филологическая проблема // Вопросы языкознания . – 1996. – N 3. – С. 47– 54. 2. Бацевич Ф. С., Пітковська Р. А. Когнітивний аспект зіставного аналізу мовного образу реалії // Іноземна філологія. – 1996. - N 109. – С. 74–80. 3. Шніньов І. С. Вертикальний контекст і підтекст // Іноземна філологія. – 1986. - N 84. – С. 48–54. 4. Ярцева Н. Г. Лингвистический энциклопедический словарь. – Москва: Советская энциклопедия, 1990. - 684 с. 5. Dobrovolskij D. Idiome im mentalen Lexikon. Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung. – Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag, 1997. – 288 S.

Quellen des Illustrativmaterials: 6. Белль Г. Де ти був, Адаме ?; Групповий портрет з дамою. – Твори у двох томах. – Том 1. – Київ: Дніпро, 1989. – 796 с. 7. Böll, Heinrich. Gruppenbild mit Dame. – München, 1991. – 373 S. 8. Böll, Heinrich. Wo warst du, Adam? Roman. – Deutscher Taschenbuch Verlag, 1995. – 140 S.

К ВОПРОСУ О ЕДИНИЦЕ ПЕРЕВОДА

Елена Панченко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
(Днепропетровск, Украина)

Проблема определения единицы перевода исследовалась многими учеными, такими как В. Н. Комиссаров, Р. К. Миньяр-Белоручев, И. В. Корунец и многие другие, и ее решение имеет значение как для теории и практики перевода, так и для обучения переводческой деятельности.

Существует множество точек зрения на данную проблему. Как известно, ряд исследователей относит единицу перевода к определенному уровню языка, тогда как другие считают, что единицей перевода в разных ситуациях может быть единица любого уровня: фонема, морфема, слово, словосочетание, предложение и сам текст. Нам ближе вторая точка зрения, однако мы считаем, что рассмотрение синтагмы как единицы перевода еще остается нерешенной гранью интересующей нас проблемы. Поэтому целью данной статьи и является выявление правомочности и целесообразности синтагмы как единицы перевода.

Для рассмотрения данной проблемы в первую очередь необходимо выяснить, что мы вкладываем в сам термин «синтагма». Приведем несколько определений данного понятия. Согласно источнику [2], синтагма – это «словосочетание, представляющее собой цельную синтаксическую интонационно-смысловую единицу».

По данным лингвистического словаря, синтагма – это «1. Двучленная последовательность языковых единиц (морфем – *сад-ик*, компонентов подчинительного словосочетания – *вишневый сад*, предикативных частей сложного предложения – *Когда в товарищах согласья нет, на лад их дело не пойдет* и т. п.), соединенных определенным типом связи (как правило, члены синтагмы соотносятся как определяющий – определяемый).

2. То же, что **Речевой такт. Синтагматическое членение. Фонетическая синтагма.**

3. В *современной интерпретации*: Сочетание двух однотипных (одноуровневых) языковых единиц в линейном потоке речи, обусловленное глаголами данного языка» [1, с.114].

Несколько иной термин, близкий по своему содержанию к понятию синтагмы, но, в отличие от него, менее связанный с фонетическими особенностями языка, предложен нами в работе [3]. Это термин «предикативная зона», который мы определяем как отрезок предложения, включающий единицы, находящиеся в предикативном отношении друг к другу. Нам представляется, что в плане теории перевода термин «предикативная зона» является более точным, однако в силу большего распространения термина «синтагма» далее мы будем пользоваться именно им.

Исходя из данных определений, вычленим синтагмы в следующих отрывках из произведений английской художественной литературы. Для обозначения границ между синтагмами мы будем использовать знак \ . Материалом нашего исследования в данной работе стали отрывки из

произведений, являющихся образцами различных периодов развития английской литературы: отрывок из «Кентерберийских рассказов» Дж. Чосера (среднеанглийский период); отрывок из повести Ч. Диккенса «Рождественская песнь в прозе», являющийся образцом классической английской литературы, и равный ему по объему отрывок из романа Дж. Ролинг «Гарри Поттер и философский камень», представляющий собой современный английский художественный текст. Объем проанализированных отрывков составляет примерно 2500 печатных знаков.

Проиллюстрируем процесс нашего анализа данных отрывков следующими примерами.

Seven years / I've served / this canon, / but no more / I know/ about his science /than before./ All that I had / I have quite lost thereby;/ And, God knows,/ so have many more / than I. / Where I was/ wont to be right / fresh and gay/ Of clothing and of other good array,/ Now may I wear/ my old hose /on my head; / And where my colour/ was both fresh and red, / Now it is wan / and of a leaden hue;/ Whoso /this science follows, /he shall rue.

Сім років / я в каноніка /служив,/ Проте його наук/ не зрозумів./ Все те, / що мав,/ я втратив /задарма,/ І знає Бог, /що не один лиш я. /Веселим хлопцем/ я колись/ бував, / Вдягатися красиво/ любляв./ Тепер на голові/ онучу маю;/ Рум'яними/ вже щоки/ не бувають, Вони / свинцево-сині та бліді; / Науки шлях / привів нас / до біди/.

На наш взгляд, в данном отрывке полностью совпадает количество синтагм, и, хотя имеются отличия в их лексическом наполнении, направление перевода и членение отрывков идет именно в направлении совпадения синтагм. В данном примере мы можем говорить о прямом совпадении синтагм исходного текста и синтагм текста перевода.

Рассмотрим далее перевод отрывка из повести Ч. Диккенса «рождественская песнь в прозе».

Marley was dead/: to begin with/. There is no doubt/ whatever/ about that/. The register of his burial /was signed /by the clergyman/, the clerk,/ the undertaker,/ and the chief mourner/. Scrooge signed /it/: and Scrooge's name/ was good upon 'Change/, for anything/ he chose/ to put his hand to/. Old Marley/ was as dead /as a door-nail/.

Почнемо з того/, що Марлі помер/. І годі було/ в цьому/ сумніватися/. Свідоцтво про його поховання/ підписали /священик/, паламар/, власник похоронного бюро/ і старший гробар/. Його підписав/ Скрудж/. А будь-який документ/ мав на біржі/ вагу/, якщо Скрудж доклав/ до нього руку/. Старий Марлі /був мертвий/, як цвях в одвірку/.

В данных отрывках количество синтагм также совпадает и равняется 21.

Следующий пример является отрывком из романа «Гарри Поттер и философский камень».

The escape of the Brazilian boa constrictor / earned Harry / his longest-ever punishment/. By the time / he was allowed out /of his cupboard again,/ the summer holidays had started / and Dudley had already broken / his new video camera,/ crashed his remote control airplane,/ and, first time out on his racing bike, / knocked down old Mrs. Figg/as she crossed Privet Drive on her crutches.

За втечу бразильського боа-констриктора / Гаррі спіткало / найдовше покарання/. Коли його нарешиті випустили з комірчини/, вже почалися літні канікули/, а Дадлі встиг/ розбити нову кінокамеру/, розтроцити літак з дистанційним керуванням/, а коли вперше сів /на спортивний велосипед/, то збив стару місіс Фіт/, яка на милицях переходила вуличку Привіт-драйв.

Количество синтагм в оригинальном и переводном тексте составляет 12.

Мы считаем, что здесь можно говорить именно о синтагме как единице перевода, но не о слове и не о предложении, так как на этом уровне наблюдаются значительные отличия между оригинальным текстом, подстрочником и профессиональным переводом. Таким образом, проведенное нами исследование переводов образцов английской литературы различных периодов свидетельствует о том, что перевод на уровне синтагмы является одним из самых важных его видов. Различие в количестве синтагм, на которые членятся текст-первоисточник и текст перевода, по нашим наблюдениям, объясняется следующими причинами: расщепление значений многозначного слова и перевод каждого из его значений отдельной синтагмой; увеличение количества синтагм за счет выделения синтагмы соответствующим знаком препинания, отсутствующим в первоисточнике; грамматические отличия в структуре синтагмы, требующие отдельной предикативной зоны в переводе; стилистические добавления, сделанные переводчиком. Несомненно, описанные нами наблюдения не исчерпывают проблемы, и исследование количественного и качественного соотношения синтагм в оригинальном тексте и переводе является перспективным направлением дальнейшего исследования.

Литература: 1. Базовый словарь лингвистических терминов / Л. П. Столярова, Т. С. Пристайко, Л. П. Попко. – К., 2003. 2. Большой толковый словарь русского языка / Под ред. С. А. Кузнецова. СПб: Норинт, 2006. – С.1187. 3. Панченко Е. И. Лингвистика сжатого текста // Дис....д-ра филол. наук, 10.02.02. – Дн-ск, 1998. – С. 181.

“DOTHRAKILANGUAGE” У КОНТЕКСТІ ВИГАДАНИХ МОВ САГИ ДЖ.Р.Р. МАРТІНА «ПІСНЯ ЛЬОДУ І ПОЛУМ’Я»

Тетяна Старостенко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Владислава Шапенко

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

Приём “invented languages”, запозичений Дж. Р. Р. Мартіном у Дж. Р.Р. Толкіна, дав можливість реалізації низки художніх рішень: кодування додаткової інформації у текстовому полотні саги «Пісня льоду і полум’я»; маркірування героїв на «своїх – чужих»; надання вигаданим світам власних способів комунікації з метою більш глибокого занурення читача в альтернативну реальність твору. До вигаданих мов Семи Королівств належать: Загальна мова, мова Перших Людей, мова Дітей Лісу, Висока Валерійська, мова Кварту, гіскарска, дотракійська, та чисельна кількість інших мов. При цьому у друкованих текстах романів саги більшість штучних, планових мов передано англійською з використанням окремих лексичних одиниць цих мов,

що не створює особливих складнощів їх перекладу. Окреме місце посідає так звана дотракійська мова, яка на даний момент має свій унікальний фонетичний словник, що складається більш ніж з 1800 слів і складних граматичних структур. Не зважаючи на те, що дотракійська із «умовно-живої» книжкової мови перетворилася на мову блогowego спілкування, проблему її перекладу на сьогоднішній день не вирішено.

Метою статті є вивчення специфіки граматичної та морфологічної організації штучної дотракійської мови на матеріалі першого роману саги Дж.Р.Р. Мартіна «Пісня льоду і полум'я» «Гра престолів» та однойменного серіалу, виокремлення основних її характеристик та визначення оптимальних шляхів перекодування планів змісту та вираження мовних одиниць оригіналу на іншу мову тексту перекладу.

За книгою Мартіна, дотракійська – це мова кочівників, історичним прототипом яких є хазари. Дотракійська в своєму первісному поданні, є недопрацьованою, з безліччю прогалин у граматиці і лексиці. У книгах була дана лише невелика кількість іменників і імен. Однак, коли було прийнято рішення про створення серіалу за мотивами саги, перед творцями постала проблема нестачі матеріалу, адже на екрані потрібно було показати більш повні і розкриті діалоги персонажів, передати шляхом мови культуру дотракійців, особливості характеру та самої народності. Саме тому до створення серіалу був долучений Девід Дж. Пітерсон з Language Creation Society, який зайнявся оформленням ідей Мартіна в мовну форму, спираючись при розробці на російську, турецьку, естонську мови, інуїтиту і соахілі. 7 жовтня 2014 у продаж надійшла офіційна книга з її вивчення «Living Language Dothraki». На даний момент дотракійська мова містить приблизно 2500 унікальних слів і складних граматичних структур. Дотракійські іменники можуть позначати істоти та неістоти, від чого залежить відмінюються вони, чи ні. Характерною особливістю є так само і те, що за цією категорією іменники дотракійської мови не завжди збігаються з їх еквівалентами в українській, або навіть англійській. Наприклад, *ramasar* (рівнина) вважається живою, а *yalli* (дитина) – ні. У визначенні цієї особливості велику роль відіграють закінчення, суфікси, циркумфікси. Наприклад, до живих іменників, як правило, належать іменники з закінченням / -ak / (*akatak* – секунда; *akkelenak* – лідер; *aresak* – товариш), слова з колективними суфіксами / - (a) sar / (*chafasar* – клімат), / - (e) ser (*jeser* – ринок) /, / - (i) sir (*prophesy* – пророцтво) /, і / - (o) sor (*gillosor* – погода) [1]. Крім того, інфінітиви дієслів, коли вони виконують роль іменників, теж вважаються живими.

До неживих належать слова із зменшувальним суфіксом / -i (*aranikh* – тема; *athchilar* – ліміт, кінець; *athdarinar* – каліцтво) /, з підсилювальним суфіксом / - (s) of (*heffof* – глечик; *hlofa* – зап'ястя, щиколотка; *kristasof* – бабуся) /, з циркумфіксом / ath – (z) ar (*athaozar* – глибина) /, з суфіксами / -euua (*challeua* – квасоля (коли використовується як страва) / і (*athzhilar* – кохання) / - (i) kh (*vekhikh* – об'єкт, річ) /, складені слова (*shortawakof* – броня) [1]. Подібна градація схожа із староанглійською системою роду, яку із плином часу було спрощено через складність визначення належності іменників до тієї чи іншої категорії.

Відзначається дотракійська мова наявністю розвинутої системи відмінків, що не характерно для сучасної англійської: по-перше, називного (використовується, коли іменник у реченні є підметом). Для всіх іменників, що позначають живі та неживі предмети та закінчуються на приголосну, форма називного відмінка служить основою для подальшого відмінювання слова, до якої додаються суфікси. Для іменників, що позначають неживі предмети та закінчуються на голосну, ця голосна при додаванні суфікса відкидається.

Родовий відмінок у дотракійській мові, як і в англійській, позначає присвійні відносини. Для іменників-неістот до основи слова в називному відмінку додається суфікс / -i /. Наприклад, слово *sewafikh* (вино) в дотракійській мові є неістотою. Тож для того, щоб побудувати речення і поставити іменник *sewafikh* у родовий відмінок, додаємо закінчення -i, й отримуємо *sewafikhi*. У реченні він буде виглядати так: *Achrakh sewafikh* (сморід вина). До іменників-істот у такому випадку додається суфікс /-(s) i / (*hrazefrizhi* – кінь сина) [1]. Іменники у множині в родовому відмінку не змінюються.

Знахідний відмінок визначає об'єкт дії (пряме доповнення). Для іменників-неістот, знахідний відмінок слова представляється простою основою слова, без закінчення. Наприклад, від слова *khiro* (прапор), в реченні *kisha* (ми) *tihat* (бачимо) *khir* (прапор) від слова *khiro* було прибрано закінчення – o для того, щоб показати, що слово стоїть у знахідному відмінку. Для іменників-істот до слова у знахідному відмінку додається суфікс / -es / (для множини, що закінчується на / -i / - просто / -s /). наприклад: *rakh* (хлопець) *atthasa* (перемагає) *akkelenakes* (лідера).

Аблативний відмінок вказує на рух від об'єкта. При утворенні аблативного відмінку до іменників-неістот додається суфікс /-aan/. Так, слово *alegra* (качка) в аблативному відмінку виглядає як *alegraan* (від качки). До іменників, що позначають істот додається суфікс / - (s) aan / для однини і / - (s) ea / для множини. Таким чином, слово *aresak* (боягуз) у аблативному відмінку виглядатиме як *aresakaan* (від боягуза), та *aresakea* (від боягузів), відповідно.

Аблативний відмінок вказує на рух до об'єкта. Для іменників-неістот він утворюється за допомогою додавання суфікса / -oon / до основи слова. Все те ж слово *alegra* (качка), як неістота в аллативному відмінку матиме форму *alegroon* (до качки). До іменників-істот додається суфікс / - (s) oon / для однини і / - (s) oa / для множини . Наприклад *aresak* (боягуз) *aresakoon* (до боягуза) та *aresakoа* (до боягузів) [1].

Порядок слів у реченні дуже схожий на порядок слів в українській, або російській мовах, але завжди дуже суворий, прямий: підмет, присудок, додаток. Присудок завжди слідує за підметом. Як приклад розглянемо пропозицію дотракійки-служниці *Khaleesi Ippi* в третьому епізоді серіалу. *Ippi* говорить «*Khaleesi voszalomemenem vazzisa*», що означає «*Khaleesi* (Підмет) не хоче нашкодити (Присудок) йому. [3]

Говорячи про фонетичні особливості мови, необхідно звернути увагу на гортанні звуки, властиві тюркським мовам, що не є випадковим. Відповідно до авторського задуму, дотракійці – дикі кочівники, за описом нагадують хазар

[3, с. 234]. У той же час простежується наявність староанглійських елементів і алюзій до міфічних істот: «addrivat», що в перекладі з дотракійського означає «вбивати», складається з староанглійської приставки «ad» - «fire» (вогонь), «funeralpile» (похоронне багаття) і дієслова «adrifan / drafend» – «hunter / defend» (мисливець/захищати) or «driveaway» (або їхати) [3, с. 256].

Переклад вищезазначеного може бути здійснено методом перекладацьких перетворень, три типа яких виокремлює Л.К. Латишев [2, с. 9]: трансформації, що необхідні в силу розташування мовних систем; трансформації, зумовлені необхідністю збереження правильності мовних форм; трансформації, продиктовані прагненням надати мові природність, жанрово-зумовлену адекватність. Говорячи про лексичні трансформації, у даному випадку, на наш погляд, враховуючи невелику кількість дотракійських слів у тексті роману, доцільною буде транслітерація із виносками з прямим перекладом та цілісне перетворення слова, як це відбувається з авторськими оказіоналізмами. Так, наприклад, міфологічне створіння “direwolf” (буквально: вовк жахливий) перекладається як «лютововк».

Таким чином, дотракійська мова Мартіна є продуктом синтезу староанглійської, слов'янських та тюркських мов. Вона має систему граматичних категорій, втрачених сучасною англійською мовою, і може бути перекладеною в рамках логіко-граматичного підходу.

Література: 1. Електронний Словник дотракійської мови [Електронний ресурс]. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : www.docs.dothraki.org/Dothraki.pdf. 2. Латишев Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания / Л.К. Латышев. – М.: Просвещение, 1988. – 160 с. 3. Martin George R.R. A Game of Thrones / George R.R. Martin – Falkirk, Stirlingshire : Clays Ltd. – 803 p. 4. The Dictionary of Old English [Електронний ресурс]. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : www.lexilogos.com/english/english_old.htm

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ПОНЯТТЯ «АДЕКВАТНІСТЬ» ТА «ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ» І ВПЛИВ ЛЮДСЬКОГО РЕСУРСУ НА ЇХНЄ ВІОКРЕМЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ

Валентина Сухомлин

Київський національний лінгвістичний університет
(Київ, Україна)

Актуальність. Мова як незмінно основний засіб спілкування, безпосередній виразник духовності, культури, здобутків будь-якого народу, перебуває в постійному русі, тож не дивно, що весь час відбуваються зміни у лексичному складі та стилі передачі інформації. Її характер значною мірою залежить від середовища та сфери діяльності людини. Дослідження лексичних особливостей перекладу будь-яких текстів у сфері людських ресурсів (Human Resources) (HR)) є досить новим в Україні, а тому представляє цікаву тему для обговорення та дослідження, чим і визначається **актуальність** запропонованої статті.

Постановка проблеми. «Адекватність» та «еквівалентність» «наділені здатністю» виражати певною мірою схожі операції у процесі перекладу, отже, вони можуть бути синонімічними поняттями. Саме синонімічність покладена в основу проблематики статті й розглядається через актуальну дискусію

мовознавців щодо правомірності застосування відносно «адекватності» та «еквівалентності».

Мета і завдання дослідження. Стаття має на меті відповісти на питання, чи існує різниця між поняттями «адекватність» та «еквівалентність» при перекладі текстів. Завданнями статті є висвітлити спільні й відмінні ознаки цих понять, проаналізувати необхідність їх уживання, а також продемонструвати взаємодію названих понять у процесі перекладу.

Огляд робіт з теми дослідження і виклад основного матеріалу

Очевидно, що переклад HR текстів потребує не лише знань спеціальних термінів, які використовуються у діловій комунікації. Тлумач / перекладач повинен орієнтуватися в сучасному світі взагалі та мати певне уявлення про загальні тенденції його розвитку зокрема, як і про ту сферу людської діяльності, з якою пов'язані тексти для перекладу. Інакше розуміння того, на що потрібно звернути увагу при перекладі, щоб він був правильно донесений до слухача і сприйнятий останнім, може бути втраченим. Розглянемо найпростіші приклади, звернувшись до словників і проаналізувавши значення деяких слів.

I. Академічний тлумачний он-лайн словник сучасної укр. мови (1970-1980) в 11 томах:

1. Мати: 1. Жінка стосовно дитини, яку вона народила. 2. Самиця стосовно своїх малят.

2. Смородина: 1. Багаторічна чагарникова ягідна рослина родини ломикаменевих з чорними, білими, червоними або жовтими ягодами. 2. Їстівна кисло-солодка ягода цієї рослини.

II. Deutsches Universalwörterbuch:

1. **Mutter, die;** – Mütter [mhd., ahd. muoter, urspr. Lallwort der Kindersprache] – Frau, die ein oder mehrere Kinder geboren hat (*переклад*: жінка, яка народила одного чи декількох дітей) [5, с.1047].

2. **Johannisbeere, die:** 1. Die Frucht reift um den Festtag des hl. Johannes (24.6) (*переклад*: фрукт, який досягає в пору святкування дня святого Йоганна, 24 червня). 2. Besonders in Gärten gezogener Strauch mit kleinen, in Trauben wachsenden, roten, auch weißlichen oder schwarzen, angenehm säuerlich oder herb schmeckenden Beeren (*переклад*: кущі з маленькими, гронами ростучими ягодами червоного, біластого чи чорного кольору з приємним кислуватим чи терпким смаком. Особливо часто ростуть в садах) [5, с.790].

III. Російсько-латинський он-лайн словник: 1. **Mamma** [ae, f]; mater [tris, f]; nutrix [icis, f] **мама**; mammula [ae, f]; matercula [ae, f] **мамочка**. 2. **Mamma, ae, f;** mammilla, ae, f; uber, eris, n; pectus, oris, n; praecordia, orum, npl; sinus, us, m; papilla, ae, f **грудь**; admovere ubera + кормить грудью.

IV. Латинсько-російський он-лайн словник медичних термінів:

Mamma, ae f – грудная железа (грудна залоза).

V. Етимологічний он-лайн словник: Слово **Смрад** походить від праслов'янського, від якого з-поміж інших походять: давньоруське смородь, старослов'янське смрадъ; зрівняємо: укр. сморід, білор. смород й т.д.

Зрозуміло, що у кожному випадку це слово означає «мати неприємний, різкий запах».

Як переконливо свідчать ці приклади, різні народи попри багато спільних зовнішніх ознак не однакові, адже при номінації об'єктів і суб'єктів в основу кладуться різні їхні ознаки: для всіх «мама» – це людина, яка народила маля, однак, у латинській мові слово «молочна залоза» звучить так само, а отже, важливою є ознака «те, що годує». Так само «смородина» – це куш з їстівними ягодами різного забарвлення, однак, слов'яни назвали його за ознакою «запах», а німці – за ознакою «час, коли ягода досягає». Тож переклад вирізняється з-поміж інших видів мовної та мовленнєвої діяльності своєю суттю, адже тлумач повинен бути обізнаним у всіх нюансах значення слів й тільки тоді він може творити тексти перекладу, які будуть повноправно замінювати тексти оригіналу. Повна відповідність тексту оригіналу і тексту перекладу неможлива через відмінності культурних та історичних асоціацій, невідповідність окремих елементів змісту, відмінність у граматичній побудові мови, стилістичних особливостей мов. Таким чином, для позначення характеру та взаємовідношення між вихідним текстом (текстом оригіналу) та цільовим текстом (текстом перекладу) вживаються терміни «адекватність» та «еквівалентність».

Різними науковцями було запропоновано багато дефініцій для цих термінів. Одні вважають їх синонімами, інші – взаємовиключними. Так, В.Н. Комісаров вважає, що еквівалентний і адекватний переклади не ідентичні поняття. Еквівалентність, на його думку, – це смислова схожість відповідних одиниць мови та мовлення. Адекватний же переклад має більш широкий смисл і використовується як синонім «гарного» перекладу, який забезпечує необхідну повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах [1, с.58].

Поняття «адекватність» в більшості своїх визначень має оцінний (або нормативний) характер, однак інколи він може зустрічатися як синонім еквівалентності, інколи замість неї, або навіть як опозиційний до терміну еквівалентності. У випадку, коли ці два терміни вживаються поряд, адекватність, як правило, стосується більш вільного співвідношення текстів оригіналу та перекладу, ніж еквівалентність. Зокрема, адекватність належить до моделі теорії «скопос» К. Райс та Г. Вермейера, які позначали даним терміном співвідношення між текстом оригіналу та текстом перекладу з огляду на мету повідомлення, що відтворюється в процесі перекладу [3, с.145]. Переклад може бути адекватним, навіть якщо він еквівалентний з вихідним текстом лише в одному функціональному вимірі, однак кожне відхилення від еквівалентності повинно бути продиктованим об'єктивною необхідністю, а не бажанням перекладача [6, с.5]. Повна еквівалентність передбачає вичерпну передачу комунікативно-функціонального інваріанту, тобто йдеться про максимальне приближення тексту перекладу до оригіналу. Вимога адекватності носить оптимальний характер: переклад повинен оптимально відповідати визначеним комунікативним цілям і завданням.

Одним з головних завдань перекладача є забезпечення іншомовної особи адекватним перекладом. На думку Н.Складчикової існує чотири складові адекватності перекладу: складова адекватності передачі семантичної

інформації; складова адекватності передачі емоційно-оціночної інформації; складова адекватності передачі експресивної інформації, і, нарешті, складова адекватності передачі естетичної інформації. [4, с. 21–29].

Еквівалентність означає відношення між вихідним та кінцевим текстами, які виконують аналогічні комунікативні функції в різних культурах. Відомий лінгвіст Г. Е. Мірам наводить загальноприйнятну класифікацію типів еквівалентності: синтаксичну, семантичну (компонентна і денотативна) та прагматичну еквівалентність [2].

Одне з головних завдань перекладача полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу, і, як правило, фактична спільність змісту оригіналу і перекладу дуже значна. Еквівалентність виступає в якості основи комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом.

Отже, оскільки головним завданням тлумача / перекладача є відтворення змісту оригіналу на різних рівнях еквівалентності, а першочерговою метою адекватності є виконати поставлене прагматичне завдання та відповісти вимозі смислової точності, слідування основним принципам обох понять при перекладі повинно знаходитись більшою чи меншою мірою в площині уваги кожного професійного тлумача / перекладача.

Література: 1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие / В.Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2004. – 424 с. 2. Основы перевода: курс лекций; учебное пособие / [Мирам Г.С. и др.]. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2002. – С. 248. 3. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – П. : Довкілля-К, 2011. – 844 с. 4. Складчикова Н.В. Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе / Н.В. Складчикова // Номинация и контекст: сб. научных трудов. – Кемерово, 1985. – С. 21–29 5. Duden Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. vom wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. [Red. Bearb. : Matthias Wermke ...]. – 3., völlig neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverl., 2002. – 1816 6. S.Shuttleworth, Mark, Cowie, Moira. Dictionary of Translation Studies / Mark Shuttleworth, Moira Cowie. – Manchester M239NH, UK, 1997. – 223 p.

ВЛАСНІ НАЗВИ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Марія Ткачівська, Мар'яна Солюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Важлива роль перекладу, його значення в житті та історії людства є беззаперечною. Упродовж багатьох років постійно відбуваються дискусії про вимоги та завдання, які повинен ставити перед собою перекладач і яким має бути переклад.

Останні події в Україні засвідчують, що наша країна привертає до себе увагу все більше країн. Ситуація в Україні висвітлюється в публіцистиці, інтернет-статтях, на телебаченні. Все більше видань українських письменників з'являються на полицях іноземних магазинів. Тому переклад українських творів є важливим як для України, так і для інших країн. Відповідно, відтворення українських реалій, у тому числі й українських власних назв, є в даний час особливо актуальним.

Україна, як і будь яка інша країна, прагне, щоб її мова не втрачала своєї ідентичності, тому не може собі дозволити поверхневого підходу до неї. В

розділі «Закону про засади державної мовної політики» поставлена вимога передавати наші власні назви іншими мовами способом транскрипції. Та незважаючи на це, в книгарнях України можна побачити різні путівники, атласи й словники, в яких власні назви продовжують транскрибуватися не в українській вимові [9]. Проблема відтворення власних назв стосується не тільки літератури, але й офіційних документів. Комісією української правничої термінології Верховної Ради України розроблено обов'язковий для використання у правничих та офіційних текстах стандарт транслітерації українських ВН та географічних назв літерами та буквосполученнями латинського алфавіту [8].

Проблематика перекладу власних назв цікавить багатьох науковців. Серед них М. Б. Аристов, Л.О. Болей, В. С. Виноградов, Є. М. Верещагін, В. М. Калінін, В. М. Костомаров, Е. Б. Магазаник, М. Р. Мельник, Л. В. Щерба, М. В. Сергієвський, А. В. Суперанська та ін.

Метою нашого дослідження є аналіз відтворення антропонімів у збірках есеїв Ю. Андруховича «Моя остання територія» та «Диявол ховається в сирі», перекладених на німецьку мову С. Штьор та А. Вольданом.

Власна назва (онім) – є об'єктом ономастики, яка вивчає імена та прізвища людей, тварин, географічні назви, прізвиська тощо. «Власні назви належать до мовних універсалій – вони існують в усіх мовах світу. Але в кожній мові власні назви мають свої специфічні ознаки» [7, с. 20].

Існують різні класифікації власних назв. До однієї із детальних належить класифікація, запропонована М. П. Кочерганом: «1) антропоніми – імена людей; 2) топоніми – географічні назви; 3) теоніми – назви божеств; 4) зооніми – клички тварин; 5) астроніми – назви небесних тіл; 6) космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв; 7) хрононіми («квазивласні імена») – назви відрізків часу, пов'язані з істричними подіями; 8) ідеоніми – назви об'єктів духовної культури; 9) хрематоніми – назви об'єктів матеріальної культури; 10) ергоніми – назви об'єднань людей: товариства, організації тощо; 11) гідроніми – назви водоймища (річки, озера, моря, болота); 12) етноніми – назви народів, етнічних груп» [6, с. 186-187].

Як зазначає Л. С. Бархударов, «переклад власних назв у художньому тексті завжди орієнтований на досягнення комунікативно-функціональної ефективності. В цьому випадку прийнято говорити про випадки безеквівалентної лексики» [3, с. 93]. «Комунікативно-функціональний підхід до перекладу безеквівалентної лексики враховує специфіку власних назв. Переклад власних назв відбувається шляхом: перекладацької транслітерації та транскрибування; описового перекладу; перекладу» [3, с. 96].

В. С. Виноградов також наголошує на тому, «що звичайні власні назви, як правило, транскрибуються або транслітеруються» [4, с. 149]. Науковець зазначає, що питання про регламентацію та уніфікацію транскрипції іноземних слів розглядали ще Сергієвський М. В. та Щерба Л. В., проте досі присутній різнобій при транскрибуванні антропонімів та топонімів. Це «призводить до помилок у розумінні і до виникнення двох або більше варіантів однієї іноземної власної назви. Наприклад: Пекін – Pekin, Requin, Reking. Подібна варіантність в ономастиці, звичайно, негативне явище, котре

ускладнює комунікацію (...). Такі варіанти з'являються через те, що правила транскрипції – це історична категорія, що змінюється у зв'язку зі зміною фонетичного ладу мов та з успіхами її вивчення фонетистами та фонологами» [4, с. 151-153].

Питання власних назв та їх відтворення розглядають відомі українські лінгвісти Т. Кияк, О. Огуй та А. Науменко. При перекладі власних назв вони надають перевагу транскрипції та її пристосуванню до фонетичних норм мови перекладу. «В сучасному перекладі недоцільним вважається відтворювати іспанські імена Ніколас, Андрес та Анна, французькі Ніколь, Анрі, Аннет українськими Микола, Андрій та Ганна. Деякі імена також транскрибують, якщо це імена простих, «смертних» людей (George – Джордж), і транслітерують за латинською традицією, якщо це імена королів (Georg(us) – Георг; Ludovicus, Ludwig – Людовік)» [5, с. 130].

Збірки есе Ю. Андруховича наповнені великою кількістю як українських, так і іноземних антропонімів. Як демонструє дослідження, прізвища відомих українських особистостей у перекладі есе на німецьку мову відтворені за допомогою транскрипції. Наприклад: Тарас Прохасько – Taras Prochasko, Василь Стефаник – Wasyl Stefanyk. В окремих випадках перекладач повністю відтворює ім'я та прізвище відомої людини, хоча в тексті зазначене тільки прізвище. Наприклад: Франко – Iwan Franko, Лукаш – Mykola Lukasch.

При відтворенні іноземних імен і прізвищ перекладачі підбирають відповідники у цільовій мові, часто відтворюючи імена з врахуванням орфографічних норм мови оригіналу. «Оглядаючи» стелажі домашньої бібліотеки Ю. Андруховича, про які автор говорить в есе «Мальборк і хрестоносці», натрапляємо на багато відомих прізвищ (порівняємо: укр.: «...а відтак уже просто імена – Ежен Сю, Едгар По, Іван Ле, Марсель Пру» [1, с. 249] – нім.: «...und dann diese Namen – Eugene Sue, Edgar Poe, Maxim Go, Anton Tsche, Marcel Prou» [10, с. 148]). Аналогічно відтворені прізвища Міцкевич – Mickewicz, Данте – Dante, Шекспір – Shakespeare, у тому числі, німецькі – німецькі прізвища – Ніцше – Nietzsche, Гьоте – Goethe, Шпенглер – Spengler. Видумані імена відтворюються також мовою оригіналу. Наприклад, Кінг-Конг – King-Kong.

Російські імена і прізвища транскрибуються. Наприклад, ВН представників російського шоубізнесу: Маша Распутіна – Mascha Rasputina, Алла – Alla Pugatschowa. Це стосується й інших осіб, відомих ще з часів Радянського Союзу, про яких пише Ю. Андрухович. Наприклад, укр.: «...Едуард Хіль, Едіта П'еха, Софія Ротару, ансамбль «Опера»...» [1, с. 26] – нім.: «...Eduard Chil, Edita Piecha, Sofia Rotaru, das Ensemble „Orera“...» [11, с. 133]).

Проаналізувавши відтворення такого важливого пласту ономастичних реалій, як антропоніми, у німецькомовних перекладах есе Ю. Андруховича слід зауважити, що серед обраного для дослідження корпусу власних назв, в більшості випадків використовується транскрипція. Українські та російські прізвища відтворюються через українську та російську транскрипцію. Іноземні прізвища відтворюються мовою оригіналу.

Література: 1. Андрухович Ю. Диявол ховається сирі. Вибрані спроби 1999-2005 років. Видання друге, виправлене. – Київ: Видавництво «Часопис «Критика»», 2007. – 320 с. 2. Андрухович Ю. Моя остання територія. Вибрані твори: Проза, поезія, есеїстика. – Львів: ЛА «Піраміда», 2009. – 308 с. 3. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Бархударов Л. С. – М., 1975. – 240 с. 4. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : ИОСО РАО, 2001. – 224 с. 5. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Р. Т. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця: Нова книга, 2006. - 592 с. 6. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства, підруч. – 2.вид. / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2005. – 368 с. 7. Мурзаев Э. М. Очерки топонимики. / Мурзаев Э. М. - М.: Мысль, 1974. – 382 с. 8. Передача власних імен та географічних назв при перекладі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/intrel/tpp/lecture_13.htm 9. Переклад власних назв [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://speakenglish.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=103 10. Andruchowysch Juri. Das letzte Territorium. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2003. – 192 S. 11. Andruchowysch Juri. Engel und Dämonen der Peripherie. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2007. – 224 S.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В НІМЕЦЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Марія Ткачівська, Леся Солюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

За весь час існування перекладу і аж до сучасності складними для нього залишаються фразеологічні одиниці, які існують у мові поряд із вільними лексичними сполуками. Парадигма фразеологічних досліджень змінюється з плином часу, змінюються також і акценти у фразеологічних розвідках вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Якщо раніше фразеологи звертали увагу перш за все на вивчення фразеологізмів у площині системи мови (В. В. Виноградов, О. І. Смирницький, О. С. Ахманова, Н. М. Амосова, В. А. Архангельський, В. П. Жуков, О. В. Кунін), то в останні роки увага дослідників акцентується на функціонуванні фразеологізмів у мовленні, на їх комунікативних та функціональних характеристиках (М. Ф. Алефіренко, С. Г. Гаврін, Ю. А. Гвоздарьов). Особливо актуальним на сучасному етапі для мовознавців є дослідження вмотивованості значення фразеологічних одиниць (ФО), опираючись на їх етимологію та культурно-національні особливості.

Зважаючи на те, що фразеологія порівняно молода лінгвістична наука, серед дослідників немає єдиної дефініції ФО. Більшість вчених дотримуються думки, що фразеологізми є відносно стійкими, соціально зумовленими лексико-граматичними єдностями двох і більше нарізно оформлених компонентів, які мають у своїй основі стертий образ переосмисленого значення [1]. На думку О. Смирницького, «типова фразеологічна одиниця подібна до окремого слова тим, що відношення між її частинами ідіоматичне; завдяки цьому їй притаманна семантична цілісність і вона залучається до мовлення саме як одна одиниця» [1]. Деякі фразеологи висловлюють також думку про те, що ФО тією чи іншою мірою є інтенсифікаторами, оскільки порівняно з лексичними одиницями висловлювання ФО «посиливають» сказане, підвищують його експресивність [1].

Основними ознаками фразеологізмів, які відрізняють їх від лексичних одиниць є їх семантична цілісність, ідіоматичність, метафоричність значення,

фіксованість компонентів, неможливість дослівного перекладу іншими мовами [1]. Однак однією із найскладніших проблем при відтворенні ФО є вмотивованість їх значення. Тому для кращого розуміння значення стійкого виразу, слід ознайомитись із джерелом його походження, яке вкаже на внутрішній образ, що закодований в основі ФО.

Питання міжмовної фразеологічної еквівалентності також залишається дискусійним серед науковців, у тому числі стосовно існування чітких критеріїв щодо віднесення дослідниками тих чи інших ФО до повних, часткових еквівалентів чи аналогів. Дослідник Д. І. Квеселевич розрізняє повні фразеологічні еквіваленти, які повністю збігаються за компонентним складом, значенням, образністю, граматичною структурою, часткові фразеологічні еквіваленти, які мають незначні лексичні або граматичні відмінності, та аналоги, адекватні за значенням, проте не ідентичні за компонентами [2]. Щодо повних фразеологічних еквівалентів дещо різні думки висловлюють науковці Р. П. Зорівчак та О. В. Кунін. Р. П. Зорівчак стверджує, «що коли незначні граматичні чи компонентні розбіжності не впливають на внутрішню сторону, не змінюють значення, образності, суб'єктивно-оцінної конотації і стилістичного забарвлення ФО, їх можна вважати повними фразеологічними еквівалентами або фразеологічними конгруентами» [цит. за 2]. На відміну від Р. П. Зорівчак, О. В. Кунін відносить такі фразеологізми до однієї з груп часткових фразеологічних еквівалентів, оскільки у повних фразеологічних еквівалентах не має бути компонентних розбіжностей [цит. за 2].

Я. А. Баран, М. І. Зимомря та інші дослідники виділяють чотири основні види перекладу фразеологізмів: *дослівний переклад*, або *калькування* (характеризується створенням слова або вислову за зразком побудови відповідного слова чи вислову іншої мови; характерний виключно для перекладу крилатих фраз); *еквівалентно-повний переклад* (у мові перекладу знаходять такий еквівалент, який би повністю відповідав не лише значенню фразеологізму в мові оригіналу, але і його внутрішній формі); *еквівалентно-неповний переклад* (пошук відповідного еквівалентного словосполучення з таким же значенням, але з іншою внутрішньою формою; небажаний); *описовий переклад* (використовується у тих випадках, коли вищеназвані способи неможливі; найменш бажаний: зникає своєрідність, образність та емоційність фразеологізму) [1, с. 204-205].

Аналізуючи переклад роману О.Забужко «Музей покинутих секретів» на німецьку мову прослідковуємо використання перекладачем усіх чотирьох способів відтворення. Наприклад: 1) укр.: «Нести свій хрест» [3, с. 434] – нім.: «Seinen Kreuz tragen [6, с. 386], укр.: «Чисті руки, як у Понтія Пилата» [3, с. 450] – нім.: «unschuldige Hände, wie Pontius Pilatus» [6, с. 401] (дослівний переклад); 2) укр.: «Виливати душу» [3, с. 113] – нім.: «sein Herz ausschütten» [6, с. 93], укр.: «Йти семимильними кроками» [3, с. 69] – нім.: «mit Sieben-Meilen-Stiefeln entgegeneilen» [6, с. 57] (еквівалентно-повний переклад); 3) «Як дурному з гори збігти!» [3, с. 105] – нім.: «Das ist für den ein Klacks!» [6, с. 87], укр.: «Як дурень на дзвіниці» [3, с. 446] – нім.: «wie der Ochs vorm Berg» [6, с. 397] (еквівалентно-неповний переклад); 4) укр.: «Пощастити» [3, с.138] – нім.:

«Schwein haben» [6, с. 114], укр.: «За гріш п'ятаків купити» [2, с. 620] – нім.: «für' n Appel und' n Ei» [3, с. 560] (описовий переклад).

Узагальнюючи отримані результати перекладу ФО роману О. Забужко «Музей покинутих секретів», ми мали можливість прослідкувати за рівнем фразеологічної еквівалентності української та німецької мов. На основі поданих способів перекладу ми виділили абсолютні (на основі дослівного перекладу), повні (на основі еквівалентно-повного перекладу) та часткові семантичні еквіваленти (на основі еквівалентно-неповний перекладу) серед ФО обох мов. Крім того, аналіз відтворення ФО показав, що є певна кількість ФО, які потребують описового перекладу.

Отже, якщо особливостями фразеологічної репрезентації світу є те, що одиниці цього рівня мають більший обсяг та інший характер інформації, ніж одиниці лексичного рівня, то й їх відтворення іноземною мовою відрізняється від перекладу лексичних одиниць. Зважаючи на це, спосіб перекладу слід вибирати такий, що максимально точно може відтворити значення ФО та передати їх національно-культурну специфіку. Тобто, перевага надається не «формальній заміні елементів оригіналу – ФО на ФО» [5, с. 180], на що звертала увагу Р. Зорівчак, а й збереженню змісту, експресії тощо. Тому, при відсутності у мові-реципієнті еквівалентів ФО, яка відтворюється, перекладач повинен вдаватися до інших способів перекладу. Як демонструє дослідження, при перекладі роману О. Забужко «Музей покинутих секретів» на німецьку мову, перекладач використовує крім *еквівалентно-повного перекладу*, *також і еквівалентно-неповний, дослівний та описовий* переклад.

Література: 1. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус О. М., Зимомря І. М. Фразеологія: знакові величини / Я. А. Баран та ін. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 256 с. 2. Галинська О. М. Фразеологічні еквіваленти і аналоги як засоби відтворення ФО на позначення суб'єктивної оцінки людини в українській та англійській мовах. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1873/1/Phraseological%20equivalents.pdf>. 3. Забужко О. Музей покинутих секретів. / О. Забужко. – К.: Спадщина, 2012. – 830 с. 4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак. – Л.: Вища школа, 1983. – 175 с. 5. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с. 6. Sabuschko O. Museum der vergessenen Geheimnisse. – Wien: Droschl, 2010. – 760 S.

УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Василь Ткачівський, Юлія Хлібкевич

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

«Переклад – це складний і багатогранний вид людської діяльності. Хоча зазвичай говорять про переклад «з однієї мови на іншу», насправді в процесі перекладу відбувається не просто заміна однієї мови іншою» [5, с.30]. Часто при перекладі того чи іншого твору перекладач стає свідком зіткнення різних культур та епох, особистостей та рівнів розвитку, традицій та законів.

Причиною цьому слугує те, що кожен народ розвивається у своїх власних, специфічних умовах. Особливості культури, місцевості, історичні події, все це, безумовно, залишає відбиток на мові народу. У кожній мові

існують специфічні слова, які належать до національної лексики та не мають відповідників у інших мовах. Такі слова називають реаліями. Дослідженню реалій було присвячено багато праць іноземних та українських дослідників: С. Влахов, С. Флорін, А. Федоров, Л. Соколов, В. Комісаров, Вл. Россельс, Я. Рецкер, А. Швейцер, Р. Зорівчак, Т. Кияк, А. Науменко, О. Огуй, О. Бурбак, Л. Бархударов, А. Мороз та багато інших.

Метою нашої наукової розвідки є виділення способів перекладу, які використовують перекладачі для відтворення реалій. Теоретичні твердження підкріплюватимемо прикладами з німецькомовного перекладу роману М. Матіос «Солодка Даруся».

Термін «реалія» вперше з'явився в перекладознавчій науці у 40-х роках ХХ століття. Вперше його вжив російський науковець А. Федоров у праці «О художественном переводе». В українському перекладознавстві він з'явився в інтерпретації О. Кундзіча в 1954 році у праці «Перекладацька мисль і перекладацький недомисел».

Існує безліч визначень поняття «реалія». Дослідники С. Влахов та С. Флорін використовують цей термін для позначення «слів, що називають елементи побуту та культури, історичної епохи та соціального устрою, державного устрою та фольклору, тобто специфічних особливостей даного народу, країни, що є чужими для інших народів та країн» [2, с.6].

Як зазначає Р. Зорівчак, реалії – це «моноксемні і полілексемні одиниці, що вміщують як основне лексичне значення традиційно закріплений комплекс краєзнавчої інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови сприймача» [3, с.58]. Визначення Р. Зорівчак вітчизняні науковці здебільшого беруть за основу своїх досліджень.

Реалії є частиною великої та важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, котра бере свій початок ще від самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни.

На даний час в науковій лінгвістичній літературі представлені різні класифікації реалій за тимчасовими, семантичними, граматичними, місцевими, фонетичними та іншими ознаками. Наприклад, С. Влахов та С. Флорін пропонують наступну класифікацію реалій: «1. Предметний поділ (географічні реалії, етнографічні реалії, суспільно-політичні реалії); 2. Місцевий поділ («свої» реалії, «чужі» реалії). У площині пари мов: внутрішні та зовнішні реалії. 3. Тимчасовий розподіл (сучасні та історичні)» [2, с.59-79].

В. Виноградов подає свою класифікацію, включаючи в неї «ономастичні реалії (антропоніми, топоніми, імена літературних героїв, назви компаній, музеїв, театрів, магазинів та ін.) та асоціативні реалії (вегетативні символи, анімалістичні символи, колірні символи, фольклорні, історичні та літературно-книжкові алюзії, мовні алюзії)» [1, с.87].

Основні труднощі, що виникають при перекладі реалій пов'язані з відсутністю еквівалента, зумовленою відсутністю в мові перекладу об'єкта (референта), котрий позначає реалія, та необхідність, поряд з предметним значенням (семантикою) реалії, передати і колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення. При перекладі реалій важливо зберегти

їх національну специфіку, функціональну роль реалії в контексті, стилістичні особливості тексту.

Зберегти національну своєрідність оригіналу при перекладі є досить складним завданням. У процесі перекладу відбувається не тільки зіставлення різних мовних систем, а й зіткнення різних культур і навіть цивілізацій.

Дослідники перекладу С. Влахов та С. Флорін подають такі способи відтворення реалій: «1. Транскрипція (і транслітерація); 2. Переклад (заміна): 1) Неологізм: а) калька, б) напівкалька, в) освоєння, г) семантичний неологізм. 2) Заміна реалій; 3) Приблизний переклад: а) родо-видова заміна, б) функціональний аналог, в) опис, пояснення, тлумачення. 4) Контекстуальний переклад» [2, с. 93].

У практиці перекладу загальноприйнятими вважаються п'ять основних способів відтворення реалій: а) транскрипція (транслітерація); б) гіпогіперонімічний переклад; в) уподібнення; г) перифрастичний переклад (дескриптивна перифраза); д) калькування [4, с.144]. Частина перекладачів вдається до ситуативного відповідника, напр. нім „Froschkönig“, укр. «Царівна-жаба».

Досліджуючи переклад роману Марії Матіос «Солодка Даруся», зустрічаємо наступні способи відтворення реалій:

транскрипція: кулеша – Kulescha, гуцулка – Huzulka (Укр.: «Бере хліб або кулешу, мисочку повидла, горнятко окропу...» [6с.20] – нім.: «Sie holte sich Brot oder Kulescha, ein Schüsselchen Powidl und einen Bächer heißes Wasser... » [7, с.24]; укр.: «Бігме Боже, нібито на весіллі гуцулку гуляє... [6, с.29] – so wahr ich hier stehe, als ob er auf einer Hochzeit eine Huzulka tanzen will... » [7, с.36]; борщ – Borschtsch (укр.: «Тебе твоя годує таким самим чіром, як пса, а Даруся мені грибочки у борщик кидає» [6, с.58] – нім.: « Deine setzt dir denselben Fraß vor wie dem Hund, aber mir schneidet Darina Pilze in den Borschtsch» [7, с.69]; Кептар – Keptar (укр.: «... Підводить голову від дровітня, не випускаючи сокири з рук, чоловік у кептарі...» [6, с.80] – нім.: « ...fragte der Mann im Keptar und wandte den Kopf vom Hackstock ab...» [7, с.93]; Бринза – Brynza (укр.: « Ніщо так не любить Михайло після тяжкої роботи, як гарячу кулешу з овечою бринзою» [6, с.82] – нім.: «Nichts liebte Mychajlo nach schwerer Arbeit so sehr wie heiße Kulescha mit Brynza» [7, с.95];

Ситуативний відповідник: затірка – Mehlknödelsuppe (укр.: «Затірку без молока нести також не годиться » [6, с.20] – нім.: «Und Mehlknödelsuppe ohne milch ging auch nicht» [7, с.24]; Мамалига – Maisbrei (укр.: «А ви спробуйте... – хитро мружиться Матронка, відгортаючи лляний рушник із кулеші: жовта – як сонце мамалига парує білим димом» [6, с.82] – нім.: «Probiert doch, sagte Matronka schelmisch blinzeln und schlug das Leinentuch zurück: der sonnengelbe Maisbrei dampfte» [7, с. 95]; мольфарити – sich mit faulem Zauber abgeben (укр.: «Аби язик по селу не пускала, як воротило, та не мольфарила – а решта... най буде» [6, с. 90] – нім.: « Hauptsache, sie würde mit ihrer Zunge nicht im Dorf hin und her fahren wie der Schwenkarm an einer Mühle und sich nicht mit faulem Zauber abgeben, alles andere würde sich schon finden» [7, с. 105];

Дескриптивна перифраза (контекстуальне розтлумачення): Троїста музика – Trois mit Geige, Zimbel und Trommel (укр.: «Все рідше можна чути

троїсту музику, а густіше - таки трембіта» [6, с. 37] – нім.: «Immer seltener hörte man die Trois mit Geige, Zimbel und Trommel, häufiger noch die Trembita» [7, с.44] воротило – Schwenkarm an einer Mühle (укр.: «Аби язик по селу не пускала, як воротило, та не мольфарила – а решта... най буде» [6, с.90] – нім.: «Hauptsache, sie würde mit ihrer Zunge nicht im Dorf hin und her fahren wie der Schwenkarm an einer Mühle und sich nicht mit faulem Zauber abgeben, alles andere würde sich schon finden» [7, с.105];

Гіпо-гіперонімічний переклад: ліжник – Täppich (укр.: «Білі овечки пасуться на трав'яному ліжникові» [6, с.37] – нім.: «Weiße Schäfchen weiden auf dem Grastäppich» [7, с.45]; Чір – Fraß (укр.: «Тебе твоя годує таким самим чиром, як пса, а Даруся мені грибочки у борщик кидає» [6, с.58] – нім.: «Deine setzt dir denselben Fraß vor wie dem Hund, aber mir schneidet Darina Pilze in den Borschtsch» [7, с.69]; самогонка – Schnaps (укр.: «...і як твоя жінка самогонку варить з колгоспного цукру...» [6, с.73] нім.: «... und wie deine Frau Schnaps brennt aus dem Zucker von der Kolchose...» [7, с.86]; Семикопієчний коржик – Kekstaler zu sieben Kopeken (укр.: «...приніс звідти семикопієчних коржиків, дав кожному дітвакові по одному...» [6, с. 47] – «нім.:Von dort holte er Kekstaler zu sieben Kopeken, gab jedem Rangen einen...» [7, с.56]; возниця – Trockenkammer (укр.: «...аж шкіра на ногах морщиться, як сушениця після коптіння на возниці...» [6, с.64] – «...bis die Haut an ihren Beinen schrumpelig geworden war wie Dörrobst in der Trockenkammer...» [7, с.75]; дараба – Floß (укр.: «тата привалило дарабою, коли дитині було дванадцять років...» [6, с.84] – нім.: «Der Vater war von einem Floß erschlagen worden, als der Junge zwölf war...» [7, с.97].

Отже, проаналізувавши відтворення реалій у німецькомовних перекладах, можемо стверджувати, що здебільшого перекладач використовує різні способи перекладу: транскрипцію, ситуативний відповідник, дескриптивну перифразу, гіпо-гіперонімічний переклад.

Література: 1. Виноградов В. С. Лексичні питання перекладу художньої прози /В.С.Виноградов. – М., 1978. 2.Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – 342 с. 3.Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р.П.Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216с. 4.Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова): підручник / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 592 с. 5. Матіос М. Солодка Даруся /М.Матіос. – Львів: ЛА "ППРАМІДА", 2011. - 188с. 6. Matios M. Darina, die Süße – W.: Haymonverlag, 2013. – 231с.

СТРАТЕГІЇ АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (на матеріалі роману Давіда Фонкіноса «Наші розставання»)

Людмила Цюпа

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Питання, пов'язані з фразеологізмами, та проблема різної сполучуваності слів в різних мовах є надзвичайно важливими як для практики так і для теорії перекладу. Вони стосуються різних смислових та стилістичних функцій, що виконуються в різних мовах словами і сполученнями однакового значення.

Фразеологізми – це майже завжди яскраві, образні вирази, які є важливим експресивним засобом мови.

Становлення фразеології як науки пов'язане з ідеями швейцарського лінгвіста Ш. Баллі, з дослідженнями Є. Поливанова, С. Абакумова, В. Архангельського, О. Куніна, Л. Булаховського, В. Виноградова. Останньому належить найбільш детермінована класифікація стійких словосполучень за критерієм семантичної мотивованості їх компонентів (фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення) [1, с.254].

До питання перекладу фразеологічних засобів звертались такі відомі вчені як В. Виноградов, Б. Ларін, Ш. Баллі, А. Смирницький, Н. Амосова, В. Комісарівта багато інших. Більшість дослідників виділяють чотири основні способи перекладу фразеологізмів. Перший тип відповідників іменують фразеологічними еквівалентами, другий – фразеологічними аналогами, третій – кальки або дослівний переклад і четвертий – описовий переклад.

Найбільш слушну дефініцію дала відома українська дослідниця Р. Зорівчак: «Переклад – це завжди сплав двох культур, двох мовних традицій, двох літературних основ, і в цьому його неповторна привабливість» [2, с.41]. При перекладі ідіом можливі три основні перекладацькі стратегії: відтворення фразеологічними засобами; метод фразеологічного калькування; описове відтворення фразеології оригіналу. Фразеологічні еквіваленти та аналоги перекладознавець об'єднала в одну групу та назвала їх повними та частковими еквівалентами [2, с. 56].

Взявши за основу стратегію перекладу образної фразеології, кліше, ідіом та коректності їх відповідників, спробуємо дослідити цю проблему на матеріалі роману сучасного французького письменника Давіда Фонкіноса «Наші розставання» (D. Foenkins «Nos séparations») та його перекладу молодим українським письменником Антоном Кушніром. Після опрацювання більш, як 300 фразеологічних одиниць оригіналу та перекладу можна констатувати, що перекладачвикористовує всі вищезгадані стратегії.

Отож, перший спосіб– відтворення фразеологічними засобами. Ми виявили повні фразеологічні еквіваленти, віднайдені перекладачем в українській мові:

Tous les héros dorment bien, même *d'un œil* [10, с. 9] / Усі герої добре сплять, навіть *унівока* [8, с. 9].

Cela sautera aux yeux *d'un tuore* [10, с. 34] / Це тільки *сліпий* би не помітив [8, с. 60].

J'ai préféré ne pas lui téléphoner, *coupe vraiment les pont* [10, с. 48]/ Я вирішив за краще не телефонувати їй, *остаточно спалити мости*... [8, с. 94].

У цьому випадку в мові перекладу є подібний фразеологізм, що співпадає по всіх параметрах з фразеологічною одиницею оригіналу. При використанні таких відповідностей зберігається весь комплекс значень перекладної одиниці. І А. Кушнір вдало скористався даним способом (біля 30% опрацьованих прикладів-еквівалентів).

Але ряд фразеологізмів, вжитих Фонкіносом для створення образності чи підсилення емоційного стану, перефразовано Кушніром або просто перекладено не фразеологізмом. Так, у двох реченнях *je suis tombé nez à nez avec : une photo* [10, с. 69] / *мені на очі трапилась фотографія* [8, с. 142] та *Je suis tombé nez à nez avec la tombe du peintre Bernard Réquichot* [10, с. 87] / *Я наткнувся на могилу Бернара Рекішо* [8, с. 172] один і той же фразеологізм перекладений по різному, хоч *nez à nez* французько-українському фразеологічному словнику має відповідний повний еквівалент *віч-на-віч* [7, с. 208]. Однак, у такому контексті, як у вищеназваних реченнях, він не вживається в українській мові. Перекладач скористався способом перекладусловосполученням або відповідним словом, однак це не знизило емоційності. На відміну від випадку з реплікою роздратованої героїні *Tu verrai comte tu tires la gueule* (fam.) [10, с. 38] / *Бачив би ти свій нещасний вигляд* [8, с. 70] де, на нашу думку, втрачено експресивність розмовного стилю і тому незрозуміло, чи це героїня іронізує, чи злиться.

Однак, слід враховувати ту обставину, що фразеологічних еквівалентів в різних мовах порівняно небагато. Це і обмежує можливість застосування даного виду фразеологічних відповідників.

Через відсутність еквівалента перекладач підбирає у мові перекладу фразеологізм з таким же переносним значенням, але заснований на іншому образі, що практично не змінює його функції. За Р. Зорівчак, – це **часткові** фразеологічні еквіваленти, серед яких розрізняють різноструктурні, різнообразні, різностильові та різноекспресивні часткові еквіваленти [2, с. 56].

У даному випадку перекладач досить вдало використовує цей спосіб. Так, наприклад, ідіому *marcher sur des œufs* у реченні *Ses phrases marchaient sur des œuf* [10, с. 40] він вдало замінив відповідним аналогом *ходити по струнці* [8, с. 73] (у словнику: по струні, по струночці [5, с. 750]); а порівняння *mi-prune, mi-pêche* [10, с. 17] («*mi-figue, mi-raisin*» [7, с. 69]) – не може бути передано краще, ніж у нього *ні риба, ні м'ясо* [8, с. 25]; *aux premiers loges de ta vie* [10, с. 71] / *на почесне місце у моєму житті* [8, с. 143] – це вдалий аналог, оскільки бути в перших ложах у театрі є найпочеснішим.

На думку В. Н. Комісаріва, при перекладі необхідно зберігати емоційні та стилістичні значення фразеологізму та враховувати два фактори: стилістичну нерівноцінність деяких аналогових фразеологізмів і їх національне забарвлення [3, с. 175]. Цей аспект також враховує А. Кушнір. Так, у фразеологізмі *jouer le guignol* [10, с. 25], де слово *le guignol* – це ляльковий персонаж, який є відповідником до кумедного «петрушки», переклад *клеїти дурня* [8, с. 45] (корчити, строїти [5, с. 300]) видається нам рівноцінним. Показовим у цьому сенсі є і адекватність наступного фразеологізму *Tout fout le camp* (накивати п'ятами) [7, с. 116] / *Усе сходить на пси* [8, с. 264], оскільки обидва відносяться ще й до одного рівня мовлення.

Другий метод – фразеологічного калькування – пов'язаний з поняттям безеквівалентної фразеології. Р. Зорівчак надає класифікацію подібних перекладацьких трансформацій, розрізняючи власне кальки, кальки-оказіоналізми, фразеологічні покомпонентні кальки, кальки-тлумачення або фразеологічні образні кальки. [2, с. 84-85]. Так, калькування – дослівний

переклад фразеологічних одиниць – може бути застосований лише в тому випадку, якщо в результаті виходить вираз, образність якого легко сприймається читачем.

До вдалих, на нашу думку, виявлених кальок в оригіналі і перекладі можемо віднести :

C'était un cas de force majeure [10, с. 40] – *Це були форс мажорні обставини* [8, с. 74];

La vie a marché sur moi pendant dix ans [10, с. 55] – *життя потоптало мене цілих десять років* [8, с.107];

Des atour de cristal [10, с. 72] – *з висоти своєї кришталевої вежі* [8, с. 147].

Відповідники-кальки мають певні переваги і досить широко використовуються в перекладацькій практиці. Вони дозволяють зберегти образність оригіналу, що особливо важливо в художньому перекладі. Таких відповідностей у А. Кушніра ми виявили найбільше, біля 50% зі всіх проаналізованих кальок.

Однак, спроби перекласти дослівно фразеологічні одиниці, як наприклад (*ils*) *vivent tranquillement dans la pampa* [10, с. 55] – *спокійно собі живуть у пампасах* [8, с. 107], де *пампаса* – це «рівнинна область Південної Америки з субтропічним кліматом і степовою рослинністю» [6] видаються нам невдалими. Цей образ чужий українському читачеві, або навіть і більшості не знайомий. Існують адекватні фразеологізми в українській мові, типу *сам собі пан* [5, с. 1023] та ін.

І третя стратегія – описовий переклад, або дескриптивна перифраза, визначається як «відтворення фразеологізмів – одиниць мови – описово, вільними, неусталеними словосполученнями, утвореними на рівні мовлення, або монолексемами, семантично – та зрідка стилістично – рівно вартісним вислову оригіналу» [2, с. 119]. Отже, з метою пояснення сенсу фразеологічної одиниці, яка не має в українській мові ні аналога, ні еквівалента і не підлягає дослівному перекладу, перекладач вдається до опису-пояснення.

Так, при перекладі *Nous sommes très Paris Cedex* [10, с. 46] (назва установи не відома українському читачеві) / *аби поштова служба не сиділа без діла* [8, с. 89] Кушнір дав зрозуміти, про що йдеться та, використавши фразеологізм, вдало передав іронію автора щодо її роботи.

Однак, в окремих випадках перекладач надає додаткової емоційності словосполученням чи словам, вживаючи фразеологізми, кліше або ідіоми : *tu te fais exploiter* [10, с. 22] / *ти дозволяєш на собі їздити* [8, с. 35]; *l'on va avoir froid* [10, с. 22] / (вітерець) *пробере тебе до кісток* [8, с. 37]; *Céline parvenait toujours ... à m'interdire de rompre.* [10, с. 44] / *Селін завжди вдавалось ... не дати поставити крапку* [8, с. 83] та ін.

Або навпаки, фразеологізм в оригіналі перекладано словосполученням, яке не вживається так українською: *la presse à la botte du pouvoir* [10, с. 25] / *вся преса на зарплаті у владу* [8, с. 43], коли *être à la botte de qn* є синонімом *avoir qn prêt à obéir* [9], тобто *мати когось, готового прислужитись*, або ж частковий еквівалент - *бути під каблуком*. Інколи неточності при перекладі окремих складових фразеологізму призводить до спотворення змісту: *rentrer*

dans le moule [10, с. 23], мало б означати **повернути** в традиційні рамки сім'ї з усталеним способом життя, а не **тримати в рамках** [8, с. 39], як перекладено.

Отже, при перекладі художнього твору, де письменник вживає велику кількість стійких словосполучень, які забезпечують лаконічність, чіткість та експресивність у характеристиці героїв чи певної ситуації, завдання перекладача знайти такі стратегії та способи їх перекладу, які би враховували змістову та стилістичну відповідність, характерні для мови-реципієнта. І тоді переклад має ту ж художню та естетичну цінність, як і оригінал.

Література: 1. Вовк М. Модифікація фразеологічних одиниць та їх авторська структурно-семантична варіативність (на матеріалі романів В. Барки «Жовтий князь» та «Рай») // Вісник Львівського національного університету. Серія Філологія. – Л. – 2004. – Вип. 34. Ч. II. – С.254 – 258. 2.Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). – Львів, 1989. – 216 с. 3. Комісарів В.Н. Сучасне перекладознавство. Навчальний посібник. - М.: ЕТС. - 2002. - 424с.4. Малиновська І., Воїнов В. Переклад як метаморфоз //Вісник Київського національного університету. Іноземна філологія. – К. – 2003. – № 34 – 36. – С. 148-150. 5. Словник фразеологізмів української мови / Уклад. : В. М. Білоноженко та ін.. – К. : Наук. Думка, 2008. – 1104 с. 6. Тлумачний словник української мови. [//uktdic.appspot.com](http://uktdic.appspot.com). 7. Українсько-французький і французько-український фразеологічний словник. / Укладачі М.А. Венгрєнівська, Г.Ф. Венгрєнівська, Т.Б. Ораторський. – К. : Генеза, 2000. – 276 с. 8.Фонкінос Д. Наші розставання. Роман / Пер. з французької А. Кушніра. – К. : Нора-Друк, 2013. – 184 с. 9. DictionnairefrançaisLarousse. // www.larousse.fr/dictionnaires/francais. 10.Foenkinos D. Nos séparations / Editions Gallimard, 2008. – 97 с.

ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ У КОНФЕСІЙНОМУ СТИЛІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Леонід Черноватий

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
(Харків, Україна)

За результатами досліджень [8], фахова компетентність перекладача, що визначається як сума знань, навичок та умінь, необхідних для здійснення перекладу на фаховому рівні, включає, поміж іншого, стилістичну компетентність, тобто розуміння жанрово-стилістичних особливостей текстів різних типів та уміння враховувати їх під час перекладу. Аналіз відповідної літератури [11] засвідчує, що одним із обов'язкових компонентів згаданої компетентності мають бути знання, які стосуються так званої конфесійної сфери, тобто Біблії, її структури, походження тощо.

Справа не обмежується лише фоновими знаннями та термінологією, суттєвим є також здатність дотримання стилю, характерного для англomовних біблійних (та похідних) текстів, а для цього майбутні перекладачі мають засвоїти головні його ознаки, зокрема, в курсі порівняльної (зіставної) стилістики української й англійської мов.

Проблема ускладнюється незначною кількістю досліджень конфесійного стилю загалом. Можна згадати невеликі розділи, присвячені йому в українській мові – у двох підручниках із стилістики української мови [2; 5] та енциклопедії [9], але навіть стосовно його назви немає єдності. Різні автори (див. огляд в [7]) вживають терміни «богословський стиль», «конфесійний стиль», «культова мова», «релігійний стиль», «сакральний стиль», «свята

мова», «священна мова» тощо. У подальшому викладі використовується термін «конфесійний стиль», що видається найпоширенішим.

Як зазначають дослідники [7], стилістичні характеристики конфесійного стилю залишаються невивченими на всіх мовних рівнях та в усіх жанрових різновидах навіть у межах української мови, а міжмовні дослідження, зокрема, в парі «англійська – українська» мови, взагалі автору невідомі. Це й зумовило *актуальність* даного дослідження, *об'єктом* якого є конфесійний стиль, а *предметом* – порівняльні особливості вживання однорідних членів речення (ОЧР) у біблійному тексті в англійській (АМ) та українській (УМ) мовах. Порівняння англійського й українського текстів, які є текстами перекладу (ТП), між собою, а не з текстом оригіналу (ТО) (обидва тексти перекладено з давньоєврейського тексту) у даному випадку видається виправданим, оскільки на сьогодні згадані ТП функціонують як самостійні, незалежно від ступеня повноти їх відповідності ТО. При передачі біблійних алюзій англійською чи українською мовами перекладач має усвідомлювати особливості відповідних текстів саме у згаданих мовах, аби передати їх адресатам у знайомій їм носіям формі.

Метою дослідження є встановлення згаданих особливостей, а *матеріалом* – паралельні тексти найпоширеніших варіантів перекладу Старого Заповіту англійською (АМ ТП) [12] та українською (УМ ТП) [1] мовами. Зважаючи на природні обмеження, що накладаються обсягом статті, далі стисло викладено результати аналізу лише першого розділу книги «Буття» (Старий Заповіт), що складається із 31 вірша.

Як відомо [4, с.427; 10, с. 531], однорідними вважаються члени речення, що перебувають в однакових синтаксичних відношеннях з одним із членів речення, поєднуються сурядним зв'язком та займають у реченні тотожну синтаксичну позицію. На думку дослідників [2, с. 251; 6, с.188], однорідність забезпечує економність вислову, бо два (чи навіть більше) речення фактично об'єднуються в одному, що ілюструє фрагмент вірша 4 в УМ ТП:

І побачив Бог світло, (пропущено: «І побачив Бог») що добре воно.

Як впливає зі спеціальної літератури [6, с.189], однорідні члени речення (ОЧР) є наслідком згортання більших структур у менші: об'єднання кількох підметів навколо одного присудка або навпаки, кількох означень навколо одного означуваного тощо.

Випадки застосування однорідності не завжди збігаються в обох ТП. Наприклад, у віршах 10 та 27 опущення підмета спостерігається лише в УМ ТП, тоді як в АМ ТП підмет зберігається для кожного присудка. У вірші 21 спостерігається значна концентрація означень до іменників *creature* (*душа*) та *fowl* (*пташина*). В АМ ТП з чотирьох означень до означуваного *creature* два знаходяться у препозиції (так само як і до *fowl*), а відповідно два й одно означення до згаданих однорідних іменників – розташовані у постпозиції. В УМ ТП, навпаки, усі означення, розміщено у постпозиції (крім лексеми «*всяку*»), тобто застосовано інверсію. Наявні й випадки, коли в АМ ТП [спостерігаються постпозитивні прийменникові означення (*beast of the earth; that creepeth upon the earth*), тоді як в УМ ТП відповідні означення є препозитивними і безприйменниковими («*земна звірина*»; «*земне плазуюче*»).

Ця тенденція спостерігається і у віршах 24 – 26 АМ ТП (*fish of the sea, fowl of the air*), хоча в УМ ТП препозитивну конструкцію вжито лише щодо першого словосполучення («морська риба»), тоді як в останньому випадку застосовано інверсію («птаство небесне»).

У використанні однорідних означальних зворотів також спостерігаються як збіги, так і розбіжності. Наприклад, у вірші 7 помічено практично повний збіг – застосування сполучникових підрядних означальних зворотів, що приєднуються за допомогою *which* (*що*). Однак у більшості випадків у двох ТП мають місце розбіжності. Наприклад, у вірші 11 бачимо три іменникові однорідні члени речення: *grass* (*трава*), *herb* (*ярина*), *tree* (*дерево*) з підрядними означальними зворотами, але якщо в АМ ТП два з них є безсполучниковими (*yielding seed* та *yielding fruit*), а один сполучниковий (*whose seed is in itself*), то в УМ ТП усі три – сполучникові («що насіння вона розсіває», «що за родом своїм плід приносить», «що в ньому насіння його») і це суттєво поліпшує стилістичні ознаки тексту за рахунок більшої щільності однорідності.

Важливу роль в обох аналізованих текстах відіграє полісиндетон. Наприклад, у вірші 28 в АМ ТП використано вісім однорідних сполучників *and*, які піднімають його виразність та емоційність навіть на вищій рівень, ніж той, що спостерігається в УМ ТП, де з різних причин вжито лише шість однорідних сполучників «і».

Загалом, виходячи з результатів нашого аналізу та міркувань інших авторів [2, с.256], можна зробити висновок, що семантико-синтаксична однорідність, характерна для більшості віршів розділу 1 (в обох ТП), по-особливому розгортає зміст як речень, так і розділу загалом, забезпечує їх своєрідну логічну й емоційну сутність, а також такий рівень стилістичної й функціональної неповторності й індивідуальності, якого важко було б досягти без згаданої однорідності.

Проведений нами аналіз, повний обсяг якого тут неможливо представити, зважаючи на обмежені рамки статті, дозволив виявити як схожі, так і відмінні особливості вживання ОЧР у двох текстах. Згадані особливості узагальнюються далі.

Розглядаючи спільні характеристики, доцільно зазначити, що в обох ТП спостерігається компактне вживання семантично й синтаксично різнотипних ОЧР, завдяки чому, з одного боку, увага привертається саме до таких однопланових елементів висловлення, а з іншого – забезпечується своєрідний лад мовлення. Для закріплення однорідного зв'язку надзвичайно широко (практично по кілька разів майже в кожному вірші) застосовується полісиндетон на різних мовних рівнях (морфемі, формі слова, словосполучення, речення, вірша). Крім того, однаковими в обох ТП є принципи вживання узагальнювальних слів, спонукальних (наказових та бажальних) однорідних речень, епіфори, ампліфікації (переважно мейоративної), градації та повтору, включаючи тавтологічний.

До відмінностей вживання ОЧР у двох текстах відносяться, по-перше, вживання двох однорідних присудків при одному підметі, яке є більш характерним для УМ ТП, що пояснюється відмінностями УМ та АМ, тобто

наявністю дієслівних маркерів числа й роду в УМ та їх відсутністю в АМ. По-друге, в УМ ТП означення частіше розміщуються у постпозиції, тобто, завдяки вільнішому порядку слів, ширше застосовується інверсія, що посилює емоційність, експресивність, інтонаційну виразність і поетичність УМ ТП. При вживанні однорідних підрядних означальних зворотів в АМ ТП спостерігається тенденція до їх вживання частково у сполучниковій, а частково – у безсполучниковій формах, в той час як УМ ТП тяжіє до переважного використання однорідних сполучникових зворотів, що поліпшує стилістичні ознаки тексту за рахунок більшої щільності однорідності. Віднесеність живих істот до різного середовища проживання в УМ ТП позначається однорідними, переважно препозитивними, прикметниками, а в АМ ТП – постпозитивними прийменниковими або підрядними зворотами, що посилює їх книжність, а відтак і належність до конфесійного стилю. При застосуванні повторів у деяких випадках в УМ ТП спостерігається більша винахідливість за рахунок насичення ОЧР складнішими трансформаціями, що значно посилює емоційно-експресивні характеристики тексту.

Перспективу роботи вбачаємо у розширенні матеріалу дослідження для формулювання більш надійних та обґрунтованих висновків.

Література: 1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Пер. І. Огієнка 1962 р. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2009. – 1151 с. 2. Дудик П.С. Стилістика української мови / П.С.Дудик. – К.: Академія, 2005. – 368 с. 3. Жук Т.В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок): автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». – К., 2005. – 21 с. 4. Кононенко В. І. Однорідні члени речення / В. І. Кононенко // Українська мова: Енциклопедія. – 3-тє вид., змін. і доп. – К., 2007. – С. 427. 5. Мацько Л. І. та ін. Стилістика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с. 6. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови: Підручник / О.Д.Пономарів.— К.: Либідь, 1993.—248 с. 7. Пуряєва Н.В. Українська церковна титулатура / Н.В.Пуряєва // Мовознавство. – 2000.— № 2-3. – С. 45-54. 8. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : Підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л.М.Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с. 9. Шевченко Л. Л. Конфесійний стиль / Л. Л.Шевченко // Українська мова: Енциклопедія. — 3-тє вид., змін. і доп. – К., 2007. – С. 284. 10. Юшук І.П. Українська мова / І.П. Юшук. – К.: Либідь, 2003. – 640 с. 11. Hirsch, E.D. The Dictionary of Cultural Literacy / E.D.Hirsch, J. Kett, J. Trefil. – Boston-New-York: Houghton Mifflin, 1993. – 619 p. 12. King James Version of the Bible [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www..kingjamesbibleonline.org/>

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРАМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Аліна Андрущенко

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
(Харків, Україна)

Пред'явлення мовного і мовленнєвого матеріалу (він може бути мінімізований відповідно до стадій оволодіння мовою) організується у контексті конкретних ситуацій спілкування. Ситуація тлумачиться [2] як динамічна система взаємовідносин принаймні двох суб'єктів, що відображена

у їх свідомості, спонукає до цілеспрямованої діяльності у вирішенні мовленнєворозумових завдань.

До складу ситуації входять обов'язкові компоненти (певні події; взаємовідносини, що виникли в результаті цих подій; характеристика суб'єктів або об'єктів, що може вплинути на стимуляцію при таких взаємовідносинах) та факультативні (особистісні якості суб'єктів спілкування; їх внутрішній стан).

Ситуація і є основним стрижнем в організації мовленнєвого матеріалу. Для пред'явлення матеріалу спочатку створюється повний список ситуацій у тій сфері спілкування, до якої готують тих, хто навчається. Потім виділяються найбільш уживані мовленнєві одиниці із системи мовлення відповідної сфери, встановлюються мовленнєві зразки всіх рівнів (словоформи, вільного словосполучення, фрази/ речення, понадфразової єдності, цілого тексту), що розподіляються по ситуаціям в послідовності залежно від різних факторів навчання і відбираються лексичні одиниці [2, с.79]. Як зазначається в літературі [3], за певних умов зразок мовлення (ЗМ) може забезпечити достатнє орієнтування і ефективне формування граматичної навички. За результатами наявних досліджень [3], до таких умов відносяться міжмовна та внутрішньомовна інтерференція, рівень підготовки учнів, операційна складність граматичної дії, що засвоюється, концептуальна складність поняття, що лежить в основі граматичної дії, яка засвоюється, індивідуально-психологічні характеристики учнів (наявність та тип мотивації, рівень тривожності, фактори ставлення тощо), переважний тип орієнтації учня, умови навчання (частота занять, кількість учнів у групі, наявність інформанта чи комуніканта при роботі вдома).

Для реалізації своєї функції як типу навчальної інформації ЗМ мають відповідати певним критеріям [1, с.32]: зразковість (дана одиниця має слугувати зразком для інших одиниць), смислова завершеність (одиниця передає завершене судження), інтонаційна завершеність (інтонаційно-мелодичний малюнок показує завершеність думки). Інші дослідники [3] пропонують додаткові критерії, яким має відповідати ЗМ. Зокрема, вони повинні: пред'являтися у значному обсязі, аби забезпечити максимальний обсяг інформації, що перероблюється свідомістю; орієнтувати стосовно теми комунікації для реалізації емпіричної функції мови і тематичного компонента ситуації спілкування; створювати передумови здійснення відповідних мовленнєвих актів; відбиратися та пред'являтися з урахуванням рівня володіння іноземною мовою тими, хто навчається.

Вважається [4, с.114], що саме в ситуаціях мовлення і засвоюються граматичні структури, що мають інтенсивно застосовуватися у різноманітних контекстах доти, поки їх використання не буде автоматизоване, інтегроване в активний запас студентів. Завдання викладача – пропонувати різні елементи висловлювання, що містять граматичну структуру, що вивчається. Це дозволить учню формувати нові висловлювання тієї ж самої структури.

Література: 1. Андреевская–Левенстерн Л.С. Методика преподавания французского языка в средней школе / Л.С. Андреевская – Левенстерн. – М.: Просвещение, 1983. – 222 с. 2.Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И.

Пассов. – М.: Русский язык, 1989. – 276 с. 3. Черноватый Л.Н. Основы теории педагогической грамматики иностранного языка: дис. на соиск. учен. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 / Л.Н. Черноватый. – К., 2000. – 459 с. 4. Guide pédagogique pour le professeur de français. Langue étrangère / sous la direction d'André Reboullet. Hachette, 1971. – 207p.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Аношкова Тетяна

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний Інститут»
(Київ, Україна)

На сучасному етапі становлення української держави та її тісної співпраці з чисельними європейськими країнами, реформування системи вищої освіти є ключовою ланкою у процесі євроінтеграції та відкриває нові можливості для української молоді.

Нова соціокультурна реальність зробили вивчення іноземних мов одним із пріоритетних завдань для майбутніх фахівців тазумовила, тим самим, необхідність модернізації сучасної системи вищої освіти. Оскільки процес викладання та засвоєння іноземної мови вважається складнішим від аналогічних процесів для більшості інших предметів, підвищення ефективності та результативності навчання є актуальною темою для дослідження.

Вивченням новітніх технологій, методів та прийомів у викладанні іноземних мов загалом та англійської мови зокрема займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Г. Крючков, В. Сенченко, С. Степаненко, Н. Н. Stern, J. W. Botkin тощо. Враховуючи такі тенденції, доцільно детальніше вивчити вплив процесів євроінтеграції та глобалізації на вивчення іноземних мов. Отже, *мета* статті полягає у розкритті інноваційних тенденцій, що застосовуються у процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України.

Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти в Україні є розробка державних стандартів щодо навчання іноземних мов [5, с.127]. Сучасні інноваційні методи навчання іноземних мов спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Відповідно до особливостей навчального процесу основними принципами сучасних методів викладання іноземної мови у вищій школі є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на студента (learner-centered lessons), змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії, засвоєння міжкультурних особливостей, професійна і фахова орієнтація [1, с. 231].

Отже, запропонований Європейський шаблон вивчення іноземних мов спрямований на практичну міждисциплінарну і професійну орієнтацію занять з іноземної мови, в центрі уваги якої – студент. Важливою метою цього шаблону є спрямування навчального процесу на формування і розвиток основних навичок та вмінь у соціальному та професійному спілкуванні, а також стратегій самостійного вивчення іноземних мов [4, с. 4].

Оскільки основною метою у модернізації системи навчання іноземних мов в Україні є використання мовних засобів для забезпечення реального процесу спілкування та досягнення власних цілей комунікації, формується характерна тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу.

Комунікативний підхід базується на тому, що студенти повинні опанувати мовні форми у процесі самої комунікації. Він ставить за мету навчання мови через мовлення і заснований на таких ключових поняттях, як «спілкування», «культура», «мотивація», «інтерактивність». Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови [7].

Ключовим поняттям концепції вивчення іноземних мов у європейських країнах є «поріг комунікації», а методичними орієнтирами – правильна вимова і сучасне розмовне мовлення. Вивчення іноземної мови, таким чином, виходить за рамки педагогіки і набуває важливого політичного значення. Йдеться про переорієнтацію з оволодіння граматичними структурами на оволодіння живою мовою [6, с. 2].

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в учбовий процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи, як індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш відомі форми парної і групової роботи:

- внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);
- мозковий шторм (brainstorm);
- читання зигзагом (jigsaw reading);
- обмін думками (think-pair-share);
- парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші [1, с. 231].

При цьому, варто зазначити, що комунікативний підхід у вивченні мови базується не лише на інноваційних технологіях навчання. Враховуються, також, етнічна та моральна специфіка, історичний досвід, особливості сприйняття нового у певному соціокультурному середовищі [6, с. 3] та культура народу, мова якого вивчається. У зв'язку з цим, ще одним важливим компонентом змісту навчання виступає соціокультурна компетенція, яка складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенції [5, с.128].

Останньою зі складових комунікативної компетенції, але жодним чином не останньою за значущістю є соціальна компетенція. Вона передбачає готовність і бажання взаємодіяти з іншими, впевненість у собі, а також уміння поставити себе на місце іншого і здатність впоратися із ситуацією, що склалася [2].

Кредитно-модульна система, яка вже давно поширена в США та країнах Європи, а з недавніх пір і в Україні, передбачає міждисциплінарну інтеграцію. Навчання іноземним мовам здійснюється у співпраці з викладачами професійно-орієнтованих та спеціальних дисциплін. Така система сприяє підготовці майбутнього фахівця, враховуючи специфіку його основної професії, розвитку професійного творчого мислення, ознайомленню з професійним етикетом, розвиває навички роботи в колективі, співробітництва тощо.

Введення модульної структури курсів означає новий підхід не лише до побудови програм професійного навчання, але й співвідношення

фундаментальної та спеціальної підготовки щодо обсягу знань. Під час складання таких програм з'являється можливість комбінувати курси з різних галузей наукового знання відповідно до нових запитів економіки. Отже, введення модульної структури організації професійного навчання для університетів фактично означає здійснення більш цілеспрямованої підготовки студентів з урахуванням ринку праці [3, с. 58].

Крім передбачених освітньою програмою нововведень, сучасні світові тенденції до глобалізації та стрімкого розвитку науки визначають необхідність самоосвіти, яка виходить за рамки обов'язкової освіти, визначеної вищим навчальним закладом, та повинна продовжуватися усе життя.

Отже, процес євроінтеграції вплинув на систему освіти в Україні, змінивши підхід до викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Модернізація у системі навчання іноземних мов передбачає перш за все розвиток комунікативних навичок студентів, щоб забезпечити їх подальше застосування для досягнення цілей комунікації. Вивчення іноземної мови у вищій школі набуває практичного значення, а комунікативна функція мови відіграє головну роль в процесі вираження почуттів, суджень та засвоєнні інформації, знань, що подаються в будь-якій формі.

Крім комунікативного аспекту, викладачі повинні познайомити студентів з історичним та культурним підґрунтям мови, що вивчається, та підтримувати співпрацю з викладачами професійно-орієнтованих дисциплін, забезпечуючи безпосередній зв'язок мови з фаховою освітою студентів.

Таким чином, можемо зробити висновок, що всі тенденції, які прослідковуються в українській освіті, позитивно впливають на вивчення студентами іноземної мови, підвищуючи культурний рівень нашої країни та сприяючи її інтеграції у європейський та світовий простір.

Література: 1. Антонюк Н. М. Вивчення іноземних мов в контексті гуманістичної освіти / Н. М. Антонюк, О. Ю. Титаренко, І. В. Горохова. // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – №1. – С. 228–233. 2. Безкоровайна О. В. Актуальні аспекти комунікативної компетенції студентів ВНЗ / О. В. Безкоровайна, Л. В. Мороз. // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна. – 2012. – №25. – С. 142–145. 3. Ігнатюк О. А. Особливості підготовки сучасних фахівців у системі вищої професійної освіти США / О. А. Ігнатюк. // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – №1. – С. 55–64. 4. Іщенко О. Вивчення англійської мови в умовах вступу України у європейський освітній простір / О. Іщенко, О. Матвіяс. // Вісник Львівського університету. – 2009. – №25. – С. 353–357. 5. Ніколаєва Ж. В. Навчання іноземних мов у ВНЗ у контексті Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти / Жанна Володимирівна Ніколаєва. // Наукові праці. Педагогічні науки. – 2004. – №29. – С. 127–130. 6. Полікарпова Ю. О. Традиції та інновації у викладанні іноземних мов в умовах інтеграції України до світової спільноти [Електронний ресурс] / Юлія Олександрівна Полікарпова. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.academia.edu/2079153/>. 7. Рудницька Т. Г. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу [Електронний ресурс] / Т. Г. Рудницька // Гуманізм та освіта. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Rudnizka.php>.

DEVELOPING EFL TEACHERS' LISTENING SKILLS WITH THE HELP OF FICTION AUDIOBOOKS

Iryna Bilyanska

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

This paper discusses the importance of developing listening fluency in English and examines some of the linguodidactic properties of fiction audiobooks beneficial for listening skills development of EFL teachers.

Nowadays the centrality of English in language teaching practice is well established. It is the dominant world language that has served as a means of international communication and in many countries it is considered to be a basic skill. According to ELF researcher Jennifer Jenkins, English “now has a growing number of standard varieties and not only two globally useful or appropriate versions (standard British and standard American English)” [2, p. 42]. Thus, the likelihood of misunderstanding in intercultural contexts is increasing, making the teaching of listening comprehension crucial for non-native speakers of English. As P. Dunkel and Phyllis L. Lim point out, “developing listening fluency in English is a survival skill in today’s globalized world” [1, p. 8].

Playing an essential role in L1 acquisition, listening deserves a major focus in EFL classroom where its development should be aided through systematic practice. Recent research into listening has influenced contemporary language teaching. Since the rejection of listening as a passive act by Anderson and Lynch (1988), it is now recognized as an active, interpretive and a very complex process in which the role of the listener is emphasized (Richards, Vandergrift, Rost, Morley, etc.). Denying “listening to repeat” and “question-answer” approaches of the past years, contemporary methodology insists on incorporating “real-life listening in real time” [3, p. 3]. A lot of attention is now paid not only to the product of listening (listening to learn) but also to the process of listening (learning to listen). L. Vandergrift admits that students need to “learn to listen” so that they can better “listen to learn” [3, p. 3].

Current research into L2 acquisition addresses such sociolinguistic issues as language variation and “pedagogical norm” (Valdman) in foreign language teaching. Cynthia A. Fox provides a model for presenting language varieties in the classroom, which includes the following norms: 1) students should listen to the language heard by native speakers in authentic contexts; 2) they should speak with one accent but learn to understand many others; 3) they need to understand the speech of educated native speakers; 4) processing and learning factors should be considered in introducing different accents [3, p. 17]. “The pluricentric nature of English” (Jenkins) poses new challenges to English language teaching practice. It is important to know how to manage English varieties in teaching, which variety to use and if it is useful to introduce the other ones in EFL classroom.

Listening is the most difficult skill to be developed in monolingual settings and its development is a matter of considerable concern for pre-service and in-service language teachers. Standard British English with an RP accent has traditionally been used as a basis for curriculum development. Non-native teachers try to approximate this model and achieve considerable expertise in English as it is a matter of prestige.

The role of technology that supports listening skills development is undeniable. It provides authentic material and excellent opportunities for extensive and intensive listening practice.

Contemporary fiction in audiobook format is an indispensable resource for those who want to upgrade their overall proficiency in English. Listening to fiction can enhance listening skills primarily because it creates an authentic language learning environment which enables foreign language learners to adapt to it through repeated listening practice. The following linguodidactic properties of audiobooks should be highlighted:

- *They can help develop an auditory learning style and improve auditory memory.*

Most students learn visually and have a well-developed visual learning style. However, auditory memory is one of the most important skills for language learners. Not being able to hold the necessary information in memory while listening will result in failure to comprehend it. Systematic utilization of audiobooks could lead to the development of listening skills which are necessary to deal with spoken language at normal speed successfully.

- *They develop learner's ear, automaticity in L2 listening.*

Regular extensive listening to fiction can contribute to students' listening fluency development. Repeated listening practice will result in deeper understanding of the spoken language and memorizing the linguistic information, which will lead to the development of automatic L2 processing skills.

- *They provide learners with exposure to standard native speaker pronunciation.*

Professional narrators will serve as models to all language learners. Paying attention to their pronunciation, they can hear how words are affected by elision and assimilation, how they are linked together in connected speech. They can feel the rhythm of the English language and how intonation and sentence stress are used to convey meaning in the context. By replicating the narrator, pre-service teachers may pursue their goal either to improve their own English pronunciation or approximate native speakers.

- *They help students learn the features of modern English.*

Contemporary fiction represents modern society, characters use the language which is typical of their background, status and time. Students will be able to get acquainted with a wide range of registers, current slang, new expressions, dialects, accents, trendy words, colloquial speech.

- *They draw learners' attention to a range of accents and varieties of English.*

Professional narrators accurately replicate the speech of characters, simulate different accents and varieties of English. Many researchers believe that such exposure to a range of accents and varieties of English at the receptive level is fundamental raising awareness of "the pluricentric nature of English" (Cogo, Jenkins, etc.). Anna Zanfei concludes "the study of English varieties could also be part of a receptive language competence and therefore recognized with a qualification" [5, p. 366].

- *They provide learners with multicultural listening experience.*

Contemporary British and American literature depicts the existing multi-ethnic society. Fiction audiobooks emphasize the role of the professional narrator who knows how to facilitate understanding of multicultural characters by an auditory presentation. Such listening experience helps to explore new worlds through fiction, develops knowledge about the people of different cultural backgrounds, how they adapt to the society they live in.

- *They increase learners' receptive vocabulary.*

Unfamiliar words are heard in the meaningful context of a novel/short story, so students have an opportunity to develop skills in inferring meanings. As many words and phrases are repeated throughout a novel/short story, they may become part of students' receptive vocabulary. This is a good opportunity to learn lexis auditorily rather than visually. Visual learning often leads to mispronunciation of words as a result of interference from the spelling.

- *They give students an opportunity to listen to fiction above their reading level.*

Wolfson points out that “removing the restraints of word recognition and decoding allows a very positive focus on the meaning behind an author's words” [4, p. 105]. All these verbal techniques which professional narrators use for interpreting a text (inflection, tone, voice variations, dialect for different characters, effective pacing, pauses, silence, pitch, intonation, rhythm, and emphasis) provide clues to meaning and can help students develop advanced listening skills such as inferring characters' attitudes and what is “behind” their words.

- *They help to understand humour.*

Humor may be very challenging to understand. Timing, emphasis, pause and stress are important for understanding humour as well as knowledge of vocabulary and allusions. Comprehending humour belongs to advanced listening skills and professional narrators may be of great help to those who work on acquiring such skills.

In conclusion, contemporary fiction in audio format is a valuable resource for pre-service and in-service English language teachers. Thus, there is a need to create an effective methodological procedure for developing proficient listening skills of EFL teachers on the basis of fiction audiobooks focusing on their linguodidactic properties.

Bibliography: 1. Dunkel P., Phyllis L. Lim Intermediate Listening Comprehension. Understanding and recalling spoken English, Third Edition. / Patricia Dunkel, Phyllis L. Lim. – Thompson Heinle, 2006. – 194 p. 2. Jenkins J. The spread of EIL: a testing time for testers [Электронный ресурс] / Jennifer Jenkins // ELT Journal 60/1. – P. 42–50. Режим доступа: <http://203.72.145.166/ELT/files/60-1-5.pdf> 3. Vandergrift L. Listening to learn or learning to listen? [Электронный ресурс] / Larry Vandergrift // Annual Review of Applied Linguistics. – Cambridge University Press, 2004. – Vol. 24. – P. 3–25. Режим доступа: <http://resourcesforteflteachers.pbworks.com/f/Listening+to+Learn+or+Learning+to+Listen.pdf> 4. Wolfson G. Using audiobooks to meet the needs of adolescent readers. / Gene Wolfson // American Secondary Education. – 2008. - Vol. 36(2). – P. 105–114. 5. Zanfei A. Revisiting the can-do statements according to the use of English in international context // EIL, ELF, Global English: Teaching and Learning Issues / [ed. by Cesare Gagliardi, Andrew Maley]. – Bern: Peter Lang, 2010. – P. 355–366.

TEACHING ENGLISH THROUGH STORIES

Herta Lilia, Mardari Alina

Ion Creanga State Pedagogical University

(Chişinău, Moldova)

All learners, from babies to grandmothers, learn better with stories. Stories are energizers. When someone says, “Let me tell you a story,” listeners perk up their ears and smile. Even hard truths can be taught easily through story. Stories told and read at home and school both entertain and educate young learners. Using stories in the classroom is fun, but the activity should not be considered trivial or frivolous. Indeed, there is strong support for storytelling in pedagogical theory. Cortazzi [4, p.27] points out that storytelling is fundamental to education and specifically to language teaching. Zipes [8, p.54] and Morgan and Rinvoluceri [7, p.32] find stories a basic part of the whole language approach to learning, reaching the “whole person” and appealing to the subconscious. According to Brumfit and Johnson [2, p.67-69], reading or telling stories in class is a natural way to learn a new language. Stories—whether they are fairy tales, folktales, legends, fables, or are based on real-life incidents experienced by students themselves—can help learners appreciate and respect the culture and the values of various groups. These stories foster the transformative powers of education. According to Ada [1, p. 142], stories can also lead to harmony, understanding, and peaceful resolution of conflict.

Stories from around the world are excellent to use in the classroom, but teachers also need to use stories from the students’ own culture and heritage. Using local or national stories insures that the students know the background culture and may already know the story. This familiarity lowers the young learners’ stress and reduces anxiety in the classroom. According to Krashen [6, p.11] stories lower the young learners’ affective filter, allowing them to learn more easily. Joseph Campbell (1987) points out that the themes of folk stories and myths are universal; people everywhere appreciate tales from other groups, even if they aren’t from the listeners’ own culture. But students are especially pleased—and their self esteem is likely to be enhanced—when they learn that a story comes from their own part of the world.

Collect all types of stories—fairy tales, folk stories, fables, etc. —as well as pictures, children’s books, and small everyday objects or toys.

Types of stories to use:

Folk stories, fairy tales, legends, fables: start by using stories from the culture of the children. They may know the stories in their native language and this will promote understanding and self-esteem among the learners.

2. Nursery rhymes: A treasure trove of material can be found in English nursery rhyme books.

3. Little stories: These can be longer rhymes: “Mary Had a Little Lamb,” “Three Little Kittens,” “This is the House that Jack Built,” or popular children’s books like Bill Martin’s *Brown Bear*, or *Polar Bear*, or Eric Carle’s *The Very Hungry Caterpillar*, and *From Head to Toe*.

For speaking skills

1. *Storytelling with objects*. Use objects such as toys, forks, cups, to trigger stories. For example, divide learners into groups of three to five, and distribute four

to five objects to each group. Ask each group to make up a story that includes all of their objects. First, model the activity by choosing five objects from the box of objects (e.g., a car, a spoon, a girl, a banana, a monkey). Then tell the learners an impromptu story, which might go like this:

A long time ago a girl was walking along a road carrying a spoon and a banana. A fast car passed by her. She was scared. She dropped the banana and the spoon and ran into the trees. When she came back, she saw the monkey eating the banana with the spoon. She laughed at the monkey.

A story this simple will give the students confidence that they can tell a story, too. After the groups create stories, have each group tell its story to another group or to the whole class.

2. *Storytelling with pictures.* Use pictures in the same way as objects were used in the first activity. Distribute four to five pictures to each group, making sure each person has one picture. Ask each group to make up a story that includes all the pictures. Each person adds to the story using ideas suggested by his or her own picture.

For listening skills

1. Read or tell simple stories to the students. You can use pictures or the small objects.

Telling stories has certain advantages over reading in that the teacher-teller can hold the attention of the learners with the power of eye contact, while at the same time permitting the teacher to observe how well the students are following the story. Telling allows you to use your body more than you do when reading.

2. After the initial telling, have the learners tell the story. This technique is most effective if it involves several students. Choose one person to start re-telling the story, then call on others to continue the story, letting each child say one to three sentences until the whole story has been retold. If a child gets confused and misses something important, or remembers it wrong, the teacher can make a correction.

For reading

1. Find a version of a tale that the children can read. If this can't be done, re-write a story that you know, simplifying it by deleting the difficult words or by changing them into words that the learners know or words that you want to teach them.

2. Read the story aloud the first time, or let the learners read the story silently the first time. (The latter approach allows the teacher to devote time to learners who need help with reading.) A third option is to let the students read the story aloud, with each child reading one sentence. This provides an opportunity to help students with pronunciation.

3. One method of introducing a story is *choral reading*, which involves the teacher reading a phrase or sentence and the class repeating it. Read the story quickly, using a chant-like rhythm. Students improve their intonation and pronunciation with this method. Choral reading is possible even if the students do not have a copy of the story, in which case it also becomes a listening activity.

4. Caution: After the first reading, ask comprehension questions to find out what the students understood. Help them with parts of the story they do not understand.

5. Important: use the same story for several different activities. One story provides rich material for other activities, such as discussion of values, role play, creating small playlets, even creating individual books.

For writing

1. Have the learners draw or paint a scene or character from a story and then write at least one line from the story under the picture.

2. Use a variation of the speaking activities above (storytelling with objects or storytelling with pictures). After the learners create the story, have the group dictate it as one person writes it down. Once the stories are complete, this can be turned into a speaking activity, with each group reading/telling its story to the class.

3. Have students each write their own story, using objects or pictures. Then they can compare their stories within small groups.

Spending a little extra time on storytelling during lesson planning and actual classroom time keeps the learning experience highly engaging, creative, and truly, dynamically human. A story-filled classroom also encourages students to relate their own stories (whether factual or fictional), which helps grow their critical thinking, memory, and vocabulary skills.

Bibliography: 1. Ada, A. F. 2004. *Authors in the classroom: A transformative education process*. Boston: Pearson. 2. Brumfit, C. J., and K. Johnson, eds. 1979. *The communicative approach to language teaching*. Oxford: Oxford University Press. 3. Campbell, J. 1987. *Primitive mythology: The masks of God*. New York: Penguin Books. 4. Cortazzi, M. 1994. Narrative analysis. *Language Teacher* (27): 157–70. 5. Hines, M. 1995. Story Theater. *English Teaching Forum* 33 (1): 6–11. 6. Krashen, S. 1982. *Principles and practice in secondlanguage acquisition*. New York: Prentice-Hall. 7. Morgan, J., and M. Rinvoluceri. 1992. *Once upon a time: Using stories in the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press. 8. Zipes, J. 1995. *Creative storytelling*. New York: Routledge.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ІСПАНІЇ

Олена Григорович

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(Одеса, Україна)

В сфері підготовки кваліфікованих фахівців пріоритетною стає науково-дослідна діяльність майбутніх учителів, яка забезпечує ефективність формування професійно значущих знань та вмінь, а також умови для повноцінного продуктивного розвитку особистісного інтелектуального та творчого потенціалу.

Науково-дослідна діяльність саме майбутніх учителів-філологів є одним із важливих засобів підготовки педагогів до застосування інноваційних засобів навчання мови та літератури, використання в практичній діяльності наукової інформації, організації пошуково-творчої роботи учнів. Залучення майбутніх учителів-філологів до науково-дослідної роботи, безпосереднє включення їх у наукове життя активізує оволодіння методами психолого-педагогічного дослідження, розвиток аналітичного мислення, рефлексії, ініціативності особистості педагога.

В цьому аспекті принципово важливого значення набуває аналіз зарубіжного досвіду організації окресленої діяльності студентів, зокрема в університетах Іспанії, в яких мають місце кардинальні зміни, спрямовані на пошук і впровадження нових підходів до професійної підготовки педагогічних кадрів. В цій країні метою реформування системи вищої освіти є досягнення відповідності інновацій у організації науково-дослідної діяльності майбутніх учителів потребам як суспільства, так і кожної людини. Науковці Іспанії наголошують на необхідності підготовки майбутніх учителів-філологів протягом науково-дослідної діяльності до вибору, аналізу, систематизації змісту навчання мови та літератури, розробки таких методичних засобів, які б ураховували особливості сприйняття учнями іншомовного навчального матеріалу, орієнтації студентів на індивідуально-творчий характер педагогічної праці, подолання консервативності. Окрім цього, саме науково-дослідна діяльність студентів дозволяє, на думку іспанських науковців (К. Марсело, М. де Мігель, Х. Падрон,), забезпечити широку індивідуалізацію та диференціацію засобів професійної підготовки майбутніх учителів-філологів, вимагає прояву творчих здібностей у відкритті та досягненні лінгвістичних та літературознавчих феноменів, художніх творів, а також умови для повноцінного продуктивного інтелектуального саморозвитку.

Важливими передумовами організації науково-дослідної діяльності майбутніх учителів-філологів, насамперед, є пріоритетні напрями освітньої політики в Іспанії в останнє десятиріччя, а саме:

- формувати висококваліфікованих дипломованих спеціалістів;
- створювати відкритий простір з метою сприяння безперервній освіті;
- генерувати, розвивати та передавати знання шляхом досліджень;
- сприяти розумінню, інтерпретації, збереженню, зміцненню, розвитку та поширенню міжнародної, національної та регіональної культури, історичного досвіду;
- розвивати довгострокове професійне орієнтування за принципом релевантності;
- зміцнювати співпрацю з інституціями з працевлаштування, аналізувати та передбачати потреби суспільства.

Освітня реформа вищої освіти в Іспанії як країни – члена Європейського Союзу – передбачає нові зміни, що пов'язані, перш за все, з нововведеннями в європейському освітньому просторі. Європейський Союз, який розпочав свої інноваційні заходи, базуючись на суто економічному підході, сприяв конвергенції різних сфер, включаючи юридичні, соціальні та освітні аспекти. Саме тому й у системі організації науково-дослідної діяльності студентів у європейських університетах мали відобразитися вимоги щодо забезпечення та гарантування оптимального навчання майбутніх фахівців і їхньої інтеграції в уніфікований без кордонів ринок праці. Це, в свою чергу, як свідчать документи щодо реалізації Болонського процесу, зумовило необхідність врахування при організації науково-дослідної діяльності студентів специфіку кредитно-модульної системи та орієнтацію на формування компетентностей майбутнього фахівця. Отже, принципово важливими напрями підвищення

ефективності науково-дослідної діяльності майбутніх учителів-філологів є такі, як-от:

- імплементація кредитно-модульної системи;
- впровадження компетентнісного підходу.

Більш того, в Європейському Союзі особливої ваги набуває оптимізація професійної підготовки саме вчителів-філологів, оскільки цілями його політики є забезпечення плюрилінгвізму, поваги до мов і культур різних народів, формування комунікативної компетентності, виховання толерантності сучасних європейців.

Майбутній учитель-філолог має вміти самостійно:

- встановлювати та систематизувати порядок своєї роботи, в центрі якої – дослідження лінгводидактичних, педагогічних феноменів;
- планувати послідовність дослідницьких дій у сфері педагогіки, методики навчання мови, літератури;
- контролювати та корегувати дані дії, вносити правки та уточнення.

Інноватизація науково-дослідної діяльності в університетах Іспанії не лише змінює зміст і значення навчальних дисциплін, але й пропонує нові форми та методи проведення навчального процесу. Студенти не тільки отримують нову наукову інформацію від викладачів на лекційних і семінарських заняттях, виробничій практиці, а також беруть участь у наукових дослідженнях. При цьому результати науково-дослідної роботи студентів можуть бути відображені й у змістових модулях навчальних дисциплін, лекційних і практичних заняттях, що сприяє кращій та ефективній підготовці бакалаврів та магістрів. Саме тому специфіка роботи університетів вимагає не простого, а органічного поєднання навчально-виховної та навчально-дослідної роботи викладачів, аспірантів і студентів.

В кредитно-модульній системі в університетах Іспанії науково-дослідна діяльність студентів містить два взаємопов'язаних етапи:

- функціональний: передбачає навчання студентів елементів дослідної діяльності, організації та методики наукової творчості (результатом не обов'язково має бути об'єктивно нова інформація);
- креативний: мають місце наукові дослідження студентів під керівництвом викладачів (результатом науково-дослідної діяльності має бути об'єктивно нова інформація).

Науково-дослідну діяльність студентів як один із ключових чинників удосконалення якості професійної компетентності майбутніх учителів-філологів досліджує іспанський науковець Х. Каберо. За його словами, залучення студентів до науково-дослідної діяльності сприяє формуванню їхньої готовності до творчої реалізації отриманих в університеті знань, умінь та навичок, допомагає оволодіти методологією наукового пошуку, отримати дослідницький досвід [1, с. 37].

Стимулювання науково-дослідної діяльності студентів університету, на думку Х. Салінаса, є важливим аспектом професійної підготовки, тому що сприяє більш повному та цілеспрямованому формуванню дослідницьких умінь, полегшенню процесу адаптації до майбутньої професії вчителя-

філолога, вирішує питання особистісного розвитку студента та формування його готовності до майбутньої професійно-педагогічної діяльності [2].

На сьогодні науково-дослідна діяльність студентів у університетах Іспанії є однією з провідних форм навчального процесу, що природним чином поєднує навчання та практику. У рамках наукової праці в університетах Іспанії майбутній учитель-філолог спочатку здобуває перші навички дослідної роботи в сфері лінгводидактики, методики навчання літератури, педагогіки та психології, потім починає втілювати засвоєні теоретичні знання в дослідженнях, так чи інакше пов'язаних із практикою, результати яких можуть представлятися на наукових конференціях, симпозіумах різного рівня, навіть міжнародних.

Оскільки важливим завданням університетів є підготовка кваліфікованих фахівців, то пріоритетним (і характерним для вищої школи Іспанії) питанням організації науково-дослідної діяльності саме вчителя-філолога є питання про її вплив на навчальний процес, що організується студентом протягом його виробничої практики (в загальноосвітній школі – для бакалаврів, у вищій школі – для магістрантів). Наукові дослідження, котрі здійснюються студентом, безпосередньо впливають на якість навчального процесу в школі, оскільки вони міняють не тільки вимоги до рівня знань студентів, але й ефективність уроків, позааудиторної роботи, підвищуючи ступінь підготовленості майбутніх педагогів, їхній творчий практичний кругозір.

Література: 1. Cabero J. Tecnología educativa. Diseño y utilización de medios en la enseñanza. – Barcelona: Paidós, 2001. – 146 p. 2. Salinas J. El rol del profesorado universitario ante los cambios de la era digital. I Encuentro Iberoamericano de Perfeccionamiento Integral del Profesor Universitario // http://www.irges/psicolo/docs_espacioeuropeo/didactica/1%20El%20rol%20del%20profesorado%20universitario%20ante%20la%20nueva%20era%20digita.pdf

ENSEIGNEMENT DU FRANÇAIS LANGUE ETRANGÈRE À L'IUT D'ANGOULÊME

Isabelle Caillet

Institut Universitaire de Technologie, Université de Poitiers
(Angoulême, France)

Le module de FLE (Français Langue Etrangère) mis en place à l'IUT (Institut Universitaire de Technologie) d'Angoulême vise avant tout une meilleure intégration des étudiants internationaux qui viennent suivre un enseignement dans notre établissement. En effet, notre IUT accueille des étudiants internationaux soit pour deux années pour la préparation d'un DUT (Diplôme Universitaire de Technologie), soit pour une année pour la préparation d'une licence professionnelle, ou encore pour un semestre dans le cadre des échanges Erasmus ou de nos partenariats internationaux. Les étudiants internationaux sont répartis dans les différentes spécialités offertes sur le site d'Angoulême, à savoir, «Génie Mécanique et Productique-Ingénierie-Design», «Technique de Commercialisation», «Génie Électrique et Informatique Industrielle», «Qualité, Logistique Industrielle et Organisation», et «Métiers du Multimédia et de l'Internet» en ce qui concerne les DUT; «Maquettiste Numérique», «Électroacoustique et Acoustique Environnementale», «Techniques et Activités de l'Image et du Son», «Communication et Management d'Évènements», et «Management des Échanges

Internationaux» en ce qui concerne les licences professionnelles. Le site d'Angoulême ayant également des laboratoires de recherche, les doctorants étrangers sont les bienvenus dans le cours de FLE.

Le contenu du module de FLE s'efforce donc d'apporter aux étudiants une meilleure compréhension de leur environnement quotidien, une meilleure intégration dans les cours de leur discipline, une certaine connaissance de la culture française et une pratique raisonnée de la langue. Ces différents volets sont déclinés à parts égales afin de répondre aux besoins des étudiants internationaux.

Lorsqu'ils arrivent en cours de FLE, les étudiants ont tous une connaissance de base de la langue française mais le niveau du groupe est toujours très hétérogène. Il s'agit donc de partir du savoir de chacun, de s'appuyer sur les savoir-faire de l'étudiant et de lui permettre de développer ses compétences linguistiques. Dès le premier cours, l'étudiant doit prendre confiance. L'objectif du cours est bien la pratique de la langue tant à l'écrit qu'à l'oral. C'est donc, l'apprentissage par tâches qui est privilégié. Les étudiants vont mobiliser des connaissances et les appliquer à une situation bien précise. L'apprenant est généralement très actif, il fait preuve d'une assez grande motivation et il progresse rapidement. Pour l'apprenant, la langue étrangère n'est pas seulement un savoir, elle est nécessaire à sa communication quotidienne.

La prise de parole en continue est systématiquement pratiquée, notamment avec la présentation d'exposés qui permet de préparer l'exercice de soutenance auquel les étudiants sont confrontés durant leur cursus universitaire et pour l'obtention du diplôme. Elle est associée soit à l'expérience directe des étudiants, soit à une compréhension orale, soit encore à un fait culturel. Les faits culturels sont abordés en fonction de l'actualité ou du calendrier. Ainsi, par exemple, à l'occasion du prix Goncourt des lycéens, les articles : «David Foerkinos remporte le Goncourt des lycéens pour «Charlotte» et «David Foerkinos sur les traces de Charlotte Salomon Valider» ont été étudiés. Dans un tout autre registre, c'est l'article «Pourquoi mange-t-on des crêpes à la Chandeleur ?» qui a été étudié à l'occasion de la Chandeleur.

Les différents faits de langue ne sont pas oubliés et ils font l'objet d'une réflexion et d'un enseignement le plus souvent en situation. En début de module, les étudiants parviennent à utiliser la langue sans la maîtriser. Ils sont habitués aux exercices systématiques dans un cadre bien précis – notamment en grammaire – mais quand ils sortent de ce contexte, ils ont plus de difficultés. En orientant les activités sur les besoins linguistiques exprimés par les étudiants et remarqués lors des interventions, nous notons un réel progrès. D'autre part, les étudiants manifestent bien plus d'intérêt pour les activités proposées.

ВІДМІННОСТІ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ТА ПРИЙОМІВ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ТА ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Ірина Ключінська, Галина Сокол

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
(Івано-Франківськ, Україна)

Важливі дослідження застосування методичних підходів і принципів для викладання іноземної мови професійного спрямування зробили українські та іноземні дослідники Завалевська О. В., Бібікова Е. В., Кручиніна Г. А., Нікітіна О. С., Ноздріна О. В., Патяєва Н. В., Адам Ж.-М., Манжіант Ж.-М. [1; 2; 3; 4] та ін.

Актуальність статті обумовлена винятковим значенням нашого дослідження, яке знаходиться на перетині двох особливих підходів до іноземної мови: з одного боку методика за відмінністю, яку ми встановлюємо між двома окремими прийомами викладання/навчання іноземної мови – іноземна мова професійного спрямування та іноземна мова для спеціальних цілей і, з іншого боку лінгвістика дискурсів, яка дозволяє уникнути будь-якої категоризації мови, коли появляються «підмови», які інколи називають «технолектами», або ще професійними жаргонами [7, с.11].

Доречно нагадати, що не мова є спеціалізованою, а її використання мовцями-фахівцями в певних умовах їхнього життя, коли вони надають їй специфічного застосування в рамках певної ситуативної комунікації. Таким чином вони створюють спеціалізовані дискурси.

Крім того, слід відмітити, що предметом методики викладання іноземної мови є не сама мова, а якраз підходи, за допомогою яких студенти знайомляться з нею та опановують її, послуговуючись індивідуальними та навчальними стратегіями, що розвиваються у відповідності до певних навчальними методик.

Мова йде про прагматичний підхід, спрямований на мовленнєву діяльність у процесі комунікації, під час якої необхідно говорити не про мовні, а про комунікативні цілі, яким сприяє мовний зміст. Яку б методику викладання мови не вибрав викладач, студенти матимуть успіх у сукупності комунікаційних можливостей, у щоденних загальних контекстах, навіть якщо вони стикаються з дуже вузькоспеціалізованим використанням іноземної мови.

Якими ж є відмінності між фаховою іноземною мовою та іноземною мовою для спеціальних цілей? Як зазначають Манжіант Ж.-М. і Парпетт С. у своїй книзі «Французька мова для спеціальних цілей», відмінність полягатиме у методичному підході викладача [6, с.79].

Якщо предмет методичного прийому стосується спеціальності, окремої професійної сфери, яка охоплює сукупність спеціалізованих комунікативних ситуацій, властивих певній дисципліні чи професії без попередніх знань студентів, для яких створена навчальна програма мовної підготовки, ми можемо говорити про методику викладання іноземної мови професійного спрямування.

У випадку, коли програма мовної підготовки фокусується на спеціальній групі студентів і, щоб бути зрозумілою, вимагає попереднього розгорнутого знання уточненої потреби підготовки, ми застосовуємо прийом методики викладання іноземної мови для спеціальних цілей.

Фахова іноземна мова (або, згідно з нашими навчальними програмами, іноземна мова професійного спрямування) залежить від проєкційного підходу викладача чи освітнього закладу до мовних потреб, властивих якійсь професії чи спеціалізованому виду діяльності: саме залежно від цього підходу ми викладаємо наукову іноземну мову в науковому закладі, технічну іноземну мову в технічному університеті і т.д.

І навпаки, якщо починати викладання іноземної мови виходячи з потреби групи студентів у визначеному університеті, з точною метою розуміння і сприйняття навчальних занять, університетських дискурсів, з визначеним обсягом їх потреб і зі збірником письмових та усних текстів, які вони повинні читати, розуміти, коментувати та редагувати (курсіві проєкти, дипломні роботи, магістерські дослідження, письмові спеціальні тексти ...), мова йде про викладання мови для спеціальних цілей.

Відмінність у двох різних підходах проявляється у вивченні дискурсів, необхідних для побудови змісту навчання. Якщо знову звернутися до прикладу групи студентів, які беруть участь у конференції закордоном, то ми побачимо міждисциплінарні типи дискурсів. Ці дискурси не характеризуються мовними формами властивими спеціалізованій комунікації окремої галузі, а вираженням загальних комунікативних та міждисциплінарних навичок.

До цих міждисциплінарних дискурсів додаються спеціальні фахові дискурси, які характеризуються специфічними мовними формами, або, більш конкретно, окремим і специфічним застосуванням мовних форм мовцем-фахівцем: дискурс для демонстрації схеми та опису роботи обладнання для видобування нафти, дискурс для опису новітнього методу газового зварювання труб при спорудженні газонафтопроводів і т.д.

Використання мовного аналізу або, більш точно, аналізу дискурсу за відмінностями, установленими Ж.-М. Адамом між аналізом самого мовлення і аналізом дискурсу як продукту різноманітних практик людської комунікації [5, с.93], є необхідним для обох наведених у цій статті методичних підходів, але буде більш вибірковим у випадку викладання іноземної мови для спеціальних цілей і більш поширеним для викладання іноземної мови професійного спрямування.

Інша велика відмінність стосується програмного оцінювання: у програмі курсу іноземної мови для особливих цілей оцінювання є поверховим і педагогічна практика складає в певному сенсі прогресивне моделювання реальної практики, яка наступить після завершення курсу підготовки. У програмі курсу іноземної мови професійного спрямування кінцеве оцінювання є необхідним, щоб зорієнтувати педагогічний підхід, часто з допомогою певної спеціалізованої сертифікації, яка дозволяє збудувати компетентнісний базис, своєрідну систему координат володіння навичками, що служитиме для спрямування викладача у розробці свого курсу мовної підготовки.

Іноземна мова для спеціальних цілей передбачає потребу визначеної підготовки певної групи студентів, навички яких не обов'язково обмежуються їх приналежністю до окремої професійної галузі. Тому, на нашу думку, типовий методичний підхід до викладання цієї дисципліни повинен складатися з наступних етапів:

- визначення мети мовної підготовки: вона може бути точною, неточною чи навіть відсутньою;

- аналіз потреб: викладач розробляє гіпотези щодо комунікативних ситуацій, з якими зіткнуться студенти після закінчення курсу мовної підготовки. Такий аналіз містить три стадії: використання та поширення на студентів власного професійного досвіду самого викладача, опитування студентів про мету використання здобутих мовних навичок у майбутньому та прямий контакт з професійним середовищем.

- Підбір матеріалу: це головний етап, який доповнює аналіз потреб. Він спонукає викладача звернутися до специфічної професійної галузі своїх студентів та зібрати дискурси, які група буде опрацьовувати та відтворювати під час занять. Саме цей етап є основним у методичному підході викладання іноземної мови для спеціальних цілей, тому що він веде викладача до контакту з тим професійним чи інституційним середовищем, у якому опиняться студенти після закінчення курсу мовної підготовки.

- Аналіз та обробка зібраного матеріалу: необхідно визначити мовні та мовленнєві характеристики зібраних дискурсів. Цей етап є підготовчим для розробки видів педагогічної діяльності та дозволяє виділити лексичні та синтаксичні характеристики дискурсів і надати їм пріоритетного вивчення під час розробки програми курсу.

- Навчально-методична розробка: вона опирається на аналіз зібраного матеріалу та на аналіз потреб. Викладач розвиває такі форми роботи, які дозволяють максимальну мовну практику з одного боку та важливий професійний внесок студентів з іншого. Навчальна аудиторія стає полем дії студентів, викладач повинен якомога більше сприяти реальній комунікації, обміну інформацією та думками, обговоренню; він повинен комбінувати колективну роботу з індивідуальною та навіть самотійною.

Іноземна мова професійного спрямування приймає ширші риси. Її метою є не окрема спеціальна група студентів, а цілий спеціалізований окремий професійний сектор. Її предметом є не студенти, а мова чи, скоріше, сукупність професійно спрямованих дискурсів.

Відмінність у викладанні іноземної мови професійного спрямування та іноземної мови для спеціальних цілей тягне за собою використання різних педагогічних підходів. На відміну від методики викладання іноземної мови професійного спрямування методичний прийом викладання іноземної мови для спеціальних цілей відповідає ідеальній ситуації мовної підготовки, збудованій на визначеній потребі однорідної за своєю метою групи студентів, які прагнуть опанувати певні визначені дискурси.

У цих двох підходах є спільні і відмінні точки: вивчення певного дискурсу і мовної практики буде в обох програмах, але підхід до викладання іноземної мови професійного спрямування буде усестороннім і охопить усі

дискурси за цією спеціальністю, тоді як підхід до викладання іноземної мови для спеціальних цілей обмежиться методикою викладання для спеціальної групи студентів.

Література: 1. Библикова Э. В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Э. В. Библикова : Майкоп, 2006. – 29 с. 2. Завалевська О. В. Інтерактивні методи формування професійного самоусвідомлення майбутніх фахівців вищих технічних навчальних закладів / О.В. Завалевська // Наука і освіта. – 2009. – №7. – С. 68–71. 3. Кручинина Г. А. Реализация компетентностного подхода в профессионально-иноязычной подготовке студентов инженерно-строительных специальностей. Инновации в образовании / Г. А. Кручинина, Н.В. Патяева // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2008. – № 2. – С. 17. 4. Никитина О. С., Ноздрин О. В. Обучение профессионально-ориентированному деловому иноязычному общению в техническом ВУЗе / О. С. Никитина, О. В. Ноздрин // Инженерное образование. – 2006. – 138 с. 5. Adam J.-M. Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes. Nathan, Paris. – 1999. – 76 p. 6. Mangiante J.-M. et Parpette C. Français sur objectifs spécifiques, de l'analyse des besoins à l'élaboration d'un cours. Hachette FLE, nouvelle collection f, Paris, 2004. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00840355>. 7. Mangiante J.-M. Français de spécialité ou français sur objectifs spécifiques : deux démarches didactiques distinctes. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dialnet.unirioja.es/servlet/oaiart?codigo=4030419>.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ АНГЛОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Лариса Крисак

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

Постановка проблеми. Сучасні інтеграційні процеси в Україні відкривають можливості студентам вищих навчальних закладів (ВНЗ) ознайомлення і безпосередньої участі в культурних, економічних, медичних та інших досягненнях світової цивілізації. В цьому контексті, медична сфера не є виключенням. Приведення медичної галузі відповідно до міжнародних стандартів є можливим за умови підготовки нової генерації фахівців з професійним знанням іноземних мов (ІМ). Сучасна підготовка майбутнього лікаря повинна бути зорієнтована на оволодіння ним ІМ, що передбачає ситуативне та адекватне користування мовленням як засобом усної та писемної комунікації в усіх сферах професійного спілкування. Володіння іноземною мовою для медичного фахівця стає його вагомою особистісною характеристикою, що передбачає здатність вступати до ділової комунікації. Це у свою чергу вимагає не лише залучення нових знань, пошуку ефективних методів навчання, але й формує нові підходи до навчання ІМ, змушуючи коригувати освітній простір, навчальні програми, педагогічні технології.

Запорукою успішного викладання ІМ в медичному ВНЗ можна вважати активне впровадження інтерактивних методів навчання. Саме інтерактивні методи навчання ІМ створюють необхідні передумови як для розвитку мовленнєвої компетенції майбутніх лікарів, так і для формування умінь приймати колективні та індивідуальні рішення у професійних ситуаціях.

Інтерактивне навчання досліджували такі провідні науковці та методисти як І. Абрамова, Н. Анікєєва, П. Бех, О. Бігич, Н. Борисова, А. Вербицький, Ю.Ємельянов, О. Максименко, С. Ніколаєва, В. Платов, О. Пометун, В.Рибальський, А. Смолкін, Т. Чепель, С. Шмаков, J. Jobson, Th. Kral та інші.

Метою даної статті є огляд інтерактивних методів навчання студентів медичних спеціальностей англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення.

Інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене в процес спілкування. Для підвищення ефективності процесу навчання необхідна наявність трьох компонентів спілкування, а саме: комунікативний (передача та збереження вербальної і невербальної інформації); інтерактивний (організація взаємодії в спільній діяльності); перцептивний (сприйняття та розуміння людини людиною) [3].

До переваг інтерактивного навчання можна віднести: залучення усіх студентів групи; учасники працюють у команді; формується доброзичливе ставлення до опонента; кожен має можливість запропонувати власну точку зору з певної проблематики; створюється «ситуація успіху»; за обмежений час опрацьовується велика кількість матеріалу; формуються навички толерантного спілкування; вміння знаходити альтернативне рішення проблеми [5, с.135].

Використання інтерактивних методів навчання під час вивчення іноземних мов студентами медичних спеціальностей буде ефективним, якщо зміст навчального процесу буде пов'язаний з майбутньою професійною діяльністю студентів. Викладач повинен зважати на рівень володіння мовою студентами, на рівень сформованості комунікативних навичок. Потрібно слідкувати, щоб теоретичні знання в процесі активного навчання ставали усвідомленими, щоб студент розвивав і удосконалював не лише знання з мови, а й пов'язував їх з майбутньою професійною діяльністю. У нашому випадку, це тісний зв'язок із такими предметами першого курсу як «Анатомія людини», «Медична біологія», «Хімія», «Гістологія», що вивчаються студентами спеціальностей «Лікувальна справа», «Стоматологія», «Фармація», «Педіатрія». Наша мета полягає в тому, щоб іноземна мова разом з іншими фаховими предметами стала частиною цілісної програми підготовки лікаря.

Інтерактивні методи передбачають організацію й розвиток діалогічного мовлення, яке веде до спільного розв'язання загальних, але значущих для кожного учасника задач [4, с.192]. В ході фахової комунікації студенти критично мислять, вирішують складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважують альтернативні думки, беруть участь у дискусіях, спілкуються з іншими людьми.

На нашу думку, найбільш прийнятними й доцільними для навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів медичних спеціальностей є такі інтерактивні методи як дискусійний метод, метод ігрового навчання та метод ситуативного моделювання. Розглянемо коротко ці методи.

Дискусійний метод дозволяє усвідомити студентам свої «слабкі місця» у знаннях, вчить глибокому розумінню проблеми, розвиває суб'єктивну активність, формує комунікативні якості і вміння, дає можливість

проаналізувати важливість вивчення іноземної мови і підвищує мотивацію до її вивчення, розвиває уміння слухати інших, створює атмосферу інтелектуального суперництва, тренує стратегію пошуку ідей, надає можливість аргументувати свої ідеї іноземною мовою, спонукає до збільшення словникового запасу, формує власну точку зору. Наприклад, дискусію на тему «Наукова конференція» можна розглядати як своєрідну репетицію до справжньої міжнародної наукової конференції, під час якої студенти виступають з доповідями, відповідають на запитання, відстоюють свою точку зору, наводять аргументи на користь або проти певної гіпотези, а також обмінюються інформацією про останні досягнення у сфері професійної діяльності.

Метод ігрового навчання дозволяє так організувати навчальний процес, в ході якого відбувається повне включення студентів в навчальну гру. Рольова професійно орієнтована гра як діяльність охоплює з'ясування мети, планування, реалізацію мети, а також аналіз результатів, у яких особистість реалізує себе як суб'єкт. Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагання, задоволення потреби в самоствердженні, самореалізації [1, с.3]. Гра, як активна форма, дозволяє студенту пройти основні етапи засвоєння матеріалу – сприйняття, осмислення, запам'ятовування, застосування. Гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі набутого досвіду, здобуттю нових знань, правильній оцінці вчинків. Вона розвиває комунікативні навички, пам'ять, мислення та уяву. Професійно орієнтована рольова гра, в основу якої покладена комунікативна ситуація, містить у собі унікальні можливості для вироблення стратегії й тактики спілкування іноземною мовою на професійні теми. Значення професійно-орієнтованої рольової гри неможливо вичерпати й оцінити розважальними можливостями, у тім і складається її феномен, що будучи розвагою, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у модель людських відносин і проявів у праці [2, с. 17]. Особливий інтерес у студентів медичних спеціальностей викликає рольова гра «Лікар-пацієнт», якій властиві риси не тільки навчальної, але й професійної діяльності. У цій грі використовуються комунікативні ситуації для вирішення конкретних питань, які виникають під час практичної роботи лікаря.

Метод ситуативного моделювання (симуляція) надає великих можливостей для вирішення завдань комплексної професійної підготовки майбутніх лікарів. Ситуативне моделювання передбачає побудову відповідної професійної моделі навчання іноземної мови, що імітує зміст та умови професійної діяльності майбутніх спеціалістів [6].

Більш складні ігри називають симуляціями або ситуативним моделюванням. Симуляції – це створені викладачем ситуації, під час яких студенти копіюють у спрощеному вигляді процедури, пов'язані з діяльністю суспільних інститутів, які існують у справжньому економічному, політичному та культурному житті. Готуючи студентів до симуляції, викладач має не тільки розподілити ролі, але й з'ясувати з кожним виконавцем послідовність його дій та висловлювань. Регламент всієї симуляції будується за чітким сценарієм, який співпадає з проведенням такої процедури в реальному житті. Симуляції є

певною версією реальності. Симуляція наближена до рольової гри, але істотно відрізняється від неї, бо її метою є не представлення поведінки конкретних особистостей, а ілюстрування певних явищ і механізмів. Симуляція дозволяє студентам глибоко вжитися в проблему, зрозуміти її з середини [7].

Доцільно створювати симуляції, де студенти повинні виконувати ролі лікарів, працівників реєстратури, медичного персоналу, пацієнтів, родичів пацієнтів тощо. Оскільки ці ролі студентам психологічно знайомі, а засвоєний лексичний матеріал дозволяє створити ситуацію, близьку до реального спілкування, то симуляції на тему «Виклик лікаря», «Прийом у дільничного терапевта», «У приймальному відділенні лікарні», «Збір анамнезу», «Підготовка хворого до операції», «Обговорення результатів лікування з родичами пацієнта» органічно вписуються в навчальний процес.

Проаналізувавши вищезгадані інтерактивні методи навчання для студентів медичних спеціальностей, які застосовуються в процесі навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення, можна зробити висновок, що вони дають студентам можливість виявляти проблеми, аналізувати різну інформацію, знаходити альтернативні рішення й обирати найбільш оптимальні шляхи розв'язання проблемних задач у процесі іншомовної професійної підготовки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в застосуванні інтерактивних методів в процесі навчання студентів медичних спеціальностей англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення.

Література: 1. Капітанчук Т.В. Рольова гра як резерв підвищення якості та ефективності навчання іноземних мов.// Англійська мова та література. – 2003. № 31. – с. 2-7. 2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Під. ред.С.Ю. Ніколаєвої та ін. - К.: Ленвіт, 1999. – 320с. 3. Мурадова Н.С. Коммуникативносвязующая роль культуры общения студентов технических заведений в интерактивном обучении [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm> 4. Освітні технології: Навч. - метод. посібн. / О.М. Пехоти. - К.: А.С.К., 2001. - 256 с. 5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. - К., 2002. – 192с. 6. Цебрук І.Ф., Венгрінович Н.Р. Застосування технології імітаційного моделювання професійних ситуацій для формування вмінь спілкування іноземною мовою студентів вищих медичних навчальних закладів [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2013_06_07/46_Cebryck_Vengrinovich.html 7. Шендерук, О. Б. Технології ситуативного моделювання. Симуляції або імітаційні ігри / О. Б. Шендерук, В. А. Пермінова; Чернігів. держ. ін-т екон. та управл. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/26_SSN_2010/Philologia/71388.doc.htm

ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОНІВ АСОЦІАТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Оксана Крицак

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
(Івано-Франківськ, Україна)

Розвиток сучасних економічних та міжнародних відносин, прискорення темпу життя, інтенсифікація прагматичної орієнтації на отримання професійних та академічних знань молодими людьми детермінували

актуальність розвитку, вдосконалення та оптимізацію методів викладання іноземних мов.

Проводячи наукові дослідження методики викладання англійської мови, лінгвісти переконалися, що немає єдиного, універсального методу, котрий би підходив кожному й у всіх випадках. Застосування тої чи іншої методики визначається певною метою, яку ставить перед собою студент, та життєвою ситуацією.

Досвідчений викладач завжди підбирає підхід та застосовує методику, яка є найкращою та найефективнішою для конкретної ситуації. Методика навчання англійської мови швидко змінюється, зокрема протягом останніх 40 років, тому важливо знати різноманітні методики та вибирати серед них найефективніші, орієнтуючись на сучасні вимоги суспільства.

Кожен метод викладання базується на певному підході до розуміння мови та навчального процесу, часто використовуючи специфічні техніки та матеріали у відповідній послідовності. Слід згадати основні методики, котрі використовують останнім часом:

- метод граматичного перекладу (класичний);
- прямий або так званий природний метод (робить наголос на мовленні англійською);
- аудіолінгвістичний (перша сучасна методика);
- гуманістичний підхід (ряд холистичних методів, котрі наголошують на єдності, зв'язку частин з цілим);
- комунікативний;
- принцип еkleктизму (підбір методики до студента, а не студента до методики).

Кожен з них має різні цілі та пріоритети, наприклад: метод граматичного перекладу бере за основу вивчення переклад тексту з англійської мови на рідну українську мову [9].

Мета статті – дослідження аудіолінгвістичного методу, який базується на формуванні та розвитку навичок мовлення, використовуючи прослуховування та практичне використання граматичних моделей англійської мови. За основу береться асоціативний підхід у аудіо лінгвістичній методиці викладання англійської мови та використання техніки, яка базується на асоціації.

Асоціація (від лат. *associatio* – поєднання, з'єднання) зв'язок між психічними явищами, при якому актуалізація (сприйняття, уява) одного з них викликає появу іншого [4 с.143]. Поняття про асоціацію сформувався ще у філософських вченнях древнього світу.

Асоціанізм – один з основних напрямків світової психологічної думки, який пояснював динаміку психічних процесів принципом асоціації. Вперше постулати асоціанізму були сформульовані Арістотелем, який висунув ідею про те, що образи, які виникли без видимої зовнішньої причини, є продуктом асоціації [10].

У XVIII ст. принцип асоціації ідей був широко розповсюджений у психології, але трактувався по-різному. Англійська психологія розвивалася від емпіризму Локка до асоціанізму в працях Берклі, Юма і Гартлі.

Вивчення асоціацій з метою виявлення особливостей різних психічних процесів використовується і в сучасній психології частково, а саме: проблема смислових асоціацій, їх роль у навчанні і т. ін.

Психології сприйняття філософ Берклі присвятив трактат «Нова теорія зору» (1709). Для пояснення процесу пізнання він використав теорію асоціацій. Наші знання переважно є сполученням взаємозалежних простих ідей, окремих психічних елементів. В іншій роботі «Принципи людського пізнання» (1710) Берклі говорить про те, що психічні явища пов'язані між собою не причинними, а символічними знаковими відносинами. Одне служить знаком іншого та спонукає до формування ідей [1, с.23].

Вчений Юм починає дослідження ідей з порівняння ідей пам'яті й уяви. Саме уява і є здатністю нашого розуму утворювати слабкі копії пережитих відчуттів, тобто ідей. Ця здатність розуму називається пам'яттю. Далі Юм розглядає проблему утворення складних ідей. Властивість ідей з'єднуватись одна з одною відповідно до деяких принципів Юм називає асоціацією ідей [2, с.91]. Він розділяє асоціації за подібністю, контрастам, суміжності в просторі та часі, а також за законом причинного зв'язку.

Закон подібності: чим більше подібні ідеї між собою, тим більшою є ймовірність, що між ними утвориться асоціативний зв'язок. Закон суміжності: чим ближчими є ідеї в просторі й часі, тим більшою є ймовірність, що між ними утвориться асоціативний зв'язок [1, с.341].

Ефективність навчального процесу неможлива без використання законів психології. Вищезгадана у статті техніка асоціацій використовує вербальну, візуальну та слухову пам'ять, щоб створити словесну асоціацію у пам'яті студента, базується на психології, де термін «асоціація» стосується ментального зв'язку між двома чи більше словами чи граматичними явищами, зокрема в цій статті. Зв'язок у мисленні студента повинен базуватися на очевидній схожості між цими поняттями чи на досвіді, тобто на знаннях, отриманих раніше.

Кожній людині притаманні свої асоціації. Про ефективність використання техніки асоціацій у процесі засвоєння нової лексики на основі візуальних асоціацій чи звукової схожості вже було згадано (С.Покривчакова «Teaching techniques for modern teachers of English»).

Пропоную застосувати цю техніку вивчаючи граматику. Оволодіти граматику – означає навчитись застосувати відповідні правила на практиці. Вивчення правил повинно починатися із запам'ятовування певної так званої формули, наприклад: для утворення множини іменників, крім певних винятків, котрі слід вивчити напам'ять, використовується закінчення *-s/es* (*s, ss, ch, tch, sh, x, o*) та інші. Далі слід закріплювати правила-формули шляхом повторення однотипних фраз. Однотипність фраз, які часто повторюються у мовленні, викликає певну системність у роботі мозку. Коли мозок сприймає сигнал однакової якості, то нервові імпульси проходять швидше і фіксуються міцніше. Регулярність надходження до мозку однотипних фраз, їх «неперервність» у часі є необхідною умовою формування навичок. При цьому слід наголосити на важливості створення різноманітних мовленнєвих

ситуацій, які передбачають збереження уваги студентів при оволодінні певною граматичною формою та подальше успішне засвоєння матеріалу.

Використовуючи техніку асоціацій у процесі викладання англійської мови, було з'ясовано, що ефективно засвоєння відбувається на основі проведення аналогій або протиставлень, наприклад: засвоєння правила-формули утворення множини іменників та утворення часу *Present Simple* (якщо дію виконує третя особа однини). Опираючись на вищезгаданий приклад, варто вивчати так звану формулу утворення множини іменників, проводячи паралель (асоціацію), що закінчення *-s/-es* також додається й до основи дієслова, якщо дію виконує третя особа однини (тобто *he, she, it*) у *Present Simple*. Слід наголосити, що *-es* додається тільки тоді, коли іменник або дієслово закінчується на *s, ss, sh, tch, ch, x, o*, крім цього, зберігаються ті самі правила щодо вимови та певних змін у правописі. Необхідно звернути увагу студентів на те, що закінчення *-s/es* у іменників служить показником множини, а у дієслів навпаки – однини. На основі засвоєного матеріалу, при вивченні часів *Present Continuous* та *Present Perfect* варто наголосити, що англійська літера *s* так би мовити переслідує 3 особу тому, що коли дію виконує *she, he, it* у цих часах, то вживаються допоміжні дієслова *is (Present Continuous)* та *has (Present Perfect)*. Найбільша проблема при вивченні англійської мови полягає в засвоєнні часових форм дієслів і приклад, наведений вище, сприятиме засвоєнню граматичного матеріалу.

У навчальному процесі буде досягнуто оптимальний результат, поєднуючи використання асоціативної техніки, механічне запам'ятовування правил – формул та усвідомлене використання відповідних часових форм у певних ситуаціях. Ефективність запропонованої техніки базується на врахуванні особливостей вивчення англійської мови, яке вимагає запам'ятовування величезної кількості матеріалу (слів, зворотів, винятків та граматичних правил).

Добрій роботі пам'яті сприяє знання законів психології та їх використання у процесі викладання, автоматизація вживання отриманих навиків сприятиме оптимізації навчального процесу.

Література: 1. Беркли Дж. Сочинения. – М.: Мысль, 2000. – 556с. 2. Бісікало О. В. Концептуальні основи моделювання образного мислення людини: монографія / О. В. Бісікало – В. : РВВ ВДАУ, 2008.- 163 с. 3. Коломийцев В. Ф. Соціологія Герберта Спенсера / В. Ф. Коломийцев // Соціологіческие исследования, 2004. - № 1. - С. 37-44 4. Корольчук М. Історія психології: навч. посіб. / Микола Корольчук, Петро Криворучко. - К.: Ельга Ніка-Центр, 2004. - 246 с. 5. Миценко В. Педагогічні погляди Герберта Спенсера // Рідна школа, 2002 - № 10. - С. 78-80 6. Юм Д. Трактат про людську природу: спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі : навч. посіб / Девід Юм. - К.: Всесвіт, 2003 - 552с. 7. Nickerson R.S. Teaching of thinking and problem-solving // R.S.Nickerson. San Diego, CA: Academic press, 1994. – 400 p. 8. Stern N. N. Fundamental concepts of language teaching// N.N Stern. Oxford: Oxford University Press.- 1983. – 53 p.

Інформація з сайтів мережі internet: 9. T J Taylor Language Training [Електронний ресурс] – Мілан, 2015. – Режим доступу: <http://blog.tjaylor.net/teaching-methods/> - Назва з екрана. 10. Лексика - українські енциклопедії та словники [Електронний ресурс] : енциклопедії та словники – 2015. – Режим доступу до вид. : http://leksika.com.ua/18191025/ure/asotsiativna_psihologiya. - Назва з екрана.

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Олена Кулішова

Білицька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №10

Добропільської міської ради

(Білицьке, Україна)

Головна задача навчання іноземної мови в загальноосвітній школі – сприяти оволодінню учнями комунікативною мовною компетенцією, яка складається з мовної (лінгвістичної) компетенції, соціолінгвістичної компетенції, прагматичної компетенції. Ці знання, уміння та навички формуються на основі взаємопов'язаного мовленнєвого, соціокультурного, соціолінгвістичного і мовного розвитку школярів відповідно до їхніх вікових особливостей та інтересів на кожному етапі оволодіння іноземною мовою. Таким чином під час навчання реалізуються освітня, виховна і розвивальна цілі. Отже, учні повинні оволодіти уміннями і навичками спілкування в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях. Тому, саме загальноосвітня школа є тим навчальним закладом, де формуються базові механізми іншомовного спілкування, котрі у майбутньому випускники зможуть розвивати і удосконалювати відповідно до власних потреб.

Мета даної статті дати повну класифікацію основних сучасних методик навчання іноземної мови.

Сучасні методи можна класифікувати за такими принципами: 1) рух від цілого до окремого, 2) орієнтація занять на студента (*learner-centered lessons*), 3) цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук.

Методика навчання іноземної мови охоплює чимало методів. В залежності від того, який аспект мови переважає у навчанні, метод може бути граматичним або лексичним. В залежності від ролі рідної мови та перекладу у процесі навчання іноземних мов, методи діляться на перекладні та безперекладні (прямі). Назва методу може бути зумовлена видом мовленнєвої діяльності, що складає мету навчання, у зв'язку з чим розрізняють усний метод та метод навчання читання. У назві методу може відбиватися спосіб розкриття значень іншомовних слів: прямий (безперекладний) і непрямий (перекладний), а також головний канал надходження іншомовної інформації: візуальний, аудіо-візуальний; зв'язок методу навчання з психічними процесами оволодіння іноземною мовою: свідомий та інтуїтивний, штучний та природний. Деякі методи були названі іменами їх авторів - методи Берліца, Гуена, Пальмера, Уеста, Фріза, Ладо, Лозанова, а також методи, в яких зафіксовано фактор часу: короткочасний, інтенсивний або певні психологічні феномени: методи релаксопедії, гіпнопедії, сугестопедії, активізації резервних можливостей особистості.

В залежності від способів організації матеріалу та використання специфічних допоміжних засобів методи мають також відповідні-назви: метод програмованого навчання, метод з використанням ЕОМ і т. ін.

Найбільш популярні сучасні методики навчання іноземної мови:

- віртуально-тренінгова методика (імпринтинг, меморайзинг, актуалізація);
- методика використання ІКТ («hardware» і «software») комп'ютерів: Rosetta Stone, Метод AJ Hoge);
- методика дистанційної освіти (Б.І. Глазов, В.В. Гура, Є.І. Дмитрієва, Д.А. Ловцов, Е.С. Полат);
- методика системно-структурного аналізу (І.Л. Бім, Т.Д. Пікашова, В.І. Пустовойтов);
- методика інтенсивного навчання (В.В. Андрієвська, М.М. Бахтін, Г.А. Китайгородська, М.А. Ковальчук, Е.Ю. Комиссарова, А. Маслоу, Є.І. Машбиц, Д. Роджерс, В.А. Отрут);
- методика інтенсивного навчання іноземних мов з різних видів мистецтв (Г.М. Бурденюк, М.О. Кнебель, А.А. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн);
- методика сертифікованого навчання іноземних мов (Кембріджський університет).

Важливу роль у підвищенні ефективності засвоєння того чи іншого матеріалу в будь-якій методиці відіграють форми роботи (індивідуальна, парна, групова і робота в команді).

Найбільш відомі форми парної і групової роботи:

- внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);
- мозковий шторм (brain storm);
- читання зигзагом (jigsaw reading);
- обмін думками (think-pair-share);
- парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші.

Отже, обираючи методику педагог повинен передбачити і різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групову, колективну, в певній мірі, стимулюючи активність учнів, їх самостійність, творчість.

Таким чином, можна зробити висновок, ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у загальноосвітній школі залежать від обраної педагогом методики навчання та сукупності форм роботи на уроках. Обираючи метод навчання іноземних мов, учитель повинен дібрати, таку методику, яка б ґрунтувалася на гуманістичному підході, допомогла б розкрити творчий потенціал учнів і сприяла розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу, формуванню майбутніх свідомих патріотів своєї країни, толерантних громадян світу.

Література: 1. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2007. – 616 с. 2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Під ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с. 3. Утробина А. А. Методика преподавания и изучения иностранного языка: Конспект лекций: Пособие для подготовки к экзаменам. - М.: Приор-издат, 2006. - 107 с.

CONTENT-BASED INSTRUCTION

Mardari Alina, Golubovschi Oxana

Ion Creanga State Pedagogical University

(Chişinău, Moldova)

Theory and characteristics

Content-Based Instruction refers to an approach to second language acquisition that emphasizes the importance of content in contrast to other approaches or methods which are centred around the language itself. Content-Based Instruction is centred on the subject matter. Nevertheless, the approach aims to develop the students' language and academic skills. These skills are developed unconsciously through the content dealt with [3, p. 204].

As Richards and Rodgers point out, if the information delivered through the content is interesting and useful, learners should acquire the language faster. In addition, the language acquisition process may be more efficient and the language learners more motivated. Dörnyei supports this thesis by stating “students will not be motivated to learn unless they regard the material they are taught as worth learning” [2, p.63]. Therefore, it may be advisable within the Content-Based approach to include learners in the choice of topics and activities.

Another characteristic of Content-Based Instruction is the use of communication [3, p. 205]. There are three principles of communication that define Communicative Language Teaching but which may also be applied to the Content-Based approach.

- First, the communication principle which puts forward that activities involving real communication promote language learning.

- Secondly, the task principle which refers to the concept that activities in which language is used for carrying out meaningful tasks promote language learning.

- And, finally, the meaningfulness principle that implies that language that appears to be meaningful to the learner will support the language learning process [3 p. 161].

There is, however, a major difference between Communicative Language Teaching and Content-Based Instruction. Whereas Communicative Language Teaching is a language-driven approach, focusing on the language itself, Content-Based Instruction is content-driven. Because Content-Based Instruction puts a strong emphasis on communication, it is quite different from traditional methods.

In contrast to the Content-Based approach, the Grammar Translation Method focuses on written instead of spoken language and communication, as well as on accuracy instead of communicating with possible errors or mistakes [1, p. 10].

Learner role

Students are actively involved in a Content-Based classroom setting. On the one hand, they are in charge of their own learning process and their support of others and, on the other hand, they may partly choose content and activities. Being actively involved and taking responsibility in a classroom environment appears to be motivating for some though rather overwhelming to others. There are quite a few students who might feel that they cannot keep up with the work-load and quantity of new information [3, p. 213].

Teacher role and choice of material

Teaching the Content-Based approach necessitates a large amount of work and energy. The teacher has to fulfill several roles, such as being a good language teacher and in addition having an appropriate knowledge of the subject matter. In addition, the teacher has to choose material. If the material is not suitable enough, he has to adapt it to the learners' language level. There is, however, quite a variety of material available for teachers to use for Content-Based lessons. Teachers can and should use authentic materials such as newspaper articles and advertisements [3, p. 214]. These are texts native speakers of the language would read themselves. Authentic material intrinsically interests students and this promotes language learning. As Dörnyei points out, “motivation is one of the key issues in language learning” [2, p. 1].

What are the advantages of content-based instruction?

- It can make learning a language more interesting and motivating. Students can use the language to fulfill a real purpose, which can make students both more independent and confident.

- Students can also develop a much wider knowledge of the world through CBI which can feed back into improving and supporting their general educational needs.

- CBI is very popular among EAP (English for Academic Purposes) teachers as it helps students to develop valuable study skills such as note taking, summarising and extracting key information from texts.

- Taking information from different sources, re-evaluating and restructuring that information can help students to develop very valuable thinking skills that can then be transferred to other subjects.

- The inclusion of a group work element within the framework given above can also help students to develop their collaborative skills, which can have great social value.

What are the potential problems?

- Because CBI isn't explicitly focused on language learning, some students may feel confused or may even feel that they aren't improving their language skills. Deal with this by including some form of language focused follow-up exercises to help draw attention to linguistic features within the materials and consolidate any difficult vocabulary or grammar points.

- Particularly in monolingual classes, the overuse of the students' native language during parts of the lesson can be a problem. Because the lesson isn't explicitly focused on language practice students find it much easier and quicker to use their mother tongue.

- It can be hard to find information sources and texts that lower levels can understand. Also the sharing of information in the target language may cause great difficulties. A possible way around this at lower levels is either to use texts in the students' native language and then get them to use the target language for the sharing of information and end product, or to have texts in the target language, but allow the students to present the end product in their native language.

- Some students may copy directly from the source texts they use to get their information. Avoid this by designing tasks that demand students evaluate the information in some way, to draw conclusions or actually to put it to some practical

use. Having information sources that have conflicting information can also be helpful as students have to decide which information they agree with or most believe.

Conclusions

While CBI can be both challenging and demanding for the teacher and the students, it can also be very stimulating and rewarding. The degree to which you adopt this approach may well depend on the willingness of your students, the institution in which you work and the availability of resources within your environment. Try to involve your students. Get them to help you decide what topics and subjects the lessons are based around and find out how they feel this kind of lessons compares to your usual lessons. In the end they will be the measure of your success.

Bibliography: 1. Baker, C. 1996. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Clevedon: Multilingual Matters. 2. Dörnyei, Z. 2001. Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge: CUP. 3. Richards, J.C. & T.S. Rodgers. 2001. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: CUP.

ВИКОРИСТАННЯ ДВОМОВНИХ ВПРАВ У НАВЧАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК СПЕЦІАЛЬНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Божевна Маруневич

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Постановка проблеми. Реалізація концепції національної вищої школи передбачає пошук шляхів оновлення методики навчання іноземних мов у мовному вузі. У «Національній доктрині розвитку освіти» наголошується, що у державі створюється система неперервної мовної освіти, яка забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою, можливість опанувати рідну (національну) і практично оволодіти хоча б однією іноземною мовою [9, с. 2 – 4].

Практика навчання і результати спеціальних досліджень свідчать про те, що процес оволодіння іноземною мовою здійснюється в умовах міжмовної взаємодії, тобто взаємодії рідної та іноземної мов. Врахування інтерференції рідної мови у навчанні іноземної у мовному вузі є однією із актуальних проблем сучасної методики навчання іноземних мов. Особливої ваги набула ця проблема у зв'язку із новим соціальним замовленням, яке має потребу у фахівцях зі знанням іноземної мови у різних сферах суспільного життя. У зв'язку з цим практичною метою навчання іноземної мови визнано формування іншомовної комунікативної компетенції, яка передбачає «здатність успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, яка вивчається, у відповідності до норм і культурних традицій в умовах прямого і опосередкованого контактів» [11, с. 12].

Як відомо, рідна мова, вступаючи у процесі вивчення у взаємодію з іноземною, виявляє інтерферуючу дію на процес формування іншомовної мовленнєвої компетенції. Успішне подолання інтерферуючого впливу рідної мови пов'язане з розробкою та практичним застосуванням ефективних та

раціональних методичних прийомів навчання на основі виявлення взаємодії конкретних рідної та іноземної мов, у нашому випадку української та німецької мов. Слід зауважити, що проблема навчання німецької мови як спеціальності з урахуванням інтерференції рідної мови (української) є мало теоретично дослідженою, а також недостатньо практично розробленою.

Викладене вище зумовило **актуальність проблеми подолання міжмовної інтерференції** у процесі оволодіння німецькою мовою як спеціальності у мовному вузі.

Метою цієї статті є теоретично обґрунтувати доцільність та ефективність використання двомовних вправ у навчанні німецької мови як спеціальності з метою попередження та подолання інтерферуючого впливу з боку української мови.

Виклад основного змісту. Вихідна теоретична позиція стосовно співвідношення рідної та іноземної мов і мислення людини визначається у нашому дослідженні на основі теоретичного аналізу психолінгвістичної літератури (Верещагін Є.М., Гальперін П.Я., Зимня І.О., Колшанський Г.В., Леонтьєв О.О., Лурія А.Р., Серебренніков Б.А. та ін.) та ряду методичних досліджень [1, 7, 12]. Ця позиція зводиться до того, що процес становлення іншомовної мовленнєвої діяльності в умовах штучного білінгвізму (за умов відсутності природнього мовного середовища) не передбачає формування у свідомості студента, який оволодіває німецькою мовою як спеціальністю, нової мисленнєвої бази, тобто «процес засвоєння іноземної мови у теоретичному плані навряд чи може бути представлений як процес засвоєння нової системи мислення». На думку автора, «рідна мова як первинний код повинна бути визнана базовою для встановлення відповідності з будь-яким вторинним мовним кодом як у процесі володіння, так і в процесі навчання іноземної мови» [5, с.7]

Специфічний спосіб відображення дійсності у кожній мові утворює, за термінологією П. Я. Гальперіна, мовну свідомість. Оскільки людське мислення оформляється не лише логічними, але й мовними категоріями, П. Я. Гальперін вважає мовну свідомість тією ланкою, через яку здійснюється зв'язок мови з мисленням [2, с. 95 - 101].

На основі проведеного аналізу теоретичних джерел можна стверджувати, що процес розвитку іншомовного мовлення проходить через опосередковану ланку – мовну свідомість – і характеризується необхідністю переходу від мовних форм рідної мови до форм виучуваної, а «рідна мова з конкурента стає опорою для вивчення іноземної мови» [2, с. 101].

Як зазначає Г. В. Колшанський, синхронне існування у свідомості людини різних та адекватних засобів однієї і тієї ж діяльності – явище унікальне [6]. У зв'язку з цим іншомовні здібності логічно розглядаються як здібності до використання різних засобів мовленнєвої та мовленнєво – мисленнєвої діяльності. Найбільш адекватно відповідає такій позиції схема моделі породження іншомовного висловлювання, розроблена І. О. Зимньою, в якій виділяються три основні рівні: мотиваційний, формуючий та реалізуючий [4, с. 169].

Формуючий рівень представлений двома фазами: смислоутворюючою та формулюючою. Якщо смислоутворююча фаза розгортає смислову канву

висловлювання, то формуюча фаза відповідає за вибір слів і граматичне структурування. На нашу думку, саме тут підключається механізм «внутрішнього перекладу», психологічна неминучість якого зумовлена тим, що індивід користується в процесі іншомовного мовлення кодом внутрішнього програмування, сформованого на базі рідної мови. Як зазначає О. С. Кубрякова, «мовленнєва діяльність, яка пов'язана більше, ніж з однією мовою, включає в себе переклад» [8, с.34].

Встановивши той факт, що усунути рідну мову із свідомості людини є неможливим, приходимо до висновку не лише про необхідність, але й доцільність використання двомовних вправ у навчанні німецької мови як спеціальності з метою формування іншомовної комунікативної компетенції.

На основі проведеного теоретичного аналізу та багаторічного досвіду викладання вважаємо за можливе стверджувати, що двомовні вправи (вправи на переклад) можуть забезпечити реалізацію міжкультурної концепції навчання іноземних мов шляхом цілеспрямованого, активного зіставлення виучуваних явищ рідної та іноземної мов. При цьому за допомогою перекладу на рідну мову та виділення характерних ознак засвоюваного матеріалу з метою створення орієнтувальної основи для правильного виконання мовленнєвих дій з цим матеріалом може бути ослаблений інтерферуючий вплив рідної мови.

Доцільність використання вправ на переклад ґрунтується також на аналізі методичних досліджень, в яких експериментально підтверджена ефективність двомовних вправ для формування навичок володіння іншомовним матеріалом у різних видах мовленнєвої діяльності [1; 3; 7; 10; 12]. Основними характеристиками комплексу двомовних вправ є спрямованість на попередження та подолання інтерференції рідної мови (української) у процесі оволодіння німецькою мовою та використання перекладу як основного методичного прийому нейтралізації міжмовної інтерференції.

Розроблений **комплекс вправ включає три групи вправ** для формування стійких до дії інтерференції рідної мови навичок володіння німецькою мовою: інформаційно-орієнтувальні, операційні та вправи з реалізації у мовленні. **Інформаційно-орієнтувальні вправи** включають: вправи на сприймання, імітацію та диференціювання. **Операційні вправи** включають: вибір еквівалентних форм, порівняння, заміну та підстановку, міжмовну трансформацію. **Вправи з реалізації у мовленні** включають: конструювання на рівні речень та на рівні зв'язного висловлювання.

Висновок: Аналіз психологічних та лінгвістичних передумов навчання німецької мови як спеціальності засвідчив, що формування іншомовної комунікативної компетенції є неможливим без усвідомлення процесів взаємозв'язку мови і мислення, взаємовпливу рідної та іноземної мов у процесі міжмовної комунікації. Використання двомовних вправ у навчальному процесі забезпечує реалізацію основної мети навчання іноземних мов у мовному вузі: формування іншомовної мовленнєвої компетенції у майбутніх філологів, які володіють німецькою мовою як спеціальністю.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці нових вправ, які охоплювали б усі аспекти міжмовної комунікації і готували студентів –

філологів до іншомовного спілкування з урахуванням міжмовної інтерференції.

Література: 1. Арутюнян Д.Д. Теоретическое и экспериментальное обоснование роли двуязычных упражнений при коррекции грамматических навыков: автореф. дис.... канд. пед. наук. – М., 1980. – 22с. 2. Гальперин П. Я. Языковое сознание и некоторые вопросы взаимоотношения языка и мышления // Вопросы философии. – 1977. – С. 95-101. 3. Голуб І. Ю. Формування у майбутніх перекладачів соціокультурної компетенції у процесі вивчення німецької мови після англійської : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2010. – 24 с. 4. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку. – М. : Рус. яз., 1989. – 219 с. 5. Колшанский Г.В. Проблемы владения и овладения языком в лингвистическом аспекте // ИЯВШ. – Вып. 10. – М. :ВШ, 1975. - С. 5-13. 6. Колшанский Г.В. Объективная картина в познании и языке / Отв. ред. А.М. Шахаранович. – М.: Наука, 1990. – 108 с. 7. Коршук Е.В. Психолінгвістическа типологія межъязыковой лексической интерференции : дис. канд. филол. наук. – Минск, 1987. – 186 с. 8. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект в речевой деятельности /отв. ред. Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1986. – 149с. 9. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2002. - № 26(4984) – с. 2-4. 10. Николаева Л.А. Обучение иностранных. учащихся профессионально – ориентированному переводу: дис. ... канд. пед. наук. – К., 1992. – 151 с. 11. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 12. 12. Попова Т.В. Обучение связному высказыванию в процессе иноязычного порождения на начальном этапе овладения испанским языком : дис. ... канд. пед. наук. – Минск, 1990. – 187с.

BASIC CONCEPTS OF TESTING

Lyubov Mykhailyuk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

“A test may be defined as an activity whose main purpose is to convey (usually to the tester) how well the testee knows or can do something. This is in contrast to practice whose main purpose is sheer learning”. [3, 33] Hence we may consider testing as a teaching act. The teacher usually tests pupils’ command of the target language, that is, their ability to use it in its two forms, oral and written. Therefore, the items of testing should fully correspond to the aims and objectives. They are: aural comprehension (monologue and dialogue), reading (oral and silent), writing (words, sentences, dictations, written reproductions, etc.). [2, 275]

Since the influence of testing on curriculum and instruction is now widely acknowledged, educators are turning to a great variety of testing strategies called authentic assessment or performance assessment. [1, 207]

Tests may utilize one or more of a large number of elicitation techniques. Some of the most common of them are:

1. Questions and answers.

Simple questions may require short or long answers.

Who is your favourite English writer?

2. True/false.

A statement is given which is to be marked true or false. This may also be given as a question, in which case the answer is *yes* or *no*.

London is the capital of Scotland. Is London the capital of Scotland?

3. Multiple choice.

The question consists of a stem and a number of options (usually four), from which the testee has to select the right one.

If you are ... a lie, I will punish you.

a) speaking; b) talking; c) telling; d) saying.

The children lost their ... in the forest.

a) road; b) way; c) path; d) track.

4. Gap-filling and completion.

The testee has to complete a sentence by filling a gap or adding something. A gap may or may not be signalled by a blank or dash; the word to be inserted may or may not be given or hinted at.

They (go) to Italy in 2014.

Many new houses ... in our city every year (build)

A ... is someone who draws pictures.

5. Matching.

The testee is faced with two groups of words, phrases or sentences; each item in the first group has to be linked to a different item in the second one.

large small

unhappy many

a lot big

little sad

6. Dictation.

The tester dictates a passage or set of words; the testee writes them down.

7. Cloze.

Words are omitted from a passage at regular intervals (for example, every seventh word). Usually the first two or three lines are given with no gaps.

Before visiting a foreign country most organized people make a list of places to see and things to do while staying there in order to get a feeling for the ... culture and customs and get a taste if a totally different country. The list .. includes such things as ... to cultural monuments and museums, tours of architectural and historical ... , night clubs, restaurants, theatres and places ... for local souvenirs. Of course, not everyone ... catch everything but most will certainly go ... to a local restaurant serving the national cuisine its country is renowned for.

8. Transformation.

A sentence is given, the testee has to change it according to some given instruction.

Put into the past tense.

She plays the piano well.

9. Rewriting.

A sentence is given; the testee rewrites it, incorporating a given change of expression, but preserving the basic meaning.

In spite of the rain, we enjoyed our holiday.

Although ...

10. Translation.

The testee is asked to translate expressions, sentences or entire passages to or from the target language.

11. Essay.

The testee is given a topic such as “*The Way I Spend My Free Time*”, and asked to write an essay of a specific length.

12. Monologue.

The testee is given a topic or question and asked to speak about it for a minute or two.

For the tests to be effective the following considerations should be taken into account:

- the content of the tests should match the teacher’s educational objectives and instructional emphases;

- the test items should represent the full range of knowledge and skills that are the primary targets of instruction;

- expectations for student performance should be clear.

References: 1. Morska L.I. Theory and Practice of English Teaching Methodology, Ternopil, Aston, 2003, 209-212. 2. Rogova G.V. Methods of Teaching English, Leningrad, Prosveshchenie, 1975, 274-275. 3. Ur P. A Course in Language Teaching. Practice and Theory, Cambridge University Press, 1991, 33-41.

UN HYMNE FRANÇAIS À LA LIBERTÉ EN CLASSE UKRAINIENNE DU FLE

Victor Motrouk

Université nationale d’Oujgorod
(Oujgorod, Ukraine)

*« Liberté, Liberté chérie,
Combats avec tes défenseurs ! »
(La Marseillaise)*

La didactique des langues étrangères contemporaine voit dans la littérature une énorme potentialité pédagogique. Grâce à ses techniques et procédés spécifiques, elle peut aider les apprenants à «développer leur personnalité plus riche et plus complexe» [1, c.3]. Georges Mounin affirme que «la littérature reste considérée comme la seule et toujours la meilleure ethnologie de la culture d’un pays donné (...)» [2, p.53].

Les didacticiens des langues étrangères accordent à la poésie une large place dans leur pratique, ils sont persuadés que c’est une ressource pédagogique la plus motivante et la plus significative [3, p.9 ; 4, p.13 ; 5, c.34]. Le poète perçoit la réalité à travers le prisme de ses sensations et émotions et il communique sa vision du monde dans son message qui est «un moyen d’amener le destinataire (le lecteur) à partager sa vision du monde, mais aussi éprouver les émotions qui sont les siennes» [6, p. 8]. Il s’ensuit que la poésie est un objet potentiel de plaisir: esthétique, émotionnel, ludique.

La poésie est la preuve de la richesse d’une langue, elle favorise son acquisition [7, p. 63]. A partir des activités linguistiques variées, un apprenant développe sa compétence communicative ainsi que ses compétences socio-culturelles et interculturelles. Elle est propice à la créativité, contribue à rendre les classes plus variées, l’apprentissage beaucoup plus intéressant et productif.

Il nous semble que la poésie peut être introduite en atelier de langue étrangère à tous les niveaux à condition d’être confronté à un texte à leur portée et de posséder

des moyens d'analyse suffisamment opératoires. Mais en l'intégrant dans son enseignement, le professeur doit utiliser des méthodes qui développeraient *la créativité* des apprenants. Les pratiques routinières conduiront inévitablement au désintérêt, voir au dégoût de la poésie de la part des apprenants et à la conviction qu'ils y sont insensibles de la part du pédagogue.

Pour caractériser la poésie, Paul Éluard emploie une métaphore pittoresque, il assure qu'« *elle est contagieuse* ». Mais comment la rendre « *contagieuse* » en classe de FLE pour qu'elle suscite l'intérêt, le désir et même la passion de la lecture chez les apprenants? La réponse à cette question n'est pas toujours facile.

À notre avis, l'enseignant doit observer soigneusement deux principes essentiels :

1. ne pas imposer à la classe sa propre vision ou interprétation; l'aider seulement à découvrir la richesse d'un texte poétique, à retrouver le sens et les indices qui y conduisent;

2. laisser l'initiative aux étudiants dans leur découverte du texte poétique où « *chaque mot... est un objet inattendu, une boîte de Pandore d'où s'envolent toutes les virtualités du langage* » [8, p.37-38].

Notre brève étude **a pour objectif** de découvrir le profit pédagogique qu'on peut tirer d'un de ces textes poétiques, notamment du poème de Paul Éluard «Liberté» en atelier de FLE, que ce soit au niveau scolaire ou au niveau de l'université. On va essayer de déterminer les objectifs éventuels du professeur de français, les démarches d'accès à la poésie qu'il devrait suivre. Notre proposition d'analyse comprend les parties suivantes :

1. Introduction.

Présenter le texte à la classe

L'enseignant justifie le choix du poème en tant que matériau d'analyse. Il dit que ce poème n'est pas seulement un bel exemple de simplicité de forme et d'images suggérées, il permet de discuter un des droits essentiels de l'homme et du citoyen de n'importe quel pays, celui de ***la liberté***. Il jouera donc un rôle de source motivante pour l'éducation des *qualités civiques* chez les apprenants ukrainiens.

Le poème nous rappelle à tous combien la liberté de l'homme, du peuple est précieuse et combien elle est fragile. La liberté a toujours été au cœur des Ukrainiens. Elle guide aujourd'hui nos combattants dans l'opération armée contre les séparatistes, appuyés des forces armées russes, pour reprendre le contrôle de l'est du pays, pour défendre notre souveraineté territoriale, l'unité nationale de l'Ukraine.

L'enseignant pose la question:

–*À votre avis, à quoi le mot « liberté » s'associe-t-il chez les Français ?*

Réponse éventuelle : Ce poème, qui reste à tout jamais inscrit dans la mémoire des Français, leur évoque souvent deux choses importantes, symboliques.

La première, c'est le terme de la devise de la République Française «*Liberté, Égalité, Fraternité* », gravée au frontispice des édifices républicains. La deuxième c'est un vers de l'hymne national «*La Marseillaise* », dans lequel le poète Rouget de Lisle lance cet appel : «*Liberté, liberté chérie, combat avec tes défenseurs!*».

Le pédagogue souligne que le poème d'Éluard revêt en France d'aujourd'hui une importance particulière après un lâche assassinat des journalistes et dessinateurs

de la revue satirique populaire « *Charlie Hebdo* », morts en défendant leur liberté d'expression.

Avant de lancer la classe dans le travail d'exploitation du poème, il convient de situer l'auteur par rapport à son époque, aux événements historiques de la période considérée qui pouvaient avoir une influence sur lui et sur son oeuvre. De cette façon, on obtiendra des repères utiles pour commencer l'exploitation.

Le contexte historique du poème

En 1942, la France est occupée et le régime du maréchal Pétain collabore avec les nazis. La résistance naît avec l'appel du général de Gaulle lancé de Londres, le 18 juin 1940, pour exhorter les compatriotes à continuer le combat. Mais pour les premiers résistants, le premier combat passa *par les mots*: papillons, tracts, feuilles clandestines appellent au réveil patriotique en dépit des dangers. Des poèmes sont appris par coeur, copiés et diffusés sous le manteau. Le poème d'Éluard devient le cri de ralliement de tous ceux qui restent fidèles à leur Patrie.

Quel type de texte?

C'est un exemple de poésie engagée qui est est une forme poétique spécialisée dans l'expression d'opinions politiques ou philosophiques, liées à une cause que le poète défend. Elle peut assumer de nombreuses fonctions: a) révéler la réalité ;

b) convaincre les gens d'adhérer à une cause ; c) les mettre en garde contre l'oubli. Son auteur est alors *un poète engagé*, qui a servi la cause de la libération de son pays.

On invitera les apprenants à se rappeler les noms des *poètes français engagés*.

Ils citent **Voltaire** (au XVIIIe siècle, il se posait la question sur la place qu'occupe la poésie dans la société), **Victor Hugo** (attribuait au poète un rôle de « guide pour le peuple »), **Ronsard et D'Aubigné** (plaidaient en faveur de la fin des guerres de religion). Aux siècles suivants, **Chenier, Musset, Rimbaud** ont, eux-aussi, écrit une poésie engagée. Dans la première moitié du XXe siècle, les poètes engagés **s'opposent à l'extension rampante du fascisme**. Pendant la Guerre, **René Char** prit les armes, **René Guy Cadou** témoigna des atrocités de la guerre, **Robert Desnos** entra dans la Résistance et mourut à Auschwitz...

Paul Eluard, le poète engagé

Paul Éluard (Eugène Émile Paul Grindel), est né le 14 décembre 1895 et mort le 18 novembre 1952. Il adhère au dadaïsme où il rejoint Breton, Aragon, Soupault, De Chirico, Dali, Picasso et Max Ernst. L'un des piliers du surréalisme, il rompt avec le groupe des surréalistes en 1938. Pendant la guerre, engagé dans la Résistance, il participait aussi au grand mouvement qui entraîna la littérature française. Le poème « **Liberté** » ouvre le recueil «Poésie et Vérité», paru en 1942. Son premier titre était «Une seule pensée».

Il voulait le consacrer à la femme bien-aimée: «*Je pensais révéler pour conclure le nom de la femme que j'aimais, à qui ce poème était destiné. Mais je me suis vite aperçu que le seul mot que j'avais en tête était le mot « Liberté ». Ainsi, la femme que j'aimais incarnait un désir plus grand qu'elle. Je la confondais avec mon aspiration la plus sublime, et ce mot Liberté n'était lui-même dans tout mon poème que pour éterniser une très simple volonté [...], celle de se libérer de l'Occupant*» – a confié Éluard.

« Liberté » a été parachuté par les avions anglais au-dessus des maquis sur le territoire occupé. Ses vers devaient entrer dans la mémoire des combattants et soutenir l'espérance de la victoire.

2. Explication (didactisation) du poème

Comprendre le sens du texte

Le poème est assez simple de forme et ne contient que quelques mots inconnus qui empêcheraient la compréhension immédiate du texte. Le professeur les écrira au tableau et expliquera :

Dément, e adj. et n. : se dit d'une personne dont les fonctions intellectuelles sont détériorées.

Déborder : s'étendre au-delà des limites (p.ex., la foule, la place, etc.).

Refuge n.m. : lieu où l'on se retire pour échapper à un danger, pour se mettre à l'abri

(p.ex., *trouver refuge auprès d'un ami*).

Ensuite le professeur lit (ou mieux récite) le texte deux-trois fois, à un rythme normal, de façon naturelle et expressive, de sorte que les étudiants comprennent son sens essentiel. On peut de même écouter le poème enregistré par des acteurs célèbres dont Gérard Philippe (<http://martine.artblog.fr/1004111/Liberte-de-Paul-ELUARD-par-Gerard-PHILIPPE>).

Inviter les apprenants à mentionner ce qu'ils ont ressenti tant par la façon dont le poème est dit que par son contenu. Il sera intéressant de voir si leurs premières impressions changent après une étude approfondie.

Au niveau phonétique : travailler avec les sons qui se répètent dans le texte (la rime, l'allitération, etc.), avec le rythme. Étudier le poème par cœur permettrait aux apprenants de retenir une bonne prononciation et une bonne intonation, mais également de mémoriser les structures de la phrase. Toutefois, il ne faut pas voir dans le texte poétique un outil qui ne sert qu'à améliorer le niveau phonétique des apprenants.

Repérer la situation d'énonciation

Qui parle ?

Le texte est écrit à la première personne du singulier. Le pronom personnel «*Je*» témoigne que c'est le poète qui parle.

Quand ?

Bien que les références à des époques ou à des moments de la journée soient proposées, le poème a un caractère atemporel.

Où ?

Le texte ne correspond pas à un lieu précis, mais de nombreux endroits sont mentionnés.

À qui il s'adresse ?

Il s'adresse à **la Liberté** («*ton nom*») mais on ne le découvre qu'à la fin du poème. Donc, on a d'abord l'impression qu'il s'adresse à une personne *réelle*. On sait qu'il avait d'ailleurs écrit ce texte pour la femme qu'il aimait. La liberté est alors *une allégorie*. En vérité, Éluard s'adresse aux Résistants. Il les invite à poursuivre la lutte, c'est ce que résume le dernier quatrain. Dans ce but, des milliers d'exemplaires du poème ont été parachutés par des avions anglais dans les maquis.

Repérer la structure du poème pour accéder à son sens

Le poème est composé de quatorze quatrains dont treize sont construits sur le même modèle: trois avec l'anaphore de «sur» et un quatrain «J'écris ton nom» répété à la fin de chaque quatrain comme un refrain. Le dernier quatrain conclut le poème et dévoile à qui le poète s'adresse. Le mot «Liberté» apparaît ainsi comme une valeur suprême.

Les anaphores et les répétitions redonnent au poème un effet de prière sacrée, de litanie et c'est ce qui permettait aux Résistants de mieux le retenir.

La progression thématique dans le texte

La progression est de caractère *chronologique*. Il s'agit des étapes d'une vie de l'homme, de l'enfance jusqu'à la réflexion personnelle, au cours desquelles il faut lutter pour la liberté:

a) l'enfance est évoquée par les mots et les expressions: *cahiers d'écolier, pupitre, images dorées, pages lues, pages blanches, armes des guerriers, couronne des rois.*

L'enfance lui apparaît encore comme un souvenir, *l'écho de mon enfance*, mais c'est beaucoup plus tard, dans sa vieillesse ;

b) l'adolescence, la jeunesse avec tous les sentiments qui naissent à cet âge :

l'amour, l'attirance physique entre deux personnes, etc. sont évoquées par le lexique: *merveilles des nuits, saisons fiancées, chair accordée, lèvres attentives;*

c) les expressions *la solitude nue, l'absence sans désir, les marches de la mort*, dans la strophe 19, font penser à la **vieillesse** du poète.

Après ces notes pessimistes l'auteur redevient confiant dans l'avenir: le risque disparaît, l'espoir réapparaît, la santé lui revient, il recommence sa vie normale. Il obtient tout ça avec *la liberté retrouvée* et cette reconquête de la liberté s'opère d'une manière magique : *par le pouvoir d'un mot.*

La mise en valeur de la liberté

Éluard désire écrire le mot «liberté» sur la multitude des supports et c'est le signe de *l'écriture surréaliste* du poète. Ces supports sont : a) **concrets** (des objets, la nature, des parties du corps): *cahier, pupitre, pages, images (de livres), sable, neige, désert, jungle, étang* ; b) **abstrait**: *échos, merveille des nuits, saisons, solitude, désirs.*

Ce lexique exprime quatre éléments: **1.Air** : *azur, nuages, oiseaux* ; **2.Feu** : *cendre, soleil, feu*; **3.Terre** : *arbres, jungle, désert, mousse, champs, routes, sentiers* ; **4.Eau** : *étang, lac, mer, bateaux.*

Les termes des supports évoquent : a) **l'amour**: *les saisons fiancées, les lèvres attentives* ; b) **la guerre et ses horreurs** : *cendres, mort, guerriers, sang, nuit, ombres, détruits, écroulées, ennui.*

Rechercher les sonorités

Comme ce texte était destiné aux Résistants, l'auteur y retrouve la tradition de la *poésie orale* qui doit frapper les esprits par sa ligne mélodique. Les effets sonores sont provoqués dans le poème par la répétition de mots ou de sons :

–**rimes** en fin de vers :

Sur les sentiers éveillés / Sur les routes déployés.

Sur la santé revenue / Sur le risque disparu.

–**allitérations**, la répétition d'une même consonne à l'intérieur d'un vers, par exemple en **-l-** :

Sur toutes les pages lues / Sur toutes les pages blanches.

Sur le tremplin de ma porte / Sur les objets familiers.

–**assonances**, la répétition d'une même voyelle à l'intérieur d'un vers :

Sur le pain blanc des journées / Sur les saisons fiancées.

–**l'anaphore**, la répétition d'un même mot ou expression au début des vers.

Vingt strophes sont construites sur le même canevas. L'anaphore de la préposition **sur** est répétée trois fois par strophe et suivie de compléments circonstanciels de lieu :

*Sur les images dorées / Sur les armes des guerriers / Sur la couronne des rois
J'écris ton nom.*

La reprise anaphorique de «*J'écris ton nom*» a lieu à la fin de chaque strophe du poème. Ces effets sonores contribuent au rythme du poème.

Analyser les images:

S'étant inscrit dans le mouvement surréaliste, Paul Éluard fait appel à de nombreuses images qui relèvent de l'insolite créé par le rapprochement de deux réalités sans lien logique apparent: «*Sur l'étang soleil moisi*», «*Sur tous mes chiffons d'azur*».

«*La terre est bleue comme une orange*» rappelle la forme et non la couleur du globe. «*Sur mon chien gourmand et tendre*» est une association de deux adjectifs qui ne se placent pas sur le même plan sémantique.

Il cèrne également plusieurs opposés grâce à **des antithèses**: «*Sur les pages lues / Sur toutes les pages blanches*» (v. 5-6) ainsi que «*Sur la lampe qui s'allume / Sur la lampe qui s'éteint*» (v. 41-42). Il se sert aussi de **la personnification**: *les saisons fiancées, la montagne démente, les sueurs de l'orage*.

Invitez la classe à une discussion sur la valeur de la liberté :

–Prouvez que la liberté est une valeur chère à tous les humains.

–Vous tenez à votre liberté. Mais être libre, ça veut dire quoi pour vous?

–Votre interlocuteur affirme que *les poèmes engagés* n'ont d'intérêt que pour leurs contemporains, que la poésie engagée est aujourd'hui «marginalisée». Si vous ne partagez pas cet avis, prouvez le contraire : elle intéresse les lecteurs de tous les temps.

– Prouvez que ce poème concerne les Ukrainiens à l'heure actuelle.

Devoir à domicile :

Lire, aimer un poème implique un travail d'interprétation personnelle. On permettra à chaque élève d'exprimer cette dimension en les invitant à rédiger en français un petit essai. Voici les sujets possibles :

1. «*J'aime ce poème parce que...*».

2. *Comment ce long poème incantatoire, emprunt de surréalisme, se met-il au service de la Résistance ?*

Conclusion. Voilà brièvement une approche détaillée du texte poétique en classe de FLE. Notre analyse prouve que le poème «Liberté» de Paul Eluard est à vocation militante. Elle retrouve pour cela une brillante combinaison de moyens linguistiques nécessaires, qui font toute la plénitude de cet hymne à la vie et à la liberté. Nous espérons que nos suggestions serviront à l'enseignant de sensibiliser les apprenants aux aspects littéraires et poétiques de la langue française, de contribuer à la formation de leur compétence interculturelle. Il ne faut pas, certes, oublier

qu'un texte poétique est beaucoup plus complexe dans sa signification et le travail, pour arriver à son sens, est alors plus minutieux. Le professeur doit y mettre beaucoup plus d'efforts pour que les apprenants aient l'accès facile au texte.

Littérature: 1.Вдовіна Т.О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Т.О.Вдовіна; Київ. нац. лінгв.ун-т. - К., 2003. - 21 с. 2. Mounin G. [Linguistique et traduction](#). – Paris : Mardaga, 1976. . – 143p. 3. Amor S. Document authentique ou texte littéraire en classe de français // Études de linguistique appliquée. – 1994. – №93. – Pp. 8-24. 4. Besse H. Éléments pour une didactique des documents littéraires // Littérature et classe de langue. J. Peytard et al. (Éditeurs), Paris: Hatier, 1982. – P. 13-34. 5. Ніфака Т.П. Естетико-стилістичний аналіз художніх текстів у підготовці викладачів іноземної мови // Іноземні мови. - №2. – 1995. – С.32-36. 6. Завадовская С.Ю. Практикум по стилистике французского языка . – М.: Высшая школа, 1986. - 109 с. 7. Leclair D., 1992 Autour du poème. Former de vrais lecteurs » //Le français dans le monde, 1992. – №25. Pp. 62-65. 8.Barthes Roland. Le Degré zéro de l'écriture. – P.: Éd. du Seuil, 1972.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Богдана Петришак

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Інтеграція України в європейський простір ставить перед нашою державою багато нових завдань та вимагає змін у різних сферах життя країни, передусім в освіті та науці. Оновлення та модернізація освіти на сучасному етапі вимагає пошуку нових підходів та принципів до освітнього процесу. Оскільки володіння іноземною мовою є необхідним атрибутом сучасної освіченої людини, то перед системою освіти України постає завдання пошуку та впровадження інноваційних підходів у методиці викладання іноземних мов. Питання інноваційних технологій та їх впровадження в систему освіти досліджували такі вчені як І.М. Дичківська, М.І. Жолдак, Т.І. Коваль, Н.Г. Ничкало, Є.С. Полат, В.О. Радкевич, С.О. Сисоєва, А.В. Хуторський, О.І. Шапран, О.І. Щербак та інші. Проблему застосування інноваційних підходів у навчанні іноземних мов розглядають у своїх працях такі педагоги як О.Б. Тарнопольський, І.М. Кунгурова, Ю.В. Риндіна, Є.В. Вороніна та інші.

Метою даної статті є огляд актуальних інноваційних підходів в організації процесу навчання іноземних мов та визначення їх переваг та недоліків.

Термін «інновація» походить від латинського «innovation», що означає «оновлення, нововведення або зміна». Педагогічна інновація – це нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті та технології навчання і виховання, що мають на меті підвищення їх ефективності [6, с.198]. Інноваційні підходи у методиці викладання іноземних мов – це впровадження нових прийомів і засобів у навчальний процес, які сприяють покращенню та ефективності навчання іноземних мов. Основними інноваційними педагогічними технологіями у методиці вивчення іноземних мов є проектні технології, інтерактивні технології, тренінгові системи навчання, технології дистанційного навчання, інформаційні технології та інші. Розглянемо та проаналізуємо деякі з них.

Сьогодні ми не можемо уявити життя без комп'ютера та всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет. Тому природно, що ці інформаційні технології не можуть оминати сучасне освітнє середовище. А це спонукає педагогів до впровадження нових методів навчання за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. За визначенням вільної енциклопедії Вікіпедія, нові інформаційні технології навчання – це методологія і технологія навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів [4]. Метою нових інформаційних технологій навчання є забезпечення учнів сучасним інструментарієм для здобуття знань, розвитку здібностей та творчого потенціалу, необхідних для життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Нові інформаційні технології відкривають для навчальних занять різноманітні можливості. За допомогою комп'ютера та Інтернету стає можливим активне, самостійне та творче навчання. Комп'ютер може виконувати на занятті різні функції: слугувати засобом подачі матеріалу, джерелом інформації та навіть засобом комунікації. Метод застосування комп'ютерних технологій дає можливість використовувати на занятті інтерактивні відео- та аудіозаписи при навчанні аудіювання та усного мовлення, наочні схеми та таблиці з граматики, що прискорює швидкість засвоєння різних граматичних конструкцій та правил, а також аудіовправи для навчання та корекції вимови. Завдяки своїм мультимедійним можливостям комп'ютер пропонує нам широкий вибір цілей, яких можна досягнути на навчальних заняттях, наприклад, заохочення до обміну знаннями та спільної роботи, підтримка творчих процесів та процесів мислення, набуття комп'ютерних навичок тощо [8]. Використання комп'ютерних навчальних програм дозволяє реалізувати принцип особистісно-орієнтованого навчання, забезпечуючи можливість вибирати індивідуальний темп роботи, підбирати завдання з різним ступенем складності, надання індивідуального набору засобів підтримки навчання (довідник, ключі, підказки тощо). Але ефективність використання потенціалу комп'ютера можлива лише за умови рівного доступу учнів до комп'ютера. Зазвичай комп'ютерні класи обладнані додатковими робочими місцями без комп'ютерів, тобто столами посередині приміщення. Таким чином, на певних етапах заняття ті, хто навчаються, можуть працювати з підручниками чи виконувати інші види роботи, які не пов'язані з комп'ютером.

Багатим джерелом навчальних ресурсів є всесвітня мережа Інтернет. Вона дає можливість впроваджувати проблемно-пошуковий підхід до вивчення іноземних мов, коли учні та студенти вчать працювати з автентичними електронними джерелами, аналізувати та реферувати відібраний матеріал. За допомогою електронної пошти (e-mail) можна організувати листування з учнями чи студентами з країни, мова якої вивчається. Це сприяє розширенню мовної компетенції тих, хто навчається, та підвищенню мотивації вивчення іноземної мови. Звичайно, все це вимагає від викладача окрім ґрунтовної фахової підготовки, володіння сучасними інформаційними технологіями та ретельної підготовки до занять з використанням комп'ютера.

Нові інформаційні технології стали основою для впровадження в систему освіти ще одного інноваційного дидактичного методу – дистанційного навчання, певні елементи якого використовувалися і раніше у формі заочного навчання. Проте, на сучасному етапі дистанційне навчання визначається як сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій від тих, хто навчає (викладачів), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів) [2]. Основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, гуманізація навчання (забезпечення максимально сприятливих умов для оволодіння відповідними вміннями і навичками залежно від потреб та вподобань особистості), мобільність навчання (забезпечення студентів інформаційними ресурсами з метою доповнення, коригування їхньої освітньої програми), принцип педагогічної доцільності застосування засобів нових інформаційних технологій, в основу якого покладено необхідність поєднувати різні засоби дистанційного навчання – друковані матеріали, навчально-методичне забезпечення Інтернету, комп'ютерний відеоконференцзв'язок тощо з метою сформувати навички роботи студентів з різними джерелами інформації та вміння самостійно здобувати знання, принцип індивідуалізації, реалізація якого передбачає проведення вхідного і поточного контролю, що дає змогу складати та коригувати індивідуальний план навчання для кожного студента [7, с.11-15]. Ці принципи показують позитивні аспекти дистанційного навчання і спонукають науковців до активної розробки комп'ютерних курсів для дистанційного вивчення різноманітних дисциплін, зокрема і іноземних мов.

Отже, нові інформаційні технології відкривають перед навчальним процесом вивчення іноземних мов нові можливості: прискорюється темп навчального заняття, збагачується його зміст, формуються навички інформаційної та комунікативної взаємодії, підвищується мотивація вивчення іноземної мови і т.д. Основними бар'єрами, які виникають на шляху впровадження інноваційних технологій, є низький рівень комп'ютеризації навчальних закладів, труднощі доступу до мережі Інтернет, недостатня підготовленість викладачів до використання інформаційних комп'ютерних технологій, які дуже швидко розвиваються і змінюються.

Ще одним інноваційним підходом в організації процесу навчання іноземних мов є проектні технології. Метод проекту виник ще у 20-х роках минулого століття у США. Його також називали методом проблем і він був пов'язаний з ідеями гуманістичного напрямку в філософії та освіті, які були розроблені американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, а також його учнем В. Кілпатріком. В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, вміння самостійно конструювати свої знання і орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення [5, с.66]. Звичайно, з часом реалізація методу проектів зазнала деяких змін, але суть її залишається незмінною: поєднання академічних знань з прагматичними при дотриманні відповідного балансу на кожному навчальному етапі. У контексті навчання іноземних мов проектна методика дозволяє застосовувати здобуті мовні

знання та мовленнєві навички на практиці. Основними вимогами до використання методу проектів є постановка проблеми, яка вимагає інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її вирішення; практичне, теоретичне та пізнавальне значення очікуваних результатів; самостійна діяльність учнів; збір, систематизація та аналіз отриманих даних, підведення підсумків, оформлення результатів, їх презентація [5, с.68]. Застосування методу проектів на практиці вимагає досить великих часових затрат, роботи з великою кількістю джерел, виконання великого обсягу роботи. До недоліків цього методу можна віднести також виникнення стресових ситуацій через переоцінку учнями своїх можливостей, проблему суб'єктивної оцінки творчої роботи, психологічні комунікативні проблеми у групі тощо. Очевидними перевагами методу проектів є можливість практичного використання набутих знань, підвищення мотивації при вивченні іноземної мови, простір для творчої діяльності.

Проведений аналіз інноваційних підходів до вивчення іноземних мов дозволяє зробити висновок, що на сучасному етапі триває модернізація освітнього процесу, не припиняється пошук найбільш ефективних технологій і підходів до викладання іноземних мов, адже всі вони мають як свої переваги, так і ряд недоліків. У процесі навчання іноземних мов традиційні методи продовжують ефективно використовуватися викладачами, але це не заважає поєднувати їх із сучасними технологіями та методами.

Література: 1. Антонів О. Дистанційне вивчення мови: проблеми та методи. / О. Антонів // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. пр. Вип.2. – Львів, 2007. – С. 48-54. 2. Дистанційне навчання // http://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання 3. Михайловський А.В. Традиційні і нові технології у навчальному процесі // <http://www.management.com.ua/be/be022.html> 4. Нові інформаційні технології навчання (НІТ) // http://uk.wikipedia.org/wiki/Нові_інформаційні_технології_навчання 5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. Кадров / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров. – М., 2002. – 272 с. 6. Рапацевіч Є. С. Педагогіка. Велика сучасна енциклопедія / Є. С. Рапацевіч.- Мінськ: Сучасне слово. - 2005. – С. 198. 7. Ясулайтіс В.А. Дистанційне навчання: Метод. рекомендації / В.А. Ясулайтіс – К., 2005. – 70с. 8. Didaktik. Computer im Unterricht – Didaktik und Methodik. Kurzfassung zum Onlineguide. – uca.ch, Bern 2006. // www.didaktik.educaguides.ch

СТРУКТУРА І ЗМІСТ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Ігор Романишин

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Реформування загальноосвітньої школи в Україні в галузі навчання іноземних мов неминуче тягне за собою реформування вищої школи, зокрема у сфері професійної підготовки (ПП) майбутнього вчителя іноземної мови (ІМ). Спільний проект Британської Ради в Україні та Міністерства освіти і науки України «Шкільний учитель нового покоління», започаткований в березні 2013 року, покликаний імплементувати необхідні зміни в методичній

підготовці (МП) вчителя англійської мови (АМ) та, в разі позитивного результату, перенести цей досвід на підготовку вчителів й інших ІМ.

Реалізація Проекту розпочалася з вивчення сучасного стану підготовки майбутнього вчителя ІМ на предмет відповідності вимогам часу, ознайомлення з відповідним досвідом вітчизняних і зарубіжних вищих навчальних закладів (ВНЗ) та передбачає розробку необхідних документів і матеріалів з метою удосконалення МП вчителів ІМ в Україні. Окрім зазначених вище засновників Проекту у ньому беруть участь 8 ВНЗ України, які здійснюють підготовку вчителя АМ – Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, Житомирський державний університет імені І. Франка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького, Ніжинський державний університет імені М. Гоголя, Харківський національний університет імені Г. Сковороди, Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича. Очікуваними результатами Проекту є: покращення можливості оволодіння АМ для учнів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ), розширення можливості працевлаштування та професійної соціалізації для випускників ВНЗ, удосконалення професійної компетентності, підвищення кваліфікації, гарантія зайнятості для викладачів ВНЗ.

Робочою групою (РГ) Проекту, учасником якої є автор, було розроблено методологію та інструментарій допроектного базового дослідження (аналіз правової бази системи освіти, освітніх стандартів, навчальних планів і програм; анкетування зацікавлених сторін; інтерв'ю зацікавлених сторін; вивчення досвіду ВНЗ України та зарубіжжя щодо підготовки вчителя ІМ) та визначено основні об'єкти дослідження: зміст ПП майбутнього вчителя АМ у ВНЗ України, структура і зміст курсу методики викладання ІМ у ЗНЗ, структура і зміст педагогічної практики, ставлення зацікавлених сторін до підготовки вчителя АМ [1].

У результаті дослідження визначено складові ПП майбутнього вчителя АМ в Україні за освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр” – мовну, лінгвістичну, психолого-педагогічну, методичну, а також процентне відношення цих складових до загальної кількості годин у навчальному плані, відведених на підготовку вчителя АМ. Зокрема, для ОКР “бакалавр” вона така: мовна складова: 24,6-51,1% від загальної кількості годин навчального плану, лінгвістична складова: 6,7-24,2%, психолого-педагогічна складова: 3-8,8%, методична складова: 1,3-5,1%. Для ОКР “спеціаліст”: мовна складова: 16,1-49,2%, лінгвістична складова: 7,5-34,2%, психолого-педагогічна складова: 0% (тільки в Ніжинському державному університеті – 10%), методична складова: 3,3-5,0%. Для ОКР “магістр”: мовна складова: 13,3-26,7%, лінгвістична складова: 8,3-32,5%, психолого-педагогічна складова: 4,2-22,5%, методична складова: 2,4-8,3% (у 6 із 8 ВНЗ – учасників проекту).

Також було проаналізовано зміст і структуру курсу методики викладання ІМ у ЗНЗ. З'ясовано, що дана дисципліна читається українською або англійською мовою упродовж одного/двох семестрів на третьому/четвертому

курси в обсязі 108–162 год., з яких: аудиторні заняття становлять 60-100 год. (зокрема, лекційні: 20-40 год.; семінарські/практичні: 20-34 год.; лабораторні – 40 год. тільки у Ніжинському університеті), самостійна робота: 36-66 год., індивідуальна робота: 8-16 год. Вивчення змісту дисципліни виявило традиційність у виборі тематики, методів і форм навчання, підходів до контролю та оцінювання навчальних досягнень. Зокрема, у навчальній програмі відсутні тематичні модулі, як-от: *Інноваційні технології викладання і вивчення ІМ, Інтеграція ІКТ у практику викладання ІМ, Інтегроване навчання мови та культури, Навчальні стратегії вивчення мов*; недостатня увага приділена вивченню *АМ як першої ІМ з 1-го класу та як другої ІМ з 5-го класу*; поза увагою залишилися такі аспекти як *формування соціокультурних знань, міжкультурного усвідомлення, навчально-стратегічної та ІКТ компетентностей, особистісно-орієнтований підхід у навчанні ІМ, національні підручники, сучасні форми і методи контролю та альтернативне оцінювання навчальних досягнень учнів з ІМ*. З навчальних програм ВНЗ видно, що переважають традиційні форми навчання дисципліни методики викладання ІМ у ЗНЗ (лекції, семінарські/практичні заняття), а найбільш поширеними методами та прийомами навчання є повідомлення інформації, пояснення незнайомих термінів та понять, демонстрація прикладів, розв'язання методичних задач, спостереження за уроками, планування уроків. Причому, недостатньо розроблені або відсутні взагалі інноваційні прийоми навчання – інтерактивне викладання лекційного матеріалу, мультимедійні презентації та інші комп'ютерні навчальні технології, методичні майстерні, навчально-дослідницькі проекти, взаємне навчання та ін. Також, РГ Проекту виявила відсутність єдиних підходів до організації контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу; зокрема, основними об'єктами контролю виступають теоретичні знання з методики викладання ІМ, а не рівень сформованості практичних умінь; недостатню увагу приділено переходу від навчання до учіння та переосмислення ролі викладача, який має бути фасилітатором учіння.

Важливим компонентом МП майбутнього вчителя АМ є практика у ЗНЗ. Тому цей аспект також був досліджений у ході Проекту. Зокрема, визначені види практики, якими охоплені майбутні вчителі АМ – навчальна (пасивна/пропедевтична: тривалість 4-12 тижнів, ОКР “бакалавр”), виробнича (4-6 тижнів, ОКР “бакалавр”, “спеціаліст”), асистентська (4-5 тижнів, ОКР “магістр”). Виявлено, що навчальна практика має виключно психолого-педагогічне спрямування та не передбачена навчальними планами окремих ВНЗ, а виробнича та асистентська практики, хоч і націлені на набуття/удосконалення практичних навичок і вмінь організації навчання у ЗНЗ/ВНЗ, не завжди враховують вузькопрофесійні потреби.

Вивчення думки зацікавлених сторін (викладачів методики, студентів, деканів і завідувачів кафедрами, ректорів) щодо підготовки майбутнього вчителя ІМ, зокрема щодо необхідності змін у системі його підготовки, виявило, що за часткову її зміну виступають 67% викладачів і студентів, 75% керівників підрозділів і 100% ректорів ВНЗ, за повну зміну – 26% викладачів,

10% студентів і 21% керівників підрозділів; не змінювати її – 7% викладачів, 23% студентів і 7% керівників підрозділів.

Також було з'ясовано ставлення зазначених зацікавлених сторін до шляхів покращення МП майбутніх учителів ІМ, запропонованих робочою групою, а саме: збалансування теорії і практики, збільшення кількості годин на вивчення курсу методики, оновлення змісту та формату МП студентів, уведення наскрізного викладання курсу методики, реорганізації педагогічної практики студентів. Отримані результати наведені у Таблиці 1 нижче.

Узагальнюючи результати допроектного базового дослідження, РГ рекомендує наступні кроки покращення МП майбутніх учителів АМ: розробку та затвердження державних стандартів підготовки вчителя ІМ (для довідки: діючому стандарту з ОКР “бакалавр” вже 10 років, стандартів для підготовки спеціалістів і магістрів не існує); узгодження кількісного та якісного наповнення складових ПП вчителя; пріоритетність дисципліни методики, оновлення її змісту, збалансування теорії та практики; уніфікованість підходів, форм і методів МП майбутнього вчителя нового покоління відповідно до європейських вимог; викладання методики іноземною мовою; узгодження вимог до педагогічної практики та посилення її методичного компоненту; забезпечення єдиних підходів до оцінювання навчальних досягнень студентів, а саме: кількість видів і форм контролю; критерії оцінювання; зміст і обсяг питань підсумкового контролю; зміна пріоритетів у об'єктах контролю з теоретичних знань на професійно-орієнтовані методичні уміння майбутніх учителів; апробація альтернативного оцінювання та самооцінювання, наприклад, EPOSTL (Європейський портфель студента – майбутнього вчителя мов).

Таблиця 1. Ставлення зацікавлених сторін щодо шляхів покращення методичної підготовки майбутніх учителів ІМ

Шляхи покращення методичної підготовки	Викладачі методики	Студенти	Ректори	Декани та завідувачі кафедрами
Збалансування теорії та практики	47 %	34 %	86 %	67 %
Збільшення к-ті годин на вивчення курсу методики	59 %	27 %	57 %	55 %
Оновлення змісту та формату методичної підготовки студентів	21 %	25 %	29 %	55 %
Уведення наскрізного викладання курсу методики	28 %	25 %	43 %	42 %
Реорганізація педагогічної практики студентів	0 %	29 %	43 %	42 %

РГ вважає, що реалізацію запропонованих шляхів забезпечить впровадження типової програми з курсу “Методика навчання АМ у ЗНЗ”, розробка якої на даний час знаходиться на стадії завершення. Необхідним є й

удосконалення рівня методичної компетентності учителів ЗНЗ – кураторів практики та підвищення рівня методичної компетентності викладачів ВНЗ шляхом їх участі у спільних методичних семінарах, обміну досвідом, участі у наукових конференціях, практичних семінарах, вебінарах, онлайн курсах Британської Ради, участі у літніх/зимових школах професійного розвитку, навчання на професійно-орієнтованих програмах (наприклад, CELTA, DELTA) тощо.

Література: 1. Шкільний учитель нового покоління. Допроєктне базове дослідження (березень 2013 – березень 2014). – К.: Ленвіт, 2014. – 60 с.

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ МЕДІАКОМПЕТЕННОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Діана Руснак

Чернівецький національний університет,
(Чернівці, Україна)

Однією з сучасних тенденцій комунікативно-спрямованої освіти у вищій та середній школі є залучення до навчального процесу автентичних матеріалів як допоміжних засобів навчання, які сприяють взаємопов'язаному навчанню мови і культури народу – носія цієї мови [1].

Сучасну культуру неможливо уявити без засобів масової інформації, кіно, радіо, телебачення, інтернету. Практично кожна людина контактує з медіа. Тому сучасний педагог повинен бути не просто готовим до сприйняття й переробки великого потоку інформації, а й уміти грамотно відбирати необхідну інформацію та максимально використовувати можливості медіатехнологій у навчально-виховному процесі. Отже, постає необхідність формувати у майбутніх викладачів ІМ *медіакомпетентності*, під якою ми розуміємо, услід за О. А. Федоровим, сукупність мотивів, знань, вмінь і здібностей викладача використовувати медіа в аудиторії різного віку [3, с. 24]. **Професійно-спрямована медіакомпетентність** включає знання, навички та вміння критично аналізувати, оцінювати та використовувати у майбутній професійній діяльності медіатексти різних видів, форм і жанрів.

Медіатексти можуть включати повідомлення, представлені у будь-якому виді та жанрі медіа (газетна стаття, телепередача, відеокліп, фільм тощо) [3, с. 27]. Робота з кожним із них вимагає специфічних прийомів та підходів для підготовки студентів – майбутніх викладачів французької мови. Ми вважаємо оптимальним для використання на заняттях з французької мови реклам, відеокліпів та телевізійних репортажів, які, завдяки тривалості 2 – 3 хвилини, уможливають їх використання на занятті як додаткового матеріалу до основного змісту. З іншого боку, аудіовізуальний компонент сприяє залученню зорового й аудитивного каналів сприйняття інформації, полегшуючи її обробку та запам'ятовування, що дуже важливо при вивченні ІМ.

Сформованість медіакомпетентності майбутніх викладачів визначається за різними критеріями [2]. Так, студенти повинні вміти сприймати франкомовні медіатексти (*перцептивний рівень*); критично аналізувати медіатексти різних видів і жанрів (*інтерпретаційно-оцінювальний рівень*); обирати медіатексти та використовувати їх у навчальній діяльності (*діяльнісний та креативний рівні*).

Для того, щоб вміти використовувати медіа в подальшій професійній діяльності, студенти повинні знати про:

- роль і місце медіаматеріалів у системі викладання французької мови;
- характеристику кожного типу медіаповідомлення та його потенційні можливості у процесі навчання ІМ;
- переваги та недоліки конкретного медіаповідомлення у навчання різних видів мовленнєвої діяльності;
- критерії відбору та етапи роботи з кожним типом медіатексту.

З метою формування методичних знань студентам пропонується ознайомитися з методичними розробками фахівців [4;5], а також виконати тестові завдання альтернативного та множинного вибору.

На *перцептивному рівні* студенти переглядають / прослуховують медіаповідомлення і виконують рецептивні вправи у розумінні побаченого / почутого, продуктивні вправи у створенні власного тексту до аудіовізуального медіа (при перегляді без звуку), репродуктивні вправи (відповіді на питання, заповнення таблиць тощо), мета яких – формування у студентів іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь.

Методичні навички та вміння формуються на інтерпретаційно-оцінювальному, діяльнісному та креативному рівнях з урахуванням специфіки кожного типу аудіовізуального медіатексту. Так, на *інтерпретаційно-оцінювальному* рівні студенти визначають тему медіаповідомлення, лексичні та семантичні поля, виділяють граматичні явища для подальшого опрацювання, аналізують дискурсивний тип повідомлення та його соціокультурний потенціал, визначають етапи роботи з медіатекстом тощо. На *діяльнісному* рівні студентам пропонується розробити серію завдань на розуміння медіатексту, а також вправи для розвитку усного або писемного мовлення учнів з опорою на медіаповідомлення. Завдання *креативного* рівня передбачають створення студентами власної методичної розробки з урахуванням критеріїв добору, етапів роботи з медіадокументом та конкретних цілей навчання.

Таким чином, зміст професійно-спрямованої медіакомпетентності у майбутніх викладачів французької мови включає мовленнєві навички та вміння сприймати медіаповідомлення різних типів і жанрів, методичні знання, навички та вміння аналізувати, добирати та використовувати медіаматеріали у навчальному процесі з урахуванням специфіки кожного типу медіаповідомлення.

Література: 1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. редактор українського видання доктор пед. наук проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с. 2. Федоров А. В. Медіакомпетентність личности: от терминологии к показателям / А. В. Федоров // Инновации в образовании. – М. : 2007. – № 10. – С. 75–108. 3. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с. 4. Enseigner le français avec le TV 5 monde – [Ressource électronique] – accessible à : http://www.tv5.org/TV5Site/enseigner-apprendre-francais/accueil_enseigner.php. 5. Ressources FAIS VOIR (Outils APTE) : 20 fiches d'activités pour mener des actions d'éducation aux médias. – [Ressource électronique] – accessible à : <http://www.apte.asso.fr/sp/FAIS-VOIR.html>.

ROLE PLAY AND RELATED TECHNIQUES

Agunik Sagoyan

“Dm.Cantemir” lyceum

(Chişinău, Moldova)

There are various techniques to help the language skills of students particularly in English as a Second Language and English as a Foreign Language classes. Among them is role play and related techniques.

The first known role playing techniques were designed in 1910. However, it did not become widely known or used until it moved from Vienna, Austria to the United States in the 1930. And till now we see how useful they are during our classes.

Role play is a technique used during teaching process to provide participation and involvement in the learning process. It allows the learner to receive objective feedback about one's performance.

Role playing techniques can be used to:

- Diagnose interactive skills
- Provide models and practice
- Motivate students to pay more attention to their interpersonal impact [5].

And one of its primary benefit is that it allows the learner to experience a real life situation in a protected environment. And of course the use of role play has added a tremendous number of possibilities for communication practice.

It is a commonly accepted cliché that every teacher wants to teach young people to think, but thinking at any level of complexity requires an exercise of three interdependent component categories of skills: problem-solving; communications; and self-awareness. These skills cannot be learned by reading any number of books, although a little didactic material can be helpful in creating an intellectual framework for the accommodative learning. Rather, the kinds of skills needed for flexible, creative, rational thinking must be exercised, practiced, and learned in a process of interaction, risk-taking, self-expression, feedback, encouragement.

One of these activities is role play which is a way of bringing situations from real life into the classroom. When the role play is doing the teacher asks learners to imagine. They may imagine:

- a role, in other words, they pretend to be a different person; suitable roles for school classes would be people familiar to learners from everyday life, for example, parents, brothers, sisters, teachers.
- a situation – they pretend to be doing something different, for example, planning a holiday; situations which students see or take part in everyday life.
- both a role and a situation (for example, a police officer is asking about a lost bag) [3, p.235].

In role play students improvise. The situation is fixed, but they make up the exact words to say as they go along. So reading a dialogue aloud is not the same as role play.

In role play the participants speak and react individually and they are allotted individual roles, which may be written out on cards. For example: **role card a**: you are a customer in a cake shop, you want a birthday cake for a friend, he or she is

very fond of chocolate; **role card b**: you are a shop assistant in a cake shop, you have many kinds of cake, but not chocolate cake [6].

Very often the role play is done in pairs, as in the above example; sometimes it involves interaction between five or six different roles. Normally, the groups or pairs improvise their role play between themselves, simultaneously, with no audience.

Role play is virtually the only way that can give learners the opportunity to practice improvising a range of real life spoken language in the classroom, and is an extremely effective technique if the learners are confident and cooperative; but more inhibited or anxious people find role play difficult and sometimes even embarrassing. Factors that can contribute to role play's success are: making sure that the language demanded is well within the learner's capacity; teacher's enthusiasm; careful presentation and instructions [4, p. 312].

The technique of teaching language by the method of Role-Playing is getting together with some friends to write a story. It's joining around a campfire or dining room to spin some tall tales. Role-playing is being creative and having fun with friends.

In more complex role play the activities of the teacher may be more detailed and students' activities may be more defined. The teacher might, for example, explain a handout or have the learners read a case study defining the situation, and role play cards (which describe the role which the students are to play) might be distributed. Such role play can be applied to teaching language in many areas.

In most role-playing games, one person plays the 'referee,' who can be thought of as the 'Editor' of the story. The teacher will describe a world, or setting [1, p.57].

Students will take a character and protagonist in this world, and guide their character through the story that they are creating.

Nearly all exercises of this part of work may be used as they stand, or serve as bases for further original variations. In either case teachers will them effective

Types of Role play activities:

1. Role-play and simulations
2. Problem-solving and decision-making
3. Brainstorming
4. Interview
5. Jigsaw reading
6. An information gap
7. Drama
8. Projects
9. Opinion exchange.

Role playing clearly promotes effective interpersonal relations and social transactions among participants.

Students also appreciate and enjoy the opportunity to be active participants in their classes. Studies have shown that they are more likely to integrate and remember those things that they have learned actively, and that they are more able to apply them to their lives, particularly when conflict or controversy arises [2, p.175].

Therefore, it is essential that language teachers pay great attention in using role play techniques. Rather than leading students to pure memorization, providing a rich environment where meaningful communication takes place is desired. With this aim, various role play activities can contribute a great deal to students in developing basic interactive skills necessary for life. These activities make students more active in the learning process and at the same time make their learning more meaningful and fun for them.

Bibliography: 1. Brinton, D. M., Snow, M. A., and Wesche, M. (2003): Content-based Second Language Instruction. Michigan: The Michigan University Press. 2. Celce-Murcia. M., Teaching English as a Second or Foreign Language, USA, Heinle&Heinle, 2001, 584p. 3. Klippel, F., Keep Talking: Communicative Fluency Activities for Language Teaching, Cambridge, Cambridge University Press, 1984, 480p. 4. Savignon, Sandra J., (1983): Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. Reading, MA: Addison-Wesley. 5. www.nwlink.com 6. www.academia.edu

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ: ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ

(професійне спрямування «Мова і література (французька)»)

Інна Тарасюк

Запорізький національний університет
(Запоріжжя, Україна)

Підготовка студентів четвертого курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» професійного спрямування «Мова і література (французька)» передбачає формування навичок лексико-стилістичного аналізу художнього тексту. Основним завданням є поглиблення знань стилістичних фігур, вміння розпізнавати їх у тексті та інтерпретувати їх роль у реалізації авторського задуму.

Отже, *об`єктом дослідження* є художній текст як структурована система, яка, з одного боку, є унікальною в силу особливих умов, що сприяли його появи, з іншого, має базові форми та загальні принципи побудови, що ріднять його з іншими текстами. *Предметом дослідження* є методика аналізу художнього тексту з урахуванням мети і завдань підготовки філологів-бакалаврів.

Метою дослідження є розробка комплексного підходу до аналізу та інтерпретації художнього тексту з використанням елементів літературознавчого та наратологічного підходів до аналізу тексту. Засади літературознавчого аналізу передбачають знання історії літературних течій, їх естетичних принципів, розуміння місця письменника, творчість якого вивчається, у загальному літературному процесі. Наратологічний аналіз, певною мірою, відсторонюється від зовнішніх умов виникнення тексту і концентрується на внутрішніх елементах побудови тексту.

Для досягнення вказаної мети, були окреслені наступні завдання: 1) виокремити рівні аналізу художнього тексту, їх складові та функції; 2) показати зв`язок між рівнями аналізу тексту; 3) визначити місце стилістичних засобів у загальній побудові тексту.

Матеріалом дослідження слугували уривки з творів А. Франса, Р. Роллана, А. Барбюса, М. Пруста, Колет, А. де Сент-Екзюпері, А. Моруа, А. Камю, А.Мальро, Е.Базена.

Першим кроком до аналізу художнього тексту на четвертому курсі повинно стати, на нашу думку, формування у студентів розуміння таких дихотомій, на які вказує Ів Рьотер у [4, с. 9-13]:

- *texte* (текст як автономне вербальне утворення) / *hors texte* («зовнішній текст» – відносини тексту з зовнішнім світом, операції щодо його продукування та сприйняття),

- *énoncé* («висловлювання»: текст як кінцевий продукт, сконцентрований на самому собі) / *énonciation* («процес побудови висловлювання»: текст, взятий у його відношеннях з комунікативним актом, який його породжує),

- *fiction* (історія та світ, побудовані текстом) / *réfèrent* (реальний або видуманий світ та пізнавальні категорії, які існують за межами певного художнього тексту і до яких цей текст апелює),

- *auteur* (автор – людина, письменник, який існує в зовнішній реальності) / *narrateur* (наратор, оповідач, який існує в тексті і утворюється ним),

- *lecteur* (читач, як і автор, це людина, яка існує за межами тексту) / *narrataire* (текстуальний читач, існує тільки в тексті і завдяки йому).

Така термінологічна підготовка необхідна для сприймання тексту як знакового утворення, яке має свої правила структурації та декодування. До елементів попереднього вивчення також відноситься, так званий, паратекст (у термінах [3, с.11], який включає назву, передмову та зачин тексту. Їх мета – встановлювати «читацький договір» («pacte» ou le «contrat de lecture»), який передбачає існування очікувань читача щодо жанру, сюжету, персонажів тексту тощо.

З урахуванням цих термінів студентам пропонується при аналізі звертати увагу на наступні рівні тексту. *Перший рівень*, умовно названий «*Le hors texte*»: його мета – розкрити зв'язок тексту з історично-культурним контекстом та літературними течіями, вплив естетичних принципів автора, вибір назви (її тлумачення); завдання – відібрати інформацію, яка буде корисною при аналізі тексту, прокоментувати елементи паратексту.

Другий рівень, «*La fiction*»: мета – представити історію та світ, побудований текстом і який існує тільки завдяки його словам, фразам, його організації; завдання – дати характеристику персонажів, виокремити особливості побудови часу і простору у тексті.

Третій рівень, «*La narration*»: мета – показати позицію суб'єкта мовлення (наратора) та наративну перспективу (фокалізацію) у тексті через їх вплив на побудову історії та світу у тексті; завдання – охарактеризувати фігуру того, хто будує, і того, хто сприймає історію, просторово-часові параметри та персонажів у тексті.

Четвертий рівень, «*La mise en texte*»: мета – виокремити:

- *лексичні засоби*: (імена персонажів у тексті, їх різноаспектні номінації, лексико-семантичні поля),

- *граматичні засоби* («чергування часів» (*alternance des temps* [4, р. 48-53]), яке дуже важливе для французької часової системи, описане ще Е.Бенвеністом [1]),

- *стилістичні засоби*, які вивчаються з урахуванням їх функціональних особливостей за класифікацією [2]: *фігури аналогії* – *la comparaison, la*

métaphore, la personnification, l'allégorie; *фігури заміни* – la métonymie, la synecdoque, l'abstraction, l'antonomase, la périphrase, l'antiphrase; *фігури протиставлення* – l'antithèse, l'oxymore; *фігури перебільшення та пом'якшення* – l'hyperbole, la gradation, l'euphémisme, la litote; *фігури побудови тексту* – l'énumération et l'accumulation, la répétition et l'anaphore, l'interrogation rhétorique ou oratoire, l'apostrophe, le parallélisme, le chiasme, l'ellipse, l'anacoluthé; *фігури думки* – le paradoxe, l'ironie, la concession, la prétérition.

Головне завдання при аналізі мовних засобів – послідовно обґрунтовувати їх зв'язок з іншими складовими тексту та коментувати утворений ними ефект.

Виокремлені рівні аналізу художнього тексту не є герметичними, кожен з них потребує урахування впливу інших підсистем тексту. Можна напевно говорити, що рівень narration є текстоформуєчим, оскільки позиція наратора відносно своєї розповіді диктує умови представлення персонажів, простору і часу у тексті. Аналіз лексичних, граматичних, стилістичних засобів повинен відбуватись з урахуванням прагматичних установок того, хто розповідає історію і того, хто її проживає. За цих умов текст сприймається як система, що сама себе породжує, а його змісти стають вивідними та відкритими для більш широкої інтерпретації. Таким чином, аналіз тексту повинен представляти собою розгорнутий металінгвістичний коментар з використанням вище представленої термінології, який сам становиться текстом, вторинним по відношенню до основного тексту.

Література: 1. Бенвенист Е. Человек в языке // Бенвенист Е. Общая лингвистика / Е. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – С. 259-330. 2. Jouve M. Figures de style / M/ Jouveux – Paris: Hatier, 1997. – 79 p. 3. Jouve V. La poétique du roman / V. Jouve. – Paris: Armand Colin, 2001. – 190 p. 4. Reuter Y. L'analyse du récit / Y. Reuter. – Paris: Dunod, 1997. – 117 p.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ольга Троценко

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Швидкі темпи розвитку сучасної системи освіти, тісна співпраця України з іноземними партнерами зумовлюють необхідність удосконалення вивчення іноземних мов і тим самим потребують перебудови професійної підготовки вчителів іноземної мови для всіх ланок освіти.

Сьогодні відбувається реформування навчального процесу в вузах України відповідно із загальноєвропейськими вимогами до якості освіти: інформатизація освітнього простору, інтеграційні процеси в сучасній вітчизняній освіті, налагодження українськими ВНЗ співпраці з європейським навчальними закладами в сфері навчальної та наукової діяльності, студентські міжнародні обміни, можливість здобуття другої вищої освіти та навчання за магістерськими програмами за кордоном.

Якісна мовна підготовка студентів неможлива без використання сучасних освітніх технологій, таких як професійно-орієнтоване навчання іноземної

мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмі PowerPoint, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), новітні тестові технології (створення банку діагностичних матеріалів з курсу навчального предмету «Іноземна мова» для проведення комп'ютерного тестування).

Тому **мета** нашої статті полягає у виявленні умов і способів використання сучасних методів і технологій навчання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Завдання дослідження – провести аналіз сучасних поглядів науковців щодо сутності професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови та визначити можливі шляхи удосконалення його професійного становлення.

Сутність поняття "професійна компетентність" трактується вченими по-різному. Так, А. Маркова слушно звертає увагу на те, що компетентність виникає в період, коли людина досягає рівня професіоналізму. Компетентна людина не тільки володіє знаннями й уміннями, що дозволяють їй вирішувати професійно значущі задачі, але й має таке поєднання психічних якостей і психічних станів, яке дозволить їй діяти самостійно і відповідально. У цьому контексті поняття "компетентність" набуває змісту поняття "професіоналізм" [2, с. 256].

На думку С. Мартиненко, "професійна компетентність у педагогічній діяльності полягає в умінні самостійно формулювати педагогічні задачі, знаходити їх оптимальне розв'язання. Це неможливо без вивчення особистості учня та оволодіння методикою педагогічної діагностики" [3, с. 30].

Сьогодні досить часто поняття "професійна компетентність" використовується паралельно з таким поняттям як "готовність до професійної діяльності". Так, згідно з точкою зору В. Адольфа та І. Степанової, компетентність виступає як єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності та виконання професійних функцій [1, с. 23].

Беручи до уваги зазначені попередньо погляди науковців, ми визначаємо *професійну компетентність вчителя іноземної мови* як сукупність особистісних, професійних і комунікативних властивостей, що сприяють успішній реалізації здобутих знань, умінь і навичок професійної діяльності та спонукають до подальшого самовдосконалення й розвитку.

Повною мірою професійна компетентність може проявлятися лише у вчителя-практика, але для її формування потрібно з першого курсу навчання студентів у вищому навчальному закладі поступово вводити їх у світ майбутньої професії засобами сучасних методів і технологій навчання, які допоможуть наблизити процес теоретичного навчання до практичної діяльності педагога.

Вважаємо, що необхідними складовими компонентами професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови є: *мотиваційно-ціннісний*,

сутністю якого є формування мотиваційно-ціннісного ставлення, професійного інтересу, активізація пізнавальних інтересів, розвиток соціальних і духовних потреб; *когнітивно-процесуальний*, що спрямовується на засвоєння лінгвістичних, психолого-педагогічних, дидактико-методичних знань і вмінь, формування основ педагогічної майстерності; *технологічно-проектувальний*, який передбачає вироблення комплексно-кваліфікаційних умінь, проектування навчального середовища, опанування методами і формами рефлексивної діяльності.

З метою формування мотиваційно-ціннісного компонента професійної підготовки ми пропонуємо запроваджувати проблемні лекції активного характеру, які охоплюють лекції-візуалізації, лекції-прес-конференції, лекції-діалоги. На нашу думку, зазначені організаційні форми навчання перетворюють студентів із пасивних слухачів на активних, які беруть безпосередню участь у процесі навчання.

Нами встановлено, що значний потенціал у формуванні мотиваційно-ціннісного компонента підготовки майбутнього вчителя іноземної мови виявляється у процесі ділових професійно-орієнтованих ігор, які проводяться під час проведення семінарських і практичних занять і дозволяють вирішити такі завдання, як підвищення інтересу студентів до розв'язання навчально-професійних завдань; наочне уявлення реальної ситуації та визначення стратегії власних дій відповідно до мети гри; вивчення й виявлення найважливіших складових організаційної проблеми; створення сприятливих умов, максимально наближених до реального навчально-виховного процесу. Студенти мають змогу аналізувати проблеми, моделювати структуру уроків відповідно до дидактичної мети, вивчати рівень навчальних досягнень учнів, а також структурувати навчальну діяльність школярів з урахуванням їхніх можливостей і потреб. Окрім цього, проведення ділової гри іноземною мовою сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

Окрім ділових ігор, у процесі навчання ми пропонуємо впроваджувати *семінари-тренінги*, які можуть проводитись іноземною мовою і передбачають попередню інструкцію, в якій зазначено завдання, умови та час на їх виконання. Організація тренінгів на практичних заняттях має на меті розвиток професійного інтересу та прагнення до проектування процесу навчання, а також формування особистісно-професійних якостей, таких як: комунікативність, креативність, рефлексивність, толерантність, впевненість у собі.

На етапі формування когнітивно-процесуального компонента пропонуємо запроваджувати навчально-професійні задачі та проблемно-пошукові завдання, які роблять процес навчання практико-орієнтованим.

З метою формування технологічно-проектувального компонента професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови потрібно здійснювати перехід від теоретичної навчальної діяльності студентів до безпосереднього розв'язання професійних задач у реальному навчальному процесі під час педагогічної практики. На нашу думку, такий характер діяльності найбільшою мірою сприяє формуванню технологічно-

проектувальних умінь, які забезпечують стратегічну спрямованість педагогічної діяльності, визначають рівень професійної компетентності.

Таким чином, варто зазначити, що процес формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови охоплює весь період навчання у вищому навчальному закладі і передбачає формування таких основних компонентів, як мотиваційно-ціннісного, когнітивно-процесуального та технологічно-проектувального. Вважаємо, що на всіх етапах навчання поєднання традиційних, комунікативних та інтерактивних методів навчально-пізнавальної діяльності вможливує на якісно новому рівні вирішувати проблему формування професійної компетентності в студентів – майбутніх учителів іноземної мови.

Література: 1. Адольф В.А. Обновление процесса подготовки педагогов на основе моделирования профессиональной деятельности: монография / В.А.Адольф, И.Ю. Степанова. – Красноярск: КГПУ, 2005.– 214с. 2. Маркова А.К. Психология профессионализма / А. К. Маркова – М.: Знание, 1996. – 308с. 3. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / С.М.Мартиненко. – К.: КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, 2008. – 434с.

ІНТЕРАКТИВ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

Леся Шкледа

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Вивчення іноземних мов набуло важливого значення в сучасному житті України. Розпочата радикальна реформа освіти орієнтує викладачів на відмову від авторитарного стилю навчання. Навчальний процес потребує застосування більш демократичних методів та гуманістичного підходу, які сприяють творчому розвитку юних освічених особистостей з урахуванням індивідуальних нахилів учасників навчального процесу. Це зумовлює визначення основних стратегічних напрямків удосконалення цілей, змісту, методів, прийомів та засобів навчання іноземної мови [1, с. 9]. Дуже важливою є особистісна орієнтація освіти, пріоритет загальнолюдських і національних цінностей, забезпечення якості освіти на основі новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики [3, с. 26]. Основні функції мови – це комунікативність, яка повно себе проявляє в усіх аспектах, коли мотивація найбільш велика. Тому інноваційний, особистісно орієнтований підхід до викладання і навчання іноземних мов залишається актуальним. Саме необхідність зробити студента не об'єктом, а активним суб'єктом навчання, забезпечити його самостійну, пізнавальну, дослідну, організаційну і творчу діяльність підказує обрати для реалізації зазначеного підходу інтерактивні технології з практичним застосуванням і розкриттям основних характеристик таких сучасних методів як демократизації, індивідуалізації, гуманізації та диференціації.

Ефективність навчання іноземної мови у вищій школі залежить значною мірою від розуміння викладачем необхідності відмовитися від авторитарних і схоластичних методів, переходу до позитивних мотивацій і гуманістичного підходу у викладанні іноземної мови. Існують різні варіанти цього напрямку, з

яких виділимо “Co-operative Learning” or “Interactive training” [5, с. 4]. Інтерактивні технології базуються на взаємодії всіх його учасників, включаючи викладача. Інтерактивні завдання допомагають встановленню та підтримці стосунків, вчать взаємодіяти в парах, групах чи командах, стимулюють активне спілкування, ініціативу, взаємовплив і розвиток творчих починань. Студент отримує можливість проявляти самостійність у навчанні, у самоаналізі і самовдосконаленні. На заняттях панує атмосфера зацікавленості кожного в роботі, відбувається стимулювання студентів до розмірковування, виконання завдань без страху помилитися.

Тут важливо виділити основні принципи методики співробітництва:

- 1) кожен студент добре виконує завдання, в результаті вся група досягає успіху – позитивна взаємозалежність;
- 2) одночасна взаємодія – у роботі беруть участь всі студенти;
- 3) однакова участь – кожен студент виконує завдання протягом того самого відрізка часу;
- 4) індивідуальна відповідальність – працюючи у парі чи у групі, кожен студент виконує завдання по своєму, тобто застосовуючи власний досвід або ж викладає думки про речі чи події з власної точки зору [9, с. 5].

Однією з особливостей інтерактивних форм навчання є те, що вони мотивують студента не лише викладати власну точку зору, але й змінювати її під аргументованим впливом партнерів у креативному процесі написання твору, есе чи повідомлення.

Серед визначених переваг інтерактивного навчання слід виділити наступне:

- 1) встановлення дружньої і сприятливої атмосфери;
- 2) організація взаємозв'язків між учасниками інтерактивного навчання;
- 3) студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі;
- 4) викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх;
- 5) студенти не бояться робити помилки, ставити запитання викладачеві чи своїм партнерам;
- 6) руйнується бар'єр страху перед написанням іншомовного тексту;
- 7) виникає чудова можливість використання багажу раніше вивченого вокабуляру, лексичних одиниць та застосування граматичних форм;
- 8) викладач створює ситуацію, в якій він не домінує, а тільки спрямовує роботу студентів;
- 9) кожен студент бере участь у роботі, отримавши певне завдання;
- 10) завдання всередині групи розподіляється самими студентами, які самостійно визначають ступінь його складності.
- 11) слабші студенти можуть отримати допомогу від більш сильних, а ті в свою чергу в повній мірі реалізують свої вміння, здібності і набуті знання і навички з іноземних мов;
- 12) результат роботи є досягненням спільних зусиль групи та кожного студента зокрема.

Універсальність інтерактивних технологій полягає в тому, що поруч з груповою роботою має місце диференційний підхід. Тобто для одних

студентів це завдання буде творчим, а для інших – навчальним, і це залежить від особистих здібностей. В процесі написання студенти навчаються: 1) не бути пасивним; 2) приймати рішення самостійно; 3) взаємодіяти з партнерами; 4) висловлювати альтернативну думку; 5) аналізувати отримане завдання та відповідну інформацію; 6) оцінювати виконання завдань. На занятті створюється атмосфера зацікавленості кожного учня в роботі, відбувається стимулювання учнів до розмірковування, виконання завдання без страху помилитися. При таких умовах оцінювання учнів відбувається і за кінцевим результатом, і за процесом його досягнення.

Задається своєрідний алгоритм процесу навчання і досягнення кінцевого результату, а саме такою є завершена творча письмова робота кожного студента. Поступово, крок за кроком, студент удосконалює свою писемну мовленєву компетентність, має змогу порівнювати її з результатами однокласників, в повній мірі оцінити інших та співставити зі своїми успіхами, відчути насолоду від творчої діяльності, впливу на неї, а також одержати кваліфіковану та професійну критику як з боку партнерів, так і зі сторони викладача. Спочатку студент читає та аналізує твір-зразок (Prewriting) : визначає його інформативність, стилістичне забарвлення, лексичну наповненість, різноманітність, встановлює параметри тексту, граматичну опору [10]. Після обговорення своїх власних ідей з партнерами він сформує думки, акумулює їх навколо заданої теми і складає план чи лексико-тематичну карту майбутнього твору, враховуючи своє бачення та результати взаємоконсультацій студентів. (Cluster, outline, spidergram, chart). Наступний етап роботи передбачає трансформацію ідей, фраз, лексичних одиниць у речення, не звертаючи особливої уваги на граматичне оформлення. На цьому рівні студенти обмінюються роботами з партнерами, які опрацьовують написане, додаючи, виправляючи чи змінюючи окремі думки, слова, речення однокласника, викладені у творі. (Writing, Sharing) Цей взаємовплив можна здійснювати не тільки в парах, але й в мінігрупах чи командах, зачитуючи кожний окремий абзац чи речення, одночасно записуючи зауваження, виправлення чи підказки інших студентів. Викладач сам чи при підтримці найбільш компетентних і підготовлених студентів виступає як консультант. При повторному перегляді своєї роботи, студент враховує доповнення і думки однокласників у спектрі розкриття теми, наповненості лексичним матеріалом, структуризації та стилістичного оформлення. (Revising) Для ширшого і більш глибокого проникнення у розкриття теми та правильності в оформленні письмового завдання, студенти виконують ряд лексичних, граматичних та синтаксичних вправ, що торкаються тематики і підтримують відповідний рівень підготовленості учасників навчального процесу. (Editing) Завдання такого типу можуть ставитися і на етапі обговорення, обміну ідеями і письмовими роботами, редагуванням твору. Доповнений, опрацьований і відредагований твір подається викладачеві для оцінювання. Для перевірки і оцінювання письмових робіт ефективним може бути залучення сильніших студентів групи. При такому підході викладачеві не варто порівнювати роботи студентів. При можливості зробити копії 3-4 творів, роздати в групі для

обговорення і визначення кращих, вказуючи певні позитивні і водночас негативні сторони письмових робіт.

Така організація творчої навчальної діяльності студентів дає змогу кожному працювати в оптимальному темпі, не відчуваючи тиску чи прогалин, поступово навчатися узагальнених прийомів розумової діяльності. Саме такі активні методи навчання дають змогу тому, хто навчається, розкритися, як особистості, спробувати свої сили, активізувати іншомовний матеріал, який часто так і залишається в пасиві. Активна розумова і практична участь у навчанні є важливим чинником ефективного засвоєння і опанування іноземної мови, активізації мовного запасу, вдосконалення навиків письма і відчуття ідеї та тематики тексту [5, с.3].

Таким чином інтерактивний метод навчання письмових робіт сприяє вирішенню проблем писемного мовлення, встановленню контакту із студентами, навчанню їх працювати в команді, зважати на думку інших. В комплексі це знімає нервову напругу студентів, повертає їх увагу до виконання основних цілей заняття, змінює традиційний підхід до даного виду мовленевої діяльності, підносить на значно вищий рівень зацікавленість у вивченні іноземної мови, підвищує ефективність навчального процесу та якісний рівень знань студентів.

Література: 1. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні трансформації іншомовної освіти// Іноземні мови в навчальних закладах.- Педагогічна преса, К. 2003. 2. Ніколаєнко О.В., Ушата Т.О., Нові підходи до вивчення іноземних мов, Чернігівський державний інститут економіки і управління. 3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник / За ред. О. І. Пометун. — К.: Видавництво А. С. К., 2004. — 192 с. 4. Рудницька Т.Г. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу, <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2008/txt/Rudnizka.php> 5. Шевченко Є.Б. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови.// Англ. Мова та літ.-ра – 2008.-№24(106) с.4-6. 6. Blair, R.W., ed (1982). Innovative approaches to language teaching.- New-York: Newbury House. 7. Celce- Hurcia, H., ed(1991), Teaching English as a Second or Foreign Language. Heinle L., Heinle Publishers. Boston, Massachusetts. 8. Coldberg, Natalie. Long Quiet Highway: Walking up in America. Bantam(1993) с.9-10. 9. Cory Hugh. A fresh look at motivation./English – 2004. №27-28(219-220) с.3-6. 10. George M. Rooks. Share your paragraph: An Interactive Process Approach to Writing.-University of California.- 1988, 136 с. 11. Riabushko Svitlana. Interactive Trainang : New approaches to the foreign language teachers' training.// English.- 2003.-№8(152) – с.7-8. 12. Stern, H.H(1983) Fundamental Concepts of Language Teaching.- Oxford: Oxford University Press.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. Андреева Ірина Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент (докторант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови), Запорізький національний університет
2. Аношкова Тетяна Анатоліївна – викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
3. Андрущенко Аліна Олександрівна – викладач кафедри романської філології і перекладу, Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна
4. Афанасьєва Ольга Миколаївна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов історичного та філософського факультетів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
5. Балог Евеліна Арпадівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
6. Батюта Тетяна Валеріївна – викладач англійської мови, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
7. Баюрчак Оксана Петрівна – магістр кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
8. Бедрич Ярослава Вадимівна – аспірант, викладач, Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАНУ
9. Бей Ірина Юріївна – студентка факультету іноземних мов спеціальності «Французька мова та література», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
10. Белявської Марії Юріївни – викладач кафедри романської філології та перекладу, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
11. Беша Ольга Юріївна – студентки III курсу факультету романо-германських мов, Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов
12. Бистров Яків Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, докторант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
13. Білас Андрій Андрійович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
14. Білик Ольга Ігорівна – викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
15. Білянська Ірина Петрівна – викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, аспірантка Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка
16. Бойко Віра Анатоліївна – студентка факультету іноземних мов спеціальності «Англійська мова та література», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

17. Бойчук Надія Василівна – асистент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
18. Братель Олена Миколаївна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов історичного та філософського факультетів, Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
19. Брухаль Ярина Богданівна – аспірант кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
20. Буднік Ана – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)
21. Васильєва Марина Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
22. Великодська Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
23. Венгринович Наталія Романівна – старший викладач кафедри мовознавства, Івано-Франківський національний медичний університет
24. Володіна Тетяна Святославівна – кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри німецької філології, перекладу та прикладної лінгвістики, Київський національний лінгвістичний університет
25. Воробець Олексій Дмитрович – кандидат філологічних наук, викладач кафедри філології та методики початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
26. Вуколова Віолетта Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
27. Гебура Христина Михайлівна – студентка факультету іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
28. Георгієвська Валерія Володимирівна – викладач кафедри романської філології та перекладу, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
29. Герасимів Лілія Ярославівна – аспірант кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
30. Герта Лілія – старший викладач, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)
31. Гладка Валентина Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
32. Глінка Наталія Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
33. Голод Роман Богданович – доктор філологічних наук, професор, директор Інституту філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

34. Голубовська Оксана – старший викладач, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)
35. Горбач Ірина Миколаївна – аспірант кафедри романської філології, Київський національний лінгвістичний університет
36. Гордієнко Наталія Миколаївна – викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
37. Гошилик Володимир Богданович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
38. Гошилик Наталія Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
39. Грехова Марія – студент, Владимирский государственный университет (Владимир, Россия)
40. Григорович Олена Володимирівна – старший викладач кафедри іспанської філології факультету романо-германської філології, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
41. Гузун Тетяна – викладач кафедри англійської філології, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)
42. Гута Вікторія Василівна – магістр кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
43. Девдюк Іванна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
44. Демберецька Мирослава Петрівна – старший викладач кафедри практики німецької мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
45. Дерев'янка Оксана Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
46. Дойчик Оксана Ярославівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
47. Доронюк Ольга Ігорівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
48. Дробишевська Тетяна Борисівна – магістр кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
49. Думчак Ірина Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
50. Ерліхман Анна Марківна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
51. Заграновська Олена Іллівна – викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

52. Захарова Лідія Сергіївна – студентка факультету іноземних мов спеціальності «Французька мова та література», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

53. Іваницька Наталя Борисівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасних європейських мов, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

54. Іванюк Святослава Михайлівна – аспірант кафедри світової літератури та порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

55. Івасишин Маріанна Романівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

56. Ікалюк Леся Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

57. Кайє Ізабель – викладач французької мови, Ангулемський Технологічний Інститут Університету Пуатьє (Франція)

58. Капак Юлія Миколаївна – асистент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

59. Кириленко Катерина Василівна – магістр кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

60. Ключева Наталія – преподаватель кафедры иностранных языков профессиональной коммуникации, Владимирский государственный университет (Владимир, Россия)

61. Клюфінська Ірина Михайлівна – доцент кафедри філології та перекладу, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

62. Книш Людмила Олександрівна – викладач кафедри англійської мови, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

63. Крисак Лариса Василівна – викладач іноземних мов Вінницького технічного коледжу, аспірант Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

64. Крицак Оксана Олексіївна – викладач кафедри англійської мови, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

65. Ковбанюк Мар'яна Іванівна – викладач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

66. Козачук Андрій Михайлович – помічник директора Гуманітарного інституту з ІКТ, Київський університет імені Бориса Грінченка

67. Козлик Ігор Володимирович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури та порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

68. Корольова Наталія Олександрівна – асистент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

69. Костюк Марина Миколаївна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри французької філології Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

70. Криворучко Світлана Костянтинівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романської філології і перекладу, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

71. Кузьмин Ольга Володимирівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

72. Кулішова Олена Миколаївна - учитель англійської мови Білицька загальноосвітня школа I-III ступенів №10 Добропільської міської ради, Донецька область

73. Кульчицька Ольга Остапівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

74. Кучера Анна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

75. Лащик Надія Михайлівна – викладач кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

76. Липка Світлана Іванівна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

77. Лісняк Сніжана Павлівна – кандидат філологічних наук, асистент, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

78. Ловчук Юлія Юріївна – викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

79. Луцик Наталія Миколаївна – викладач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

80. Макарук Лариса Леонідівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

81. Малашевська Ірина Ярославівна – старший викладач кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

82. Малишівська Ірина Василівна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

83. Мардарі Аліна – старший викладач, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)

84. Марінашвілі Мальвіна Джангізівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри французької філології, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

85. Мартинець Алла Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури та порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

86. Маруневич Божена Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

87. Марчук (Клюка) Тетяна Любомирівна – аспірант кафедри світової літератури та порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

88. Маслова Тетяна Борисівна – викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

89. Медвідчук Світлана Василівна – вчитель англійської мови, Хутір-Будилівська ЗОШ І – II ст. Снятинський район

90. Михайлюк Любов Василівна – старший викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

91. Мінцис Елла Євгенівна – старший викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

92. Мінцис Юлія Борисівна – викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

93. Мойсеєнко Надія Василівна – викладач кафедри англійської мови, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

94. Монолатій Тетяна Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

95. Мотрук Віктор Петрович – доцент кафедри міжмовного спілкування та фахового перекладу, Ужгородський національний університет

96. Мохорук Христина Іванівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

97. Нізамутдінов Фаїз Мансурович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

98. Носова Светлана – преподаватель кафедры иностранных языков профессиональной коммуникации, Владимирский государственный университет (Владимир, Россия)

99. Обихвіст Марія Сергіївна – викладач кафедри німецької філології і перекладу, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

100. Озарко Іванна Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

101. Ольховська Алла Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу англійської мови, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

102. Онищак Галина Василівна – викладач кафедри англійської філології факультету іноземної філології, Ужгородський національний університет

103. Орнат Наталія Романівна – аспірант кафедри світової літератури та порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

104. Осмола Любов Олегівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

105. Остапович Олег Ярославович – кандидат філологічних наук,

доцент, завідувач кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

106. Павлишинець Олена Олегівна – асистент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

107. Паливода Вікторія Вікторівна – магістр кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

108. Панченко Олена – кандидат філологічних наук, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

109. Панькова Тетяна Вікторівна – викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

110. Петренко Леся Ярославівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

111. Портареско Тетяна – викладач кафедри англійської філології, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)

112. Романишин Ігор Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

113. Руснак Діана Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романської філології та перекладу, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

114. Сабадаш Діана Володимирівна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

115. Сагоян Агунік – викладач англійської мови, ліцей Д.Кантеміра (Кишинів, Молдова)

116. Семак Оксана Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов і перекладу, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

117. Сингаївська Ганна Вячеславівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іспано-італійської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

118. Скарбек Ольга Георгіївна – викладач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

119. Скобнікова Оксана Володимирівна – викладач, Національний Технічний Університет України «Київський політехнічний інститут»

120. Скрытуцька Валерія Сергіївна – викладач кафедри німецької філології і перекладу, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

121. Смалько Людмила Євгенівна – доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

122. Смирнова Юлія – студент, Владимирский государственный университет (Владимир, Россия)

123. Смокін Ольга Миколаївна – старший викладач, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (Молдова)

124. Смушак Тетяна Володимирівна – викладач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
125. Сокол Галина Романівна – доцент кафедри філології та перекладу, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
126. Солюк Леся Богданівна – магістр кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
127. Солюк Мар'яна Михайлівна – магістр кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
128. Старостенко Тетяна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
129. Сухомлин Валентина Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет
130. Тарасюк Інна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романської філології і перекладу, Запорізький національний університет
131. Телегіна Наталія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
132. Ткачівська Марія Романівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, завідувач кафедри іноземних мов та перекладу, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
133. Ткачівський Василь Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, завідувач кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
134. Тронь Андрій Андрійович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
135. Троценко Ольга Ярославівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
136. Турчин Василь Михайлович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
137. Турчин Володимир Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
138. Турчин Оксана Іванівна – викладач кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
139. Угарова Елена Юрьевна – студент, Владимирский государственный университет (Владимир, Россия)
140. Усик Галина Миколаївна – старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

141. Федуленкова Татьяна Николаевна – доктор филологических наук, профессор кафедры иностранных языков профессиональной коммуникации, Владимирский государственный университет (Владимир, Россия)
142. Хлібкевич Юлія Петрівна – магістр кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
143. Ходак Оксана Василівна – аспірант кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
144. Цюпа Людмила Вікторівна – викладач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
145. Черноватий Леонід Миколайович – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та практики перекладу англійської мови, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
146. Шайковський Олександр Валерійович – асистент кафедри англійської філології, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
147. Шапарєва Наталія Олегівна – викладач кафедри романської філології і перекладу, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
148. Шапенко Владислава Русланівна – студент факультету інтегральної підготовки, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
149. Шацька Галина Миколаївна – старший викладач кафедри німецької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
150. Шкледа Леся Іванівна – викладач кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
151. Шкурашівська Леся Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
152. Яцків Наталія Яремівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЗМІСТ

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА ТЕКСТУ / ДИСКУРСУ

Ольга Афанасьєва Чинник присутності та його прагмакомунікативні вияви в ритуальній взаємодії.....	5
Батюта Тетяна Прагматичний аспект перекладу категорії адресованості в документах Парламентської Асамблеї Ради Європи.....	8
Ярослава Бедрич Таблиці і категорія інклюзивності	11
Надія Бойчук Лексико-семантичні варіанти повних синонімів ботанічної номенклатури	14
Ярина Брухаль Лексико-граматичні засоби вираження темпорального дейксису	18
Олексій Воробець Локативні функції прийменниково-субстантивних систем структурної моделі речення (контрастивний аналіз української та польської мови) ...	20
Галина Воронько Проблема взаємовідношення епістемічної модальності та евіденційності в сучасних наукових концепціях	23
Лілія Герасимів Способи вираження інтенції звинувачення	26
Валентина Гладка <i>Locution / phrase (toute) faite / expression</i> : історія становлення термінологічних позначень (на матеріалі французької мови)	28
Наталія Глінка Лінгвістичні категорії тексту	32
Ірина Горбач Мовні засоби інтимізації художнього французького тексту	35
Вікторія Гута Засоби стилізації розмовності у романі А. Нотомб « <i>Cosmétique de l'ennemi</i> »	38
Мирослава Демберецька Напівсуфікси прикметників німецької мови: до проблеми семантичної структури	41
Ольга Доронюк Лінгвокультурологічний аспект американських реаліті-шоу	44
Маріанна Івасишин Способи експлікації персонального і соціального дейксису в автобіографіях Доріс Лессінг	47
Леся Ікалюк Інтер'єктивні одиниці французького походження у середньоанглійській мові	50

Юлія Капак	
Гендерно марковані фразеологічні одиниці німецької мови у актуальному вживанні	52
Кириленко Катерина	
Віртуальний дискурс як новий тип комунікації	55
Мар'яна Ковбанюк	
Одновалентний вторинний герундійний предикат у структурі простого неелементарного речення (на матеріалі французької мови)	58
Ольга Кузьмин	
Психолінгвістична характеристика головної героїні фільму «ТЕМПЛ ГРАНДІН» як особи із аутизмом	61
Ольга Кульчицька, Евеліна Балог	
Лінгвістичні характеристики контексту «Дев'яти оповідань» Дж. Д. Селінджера	64
Світлана Липка	
Лексико-семантична група як складовий елемент лексико-семантичного поля	68
Сніжана Лісняк	
Функціонально-прагматичні особливості іспанських фразеологізмів в газетно-пуліцистичному контексті	71
Юлія Ловчук	
Заголовок як вербальний компонент англійського рекламного тексту	74
Лариса Макарук	
Паралінгвістика ХХІ століття: проблеми та перспективи	76
Malvina Marinashvili	
Moyens expressifs du discours électronique médié	80
Тетяна Маслова	
Принципи класифікації комунікативних стратегій	81
Христина Мохорук, Фаїз Нізамутдінов	
Englishonline: лінгвопрагматичний аспект	85
Налына Онушчак	
Lexico-semantic analysis of the nouns denoting <i>good</i> in English	88
Любов Осмола	
Особливості функціонування медичної термінології у романі Стівена Кінга «Армагедон»	91
Вікторія Паливода, Фаїз Нізамутдінов	
Лінгвістичні засоби експлікації категорії політичної коректності в англомовних медіа текстах	94
Тетяна Панькова	
Стратегічний потенціал складнопідрядного речення у художньому діалогічному дискурсі	96
Діана Сабадаш (Плисак)	
Комунікативні стратегії як спосіб деактивації прагматичного значення англійського медичного терміна у художній комунікації	99
Ганна Сингаївська	
Семантична своєрідність деантропонімічної лексики іспанської мови ...	102

Оксана Скобнікова Особливості дослідження кіносценаріїв	105
Людмила Смалько Роль сталих виразів / реплік-кліше у професійно-педагогічних комунікаціях іноземною мовою	107
Андрій Тронь Сталі дієслівно-субстантивні сполучення як засіб вираження категорії кратності в сучасному англomовному дискурсі	110
Оксана Турчин Прагматичні особливості нових лексичних одиниць сучасної німецької мови	113
Елена Угарова Характеристика английских фразеологических единиц со структурной моделью V + Adv + Prep + θ (на матеріалі ФЕ с глаголом go)	119
Татьяна Федуленкова О взаимоотношении основных терминов лингвистики текста	122
Tatiana Fedulenkova, Maria Grekhova, Julia Smirnova, Yelena Ugarova Urgent issues of linguo-pragmatics in business phraseology	125
Леся Шкурашівська Наративний презенс сучасної французької мови	128
КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА	
I КОГНІТИВНА ПОЕТИКА / СТИЛІСТИКА	
Ірина Андрєєва Категоріальний статус концепту <i>HORROR</i>	130
Оксана Баярчак Гендерні особливості концепту <i>КОХАННЯ</i> в французькій мовній картині світу	134
Ірина Бей Особливості кольорової лексики у повісті Е.-Е. Шмітта «Оскар і Рожева пані»	137
Яків Бистров Дейктичний простір біографічного наративу в лінгвокогнітивному вимірі	139
Ольга Білик Роль фінансової метафори в актуалізації образів теперішнього і майбутнього в американському передвиборчому дискурсі	142
Олена Братель Поетичний образ як вербальний спосіб конкретно-чуттєвого відображення дійсності	144
Maryna Vasylieva Euphemisation of social taboos in victorian novels: linguo-cognitive aspect ..	147
Oxana Golubovschi, Herța Lilia Lexical parallels in English and Romanian languages	150
Nataliia Goshylyk, Volodymyr Goshylyk The value of time: an ecolinguistic perspective	153

<i>Oksana Doichuk</i>	
Concept of <i>ART</i> in Julian Barnes' idiosyncrasy	155
<i>Олена Заграновська</i>	
Директивні мовленнєві акти та їх реалізація у з'ясувальних реченнях	159
<i>Наталья Клюжева, Мария Грехова, Татьяна Федуленкова</i>	
Фразеологические единицы в стилистическом ракурсе	161
<i>Наталія Корольова</i>	
Лексичний аспект уявлення про Haus / дім у романах Томаса Манна (на матеріалі романів "Будденброки" та "Чарівна гора")	164
<i>Марина Костюк</i>	
Асоціативність у французькій поезії	167
<i>Yuliya Mintsyts, Ella Mintsyts</i>	
The use of diminutives as a peculiarity of Roald Dahl's style (based on the book <i>Matilda</i>)	170
<i>Светлана Носова, Татьяна Федуленкова</i>	
Сегментация фразеологического пространства современного английского языка (на материале ФЕ с глаголом движения)	173
<i>Олена Павлишинець</i>	
Когнітивна лінгвістика і фразеологія: точки перетину	176
<i>Olga Smochin</i>	
Mood and atmosphere in literary text	179
<i>Галина Шацька</i>	
Про вербалізацію концепту "Палімпсест" у постмодерному романі Крістофа Рансмайра "Останній світ"	182
ЛІНГВІСТИЧНА І ЛІТЕРАТУРНА СЕМІОТИКА	
<i>Андрій Білас</i>	
Соціально-ідентифікаційна реалізація молодіжного мовлення у сучасному французькому художньому творі	184
<i>Бойко Віра, Анна Ерліхман</i>	
Імплицитність у науково-фантастичному тексті	187
<i>Ірина Думчак, Світлана Медвідчук</i>	
Стилістичні особливості англійського сленгу (на матеріалі роману Дж. Роулінг "Гаррі Поттер і таємна кімната")	191
<i>Лідія Захарова</i>	
Функціональні особливості просторічно-арготичних одиниць у романі Ф. Ген «Kiffe Kiffe demain»	194
<i>Ольга Скарбек</i>	
Проблеми інтерференції при перекладі категорії виду	196
ЗІСТАВНІ МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	
<i>Violetta Vukolova</i>	
Ethnocentrism as a main obstacle to effective intercultural communication...	199
<i>Оксана Дерев'янюк</i>	
Оцінка "добре" / "погано" як диференційна ознака речень із предикатами дебітивності	202

Тетяна Дробишевська	
Експресивні функції усічених конструкцій у новелах Анни Гавальди	205
Турчин В. В., Турчин В. М	
Поширення англіцизмів у німецькій мові за тематичними групами	208
Галина Усик	
Явище лакунарності в міжкультурній комунікації	214
Оксана Ходак	
Вплив запозичень на становлення конструкції <i>sceal</i> + <i>інфінітив</i> у середньоанглійській мові	217
Олександр Шайковський	
Національно-культурні особливості фразеологізмів на позначення майстерності виконання трудової діяльності в англійській та українській лінгвокультурах	220
ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА	
I ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО	
Марія Белявська	
Новелістична інтрига як жанровий концепт творів А. Нотомб	224
Наталія Венгринович	
Імпресіоністичні прийоми Івана Франка та Стівена Крейна в дискурсі натуралізму	227
Валерія Георгієвська	
П'єси Крістофера Марло «Едуард II» та «Паризька різанина» як приклад становлення жанру драматичної хронічки	230
Роман Голод	
Іван Франко і німецький літературний натуралізм	232
Іванна Девдюк, Тетяна Марчук (Клюка)	
Новаторство драматургії В. Б. Єйтса	236
Святослава Іванюк	
Відображення аполлонівсько-діонісійського дуалізму Ніцше в творах В.С.Моема та В.Підмогильного	239
Ігор Козлик	
Літературознавство у ситуації міждисциплінарної взаємодії: методологічний аспект	244
Світлана Криворучко	
«Інша» у жіночих образах роману Шань Са 山飒 «Гравчиня в го»	246
Анна Кучера	
Конституційні параметри епістоли в античну епоху та добу Київської Русі	249
Надія Лащик	
Взаємодія художнього перекладу та порівняльного літературознавства .	252
Наталія Луцик	
Художня деталь як засіб створення психологічного портрету у творах Михайла Коцюбинського «Харитя» та Гі де Мопассана «Сімонів татко»	256

<i>Малишівська Ірина</i>	
Екзистенціалістська дійсність роману К. Вілсона «Паразити свідомості» крізь призму інтертекстуальності	260
<i>Алла Мартинець</i>	
Образ дитини в європейській літературі кінця ХІХ- першої половини ХХ століття	263
<i>Тетяна Монолатій</i>	
«Легенда про святого пияка» як метатекст біографії Йозефа Рота	265
<i>Обихвіст Марія</i>	
Елементи міфологічного безсвідомого у романі Мо Яня «Країна вина»	268
<i>Орнат Наталія</i>	
Естетика самотності в романах Полі Гоявічинської «Дівчата з Новолипок» та «Райська яблуня»	271
<i>Леся Петренко</i>	
Поетика експресіонізму в романі Джорджа Оруелла “1984”	273
<i>Оксана Семак</i>	
Рецепція ідей Б.Шоу у творах драматургів української діаспори першої половини ХХ століття	274
<i>Валерія Скритуцька</i>	
Символіка творів Сюй Ді-Шаня та Роберта Музіля	278
<i>Тетяна Смушак</i>	
Біографія в структурі творчості Наталени Королевої та Ірен Немировськи: сценарний підхід до проблеми	281
<i>Наталія Телегіна, Христина Гебура</i>	
Проблематика роману Ерве Базена „Подружнє життя”	285
<i>Наталія Шапарєва</i>	
Критична версія людини як феномену у трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замка в замок», «Північ», «Рігодон»	288
<i>Nataliya Yatskiv</i>	
Recherches de l'originalité du style chez les Goncourt	291
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	
<i>Ольга Бєша</i>	
L'interprétation dans la langue ukrainienne des termes fortement liés à la culture de la France	294
<i>Budnic Ana, Guzun Tatiana, Portaresco Tatiana</i>	
Techniques of written translation of the phraseological units	296
<i>Олена Великодська</i>	
Прийняття трансформаційних перекладацьких рішень та їх коментар ...	299
<i>Тетяна Володіна</i>	
Науковий переклад текстів з лінгвістики (когнітивний аспект)	301
<i>Наталія Гордієнко</i>	
Особливості вирішення проблеми перекладу діалектизмів	304
<i>Наталія Іваницька</i>	
Лінгводидактичні основи формування міжкультурної комунікативної компетенції перекладачів	306

Андрій Козачук	
Елементи формалізації у методології досліджень зі стилістики художнього перекладу	309
Ірина Малашевська	
Grammatische Substitution als Translationsverfahren bei der Übersetzung vom Ukrainischen ins Deutsche	312
І. І. Озарко, Л. О. Книш, Н. В. Мойсеєнко	
Основні засоби перекладу комп'ютерних термінів з англійської мови на українську	315
Алла Ольховська	
Успішне працевлаштування перекладача як мета фахового навчання	318
Oleg Ostarovych	
Phraseologismen als Entstehungsfaktoren des vertikalen Kontextes im literarischen Werk. Am Material der Übersetzungen von Romanen H. Bölls ins Ukrainische	321
Елена Панченко	
К вопросу о единице перевода	327
Тетяна Старостенко, Владислава Шапенко	
“Dothrakilanguage” у контексті вигаданих мов саги Дж.Р.Р. Мартіна «Пісня льоду і полум'я»	329
Валентина Сухомлин	
Перекладознавчі поняття «адекватність» та «еквівалентність» і вплив людського ресурсу на їхнє виокремлення й функціонування	332
Марія Ткачівська, Мар'яна Солюк	
Власні назви як перекладознавча проблема	335
Марія Ткачівська, Леся Солюк	
Фразеологізми в німецькому перекладі	338
Василь Ткачівський, Юлія Хлібкевич	
Українські реалії в німецькомовних перекладах	340
Людмила Цюпа	
Стратегії адекватного перекладу фразеологізмів (на матеріалі роману Давіда Фонкіноса «Наші розставання»)	343
Леонід Черноватий	
Однорідні члени речення у конфесійному стилі в англійській та українській мовах	347
СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	
Аліна Андрущенко	
Організація граматичного матеріалу	350
Аношкова Тетяна	
Інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті євроінтеграції	352
Iryna Bilyanska	
Developing efl teachers' listening skills with the help of fiction audiobooks	355
Herta Lilia, Mardari Alina	
Teaching English through stories	358

Олена Григорович	
Науково-дослідна діяльність як один із засобів професійної підготовки майбутніх учителів-філологів в університетах іспанії	360
Isabelle Caillet	
Enseignement du français langue étrangère à l'IUT d'Angoulême	363
Ірина Ключіньська, Галина Сокол	
Відмінності методичних підходів та прийомів у викладанні іноземної мови професійного спрямування та для спеціальних цілей	365
Лариса Крисак	
Інтерактивні методи навчання студентів медичних спеціальностей англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення	368
Оксана Крицак	
Використання законів асоціативної психології у процесі викладання англійської мови	371
Олена Кулішова	
Сучасні методики навчання іноземних мов	375
Mardari Alina, Golubovschi Oxana	
Content-based instruction	377
Божена Маруневич	
Використання двомовних вправ у навчанні німецької мови як спеціальності для формування іншомовної комунікативної компетенції	379
Lyubov Mykhailyuk	
Basic concepts of testing	382
Victor Motrouk	
Un hymne français à la liberté en classe ukrainienne du FLE	384
Богдана Петришак	
Інноваційні підходи в організації процесу навчання іноземних мов	390
Ігор Романишин	
Структура і зміст методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови в Україні	393
Діана Руснак	
Зміст професійно-спрямованої медіакомпетенності майбутніх викладачів французької мови	397
Agunik Sagoyan	
Role play and related techniques	399
Інна Тарасюк	
Художній текст: проблеми аналізу	401
Ольга Троценко	
Застосування сучасних методів та технологій навчання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови	403
Леся Шкледа	
Інтерактив у навчанні студентів творчих письмових робіт	406
Відомості про авторів	410

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

*Друкується за рішенням вченої ради
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
(протокол № 2 від 10.02.2015 р.)*

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ЛІНГВІСТИКИ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Матеріали II Міжнародної наукової конференції

ELLIC 2015

Відповідальний редактор: Яцків Н. Я.
Дизайн обкладинки: Кушнір В. Я.

ISBN: 978-966-2343-13-7

Підписано до друку: 18.02.2015р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 24.76.
Гарнітура "Times New Roman".
Тираж 100 примірників.

Видавець Кушнір Г. М.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія – ІФ № 31, від 26.01.2009р.
76006. м. Івано-Франківськ,
вул. Петлюри, 9,
тел. 099 700-47-45